કાઠીઆવાડ ડીરેક્ટરી.

નવી આવૃતી.

રચનાર

ધંજીશાહ હોરમઝજી કડાકા,

ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ,

કાઠીઆવાડ પોલીટીકલ એજન્સી.

બે ભાગ.

રાજકોટ:

ઠકર, દામોદર ગોવરધનદાસે પોતાના સ્વદેશ બાંધવ છાપખાનાંમાં છાપી.

સને ૧૮૮૬.

TO

COLONEL JOHN W. WATSON,

POLITICAL AGENT, KÁTHIÁWÁR,

Whose labours, for the good of the Province, through
a long and intimate Official connection, both
in the way of researches into the
past, as well as efforts to
improve the present,
are held in high
esteem,

THESE VOLUMES ARE,

WITH HIS KIND PERMISSION,

Respectfully Dedicated,

BY

THE COMPILER.

વાલાશાન મહેરબાન

કર્નલ જૉન ડબ્લ્યુ. વૉટ્સન

સાહેબ બહાદુર,

પોલીટીકલ એજંટ, કાઠીઆવાડ,

જેઓએ આ ઈલાકામાં વીવીધ હોદ્દા ઉપર બીરાજી,
લાંબો વખત થયાં દીલોજાન સંબંધ ધરાવતાં,
પ્રાચીન કાળની શોધમાં તેમજ અર્વાચીન
સ્થીતી સુધારવામાં, આ સૌરાષ્ટ્ર
દેશના કલ્યાણાર્થે અતીશ્રમ
લીધેલછે,

તેઓને

રચનાર તરફથી

આ પુસ્તક, પરવાનગી લઈ

માન પુર્વક અર્પણ કરવામાં આવ્યું છે.

PREFACE.

IT is more than 15 years since the KÁTHIÁWÁR LOCAL DIRECTORY for 1871 was issued by the Compiler. During the interval vast improvements and changes have taken place in the Province; education has spread itself throughout the length and breadth of the land; the Rájkumár College, which was then in embryo, now thrives as a very useful institution, and has by this time turned out many a Kumár fitted to rule over his principality according to the principles of good government; Railways have penetrated into the heart of the Peninsula; most of the principal towns are joined with the rest of the world by telegraph and good roads, and, with a few solitary exceptions, the Province has calmed down from a system of Báharwatism to one of peace and security. The States have reformed their Courts, and are vying with each other in developing the resources of the Province, under the beneficent supervision and advice of the Agency.

2. The British Civil and Criminal Procedure Codes have been adopted for the guidance of the Agency Courts, with the necessary provisions to respect the peculiar political relations existing between the British Government and the Native States. As the Province progressed in intelligence, the various rules which were in force in 1870 and 1871 have been altered to suit the changing times.

3. The above changes made a revised and enlarged edition of the Directory necessary, but his multifarious official duties left the compiler no time to resume the task. At length seeing that, with the lapse of time, the want of a work like this was becoming greater, the

compiler, at much personal discomfort, commenced the work about the middle of the last year, and was subsequently encouraged in the undertaking, by the earnest request of Lieutenant Colonel H. L. Nutt, while Acting as Political Agent, at the end of that year. The result of these labours are the volumes now before the public.

4. It is scarcely necessary to mention that every endeavour has been made to collect and embody, in these volumes, all the necessary particulars relating to the affairs of the Province, so as to make them useful books of reference, especially to the Agency and Tálukdári Courts. Not only have the Circulars been collected and published upto date, but the accounts of States and places of importance have been carefully revised ; in the latter the Káthiáwár Gazetteer has been largely consulted. Moreover, some important Circulars issued by the Political Agent to his Assistants but which were not published, have been included in the present compilation, with the permission of the Political Agent, and these are marked **A**.

5. Another important improvement on the last edition of the Directory is that every information has been given in both the English and Gujaráti languages, so as to make this work equally useful to the Natives of the country as well as to the European Officers and others who may not be fully conversant with the vernacular. The Treaties and Engagements with the Chiefs relating to the Province, which form the main connecting link between the British Government and the Province and on which the whole polity of Káthiáwár is based, have also been embodied in the present work, from Aitchison's Volumes and (recent ones) from the Agency records, with their Gujaráti translations.

6. For the sake of convenience, the present work is divided into two parts or volumes. The first contains general information and statistics regarding the Province and the various States comprised within it, while the second part is solely devoted to the collection of important Circulars, Notifications, Rules &c. issued by the Political Agent and Government from 1863 upto date. It was not the original idea of the compiler to bind the two parts separately, but the great bulk of the Circulars, &c. rendered it necessary to make a separate Volume for them alone; consequently the portion of treaties and other miscellaneous subjects which were to follow the circulars had to be added to the 1st volume, the pages being distinguished by the addition of letter **A**.

7. The first Volume contains also a map of the Province on the scale of 1 inch to 16 miles, in which the several major divisions of the Province have been marked with colours. It was at first the intention of the compiler to denote the boundaries of the various States with different colours, as suggested by Government in their Resolution No. 1030 of 31st March 1870, on the first edition of the Directory; but the minute subdivisions and intermixture of territories made it impossible to carry out the idea. However, Railway lines, made roads, light houses, Thánás, travellers' Bangalows &c. have been carefully shown in the map.

8. In short, the compiler has not spared any pains to make the present work thoroughly useful to the Courts of the Agency, to the Chiefs of the Province, and to the public in general.

9. To encourage local enterprize, it was considered advisable to get the printing of this work done at a local press, if possible; and Mr. Dámodar Govardhandás, proprietor of the Svadesh Bándhav Press, having

expressed considerable zeal for it, the printing and binding of these volumes have been done at that Press.

10. The Compiler's grateful acknowledgments are due to Mr. Ládha Harji, of the Local Fund Department, for the zeal, industry, and intelligence with which he has assisted him in the preparation of these volumes, and his thanks are also due to Mr. Vashrám Pitámber who took great pains in rendering general assistance and in getting the work printed to his satisfaction.

DHANJISHÁH HORMAZJI.

Rájkot, 30th September 1886.

પ્રસ્તાવના.

સન ૧૮૭૧ ની કાઠીઆવાડ લોકલ ડીરેક્ટરી ગ્રંથ કર્તાએ રચી હતી તેને પંદર વર્ષ ઉપરાંત થઇ ગયાં. આ વખત દરમીઆન આ ઇલાકામાં ઘણા સુધારા તથા ફેરફાર થયા છે; મુલકમાં ચારેમેર કેળવણીએ ફેલાવો કર્યો છે; રાજકુમાર કાલેજ, જેનો તે વખત ફક્ત જન્મ થયો હતો, તે હવે ઘણીજ ઉપયોગી શાળા તરીકે ફતેહમંદીથી ધમધોકાર ચાલે છે, અને ઘણા કુમારો તે શાળામાં કેળવણી લઇ સારા રાજ્ય કારોબારની રીતી પ્રમાણે પોતપોતાનાં રાજ્યનો વહીવટ ચલાવે છે; રેલવે આ દ્વીપકલ્પના મધ્ય ભાગમાં આવી પોહોચી છે; ઘણાંખરાં મોટાં ગામો દુનીઆના બીજા ભાગોની સાથે તાર અને પક્કી સડકોથી જોડાઇ ગયાં છે; અને બાહારવટે જાવાનો આ ઇલાકામાં પ્રથમ મશહુર રીવાજ હતો, તેને બદલે હવે અમુક જુજ દાખલા વીના બધી જગાએ સલાહસંપ તથા સલામતી થઇ ચુકી છે. સંસ્થાનોએ પોતપોતાની કોર્ટો સુધારી છે એટલુંજ નહીં, પણ એજન્સીની કલ્યાણ ભરેલી દેખરેખ તથા સલાહથી આ ઇલાકાની કુદરતી શક્તી કેળવવામાં એકબીજાની સાથે હરીફાઇ કરે છે.

૨. બ્રીટીશ સરકાર અને દેશી રાજ્યસ્થાનો વચ્ચે જે ખાસ રાજપ્રકરણી સંબંધ છે તે જાળવવા જરૂરીઆત શરતોથી દીવાની તથા ફોજદારી કામ ચલાવવાની રીતના કાયદા આ એજન્સીની કોર્ટોમાં અમલ થવા માટે દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. અને જેમ જેમ આ ઇલાકાનાં માણસોની બુદ્ધીમાં વૃદ્ધી થતી ગઇ, તેમ તેમ સન ૧૮૭૦ તથા ૧૮૭૧ માં જે ધારા અમલમાં હતા તે વખતને અનુસરીને સુધારવામાં આવ્યાં છે.

૩. આ બધા ફેરફારો થવાને લીધે એક નવી ડીરેક્ટરી સુધારો તથા વધારો કરી બનાવવાની પુરેપુરી જરૂર થઇ પડી, પણ સરકારી ઘણા કામના બોજાને લીધે તે કામ પાછું હાથમાં લેવા ગ્રંથ કર્તાને વખત મળતો નહીં. આખર જેમ જેમ વખત વધારે ગયો તેમ તેમ આવા પુસ્તકની દીનપરદીન વધારે જરૂરીઆત થતી જોઇને, ગ્રંથ કર્તાએ કેટલીક અગવડતા ભોગવીને ગઇ સાલના મધ્યથી આ પુસ્તકનું કામ શરૂ કર્યું, અને ત્યાર બાદ તે

વર્ષને આખરે મેહેરબાન લેફટેન્ટ-કરનલ નટ સાહેબ, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટના હોદ્દા ઉપર હતા, ત્યારે તેઓ સાહેબે પણ તે બાબત ઉત્કંઠા ભરેલી ખાયશ બતાવી તેથી પણ આ પુસ્તક રચવામાં ગ્રંથ કર્તાને કેટલુંક ઉત્તેજન મળ્યું હતું. આ મેહેનતનું પરીણામ, આલમ આગળ હાલ જે પુસ્તક મુકવામાં આવે છે તે છે.

૪. એજન્સીની તેમજ તાલુકદારોની કોર્ટોને આ પુસ્તકો ઉપયોગી થાય, તેટલા સારૂ આ ઇલાકા સંબંધી તમામ જરૂરી હકીકતો એકઠી કરી તેની અંદર દાખલ કરવાને બનતાં પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યાં છે. સરક્યુલરો વીગેરે હાલની તારીખ સુધીના છાપવામાં આવ્યા છે, એટલુંજ નહીં પણ સંસ્થાનો તથા અગત્યની જગ્યાઓના હેવાલ ઘણી સંભાળથી સુધારી દાખલ કર્યા છે, અને તેમાં કાઠીઆવાડના ગેઝીટીયરનો આધાર ઘણો લીધો છે. વળી આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબો તરફ વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના કેટલાક અગત્યના સરક્યુલરો, જે પ્રસીદ્ધ કરવામાં આવ્યા નહોતા, તેવા સરક્યુલરો પણ સાહેબ મોસુફની પરવાનગીથી આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે, જે ઓળખવા માટે તેમને મથાળે "એ" અક્ષર ઉમેર્યો છે.

૫. વળી ડીરેક્ટરીની છેલ્લી આવૃતી કરતાં આ પુસ્તકમાં બીજો અગત્યનો સુધારો એછે કે, દરેક હકીકત ગુજરાતી અને અંગ્રેજી ભાષામાં આપીછે, જેથી આ મુલકના દેશીઓને તેમજ યુરોપીયન અમલદારો તથા બીજાઓ જેઓ દેશી ભાષાથી બરાબર વાકેફગાર નહોય તેમને બધાને એક સરખી રીતે ઉપયોગમાં આવે. આ ઇલાકા સંબંધી રજવાડાની સાથે થએલાં તહનામાં તથા કોલકરારો, જે ઉપરથી બ્રીટીશ સરકારનો આ ઇલાકા સાથેનો સંબંધ મુખ્યત્વે કરીને બંધાયોછે અને જેને આધારે કાઠીઆવાડનો રાજ્ય કારોબાર ચલાવવામાં આવેછે તે, એચીસનના પુસ્તકોમાંથી તથા (હાલના નવા થએલ તે) એજન્સીના દફતરમાંથી ગુજરાતી તરજુમા સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યાંછે.

૬. સગવડને માટે હાલની ડીરેક્ટરીના બે ભાગ કરવામાં આવ્યાછે, જેમાંના પહેલાંમાં આ ઇલાકા સંબંધી તથા તેમાં આવેલાં સંસ્થાનોની સામાન્ય હકીકત તથા હેવાલ વીગેરેછે; તથા બીજા ભાગમાં સને ૧૮૬૩થી હાલ સુધીમાં વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ તથા નામદાર

સરકાર તરફથી જે અગત્યના સરક્યુલરો, જાહેરનામાં, વીગેરે કાહાડવામાં આવ્યાંછે તે તમામ દાખલ કર્યાંછે. આ ડીરેક્ટરીના બે જુદા ભાગ કરવાનો ગ્રંથ કર્તાનો પ્રથમ ઇરાદો નહોતો, પરંતુ સરક્યુલર, જાહેરનામા વીગેરેમાં ઘણાં પાના રોકાયાથી તેમને માટેજ ફક્ત એક પુસ્તક જુદું બનાવવાની જરૂર પડી, તેને લીધે તહનામાં અને બીજા પરચુરણ વીશયો જે સરક્યુલરની પાછળ નાખવાના હતા તે પેહેલા પુસ્તકમાં નાખી તે પાનાઓના અંક સાથે "અ" અક્ષર નીશાની તરીકે ઉમેર્યોછે.

૭. વળી પેહેલા ભાગમાં, ૧૬ માઇલે એક ઇંચના પ્રમાણમાં બનાવેલો કાઠીઆવાડનો નકશો પણ દાખલ કર્યોછે, જેમાં આ ઇલાકાના મુખ્ય વિભાગોની હદ રંગથી દર્શાવેલીછે. ગ્રંથ કર્તાની પ્રથમ એવી ઇચ્છા હતી કે ડીરેક્ટરીની પ્રથમની આવૃતી ઉપર તારીખ ૩૧ માર્ચ સને ૧૮૭૦, નંબર ૧૦૩૦ના નામદાર સરકારના ઠરાવમાં સુચવ્યા મુજબ, દરેક સંસ્થાનની હદ જુદીજુદી જાતના રંગ વતી બતાવવી, પરંતુ સંસ્થાનોની હદ એકબીજાની સાથે ઘણી બારીકીથી ગુંચવાયલી હોવાને લીધે તે યોજના પાર પડીશકી નહીં. તોપણ રેલવેની લાઇન, બાંધેલી સડકો, દીવાદાંડીઓ, થાણાં, મુશાફરી બંગલા, વીગેરે તો નકશામાં સંભાળથી દરશાવ્યાંછે.

૮. ટુંકમાં, ગ્રંથ કર્તાએ હાલનું પુસ્તક એજસીની કોર્ટોને, ઇલાકાના રાજા સાહેબોને અને તમામ આલમને પુરીરીતે ઉપયોગી થાય તેમ બનાવવામાં જેટલી બનીશકી તેટલી મેહેનત લીધીછે.

૯. સ્થાનીક હુન્નરને ઉત્તેજન આપવા ખાતર, આ પુસ્તક બની શકે તો અહીંના પ્રેસમાં છપાવવાનું દુરૂસ્ત જણાયું; અને સ્વદેશ બાંધવ પ્રેસના માલેક મીસ્તર દામોદર ગોવરધનદાસે આ કામ માટે ઘણી હોંસ બતાવતાં, છપામણીનું તથા બાંધવાનું કામ તે છાપખાનામાં કરવામાં આવ્યું છે.

૧૦. આ પુસ્તક રચવામાં લોકલફંડ ખાતાના મીસ્તર લાધા હરજીએ ગ્રંથ કર્તાને હોંશ, મેહેનત, અને હુશીઆરીથી મદદ આપીછે, તેને માટે તેનો આભાર માનવામાં આવેછે, તથા સંતોષકારક રીતે આ પુસ્તક છપાવવામાં તથા બીજી રીતે મદદ કરવામાં મીસ્તર વશરામ પીતાંબરે ઘણી મેહેનત લીધી છે તેને સારૂ તેને પણ શાબાશી ઘટેછે.

ધંજીશાહ હોરમજી.

રાજકોટ, તા. ૩૦ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૮૬.

PART I.

CONTAINING

General Information and Statistics,

RELATING TO

THE PROVINCE OF KÁTHIÁWÁR,

AND

THE VARIOUS NATIVE STATES, COMPRIZED WITNIN IT,

AS ALSO

TREATIES AND ENGAGEMENTS APPERTAINING THERETO.

ભાગ પેહેલો.

કાઠીયાવાડ ઈલાકા સંબંધી સામાન્ય હકીકત,

તથા

તેની અંદર આવેલા દેશી રાજસ્થાનોનો હેવાલ,

અને

તેને લગતાં તહનામાં, કોલકરારો. વિગેરે.

INDEX.

---

*For Kutch vessels see at page 633, Part II.

*For Kutch vessels, see page 633 Part II.

* For Kutch vessels, see page 633 Part II.

અનુક્રમણીકા.

*કચ્છના વાહાણ સંબંધી જુવો ભાગ ૨જા નું પાનું ૬૩૪.

---

* કચ્છના વાહાણ સંબંધી જુવો ભાગ ૨ જાનું પાનું ૬૩૪.

ERRATA.

	Page	Line
" Bhadli " *should be* " Bhádla "	3	36
" Scared " *should be* " Sacred "	56	17
" emboidery " *should be* " embroidery" ...	96	13
" monthly " *should be* " bimonthly " ...	97	17
" Láthi and Pálitána " *should be* "Pálitána and " Láthi "	99	19
" two or more " *should be* " four "	356	3
" Cary " *should be* " Carry "	"	"
" one " *should be* " half "	"	7
For " as above " *read* " or with cart, 2 annas in fair season. 3 annas in monsoon."	"	12
" Mdasures " *should be* "Measures " ...	382	Page heading.
" Alphabatically " *should be* "Alphabetically...	438*a*	8
" Gopálá! " *should be* " Gopálráe "	446*a*	10
"At 9½ per cent." *should be* "At 10 per cent."	472*a*	Heading.
" 1814 " *should be* " 1864 "	509*a*	12
" Faesh " *should be* " Fresh "	532*a*	13
" Cireular " *should be* " Circular "	"	17
" Publised " *should be* " Published " ...	"	"
" thc " *should be* " the "	602*a*	10
" 1885 " *should be* " 1883 "	606*a*	13

શુદ્ધી પત્ર.

		પાનું.	લીટી.
"કેહેવાય છે" ને બદલે "બેટમાં" જોઇએ	... ...	૩૨	૧૮
"બે અથવા વધારે" ને બદલે "ચાર" જોઇએ ...	...	૩૫૭	૮
"એક રૂપીઆથી" ને બદલે "અરધા રૂપીઆથી"	...	,,	૧૩
"ઉપર મુજબ આપવું" ને બદલે "અથવા બેડીઆં ગાડાનું ભાડું નીચે મુજબ આપવું. ૨ આના ખુલ્લી મોશમમાં ૩ ,, ચોમાસામાં.	....	,,	૧૬
"ગોપાલલાલ" ને બદલે "ગોપાળરાય"	... ...	૪૪૬અ	૨૦

THE

KATHIAWAR DIRECTORY.

Part I.

GENERAL OBSERVATIONS RELATING TO THE PROVINCE.

Name and derivation.

1. This Province was originally called "**Saurá-shtra**"; the etymology of the word Sauráshtra is disputed, some affirming it to be derived from "Su" good and "Ráshtra" country, whilst others deem it a compound of "Surya" the sun, and Ráshtra, region, which would make it the land of the sun. It was known to the ancient Greeks by the name of Sauráshtra, and the stone inscriptions on the Girnár also mention the same name. When the Mahomedans were at the zenith of their power, they used to style it Sorath, which is the Prákrit form of Sauráshtra. At the decline of the Mahomedan Empire, however, this name began to give way to "Káthiáwár" from a people called Káthis, who rose in power in the Peninsula; and the original name thenceforth became restricted to a smaller area in the south of the Province. Thus from about the seventeenth century, this Province has been called by its present name, while it is also used to denote the middle region, which is principally inhabited and ruled by the Káthis. The ancient name Saurásshtra, however, is used in the performance of their religious ceremonies by the Hindus.

2. The Arabian sea and its two branches, the Gulfs of Cutch and Cambay wash the shores of Káthiáwár on three sides, vizt: the Northern, the Southern and the Western, thus giving it a peninsular shape. It is the opinion of geologists that this Province was originally an entire island, quite unconnected with any part of Gujarát, and that its present peninsular form is attributable to volcanic action. The level of the north-eastern part of Káthiáwár, which is not in contact with the sea, is so much lower than the level of other parts, that in the rainy season, all the tract of land on this side is covered with water and the roads become impassable. Besides there are some places in the Ran, the level of which is so low that they are always under water. There is also an arm of the sea a few miles from Limbdi called the Nalkántha, which is always full of brackish water. Moreover if we turn our eyes to the eastern part of the Province, we find it destitute of trees, and the villages situated at a great distance from each other. These villages are surrounded with water in the monsoon, and at its close the land appears to be covered, as it were, with salt.

Form.

3. On the north of Káthiáwár lie the Gulf and the Ran of Cutch, on the west and south the Arabian sea, and on the east lies the Gulf of Cambay and a part of the Ahmedabad Zilla. On the north-eastern side, it touches Panchásar in the Province of Pálanpur. It lies between 20° 40′ and 23° 25′ north latitude, and 69° 5′ and 72° 20′ east longitude.

Boundaries.

4. Its length, measured from Dwárka in the west to the sea coast near Bhávnagar in the east, is 200 miles, and its breadth, from Jhinjhuváda in the north to the sea in the south, is 170 miles. The total area is 23,500 square miles,

Extent.

population 25,00,000 souls and the estimated yearly revenue is 1,53,00,000 rupees. Of these totals, about 1,320 miles of area, 1,60,000 people and Rs. 2,66,000 of revenue belong to the Gogha and Dhandhuka sub-Divisions of Ahmedábád; about 7 miles of area, 10,800 people and Rs. 38,000 of revenue belong to the Portuguese island of Diu; and about 1,320 miles of area 1,48,000 people and Rs. 1,09,000 of revenue belong to H. H. the Gáekwár's possessions. There remain, therefore, for the territory which forms the Political Agency of Káthiáwár about 20,880 miles of area, 21,80,000 people and Rs. 1,48,87,000 of revenue.

Soil.

5. The soil of the Peninsula varies; that of Bhál on the eastern side is alluvial and fertile, and yields abundant crops of gram and wheat; Jhálávád, with the exception of some portion which is rocky, produces large quantities of cotton. The chief products of the other parts are Bájri, Juvári, gram, wheat, sugarcane and different kinds of pulse.

Minerals.

6. The mineral wealth of Káthiáwár is abundant, particularly in building stones. It is supposed that the iron mines near Ránáváv in the Barda District, and Ránpur in Hálár contain inexhaustible supply of iron. The Sihor hills near Bhávnagar are also said to contain iron. In 1838 six iron foundries were in regular work, and two or three more were occasionally used. But owing to the absence of coal, the scarcity of wood and the cheapness of European iron, the ore does not now pay the cost of working. A coal shale has been found in the Thàn District under Lakhtar, but it is not of a kind to prove useful. Particles of gold were formerly found from the sand carried down the Girnár by the river Surekha, and copper is also said to have existed in the small ridge of hills near Bhadli and in the Naválnagar District.

7. Káthiáwár produces two kinds of salt, Vadágara (crystal) and Ghasia (friable). The only place where crystal salt is made is at Kuda on the Ran of Cutch, under Dhrángadra. Ghasia salt is found or manufactured at *many places on the sea-coast, and the yield is more than sufficient for the whole peninsula.

8. Káthiáwár can also boast of pearl fisheries, from which pearls of good quality, but inferior in lustre to Basrah pearls are found. These are in the Gulf of Cutch within the Navánagar limits; a few are also found in the Junágad and Bhávnagar States, near Bherai and Chánch.

9. There are in some places hot springs in Káthiáwár, the chief of which are "Pind Tárak" in Okhámandal, and Tûlshishám in the Gir forest.

Climate.

10. The climate of the Province is healthy. The thermometer, as registered in the Civil Hospital at Rájkot, ranges between 49° and 103° according to season. The northern portion is hotter than the southern, and the rainfall varies from 24 to 40 inçhes.

Domestic animals.

11. Káthiáwár is celebrated for its excellent breed of horses; the Káthis are very fond of this animal, especially of mares. The cows and bullocks of the north of Jhálávád and the buffaloes of the south of Káthiáwár and Barda are considered to be of the best of their kind. Camels

*Vavánia........in Morvi.
Jodiya......, Bedi........, Pindára... „ Navanagar.
Kuchhri......in Porbandar.
Myári......., Dhámlej..., Bherái...... „ Junagadh.

Vadera under Jáfrábád.
Mahuva., Talája., Bhávnagar. Bhávnagar.

are reared in Okhámandal, but the species is inferior to that of Márwár. Flocks of sheep and goats are also bred; the wool of the sheep of this country is considered to be long-stapled and of a superior quality, and is much valued abroad.

12. Káthiáwár is also famous for its places of sanctity. The temple of Shri Ranchhodji at Dwárka attracts many pilgrims every year from the remotest corners of India. In like manner the Jain temples on the Shetrunja and Girnár hills are held in great veneration by the whole Shráwak community of India. Next in importance and of local celebrity are Dámodarkûnd at the foot of the Girnár, Práchi Piplo on the southern outskirts of the Gir forest, and Somnáth near Verával.

Sacred places.

13. The popular divisions of Káthiáwár are ten, viz; Jhálávád, Machhukántha, Hálár, Barda, Sorath, Bábriáwád, Undsarvaiya, Gohelvád, Káthiáwár (proper), and Okhámandal; while the present administrative divisions of the Káthiáwár Agency are only four, viz; Jhálávád, Hálár, Sorath, and Gohelvád with their Head Quarters at Wadhwán, Rájkot, Mánekváda, and Songad respectively. The Province contains altogether nearly 200 native States varying in rank and authority, from the lords of thousands of square miles of territory exercising plenary jurisdiction over their subjects who may be counted by lacs of people, to the holder of a fraction of a village, little more than a peasant in rank, and who is often hard pressed to furnish his share of tribute.

Divisions.

14. The total amount of tribute recoverable from all States and Tálukas of the Province is as shewn below :—

Tribute.

Tribute *(ceded by the Peishwa)*.........	5,54,074—0-0.
EXCHANGE ON COINS.—Difference between sicca and British Indian Rs.	7,583—0-0.
BHÁVNAGAR SUBSIDY.—The amount annually payable by Bhavnagar to H. H. the Gáekwár having been transferred by the latter to the British Government in aid of the Subsidiary Force under the arrangement of 1807-8..................................	69,006—0-0.
BHÁVNAGAR JAMMA.—Payable annually for the 116 villages, which were formerly under the administration of the Collector of Ahmedabad, transferred to Bhávnagar from 1st February 1866.................................	52,000—0-0.
JUNÁGAD CHOUTH.—One-fourth of Junágad Zortalbi, being compensation for the force employed by the British Government for the collection of Zortalbi, under the arrangement of 1st February 1821......................	23,105—6-0.
PORBANDAR CUSTOMS.—Portion of Porbandar customs annually paid to the British Government for the protection which it affords to the Rána under the arrangements of 1809 and 1853....................................	15,000—0-0.
Total Government Tribute Rs.	7,20,768—6-0.
H. H. the Gáekwár's Tribute...........	2,90,338—4-0.
¾ths of Junágad Zortalbi................	69,316—2-0.
Grand Total Rupees	10,80,422-12-0.

15. Out of the collection of the Gaekwar's Tribute, an annual sum of Rs. 1,89,000 is now retained, under a recent arrangement with the Baroda Darbár, by the British Government for the payment of a Police Force organized under the orders of the Agency in lieu of the Contingent of Horse hitherto maintained by the Gáekwár under treaty engagements. The remainder, minus any sums payable to the other Gujarát Agencies for the same purpose, is paid over to the Baroda agent at Rájkot.

16. The collection of the Zortalbi, after deducting the Chouth or $\frac{1}{4}$th, is also made over to H. H. the Naváb of Junágad.

17. The Head Quarters of the chief British Representative in Káthiáwár being at Rájkot, troops are stationed at this place, which comprise at present one full Regiment of Bombay Native Infantry, a squadron of light Cavalry and a saluting Battery.

History

18. The ancient history of Káthiáwár is involved in great uncertainty. The account given in the Puráns and other religious works of the Hindus is not wholly credible, though there must be some substratum of truth, and it is difficult to ascertain to which period of the Hindu era any such account should be assigned. Chronology has absolutely no existence among Hindu writers. They deal in a vast general way with cycles of fabulous length, which have hardly any relation to anything real. So, it is impossible to ascertain exactly when the earliest kings lived or to fix the time of any particular event. However the researches of Colonel J. W. Watson and other eminent antiquaries in this direction have lately thrown some light on the state of Káthiáwár as it was two or three thousand years ago.

19. According to the Hindu scriptures, Káthiáwár, in prehistoric times, formed the kingdom of Krishna, a Kshatri prince of the Jádav race, who is considered by the Hindus as an incarnation of God. The birth place of this king was Mathura in the north-west Provinces. When he attained the age of majority, he usurped the throne of his uncle Kans and established himself in his stead. But having been driven thence by Jarásandh and Kályavan, he, with the assistance of his brother Baldev, founded the city of Dwárka and created a new kingdom for himself in this Province. This monarch became so powerful that his aid was sought by the Pándavs of Hastinápur (near Delhi) in the great war called Máhábhárath, in which the Pándavs were ultimately victorious. After a long reign Krishna was shot with an arrow by a Bhil huntsman, while he was sleeping under a Pipal tree near Somnáth, whither the Jádavs had gone to propitiate a curse of the Rishi Dûrwasa, and where, it is said, all the Jádavs fought among themselves under intoxication, until almost all of their number were killed. The survivors at Dwárka were then taken back to Mathura by Arjûn, one of the Pándavs, where Vajranábh, son of Anirûdh, the grandson of Krishna, was placed on the throne.

20. Who reigned in Káthiáwár, after the return of the Jádavs to Mathura is not accurately known; but something may be gleaned from the writings of Greek Historians and the inscriptions of the Bûdhist period. The following historical outline was given in 1877 by the Honourable J. B. Peile, formerly Political Agent of this Province and now Senior Member of Council, Bombay.

At the earliest date of which we have any historical knowledge, Saurashtra was probably governed by the lieutenants of the *Maurya* kings from the ancient citadel

of Junágadh. On a granite boulder in the gorge between Junágadh and the Girnár mountain are inscribed fourteen edicts of *Ashok* (B. C. 265-229) exhorting to temperance, charity, piety and the sparing of animal life. A later Sáh inscription on the same rock testifies that *Rudra Dama* rebuilt the dam which pent up the waters of a lake in the valley below Girnár, and which Chandragupta had before repaired and Ashok embellished. On the western side of the rock is a third inscription of *Skandagupta* (A. D. 455?) which records that the lake having again burst the dam, he also repaired it. The local dynasty of Sáh kings of Sauráshtra appears to have ruled from the 1st century B. C. to about the end of the third A. D. To the Sáhs succeeded the Senápatis or Viceroys of the Imperial line of *Guptas* of Kanouj, who governed from *Wanthali* near Junágadh (A. D. 400). The later Senápatis became kings of Sauráshtra, who placed their lieutenants at Wanthali and established themselves at *Walabhi-nagar*, the modern *Wala* (A. D. 480?). When the Guptas were dethroned, the Walabhi dynasty extended itself over Kutch, Lát-desa (eastern Gujarát) and Málwa. Their grants inscribed on plates of copper have been dug up in such numbers at Wala, as to furnish materials for a family tree of the dynasty comprising 17 kings. The latest plate yet found gives the date A. D. 722. In their time (A. D. 632-640) the Buddhist pilgrim *Hiwan Thsang* visited the kingdom of "Falapi" and found 100 convents occupied by 6,000 devotees. He went on to Sauráshtra, then subject to Walabhi, and visited the monastery with chambers and galleries in the rock on the mountain *Ujjayanta* (Girnár.) The inhabitants he describes as a maritime trading people, cold in manner, superficial and not given to learning; the soil as impregnated with salt, and the flowers and fruits scanty.

How Walabhi fell is not clearly known. Perhaps it was subverted by Mahomedan invaders from Sind (A. D, 720?). After Walabhi the seat of Government in Gujarat was moved further north beyond the borders of Káthiáwár and remained at *Anhilwad* from A. D. 746 to A. D. 1297. The Governor of Wanthali made himself independent, and from his line sprung the *Chudasama* dynasty of Junágadh. Tradition connects the Chudásamás with

the *Samma* tribe in Sind, to which the *Jadejas* also belong. Besides the Chudásama Rás of Junágadh-Vanthali, other petty kingdoms were established at Dhank,* Dev-Pattan and elsewhere. And the *Jethwas* became a powerful tribe in the west of Sauráshtra. The Chávdás and Solankis of Anhilwád sometimes invaded the province to attack these Chiefs, but the Jethwás and Chudásamás remained unsubdued.

Anhilwád was sacked by the Mahomedans in A. D. 1194 and finally conquered by them A. D. 1297.

The *Jhalas* are said to have been settled in northern Káthiáwár by the Anhilwád kings. The *Gohels* (now in Eastern Káthiáwár) came from the north in the 13th century, retreating before the tide of Mahomedan conquest, and conquering for themselves new seats in the decadence of Anhilwád.

The *Jadejas* and the *Kathis* came into Káthiáwár from the west through Cutch.

The story runs that Jám Unad from Sind invaded Barda, the land of the Jethwás, and beseiged Ghumli, their capital, in the latter half of the 13th century. Jám Unad's attack failed, but his son Bámani, stung with this disgrace, returned and destroyed Ghumli, whereupon the Jethwás retreated to Chháya near their present capital Porbandar. The ruins of Ghumli still stand at the mouth of a ravine between two summits of the Barda hills. Bámani, it is said, returned not to Sind but to Cutch, and there established himself. The earliest Jáms appear to have been petty Chiefs of the Samma tribe in Sind early in the 13th century. They invaded Cutch and drove out the Chávdás and Wághelás there established, and made themselves rulers. The Sammás divided into various branches, one of which was called Hála from their *heros eponymos* Jam Hála. Jám Ráwal Hála in A. D. 1537-39 murdered Jám Hamirji of the senior branch and tried to usurp his place, but was driven out and retired to Káthiáwár, where he founded *Nawanagar*, now the first Jádeja State in the peninsula (A. D. 1539). Rao Shri Khengár, son of the murdered Hamirji, founded Bhuj, and is the

*Dhánk was subverted by the Jádejás and is now under Gondal.

ancestor of the Ráos of Cutch. In 1697 the heir of the Bhuj line Raváji was slain by his brother Prágmalji who usurped the throne, while Reváji's heirs were allowed to acquire *Morvi*, the second Jádeja Táluka in Káthiáwár, and there became independent. The other Jádeja Tálukás are off-shoots from Nawánagar, and the province which is ruled by the Jádejás is known as *Halar*, the Western District of Káthiáwár.

The Káthis are probably the earliest known occupants of Cutch. They were driven thence before the Sammás under Jám Abda in the 15th century, and migrated to *Than* in Káthiáwár. From Thán they drove out the *Parmars*,* who had been settled there by the Wághela kings of Wadhwán, then the chief city of Jhálávád. The Káthis there rebuilt the ancient temple of the sun on the Kandola hill, and remained at Thán until they were dispersed by the Viceroy Shujáat Khán, A. D. 1690, when the Jhálás advanced into their place. Thán is now part of the Jhála Táluka of *Lakhtar*. The Káthis migrated to their present seats, the *Khachars* to Chotila, the *Khavads* to Sáyla†, the *Walas* to Chital, and the *Khumans* to Sávar-Kundla now under Bhávnagar. With these and later acquisitions, they occupy a large tract of territory down the east centre of Káthiáwár between Gohelvád and Sorath.

Mahomedan Governors 1297-1403.

The sack of Somnáth by Mahomed of Ghazni (A. D. 1024) and the capture of Anhilvád (A. D. 1194) were the prelude to a more lasting conquest of Gujarát under the houses of Khilji and Taghlakh. Alaf-Khán, general of Ala-ud-din Khilji, drove the last *Waghela* from Anhilvád in A. D. 1297. But Káthiáwár in that period was occasionally invaded rather than permanently occupied. In A. D. 1347 Mahomed Taghlakh himself attacked the Gohel chief Mokhráji in *Perim*, drove him from the island, and landing, defeated him on the Gogo coast. A few years later he exacted tribute from the Chudásama Rá of Girnár. In 1394 Záfar Khán, the Governor of Gujarát, again subjected the Rá of Junágadh to tribute and destroyed

*The Parmars are now found at Muli in Jhálavád.

†Now absorbed by the Jhála house of Sayla.

the temple of Somnáth. Záfar-Khán was the father of the first Mahomedan king of Gujarát.

Ahmedábád kings, 1403-1573.

These kings, the third of whom built Ahmedábád, reigned from A. D. 1403 to A. D. 1535 in great prosperity, and in decadence from A. D. 1535, when Báhádur Sháh was defeated by Humáyun, to A. D. 1573, when Gujarát was conquered by Akbar. The Ahmedábád kings further subjected the tributary Chiefs of Káthiáwár, especially those of Jhálávád and Gohelvád, yet an armed force never ceased to be necessary to collect the kings dues. In A. D. 1414 Ahmed Sháh defeated the Ra of Girnar in the field, and stormed the lower fort of Junágadh. In A. D. 1467 Mahomed Sháh Begada attacked the fort of Junágadh, and after receiving the submission of Rá Mandlik, retired for that time, but only to return bent on the final overthrow of the Chudásama. The king ordered the Rá to embrace the faith of Islám. The Rá fled by night to his fort, which after a long seige he quitted and gave the keys to the king. Sorath (A. D. 1472) became a crown province, and was henceforth governed by royal lieutenants posted at Junágadh. The Chudásamás were scattered abroad. and are now found only in a few petty Tálukás and isolated villages of Káthiáwár. Junágadh was renamed *Mustafabad.* Shortly afterwards Mahomed Begada subdued *Dwarká* and *Cutch.*

The Ahmedábád kings carefully fostered commerce, and developed the ports of *Mangrol, Verawaï, Diu, Gogo* and *Cambay.* About 1528 the coast was threatened by the Portuguese, and after Báhádur was defeated by Humáyun and sought safety in Diu, he admitted the Portuguese adventurers to build a factory, which they turned into a fort, and treacherously killed Báhádur in his barge, as he returned from visiting the admiral in his ship (A. D. 1536). The island and fort are still a Portuguese possession.

Viceroys of the Mogal. 1573-1757.

Gujarát after its conquest by Akbar (A. D. 1573) was ruled by Viceroys from the Court of Delhi until the Maráthás supplanted the imperial power (A. D. 1757). The Musalmán Governor of Junágadh first appears in this era (1577) as success-

fully opposing the Mogal viceroy with the help of the Jám of Nawánagar. The Governor of Sorath and the Jám were the principal powers in the Peninsula, and they combined (A. D. 1584–A. D. 1591) to uphold the fugitive ex-king of Gujarát, Muzaffar III, against the Viceroy of the Emperor. In A. D. 1590 there was a battle at *Dhrol* where the son and minister of the Jám were killed; and Muzaffar, the Jám and Dowlat Khán of Sorath were defeated and driven into Junágadh. The fort surrendered, Dowlat Khán died of his wounds, the Jám submitted, Muzaffar killed himself, and the Viceroy's son became Governor in Sorath. In 1616 the Jám went to do homage to the Emperor Jehángir on the Mahi, but in 1632, taking advantage of disorders in the Government, the Jám withheld his tribute and in 1640 set up a mint and coined Koris. But thereupon he was reduced by Azim Khán, the Viceroy. A greater reverse was at hand. In A. D. 1663 Jám Ranmalji died, leaving a spurious child Lákha, who was set aside by his uncle Ráising. The aid of the Viceroy was invoked for Lákha, and he marched on Nawánagar, took it and changed its name to Islámnagar. In 1668 the Governor of Sorath was put in charge of Islámnagar also, and until A. D. 1673 Nawánagar was a district of the Empire, but in A. D. 1673 Jám Tamáchi, son of Ráising, was restored to the Gádi under conditions, and 25 small Jádeja Tálukás of Hálár were placed under his control. The city, however, of Islámnagar was held by a Musalmán officer, the Jám residing at *Khambhalia* until the death of Aurangzeb.

In 1692, as has been said, Viceroy Shujáat Khán stormed Thàn and dispersed the Káthis.

The Maráthás A. D. 1705.

In A. D. 1705 the Maráthás entered Gujarát. Advancing by degrees on the Mahomedan Governors and nobles, by A. D. 1735 they were levying tribute in Sorath. Henceforward the province endured twofold *Mulkgiri* circuits, of the Viceroy, and of Dámáji or Khanderáo. In the confusion which daily increased, the bravest of the Musalmán nobles turned to making tálukás for themselves. Among others Sher Khán Bábi, one of a house well-known in these struggles, had been more than once in office at Gogo and

Junágadh, and was finally in 1757 confirmed as Deputy Governor of Sorath by Sadáshiv Rámchandar and Shiájirão Gáekwár. His descendants are the Nawábs of Junágadh. The Gáekwárs too, where they could, established their direct rule in the province: the Amreli Máháls were thus acquired between A. D. 1742 and 1765 and are now possessions of the Baroda Darbár.

By A. D. 1760 the Marátha rule in Gujarát was firmly established. The following half century was a time of little ease for the tributaries in Káthiawár. Every year they were visited by a Mulkgiri army under Shivrám Gárdi or Bábáji Apáji. When a Chief was strong, he resisted; when he was beaten, he paid. But they also waged petty wars among themselves. Some *Dhrangadhra* and *Wadhwan* horsemen fell out about a goat, and the Jhála states fought until every Wadhwán village but four was waste. Wakhtsing, the enterprising Ráwal of *Bhavnagar*, carried desolation among the Wála Káthis of *Chital*. The Jám and the Nawáb levied new imposts from *Jetpur* and *Mendarda*. At length in 1803 some of the weaker Tálukdárs applied to the British Resident at Baroda for protection, offering to cede their territory to the Honourable English Company. The Resident writes of this proposal. "With the reservation of their acknow-"ledged tributary payments, the Káthiáwár States are "independent, and at liberty to form connections with "other powers. They are under no obligations of service, "and neither the Peshwa nor the "Gáekwár pretend to exercise an "authority in Káthiáwár, beyond the demand of their "respective contributions."

Walker's reports page 72.

British mediation A. D. 1807.

The Government was interested in the stability of the Gáekwár's revenues and listened favourably to these advances. In 1807 the forces of the Honourable Company and of the Gáekwár, with the Resident Colonel Walker, advanced into Káthiáwár with the object of relieving the province of the double scourge of foreign invasion and domestic war. This was effected by taking engagements from the Chiefs, who bound themselves (1) to pay voluntarily a fixed and settled tribute thenceforward for ever; (2) to keep the

peace towards each other and maintain order within their own limits.* In return they were secured from the visitations of the Mulkgiri force. In A. D. 1817 the Peshwa ceded to the British Government his share of the Káthiáwár tribute, and in A. D. 1820 the Gáekwár agreed to have his share collected and paid by the British Government, and to send no troops into Káthiáwár nor make any demand on its Chiefs except through the British Government. The sole supreme power has since A. D. 1822 been vested in the Political Agent subordinate to the Government of Bombay†.

British supremacy A. D. 1822.

The tribute, it will be seen, is fixed under a permanent settlement. As to general administration, the authority exercised has been such as a paramount power exerts for the public good in a province not under British laws. The independence of the Chiefs within their own territory has been carefully maintained. But when it became apparent (A. D. 1831) that many of the petty Talukdars were incompetent to punish crime, a chief criminal court was established with a British officer as president and native assessors, to try criminals whom the local authorities could not deal with themselves. Still something was wanting. The community did not settle down into peaceful and orderly life. Municipal institutions did not de-

---

* Besides these agreements, Colonel Walker also bound the principal Jadeja chiefs to renounce the practice of female infanticide, which was then very prevalent among them in Kathiawar. For hundreds of years before the advent of the British, scarcely a daughter was reared in the tribe. And even after the agreements were taken by Colonel Walker, very slight improvement was visible in this direction for many years. Subsequently censors were appointed by Government to register the births and deaths of all infants, and they were directed to report all cases of suspicious deaths, visiting and inspecting the tribe in their homes. At the same time a system of rewards for preservation of daughters and donations to poor people in aid of marriages was also resorted to. These measures gradually succeeded in eradicating the evil, and it is pleasing to record that within the last 40 years, not a single case of female infanticide has ever been heard of.

† Whatever was found incomplete or defective in Colonel Walker's settlement was rectified and finished by Captain Barnwell, the 1st Political Agent of the Province, e. g. (1) he made the settlement of Babriawad and Undsarvaiya, and revised that of some other Talukas, whose villages were intermixed with one another and for which disputes had arisen : (2) settled the Junàgadh Zortalbi, and (3) made opium arrangements with the States.

velope. The machinery of justice was not established. The country was full of outlaws and armed mercenaries. Among so many petty States there was no model of administration or recognized policy. The jurisdiction of the pettiest Zamindár was undistinguishable by any precise grade or limitation form that of the greater Chiefs. The only restriction was as to the right of inflicting capital punishment, which was confined (A. D. 1857) to Chiefs of the 1st and 2nd Classes. There was no magisterial control over the numerous petty Tálukas. None of the States had regular Courts or codes. In civil disputes about land the Political Agent mediated diplomatically between Chief and Chief and even between Chief and subject landholder, but cases were very seldom decided. In A. D. 1860 Mr. Kinloch Forbes, Acting Political Agent, expressed his opinion that Káthiáwár was standing still or even retrograding, and that unless new life could be infused into the native administrations, the increase of British interference was inevitable.

In the next few years the desired reform was worked out by Colonel Keatinge, by whom the whole polity of Káthiáwár was recast in a crisper mould. The Chiefs of full jurisdiction (Class I. and II.) were not affected, but the powers of the rest (Class III-VII) were graded and defined. The very small Tálukás were grouped under the charge of Thándárs, of whom there are now fourteen.*

Reforms and administration.

The province was divided into four political charges known as the Jhálávád, Gohelvád, Sorath and Hálár "Pránts." The officer in charge of the Pránt is Magistrate and Civil Judge in the petty Tálukás, and diplomatic Agent for the large states in his Pránt. The chief criminal Court now tries all cases committed to it by the Magistrates, and Chiefs of restricted powers. The Political Agent presides in it in person or by Deputy,† and also hears appeals from all the subordinate courts and exercises powers of superintendence and revision. At the same time the practice of interposing between Chief and subject was abandoned, and all subjects were referred for justice to their own Chiefs.

* At present sixteen. † Generally the Judicial Assistant.

21. In addition to the above reforms in the administration of the Province, Colonel Keatinge established in 1863 a typographical press in connection with the Agency and issued an official paper called the Agency Gazette, with a view to acquaint the Agency Officers and the Chiefs and people of the Province with the rules and orders that are from time to time promulgated by Government and the Political Agent. This paper is a weekly one, to which each and all of the Tálukdárs subscribe. The annual subscription is Rs. 8 exclusive of postage. Besides the "Gazette," all the printing work of the Agency is executed in this Press.

22. The radical reforms of 1863 met with much opposition, and outlawry began to rage with all its might. The Wágher rebels joined the disaffected classes in Káthiáwár against H. H. the Gáekwár, and spread havoc all over the Province. But the vigorous measures adopted eventually stamped out the Wágher outbreak, though not until two Assistants to the Political Agent had lost their lives. Outlawry too was suppressed, and the larger Chiefs were induced to reform their system of administering justice.

23. Nevertheless great discontent prevailed. The Girásiás failed to get justice from the Chiefs, while they were prevented from going into outlawry, and denied a hearing in the Agency owing to want of ordinary jurisdiction. Government made great efforts to remedy this evil. At last, in 1873, the Chiefs agreed to entrust their internal jurisdiction over their vassals to a Court presided over by a British Officer, who should once for all enquire into and decide the mutual rights and liabilities of Chiefs and vassals, a survey being at the same time taken of their holdings, disputed boundaries, if any, being determined by the Court.

The British Government consented to this arrangement, and the Rájasthánik Court thus came into being.

24. This measure allayed the discontent of all the landed proprietors, but a check was yet needed for the dangerous classes, who were but too much addicted to dacoity, highway robbery and similar crimes, and whose only curb hitherto had been the system of passes for arms introduced by Colonel Keatinge.

25. The check to these dangerous classes was found later on during Mr. Peile's tenure of Office. He revised the system of passes and introduced a thorough reform in the entire system of village police; and his scheme, consonant to the genius of the people and the institutions of the country, has proved eminently successful.

Education.

26. One of the most useful institutions of the Province is the Rájkumár College at Rájkot, where education, both mental as well as physical, is imparted to young Chiefs in order to enable them to rule their States in a becoming manner. Several princes, thus educated, have issued forth and taken up the management of their estates. Prominent among these are the chieftains of Bhávnagar, Morvi, Limbdi, Rájkot and Gondal. Each succeeding year establishes the College on a firmer basis, and already an old pupil of the College, H. H. the Thákor Sáheb of Bhavnagar, has sent his son to the institution where he was himself brought up.

27. A school for the sons of smaller Tálukdárs and petty landed proprietors, called the Tálukdári Girásia School, was built at the Wadhwán Civil Station during the year 1880-81. It was not at first viewed with favour by the Girásiás, but their opposition has been overcome. Now more boys than the building can accommodate, are anxious to join.

28. An elementary drawing class, designed to develop into a school of art, was established at Rájkot in the early part of 1879. It did not, however, succeed in attracting much support, and eventually had to be closed. But, in its stead, a school for the training of young girls for employment as mistresses in girls' schools, was opened in December 1885 by the spontaneous desire of the States. This institution is designated the Barton Female Training College, to commemorate the name of Colonel Barton, Political Agent of this Province from 1878 to 1883.

29. The general education of the people is progressing at a most rapid rate. There are at present 742 vernacular, 17 anglo-vernacular and 5 High schools. During the year 1885, the Bhávnagar State, which is generally the first in initiating improvements, has established an Arts College, teaching up to the B. A. Standard. If we contrast this with the state of education only quarter of a century ago, when there were only 2 English and 45 vernacular schools, the change seems indeed marvellous, especially, when we consider that the inertia of ages had to be overcome before the naturally conservative Native States of Káthiáwár, numbering nearly two hundred of every conceivable degree and rank, could be persuaded to see the importance of education!

Roads and communications.

30. In the matter of roads and communications, too, the Province has made great progress. Where there was not a single mile of made road in 1865, there are now more than 600 miles, for the most part bridged and metalled. Two great lines of Trunk roads intersect the peninsula, one proceeding from Wadhwán to Junágadh and Verával, and the other from Bhávnagar to Jodiya, both crossing each other at Rájkot, the Head Quarters of the

Province. The Junágadh line has a branch bifurcating at Jetpur towards Porbandar, while the Jodiya line has a similar branch going towards Navánagar. These main lines have various feeders to connect the capitals and other important towns of the numerous States in the Province. Travellers' Bangalows and Dharamshálás have also been provided at convenient stages for the comfort of European and Native travellers.

Dispensaries.

31. The medical needs of the Province have not been lost sight of. Besides the Civil Hospital at Rájkot, which is maintained by Government, the principal States have founded 72 dispensaries for the benefit of suffering humanity in their respective territories. Most of these are under the guidance of native doctors trained in the European system. There is also an asylum at Rájkot for the segregation of lepers, who are fed and clothed by the munificence of the Chiefs. Vaccination is conducted by a regular establishment of 36 vaccinators, travelling all over the province, under the supervision and control of a European officer of the Indian Medical Department.

32. Every year the Political Agent holds a Meeting of the Representatives of States (class I to IV) for consideration of the various subjects connected with roads, education, dispensaries, vaccination and other provincial matters, and sums are voted from a General Fund formed of subscriptions from all the States and Tálukás of the Province.

Railways.

33. In 1877, the Bhávnagar Joint Administration proposed to invest the savings of the State in a Railway, one branch of which should extend from Wadhwán to Bhávnagar and the other from Dhoráji in the Gondal State to

Dhola junction on the main line, Gondal paying for the construction of the line beyond the Bhávnagar frontier as far as Dhoráji, which proposal was sanctioned and carried out under the orders of Government. The Bhávnagar line was opened by H. E. Sir James Fergusson, Bart. then Governor of Bombay, on the 18th December 1880, and the Dhoráji branch by Colonel Barton, the late Political Agent, on the 16th January 1881.

34. The Junágadh State has now decided to construct a metre guage railway from the Jetalsar Station of the B. G. Railway to Verával viâ Junágadh, and the surveys for this line are already in progress.

35. A Steam Tramway from Wadhwán Civil Station to Morvi viâ Vánkáner is also under construction at the expense of the Morvi State, and a portion of this line as far as Doliá, on the main road to Rájkot, is completed.

36. The Province, being a peninsula, possesses an extensive seaboard. The ports of Bhávnagar, Mahuvá, Jáfrábád, Verával, Porbandar, Saláya, and Jodiya annually export and import large quantities of merchandize. Steamers plying between Bombay and Kurráchee touch the ports of Verával, Mángrol and Porbandar in the fair season, and Bhávnagar can boast of a separate steam service in direct communication with Bombay. So with the extension of Railways, and the gradual development of its abundant natural resources, under the benign influence of the Paramount Power, a great future lies for Káthiáwár.

કાઠીઆવાડ સંબંધી સામાન્ય હકીકત.

નામ અને મુળ.

૧. આ પ્રાંતને શરૂઆતમાં સૌરાષ્ટ્ર કહેતા. તેની શબ્દ વ્યુત્પત્તિ માટે જુદા જુદા મતછે. કેટલાક કહેછે કે "સુ" સારૂં અને "રાષ્ટ્ર" એટલે દેશ તેમાંથી નીકળેલોછે, અને બીજા કહેછે કે "સૂર્ય" એ શબ્દ તથા "રાષ્ટ્ર" એટલે દેશ એ બેનો મીશ્રીતછે, જેથી તેનો અર્થ સૂર્યનો મુલક એવો થાયછે. અસલના જુનાની લોકોને આ દેશ સૌરાષ્ટ્ર નામથી જાણીતો હતો અને ગીરનારના પથર ઉપરના લેખોમાં પણ તેજ નામ જણાવેલુંછે. જ્યારે મુસલમાનોની સત્તા પરીપુર્ણ હતી ત્યારે તેઓ આ મુલકને સોરઠ કેહેતા જે સૌરાષ્ટ્રનું પ્રાકૃત રૂપછે; પણ મુસલમાની રાજની જ્યારે પડતી આવવા માંડી તે વખતે આ નામ બદલાઇને કાઠી નામના લોકો, જેઓ આ દ્વિપકલ્પની અંદર સત્તાવાન થતા ગયા તેમના ઉપરથી કાઠીઆવાડ નામ ચાલ્યું, અને ત્યાર બાદ અસલ નામ આ પ્રાંતના દક્ષીણ તરફના નાના ભાગને લાગુ થયું. આવી રીતે આશરે સતરમી સદીથી આ પ્રાંત તેના હાલના નામથી ઓળખાયછે, તેમજ મધ્ય ભાગનો મુલક, જેમાં મુખ્યત્વે કરીને કાઠીઓ વસેછે અને રાજ કરેછે, તે ભાગ પણ એ નામથી ઓળખાયછે, તેમ છતાં પણ હીંદુઓની તમામ ધર્મની ક્રીયા કરવામાં પ્રાચીન નામ સૌરાષ્ટ્ર વપરાયછે.

આકાર.

૨. અરબી સમુદ્ર અને તેની બે શાખાઓ, કચ્છ અને ખંભાતનાં અખાતો, કાઠીઆવાડની ત્રણ બાજુએ એટલે ઉત્તર, દક્ષીણ અને પશ્ચિમ બાજુ તરફ આવેલાં છે, જેથી તેનો દ્વિપકલ્પનો આકાર થાયછે. ભુસ્તરવેત્તાનો એવો મતછે કે અસલ આ પ્રાંત એક તદન બેટ હતો, અને ગુજરાતના કોઇ ભાગ સાથે જોડાએલો નહોતો, અને તેનો હાલનો દ્વિપકલ્પનો આકાર જવાળામુખી ક્રીયાને લીધે થયોછે. કાઠીઆવાડના ઇશાન ખુણનો ભાગ જે દરીઆની સાથે સંબંધમાં નથી તેની સપાટી બીજા ભાગની સપાટી કરતાં એટલી નીચીછે કે ચોમાસાની મોશમમાં તે બાજુની તમામ જમીન પાણીથી ભરેલી રહેછે, અને રસ્તા

ચાલવાને બંધ થાયછે. તે શીવાય રણમાં કેટલીક જગાઓછે તેની સપાટી એવી નીચીછે કે તેમાં હમેશાં પાણી ભરાઇ રહેછે; વળી લીંબડીથી થોડાક માઇલને છેટે દરીઆનો એક ફાંટોછે, જેને નલકાંઠો કહેછે, તેમાં નીરંતર ખારૂં પાણી ભર્યું રેહેછે. વળી જો આપણે આ પ્રાંતના પૂર્વના ભાગ તરફ નજર કરીએ તો તે ભાગ ઝાડ વીનાનો લાગેછે, અને ગામો એક બીજાથી લાંબે અંતરે વશેલાં જોવામાં આવેછે. આ ગામોની આસપાસ ચોમાસામાં પાણી ભર્યું હોયછે, અને ચોમાસું ગયા બાદ જાણે જમીન ઉપર મીઠું હોય તેમ જણાયછે.

૩. **મર્યાદા.** કાઠીઆવાડની ઉત્તરે કચ્છનું રણ અને અખાત, પશ્ચિમે અને દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર, અને પૂર્વ તરફ ખંભાતનું અખાત તથા અમદાવાદ જીલ્લાનો ભાગ આવેલછે તથા ઇશાન ખુણની બાજુએ પાલણપુર ઇલાકાના પંચાસર સાથે જોડાયલુંછે. આ દેશ ઉત્તર અક્ષાંસ ૨૦° ૪૦′ તથા ૨૩° ૨૫′ અને પૂર્વ રેખાંસ ૬૯° ૫′ તથા ૭૨° ૨૦′ ની વચ્ચે આવેલોછે.

૪. **વિસ્તાર.** તેની લંબાઇ, પશ્ચિમે દ્વારકાંથી તે પૂર્વમાં ભાવનગર પાસે દરીયા કીનારા સુધી, ૨૦૦ માઇલછે, અને પોહોળાઇ ઉત્તરમાં ઝીંઝુવાડાથી તે દક્ષીણમાં દરીઆ કીનારા સુધી, ૧૭૦ માઇલછે. કુલ ક્ષેત્રફળ ૨૩,૫૦૦ ચોરસ માઇલનુંછે. કુલ વસ્તી ૨૫,૦૦,૦૦૦ માણસની, અને વારસીક ઉપજ સુમારે ૧,૫૩,૦૦,૦૦૦ રૂપીઆની છે. આ એકંદર આંકડા પૈકી આશરે ૧,૩૨૦ માઇલનું ક્ષેત્રફળ, ૧,૬૦,૦૦૦ માણસની વસ્તી, અને ૨,૬૬,૦૦૦ રૂપૈઆની પેદાશ અમદાવાદ જીલ્લાના ધોધા અને ધંધુકા તાલુકાનાંછે; આશરે ૭ માઇલ ક્ષેત્રફળ, ૧૦,૮૦૦ માણસની વસ્તી અને ૩૮,૦૦૦ રૂપૈઆની પેદાશ, પોર્ચુગીસ રાજના દીવ નામના ટાપુનીછે; અને ૧૩૨૦ માઇલનું ક્ષેત્રફળ, ૧,૪૮,૦૦૦ માણસની વસ્તી, અને ૧,૦૯,૦૦૦ રૂપીઆની પેદાશ, માહારાજા ગાયકવાડ સરકારના મુલકનીછે. જેથી કાઠીયાવાડની પોલીટીકલ એજંસી તાબે જે મુલક રહ્યો તેનું ક્ષેત્રફળ ૨૦,૮૮૦ માઇલ, વસ્તી ૨૧,૮૦,૦૦૦ માણસની, તથા પેદાશ ૧,૪૮,૮૭,૦૦૦ રૂપૈઆનીછે.

૫. આ દ્વીપકલ્પની જમીન જુદી જુદી જાતનીછે. પૂર્વ તરફ ભાલની જમીન રેતાળ અને ફળદ્રુપછે, અને તેમાં ઘઊં તથા ચણા પુષ્કળ પાકેછે. અમુક ભાગ જે ખડકવાળોછે તે શીવાય ઝાલાવાડમાં રૂ જથાબંધ થાયછે, બાકીના ભાગની મુખ્ય પેદાશ બાજરી, જાર, ચણા, ઘઊં, શેરડી અને જુદી જુદી જાતનાં કઠોળછે.

જમીન.

૬. કાઠીઆવાડની ખનીજ દોલત પુષ્કળછે, તેમાં પણ વીસેષે કરીને ઇમારતના કામના પથરા ઘણા નીકળેછે; એમ ધારવામાં આવેછે કે બરડા પ્રગણામાં રાણાવાવ નજીક અને હાલારમાં રાણપર નજીક લોઢાની ખાણોછે તેમાં પુષ્કળ લોઢુંછે; ભાવનગર નજીક શીહોરના ડુંગરમાં પણ લોઢુંછે. સન૧૮૩૮ માં લોઢાનાં છ કારખાનાં ચાલતાં હતાં અને તે શીવાય બીજાં ત્રણ કારખાનાં વખતો વખત ચાલતાં હતાં. પરંતુ કોલસા ન હોવાને લીધે, લાકડાની તંગાસને લીધે, અને યુરોપના લોઢાની સસ્તાઇને લીધે જે કાચી ધાતુ નીકળેછે તેમાંથી કારખાનાં ચલાવવાનું ખરચ પણ હવે નીકળી શકે નહીં તેમછે. લખતર તાબે થાન પ્રગણામાં કોલશાનો થર માલુમ પડયોછે, પરંતુ ઉપયોગી થાય તેવી જાતનો તે નથી. ગીરનાર ઉપરથી સોનરેખા નદીમાં રેતી ઘસડાઇ આવેછે તેમાં પૂર્વે સોનાનાં રજકણ જડતાં, અને નવાનગરની હદમાં અને ભડલી નજીક જે ડુંગરની નાની ધારછે તેમાં ત્રાંબુછે, એમ પણ કહેવાયછે.

ખનીજ પદાર્થો.

૭. કાઠીઆવાડમાં બે જાતનું મીઠું પાકેછે, વડાગરૂં અને ઘસીઊં. વડાગરૂં મીઠું ફકત કચ્છના રણને કાંઠે ધ્રાંગધ્રા તાબે કુડામાં થાયછે. અને ઘસીઊં મીઠું તો દરીઆ કાંઠે ઘણે ઠેકાણે* મળેછે અથવા બનાવવામાં આવેછે, અને આખા દ્વિપકલ્પને પુરૂં પડે તે કરતાં પણ વધારે નીપજેછે.

---

*વવાણીઆ.	તાબે મોરબી.	વડેરા.	તાબે જાફરાબાદ.
જોડીઆ......	,, નવાનગર.	મહુવા.......	તાબે ભાવનગર.
બેડી.........	,, નવાનગર.	તલાજા. ...	તાબે ભાવનગર.
પીંડારા........	,, નવાનગર.	ભાવનગર....	તાબે ભાવનગર.
કુછડી..........,	,, પોરબંદર.		
મીયાણી.	,, જુનાગઢ.		
ધામલેજ......	,, જુનાગઢ.		
બેરાઇ.	,, જુનાગઢ.		

૮. વળી કાઠીઆવાડને કીનારે મોતી પણ નીપજેછે. આ મોતી જો કે બસરાનાં મોતી બરાબર ઝળકદાર નથી તોપણ સારી જાતનાં થાયછે. તે નવાનગરની હદમાં કચ્છના અખાતમાંથી મળેછે. અને સંસ્થાન જુનાગઢ તથા ભાવનગર તાબે ભેરાઇ તથા ચાંચમાંથી પણ થોડાં નીકળેછે.

૯. કાઠીઆવાડમાં કેટલીક જગોએ ઉના પાણીના ઝરાછે, જેમાં ઓખા-મંડલમાં "પીંડતારક" અને ગીરના જંગલમાં "તુલશીશામ" એ મુખ્યછે.

૧૦. આ પ્રાંતની હવા તંદુરસ્તીવાળીછે. રાજકોટની સીવીલ ઇસ્પીતાલની

હવા.

નોંધ મુજબ થરમોમીટર, રૂતુને અનુસરીને, ૪૯° થી ૧૦૩° સુધી રહેછે. દક્ષિણ કરતાં ઉત્તરનો ભાગ વધારે ગરમ રહેછે, અને વરસાદ ૨૪ થી ૪૦ ઇંચ સુધી વરસેછે.

૧૧. કાઠીઆવાડ ઉંચી જાતના ઘોડાની પેદાશ માટે પ્રખ્યાતછે. કાઠી

પાળી શકાય તેવાં જાનવરો.

લોકો આ જનાવરના, તેમાં વીશેષ કરીને, ઘોડીઓના ઘણા શોખીલા હોયછે. ઝાલાવાડની ઉત્તર તરફની ગાયો તથા બળદો, અને દક્ષીણ કાઠીઆવાડ તથા બરડાની ભેંશો શ્રેષ્ટ ગણાયછે. ઓખામંડળમાં ઊંટની પેદાશ પણ છે, પરંતુ મારવાડના કરતાં તે જાત ઉતરતા દરજ્જાની હોયછે. ઘેટાં અને બકરાંનાં ટોળાં પણ ઉછેરાયછે. આ દેશનાં ઘેટાંની ઉન લાંબી તથા ઊંચી જાતની ગણાયછે, અને બાહેર દેશાવરમાં તે ઘણી કીમતી ગણવામાં આવેછે.

૧૨. કાઠીઆવાડ વળી પોતાની પવિત્ર જગ્યાઓ માટે પણ પ્રખ્યાતછે.

પવિત્ર જગ્યાઓ.

દ્વારકામાં શ્રી રણછોડજીનું મંદીરછે, ત્યાં હીંદુસ્તાનના છેટામાં છેટા ભાગના ઘણા યાત્રાળુઓ વરસો વરસ આવેછે. તેવીજ રીતે શેત્રુંજા અને ગીરનારના ડુંગરોપર જૈનનાં મંદીરછે તેને હીંદુસ્તાનના તમામ શ્રાવકો માન આપેછે. તેથી ઉતરતાં ધામ ગીરનારની તળાટીમાં દામોદર કુંડ, ગીરના જંગલને છેડે પ્રાચી પીપલાની જગ્યા, અને વેરાવળ પાસે સોમનાથનું દેરૂં એ સ્થાનીક પ્રખ્યાતીવાળાંછે.

૧૩. કાઠીયાવાડના લોકપ્રસીદ્ધ ભાગ દસછે એટલે કે ઝાલાવાડ, મચ્છુ-

વિભાગ.

કાંઠો, હાલાર, બરડો, સોરઠ, બાબરીયાવાડ, ઉન્ડસરવૈઆ, ગોહેલવાડ, કાઠીઆવાડ (ખાસ) અને ઓખા-

મંડળ; પરંતુ કાઠીઆવાડ એજંસીના રાજ પ્રકરણી ભાગ ફક્ત ચારછે, એટલે ઝાલાવાડ, હાલાર, સોરઠ તથા ગોહેલવાડ. તેમનાં મુખ્ય મથક અનુક્રમે વઢવાણ, રાજકોટ, માણેકવાડા અને સોનગઢછે. આ પ્રાંતમાં બધા મળીને આસરે ૨૦૦ દેશી તાલુકાછે જેમાં હજારો ચોરસ માઇલના મુલક ઉપર તથા લાખો માણસની વસ્તી ઉપર પુર્ણ હકુમત ચલાવનારા રાજાઓછે, તેમજ એક ગામના અમુક ભાગના માલીક જેની સ્થીતી ખેડુ કરતાં ભાગ્યેજ વધારે સારી હોયછે અને જે પોતાની પેશકસીનો ભાગ પુરો પાડવામાં ઘણી વખત મુશીબતમાં આવી પડેછે તેવા તાલુકદારો પણ છે.

૧૪. આ પ્રાંતના તમામ સ્વસ્થાન તથા તાલુકા તરફથી જે પેશકસી વસુલ થાયછે તે નીચે મુજબછે:—

પેશકસી.

બ્રિટીશ સરકારની પેશકસી........................	૫,૫૪,૦૭૪–૦–૦
વટાવ.—સીક્કાઇ અને મુંબઇગરા વચ્ચે વટાવના......	૭,૫૮૩–૦–૦
ભાવનગર સબસાઇડી.—કાઠીઆવાડના બંદોબસ્ત વખત ભાવનગર ઉપર ગાયકવાડ સરકારની જમાનો જે આંકડો મુકરર થયો તે કંટીજંટના લસકરની મદદ માટે ગાયકવાડ સરકારે સને ૧૮૦૭–૮ ના ઠરાવથી અંગ્રેજ સરકારને આપ્યો તે..........	૬૯,૦૦૬–૦–૦
ભાવનગર જમા.—અમદાવાદ જીલ્લામાં અંગ્રેજ સરકારની હકુમત નીચે ભાવનગર તાબાના ૧૧૬ ગામ હતાં તે ત્યાંથી કાઢી તા. ૧ ફેબરવારી સને ૧૮૬૬ થી કાઠીઆવાડ મુલકગીરી નીચે નાખવામાં આવ્યાં તેની રૂએ જમાનો ઠરેલો આંકડો......	૫૨,૦૦૦–૦–૦
જુનાગઢ ચોથ.—જુનાગઢ જોરતલબીની વારસીક રકમ ઉઘરાવવા ઘોડા પાયદળ વગેરેના ખરચ બદલ જોરતલબીનો ચોથો ભાગ અંગ્રેજ સરકારને આપવા જુનાગઢ તરફથી તા૦ ૧ લી ફેબરવારી સને ૧૮૨૧ને રોજ દસ્તાવેજ કરી આપવામાં આવ્યો તે મુજબ.	૨૩,૧૦૫–૬–૦
પોરબંદર કસ્ટમ—બ્રીટીશ સરકારની ચલુની મદદ	

માટે ત્યાંના રાણાસાથ સને ૧૮૦૯ માં થએલા કોલકરાર પ્રમાણે અને સને ૧૮૫૩ માં થએલા ફેરફાર મુજબ પોરબંદર કસ્ટમનો ભાગ.........	૧૫,૦૦૦–૦–૦
એકંદર સરકાર પેશકસી—	૭,૨૦,૭૬૮–૬–૦
ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી........................	૨,૯૦,૩૩૮–૪–૦
જુનાગઢ નવાબ સાહેબની જોરતલબીના ત્રણ ભાગ...	૬૯,૩૧૬–૨–૦
કુલ એકંદર—	૧૦,૮૦,૪૨૨–૧૨–૦

૧૫. ગાયકવાડ સરકારની સાથે થએલા તહનામાને આધારે ઘોડાનું જે લશ્કર ગાયકવાડ સરકાર હાલ સુધી રાખતા હતા તેને બદલે એજન્સીના હુકમ તળે એક પોલીસની ફોજ રાખવા માટે તાજેતર કરાર થયોછે, તે ફોજના ખર્ચ માટે ગાયકવાડ પેશકસીની વસુલાતમાંથી રૂપીઆ ૧,૮૯,૦૦૦ ની વાર્ષીક રકમ અહીં રાખવામાં આવેછે, અને તેજ કારણ માટે, ગુજરાતની બીજી એજન્સીઓને જે રકમો આપવાનીછે તે બાદ કરતાં, જે બાકી રહે તે રાજકોટમાં વડોદરાનો આડતીઓ રહેછે તેને આપવામાં આવે છે.

૧૬. જોરતલબીની વસુલાતમાંથી સરકારની ચોથ બાદ કરીને બાકીની રકમ જુનાગઢના વાલાસાન નવાબ સાહેબ તરફ આપવામાં આવેછે.

૧૭. કાઠીઆવાડમાં નામદાર બ્રીટીશ સરકારના પ્રતીનીધીનું મુખ્યસ્થળ રાજકોટમાં હોવાથી સરકારી લશ્કર આ જગોએ રહેછે. હાલ મુંબઇખાતાની દેશી પ્યાદલની એક પલટણ તથા ઘોડાના લશ્કરની એક ટુકડી અને સલામી માટે તોપખાનું, એટલું લશ્કર રહેછે.

૧૮. કાઠીઆવાડનો પ્રાચીન ઇતીહાસ સંશય ભરેલોછે; હીંદુઓનાં પુરાણ અને બીજાં ધર્મ પુસ્તકોમાં જે હકીકત આપેલીછે તેમાંની કેટલીક વાત મુળ સાચી બનેલી હશે, પણ તે તમામ ઉપર ભરોસો રાખી શકાય નહીં. તેમ તે બીના કયે વખતે બની તે નકી કરવાનું પણ ઘણું મુશકેલછે. હીંદુ ગ્રંથકારોમાં કાળમાન વિદ્યા ઉપર બીલકુલ લક્ષ અપાતું નહીં. તેઓ કલ્પીત લંબાઇના યુગ વીશે મોટી મોટી વાતો લખી ગયાછે, પણ તેનો સંબંધ ખરી હકીકતને ભાગ્યેજ

ઇતિહાસ.

મળતો આવેછે. તેથી પ્રાચીન વખતના રાજાઓ કયે વખતે થઇ ગયા તે ચોકસ નકી જાણવાનું અથવા અમુક ગુજરેલી બીનાનો વખત મુકરર કરવાનું અશક્યછે. પણ મેહેરબાન કર્નલ જે. ડબલ્યુ. વાટસન સાહેબ તથા બીજા અસલી વાતોના નામાંકીત શોધકોની મેહેનતથી બે ત્રણ હજાર વરષ પર કાઠીઆવાડની કેવી સ્થીતી હતી તે વીષે કેટલીક હકીકત હાલ અજવાળામાં આવીછે.

૧૯. હીંદુધર્મ શાસ્ત્ર મુજબ ઐતિહાસીક વખતની પેહેલાં કાઠીઆવાડમાં યાદવ કુલના ક્ષત્રી રાજા ક્રશ્ન, જેને હીંદુઓ પરમેશ્વરનો અવતાર ગણેછે, તેનું રાજ હતું. આ રાજાની જન્મ ભુમી વાવ્ય ખુણાના પ્રાંતોમાં મથુરાં હતી. જ્યારે તે પુખ્ત ઊમરે પોહોંચ્યો ત્યારે તેણે તેના મામા કંસનું રાજ પચાવી પાડ્યું, અને તેને બદલે પોતે રાજા થયો. પણ ત્યાંથી જરાસંધ અને કાલ્યવને તેને કાઢી મુકવાથી તેણે પોતાના ભાઇ બળદેવની મદદથી દ્વારકાં શેહેર સ્થાપ્યું, અને આ પ્રાંતમાં પોતાને માટે નવું રાજ ઉભું કર્યું. આ રાજા એટલો બધો જોરાવર થયો હતો કે દીલ્હી નજીક હસ્તીનાપુરના પાંડવોએ માહાભારતની મોટી લડાઇ, જેમાં પાંડવો આખરે ફતેહમંદ થયા હતા, તેમાં તેમણે તેની મદદ માગી હતી. લાંબી મુદત સુધી રાજ કર્યા બાદ, સોમનાથ પાસે પીપલાના ઝાડ નીચે આ રાજા સુતો હતો તે વખતે એક ભીલ શીકારીએ તેને તીર માર્યું તેથી તેનો જીવ ગયો. દુર્વાસા રૂષીનો શ્રાપ નીવારણ કરવા સારૂ યાદવો ત્યાં ગયા હતા, અને એમ કેહેવામાં આવેલુંછે કે તેઓ નીશામાં અંદર અંદર એટલા બધા લડ્યા કે તેમાંના દરેક માણસનો નાશ થયો. દ્વારકાંમાં જે યાદવો જીવતા રહ્યા તેને પાંડવ અર્જુને મથુરાં લઇ જઇને ત્યાં ક્રશ્નના પૌત્ર અનીરૂદ્ધના દીકરા વજ્રનાભને ગાદી ઉપર બેસાડ્યો.

૨૦. યાદવો મથુરાં પાછા ગયા ત્યારબાદ કાઠીઆવાડમાં કોણે રાજ કર્યું, તે બરોબર જાણવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ ગ્રીક ઇતીહાસ કર્તાના લખાણ પરથી અને બુદ્ધ વખતના શીલાલેખ ઉપરથી થોડું ઘણું નીકળી શકેછે. મેહેરબાન આનરેબલ જે. બી. પીલ સાહેબ જેઓ અગાડી આ પ્રાંતમાં પોલીટીકલ એજંટ હતા અને હાલ મુંબઇની કાંઉન્સીલના સીનીયર મેમ્બરછે તેમણે સન ૧૮૭૭ માં નીચેનો ટુંકો ઇતીહાસ લખ્યો હતો.

જુનામાં જુની પ્રાચીન તારીખનો ઇતીહાસ આપણને મળેલછે તે વખતે સૌરાષ્ટ્રનું રાજ્ય ઘણુંકરીને મૌર્ય રાજાના સુબા જુનાગઢના અસલી કીલ્લામાં રહી ચલાવતા હતા. જુનાગઢ અને ગીરનારના ડુંગર વચેની ખીણની અંદર એક પથ્થરછે તે ઉપર અશોકની ચૌદ આજ્ઞાઓ કોતરેલી છે (ઇ. સ. પુર્વે ૨૬૫ થી ૨૨૯), જેની અંદર મીતાહાર, દાન, ધર્મ તથા જીવની અહીંસા બાબત શિક્ષા લખેલીછે. તેજ પથ્થર ઉપર ત્યાર પછીનો એક શાહનો લેખછે, તેમાં લખ્યુંછે કે ગીરનારની નીચેની ખીણમાહેલા સરોવરનું પાણી જે બંધ અથવા પુસ્તાથી રોકાતું હતું અને જેને ચંદ્રગુપ્ત રાજાએ અગાડી દુરસ્ત કર્યો હતો તથા અશોકે શોભાયમાન કર્યો હતો તે બંધને રૂદ્રદામાએ ફરીથી બાંધ્યો. તે પથ્થરની પશ્ચિમ બાજુએ ત્રીજો લેખ સ્કંદગુપ્તનોછે (ઇ. સ. ૪૫૫?) જેમાં લખેલુંછે કે સદરહુ પુસ્તાને એ તળાવે ફરીથી તોડી નાખવાથી તેણે પણ દુરસ્ત કર્યો હતો. સૌરાષ્ટ્રના સ્થાનીક શાહ રાજાઓએ ઇ. સ. પુર્વે પેહેલી સદીથી તે ઇ. સ. ની ૩ જી સદી આખરસુધી રાજ કર્યું લાગેછે. શાહ પછી કનોજના ગુપ્ત કોમના માહારાજાઓના સેનાપતી આવ્યા, જેઓ જુનાગઢ પાસે વંથલીમાં રહીને રાજ કરતા (ઇ. સ. ૪૦૦). પાછલના સેનાપતીઓ સૌરાષ્ટ્રના રાજા થઇ પડ્યા. વંથલીમાં પોતાના સુબાઓ મુકીને વલ્લભીનગર જેને હાલ વળા કહેછે ત્યાં તેઓએ રાજગાદી સ્થાપી (ઇ. સ. ૪૮૦?). જ્યારે ગુપ્ત રાજાઓ પદભ્રષ્ટ થયા ત્યારે વલ્લભીપુરના રાજાઓએ આગળ વધીને કચ્છ, લાટ દેશ (પૂર્વ તરફનું ગુજરાત) અને માળવા તરફ પોતાનું રાજ ફેલાવ્યું. તેઓનાં આપેલાં ત્રાંબાના પત્ર, વળાની જમીનમાંથી એટલાં બધાં નીકળ્યાંછે કે તેમાંથી સદરહુ વંશના ૧૭ રાજાઓની વંશાવળીનું ઝાડ બનાવવા સાધન મળી આવ્યાંછે. છેલામાં છેલું જે ત્રાંબાપત્ર હાલ સુધી મળેલછે તેમાં ઇ. સ. ૭૨૨ ની તારીખછે. તેમના વખતમાં (ઇ. સ. ૬૩૨–૬૪૦) બુદ્ધ ધર્મનો જાત્રાળુ હીવાનસંગ "ફલપી" ના રાજમાં ગયો હતો, અને તેણે ત્યાં ૧૦૦ મઠમાં છ હજાર શીષ્યો રહેતા જોયા હતા. પછી તે સૌરાષ્ટ્ર દેશ ગયો કે જે તે વખતે વલ્લભીને તાબે હતું. ત્યાં ઉજ્જયંત (ગીરનાર) પર્વત ઉપર પથરની અંદર કરેલા ઓરડા તથા પરસાળવાળા મઠ તેના જોવામાં આવ્યા હતા. આ મુલકના રહેવાશીઓ વીશે તેણે એવું વર્ણન કર્યુંછે કે તેઓ દરીઆઇ વેપારી લોકોછે, રીતભા-

તમાં ઠંડાછે, દેખીતા ઠીક, પણ વિદ્યા ભણવાના આગ્રહી નથી, જમીન ખારી, અને ફુલ તથા ફળની તંગીછે.

વલ્લભીનો નાસ શી રીતે થયો તે બરોબર જાણવામાં નથી. કદાચ સીંધમાંથી આવેલ હુમલો કરનાર મુસલમાનોએ તેનો નાશ કીધો હોય (ઇ. સ. ૭૨૦?) વલ્લભી પછી ગુજરાતના રાજનું સ્થળ કાઠીઆવાડની સરહદની બાહાર ઉત્તરમાં થયું, અને તે ઇ. સ. ૭૪૬ થી ૧૨૯૭ સુધી અણહીલવાડમાં રહ્યું. દરમીયાન વંથલીનો સુબો સ્વતંત્ર થઇ પડ્યો અને તેના વંશમાંથી જુનાગઢના ચુડાસમાનું કુટુંબ નીકળ્યું. દંતકથા પ્રમાણે સીંધમાંહેની સમા જાત જેમાંથી જાડેજા પણ નીકળેલછે તેની સાથે ચુડાસમાનો સંબંધ હોય એમ જણાયછે. તે વખત જુનાગઢ-વંથલીના ચુડાસમા શીવાય ઢાંક,* દેવ પાટણ અને બીજી જગોએ બીજાં નાનાં નાનાં રાજ્યો સ્થપાણાં હતાં. અને સૌરાષ્ટ્રની પશ્ચિમે જેઠ-વાઓ બળવાન થઇ પડ્યા. અણહીલવાડના ચાવડા અને સોલંકી રાજાઓએ કેટલીક વખત આ રાજ ઉપર હુમલો કરવા સારૂ આ મુલક ઉપર ચઢાઇ કરી હતી. પરંતુ જેઠવા અને ચુડાસમા રાજાઓ તાબે થયા નહીં.

ઇ. સ. ૧૧૯૪ માં મુસલમાનોએ અણહીલવાડ લુંટયું અને આખરે તેમણે ઇ. સ. ૧૨૯૭ માં સર કર્યું.

અણહીલવાડના રાજાઓએ ઉત્તર કાઠીઆવાડમાં ઝાલાઓને વસાવ્યા, અને ગોહલ રજપુતો પણ (જે હાલ પુર્વ કાઠીઆવાડમાંછે) તેઓ ૧૩ મા સૈકામાં ઉત્તર દીશામાંથી આવ્યા, અને જેમ જેમ મુસલમાનોની જીત થતી ગઇ તેમ તેમ તેઓ હઠતા ગયા, અને અણહીલવાડની પડતીમાં તેઓ પોતાને માટે નવાં ઠેકાણાં મેળવતા ગયા.

જાડેજા અને કાઠીઓ તો પશ્ચિમમાંથી કચ્છમાં થઇને કાઠીઆવાડમાં આવ્યાછે.

વારતા એમ ચાલેછે કે તેરમા સૈકાના પાછલા ભાગમાં સીધમાંથી જામ ઉનડે જેઠવાના મુલક બરડા ઉપર ચડાઇ કરી, અને તેમની

---

*આ રાજ જાડેજાઓએ લઇ લીધુંછે અને હાલ તે ગોંડલ તાબેછે.

રાજધ્યાનીના શેહેર ધુમલીને ઘેરો ઘાલ્યો. જામ ઉનડનો હુમલો નીષ્ફળ ગયો, પરંતુ તેના દીકરા બામણીને તે નામોસી ભરેલું લાગવાથી પાછો આવી ધુમલીનો નાશ કર્યો, એટલે જેઠવાઓ પાછા હઠીને તેમની હાલની રાજધાની પોરબંદર પાસે છાયા છે ત્યાં ગયા. બરડાના બે ડુંગરો વચે એક નાળુંછે તેના મુખ આગળ હજી પણ ધુમલીનાં ખંડેર કાયમછે. એમ કેહેવાયછે કે, બામણી સીંધમાં પાછો ન જતાં, કચ્છમાં ગયો અને ત્યાં પોતાનું રાજ સ્થાપ્યું. તેરમી સદીની સરૂવાતમાં અસલના જામ સીંધમાં સમા જાતના નાના નાના રાજાઓ હતા, એમ જણાયછે. તેઓએ કચ્છ ઉપર સ્વારી કરીને ત્યાંથી ચાવડા અને વાઘેલાઓને કાઢી મુક્યા, અને પોતે રાજકર્તા થઇ પડયા. સમાઓમાંથી ઘણી શાખાઓ નીકળી જેમાં એક શાખાનું નામ તેમના બાહાદુર સુરા હાલા જામ ઉપરથી હાલા એવું પડ્યું. ઇ. સ. ૧૫૩૭–૩૯ માં જામ રાવલ હાલાએ મોટી શાખાના જામ હમીરજીને મારી નાખી તેમની ગાદી પચાવી પાડવાને યત્ન કીધો, પણ તેને હાંકી કાઢવાથી તે કાઠીઆવાડમાં આવ્યો અને નવાનગર સ્થાપ્યું, જે હાલના વખતમાં આ દ્વિપકલ્પની અંદર જાડેજાનું પેહેલા નંબરનું સ્વસ્થાનછે (ઇ. શ. ૧૫૩૯). જે હમીરજીને મારી નાંખ્યો હતો તેના દીકરા રાઓ શ્રી ખેંગારજીએ ભુજ સ્થાપ્યું અને તેમાંથી કચ્છના રાઓની ઉત્પતિ થઇ. ૧૬૯૭ માં ભુજના પાટવી કુમાર રવાજીને તેના ભાઇ પ્રાગમલજીએ મારી નાખ્યો, અને તે ગાદી પચાવી પડયો. તે રવાજીના વંશજોએ મોરબી મેળવ્યું, જે કાઠીઆવાડમાં જાડેજાનું બીજા નંબરનું સ્વસ્થાનછે, અને ત્યાં તેઓ સ્વતંત્ર થયા. બીજા જાડેજાના તાલુકાઓ નવાનગરથી ઉતરેલાછે. જાડેજાઓ કાઠીઆવાડના પશ્ચિમ પ્રાંતમાં રાજ કરેછે તે હાલારના નામથી ઓળખાયછે.

કાઠીઓ ઘણુંકરીને પુર્વે કચ્છના રેહેનાર હતા. ત્યાંથી તેમને પંદરમી સદીમાં જામ અબડાની સરદારી નીચે સમા લોકોએ કાઢી મુક્યા તેથી તેઓ કાઠીઆવાડમાં આવીને થાનમાં વસ્યા. થાનમાંથી તેમણે પરમાર* જાતના રજપુતો, જેમને વઢવાણના વાઘેલા રાજાઓએ વસાવ્યા હતા, તેમને હાંકી કાઢ્યા. વઢવાણ તે વખતે ઝાલાવાડનું મુખ્ય શેહેર હતું. કાઠીઓએ ત્યાં

*પરમાર હવે ઝાલાવાડમાં ફકત મુળીમાંછે.

કંડોલા ડુંગર ઉપર સૂર્યનું અસલી દેવળ ફરીથી બાંધ્યું, અને ઇ. સ. ૧૬૯૦ માં સુજાતખાં સુબાએ તેમને વીખેરી નાખ્યા ત્યાંસુધી તેઓ થાનમાં રહેતા હતા, અને ત્યાર પછી તેમની જગ્યાએ ઝાલા આગળ વધ્યા. થાન હાલ લખ્તરના ઝાલા તાલુકાનો ભાગછે. ત્યાર પછી કાઠીઓ તેમની હાલની જગ્યાએ આવ્યા એટલે કે ખાચરો ચોટીલે, ખવડો સાયલે,* વાળાઓ ચીતળ, અને ખુમાણ હાલ ભાવનગરને તાબે સાવરકુંડલાછે ત્યાં ગયા. આ ઠેકાણાં, તેમજ પાછળથી તેમણે જે મુલક મેળવેલો તે મળી, ગોહલવાડ અને સોરઠ વચ્ચે, કાઠીઆવાડની પુર્વ તરફનો જમીનનો મોટો ભાગ તેમના તાબામાંછે.

મુસલમાન સુબાઓ ૧૨૯૭–૧૪૦૩.

ગીઝનીના મહમદે સોમનાથની લુટ કરી (ઇ. સ. ૧૦૨૪) અને પછી અણહીલવાડ સરણ થયું (૧૧૯૪), ત્યાર બાદ ખીલજી અને તઘલખ વંશવાળાએ ગુજરાતની જીત કરી તે ઘણી મુદત રહી. અલાઉદ્દીન ખીલજીના સરદાર અલફખાંએ ઇ. સ. ૧૨૯૭ માં અણહીલવાડમાંથી છેલા વાઘેલા રાજાને કાઢી મુક્યો. પણ તે વખતે કાઠીઆવાડમાં હમેશને માટે રેહેઠાણ કરવાને બદલે વખતો વખત તેના ઉપર હુમલો કરવાનો રીવાજ હતો. ઇ. સ. ૧૩૪૭ માં મહમદ તઘલખે જાતે પીરમ કહેવાયછે ગોહેલ રાજા મોખરાજી ઉપર હુમલો કરી તે ટાપુમાંથી તેને હાંકી કાઢ્યો, અને ત્યાંથી આવી ઘોઘાને કીનારે તેને હરાવ્યો. થોડાંક વરસ પછી ગીરનારના ચુડાસમા પાસેથી પણ તેણે ખંડણી લીધી. ૧૩૯૪ માં ગુજરાતના સુબા જાફરખાંએ જુનાગઢના રા પાસેથી ફરીથી ખંડણી લીધી અને સોમનાથના દેવાલયનો નાશ કર્યો. આ જાફરખાંન ગુજરાતના પેહેલા મુસલમાન રાજાનો બાપ થાય.

અમદાવાદના સુલતાન ૧૪૦૩–૧૫૭૩.

આ રાજાઓ, જેમાના ત્રીજાએ અમદાવાદ બાંધ્યું. તેઓએ ઇ. સ. ૧૪૦૩ થી ૧૫૩૫ સુધી સારી જાહોજલાલીમાં રાજ કર્યું; અને ૧૫૩૫ માં હુમાયુંએ બાહાદુરશાને હરાવ્યો ત્યારથી તે ૧૫૭૩ માં અકબરે ગુજરાત જીત્યું ત્યાં સુધી નબળી હાલતમાં તેઓનું

*આહીં હવે ઝાલાનું રાજછે.

રાજ રહ્યું. અમદાવાદના રાજાઓએ તેમના વખતમાં કાઠીઆવાડના ખંડીઆ રાજાઓને, અને તેમાં વીશેષ કરીને ઝાલાવાડ અને ગોહલવાડના રાજાઓને, વધારે તાબે કર્યા. તોપણ તેમની ખંડણી ઉઘરાવવાને હથીયારબંધ લશ્કરની જરૂરીયાત કદી બંધ પડી નહોતી. ઇ. સ. ૧૪૧૪ માં આહમદશાહે ગીરનારના રાને લડાઇમાં હરાવ્યો, અને જુનાગઢના નીચેના કીલ્લા ઉપર છાપો માર્યો. ઇ. સ. ૧૪૬૭ માં મહમદશા બેગડાએ જુનાગઢના કીલ્લા ઉપર હુમલો કર્યો, પરંતુ રામંડલીક તાબે થાતાં તે વખત પાછો ગયો, અને છેવટ ચુડાસમાને પાયમાલ કરી નાખવાના પકા હેતુથી તે પાછો ચડી આવ્યો. તે વખત તેણે જુનાગઢના રાને મુસલમાની ધર્મ કબુલ કરવા હુકમ કીધો. તેથી રા રાતની વખતે પોતાના કીલ્લામાં જતો રહ્યો, પણ કીલ્લા ઉપર લાંબો વખત ઘેરો રહેવાથી રાએ કીલ્લો છોડી દીધો અને તેની કુંચીઓ રાજાને આપી દીધી. ઇ. સ. ૧૪૭૨માં સોરઠ ગુજરાતના રાજ્યનો એક પ્રાંત થઇ પડયો, અને ત્યાર પછી રાજાના સુબાઓ જુનાગઢમાં રહીને રાજ ચલાવતા હતા. ચુડાસમા બાહાર વીખરાઇ ગયા, જે હવે ફક્ત કાઠીઆવાડના નાના નાના તાલુકામાં અને છુટક છુટક ગામોમાં જણાયછે. મુસલમાનોએ જુનાગઢને મુસ્તફાબાદ એ નવું નામ આપ્યું; ત્યારબાદ થોડે વખતે મહમદ બેગડાએ દ્વારકાં અને કચ્છ સર કર્યા.

અમદાવાદના રાજાઓ વેપારને કાળજીથી ઉત્તેજન આપતા, અને માંગરોળ, વેરાવળ, દીવ, ઘોઘા અને ખંભાત એ બંદરોને સારી સ્થીતીમાં લાવ્યા હતા. ૧૫૨૮ના અરસામાં કીનારાના લોકોને પોરચુગીઝ લોકો તરફની ધાસ્તી લાગતી હતી. બાહાદુરને હુમાયુંએ હરાવ્યા બાદ તેણે દીવમાં આશરો લીધો હતો, તે વખત તેણે પોરચુગીઝ લોકોને કોઠી બાંધવા પરવાનગી આપી હતી. આ કોઠીનો તેમણે કીલ્લો બનાવ્યો, અને તેઓના નૌકાધીપતીને વાહાણમાં મળીને બાહાદુરશાહ પોતાની હોડીમાં જેવો પાછો આવતો હતો, તેવો તેને તે લોકોએ દગાથી મારી નાખ્યો (ઇ: સ. ૧૫૩૬). એ ટાપુ તથા કીલ્લો હજી પણ પોરચ્યુગીઝને તાબેછે,

અકબરે ગુજરાત જીતી લીધું (ઇ. સ. ૧૫૭૩), ત્યારથી તે મરાઠા લોકોએ બાદશાહી સત્તા દબાવી દીધી (ઇ. સ. ૧૭૫૭), ત્યાંસુધી ગુજરાતમાં દીલ્લીથી આવેલા સુબાઓએ રાજ કર્યું.

મોગલ બાદશાહના સુબા ૧૫૭૩–૧૭૫૭.

આ વખતે જુનાગઢનો મુસલમાન સુબો, નવાનગરના જામની મદદવડે, ફતેમંદીથી મોગલના સુબા સામે પેહેલ વેહેલો થઓ જણાયછે. તે વખતે સોરઠનો સુબો તથા જામ એ બે આ દ્વિપકલ્પમાં-મુખ્ય સત્તાધીસ હતા, અને ગુજરાતનો રાજા, ત્રીજો મુજફર, જે નાસતો ફરતો હતો તેને બાદશાહી સુબાના વીરૂદ્ધ મદદ આપવામાં એ બંને જણા એકઠા મળ્યા હતા (ઇ. સ. ૧૫૮૪–૧૫૯૧). ઇ. સ. ૧૫૯૦ માં ધ્રોળ આગળ એક લડાઇ થઇ, જેમાં જામનો દીકરો અને પ્રધાન એ બે મરણ પામ્યા, અને મુજફર, જામ અને સોરઠનો દોલતખાન હાર્યા, અને જુનાગઢમાં ભાગી ગયા. પછી તે કીલ્લો પણ શરણ થયો, દોલતખાનને જખમ લાગેલ તેને લીધે તે મરણ પામ્યો, જામ તાબે થયો, મુજફરે આત્મઘાત કર્યો અને આખર સુબાનો દીકરો સોરઠનો હાકેમ થયો. ઇ. સ. ૧૬૧૬ માં, મહી નદી ઉપર જાંહાંગીર બાદશાહને માન આપવા જામ ગઓ હતો. પરંતુ ૧૬૩૨માં, બાદશાહના રાજમાં ગડબડાટ હતો તેનો લાભ લઇને જામે ખંડણી આપી નહીં. અને ૧૬૪૦ માં તેણે પોતાને ત્યાં ટંકશાળ સ્થાપીને કોરી પાડવા માંડી. પણ તે ઉપરથી આજીમખાન સુબાએ ચઢી આવી તેને તાબે કર્યો. આથી પણ વધારે મોટી દુર્દશા નજીક હતી. ઇ. સ. ૧૬૬૩માં જામ રણમલજી, એક ખોટો દીકરો લાખા નામનો મુકી ગુજરી ગયો, પણ તે લાખાને તેના કાકા રાયસીંગજીએ દુર કર્યો. લાખા તરફથી સુબાની મદદ માગવામાં આવતાં તેણે નવાનગર ઉપર કુચ કરીને તે જીતી લીધું, અને તેનું નામ ઇસલામનગર પાડ્યું. ત્યાર બાદ ૧૬૬૮ માં સોરઠના સુબાના હવાલામાં ઇસલામનગર સોપ્યું, તે સને ૧૬૭૩ સુધી બાદશાહી રાજના પ્રાંત તરીકે રહ્યું. પણ ઇ. સ. ૧૬૭૩ માં, રાયસીંગજીના દીકરા જામ તમાચીને કેટલીક શરતોથી ગાદી પાછી આપી, તથા હાલારના જાડેજા રજપુતના ૨૫ નાના તાલુકા તેના અખત્યાર તળે રાખ્યા. તોપણ ઇસલામનગર શેહેરતો

એક મુસલમાન અમલદારના તાબામાં રાખ્યું હતું, અને જામ પોતે ઔરંગઝેબના મૃત્યુ સુધી ખંભાળીઆમાંજ રેહેતો હતો.

ઉપર કેહેવામાં આવ્યું છે કે ૧૬૯૨ માં સુજાતખાન સુબાએ થાન ઉપર હુમલો કરીને કાઠીઓને વીખેરી નાંખ્યા હતા.

ઇ. સ. ૧૭૦૫ માં ગુજરાતમાં મરાઠાઓ દાખલ થયા. તેઓએ મુસલમાન સુબા અને સરદારો ઉપર હળવે હળવે ધસારો કરીને ૧૭૩૫ માં સોરઠમાંથી પેશકસી ઉઘરાવવા માંડી, ત્યારથી આ પ્રાંતમાં મુલકગીરીની સવારી બમણી આવવા લાગી, એક દીલ્લીના સુબાની, અને બીજી દામાજી અથવા ખંડેરાવની. તેથી દીવસે દીવસે ગડબડ વધતી ગઇ, તેની અંદર બાહાદુર મુસલમાન અમીરો પોતપોતાને માટે તાલુકા સ્થાપવા મંડી પડ્યા. આ ગડબડના વખતમાં શેરખાન બાબી, જે તે વખત પ્રસીદ્ધ કુંટુંબનો હતો તે એક કરતાં વધારેવાર જુનાગઢ અને ધોધામાં અમલદાર થયો હતો, તેને આખરે ૧૭૫૭ માં સદાશીવ રામચંદ્રે તથા શીઆજીરાવ ગાએકવાડે સોરઠના ડેપ્યુટી સુબા તરીકે બાહાલ કર્યો. તેના વંશજો જુનાગઢના નવાબછે. અને જ્યાં જ્યાં બની શક્યું ત્યાં ત્યાં ગાએકવાડે પણ પોતાનો ખાસ અમલ બેસાર્યો. આ રીતે ઇ. સ. ૧૭૪૨ થી ૧૭૬૫ સુધીમાં અમરેલીના માહાલ તેણે મેળવ્યા અને તે હાલ ગાયકવાડના તાબામાંછે.

મરાઠા ઇ. સ. ૧૭૦૫.

ઇ. સ. ૧૭૬૦ સુધીમાં મરાઠાની સત્તા ગુજરાતમાં બરોબર સ્થપાણી. તે પછી અરધા સૈકા સુધી કાઠીઆવાડના ખંડીઆ રાજાઓને ભાગ્યેજ આરામ રહ્યો. દર વરસ શીવરામ ગારદી યાને આપાજીની સ્વારી તળે મુલકગીરી લશ્કર આ મુલકમાં આવતું. જો કોઇ રાજા બળવાન હોય તો તે સામો થતો, અને જો તે માર ખાય તો ખંડણી આપે, એવી રીતભાત હતી. વળી તેઓ અંદર અંદર પણ નાની નાની લડાઇઓ કરતા. ધ્રાંગધ્રા અને વઢવાણના સ્વારો વચ્ચે એક વખત એક બકરામાટે તકરાર પડી હતી, તે માટે ચાર ગામ શીવાય વઢવાણનું દરેક ગામ ઉજડ થયું ત્યાં સુધી ઝાલાનાં સ્વસ્થાનો માંહોમાંહે વઢ્યાં. વળી ભાવનગરના સાહસીક રાવળ વખત-

સીંહે ચીતળના વાળા કાઠીઓને પાયમાલ કરી મુક્યા. તથા જામે અને નવાબે જેતપર અને મેંદરડા પાસેથી નવી ખંડણી લેવા માંડી. આખરે સન ૧૮૦૩ માં કેટલાક નબળા તાલુકદારોએ વડોદરાના બ્રીટીશ રેસીડેન્ટ પાશે આશરો માગ્યો, તેમાં નામદાર ઇંગ્લીશ કમ્પની બાહાદુરને પોતાનો મુલક સોંપી દેવાનું કબુલ કર્યું. આ અરજ વીશે રેસીડેન્ટ સાહેબ નીચે પ્રમાણે લખેછે. "કાઠીઆવાડના તાલુકા કબુલત પ્રમાણે ખંડણી આપે તે શીવાય તેઓ સ્વતંત્રછે, અને બીજા રાજા સાથે સંબંધ કરવા તેમને છુટછે. તેઓ કોઇ જાતની નોકરી કરવા બંધાએલા નથી. અને પેશવા અથવા ગાયકવાડ પોતાની ખંડણી માગ્યા શીવાય કાઠીઆવાડમાં બીજી કોઇ જાતની સતાનો દાવો રાખતા નથી."

વાકર સાહેબનો રીપોર્ટ પા. ૭૨.

ગાયકવાડની જમાબંદી કાયમ રહે તેમાં સરકારનું હીત રહેલું હતું તેથી આ વાત ઉપર સરકારે બરોબર લક્ષ આપ્યું. ૧૮૦૭ માં નામદાર કુંપનીના તથા ગાએકવાડના લશ્કરો સાથે રેસીડેન્ટ કરનલ વાકર સાહેબ, કાઠીઆવાડમાં પરદેશી હુમલા તથા અંદર અંદરની લડાઇઓ થતી બંધ પાડવાની મતલબથી, આ પ્રાંતમાં દાખલ થયા. તેમણે તાલુકદારો પાશેથી દસ્તાવેજ લખાવી લઇને બંદોબસ્ત કર્યો, તેમાં (૧) હમેશને માટે મુકરર કરેલી પેશકસીની રકમ ખુશીથી આપવા તથા (૨) એક બીજા તરફ સલાહ સંપ રાખવા તથા પોતાના મુલકમાં પકો બંદોબસ્ત રાખવાને તેઓ બંધાણા.* તેના બદલામાં

બ્રીટીશ સરકારનું દરમીઆન આવવું, ઇ. સ. ૧૮૦૭.

*આ કબુલતો શીવાય, કરનલ વાકર સાહેબે મુખ્ય મુખ્ય જાડેજા રાજાઓ પાસે, કન્યા હત્યાનો રીવાજ જે તે વખત કાઠીઆવાડમાં તેઓની કોમની અંદર મશહુર હતો, તે છોડી દેવાને કબુલ કરાવ્યું. અંગ્રેજના આવવા પેહેલાં સેંકડો વરસની અંદર ભાગ્યેજ એક પણ દીકરી જીવતી રાખવામાં આવી હશે, અને વાકર સાહેબે કબુલતો લીધી તે પછી પણ ઘણાં વરસ સુધી આ બાબતમાં જુજ સુધારો જોવામાં આવતો હતો. પછી અંગ્રેજ સરકારે તમામ બાળકોના જન્મ તથા મરણની નોંધ રાખવા માટે

મુલકગીરી લશ્કરની ચઢાઇ બંધ પાડી. ઇ. સ. ૧૮૧૭ માં પેશવાએ કાઠીઆવાડની પેશકસીનો પોતાનો ભાગ બ્રીટીશ સરકારને સ્વાધીન કર્યો. અને ૧૮૨૦ માં ગાયકવાડે પોતાની પેશકસી બ્રીટીશ સરકાર વસુલ કરી આપે એવી કબુલત આપી, તથા કાઠીઆવાડમાં પોતાનું લશ્કર ન મોકલવા અને બ્રીટીશ સરકારની મારફત શીવાય કોઇ પણ રાજા પાસે પેશકસી ન માગવા કબુલ કર્યું, તેથી ઇ. સ. ૧૮૨૨ પછી કુલ સર્વોપરી સત્તા મુંબઇ સરકારના તાબામાં રહીને પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના હવાલામાં સોંપવામાં આવીછે.*

બ્રીટીશ સરકારની સર્વોપરી સત્તા ઇ. સ. ૧૮૨૨.

આ ઉપરથી એમ જણાસે કે કાઠીઆવાડમાં પેશકસીની રકમ હમેસને માટે મુકરર કરેલીછે. તથા સામાન્ય હકુમત વીસે એમ કેહેવાય કે જે પ્રાંતમાં બ્રીટીશ કાયદા લાગુ નથી તેવા પ્રાંતમાં લોકોના કલ્યાણાર્થે જે અખતીયાર સરવોપરી સત્તા વાપરે તેવો અખતીઆર આંહીં ચલાવાયછે. રાજાઓની પોતપોતાના મુલકની અંદરની સ્વતંત્રતા સાવચેતીથી કાયમ રાખવામાં આવીછે. પણ જ્યારે (૧૮૩૧ માં) એમ માલુમ પડયું કે કેટલાક નાના તાલુકદારો ગુન્હાને માટે સજા કરવા શક્તિવાન

સેન્સર નીમ્યાં, અને તેમને હુકમ કર્યો કે એ જાતના લોકોને ઘેર ઘેર જઇ તજવીજ કરીને જો કાંઇ શક પડતાં મરણ તેમને માલુમ પડે તો જાહેર કરવું. તેમજ દીકરીને બચાવનારને ઇનામ તથા તેનાં લગ્ન કરવામાં રૂપીઆની મદદ ગરીબ લોકોને આપવાની રીત દાખલ કરી. આ ઉપાયોથી હળવે હળવે સદરહુ દુષ્ટ રીવાજ હવે તદન નીકળી ગયોછે, અને લખવાને ખુશી ઉપજેછે કે ગયા ચાળીશ વરસની અંદર એક પણ કન્યા હત્યાનો દાખલો સાંભળવામાં આવ્યો નથી.

*કરનલ વાકર સાહેબના બંદોબસ્તમાં જે કાંઇ અપૂર્ણતા તથા ખામી માલુમ પડી હતી, તે આ પ્રાંતના પેહેલા પોલીટીકલ એજંટ કપ્તાન બાર્નવેલ સાહેબે સુધારી પુરી પાડી, જેમકે (૧) બાબરીઆવાડ અને ઊંડસરવૈયાની પેશકસી તેમણે નકી કરી, તેમ બીજા કેટલાક તાલુકાઓ જેનાં ગામો એક બીજા સાથે ભળી ગયાં હતા અને જેને માટે તકરારો ઉઠી હતી તેની પણ રકમ તેમણે સુધારી, અને (૨) જુનાગઢની જોરતલબીનો ઠરાવ કર્યો તથા (૩) સ્વસ્થાનો સાથે અફીણ સંબંધીનો બંદોસસ્ત પણ તેમણે કર્યો.

નથી, ત્યારે જે ગુન્હેગારોને સ્થાનીક અમલદારો તપાસ કરી શકે નહીં તેવાનો ઇનસાફ કરવા સારૂ પ્રમુખ તરીકે એક બ્રીટીશ અમલદાર તથા દેસી આસેસરોના સમુહથી એક મુખ્ય ફોજદારી કોર્ટ સ્થાપવામાં આવી. તે છતાં પણ કાંઇ ખામી રહી હતી. લોકોમા સલાહસંપ તથા શાન્તી હજી આવી નહોતી, શેહેર સુધારો પ્રસર્યો નહતો, ન્યાયનું ખાતું સ્થાપ્યું નહોતું, દેસની અંદર બારવટીઆ તથા હથીઆરબંધ રાખેલાં માણસો પુષ્કળ હતાં. આટલા બધા નાના તાલુકાની અંદર વહીવટ કરવાનો કાંઇ નમુનો અગર રાજ ચલાવવાની યોગ્ય રીત નહોતી. મોટા અને નાના તાલુકદારોના અખતીઆરમાં શો ફેરછે તે જાણવા માટે કાંઇ નક્કી કરેલ ધારો અથવા હદ બાંધી નહોતી; ફકત એટલુંજ નીર્માણ થયું હતું (૧૮૫૭ માં) કે પેહેલા અને બીજા વર્ગના તાલુકદારોને દેહાંત શીક્ષા આપવાનો અખતીઆરછે. તે સીવાય બીજા કોઇને તે હક હતો નહીં. નાના તાલુકદાર ઉપર કાંઇ ઇનસાફી દેખરેખ નહોતી. કોઇ પણ તાલુકામાં નીયમસર કોર્ટો અથવા કાયદા નહોતા. રાજા રાજાની વચે, અને રાજા અને ભાયાતોની વચે જમીન વીસે દીવાની તકરારનો નીકાલ કરવા સારૂ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ રાજપ્રકરણી રીતે દરમીઆન આવતા હતા, પણ ભાગ્યેજ કોઇ મુકદમાનો ચુકાદો થતો. ઇ. સ. ૧૮૬૦ માં આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ મી. કીનલૉક ફારબ્સ સાહેબે પોતાનો મત જણાવ્યો કે કાઠીઆવાડ હજી એવીને એવી સ્થીર હાલતમાંછે, બલકે પાછલ હટતું જાયછે; અને જો દેસી રાજ્યોમાં કાંઇ નવો સુધારો કરવામાં નહીં આવે તો બ્રીટીસ સરકારને વધારે દરમીઆન આવવાની ઘણી જરૂર રેહેશે.

ત્યાર પછી થોડાક વરસે કરનલ કીટીંજ સાહેબે ધારેલો સુધારો દાખલ કર્યો, અને તેઓ સાહેબે કાઠીઆવાડમાં રાજ કરવાની રીત વધારે આકરા ધોરણ ઉપર લાવી મુકી. તેથી કુલ અખત્યારવાળા રાજાઓ (પેહેલા અને બીજા વર્ગના) ની હકુમતમાં કાંઇ ફેરફાર થયો નહીં, પરંતુ બાકીના તાલુકદારો (ત્રીજાથી સાતમા વર્ગ સુધીના) ની સત્તા નક્કી કરીને તેના વર્ગ પાડ્યા. નાના નાના તાલુકાઓને થાણદારોના

તાબામાં મુક્યા, એવા થાણદારો હાલ ૧૪* છે. ઝાલાવાડ, ગોહલવાડ, સોરઠ અને હાલાર પ્રાંત એવા ચાર રાજ પ્રકણી વીભાગ પાડ્યા. આ ધોરણ પ્રમાણે પ્રાંતના અધીકારી સાહેબો પ્રાંત માહેના નાના તાલુકા માટે ફોજદારી અને દીવાની જડજછે, તથા મોટા તાલુકા માટે રાજપ્રકણી એજંટછે. માજીસ્ત્રેટો અને થોડા અખતીઆરવાળા તાલુકદારો તરફથી કેસ કમીટ થાએ, તેનો ઇનસાફ મુખ્ય ફોજદારી કોર્ટ કરેછે, તેમાં પ્રમુખ્ય તરીકે પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ પોતે બેસે અથવા પોતાના તાબાના અમલદારને† પ્રમુખ બનાવે. નીચલી કોર્ટના ઠરાવ ઉપર અપીલ પણ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ સાંભળેછે, અને "રીવીઝન" તથા દેખરેખની સતા પણ ચલાવેછે. આ નવું ધોરણ થતાં રાજા અને તેમની રૈયત વચેની તકરારમાં દરમીઆન આવવાનો રીવાજ છોડી દેવામાં આવ્યો, અને રૈયતને ઇનસાફ માટે પોતપોતાના રાજાઓ પાસે જવા કહેવામાં આવ્યું.

સુધારો અને રાજ્ય કારોબાર.

૨૧. પ્રાંતના રાજકારભારમાં ઉપર પ્રમાણે સુધારા કર્યા, તે શીવાય મેહેરબાન કરનલ કીટીંજ સાહેબે, સન ૧૮૬૩ ની સાલમાં, એક બીબાનું છાપખાનું સ્થાપી, સરકાર તથા પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ તરફથી વખતો વખત જે હુકમો તથા ધારા થાય તેથી એજન્સીના અમલદારોને તથા સંસ્થાનના રાજા તથા પ્રજાને વાકેફ કરવાના ઇરાદાથી "એજન્સી ગેજીટ" એ નામનું સરકારી પત્ર કાઢ્યું, જે તમામ તાલુકદારો લવાજમ આપી લેછે. આ પત્ર દર અઠવાડીએ છપાયછે, અને વારશીક લવાજમ ટપાલ ખરચ શીવાય રૂ. ૮) છે. ગેજીટ છાપ્યા ઉપરાંત એજન્સીનું છાપવાનું તમામ કામ એ છાપખાનામાં થાયછે.

૨૨. સન ૧૮૬૩ માં જે મુખ્ય સુધારા થયા હતા તેની સામે વીરૂદ્ધતા ઘણી થઇ, અને બારવટું પણ વધતું ગયું. વાઘેર લોકોએ માહારાજા ગાયકવાડ વીરૂધ કાઠીઆવાડના નારાજ થયેલા લોકો સાથે મળી જઇ મુલકમાં ઘણું તોફાન મચાવ્યું. પરંતુ સખ્ત ઉપાયો કામે લગાડવાથી, જો કે

---

*આ વખતે ૧૬ છે.
†ઘણું કરીને જુડીશીયલ આસીસ્ટંટ સાહેબ.

એ આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના જાન ગયા, તો પણ આખર વાઘેરના બળવાનું મુળ ગયું. તેમ બારવટીઆ લોકોને પણ પારીપત્ય કર્યા. અને મોટા મોટા રાજાઓને પોતાની ઇનસાફની કોર્ટોમાં સુધારો કરવા સારૂ એજન્સી તરફથી વખતો વખત સલાહ આપવામાં આવી.

૨૩. તેમ છતાં પણ અસંતોષ ઘણો રહ્યો હતો, કારણ કે ગરાશીઆ ઓને રાજાઓ તરફથી ઇનસાફ મલતો નહીં. એક તરફથી બારવટે જવાને તેમને પ્રતીબંધ થયો હતો, અને બીજી તરફથી હકુમત ન હોવાને લીધે એન્જસી તેમની ફરીઆદ સાંભળવા ના પાડતી હતી; આ હરકત દુર કરવાને સરકારે ઘણી કોશીસો કરી. આખરે સન ૧૮૭૩ માં રાજાઓએ, પોતાના ભાયાતો ઉપરની હકુમત બ્રીટીશ અમલદારના અધ્યક્ષપણા નીચે એક કોર્ટને સોંપવા કબુલત આપી, તે એવી રીતે કે તે કોર્ટ રાજા અને ભાયાતો વચે અંદર અંદરના હકો તથા જવાબદારીનો તપાસ કરી છેવટને માટે ચુકાદો આપે, અને તેની સાથે તેમના ગરાસની માપણી પણ થાય, તેમાં જો સરહદની કાંઇ તકરાર હોય તો તેનો પણ ચુકાદો સદરહુ કોર્ટ કરે. બ્રીટીશ સરકારે આ ગોઠવણ મંજુર રાખી અને આ રીતે રાજસ્થાનીક કોર્ટ શરૂ થઇ.

૨૪. આ ગોઠવણથી તમામ જાગીરદારોનો અસંતોષ મટી ગયો. પરંતુ જે ભયંકર લોકોને અપહરણ, ધોરી રસ્તાની લુંટ, અને એવા બીજા ગુન્હા કરવાની અતીસે ટેવ પડી હતી અને જેને દાબમાં રાખવા કર્નલ કીટીંજ સાહેબે હથીયારના પરવાનાની રીત દાખલ કરેલી તેવા લોકોને માટે વધારે સખ્ત ઉપાયો લેવાની જરૂર રહી હતી.

૨૫. આ ભયંકર લોકો માટે પાછળથી મેહેરબાન પીલ સાહેબના વખતમાં પકો બંદોબસ્ત થયો. તેમણે પરવાનાની રીતમાં કેટલોક ફેરફાર કરી ગામઠી પોલીસના બંદોબસ્તમાં પુરેપુરો સુધારો કર્યો, અને તેમની યોજના લોકોની બુદ્ધીને તથા દેશના રીવાજને અનુકુળ હોવાથી ફતેમંદ થઇ પડીછે.

૨૬. આ પ્રાંત માંહેના સહુથી ઉપયોગી ખાતાંઓ પૈકી રાજકુમાર કોલેજ પણ એક ઘણી ઉપયોગી શાળાછે, જ્યાં રાજકુવરોને, પોતાના મુલકનું યોગ્ય રીતે રાજ કરી શકે તેટલા માટે, મનની તથા તનની કેળવણી આપવામા આવેછે. ઘણાક રાજાઓએ

કેળવણી.

આ પ્રમાણે કૉલેજમાંથી કેળવણી પામીને પોતાનાં સ્વસ્થાનોનો રાજકારોબાર હાથમાં લીધોછે, જેમાં મુખ્ય ભાવનગર, લીંબડી, મોરબી, ગોંડલ અને રાજકોટના રાજાઓછે. દર વરસ કૉલેજ વધારે મજબુત પાયાપર આવતી જાયછે અને એક જુના વિદ્યાર્થી રાજા (ભાવનગરના માહારાજા ઠાકોર સાહેબ) જેઓએ પોતે કૉલેજમાં કેળવણી લીધીછે તેઓએ પોતાના કુંવરને પણ આ કૉલેજમાં અભ્યાસ કરવા હાલ મોકલ્યાછે.

૨૭. નાના નાના તાલુકદાર અને જાગીરદારોના દીકરા માટે તાલુકદારી ગરાસીઆ સ્કુલ એ નામની એક નિશાળ વઢવાણ-સિવિલ સ્ટેશનમાં સને ૧૮૮૦-૮૧ ની સાલમાં સ્થપાણીછે. એ નિશાળથી પેહેલ વેહેલાં ગરાસીઆઓ રાજી નહોતા, પણ હવે તેમની વીરૂદ્ધતા બંધ થઇછે અને વિદ્યાર્થીઓ મકાનમાં માઇ શકે તેના કરતાં પણ વધારે દાખલ થવા આતુરછે.

૨૮. એક ચિત્રનો વર્ગ, જે આખર જતાં હુન્નરશાળા થાય એવા ઇરાદાથી સને ૧૮૭૯ ની શરૂઆતમાં રાજકોટમાં સ્થાપવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેને જોઇએ તેવો ટેકો નહીં મળવાથી આખરે તેને બંધ કરવો પડયો. પણ તેને બદલે સ્વસ્થાનોએ પોતાની ખુશીથી સ્ત્રિ શિક્ષકો તૈયાર કરવા સારૂ જુવાન સ્ત્રિઓને ભણાવવાની એક નિશાળ ડીશેમ્બર સને ૧૮૮૫ ના માસમાં ખોલીછે. કર્નલ બારટન સાહેબ, જેઓ આ પ્રાંતમાં સને ૧૮૭૮ થી ૧૮૮૩ સુધી પોલીટીકલ એજંટ હતા. તેમના નામની યાદગીરી રાખવામાટે આ શાળાને "બારટન ફીમેલ ટ્રેનીંગ કૉલેજ" એવું નામ આપ્યુંછે.

૨૯. લોકોની સાધારણ કેળવણી પણ ઘણી ઝડપથી વૃદ્ધિ પામતી જાય છે. હાલ ૭૪૨ ગુજરાતી, ૧૭ ઇંગ્રેજી-ગુજરાતી અને ૫ હાઇ સ્કુલો છે. ભાવનગર સ્વસ્થાન જે સુધારો દાખલ કરવામાં ઘણુંકરી હમેશાં આગેવાની લેછે તેણે સને ૧૮૮૫ની સાલમાં બી. એ. ના ધોરણ સુધી શિખવવાની કૉલેજ સ્થાપીછે. પા સદી પહેલાં ફકત બે ઇંગ્રેજી અને ૪૫ ગુજરાતી નિશાળો હતી, તે વખતની સ્થીતીસાથે આનો મુકાબલો કરીએ અને વીચાર કરીએ કે આ પ્રાંતનાં આસરે બસો રાજસ્થાન જેઓ સ્વભાવીક રીતે જુના રીવાજને વળગી રહેનારાં હોયછે અને જેઓ તરેહ તરેહવારની પદ્ધિ અને દરજ્જાનાં છે તેવાને કેળવણીના ફાયદા સમજાવી કેટલાક જમાનાની સ્થીરતા દુર કરી

આ સુધારો કરવામાં આવ્યોછે, એ બધું આપણે જ્યારે ખ્યાલમાં લઇએ છીએ તો આ ફેરફાર ઘણો આશ્ચર્યકારક લાગેછે.

રસ્તા અને સડકો.

૩૦. સડક અને રસ્તાની બાબતમાં પણ આ ઇલાકાએ ઘણીજ વૃદ્ધિ કરીછે. જ્યાં ૧૮૬૫ માં એક માઇલની પણ સડક નહોતી ત્યાં હાલ છ સો માઇલપર સડકો થઇછે અને તેમાંના ઘણા ખરા ભાગમાં નદી નાળાં ઉપર પુલ બંધાઇ ગયાછે, તથા કાંકરી પથરાઇ ગઇછે. બે મોહોટા ધોરી રસ્તા આ દ્વિપકલ્પની વચમાં થઇને પસાર થાયછે; એક વઢવાણથી જુનાગઢ અને વેરાવળ સુધી, અને બીજો ભાવનગરથી જોડીઆ સુધી, અને તે બંને રસ્તા રાજકોટ જે મુખ્ય સ્થળછે ત્યાં આગળ એક બીજાને ઓળંગેછે. જુનાગઢ જતી સડકની એક શાખા જેતપરથી જુદી પડી પોરબંદર તરફ જાયછે, અને જોડીયા જતી સડકની પણ એવી એક શાખાછે તે નવાનગર તરફ જાયછે; અને આ પ્રાંતનાં સ્વસ્થાનોનાં મુખ્ય શેહેરનાં બીજાં અગત્યનાં ગામોની સાથે આ રસ્તાને મેળવવાસારૂ બીજી નાની શાખાઓ જોડી દેવામાં આવીછે. યુરોપીયન અને દેશી મુસાફરોના સુખને માટે મુસાફરી બંગલા અને ધર્મશાળાઓ પણ સગવડવાળી જગોએ બનાવવામાં આવેલછે.

દવાશાળા.

૩૧. વૈદક સંબંધી જરૂરીયાત તરફ પણ લક્ષ અપાયુંછે. રાજકોટની સિવિલ ઇસ્પીતાલ જેનું ખરચ સરકાર આપેછે તે સીવાય મુખ્ય મુખ્ય સ્વસ્થાનોએ પોતાની રાજધાનીમાં દુખી લોકોના ફાયદાનેસારૂ ૭૨ દવાશાળાઓ સ્થાપીછે, જેમાંની ઘણી ખરી ઉપર યુરોપીયન રીતમાં કેળવણી પામેલા દેશી દાક્તરો રાખવામાં આવેલાછે. વળી પતીઆં લોકોને જુદાં રાખવા માટે રાજકોટ સ્ટેશનમાં એક આશ્રયસ્થાનછે ત્યાં તેમને રાજાઓની સખાવતથી ખોરાક તથા લુગડાં મળેછે. ઇન્ડીયન મેડીકલ ખાતાના એક યુરોપીઅન અમલદારની દેખરેખ અને તાબામાં રહીને ૩૬ વાકસીનેટરો આ ઇલાકામાં ફરી ફરીને શીતળાનું કામ એક ધોરણ મુજબ ચલાવેછે.

૩૨. દર વર્ષ રસ્તા, કેળવણી, દવાશાળા, શીતળા અને બીજી જુદી જુદી બાબતોનો વીચાર કરવાસારૂ (પેહેલાથી ચોથા કલાસ સુધીના) સ્વસ્થાનોના કારભારીઓની સભા પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ ભરેછે

અને આ પ્રાંતનાં, તમામ સ્વસ્થાન તથા તાલુકા તરફથી જે વારશીક જનરલ ફાળો અપાયછે તેમાંથી તે બાબતો સારૂ રકમો મંજુર કરવામાં આવેછે.

૩૩. સન ૧૮૭૭ માં ભાવનગરના જોઇન્ટ એડમીનીસ્ટ્રેશને તે સ્વસ્થાનની શીલક રેલવેમાં વાપરવાની ખાયશ બતાવી તે એવી રીતે કે એક શાખા વઢવાણથી ભાવનગર સુધી અને બીજી ધોળા જંકશનથી ગોંડલ તાબે ધોરાજી સુધી જાય, અને તેનો જે ભાગ ભાવનગર સ્વસ્થાનની હદ બાહાર ધોરાજી સુધી આવે તે ભાગનું ખરચ ગોંડલ આપે. આ યોજના સરકારથી મંજુર થતાં તે અમલમાં આવીછે. ભાવનગર લાઇન મુંબઇના ગવરનર નામદાર સર જેમ્સ ફરગ્યુસન, બારોનેટ, સાહેબ બાહાદુરે તા. ૧૮ ડીસેમ્બર સને ૧૮૮૦ ના રોજ ખોલી, અને ધોરાજી લાઇન માજી પોલીટીકલ એજંટ કરનલ બારટન સાહેબે તા. ૧૬ જાનેવારી સને ૧૮૮૧ ના રોજ ખોલી.

રેલવે.

૩૪. હાલ જુનાગઢ સ્વસ્થાને મીટર ગેજ (સાંકડા માપ) ની રેલવે ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેના જેતલસર સ્ટેશનથી જુનાગઢ થઇ વેરાવળ સુધી બાંધવાનું નકી કર્યુંછે, અને તેની માપણીનું કામ શરૂ થઇ ચુક્યુંછે.

૩૫. વઢવાણ સિવિલ સ્ટેશનથી વાંકાનેર થઇ મોરબી સુધી વરાળથી ચાલતી એક ટ્રામવે પણ સ્વસ્થાન મોરબીના ખરચથી બંધાયછે, અને રાજકોટના મોટા રસ્તાં ઉપર ડોળીયા સુધી આ લાઇનનો ભાગ તા. ૧૦ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૮૬ ના રોજ ખોલવામાં આવ્યોછે.

૩૬. આ ઇલ્લાકો દ્વિપકલ્પ હોવાને લીધે બંદરો પુષ્કળછે. ભાવનગર, મહુવા, જાફરાબાદ, વેરાવળ, પોરબંદર, સલાયા અને જોડીયા એ બંદરોથી દર વરસ ઘણો માલ ચડેછે તથા આવેછે. મુંબઇ અને કરાંચી વચ્ચે ફરતી આગબોટો ખુલી મોશમમાં વેરાવળ, માંગરોળ અને પોરબંદર આગળ રોકાયછે, અને ભાવનગર બંદર મુંબઇ સાથે પરબારો આગબોટોથી સંબંધ રાખેછે. આ બધાં કારણોને લીધે, સર્વોપરી સત્તાના માયાળુ વશીલા નીચે, આ ઇલ્લાકાની કુદરતી દોલતનો રફતે રફતે વધારો થતાં તથા રેલવેનો બોહોળો ફેલાવો થતાં કાઠીઆવાડનું ભવિષ્ય ઘણું સારૂં જણાયછે.

DESCRIPTION

OF THE

ANCIENT AND PRESENT ADMINISTRATIVE DIVISIONS OR PRÁNTS IN KÁTHIÁWÁR.

THE major portion of the Peninsula of Káthiáwár, which is under the authority of the Political Agent, is divided into four Administrative Divisions or Pránts, comprising the following ancient divisions and states :

Present administrative Pránts.	Ancient Pránts.	States and class.
1. JHÁLÁWÁD PRÁNT. *Area*..............4,393. *Population*....4,39,629.	1. Jháláwád and northern portion of Káthiáwár (proper.)	Dhrángadhra.....I. Wánkáner.......II. Limbdi...........II. Wadhwán........II. Thán Lakhtar..III. Sáyla............III. Chuda...........III. Muli.............IV. Bajána...........IV. Pátri.............IV. Wanod............V. Jhinjhuwada.* *Tálukás under Thánás.* 17 Under Wadhwán Thána. 9 ,, Chotila ,, 20 ,, Bhoika ,, 4 ,, Pályád ,, 1 ,, Dasáda. ,, 1 ,, Vithalgadh.

*Under Agency management.

Present administrative Pránts.	Ancient Pránts.	States and class.
2. HÁLÁR PRÁNT	2. Machhukántha	Nawánagar. ......I.
Area.............7,068.	3. Hálár, and Western portion of Káthiáwár (proper.)	Morvi ....II.
Population....6,84,327.		Dhrol ....II.
		Rájkot............II.
		Gondal............II.
		Virpur...........IV.
		Mália.............IV.
		KotdaSángáni.IV.
		Mengni...........V.
		Gavridad. ....V.
		Pál. ....V.
		Gadhka* ....V.
		Jália-Dewáni. ...V.
		Kothária ....V.
		Tálukás under Thánás.
		14 Under Lodhika Thána.
		4 „ Dhráphá „

* During the minority of the Tálukdár this Táluká is placed under the Lodhiká Thándár for civil and criminal work.

Present administrative Pránts.	Ancient Pránts.	States and class.
3. SORATH PRÁNT *Area*............5,213. *Population*....6,39,780.	4. Barda. 5. Sorath. 6. Bábriávád, and southern portion of Káthiáwár (proper.)	Junágadh.........I. Jáfrábád.........II. Porbandar.....III. Bántwa*.......III. Jetpur*.........IV. Vasávad.........V. Dedán............V. Vichhávad......VI. Kuba............VI. *Tálukás under Thánás.* 3 Under Bagasra Thána. 19 „ Lákhápádar.
4. GOHELWÁD PRÁNT. *Area*............4,208. *Population*.....5,80,163.	7. Gohelwád. 8. Undsarvaiya. 9. Káthiáwár (proper) eastern portion.	Bhávnagar........I. Pálitána..........II. Vala.............III. Jasdan..........III. Láthi.............IV. *Tálukás under Thánás.* 13 Under Songadh Thána. 14 „ Bábra. „ 10 „ Chamárdi. 1 „ Dátha „ 22 „ Chok „

* There are many shareholders in this State. The Class here shown represents the powers exercised by the highest of them.

These four divisions embody nine ancient or territorial Pránts under the Káthiáwár Political Agency; and the tenth Pránt called Okhámandal, as also a portion of Káthiáwár (proper) subject to the Amreli Máhál, are under the Government of H. H. the Gáekwár. There is, besides, a portion in the eastern part of Káthiáwár, which is not subject to the jurisdiction of the Political Agency, but under the Ahmedábád Collectorate, viz: the Gogha and Dhandhuka Parganás.

Each administrative division or Pránt is under the charge of an Assistant Political Agent, aided by a Native Deputy Assistant. The Officer in charge of the Pránt is diplomatic Agent for the larger States and is District Magistrate and Civil Judge in the petty Tálukás in his Pránt. The Deputy Assistant exercises the power of a 1st Class Magistrate and civil jurisdiction upto Rs. 3000. The small Tálukás which possess very limited or no jurisdiction, are supervised by Thándárs under the orders of the Pránt Officer. The revenue administration of such estates is left to the respective owners, while the judicial and executive authority is exercised by the Thánadárs, with limited powers.

A short description of each of the abovementioned ten Pránts is given below:—

JHALAWAD PRANT.

Boundaries.—This Pránt is situated in the north-east of the Province. To the north of it lies the Ran of Cutch, to the south are the divisions of Gohelwád and Káthiáwár (proper); it is bounded on the east by the Ahmedábád Zilláh, and on the west by the Machhukántha. Its area is about 4,200 square miles.

Origin and rulers.—The Pránt derives its name from the Jhála Rajputs who chiefly rule over this Pránt.

A tradition thus accounts for the name of the Jhálás. They were formerly known by the name of Makwánás. More than ten centuries ago there was a king of the name of Keshar Makwáno among them, who had a son named Harpál. The mother of this Harpál was a daughter of the celebrated Karan Ghelo, Solanki King of Pátan, the then capital of Gujarát. It is said that Harpál received in A.D. 838–39 a grant of 1800 villages from his grand-father for conspicuous valour displayed by him, which relieved King Karan from a great difficulty. Harpál then removed his residence to Pátri, which was made the capital of his dominion. He had three sons. Once while they were playing in a courtyard, a mad elephant broke into it, and would have killed them, when their mother marvellously and cleverly managed to rescue them, from the clutches of the elephant. From the circumstance of being caught up by her, they received the name 'Jhálás' (derived from ઝાલવું to snatch up), and the district ruled by them thus came to be called Jháláwád.

Besides the Jhála principalities in this Tránt, there is the State of Muli under a Parmár ruler, while Bajána and other petty estates are owned by Musalmáns, called Jats, who have come from Sind. The region to the north of Lakhtar ruled by these Musalmáns is therefore called Jatwád. At first the Jats were probably Rajputs, but afterwards they seem to have converted themselves to Mahometanism. The Musalmán estate of Dasáda and Vanod are situated in the north of the Jatwád. Higher up lies the Jhinjhuwáda Táluka, which is owned by the Meláni and Rásáni Koli Tálukdárs, and likewise in the north of Bajána is the Kunbi estate of Pátri. At a little distance from Vanod is the famous Hindu Shrine of Bahuchráji where there is a "Kund" (built spring) and also a large tank. The surrounding country is called Chunwál.

Land and produce.—The land of this Pránt is flat and sandy, and sloping towards the Ran. In the sandy soil grow Juwár, Bájri and cotton; and the soil of the tract known as "Bhâl", which is alluvial and fertile, produces wheat, gram and cotton in great abundance.

Ran.—The Ran, which is in the north of this Prant, separates it from Cutch. It assumes different forms in different seasons. It is full of water in the rainy season and becomes muddy in winter; and in summer the whole Ran becomes a flat plain, covered with a salt stratum. For this reason it is difficult to travel over it in the rainy season. The eastern portion of the district, being in a low land, is covered over with water throughout the year and is called " Nalkántho". The Nalkántho lies near the village of Kathechi in the east of Talsána. Here grows a sort of grass, the roots of which are called Bid. The poor people use them as food in times of scarcity, by drying and grinding them in place of corn. Salt is produced in great abundance in the Ran near Pátri and Bajâna, and it is exported in vast quantities.

Ports.—The Jháláwád Pránt has no sea coast on any side, so that the whole export trade of this district formerly passed through Dholera, a port in the Ahmedábád Zilláh; but now Wadhwán having been connected by railways with Ahmedábád and Bhávnagar, most of the produce is exported by those means.

Rivers.—There are no large rivers in this Pránt, but there are some which assume vast proportions in the rainy season. The two Bhogáwo rivers take their source in the Thánga hills, one of which passes by Jámbu and Limri, and the other near Muli and Wadh-

wán, and after a course of a few miles in the easterly direction, they both lose themselves in the Ran of Cambay. The water of these rivers is brackish. There is a small river named Falku near Dhrángadhra and Bámbhan near Halwad. Both of these empty themselves in the Ran to the north. Besides these, there is the Sukhbhádar river. It takes its source from the Jasdan hills and flows eastward near Nágnesh and other villages and loses itself in the Ran. This is the largest river in the Prant, and its water is sweet throughout the year. Water is generally scarce in this Pránt.

Mountains.—The Pránt being flat, there are no mountains in it, but there are hills of the Thànga and Mándav ranges, which terminate in the neighbourhood of Dhrángadhra.

MACHHUKANTHA PRANT.

Boundaries.—This Pránt is in the extreme north of Káthiáwár. It is bounded on the north by the Ran of Cutch, on the south by Hálár Prànt, on the east by Jháláwád, and on the west by Hálár and the gulf of Cutch. Its area is 780 square miles.

Origin and rulers,—This Pránt being watered by the river Machhu is called Machhukántho (meaning literally situated on the Machhu river) and is now ruled by Jádeja Rajputs. This district was granted in about A. D. 1677 to the Ráo of Cutch in Jágir by the Emperor Akbar for seizing and handing over the fugitive king Mujafar of Gujarát. But a dispute having arisen about the heirship of Cutch in the commencement of the 18th century, Káyáji, a cadet of Cutch, fled to Machhukántha and founded his capital

at Morbi, retaining control over his possessions in Wágad. The present Jádeja Rajput rulers of Machhukánthá are the descendants of the said Káyáji.

The current belief as to the origin of the Jádejás is explained further on in the description of the Hálár Pránt.

Land and produce.—The land of Machhukántha is generally level, hills being very rare, and is fertile. It produces more of Juwár than other corn.

Ports.—There is only one port of Wawánia.

Rivers.—The largest river in this Pránt is the Machhu. It rises from the hills near Chotila and flowing northwards past Wánkáner and Morbi, enters the Ran, near Mália. As a rule, the rivers of Káthiáwár are shallow, but this river is deep and is remarkable for its rugged precipitous sides. In its earlier course this river is known by the name of Beti. The other river, Ghodádhari, flowing near Jetalpor, a village of Morbi, and near Vardusar of Mália, also joins the Ran. There is a small river of Demoi near Tankára.

Mountains.—There are no large mountains or hills in this Pránt, but the Thánga and Wánkáner hills throw branches in it.

HALAR PRANT.

Boundaries.—This large Pránt is in the west of Káthiáwár. It is bounded on the north by the gulf of Cutch, on the south by the river Bhádar, part of Káthiáwár proper, Sorath and Barda Pránts, on the east by Machhukántha, Jháláwár and part of Káthiáwár proper, and on the west by Okhámandal Pránt and the Arabian sea. Its area is 6,200 square miles.

Origin and rulers.—This Pránt takes its name from the first Jádejá Rajput who (A. D. 1535) established himself within its limits and who was descended from Jám Hála of Cutch.

It is ruled by Jádeja Rajputs. The Jádejás are the descendants of Sama kings of Sind, who are said to have sprung from the Jádav family. The tradition is that four Jádavs, who fled from Somnáth, sought the protection of the Hingláj goddess, who hid one of them in her "Jáda" (mouth). From this circumstance his descendants are called Jádejás. It is believed that for many years, Sind was ruled by Samás; but on account of the incessant attacks of the Mogals they came to Cutch and established themselves there. In this dynasty, a king of the name of Hamir, who occupied the throne of Cutch, was treacherously murdered by Jám Rával of the same dynasty. Jám Rával also thought of murdering his three sons, but his wife made them run away to Shahpur, a village on the border of the Ran of Cutch, where they were afforded shelter by the Miánás who had colonized that part of the country, having come from Sind. Afterwards the eldest of the three sons named Khengár, acquired his father's throne by the aid of the Mogals; on this occasion the Mogal Emperor gave him the title of Ráo. Although Jám Rával was thus deprived of the kingdom, Ráo Khengár gave him some villages in Girás. Jám Rával then, with the assistance of his brother Hardhol, conquered a great part of Hálár from the Jethwás and others, and in A. D. 1540 built Nawánagar on the site of the village of Nágni and made it his capital. At the same time Hardhol founded the State of Dhrol. The rulers of Rájkot, Gondal, Kotrá, Virpur and other minor States in Hálár are the descendants of this Jám Rával.

Land and produce.—The soil on the seashore in the west is black and fertile ; in the east and south it is hilly, in the remaining parts it is light red. The chief products, besides Bájri and Juwár, are pulse and cotton, sugarcane grows in good abundance. Hálár is noted abroad for its molasses.

Ports.—The principal ports are Jodia, Saláya, and Bedi which are all on the gulf of Cutch. Much commerce was formerly carried on by Jodia ; but railways being lately constructed in the east and centre of Káthiáwár, this port has suffered.

Rivers.—The largest river in this Pránt is the Bhádar. It flows in a considerable part of the Gondal Táluka in the south-westerly direction. The river Áji rises from the Sardhár hills, and flowing past Rájkot, Balámbha and other villages, falls intothe Ran ofCutch. The river Gondali is near Gondal. Nágmati and Rangmati are the two small rivers near Navánagar. They fall into the gulf of Cutch. The river Und flows in many parts of Hálár, and falls into the sea near Jodia. The water of Hálár, is considered to be the best and healthiest in the whole province.

Mountains.—The principal ranges are the Barda, the Alich, the Dalásá and the isolated hill of Gop which are all in the south-west ; and one of the branches of the Thánga range runs through the eastern part of the Pránt.

BARDA or JETHWAD PRANT.

Boundaries.—This Pránt is in the south-west of Káthiáwár. It is bounded on the north by Hálár Pránt, on the south and west by the Arabian sea, and on the

east by parts of Sorath and Hálár Pránts. Its area is 500 square miles.

Origin and rulers.—This Pránt, it seems, takes the name of Bardá from the Bardá Hills. It is also some times called "Jethwád" from the Jethwa Rajputs, who rule over the Pránt. The Jethwa Rajputs base their origin on the Hindu Puráns and claim to be the descendants of Makardhvaj, son of Hanumán. But the historians do not look upon this as reliable, and some infer from the name Jethwa that they may probably have descended from the ancient Scythians or Jits. They appear to have entered the Province in the nineth century, and are therefore older than the other ruling races now to be found. Formerly these Jethwás possessed a vast extent of territory including Morvi and Dwárka, but Rajputs of other branches came into the province after them, and drove them to the south by force of arms. Ghumli, which was formerly a city of note, was the capital of the Jethwás and was destroyed by Jádeja Bámani, son of Jám Unad, when he invaded this Pránt in about A. D. 1313. As the power of the Jádejas, Solanki and other Rajputs grew day by day, the power of the Jethwás became restricted, and it is now confined to the small district of Barda.

Land and produce.—The land of the Barda Pránt is very rocky. It is level in some parts; but if dug, rocky ground is found a little below the surface. The chief productions are Bájri, Juwár and cotton. Cattle being reared to a great extent, ghee is exported in great abundance from this Pránt.

Ports.—Porbandar and Návibandar are both very favourably situated for commerce. Besides these there is no other port of importance.

Rivers.—The largest river is the Bhádar, which rising from near Jasdan, joins the Arabian sea at Navibandar. The Vartu near Miáni is navigable for about 2 miles from its mouth. The Minsár rises from the Barda mountain, and after a short course, loses itself in the Ghed. Besides these there is no other river of importance.

Mountains.—The Barda Hills extend over thirty miles. Some of the more secluded valleys of these hills are filled with a dense growth of trees and bamboos. The highest peak of the Barda hills, Mount Venu, is 2000 feet above the level of the sea. They have springs of fresh water on their summits.

SORATH PRANT.

Boundaries.—This Pránt is in the south of Káthiáwár. It is bounded on the north by Hálár Pránt, on the south by the Arabian sea, on the east by Káthiáwár proper and Bábriáwád Pránt, and on the west by Barda Pránt, and the Arabian sea. Its area is 4,000 square miles.

Origin and rulers.—In the time of the Mogals, the whole of the Province of Káthiáwár was known by the name of Sorath; but now, only the portion around the Girnár, is called Sorath. The word Sorath is a corruption from the ancient name Sauráshtra, meaning a good country.

At present the greater part of this Pránt is under Mahomedan rulers. Before its acquisition by them, it was governed by Chudásama Rajputs. These Chudásamás believed themselves like other Rajputs such as Jádeja, Bhatee &c, to be the descendants of the ancient Jádavs. They appear to have come from

Sindh probably in the 7th or 8th century. Their name is commonly derived from Chudchandra, who is said to have been their chief when they entered the Peninsula. The sovereignty of Sorath remained with the descendants of this dynasty for twenty generations. The last king was Ra Mandlik, who after a gallant fight, surrendered himself to Mahmedsháh Begda of Ahmedábád in 1472 A. D. From that time up to the present, Sorath has been under the Mahomedan rule.

From the time of Akbar to that of Aurangzeb, this Pránt was managed by governors appointed by the Mogal Emperors, but on the fall of the Mogal empire, an officer named Sherkhan assumed the name of Bábádurkhán with the title of Nawáb, and began to rule as an independent sovereign. The present Nawáb of Junágadh is his descendant.

Scared Places.–Sorath contains many sacred places of the Hindus. The most sacred and renowned is the temple of Sorathi Somnáth. In former times it was celebrated for its rich and beautiful construction. Mahomed of Gizni, hearing the greatness of the temple marched upon it in A. D. 1026, and after successfully overpowering a fierce resistance that was offered to save the holy temple from profane hands, plundered and destroyed the temple and carried away immense treasure. This temple was rebuilt, but was again successively destroyed by Alaf khán Circa, by Mujafar I. and Ahmedsha I. of Gujarát and the Emperor Aurangzeb. Subsequently, a new temple was built by Ahaliábái, widow of Holkar, at a little distance from the old one in A. D. 1783. The town, in which the Sorathi Somnáth is situated, is known by the name of Prabhás Pátan, Verával Pátan or Jádavásthali Pátan. A little distant from Pátan is a place of the name of Bhálka, which is considered the heaven of the Gods. It was

here that Krishna, the celebrated Jádav king of the Hindu scriptures, is believed to have breathed his last.

Land and produce.—The soil of Sorath is black and is so fertile that it is capable of producing any crop. It produces cotton and sugarcane in great abundance; Bájri, Juwár and other corn also grow there.

Ports.—This444 Pránt possesses sea-coast on the south and west. Verával, Mángrol and Bherái are the chief ports which are all situated on the Arabian sea. On its south is the island of Diu, belonging to the Portuguese.

Rivers.—The Bhádar flows through a considerable part of this district. Besides this, there are the Ojhat, Kámb, Surekha, Somat, Shingawdo, Hiran, Kapula, Saraswati and many small rivers. Most of these pass through the dense forest of the Gir, which makes the water unhealthy. The water of those parts, which have no thickets, is good.

Mountains.—Girnár, the highest mountain in Káthiáwár, is in this Pránt. It is on the east of the city of Junágadh. This mountain is formed of seven different peaks of granite. Gorakhnáth, the highest peak of Girnár, is 3,666 feet above the level of the sea. There are also in this Pránt the hills of the Gir, which are covered with dense forest. They extend over 50 miles from near Mendarda in the north-west to Dedán in the south-west, and over about thirty miles from Sarsái in the north to Ghátwad in the south. Innumerable small rivers and springs take their source from here. The highest peak of the Gir Mountains is about 2,000 feet above the level of the sea. There is a hill of the name of Nandivela between Tulshishám and Kanthála, which is clearly visible to ships on the southern sea-coast. A hill of the name of Chhasa is noted for its abode of the outlaws. Plenty of fresh

water can be had on it. The Gir hills contain caves and other hiding places cut in the rocks.

BABRIAWAD PRANT.

Boundaries.—This small Pránt is in the extreme south of Káthiáwár. It is bounded on the north by the Girnár and Káthiáwár (proper), on the south by the Arabian sea, on the east by Gohelwád and on the west by Sorath Pránt. Its area is nearly 500 square miles.

Origin and rulers.—This Pránt is inhabited by the Bábriás. It is therefore called Bábriáwád. Whence they came, is not exactly known. According to Sir LeGrand Jacob, they were originally residents of the country around Delhi, and their first establishment in the province was at Thán in Panchál. As they were of different castes, they were called Bábar or Buber, which in the local dialect signifies mixed. Subsequently having been driven away by the Káthis, they retired southwards towards Amreli, Bagasra and other places, and at length settled themselves in Bábriáwád. Here they first lived as the subjects of Wála Rajputs, the then rulers of the Pránt. But latterly as the Wála Rajputs grew weaker and weaker, the Bábriás appropriated the Girás. Kotila, Dhánkra and Varu are the three chief tribes of the Bábriás. These tribes increased as they intermarried with Rajputs of different branches. The three tribes show their origin differently as under :—

KOTILA.—Wála Ebhal king of Talája caused a Bráhman of Sihor to be married to an Ahir maid who had fallen in love with him, promising that his son should be chief among the Bábriás. The

descendants of this Bráhman are called Kotila from the 'tila' (forehead mark) of the father.

Dhánkra.—These Rajputs believe themselves to be the descendants of the Pándavs. A person of this family bore the name of "Dhánkra", from whom his descendants are called Dhánkara.

Varu.—These claim their origin, like the Jethwás, to be from Hanumán, and like the Dhánkras, have derived the name of their clan from an ancestor named Varu.

The greater portion of this Piánt, except Dedán and Jáfarábád, is under Junágadh.

Land and produce.—The soil of this Piánt is hilly and the produce scanty, because a portion of the Gir and other hills occupy a large tract. Bájri, Juwári, &c. grow in the plains between the hills and forest.

Ports.—Jáfarábád is the only Port of any consequence in this Piánt.

Rivers.—There are no large rivers. Dhátarvadi, Málan and Bholápur are the petty streams that water this Piánt. They join the sea in the south. Bábriáwád being full of thickets, the water is not healthy.

GOHELWAD PRANT.

Boundaries.—This Piánt is in the extreme east of Káthiáwár. It is bounded on the north by the Dhandhuka Pargana of the Ahmedábád Zilláh, on the south by the Arabian sea, on the east by the gulf of Cambay and the Gogo Pargana of the Ahmedábád Zilláh, and on the west by Káthiáwár proper. Its area is about 2,860 square miles.

Origin and rulers.—The Gohel Rajputs rule over this Pránt, and therefore the whole Pránt is called Gohelwád. Gohela is formed of the two Sanscrit words, "go" meaning power and "ela" the earth; that is the power of the earth. According to the tradition of the Gohels, it is reported that they are the descendants of king Shálivállan III, who 1800 years ago defeated king Vikram and discontinued his era. After sixteen generations from Shálivállan, that is, about the 13th century, the kings of the Ráthod descent drove these people from Márwár. They, thereupon, under the leadership of one Sejak, came to this country. Having arrived here, Sejak under the auspices of the Ra of Junágadh, to whom he had given a daughter in marriage, peopled a town and called it "Sejakpur" from his name (This Sejakpur is at present under the Káthis of Páliyád). Here he fixed his residence, and by degrees appropriated the country of the Kolis and Sarvaiyás in the east and south, and established a handsome kingdom. The Chiefs of Bhávnagar, Pálitána, Vala and Láthi are all descended from this common ancestor.

Land and produce.—The soil of the Bhál (low lying land bordering the Cambay Ran) in the east is black, that of the southern part is rocky, and of the other parts is light red. Wheat, cotton, Bájri, Juwár and sugarcane grow here according to the quality of the soil.

Ports.—Bhávnagar and Mahuwa are the two principal ports for commerce. Besides these there are other small ports. Gopnáth, a place of pilgrimage of the Hindus, is also situated in this Pránt on the sea shore. All the Gohels are bound to shave their heads first at Gopnáth at the Brahma Kund at that place. The white and black sand found at Gopnáth is exported to

Surat and other Gujrát ports. There is a light house at Gopnáth to warn vessels off the Gopnáth reef. This place is well known as a local sanitarium.

Rivers.—The largest river is the Shetrunji. It rises from the Gir hills and flowing past the Pálitána hill of Shetrunja, joins the sea near Talája. This river is as large as the Machhu and is a perennial stream. Besides this, there are the Málan near Mahuwá and the Dhátarwadi near Rájula.

Mountains.—There are two hills in this Pránt worthy of note. One of them is the Shetrunjo on the north bank of the Shetrunji river. Its height is 2,000 feet above the level of the sea. This hill is famous for the very sacred and picturesque temples of the Jains. The other hill is that of Talája. Its height is 250 feet above the level of the sea. This hill has also on its summit beautiful temples of the Shrávaks, and the scenery is very interesting from a distance. It abounds in Budhist caves probably of some antiquity, and it is believed that many years ago it was a volcano.

UNDSARVAIYA PRANT.

Boundaries.—This small Pránt is surrounded on three sides by Gohelwád. It is bounded on the north by the river Shetrunji and the Shetruja hill, on the south by the hills Válák or Mordhár, on the west by Káthiáwár proper and on the east by the Gulf of Cambay. Its area is 160 square miles.

Origin and rulers.—This Pránt derives its name from Und (deep, its land being low on a level with the bed of the river Shetrunji and surrounded by hills) and Sarvaiya, a tribe of Rajputs, who rule over it. It was at first under Sorath, but a Solanki Rajput king of

the name of Bhima gave it to his Bháyát in Girás. He was then known by the name of Sarwa, from whom the Girásiás of that locality received the name of Sarvaiya. At present a part of this Pránt belongs to separate jurisdictional Tálukdárs, and part to the Thákor Sáheb of Bhávnagar under whom the Sarvaiya Rajputs hold their Girás as subordinate landholders. The chief of them are the Girásiás of Dátha, Gandhol and Chok.

Ports.—There is no port in this Pránt.

Rivers.—The largest river is the Shetrunji, which rising in the Gir hills and passing through this Pránt, joins the gulf of Cambay. The others are small streams.

Mountains.—A part of Wálák Gir or Mordhár, which is also called Lesser Gir, is in the south of this Pránt.

KATHIAWAR PROPER,

Boundaries.—This Pránt lies in the heart of Káthiáwár. It is bounded on the north by Jháláwád ; on the south by a portion of Sorath and Bábariáwád ; on the west by Sorath and Hálár, and on the east by Dhandhuka Pargana of the Ahmedábád Zilláh, and Gohelwád and Undsarvaia. Its area is about 4,000 square miles.

Origin and rulers.—A portion of this Pránt is under H. H. the Gáekwár, the chief town being Amreli, and the remaining portion is divided among numerous Káthi Tálukdárs. Khâchar, Khumán and Wála are the three principal families of the ruling Káthis. The Khâchar Káthis inhabit the north part of Káthiá-

wár proper. Some portion of this country is known by the name of Panchál, which is now under the administrative district of Jháláwád. The Khumáns live in the south of Káthiáwár proper, and this tract of land is divided between the districts of Sorath and Gohelwád. The Wálás are the rulers of the west of Káthiáwár proper. This part is under the Sorath district. These Káthi estates have been at present divided into numerous petty holdings. The only large Táluka among them is that of the Kháchar Káthi of Jasdan. The Tálukás of Chotila, Páliád, Anandpur, Sudámda, Dhándhalpur and others have been divided between Kháchar and Khavad Káthis. In the same manner, the Girás of the Khumán Káthis has been divided into such small principalities that at present no entire Táluka is under any one of them. The estate possessed by the Wála Káthis, which consists of Jetpur, Bilkha, Bagasra and Mendarda is also divided among many shareholders; only three of these shareholders enjoy fourth class jurisdiction.

The Káthis seem to have poured down to this province in the fourteenth century from the north in wandering herds, and maintained themselves by plunder. By the middle of the sixteenth century, they seem to have settled themselves near Mándav hill in the district of Panchál. At that time, owing to the decline of Mahomedan power, they succeeded by their valor in conquering a great part of the country. In course of time, however, they had to give up some of their conquests in the northern part before the superior power of the Jhálás and Jádejás, but made up the losses by fresh acquisitions in the south. This state of anarchy, which recognized no right but that of might, was put a stop to by the advent of British influence in the province in the beginning of the present century.

The Káthi estates suffer from the pernicious custom of equal division between brothers, which has the effect of splitting handsome Tálukás into fragments. Various efforts have been made by Government to induce the Káthi Tálukdárs to reform this system but to no avail as yet. The Káthis adore the sun. From their religion, customs and bodily constitution, some historians infer that they must be the descendants of the ancient Scythian tribe.

Land and produce.—The soil in the north and south is hilly. In other parts, it is rocky and in some it is red, which produces Bájri and Juwár in great abundance. But the soil surrounding the river Bhádar is black and fertile. This soil produces all sorts of corn, cotton and sugarcane.

Ports.—There is no port in this Piánt.

Rivers.—The largest rivers are the Bhádar and Sukbhádar. Both these rivers take their source from the different parts of the Madáva hill near Jasdan. The Bhádar flows in the south-easterly direction in Káthiáwár proper and Sorath, and passing near Jetpur, Supedi and other towns, empties itself in the sea near Navibandar in Barda. The Sukbhádar flows in an easterly direction and passing near Nágnes, Ránpur and other towns, joins the gulf of Cambay. The Machhu takes its source from the Thánga hill and flowing by Wánkáner, Morbi and other towns, enters the Ran of Cutch in the north. Besides these, there are many other small rivers. In this Piánt water can be found in almost all places at a little below the surface.

Mountains.—Chotila and Thánga are considered to be the two great ranges of hills in this Piánt. They are not very high, but they and the hill of Mándav in Jháláwád join together and form a contiguous range extending from Mándavghad to Kariána—a distance

of 35 Kos. Some of them contain good springs of water on their tops. Between these hills, there are many valleys and thickets which give shelter to outlaws.

Besides the above, this Paránt abounds in petty hills, such as Madáva near Jasdan and others.

OKHAMANDAL PRANT.

Boundaries.—This Paránt is in the extreme west of Káthiáwár. It belongs to H. H. the Gáekwár. It is bounded on three sides by the sea and on the east by Hálár Paránt. Its area is 300 square miles.

Origin and rulers.—Different stories are afloat as to the origin of the name 'Okhámandal'. Some say that the Paránt derives its name from a demon of the name of Okha, who used to live here in ancient times. While others believe that the word "Okha" means impassable or bad, and the word "mandal" means a separate part, or country. The third account attributes the name to the Princess Okha who was married to Anirudh, grandson of Krishna, king of Dwárka, according to the Hindu Shástras.

In the year 1054 A. D., Okhámandal was divided into two parts. One of them was ruled by Rajputs of Chávda descent, and the other by Rajputs of Harol descent. Constant internal feuds were going on between them. The Ráthods, who had settled there, availing themselves of this circumstance, not only appropriated their country, but gradually extended its limits. As these Ráthods intermarried with Wághers, Vádhels, and Harols, these four tribes were gradually merged into one ; and all of them began to be known by the common name of Wághers. But as the origi-

nal Wághers maintained themselves by piracy, the Rajputs who mixed with them, felt the name as degrading, and therefore added Mának to their names. In the commencement of the present century, the Wághers entered into agreements with the British Government to give up piracy ; but they not having fulfilled them, the British Government was obliged to use force against them, and eventually reduced them to subjection in 1816 A. D. But as Dwárka and Beyt were regarded by Hinduism as places of great sanctity and veneration, the district was ceded by the British Government to the Gáekwár in full sovereignty in 1817, conditionally upon His Highness agreeing to pay all the expenses incidental to the invasion and subsequent occupation of the country.

Land and produce.—The soil of this Pránt is red and rocky. The staple crops are Bájri, Til and Juwár.

Ports.—Dwárka, Beyt and Poshitra are the chief ports. The anchorage at Dwárka is dangerous in boisterous weather, owing to the heavy breakers along the coast line. The coasting steamers touch at Dwárka once a week on their way from Bombay to Karáchi. The passengers they bring are mostly pilgrims visiting the shrines at Dwárka and Beyt. The harbour of Beyt is deep and spacious, and small steamers can anchor close off the town at all seasons, but the entrance to the harbour is very dangerous, and vessels frequenting the port require the guidance of a pilot.

Rivers.—There is no large river in this Pránt. There is a small river of the name of Gomti, which is sacred among the Hindus.

Mountains.—There is a range of small hills which are covered with dense thicket.

કાઠીઆવાડના જુના તથા હાલના રાજકીય પ્રાંતોનો મુખ્તેસર હેવાલ.

કાઠીઆવાડનો જે મોટો ભાગ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના તાબામાંછે તેના ચાર વિભાગછે, જેને પ્રાંત કહેછે. તે પ્રાંતોમાં અસલના પ્રાંતોનો તથા સ્વસ્થાનો વીગેરેનો નીચે પ્રમાણે સમાવેશ થાયછે :—

હાલના રાજકીય પ્રાંત.	અસલના પ્રાંત.	સ્વસ્થાનોનાં નામ તથા વર્ગ.
૧. ઝાલાવાડ પ્રાંત.	૧. ઝાલાવાડ અને (ખાસ) કાઠીઆવાડનો ઉત્તર તરફનો ભાગ.	ધ્રાંગધ્રા..............(૧).
		વાંકાનેર..............(૨).
		લીંબડી..............(૨).
		વઢવાણ..............(૨).
ક્ષેત્રફળ....૪,૩૯૩.		થાન-લખ્પતર.........(૩).
વસ્તી ૪,૩૯,૬૨૯.		સાયલા...............(૩).
		ચુડા................(૩).
		મુળી................(૪).
		બજાણા..............(૪).
		પાટડી...............(૪).
		વણોદ...............(૫).
		ઝીંઝુવાડા.*
		થાણા તાબાના તાલુકા.
		૧૭ તાલુકા વઢવાણ થાણા તાબે.
		૯ ,, ચોટીલા ,,
		૨૦ ,, ભોઇકા ,,
		૪ ,, પાળીઆદ ,,
		૧ ,, દશાડા ,,
		૧ ,, વીઠલગઢ ,,

*એજન્સીની મેનેજમેન્ટમાંછે.

હાલના રાજકીય પ્રાંત.	અસલના પ્રાંત.	સ્વસ્થાનોનાં નામ તથા વર્ગ.
૨. હાલાર પ્રાંત.	૨. મચ્છુકાંહો.	નવાનગર ....(૧).
	૩. હાલાર અને (ખાસ) કાઠીઆવાડનો પશ્ચીમ તરફનો ભાગ.	મોરબી ....(૨).
		ધ્રોલ ....(૨).
		રાજકોટ ....(૨).
ક્ષેત્રફળ....૭,૦૬૩.		ગોંડલ............(૨).
વસ્તી ૬,૮૪,૩૨૭.		વીરપુર ....(૪).
		માળીઆ ....(૪).
		કોટડા-સાંગાણી......(૪).
		મેંગણી ....(૫).
		ગવરીદડ ....(૫).
		પાળ............(૫).
		ગઢકા*.. ....(૫).
		જાળીઆ-દેવાણી ......(૫).
		કોઠારીઆ...........(૫).
		થાણા તાબાના તાલુકા.
		૧૪. તાલુકા લોધીકા થાણા તાબે.
		૪. „ ધ્રાફા „

*આંહીના તાલુકદારની સગીર ઉંમર હોવાને લીધે આ તાલુકાનું દીવાની તથા ફોજદારી કામ લોધીકા થાણદાર ચલાવેછે.

હાલના રાજકીય પ્રાંત.	અસલના પ્રાંત.	સ્વસ્થાનોનાં નામ તથા વર્ગ.
૩. સોરઠ પ્રાંત. ક્ષેત્રફળ....૫,૨૧૬. વસ્તી ૬,૩૯,૭૮૦.	૪. બરડો. ૫. સોરઠ. ૬. બાબરીઆવાડ અને (ખાસ) કાઠીઆવાડનો દક્ષીણ તરફનો ભાગ.	જુનાગઢ............(૧). જાફરાવાદ ....(૨). પોરબંદર.............(૩). બાંટવા* ....(૩). જેતપુર* ....(૪). વસાવડ ....(૫). ડેડાણ...............(૫). વીછાવડ.............(૬). કુબા.................(૬). **થાણા તાબાના તાલુકા.** ૩ તાલુકા બગસરા થાણા તાબે. ૧૯ „ લાખાપાદર „
૪. ગોહેલવાડ પ્રાંત. ક્ષેત્રફળ....૪,૨૦૮. વસ્તી ૫,૮૦,૧૬૩.	૭. ગોહેલવાડ. ૮. ઊંડસરવૈયા. ૯. (ખાસ) કાઠીઆવાડનો પૂર્વ તરફનો ભાગ.	ભાવનગર............(૧) પાલીતાણા...........(૨). વળા.................(૩). જસદણ..............(૩). લાઠી.................(૪). **થાણા તાબાના તાલુકા.** ૧૩ તાલુકા સોનગઢ થાણા તાબે. ૧૪ „ બાબરા „ ૧૦ „ ચમારડી „ ૧ „ દાઠા „ ૨૨ „ ચોક „

*આ તાલુકાઓમાં ઘણા ભાગદારોછે, તેમાના સૌથી ઊંચી પાયરીવાળા ભાગદારો જે વર્ગમાંછે તે અહીં દર્શાવેલછે.

આ ચાર પ્રાંતોમાં અસલના નવ પ્રાંતોનો સમાવેશ થાયછે, જે કાઠીઆવાડ પોલીટીકલ એજન્સીના તાબામાં છે. અને એક દસમો પ્રાંત ઓખામંડલ નામે છે તેમાં તથા ખાસ કાઠીઆવાડનો કેટલોક ભાગ અમરેલી માહાલ તાબે છે તેમાં ગાયકવાડ સરકારનું રાજછે. તે શીવાય કાઠીઆવાડની પૂર્વ તરફ કેટલાક ભાગમાં ઘોઘા અને ધંધુકા પ્રગણાંછે, તેના ઉપર પણ પોલીટીકલ એજન્સીની હકુમત નથી ; તે અમદાવાદ જીલ્લાને તાબે છે.

દરેક રાજકીય પ્રાંત ઉપર એક આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ તથા તેમની મદદ માટે એકેક દેશી ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ સાહેબછે. પ્રાંતના અધિકારી સાહેબ મોટાં મોટાં સ્વસ્થાનો સાથે રાજપ્રકરણી રીતે વેહેવાર રાખે છે, તથા નાના તાલુકાઓને માટે ડીસ્ટ્રિક્ટ માજીસ્ટ્રેટ અને સિવિલ જડજનું કામ કરેછે. ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ સાહેબને પેલા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટનો અધિકારછે તથા દીવાનીમાં રૂ. ૩,૦૦૦ સુધીના દાવા સાંભળેછે. બીન અખત્યારી તાલુકાઓ તથા જુજ અખત્યારવાળા તાલુકાઓ ઉપર દેખરેખ રાખવા સારૂ થાણદારો રાખ્યાછે, જેઓ પ્રાંતના અધિકારી સાહેબના તાબામાં રહીને કામ ચલાવેછે. આવા તાલુકાનું રેવન્યુ કામ તો સૌ સૌના માલીકોના હાથમાંછે, અને ઇનસાફી તથા હકુમત સત્તા પોતપોતાના અખત્યાર મુજબ થાણદારો ચલાવેછે.

ઉપર દર્શાવેલા દસ પ્રાંતોનો હેવાલ ટુંકમાં નીચે આપવામાં આવેછે.

પ્રાંત ઝાલાવાડ.

મર્યાદા.—આ પ્રાંત કાઠીઆવાડના ઇશાન ખુણામાં આવેલો છે. તેની ઉત્તરમાં કચ્છનું રણ, દક્ષિણમાં ગોહલવાડ તથા ખાસ કાઠીઆવાડ, પૂર્વમાં અમદાવાદ જીલ્લો, અને પશ્ચિમમાં મચ્છુ કાંઠો આવેલો છે. અને તેનું ક્ષેત્રફળ સુમારે ૪૨૦૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—આ પ્રાંતમાં મુખ્યત્વે ઝાલા રજપુતો રાજ કરેછે, તે ઉપરથી તેનું નામ ઝાલાવાડ પડયુંછે. તેઓ ઝાલા ક્યારથી કેહેવાયા તે વિશે એહેવી દંત કથા છે કે ઝાલા રજપુતો પ્રથમ મકવાણા કેહે-

વાતા, તેઓમાં દસ સૈકા પેહેલાં કેશર મકવાણો કરી એક રાજા થઇ ગયો જેને હરપાળ નામનો કુંવર હતો. આ હરપાળની મા ગુજરાતની તે વખતની રાજધાની પાટણના સોલંકી રાજા કરણ ઘેલાની દીકરી થાય. તેણે પોતાના નાનાને એક ભારે દુઃખ હતું તે પોતાના શુરવીર પણાથી દૂર કરયું; તે માટે તેના નાના તરફથી સન ૮૩૮–૩૯ની સાલમાં તેહેને ૧૮૦૦ ગામ ઇનામમાં મળ્યાં. પછી તેણે પોતાની મુખ્યગાદી પાટડીમાં સ્થાપી. એ હરપાળને ત્રણ દીકરા હતા; તેઓ એક વખત ચોકમાં રમતા હતા તેહેવામાં એક ગાંડો હાથી છુટયો તેહેની હડફેટમાં આવવાથી એ છોકરાઓનો જીવ જાત, પણ તેટલામાં તેમની માએ ઝાલી લઇ બચાવ્યા, તે વખતથી તેઓ "ઝાલા" ના નામથી ઓળખાવા લાગ્યા, ત્યારથી તેમના તાબાના ગામોના ભાગનું નામ પણ ઝાલાવાડ પડયું.

આ પ્રાંતમાં ઝાલા રજપુતો શિવાય પરમાર રાજાનું એક રાજ મૂળીમાંછે, અને બજાણામાં તથા બીજા કેટલાક નાના તાલુકામાં મુસલમાની રાજ છે જયાંહાં સિંધથી ઉતરેલા જત લોક રાજ કરે છે. તે ઉપરથી એ તરફના એટલે બખ્તરની ઉત્તરમાં આવેલા મુલકને જતવાડ કેહેછે. જત લોક પ્રથમ રજપુત હતા, પણ પાછળથી તેઓ મુસલમાન થઇ ગયા જણાય છે. આ જતના મુલકની ઉત્તરમાં દસાડા અને વણોદ તાલુકામાં પણ મુસલમાની રાજ છે, અને એ રાજયોની ઉત્તરમાં મેલાણી અને રાસાણી જાતના કોળી ઠાકરડાનો ઝીંઝુવાડા તાલુકો છે, તેમજ બજાણાના ઉત્તર ભાગમાં પાટડી તાલુકામાં કણબીનું રાજછે. વળી વણોદથી થોડેક દૂર બહુચરાજીની હિંદુઓના તીર્થની એક પ્રસિદ્ધ જગ્યા છે, જયાં એક બાંધેલો કુંડ તથા એક મોહોટું બાંધેલું તળાવ છે, તે તરફના મુલકને ચુંવાળ કેહે છે.

જમીન તથા પાક—આ પ્રાંતની જમીન સપાટ અને રેતાળછે, અને રણ તરફ ઢાળ પડતી છે. રેતાળ જમીનમાં જુવાર, બાજરી, તથા કપાસ થાય છે, અને કેટલોક ભાગ જેને ભાલ કેહે છે ત્યાંહાંની જમીન કાળી અને રસાળ હોવાથી તેમાં ઘઊં, ચણા તથા કપાસ પુષ્કળ પાકે છે.

રણ—ઝાલાવાડની ઉત્તરમાં આવેલું રણ જે આ પ્રાંત તથા કચ્છને જુદું પાડેછે તે જુદી જુદી રૂતુમાં જુદા જુદા આકાર લેછે. ચોમાંસામાં

પાણીથી અને શિયાળામાં કાદવથી એ રણ ભરાયલું રેહે છે, અને ઉન્હાળામાં આખું રણ ખાર જામેલું સપાટ મેદાન થઇ રેહે છે, તેથી ચોમાસાની રૂતુમાં ત્યાંથી મુશાફરી કરવી કઠણછે. આ પ્રાંતની પૂર્વ તરફ કેટલીક જમીન ઘણી નીચાણમાં આવવાથી ત્યાંહાં બારેમાસ પાણી ભરાઇ રેહે છે તેહેને નળકાંઠો કેહેછે. આ નળકાંઠો તલસાણાની પૂર્વમાં કેચી ગામ પાસે આવેલો છે. ત્યાંહાં એક જાતનું ઘાસ થાય છે તેની જડમાંથી જે કંદ નીકળે છે તેહેને ખીડ કેહે છે, તે કંદ દુકાળમાં ગરીબ લોકો સુકવી તેહેનો લોટ કરી અનાજને ઠેકાણે વાપરે છે. પાટડી અને બજાણા પાસે આવેલા રણમાં મીઠું ઘણું પાકે છે. એ મીઠું દેશાવરો ખાતે ઘણું જાય છે.

બંદર—ઝાલાવાડ પ્રાંતની કોઇ બાજુએ દરીયો આવેલો નથી, તેથી એ પ્રાંતને નજીક પડતું ધોળેરા બંદર જે અમદાવાદ જીલ્લામાં છે ત્યાંહાંથી આ પ્રાંતનો સઘળો વ્યાપાર પ્રથમ ચાલતો. પણ હાલ વઢવાણથી અમદાવાદ તથા ભાવનગર તરફ રેલવે થતાં ઘણો ખરો માલ રેલવેમાં ચડે છે.

નદીઓ.—આ પ્રાંતમાં કોઇ મોહોટી નદી નથી, પણ ચોમાસામાં મોટું રૂપ ધારણ કરે એવી નદીઓ કેટલીક છે. ભોગાવા નામની બે નદીઓછે તેમાંની એક ઠાંગા ડુંગરમાંથી નીકળી જાંબુ તથા લીંબડી તરફ જાએછે અને બીજી મુળી અને વઢવાણ પાસે થઇ તે બને અંતે પુર્વ તરફ રણમાં સમાઇ જાય છે. આ નદીઓનું પાણી ખારૂં રેહે છે. ધ્રાંગધરા પાસે ફલકુ નામની એક નાહાની નદીછે તથા હળવદ પાસે બાંભણ નદીછે તે બંને ઉત્તર તરફના રણમાંજ સમાય છે. આ નદીયો શિવાય વઢવાણના ગામ નાગનેશ આગળ સુકભાદર નામની એક નદી આવેલી છે તે જસદણના ડુંગરમાંથી નીકળી પૂર્વમાં નાગનેશ વગેરે ગામો તરફ થઇ રણમાં જાયછે. આ નદી ઉપરની સઘળી નદીઓથી મોહોટી તથા તેમાં બારેમાસ મીઠું પાણી રેહે છે. સામાન્ય રીતે આ પ્રાંતમાં પાણીની ઘણી તાણ છે.

ડુંગર.—આ પ્રાંત સપાટ હોવાથી તેમાં કોઇ ડુંગર નથી, માત્ર ઠાંગા તથા માંડવના ડુંગરની ધારો કેટલાક ભાગમાંછે, જે ધ્રાંગધરા સુધી જઇ ત્યાં અટક્યા છે.

પ્રાંત મચ્છુકાંઠો.

મર્યાદા.—આ પ્રાંત કાઠીઆવાડ ઇલાકાના છેક ઉત્તર ભાગમાં આવેલો છે. એની ઉત્તરે કચ્છનું રણ, દક્ષિણમાં હાલાર પ્રાંત, પૂર્વમાં ઝાલાવાડ પ્રાંત, અને પશ્ચિમમાં હાલાર પ્રાંત તથા કચ્છનું અખાત આવેલું છે, અને તેહેનું ક્ષેત્રફળ ૭૮૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા.—આ પ્રાંત મચ્છુ નદીની આસપાસ આવવાથી તેને મચ્છુ કાંઠો કેહે છે. હાલ એ જાડેજા રજપુતોને તાબે છે. ગુજરાતનો સુલતાન મુઝફ્ફરશાહ નામનો જે સ્વતંત્ર રાજા હતો તેને કચ્છના રાજાએ પકડી મોગલોને સ્વાધીન કીધો તે ઉપરથી અકબર બાદશાહે સને ૧૬૭૭ની સાલમાં આખો મચ્છુકાંઠો પ્રાંત કચ્છના રાવને જાગીરમાં આપ્યો, અને ત્યાર પછી આ આખો પ્રાંત કચ્છની ગાદી નીચે હતો. પરંતુ અઢારમી સદીની શરૂઆતમાં, કચ્છની ગાદીના વારસા બાબત માહોમાંહે તકરાર ઉઠતાં, કચ્છની ગાદીના ફટાયા કુંવર કાંયાજી ત્યાંહાંથી નાહાસી મચ્છુકાંઠામાં આવી મોરબીમાં પોતાની ગાદી સ્થાપી, અને ત્યાં રહી વાગડના પોતાના ગામો ઉપર હકુમત ચલાવતા હતા. મચ્છુકાંઠાના હાલના રાજકર્તા જાડેજા રજપુતો એ કાંયાજીની ઓલાદના છે.

આ રજપુતો, જાડેજા શા ઉપરથી કેહેવાયા તેની હકીકત હાલાર પ્રાંતના વર્ણનમાં બતાવેલી છે.

જમીન તથા પાક.—મચ્છુકાંઠાની જમીન સપાટ તથા ફળદ્રુપ છે. ફકત થોડાક ભાગમાં પાહાડી છે. તેમાં બીજાં અનાજો કરતાં જુવાર વધારે પાકે છે.

બંદર.—માત્ર એકજ વવાણીયા નામનું બંદર છે.

નદીઓ.—આ પ્રાંતમાં મોહોટામાં મોહોટી નદી મચ્છુ છે, તે ચોટીલા પાસેના ડુંગરમાંથી નીકળી ઉત્તરમાં વાંકાનેર, મોરબી અને માળીઆ આગળ થઇ રણમાં જાય છે. કાઠીઆવાડની નદીઓ ઘણું કરીને છાલકી હોય છે, પણ આ નદી ઘણી ઊંડી હોવાથી તેના બંને કીનારા ઘણાજ ઊંચાણમાં આવેલા છે. તેના શરૂઆતના ભાગમાં આ નદી બેટીના નામથી ઓળખાય

છે. બીજી ઘોડાધ્રોઇ નામની નદી મોરબીના ગામ જેતલપોર અને માળીઆના ગામ વરડુસર આગળ થઇ રણમાં જાય છે. ટંકારા ગામની પાસે ડેમોઇ નામની એક નાહાની નદી છે.

ડુંગર—આ પ્રાંતમાં કોઇ મોટા ડુંગરો નથી, પણ ઠાંગા તથા વાંકાનેર પાસે આવેલા ડુંગરોના ભાગો આવેલા છે.

પ્રાંત હાલાર.

મર્યાદા—આ મોહોટો પ્રાંત કાઠીઆવાડ ઇલાકાના પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલો છે. એની ઉત્તરમાં કચ્છનું અખાત, દક્ષિણમાં ભાદર નદી, ખાસ કાઠીઆવાડનો કાંઇક ભાગ, તથા સોરઠ અને બરડો પ્રાંત, પૂર્વમાં મચ્છુકાંઠો, ઝાલાવાડ તથા ખાસ કાઠીઆવાડનો કાંઇક ભાગ, અને પશ્ચિમમાં ઓખામંડળ પ્રાંત તથા આરબી સમુદ્ર આવેલા છે, અને તેહેનું ક્ષેત્રફલ ૬,૨૦૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—આ પ્રાંતમાં પેહેલા જાડેજા રાજા, જામ રાવળે, ઇ. સ. ૧૫૩૫માં, પોતાનો અમલ બેશાડ્યો; તે કચ્છના જામ હાલાના વંશમાંથી ઉતરેલા હતા તે ઉપરથી આ પ્રાંત હાલાર નામે ઓળખાવા લાગ્યો.

આ આખો પ્રાંત જાડેજા રજપુતોને તાબે છે. જાડેજા લોક સિંધના સમા જાતના રાજ્યકર્તામાંથી નીકળેલા છે. જેઓ એમ કહેતા કે અમે જાદવના વંશના છઇએ. દંતકથા એવી છે કે સોમનાથથી જે ચાર જાદવો ભાગ્યા તેઓએ સિંધમાં હીંગળાજ માતાનો આશરો લીધો, તેમાંના એકને તે માતાએ પોતાના "જાડા" (મોઢા) માં સંતાડ્યો, તે ઉપરથી જાડેજા નામ પડ્યું એમ ધારવામાં આવે છે. ઘણાં વર્ષસુધી સિંધની ગાદી સમા વંશમાં રહી, પણ વારંવાર મોગલ લોકોના હુમલાથી તેઓએ કચ્છમાં આવી પોતાની સત્તા જમાવી. આ વંશમાં કચ્છની ગાદી ઉપર હમીર નામનો એક રાજા થઇ ગયો તેહને એજ વંશના જામ રાવળે દગાથી, કચ્છની ગાદી પોતાને મળવાના હેતુથી, મારી નાખ્યો, અને તેના ત્રણ દીકરાને પણ મારી

નાખવાના વિચારમાં હતો તેટલામાં તેઓને જામ રાવળની સ્ત્રીયે કચ્છના રણને કીનારે આવેલું શાહાપોર નામનું ગામ છે ત્યાંહાં નસાડી મુક્યા. આ ગામ તથા તેહેની આસપાસનાં ગામોમાં સિંધથી મીઆણા લોક આવી રહ્યા હતા. તેમણે આ કુંવરોનું રક્ષણ કર્યું. એ ત્રણ કુંવરો માંહેથી વડા ખેંગારે મોગલ સરકારની મદદથી પોતાના બાપની ગાદી પાછી મેળવી, તે વખત મોગલ સરકારે તેહેને રાવનો ખેતાબ આપ્યો. આ રીતે જામરાવળ ગાદી વગરનો થઇ ગયો ખરો તોપણ રાવ ખેંગારે તેને ગરાસમાં થોડાંક ગામો આપ્યાં, અને ત્યારબાદ તેણે, પોતાની તથા તેના ભાઇ હરધોળની જાતી બાહાદુરીથી, હાલારનો ઘણોક મુલક જીતી લઇ સને ૧૫૪૦ની સાલમાં "નાગની" નામનાં ગામની પાસે નવાનગર શેહેર વસાવી ત્યાંહા પોતાની ગાદી સ્થાપી. અને હરધોળે ધ્રોલનું સંસ્થાન સ્થાપ્યું. હાલારમાનાં બીજાં સંસ્થાનો રાજકોટ, ગોંડલ, કોટડા, વીરપોર વીગેરે બીજા ન્હાના તાલુકાના રાજકર્તા જાડેજા રજપુતો આ જામરાવળની ઓલાદના છે.

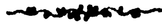
જમીન તથા પાક—જે જમીન પશ્ચિમ તરફ દરીયા કાંઠે આવેલી છે તે કાળી અને રસાળ છે, પૂર્વ અને દક્ષિણની જમીન પાહાડીછે, બાકીના બીજા ભાગોમાં ગોરાડુ અથવા લાલાશ ઉપર છે. મુખ્ય પેદાશમાં બાજરી તથા જુવાર, સીવાએ કોદ્રાળ તથા કપાસ પણ થાય છે. તેમજ શેરડીની પણ નીપજ સારી થાય છે. હાલારી ગોળ બાહાર મૂલક ખાતે સારો વખાણાય છે.

બંદર—જોડીયા, સલાયા તથા બેડી એ બંદરો મુખ્ય છે, તે બધાં કચ્છના અખાતપર આવેલાં છે. તેમાં જોડીયા બંદરથી પ્રથમ વેપાર વધારે ચાલતો, પણ હાલમાં કાઠીઆવાડના પૂર્વ તથા મધ્ય ભાગમાં રેલવે થતાં તથા જગાત વધારે હોવાથી આ બંદરથી બહુ માલ ચડતો તથા ઉતરતો નથી.

નદીઓ—આ પ્રાંતમાં મોહોટામાં મોહોટી નદી ભાદર છે તે ગોંડલ તાલુકાના ઘણા ભાગમાંથઇ નૈરૃત્ય દીશા તરફ જાય છે. આજી નદી સરધારના ડુંગરમાંથી નીકળી સરધાર, રાજકોટ વગેરે ગામો પાસે થઇ બાળંભા આગળ કચ્છના અખાતને મળે છે. ગોંડલની પાસે ગોંડલી નામની નદી છે. નવાનગર આગળ નાગમતી અને રંગમતી નામની બે નાહાની નદીઓ છે, તે કચ્છના અખાતને મળે છે. ઊંડનામની નદી હાલારના ઘણા ભાગમાં થઇ

જોડીયા પાસે કચ્છના અખાતને મળે છે. આખા ઇલાકામાં હાલારનું પાણી ઘણુંજ તંદુરસ્ત તેમજ ચઢીઆતું ગણવામાં આવે છે.

ડુંગર—આ પ્રાંતમાં મુખ્ય ડુંગર બરડાના, આલેચ, દલાસા, અને ગોપના છે, જે બધા નૈરૂત્યખુણામાં આવેલા છે. અને પ્રાંતના પૂર્વ ભાગમાં ઠાંગાની એક શાખા આવેલી છે.

પ્રાંત બરડો અથવા જેઠવાડ.

મર્યાદા.—આ પ્રાંત કાઠીઆવાડ ઇલાકાના નૈરૂત્ય ખુણામાં આવેલો છે. એની ઉત્તરમાં હાલાર પ્રાંત, દક્ષિણ તથા પશ્ચિમમાં આરબી સમુદ્ર, અને પૂર્વમાં સોરઠ તથા હાલાર પ્રાંતના ભાગો આવેલા છે, અને તેનું ક્ષેત્રફળ ૫૦૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—બર્ડા પર્વત ઉપરથી આ પ્રાંતનું નામ બર્ડો પડ્યું જણાય છે. તેમજ અહીયાં જેઠવા જાતના રજપુતો રાજ કરેછે તેથી એ પ્રાંતને "જેઠવાડ" પણ કેહે છે. જેઠવા જાતના રજપુતો પોતાની ઉપ્તતી હિંદુઓના પુરાણ શાસ્ત્ર ઉપરથી એહેવી બતાવે છે કે તેઓ મકર્ધ્વજ જે હનુમાનનો પુત્ર કેહેવાય છે તેની ઓલાદના છે. પણ ઇતિહાસ કર્તા આ વાતના ખરાપણા ઉપર શક રાખે છે. કેટલાએક કેહે છે કે પ્રાચીન કાળમાં થએલા સિથીઅન અથવા "જીટ" લોકોની ઓલાદના આ લોકો છે અને જીટ ઉપરથી જેઠવા નામ પડ્યું હોય એમ અનુમાન કરે છે. તેઓ આ પ્રાંતમાં નવમા સૈકામાં દાખલ થયા હોય એમ જણાય છે તેથી હાલના રાજકર્તાઓમાં સૌથી જુના છે. આ જેઠવા રજપુતોને તાબે અસલ મોરબીથી દ્વારકાં સુધી ઘણો મુલક હતો, પણ બીજી જાતના રજપુતોએ આવી તેમનો મુલક દબાવી લઇ તેમને દક્ષિણ તરફ હાંકી કાઢ્યા. ઘુમલી જે પ્રથમ ઘણું દબદબાવાળું શેહેર હતું તેમાં જેઠવા લોકોની રાજધાની હતી. તેહેનો નાશ જામ ઊનડના દીકરા બામણીઆજીએ ઇ. સ. ૧૩૧૩ માં બરડા ઉપર ચહડાઇ કરી હતી તે વખત કરેલો જણાય છે. અને ત્યારબાદ જાડેજા,

સોળંકી, વગેરે રજપુતોનું પ્રબળ દીનપરદીન વધતું ગયું તેમ તેમ જેઠવાઓની સત્તા ઘણી ઓછી થઇ જતાં અંતે તેમના હાથમાં માત્ર બર્ડાનો મુલક રહ્યો છે.

જમીન તથા પાક—બર્ડા પ્રાંતની ઘણી જમીન ખડકોવાળી છે. કેટલાક ભાગમાં સપાટ છે તોપણ તેહેને ખોદીએ તો થોડા ભાગમાં માટી, પણ નીચે ખડકો માલમ પડે છે. આંહીંની પેદાશમાં બાજરી, જુવાર, તથા કપાસ એ મુખ્ય છે, તેમ ઢોરોની પેદાશ બહુ સારી હોવાથી ત્યાંનું ઘી બાહાર મુલક ખાતે પુષ્કળ જાય છે.

બંદર—પોરબંદર અને નવી બંદર એ બન્ને વેપારનાં સારાં મથકો છે, તે સીવાય બીજાં કોઇ મોટાં બંદરો નથી.

નદી—મોહોટામાં મોહોટી નદી ભાદર, એ છેક જસદણ પાસેથી આવી નવીબંદર આગળ દરીયાને મળે છે. મીઆણી આગળ વરતુ નદી છે તેના મુખથી બેમાઇલ સુધી હોડીઓ ચાલે છે. મીણસર નામની નદી બર્ડા ડુંગરમાંથી નીકળી ભાદર નદીને મળે છે. આ શિવાય બીજી કોઇ નદી જાણવા લાયક નથી.

ડુંગરો—બર્ડા ડુંગર ત્રીસ માઇલના ઘેરાવમાં આવેલા છે, એ ડુંગરની કેટલીક એકાંત ખીણોમાં વાંસની પુષ્કળ ઝાડી હોવાથી બાહારવટીઆ લોકોને આશરાનું ઠેકાણું છે. બર્ડાનું ઊંચામાં ઊંચું વેણુંનું શીખર સમુદ્રની સપાટીથી ૨,૦૦૦ ફુટ ઊંચું છે. તેના ઉપર સ્વચ્છ અને મીઠા પાણીના ઝરા છે.

પ્રાંત સોરઠ.

મર્યાદા—આ પ્રાંત કાઠીઆવાડ ઇલાકાના દક્ષિણ ભાગમાં આવેલો છે. એની ઉત્તરમાં હાલાર પ્રાંત, દક્ષિણમાં આરબી સમુદ્ર, પૂર્વમાં ખાસ કાઠીયાવાડ તથા બાબરીઆવાડ પ્રાંત અને પશ્ચિમમાં બરડો પ્રાંત તથા આરબી સમુદ્ર છે. અને તેહેનું ક્ષેત્રફળ ૪૦૦૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—મોગલ લોકોના વખતમાં આખો કાઠીઆવાડ ઇલાકો સોરઠ નામથી ઓળખાતો હતો, પણ હાલતો ફકત ગીરનારની આસપાસ આવેલા મુલકનેજ સોરઠ કેહે છે. સોરઠ એ શબ્દ અસલ નામ સૌરાષ્ટ્ર ઉપરથી અપભ્રંશ થએલો છે.

આ પ્રાંતના મોટા ભાગ ઉપર હાલ મુસલમાની રાજ છે. તેઓના તાબામાં આ પ્રાંત આવ્યા અગાઉ ઘણી લાંબી મુદત સુધી ચુડાસમા રજપુતોના હાથમાં એ પ્રાંત હતો. એ ચુડાસમા બીજી જાતના રજપુતો જેવાકે જાડેજા, ભટી વીગેરેની માફક પોતે અસલના જાદવોના વંશના કરી માનતા. તેઓ સાતમા અથવા આઠમા સૈકામાં સિંધથી આહીં આવ્યા હોય એમ જણાય છે. તે વખત તેમનો મુખી ચુડચંદ્ર નામનો એક રાજા હતો તેપરથી તેઓ ચુડાસમા રજપુતો કેહેવાયા; વીસ પેઢીસુધી આ વંશવાળાના કબજામાં સોરઠની ગાદી રહી. ત્યાર બાદ છેલ્લો રાજા રા મંડળીક થઇ ગયો, જેણે મહમદ બેગડાની સાથે બાહાદુરીથી લડાઇ કરી, પણ આખરે સને ૧૪૭૨ની સાલમાં શરણ થવું પડ્યું. ત્યારથી આ વખત સુધી સોરઠ પ્રાંત મુસલમાનની સત્તા તળે રેહેલ છે.

અકબર અને ઔરંગઝેબના વખત સુધી મોગલ સરકાર તરફથી નીમાયલા હાકેમો રાજનું સઘળું કામકાજ ચલાવતા હતા, પણ મોગલરાજની પડતી દશા થઇ તે વખતપર શેરખાં નામના એક અમલદારે બાહાદુરખાં નામ ધારણ કરી તથા નવાબના ઇલકાબથી સોરઠનું રાજ સ્વતંત્ર રીતે ચલાવવા માંડ્યું, અને હાલના જુનાગઢના નવાબ સાહેબ તેહેની ઓલાદના છે.

પવિત્ર જગ્યાઓ.—સોરઠમાં હિંદુઓની તિર્થની જગ્યાઓ ઘણી છે. તેમાં સર્વથી વધારે પવિત્ર તથા પ્રખ્યાત સોરઠી સોમનાથનું દેવળ છે. પ્રાચીન વખતમાં તેની કીમતી અને સુશોભીત બાંધણી નામાંકીત હતી. આ દેવળની મોહોટાઇની વાતો સાંભળી ગિઝનીના મહમદ બાદશાહે સને ૧૦૨૬ની સાલમાં તેના ઉપર ચઢાઇ કરી હતી. તે વખત મ્લેચ્છ લોકોના હાથમાંથી આ પવીત્ર દેવળ બચાવવામાટે હીંદુઓએ ખુબ ટકર લીધી, પણ આખર મુસલમાનોની જીત થતાં તેઓએ દેવળનો નાશ કર્યો, ને પુષ્કળ ખજાનો લુટી પોતાને દેશ લઇ ગયા. ત્યારબાદ તે દેવળને ફરી બંધાવ્યું હતું પણ

અલફ્ખાં સીરકા, ગુજરાતના સુલતાન પેહેલા મુઝફ્ર તથા પેહેલા અહમદશા, અને ઔરંગઝેબ પાદશાહે તેનો વારંવાર નાશ કર્યો. આખરે સને ૧૭૮૩માં માહારાજા હોલકરની વિધવા અહલ્યાબાઇએ જુના દેવળથી જરા દુર એક નવું દેવળ બંધાવ્યું, જે હાલ ત્યાં છે. આ સોરઠી સોમનાથનું દેવળ જે ગામમાં આવેલું છે તે ગાંમ પ્રભાસપાટણ, વેરાવળપાટણ, અથવા જાદવાસ્થળીપાટણ એ ત્રણ નામથી ઓળખાય છે. પાટણથી થોડેએક દુર ભાલકા નામની જગ્યા છે તે દેવ સ્વર્ગની જગ્યાકેહેવાએ છે. ત્યાંહાં આગળ હિંદુ શાસ્ત્રમાં લખેલા જાદવ કુળના પ્રખ્યાત રાજા શ્રી કૃષ્ણે પોતાનો દેહ છોડયાનું કેહેવાય છે.

જમીન તથા પાક—સોરઠની જમીન કાળી અને જે વાવીએ તે ઊગે એહેવી ફળદ્રુપ છે. તેમાં કપાસ, તથા શેરડી પુષ્કળ થાય છે. શીવાય બાજરી, જુવાર વગેરે અનાજ પણ પાકે છે.

બંદર—આ પ્રાંતની દક્ષિણ તથા પશ્ચિમ બાજુએ અરબી સમુદ્ર આવેલો છે, અને તેને કાંઠે વેરાવળ, માંગરોળ અને ભેરાઇ એ મુખ્ય બંદરો છે, આ પ્રાંતની દક્ષીણ તરફ દીવ બેટ છે તે પોરચુગીઝ લોકોને તાબે છે.

નદીઓ—ભાદર નદી આ પ્રાંતના કેટલાક ભાગોમાં વેહે છે. એ શિવાય ઓઝત, કાંબ, સુરેખા, સોમત, શીંગવડો, હીરણ, કપુલા, અને સરસ્વતી વગેરે ઘણી ન્હાની ન્હાની નદીઓ છે. તેમાંની ઘણી ખરી ગીરની ઝાહાડીમાંથી પસાર થાય છે તેથી તેનું પાણી સારૂં નથો, જે ભાગમાં ઝાહાડી નથી ત્યાંહાંનું પાણી સારૂં છે.

ડુંગર—આખા કાઠીઆવાડમાં ઉંચામાં ઉંચો ડુંગર ગીરનારનો છે, તે આ પ્રાંતમાં જુનાગઢની પૂર્વે આવેલો છે. આ ડુંગર ગ્રાનેટ જાતના ઘણા કઠણ પથરનો જુદી જુદી સાત ટેકરીઓ મળી બનેલો છે. ગીરનારની ઊંચામાં ઊંચી ટેકરી સમુદ્રની સપાટીથી ૩૬૬૬ ફુટ ઊંચી છે.

બીજો ગીરનો ડુંગર અગણીત ડુંગરોના જથા મળી થએલો છે, તેમાં ઘણી ઝાડી અને જંગલો છે. તેનો ફેલાવ વાય્વ્યખુણામાં મેંદરડા નજીકથી તે નૈરૂત્યમાં ડેડાણસુધી પચાસ માઇલને આસરે છે, તથા ઊત્તરમાં સરસાઇથી

તે દક્ષિણમાં ધાટવડ સુધી લગભગ ત્રીસ માઇલના ઘેરાવમાં આ ડુંગરો આવેલા છે. ગીરમાંથી અગણિત ન્હાની ન્હાની નદીઓ અને ઝરાઓ વેહે છે. ગીરની ઊંચામાં ઊંચી ટેકરી દરીઆની સપાટીથી ૨,૦૦૦ ફીટ ઊંચી છે. તુળસીશ્યામ તથા કંઠાલની વચમાં "નંદીવેલા" નામની ડુંગરી છે તે દક્ષિણ સમુદ્ર કીનારે આવતાં વહાણોને માટે સ્પષ્ટ દેખાઇતી જગ્યા છે. બીજી છાસા નામની એક ટેકરી બાહારવટીઆના રેહાણ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. તે ઊપર પુષ્કળ મીઠું પાણી મળે છે. ગીરના ડુંગરોમાં પથ્થરમાંથી કોરી કાઢેલી ગુફાઓ તથા બીજી જગ્યાઓ પણ છે.

પ્રાંત બાબરીયાવાડ.

મર્યાદા—આ નાહાનો પ્રાંત કાઠીઆવાડ ઇલાકાના છેક દક્ષિણ ભાગમાં આવેલો છે. એની ઉત્તરમાં ગીરનારના ડુંગર તથા ખાસ કાઠીઆવાડ પ્રાંત, દક્ષિણમાં આરબી સમુદ્ર, પૂર્વમાં ગોહેલવાડ, અને પશ્ચિમમાં સોરઠ પ્રાંત છે, અને તેનું ક્ષેત્રફલ ૫૦૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—આ પ્રાંત બાબરીઆ જાતના લોકોથી વસેલો છે અને તેથીજ તેહેને બાબરીઆવાડ કેહે છે. તેઓ કયે ઠેકાણેથી આંહી પ્રથમ આવેલા તે ચોકસ રીતે માલુમ પડતું નથી. મેહેરબાન લીગ્રાંડ જેકબ સાહેબે લખેલ તવારીખમાંથી એમ માલુમ પડે છે કે તેઓ અસલ દીલ્હીની આસપાસના મુલકમાં રેહેતા, અને આ પ્રાંતમાં આવી પ્રથમ પંચાળના ગામ થાનમાં વાસ કર્યો હતો. તેઓ જુદી જુદી જ્ઞાતિના હોવાથી, બાબર અથવા બુબર, એટલે મિશ્ર, એવા ઉપનામથી ઓળખાતા હતા. પણ પછી કાઠી લોકોએ તેમને ત્યાંહાંથી કાહાડ્યા, એટલે તેઓ દક્ષિણ તરફ અમરેલી, બગસરા, વગેરે તરફ વધતા ચાલ્યા, અને અંતે બાબરીઆવાડમાં આવી વસ્યા. અહીં આવ્યા પછી તેઓ ત્યાંના રાજ્ય કર્તા વાળા રજપુતોની રૈયત થઇ રહેલા પણ પાછળથી વાળા રજપુતો જેમ જેમ નબળા પડતા ગયા તેમ તેમ બાબરીયાઓ ગરાસ દબાવતા ચાલ્યા. બાબરીઆઓમાં મુખ્ય ત્રણ જાતો છે; કોટીલા, ઢાંકરા, અને વરૂ. પણ જુદી જુદી જાતના રજપુતો સાથ લગ્ન

વગેરેનો વેહેવાર ચાલવાથી આ જાતો વધતી ગઇ. એ ત્રણે જાતો પોતાનાં મુળ જુદી જુદી રીતે બતાવે છે તે નીચે પ્રમાણે :—

કોટીલા.—એક આહીરની કન્યાનું દીલ સિહોરના બ્રાહ્મણ સાથે લાગેલું હતું તે માટે તળાજાના રાજા વાળા એભલે તે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે તું તેને પરણ અને તારો દીકરો થશે તેને હું બાબરીયાનો મુખી બનાવીશ. તે પરથી તે કન્યાને તે પરણ્યો. આ બ્રાહ્મણ પોતાના કપાળપર "ટીલું" કરતો તે પરથી તેના વંશના કોટીલા કેહેવાય છે.

ઢાંકરા—આ લોકો પોતાને પાંડવોના વંશના કરી માને છે. તેમના કુંટુંબમાં ઢાંકરા નામનો એક પુરૂષ થયો તે ઉપરથી તેની ઓલાદના ઢાંકરા કેહેવાય છે.

વરૂ—આ લોકો, જેઠવાની માફક, હનુમાનના વંશના છીએ એમ કેહે છે. અને જેવી રીતે ઢાંકરા નામ પડયું છે તેવીજ રીતે તેહેની ઓલાદમાં વરૂ નામનો શખ્સ થયો તે ઉપરથી તે લોકો વરૂ કેહેવાય છે.

ડેડાણ અને જાફરાબાદ તાલુકા શિવાય આ પ્રાંતનો ઘણો ભાગ હાલ જુનાગઢના તાબામાં છે.

જમીન તથા પાક—આ પ્રાંતમાં ગીર તથા બીજા ડુંગરોના ભાગો આવેલા તેથી જમીન પાહાડી છે. તેને લીધે સારી પેદાશ થતી નથી, પણ ડુંગરો તથા ગીર વચ્ચે જે જમીન આવેલી છે તેમાં બાજરી, જુવાર વગેરે પાકે છે.

બંદર—આ પ્રાંતમાં મોહોટું બંદર ફકત જાફરાબાદનું છે.

નદી—મોહોટી નદી કોઇ નથી. નાની નદીઓ કેટલીક છે, જેવી કે ધાતરવડી, માલણ અને ભોલાપર, એ ત્રણે નદીઓ આ પ્રાંતમાં થઇ દક્ષિણ તરફ સમુદ્રને મળે છે. બાબરીઆવાડમાં ઘણી ઝાડી હોવાથી પાણી સારાં નથી.

પ્રાંત ગોહેલવાડ.

મર્યાદા—આ પ્રાંત કાઠીઆવાડ ઇલાકાના છેક પૂર્વ ભાગમાં આવેલો છે. એની ઊત્તરમાં અમદાવાદ જીલ્લાનું ધંધુકા પ્રગણું, દક્ષિણમાં આરબી સમુદ્ર, પૂર્વમાં ખંભાતનો અખાત અને અમદાવાદ જીલ્લાનું ધોધા પ્રગણું, અને પશ્ચિમમાં ખાસ કાઠીઆવાડ પ્રાંત આવેલો છે, અને તેહેનું ક્ષેત્રફળ ૨,૮૬૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—આ પ્રાતમાં ગોહેલ જાતના રજપુતો રાજ્ય કરે છે, તે પરથી આખા પ્રાંતને ગોહેલવાડ કેહે છે. "ગોહેલા" એ સંસ્કૃત શબ્દ બે શબ્દ મળીને થએલો છે, "ગો" અને "એલા" તેહેમાં "ગો" એટલે શક્તિ તથા "એલા" પૃથ્વી—સામટો અર્થ પૃથ્વીની શક્તિ થાય છે. ગોહેલ લોકોની દંતકથા મુજબ એહેવું કેહેવામાં આવેછે કે ત્રીજો સાલીવાહન રાજા જેણે આજથી અઢારસો વર્ષ ઉપર વિક્રમ રાજાને હરાવી તેહેનો શક બંધ પાડયો હતો તે સાલીવાહનની ઓલાદના ગોહેલ રજપુતો છે. સાલીવાહનથી સોળ પેહેડી વિત્યાબાદ એટલે સુમારે તેરમી સદીમાં રાઠોડ જાતના રાજાએ મારવાડથી આ લોકને કાહાડી મુકવાથી સેજક નામના પુરૂષના ઉપરીપણા નીચે તેઓ આ મુલકમાં આવ્યા. આ મુલકમાં આવી એ સેજકે, જુનાગઢના રા જેને પોતાની બેન પરણાવી હતી, તેની મદદવડે પોતાના નામથી "સેજકપુર" નામનું ગામ વસાવ્યું (એ સેજકપુર હાલ પાળીઆદ તાલુકામાં કાઠી રજપુતોને તાબે છે). આંહીં તેઓએ મુકામ કરી પૂર્વ અને દક્ષિણ તરફ કોળી અને સરવૈયા રજપુતોનો મુલક હળવે હળવે દબાવીને તે ઉપર પોતાનો અમલ બેસાડી એક સારૂં રાજ સ્થાપન કર્યું. ભાવનગર, પાલીતાણા, વળા અને લાઠીના રાજા આ સેજકના વંશના છે.

જમીન અને પાક—પૂર્વ ભાગમાં ખંભાતના રણ કાંઠાની ભાલની નીચી જમીન કાળીછે, દક્ષીણ ભાગની ખડકોવાળી, અને બીજા ભાગની જમીન ગોરાડુ છે. જમીનના ગુણ પ્રમાણે ઘઊં, કપાસ, બાજરી, જુવાર, તથા શેરડી વગેરે થાય છે.

બંદર—ભાવનગર તથા મહુવા એ વ્યાપારનાં બે મોહોટાં બંદર છે. શિવાય બીજાં ન્હાનાં ન્હાનાં બંદર પણ છે. હિંદુ લોકના તીર્થની જગ્યા

ગોપનાથ પણ આ પ્રાંતમાં દરીઆ કાંઠે છે. અહીંઆ બ્રહ્માકુંડ આગળ બધા ગોહેલોએ માથું બોડાવવું જોઇએ. ધોળી અને કાળી રેતી અહીં મળે છે તે સુરત અને બીજા ગુજરાતના બંદરોએ મોકલવામાં આવે છે. ગોપનાથના ખડકોથી દુર રહેવા વાહાણોને ચેતવણી માટે ગોપનાથમાં એક દીવાદાંડી બાંધવામાં આવી છે. હવા ખાવાને વાસ્તે આ જગ્યા વખાણવાલાયક છે.

નદીઓ—મોહોટામાં મોહોટી નદી શેત્રુંજી છે, તે ગીર પર્વતમાંથી નીકળી, પાલીતાણા પાસે થઇ, તળાજા આગળ સમુદ્રને મળે છે. આ નદી મચ્છુ નદી જેવડી છે, અને તેમાં પાણી બારેમાસ રેહે છે. એ નદી શીવાય મહુવા ગામ પાસે માલણ અને રાજુલા પાસે ધાતરવડી નામની નદીઓ છે.

ડુંગરો—આ પ્રાંતમાં બે ડુંગરો જાણવા લાયક છે, તેમાં એક પાલીતાણા પાસે શેત્રુંજો ડુંગર શેત્રુંજી નદીની ઉત્તર બાજુએ, સમુદ્રની સપાટીથી ૨,૦૦૦ ફુટ ઉંચો છે. આ ડુંગર ઉપર જૈન ધર્મવાળાઓનાં ઘણાંજ સુશોભીત દેવળો છે. બીજો તળાજાનો ડુંગર જમીનની સપાટીથી ૨૫૦ ફીટ ઉંચો છે, તેના ઉપર પણ શ્રાવક લોકોનાં રળીઆમણાં દેવળો છે, અને છેટેથી તેનો દેખાવ ઘણોજ મનોરંજક લાગે છે. આ ડુંગર ઉપર પ્રાચીન વખતની બુદ્ધ લોકોની ગુફાઓ ઘણી છે. તે ઘણા વર્ષ ઉપર જ્વાળામુખી હતો એમ ધારવામાં આવે છે.

પ્રાંત ઉંડ સરવઈયા.

મર્યાદા—આ ન્હાના પ્રાંતની ત્રણ બાજુએ ગોહેલવાડ પ્રાંત આવેલો છે. એની ઉત્તરમાં શેત્રુંજી નદી તથા શેત્રુંજો ડુંગર, દક્ષિણમાં વાળાક અથવા મોરધારના ડુંગરો, પશ્ચિમમાં કાઠીઆવાડ પ્રાંત અને પુર્વમાં ખંભાતનો અખાત આવેલો છે, અને તેનું ક્ષેત્રફળ ૧૬૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—આ પ્રાંતની આસપાસ ડુંગરો આવતાં તેની જમીન શેત્રુંજી નદીની સપાટી બરાબર ઊંડાણમાં આવવાથી “ઉંડ” અને સરવૈયા રજપુતોને તાબે છે તે ઉપરથી “સરવૈયા” મળી “ઉંડસરવૈયા” કેહેવાય છે. તે પ્રથમ સોરઠને તાબે હતો, પણ સોળંકી રજપુત એ રાજા

ભીમ નામના પોતાના ભાયાતને ગરાસમાં આપ્યો હતો અને તે વખતે એ "સરવા" નામથી ઓળખાતો હતો તે ઉપરથી ત્યાંહાંના ગરાસીયા સરવૈયા રજપુત કહેવાયા. હાલ આ પ્રાંતનો કેટલોક ભાગ જુદી જુદી ચુકવતીવાળા તાલુકદારોના હાથમાં છે, અને કેટલોક ભાગ ભાવનગરના માહારાજા સાહેબને તાબે છે, અને સરવૈયા રજપુતો માત્ર પેટા ગરાસીયા છે. દાઠા, ગણધોળ અને ચોક સરવૈયાના મુખ્ય તાલુકા છે.

બંદર—આ પ્રાંતમાં બંદર કોઇ નથી.

નદી—શેત્રુંજી એ મોહોટામાં મોહોટી નદી ગીર પર્વતમાંથી નીકળી આ પ્રાંતમાં થઇ ખંભાતના અખાતને મળે છે. આ શિવાય બીજી ન્હાની ન્હાની નદીઓ છે.

ડુંગર—વાલાકગીર અથવા મોરધાર ડુંગરો જેને ન્હાનો ગીર પણ કહે છે તેનો કેટલોક ભાગ આ પ્રાંતની દક્ષિણમાં આવેલો છે.

પ્રાંત ખાસ કાઠીઆવાડ.

મર્યાદા—આ પ્રાંત કાઠીઆવાડના મધ્ય ભાગમાં આવેલો છે. એની ઉત્તરમાં ઝાલાવાડ, દક્ષિણમાં સોરઠનો ભાગ અને બાબરીઆવાડ, પશ્ચિમમાં સોરઠ અને હાલાર, અને પૂર્વમાં અમદાવાદ જીલ્લાનું ધંધુકા પ્રગણું, તથા ગોહેલવાડ અને ઊંડસરવૈયા પ્રાંત આવેલા છે; અને તેનું ક્ષેત્રફલ ૪૦૦૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—આ પ્રાંતનો કેટલોક ભાગ ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે તેનું મુખ્ય શેહેર અમરેલી છે, અને બાકીનો ભાગ કાઠી જાતના તાલુકદારોના અગણીત ભાગોમાં વેહેંચાઇ ગએલો છે. તેમાં ખાચર, ખુમાણ અને વાળા એ ત્રણ મુખ્ય જાત ગણાય છે. ખાચર કાઠીનો મુલક કાઠીઆવાડના ઉત્તર ભાગમાં આવેલો છે, જેનો કેટલોક ભાગ પંચાળ નામથી ઓળખાય છે, તે ઝાલાવાડ પ્રાંતને તાબે છે. ખુમાણકાઠીનો મુલક દક્ષિણ કાઠીઆવાડમાં છે, જે સોરઠ તથા ગોહેલવાડ પ્રાંતને તાબે છે.

વાળાકાઠીનો મુલક પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલો છે, એ ભાગ પણ સોરઠ પ્રાંતને લાગે છે.

ઉપરનાં ત્રણ મોહોટાં કાઠી રાજ્યો હાલ ઘણાજ ભાગોમાં વેહેંચાઇ ગયાં છે. માત્ર ખાચરકાઠીઓમાં એક મોહોટું રાજ જસદણનું છે, અને ચોટીલા, પાલીઆદ, આણંદપોર, સુદામડા, ધાંધલપર વગેરે તાલુકા ખાચર તથા ખવડકાઠીના અનેક ભાગમાં વેહેંચાઇ ગએલા છે. તેજ મીસાલે ખુમાણકાઠીના ગીરાસ એટલા બધા તો ન્હાના ભાગમાં વેહેંચાઇ ગએલા છે કે આજ કોઇપણ સુવાંગ તાલુકો તેમના કબજામાં નથી, અને વાળાકાઠીઓનું રાજ જેતપર, બીલખા, મેંદરડા અને બગસરામાં છે તેમાં પણ ઘણા ભાગદારો છે પણ તેમાંના ત્રણ ભાગદારો ચોથા ક્લાસનો અખત્યાર ભોગવે છે.

કાઠીલોક ઉત્તર તરફના મુલકમાંથી પંદરમાં સૈકામાં આ મુલકમાં આવી, ભટકતી સ્થિતિમાં લુટફાટ કરી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા, અને સોળમાં સૈકાની અધવચમાં, તેઓ થોડે થોડે આ પ્રાતમાં પંચાળમાં માંડવા ડુંગર આગળ આવી વસ્યાનું માલમ પડેછે . ત્યાર બાદ મુસલમાન લોકોની સ્થીતી પડતી થવાને લીધે તેઓએ પોતાના પ્રબળે કરી ઘણો મુલક જીતી લીધો. પણ થોડોક વખત ગયા પછી ઝાલા તથા જાડેજા રજપુત રાજાઓનું પ્રબળ વધતાં મેળવેલો કેટલોક મુલક તેઓને આપવો પડ્યો. તેને બદલે કાઠીઓએ દક્ષિણ તરફ બીજી જીતો કરી ખોટ પુરી પાડી. આ અંધાધુંધીના વખતમાં જે બળવાન થતો તેનોજ હક ગણાતો હતો. આખરે ચાલતી સદીની શરૂઆતમાં ઇંગ્રેજ લોકોની સત્તા દાખલ થતાં આ બધું અંધેર બંધ પડ્યું.

કાઠી લોકોમાં ગરાસ વગેરે ભાઇઓમાં સરખે ભાગે વેહેંચી લેવાની નાશકારક રીત હોવાથી મોહોટા તાલુકાના ઘણા વીભાગ થઇ જાય છે. આ રીવાજમાં સુધારો કરવા સારૂ નામદાર સરકાર તરફથી તેઓને સમજુતી આપવા વખતો વખત કોશીશ કરવામાં આવે છે, પરંતુ હજી સુધી કાંઇ ફેરફાર થયો નથી.

કાઠી લોક સુરજને બહુ માને છે. એમનો ધર્મ, રીવાજ તથા શરીરની બાંધણી ઉપરથી ઇતિહાસ કર્તા એવું અનુમાન કરે છે કે એ લોક "સીથીઅન" ઓલાદને બહુ મળતા છે.

જમીન તથા પાક—ઉત્તર અને દક્ષિણ ભાગની જમીન પાહાડી અને બીજા ભાગોની ખડકોવાળી તથા કેટલાક ભાગમાં રાતી છે. એ જમીનમાં બાજરી તથા જુવાર પુષ્કળ પાકે છે, પણ ભાદર નદીની આસપાસ કાળી અને રસાળ જમીન છે, તેમાં બધી જાતનાં અનાજ તથા કપાસ અને સેરડી થાય છે.

બંદર—આ પ્રાંતમાં કોઇ બંદર નથી.

નદીઓ—મોહોટામાં મોટી નદી ભાદર તથા સુકભાદર છે. આ બંને નદીઓ જસદણ પાસેના મદાવા ડુંગરના જુદા જુદા ભાગમાંથી નીકળે છે, તેમાં ભાદર નૈઋત્ય ખુણા તરફ કાઠીઆવાડ તથા સોરઠમાં જેતપોર, ઉપલેટા, વગેરે ગામો આગળ પસાર થઇ બરડામાં નવી બંદર આગળ દરીયાને મળે છે, અને સુકભાદર પૂર્વ તરફ નાગનેશ, રાણપોર, વગેરે ગામો પાસે થઇ ખંભાતના અખાતને મળે છે. મચ્છુ, ઠાંગા ડુંગરમાંથી નીકળી વાંકાનેર, મોરબી, વગેરે ગામો પાસે થઇ ઉત્તર તરફ કચ્છના રણમાં જાય છે. આ શિવાય આ પ્રાંતમાં બીજી ન્હાની ન્હાની નદીઓ ઘણી છે. વળી જમીનની સપાટીથી થોડી ઊંડાઇમાં આ પ્રાંતમાં ઘણું કરી સઘળે ઠેકાણે પાણી નીકળી આવે છે.

ડુંગર—ચોટીલા અને ઠાંગા એ બે ડુંગરો આ પ્રાંતમાં મોહોટા ગણવામાં આવે છે. તેઓની ઊંચાઇ કાંઇ ઘણી નથી, પરંતુ એ બે ડુંગરો તથા ઝાલાવાડ પ્રાંતના માંડવાના ડુંગરો એક બીજાસાથે જોડાઇ જઇ તેઓની હાર ઠેઠ માંડવગઢથી કરીઆણાં સુધી આસરે ૩૫ ગાઊની લંબાઇમાં ચાલી જાય છે. એ ડુંગરો વચે ખીણો તથા ઝાહાડી ઘણી હોવાથી બારવટીયા લોકોને આશરાનું ઠેકાણું છે. વળી આ ડુંગરોમાં કેટલીક જગ્યામાં પાણીનાં ચશમા પણ છે. જસદણ પાસે મદાવા વગેરે બીજા આ પ્રાંતમાં ન્હાના ડુંગરો ઘણા છે.

પ્રાંત ઓખામંડળ.

મર્યાદા—આ પ્રાંત કાઠીઆવાડ ઇલાકાના છેક પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલો છે તે ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે. તેહેની ત્રણે બાજુએ દરીઓ અને પૂર્વમાં હાલાર પ્રાંત છે, અને તેહેનું ક્ષેત્રફળ ૩૦૦ ચોરસ માઇલ છે.

પ્રાંતનું મૂળ તથા રાજ્ય કર્તા—આ પ્રાંતના નામના મૂળ વિશે જુદી જુદી વાતો કેહેવાય છે. કેટલાએક એમ કેહે છે કે પૂર્વે આહીયાં ઓખા નામનો એક રાક્ષસ રેહેતો હતો, તે ઉપરથી આ પ્રાંતનું નામ ઓખામંડળ પડ્યું છે. વળી કેટલાએક એમ ધારે છે કે "ઓખા" એ શબ્દનો અર્થ મુશ્કેલ અથવા ખરાબ અને મંડળનો અર્થ એક જુદો ભાગ તે ઉપરથી આ નામ પડ્યું છે. હીંદુશાસ્ત્ર પ્રમાણે અહીં પ્રથમ કૃષ્ણનું રાજ હતું તેના દીકરાના દીકરા અનીરૂદ્ધે ઓખા નામની સ્ત્રિ સાથે લગ્ન કર્યું હતું તે ઉપરથી ઓખા-મંડળ નામ પડ્યું એમ પણ કેહેવાય છે.

ઇસ્વી સન ૧૦૫૪ ની સાલમાં ઓખામંડળના બે ભાગ હતા, તેમાં એક ભાગપર ચાવડા અને બીજા ભાગપર હેરોલ જાતના રજપુતો રાજ કરતા હતા. તે વખતે હેરોલ તથા ચાવડા રજપુતો વચ્ચે લડાઇ ચાલતી હતી. તે લડાઇનો લાભ લઇ રાઠોડ લોકો જેઓ ત્યાં આવી વસ્યા હતા તેઓ આ મુલક પોતે દબાવી બેઠા, એટલુંજ નહીં પણ એ લોકોએ પોતાના રાજ્યની હદ ધીમે ધીમે ઘણી વધારી. આ રાઠોડ લોકોને વાઘેર, વાઢેલ અને હેરોલ લોક સાથે કન્યા લેવા આપવાનો સંબંધ થયાથી એ ચારે જાતો એકાકાર થઇ ગઇ ને સઘળી જાતો વાઘેરના સાધારણ નામથી ઓળખાવા લાગી. અસલના વાઘેર લોક ચાંચીઆના ધંધા ઉપર પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા તેથી તેમની સાથે મળેલા રજપુતોને વાઘેર નામ હલકું લાગ્યાથી તેઓએ હરેક નામની પાછળ માણકનું ઉપનામ વધારવું શરૂ કર્યું. દરીઆઇ લુટ બંધ પાડવા બાબત ચાલતી સદીની શરૂઆતમાં આ લોકોએ અંગ્રેજ સરકારને કોલકરાર કરી આપ્યા હતા, પણ તે મુજબ નહીં ચાલવાથી અંગ્રેજ સરકારને, સન ૧૮૧૬ ની સાલમાં, તેમના ઉપર ચઢાઇ કરવાની જરૂર પડી અને આ લોકોને તાબે કર્યા. પરંતુ ત્યાંહાં દ્વારકાં અને બેટ હીંદુઓની તીર્થની જગ્યાઓ છે તેને લીધે ચઢાઇનું તથા મુલકમાં ફોજ રાખવાનું જે ખરચ થયું હતું તે તમામ ખરચ આપવાની શરતે આ પ્રાંત સને ૧૮૧૭ માં અંગ્રેજ સરકારે ગાયકવાડ સરકારને કુલ સત્તાની સાથે આપ્યો.

જમીન તથા પાક—આ પ્રાંતની જમીન લાલ તથા ખડકો વાળી છે. ત્યાંહાં બીજાં અનાજો કરતાં બાજરી જુવાર તથા તલ વધારે થાય છે.

બંદર—આ પ્રાંતમાં દ્વારકાં, બેટ, પોસીત્રા, એ મુખ્ય બંદરો છે. દ્વારકાંનું બંદર તોફાની હવાની વખતે જોખમ ભરેલું છે, કેમકે ત્યાં દરીઆ કાંઠે ભારે મોજાં ચાલે છે. મુંબઇથી કરાચી જનારી આગબોટો અઠવાડીઆમાં એક વખત ત્યાં થોભેછે. તે આગબોટોમાં ઘણું કરીને દ્વારકાં અને બેટનાં તીર્થોએ જાત્રા કરવા આવનારા લોકો હોય છે. બેટનું બંદર ઊંડું અને વીશાળ છે, અને નાની સ્ટીમરો બધી મોસમમાં ગામની પાસે લાંગરી શકે છે. પણ બંદરમાં દાખલ થવાનો રસ્તો ઘણો જોખમ ભરેલો છે. માટે તે બંદરે આવનાર વાહાણોમાં ભોમીઆ સુકાનીની જરૂર રહે છે.

નદી—કોઇ મોહોટી નદી આ પ્રાંતમાં નથી, પણ ગોમતી નામનો નાહાની નદી છે તે હિંદુઓમાં પવિત્ર ગણાય છે.

ડુંગરો—ન્હાના ન્હાના ડુંગરનો જથો છે, તેમાં ઝાડી ઘણી છે.

BRIEF ACCOUNT OF THE PRINCIPAL STATES OF THE PROVINCE.

(Class I to IV.)

JUNAGADH.

First class State.

Area...............................*3,280 square miles.*
Villages..............................*890.*
Population.....................*3,87,499.*
Revenue.................*Rs. 27,00,000.*

General Description.—This first class State is situated in the Sorath Pránt. For more than 400 years, *i. e.* since the overthrow of the last Chudásama King Ra Mandlik by Sultán Mahmed Begda of Ahmedábád in 1472, it has been under the Mahomedan rule. The founder of the present dynasty was one Sherkhán Bábi, who was an Officer of the Mogal Emperor and was entrusted with the charge of the district of Junágadh about the year 1740 A.D. But taking advantage of the decline of the power of the Emperor, he assumed the title of Nawáb and the name of Báhádurkhán, and became an independent sovereign. The present Nawáb Sáheb of Junágadh is a descendant of the said Sherkhán. He is entitled to a salute of 11 guns. Out of the 193 States of Káthiáwár, large and small, no less than 134 including Nawánagar, Bhávnagar and Dhrángadhra, 1st class States, pay Zortalbi (a kind of tribute) to the Chief of this premier State, through the British Government, the total amount of which comes to Rs. 92,421-8 per annum.

At the time of the advent of Colonel Walker, the first British Resident who entered the Province and

who made the permanent settlement of the tribute payable by the Káthiáwár States (A.D. 1807–8), this State was ruled by Nawáb Hámidkhánji. He died in A. D. 1811, and was succeeded by Báhádurkhánji at the early age of eighteen years. At this time political intrigues were rampant in this State, in the suppression of which the Honourable East India Company rendered great assistance to the Nawáb. In return for this help, Nawáb Báhádurkhánji passed an agreement in A.D. 1817 permanently relinquishing his right of Zortalbi over the British Districts of Dhandhuka, Ránpur, Dholera and Gogo. A further engagement was also entered into in A.D. 1821, agreeing that the British Government should collect the Zortalbi due to the Nawáb by the Káthiáwár States and hand over the collection to the Junágadh State, retaining a fourth part thereof for the expenses of collection.

The Pargana of Mángrol, which is owned by a Shekh Chief, is subordinate to the Junágadh State. Mángrol appears to have been conquered by Shekh Fakrudin from the Peishwa in A. D. 1748. In A. D. 1764, in the time of Shekh Mián, son of Fakrudin, Diwán Amarji attacked Mángrol on behalf of the Nawáb of Junágadh, and compelled him to yield to that chieftain a half share in his Pargana. Since this date Mángrol has owned more or less the authority of Junágadh, which has been confirmed by the British Government. The Shekh exercises powers of a 2nd Class State in subjection to Junágadh. A Special Commission, appointed by Government with the consent of H. H. the Nawáb and the Shekh of Mángrol, is at present employed in effecting a division of the villages held jointly between them, and it is hoped that before long, the long pending disputes, which were productive of a good deal of irritation among the parties, will be set at rest.

The town of Junágadh is situated at the foot of mount Girnár, and is one of the most picturesque towns in India, while in antiquity and historical interest it yields to none. It has two forts, one around the town and the other to the north-east of it, which is called the Upar-Kõt. The latter is the old or ancient fortress, and the archway at its entrance within the outergate is a fine specimen of the old Hindu "Toran" or compromise for an arch. The Upar-kôt also contains most interesting Budhist Caves, and the whole of the surrounding ditch and neighbourhood is honey-combed with caves and their remains.

The fortifications around the town were all built by the Mahomedans after the capture of the place by Sultán Mahomed Begda of Gujarát. The town has a handsome appearance and the palace is a fine building. Of late years many public buildings have been erected, and the town has been much improved by fine houses built by the nobles of the Court. There is a nice circle of shops called the Mohobat Circle in front of the Nawáb's palace. This was constructed in the time of the present Naváb Sáheb's father and was therefore named after him.

There is in this State a High School, an English and Urdu-Madresa, 79 Gujaráti schools, and 8 girls' schools. It has 8 dispensaries.

Present ruler.—His Highness the Nawáb Báhádurkhánji *alias* Bápumia Sáheb was born on Wednesday Posh Sudi 15th, Samvat 1912, *i. e.* the 22nd January 1856, and succeeded his father on Friday Bhádarwa Vad 3rd, Samvat 1938, *i. e.* the 29th September 1882. Previous to his accession, he was for a short time a student in the Rájkumár College.

Mahals.—There are in all 24 Máháls, as under :—

1.	Junágadh.	13.	Bagdu.
2.	Una-Delwáda.	14.	Vanthali.
3.	Veráwal.	15.	Bálágám.
4.	Kutiyána.	16.	Maiyári.
5.	Visáwadar.	17.	Vadál-Majevadi.
6.	Bábriáwád.	18.	Bhesán.
7.	Pátan.	19.	Amrápur.
8.	Sutrápáda.	20.	Ránpur.
9.	Chorwád.	21.	Khadia.
10.	Mália.	22.	Nawágadh (Jetpur)
11.	Shil.	23.	Mángrol.
12.	Kesod.	24.	Chhodavdi.

Ports.—The principal ports are :—

1.	Veráwal.	4.	Vahi.
2.	Mángrol.	5.	Chorwád.
3.	Bherái.	6.	Shil.

7. Navibander (or Una-Delwáda).

Of these ports, Veráwal is by far the most important, and may be broadly said to supply grain, timber and other necessaries to the greater part of Sorath and to the southern portion of Káthiáwár proper. Cotton is the chief item of export. Steamers plying between Bombay and Karáchi touch the ports of Veráwal and Mángrol during the fair season.

Press.—His Highness the Nawáb has one typographical press named "Saurásbtra niti Prakásh", which publishes a monthly Darbári Gazette styled the "Dastural Amal Sirkár Junagadh" for the promulgation of Acts, Rules, Circulars, Notifications &c. relating to the State.

Coins.—The current coin is the Kori, called Diwánshái. This Kori consists of 12 Váls of metal in the following proportions :—

7½ Váls silver and 4½ Váls copper.

A half kori is also coined.

The following copper coins are coined and in current use :—

Half Dokrás, of which 2 go to the Dokra ;

Dokrás, of which 40 go to the Kori.

A mint was founded in Junágadh during the Mogal rule to coin Mahmudis, which were formerly current in this country, but it was closed during the disturbances which marked the dissolution of the imperial power in Gujarát. Diwán Amarji re-opened the mint in about 1780 in the reign of Nawáb Hámidkhánji and commenced to coin Koris, and hence the Kori is called Diwánshái. The average exchange value of the Diwánshái Kori, as compared with the imperial rupee, is as 3½ to 1, but this value fluctuates.

Portuguese Riáls are current in Una, Bábriáwád and the southern parts. One Riál is equal to 8 Diwánshái Koris.

Government silver and copper coins are also current in this State.

Hills.—The highest range of hills is that of mount Girnár, while the largest and most widely extended range is that in the Gir district. Both are covered with dense forest.

The Girnár hill has five principal peaks : (1) Amba Máta (or the Girnári Goddess), which is crowned by the temple of that Goddess ; (2) Gorakhnáth, the highest of all, which is 3666 feet above the sea ; (3) the Oghad Shikhar ; (4) Guru Datátriya ; and (5) Kálká's peak, which is even now supposed to be the resort of Aghoris or Mardikhors. But the Puráns enumerate no less than twenty-one different peaks. The fortress and the remnant of the old palace of the Chudásamás

are still standing. Girnár is sacred to the twenty-second Jain Tirthankar Neminâth, and there are many Jain temples on the hill. Three famous *Kunds* or reservoirs are called the Gau Mukhi, Hanumán Dhára, and Kamandal Kund, respectively. The great rock called the Bhairav Jap forms a most picturesque object, and from this rock ascetics and others were wont to hurl themselves in the hopes of being born in a more favourable state of existence in a new life. At the foot of the hill, at a little distance, lies Vámansthali, the ancient capital, while Balisthán, the modern Bilkha, lies immediately at its base. The ancient name of the Girnár hill is Ujjayant or Girivar, but not Revatáchal as is sometimes supposed*. Revatáchal is the name of the hill immediately over the Revat Kund. At the foot of this hill is the celebrated *Ashok* stone with the inscriptions of *Ashok*, *Rudra Dámá*, and *Skandgupt*. A little further on is the Palásini bridge built by Sundarji Shavji, the first native Agent to the British Government in the Political Department in Káthiáwár.

The highest peak of the Gir hills does not exceed 2,000 feet, but the range fills a breadth of nearly 30 miles. Two branches of them, Nandivelo and Tulshi shám, are noteworthy; the former is a well known land mark for sailors, and the latter contains a noted shrine and hot spring reckoned one of the most sacred spots in the Province.

Forest.—The very extensive forest of the Gir principally belongs to this State. It is 30 Kos in length and 15 in breadth, and is the abode of many a lion, panther, samber and other wild beasts.

---

* The Jains sometimes incorrectly apply the name Revtáchal to the Girnár.

Rivers.—The principal rivers are the Bhádar, Uben, Ojhat, Hiran, Sarswati, Machhudri, Singavdo, Megal, Vrajni and Ráwal. Out of these the largest is the Bhádar, and much irrigation is carried on along its banks and its tributaries. The Sarswati flows near Prabhás Pátan and is considered sacred in the Hindu Shástras.

Minerals.—Copper and iron mines are said to exist under the surface in the Keshod Máhál. A sort of powder like mica is found in the valley of Boria in the Girnár hill, and the hot springs in the Tulshishám hills lead to the inference that they contain sulphur.

Sacred places.—The State contains many sacred places of the Hindus. The Girnár with the Dámodar Kund at its base, Práchi Piplo and Tulshishám in the Gir, Somnáth or Prabhás Pátan with its adjoining Triveni and Bhálka Kund are all frequented, throughout the year, by innumerable pilgrims of both sexes from all parts of India.

NAVANAGAR OR JAMNAGAR.

First class State.

Area.................................:*3,791 square miles.*
Villages..............................*631.*
Population......................*3,16,147.*
Revenue..................*Rs. 24,00,000.*

General Description.—In extent this State is the largest in Káthiáwár, and occupies a great part of the Hálár Pránt. The chief is a Jádeja Rajput of the same family as the Ráo of Cutch. The founder of the Navánagar house was Jám Ráwal, a cadet of Cutch, who emigrated to this Province, accompanied

by his brother Hardhol, in A. D. 1535, and conquered a great part of this district from the Jethwás. In 1540, he built a new city for his capital near the ancient port of Nágnáh, to which he gave the name of Navánagar.

The capital town of Navánagar is conveniently situated on the southern shore of the Gulf of Cutch, about 4 miles from the seacoast. The port is called Bedi Bandar. The town is surrounded by a fort, in which the palaces of the Kotha and Lákhota are very picturesque. Navánagar is famous for its manufacture of silken clothes and gold emboidery, which are considered to surpass those of Ahmedábád. The dyeing and knot printing are also specially remarkable. Specimens of these were sent to the exhibitions at Broach and South Kensington, and in a year or two imitations came out from Manchester &c. printed in fast colours at about 15 to 20 times less cost. Navánagar is also famous for its incense, perfume, oils and Kanku.

The State is prosperous, and the trade is brisk, as most of the territory has an easy access to the sea.

There is one High school (in the town of Navánagar,) 66 Gujaráti schools, 9 girls' schools and 5 dispensaries in this State.

Present ruler.—His Highness the Jám Sáheb Sir Vibháji, K. C. S. I., was born on Tuesday Vaishák Sudi 12th, Samvat 1883 *i. e.* 8th May 1827, and ascended the throne on Falgun Sudi 2nd, Samvat 1908, *i. e.* the 22nd February 1852. His Highness is famous for his princely liberality. In 1877 he was present at the Great Imperial Assemblage at Delhi, where he received a banner from His Excellency the Viceroy, and his salute was increased from 11 to 15 guns as a mark of personal distinction. Subsequently in A. D. 1878 he was made K. C. S. I.

Mahals.—There are seven Máháls in this State :—

1. Navánagar Panchkoshi.
2. Bhánvad.
3. Kandorna.
4. Khambhália.
5. Lálpur.
6. Jodiya.
7. Atkot.

The Atkot Máhál with its subdivision of Bhádla, is isolated from the rest and is situated in the middle of Káthiáwár (proper.)

Ports.—The principal ports are :—

1. Jodiya.
2. Bedi.
3. Saláya.
4. Jhinjhuda.

The trade of Navánagar ports has always been principally with Bombay, Karáchi and Malabár. These ports export grain and cotton grown in the Navánagar territory.

Press.—The Darbár has established a typographical press at Navánagar, which publishes a monthly Darbári Gazette for the promulgation of Acts, Rules Circulars, Notifications relating to this State, and other printing work of the State is also executed in this Press.

Coins.—The current coin is the Kori coinage, called Jámshái. These are struck in the state mint which was established in Samvat 1640. Gold Koris were coined here in 1863 ; the value of each was equal to 32 silver Koris, but they soon fell out of circulation and are now no longer coined. The following silver and copper coins are at present coined in this mint.

Kori.—3½ Koris equal to 1 imperial rupee.
Half Kori.
Dokdo.—30 Dokdás go to a Kori.
Half Dokdo.
Dhinglo=1½ Dokdo.
Dhabu=3 Dokdás.

Hills.—The principal hill ranges are the Barda, the Alech, the Dalása and the Gop. The highest peak of the Barda hills named Vinu is 2057 feet, and Abhpura hill 1938 feet, while Gop attains to 1191 feet. The Barda hills are clothed with thick forest.

Rivers.—The Bhádar, Beti, Aji, Vartu, Kálubhár and Und are the principal rivers. Of these the Bhádar, Kalubhár, and Beti flow but partly in the limits of this State. The Aji joins the Ran of Cutch near Bálambha and the Und enters the Gulf of Cutch near Jodiya.

Minerals.—Marble of different qualities is found in the Bhánvád and Kandorna Parganás. Iron was formerly dug out in Khambháliá, Ránpur and Lálpur, but the ore does not now even pay the cost of working the mines. Copper is also found in the State, but the expense in the process of digging is very heavy. There is also a probability of silver being found in the island of Ajád.

The pearl fisheries of Navánagar on the southern shore of the Gulf of Cutch yield pearls of good quality, which are not sold, but kept by His Highness the Jám Sáheb for distribution as presents. Whales, sharks and all kinds of valuable fish are found here, and oil might be largely extracted from the livers of these and other oil producing fish, if proper organization were employed for the purpose.

BHAVNAGAR.

First class State.

Area.................................2,860 square miles.
Villages...............................645.
Population.........................4,00,323
Revenue..................Rs. 26,00,000.

General Description.—This flourishing State lies at the head and west side of the gulf of Cambay. The Chief belongs to the Gohel clan, who claim to have descended from Sháliváhan, though some consider that they may have descended from the ancient Solar line. Whichever theory be true, of this there is no doubt but that they came to the peninsula from Khergadh, on the Loni in Márwár, whence they were expelled by the Ráthods about the year 1200. Their Chief at this time was Sejakji, who had married his daughter, Válam Kunvarba, to the son (Khengár) of the Ra of Junágadh. The Ra is said to have given Sejakji a grant of Sháhpur in the Panchál and twelve villages, and Sejakji built a new village which he named after himself Sejakpur in the lands of Sháhpur, and made it his capital, and thence conquered several of the adjacent villages. Sejakji had three sons, Ránoji, Sháhji and Sárangji, from whom are descended respectively, the Chiefs of Bhávnagar, Láthi, and Pálitána. The Vala State is also an offshoot from Bhávnagar. Sárangji, one of the Chiefs of the elder line, was taken away by the Sultán of Ahmedábád as a hostage, but he succeeded in effecting his escape, and with the aid of the Ráwal of Chámpáner recovered his dominions. At this time he assumed the title of Ráwal by the request of the Chief of Chámpáner. This title has been continued in the family by his descendants.

In the sixteenth century the capital was removed to the ancient city of Sihor; from here it was afterwards transferred to Bhávnagar, which was founded in 1723 by Thákor Bhávsingji. This Chief, his son Akherájji and his grandson Wakhatsingji took great pains to improve the trade of their country and to destroy the pirates who infested the neighbouring seas, which led to a very intimate connection between Bhávnagar and the Bombay Government in the latter half of the 18th

century. The boundaries of Bhávnagar were, from time to time as opportunity offered, enlarged by these Chiefs by acquisitions made from the surrounding villages, previous to the settlement of Káthiáwár by Colonel Walker in 1807-8.

When Gujarát and Káthiáwar were divided between the Peishwa and the Gáekwár, the western and larger possessions of this State were included in the Gáekwár's share, and the eastern and smaller portion including Bhávnagar and the original estates of the family in Sihor, fell to the Peishwa, and formed part of the districts of Dhandhuka and Gogo, which the Peishwa ceded to the British Government under the treaty of Bassein (1802). At the time of the settlement of Káthiáwár, therefore, part of the Bhávnagar possessions has already become British territory, while part remained under the Gáekwár. In order to consolidate, in the hands of the British Government, the various claims over Bhávnagar, the Gáekwár's revenue in Bhávnagar was transferred to the British Government by agreement between the parties concerned in 1807.

The Chief, however, used to exercise his authority over his villages situated in the British Districts. But in 1815 he was placed in an anomalous position very irritating to him. In his British estates, including his largest towns and his place of residence, he was subjected to ordinary British Laws, while in his Káthiáwár estates he continued to exercise his former powers, paying a fixed revenue. The Chief, in addition to his said grievance, had also other claims on Government, which were all carefully inquired into in 1859, and an agreement was concluded on the 23rd October 1860, by which the Government Jama on his British estates was fixed at Rs. 52,000 in perpetuity, and his other claims adjusted. It was, at the same time, proposed to place the town of Bhávnagar and its subordinate village

of Vadva, with the town of Sihor, and 10 other villages on the same footing as the estates in Káthiáwár, but owing to some doubts on technical points of law, this was not effected at the time.

In January 1866, however, the Bombay Government issued a Notification whereby all the villages (116) of this State situated in the British Districts were declared to be removed from the jurisdiction of the Revenue, Civil and Criminal Courts of the Bombay Presidency, and transferred to the supervision of the Political Agency in Káthiáwár, on the same conditions as to jurisdiction as the villages of the Táluka heretofore in that province. Doubts were subsequently raised as to the legal effect of these proceedings, but the matter has been finally set at rest by a special Act of the Imperial Legislature, Act XX of 1876, ratifying the arrangements made in 1866.

This event occurred in the reign of H. H. Thákore Sáheb Jaswatsingji. In 1867 he was created K. C. S. I. He died in 1870, leaving two minor sons, Takhtsingji, the present Máhárája, and Juwánsingji since deceased. During the minority, the State was managed by a Joint Administration composed of a European British Officer and the minister Azam Gavrishankar Udeshankar C. S. I. The important measures taken by the Joint Administration were the introduction of the revenue survey and of the Khátábandi or cash settlement in lieu of the old Bhágvatái or crop share system, and the construction of several important public works including the railway. The same spirit of progress and enlightenment has been displayed by the young Máhárája after his investment with the powers and administration of the State. And the consequence is that Bhávnagar now enjoys a degree of prosperity not to be found in any Native State of Káthiáwár at least, if not of the whole of Western India. In commerce

Bhávnagar has attained as important a position in Káthiáwár as Bombay is to the Presidency at large. With the Gaga Taláv, the Takhtsingji Hospital, the Sámaldás College, the High and Anglo-Vernácular and Girls' schools, the Court houses, the public garden and many other works of public utility, it stands unrivalled in the expenditure of large sums of money on such objects.

There are in all 124 Gujaráti schools for boys, 10 for girls, one High school and one College affiliated to the Bombay University, teaching upto the B. A. course. The State has established 10 dispensaries, one in each Máhál.

Present Ruler.—His Highness Ráwal Sir Takhtsingji G. C. S. I. was born on Wednesday Posh Vudi 7th, Samvat 1914, *i. e.* the 6th January 1858, and succeeded to the throne on the death of his father on Saturday Chaitra Sudi 1st, Samvat 1926 *i. e.* 22nd April 1870. He has studied in the Rájkumâr College for nearly seven years. In 1877, His Highness attended the Imperial Assemblage at Delhi, where he received a banner from His Excellency the Viceroy, and his salute was increased from 11 to 15 guns, as a mark of personal distinction. On his return, he gave Rs. 1,14,000 for throwing a fine bridge over the Aji river at Rájkot, in commemoration of the assumption of the title of Kaiser-i-Hind by Her Majesty Queen Victoria, and it is therefore called the Kaiser-i-Hind Bridge. The sole administration of the State was entrusted to him on 5th April 1878. He has not only spent lacs of rupees in his territory, but his liberality has been promiscuous in Rájkot, Bombay and even in England. The Honourable title of a Knight Commander of the most Exalted Order of the Star of India was conferred on him in A. D. 1881, in which Order he has recently been promoted to the rank

of a Grand Commander. His Highness Sir Takhtsingji is the first Chief in Káthiáwár who has received this High Mark of the Imperial favour.

Mahals.—There are ten Máháls in this State as under :—

Daskroi.	Talája.	Kundla.
Lilia.	Gadhda.	Sihor.
Botád.	Bhál.	Umrála.
Mahuwa.		

Ports.—The principal ports are :—

1. Bhávnagar.
2. Mahuwa.
3. Pipáváv.
4. Káthiwadar.
5. Sundrái.
6. Sultánpur.
7. Talája.

All these ports are situated on the coasts of the Arbian Sea or the Gulf of Cambay. Much money has been spent in improving the port of Bhávnagar. A boat basin has been built, with 1,280 feet of wharfage, having 19 feet of water at springs and 10 at neaps; chain moorings are laid in the main creek, and hydraulic cranes set along the pier. The capabilities of the port are not confined to the creek. Near the light house is an excellent entrance for wet docks, to which the railway has been carried. Grain and timber are the chief items of import, and cotton of export. Out of the total cotton that is annually exported from Káthiáwár, not less than half the quantity is exported from the port of Bhávnagar alone.

Next to Bhávnagar, Mahuva is at present the most flourishing, but the Pipáváv creek offers the best shelter in the rainy reason.

Railway.—The Bhávnagar-Gondal Railway line a distance of 106 miles from Wadhwán to Bhávnagar and that from Dhola junction to Dhasa 14½ miles,

making a total of 120½ miles, has been constructed at the expense of this State. The total capital expenditure incurred on these sections amounted to Rs. 67,41,000.

Press.—A press has been established by His Highness the Thákor Sáheb in Bhávnagar, which issues a monthly Darbári Gazette, giving publicity to the Acts, Rules, Circulars, Notifications, &c. of the State.

Coins.—Copper and Silver coins were formerly coined in a mint at Bhávnagar, but it was closed in virtue of an agreement entered into with the British Government in A. D. 1840. The British coins are now current every where in the State.

Hills.—The chief hills are those of Sihor, Khokhra, Und, Bábriádhár, and Mitiála ; of these, the Mitiála hill which reaches over 1000 feet is the highest, and its western part is contiguous to the outlying branches of the Gir hills.

Rivers.—The principal rivers are :–the Sukhbhádar, the Kálubhár, the Ghelo, the Shetrunji, the Bagad and the Málan. None of them are of any great length in course, but the water in the three last continues flowing throughout the year, and is used for irrigation.

DHRANGADHRA.

First class State.

Area...............................*1,156 square miles.*
Villages.............................*129.*
Population........................*99,686.*
Revenue...................*Rs. 5,00,000.*

General Description.—This State is situated in the middle of the Jháláwád446 Pránt, and has no sea-coast

on any of its sides. It is ruled by a Chief of the Jhála tribe, originally a branch of the Makwána family, who claim to be descended from sage Márkand Rishi, and who are said to have ruled at Keranti near Nagar Párkar. The founder of the Jhála dynasty was Harpáldev, son of Kesardev, Chief of Keranti. Harpáldev fled to Pátan in Gujarát to the Court of Karan Solanki (about 1100 A. D.) where he distinguished himself by expelling a Bhût who used to annoy Karan's favourite queen. For this service Karan bestowed on him 1800 villages of Jháláwád. Harpáldev then went to reside at Pátdi. Here an elephant in *must* one day broke into the courtyard, where his children were playing. His wife managed to rescue them, who from the circumstance of being caught up by her, received the cognomen of Jhála.

Rájodharji, a descendant of Harpáldev, founded the city of Halwad on Máha Vadi 13th, Samvat 1544 (A. D. 1488) and made it his capital. Afterwards Ráisingji populated the city of Dhrángadhra and began to reside there for a short time every year. At last Ráj Jaswatsingji transferred the seat of Government to Dhrángadhra in A. D. 1782, from which time Dhrángadhra has remained the chief seat of the Jhálás.

The town of Dhrángadhra is entirely built of the excellent stone which is found in its vicinity and has 3 fine gates and 1 wicket. It is situated on the small river Falku. The chief buildings are the Ráj Sáheb's palace and the temples of Rám, Ranchhodji, Krishna Baldev, Swáminaráyen and Rokadiya Hanumán. The Dhrángadhra stone quarries are famous throughout Gujarát.

There is one English school, 32 vernacular and 3 girls' schools in the State, and 3 dispensaries are established in the principal towns.

Present ruler.—His Highness Ráj Sáheb Sir Mánsingji, K. C. S. I., was born on Wednesday Posh Sudi 5th Samvat 1893, *i. e.* 11th January 1837, and ascended the throne on Thursday Asho Vadi 8th Samvat 1925, *i. e.* 28th October 1869. In memory of his visit to Bombay in 1870 to pay his respects to the Duke of Edinburgh, His Highness Mánsingji paid Rs. 15,000 towards the erection of the Dharmshála in the Rájkot Civil Station. His Highness was unable, owing to sickness, to attend the Imperial Darbár held at Delhi, on January 1st 1877, but was presented with a banner, and his salute was increased from 11 to 15 guns as a personal distinction in commemoration of the event. Subsequently, in 1878, he was created Knight Commander of the Most Exalted Order of the Star of India.

Mahals.—There are 5 Máháls in this state :—

1 Dhrángadhra.	3 Halwad.	5 Sitha.
2 Umarda.	4 Methán.	

Rivers.—The Principal rivers are :—(1) Bámbhan, (2) Chandrabhága, (3) Bilganga and (4) Falku, but none of them are more than inconsiderable streams ; irrigation, however, is carried on during the cold and hot seasons by wells in the bed of the streams near the bank called "Oriás."

Lakes.—There are fine lakes at Halwad and Mánsar close to Halwad, named the Sámatsar and Mánsar respectively. There are also two good tanks at Sitha, the Ambáv and the Chandrásar, and there are masonry tanks at both Málaniád and Kánthrodi, besides the Ranmalsar at Dhrángadhra itself. A large lake is now constructed to the south of the town of Dhrángadhra.

Minerals.—Stones of various colours are found in the hill near Umarda, which are famous throughout

Káthiáwár and Gujarát. Excellent carved vessels are also made from these stones. Crystal salt is made within the limits of the State at Kuda on the Ran of Cutch about 14 miles north-west of Dhrángadhra.

MORBI.

Second class State.

Area.................................*822 square miles.*
Villages..............................*136.*
Population.......................*89,964.*
Revenue..................*Rs. 8,00,000.*

General Description.—This State is first among the 2nd Class States of Káthiáwár, and is situated on the bank of the river Machhu in the north of the Province. The Chief is entitled to a salute of 11 guns *i. e.* 2 more than others of that Class, and is styled "His Highness." Previous to 1877, the second class States of Káthiáwár were not allowed a salute of guns. But on the occasion of the assumption by Her Majesty of the title of Empress of India, the Thákor Sáheb of Morbi was granted the privilege of 11 guns, while the rest 9 guns each.

The ruler claims to be of the senior branch of the entire Jádejá clan, including the houses of Cutch and Navánagar. The founder of the Morbi house is said to be Jájedá Káyáji of Cutch, whose father Raváji was slain by his brothers and who afterwards subdued the Wágad country and obtained the Zamindári of Morbi in about 1720 A. D.

The last Chief was Thákor Sáheb Raváji, who was an accomplished and able Chief, and was the first to establish Courts of Justice. He died in 1870, leaving

two minor sons. The British Government, then, assumed the management of the estate, which was carried on by a Joint Administration for 9 years.

In the town of Morbi there is an English school and the State has altogether 24 vernacular schools, and 2 girls schools. It has 2 dispensaries.

Present ruler.—His Highness Thákor Sáheb Shri Wághji was born on Thursday, Vaishák Sudi 4th, Samvat 1914, *i. e.* 17th April 1858, and succeeded to the *gádi* on Máha Vadi 1st, Samvat 1926 *i. e.* 17th February 1870. He attended the Rájkumár College at Rájkot for about 7 years, and afterwards in 1877-78, he made a tour in India under the charge of Captain Humfrey. After his return he was associated for a year as Joint Administrator with Ráo Báhádur Sambhuprasád, and on 1st January 1879, he was placed in sole charge of the State. After this he made a voyage to Europe and visited England in A. D. 1883. His Highness is the only chief in Káthiáwár, who has introduced Electric Light and Telephone in his capital. His younger brother Kumár Shri Harbhamji, after completing his studies in the Rájkumár College, proceeded to England in 1881 to acquire higher education at the University of Cambridge, and after a residence of nearly 3 years, he not only successfully obtained the degree of Bachelor of Arts, but was also called to the Bar.

Mahals.—There are three Máháls in this State :—

Morbi. Vawániá. Tankárá.

Besides these the Adhoi Máhál is situated in the Province of Cutch on the opposite side of the Ran.

Ports.—Two ports belong to this State, namely, Vawániá and Jhingi, but owing to certain rights of and disputes with Cutch at Vawánia, little trade flows to

this port; Jhingi is too far up the gulf to attract much trade, and but small vessels can repair thither.

Railways.—On the occasion of his recent visit to England, His Highness the Thákor Sáheb's attention was drawn towards Steam Tramways, and there he conceived an idea to introduce such a means of communication in this province. The necessary plant was immediately purchased and shipped off to Bombay. Of these materials a Tramway line is now being constructed from Wadhwán to Morbi, a portion of which has been already opened for traffic upto the Doliá Station.

Rivers.—The Machhu is the only large river, which flowing near the gates of Morbi, enters the Ran of Cutch at Mália. A large bridge has been thrown on this river near Morbi at the expense of nearly 3 lakhs of rupees.

WANKANER.

Second class State.

Area..................................*415 square miles.*
Villages..............................*87.*
Population.......................*30,491.*
Revenue..................*Rs. 2,00,000.*

General Description.—This inland State is situated in the south-west of the Jháláwád Pránt. The Chief is a Jhálá Rajput, being descended from the Dhrángadhra house. The State was founded in about 1605 A. D. by Sartánji, son of Prithiráјji, the eldest son of Ráj Chandrasingji of Halwad. On the death of Chandrasingji, the throne of Halwad was usurped by the younger of his sons. Sartanji, thereupon, with the

assistance of His Highness the Jám of Navánagar, marched upon the Gadhia hill, drove the Báboriás and Maiyás, and founded the town of Wánkáner, and there established an independent State with the ultimate view of making attacks on Halwad. He and his successors made repeated incursions upon Halwad, but without any success. However, by degrees they were able to conquer the surrounding villages and to enlarge the boundaries of the State. The Chief is entitled to a salute of 9 guns, the privilege having been granted on the occasion of the Imperial Assemblage at Delhi in 1877.

The town of Wánkáner is situated in a commanding position at the junction of the Patálio Voklo with the river Machhu by which it is surrounded on every side except the east. There is a good manufactory of cotton country cloth, such as scarves, waist cloths &c, worn largely by inhabitants of the Province.

There are seven Gujaráti schools and one Sanscrit school for boys and one girls' school. The State has also established two dispensaries, one in Wánkáner and the other in Mahiká.

Present ruler.—Ráj Shri Amarsingji *alias* Gagubha is at present on the *gádi*. He was born on Saturday, Posh Sud 11th Samvat 1935—4th January 1879, and succeeded his father on Saturday Jesht Vad 14th Samvat 1937—25th June 1881. He being a minor of the age of 7 years only, the administration of the State is carried on by a Manager appointed by the British Government.

Mahals.—This State is divided into three Máháls or revenue subdivisions, viz, Tithwá, Lunsar, and Mesaria. Khasta, a town belonging to this State, is

isolated from the rest of the territory and is situated in the Dhandhuka Pargana of the Ahmedábád collectorate. Its revenue is about Rs. 40,000.

Rivers.—The only large river is the Machhu which in its earlier course is called the Beti. The water of this river is used for irrigational purposes.

PALITANA.

Second Class State.

Area..................................*289 square miles.*
Villages..................................*87.*
Population........................*49,271.*
Revenue....................*Rs.5,00,000.*

General Description.—This is an inland State situated in the Gohelwád Práint. The Chief is a Gohel Rajput descended from Sejak, the head of the Gohels, when they entered this Peninsula. Shahji, son of Sejakji, was the founder of this State. He had received in Jagir, the *Tapa* (division) of Mándavi either from the Ra of Junágadh or from his brother Sárangji. Not long afterwards he acquired Gáriádhár and moved his capital thither. But subsequently the capital was further moved to Pálitána. It is said that the original name of Pálitána is "Pálisthán" formed of "Pali" the language of the Buddh religion and "sthán" abode. When Buddism had acquired great influence in Káthiáwár, its chief seat was at Pálitána. The chief of this place is entitled to a salute of nine guns, the privilege having been granted on the occasion of the Imperial Assemblage at Delhi in 1877.

There are 16 Gujaráti schools for boys and one for girls in this State and one dispensary in the capital.

Present ruler.—Thákor Sáheb Mánsingji is at present on the *Gádi*. He was born on Wednesday Jesht Sudi 8th, Samvat 1918 *i. e.* 7th June 1862, and succeeded his father on Wednesday the 2nd of Magsar Vad, Samvat 1942 *i. e.* 23rd December 1885. He has acquired a fair knowledge of the English language, though not educated in any school or College.

Mahals.—The State consists of two Máháls, Pálitána and Gáriádhár.

Mountains.—Shetrunja, the most sacred hill of the Jains, lies about a mile south of the town of Pálitána. It is 1977 feet above the level of the sea, and has two peaks. The entire summit is covered with temples, among which the most famous are those of Adináth, Kumárpál, Vimal Sháh, Sámpriti Rája and the Chomukh. This last is so lofty that it can be distinguished at a distance of twenty-five miles. This hill is the most sacred of the five sacred hills of the Jains in India. Lakhs of pilgrims visit this hill every year. The temples have been protected by a masonry fort. On the summit is also a Mahomedan shrine called Angár Pir, but without the fort.

Rivers.—Pálitána is watered by the Shetrunji and the Khári; the latter is an affluent of the former.

DHROL.

Second class State.

Area............................... 283 square miles.
Villages..............................65.
Population.........................21,776.
Revenue...................Rs. 1,40,000.

General Description.—This State is situated about halfway from Rájkot to Navánagar in the Hálár Pránt.

The Chief is a Jádejá Rajput, and of the same family as His Highness the Jám of Navánagar. The founder of this *Gádi* was Jádejá Hardholji, brother of Jám Ráwal who founded Navánagar. They were cadets of Cutch, and conquered a great portion of Hálár from the Jethwás and Cháwdás and established separate Tálukás for themselves. The present Thákor Sáheb of Dhrol is a descendant of this Hardholji. He is entitled to a salute of 9 guns, the privilege having been granted on the occasion of the Imperial Assemblage at Delhi in 1877.

Nearly two miles from this town is a place known as Bhuchar Mori. Here a dreadful battle was fought between the armies of the Mahomedan Emperor and of the Jám Sáheb of Navánagar in 1591. This circumstance gives the name to the place.

There are in this State an Anglo-Vernacular school, 8 Gujaráti schools for boys and one for girls, and a dispensary in the capital.

Present ruler.—Thákor Sáheb Jaysingji was born on Monday Kártik Sud 3rd, Samvat 1881, *i. e.* 25th October 1825, and ascended the *Gádi* on Chaitra Vad 7th, Samvat 1900, *i. e.* 9th April 1844.

Mahals.—This State consists of two Máháls, Dhrol and Sarapdad.

Gazette.—A monthly Darbári Gazette is issued by the State in which the Rules, Regulations, Circulars, Notifications relating to the State are published.

LIMBDI.

Second Class State.

Area..............................*344 square miles.*
Villages..............................*72.*
Population......................*43,063.*
Revenue..................*Rs. 2,57,000.*

General Description.—This State is in the south of the Jháláwád Piánt, and the ruler is a Jhála Rajput. The Limbdi house is sprung from Harpáldev, the common ancestor of the Dhrángadhra and Limbdi houses. Harpáldev had three sons, the eldest of whom was Sodhoji, the founder of the house of Dhrángadhra; the second was Mánguji, the founder of this house; the third was Shekhrájji, who received Sachána and Chorvadodra. Mánguji first fixed his residence in Jámbu and lived there, but afterwards the capital was transferred to Limbdi. The Chief is entitled to a salute of 9 guns, the privilege having been granted on the occasion of the Imperial Assemblage at Delhi in 1877.

The Bhávnagar-Gondal Railway line passes the town of Limbdi, where there is a Railway Station.

A portion of the Bhál land is under this Táluka, which, in rainy season, receives the silt of four rivers; this fertilizing flood makes the soil well suited for wheat crop, which is successfully grown in the cold season without manure or irrigation and with less attention than ordinary land requires.

The State has one Anglo-Vernacular school, 14 Gujaráti schools and two girls' schools; and there is a dispensary in the town of Limbdi.

Present ruler.—The Honourable Thákor Sáheb Jaswatsingji was born on Monday, the 6th Vaishák Vad

Samvat 1915 *i.e.* 23rd May 1859. He succeeded to the *Gádi* on Thursday, the 1st Máha Sud Samvat 1918, *i. e.* 30th January 1862, but being then a minor, was sent to the Rájkumár College at Rájkot for education. After finishing the required course, he visited England in company with Mr. Macnaghten, the Principal of the Rájkumár College, and was entrusted in 1876 with the administration of his State, which was, during his minority, managed by Officers appointed by Government. In 1884, the Bombay Government appointed him a Member of the Local Legislative Council. He is the first among the Chiefs of Káthiáwár, who has obtained a seat in the Honourable Board.

RAJKOT.

Second Class State.

Area...............................*282 square miles.*
Villages...............................*61.*
Population.......................*40,527.*
Revenue...................*Rs. 2,00,000.*

General Description.—This Second Class State is in the east of the Hálár Pránt and in the centre of the Province. It is ruled by Jádeja Rajputs, who are the descendants of Jám Satáji of Navánagar. Vibháji, the younger son of Ajáji who was the heir apparent of Jám Satáji, and who lost his life at the battle of Bhuchar Mori near Dhrol in 1591, was the founder of the house of Rájkot. He received Chibhda in dowry from the Wághela chieftain of Sardhár, whose daughter he had married. Vibháji thereupon moved to Chibhda. Here he joined the Musalmáns and induced them to attack Sardhár. The Wághela chieftains were defeated, and the Musalmáns, by and bye, drove out all the

Wághelás from Sardhár. In consideration of his services, Vibháji was not only allowed to reside at Sardhár, but was granted some villages in the neighbourhood. Afterwards he consolidated his rule further in alliance with the Mahomedans. He died in A.D. 1635, and was succeeded by his eldest son Merámanji. Merámanji had two sons, Sáhebji and Kumbháji. Sáhebji, the elder, succeeded his father on the *Gádi* in Sardhár, and Kumbháji, the younger, was granted Ardoi and Rib. This Kumbháji was the founder of the house of Gondal.

Bámanioji succeeded Sáhebji, and Merámanji II succeeded Bámanioji. On the decline of the Musalmán power after 1707, Merámanji II took Rájkot from them. But in 1720, Masumkhán, the Deputy Foujdár of Junágadh, reconquered Rájkot, and killed Merámanji in the fight that ensued. For this bravery Masumkhán obtained the post of Foujdár of Rájkot-Sardhár. Subsequently these places were granted to him in Jágir. This Masumkhán afterwards built the fort of Rájkot in A. D. 1722, and named it after himself Masumábád. He ruled at Rájkot till A. D. 1732. Ranmalji, the eldest son of Merámanji, who was very brave, attacked and reconquered Rájkot, and killed Masumkhán in battle in A. D. 1732, and afterwards, with the aid of the Tálukdár of Kotda, expelled the Mahomedan Thánadár from Sardhár. The Táluka has since been enjoyed by his descendants without any interruption. The Chief is entitled to a salute of 9 guns; the privilege was granted on the occasion of the assumption by Her Majesty of the title of Empress of India in 1877.

The State was under Government management during the minority of the present Thákor Sáheb from A. D. 1867 to 1874. Much improvement was effected in the State during this period by the construction of useful public works and by reforms in the administration.

At present the State has thirteen Gujaráti schools for boys and one for girls; and in the town of Rájkot there is a native dispensary.

On account of its central position in the Province, Government selected a plot, at a short distance from the town of Rájkot, as the best site for the Camp and Civil Station, the latter being the head quarters of the Káthiáwár Political Agency and of the Hálár Pránt, and the former the Cantonment of the Troops which garrison the Province.

The land, on which the Cantonment and Civil Station are located, is leased from the Rájkot Darbár. The Cantonment was established in 1822, for which Government has granted a remission of Rs. 2894–4–10 in the annual tribute of the State. The Civil Station was established much later, viz, in 1863, for which a sum of Rs. 1500 is paid yearly by the Civil Station Fund. Here many institutions of great public importance and utility have been founded, under the auspices of the Agency and with the co-operation of the States of Káthiáwár. The Rájkumár College, Training Colleges for Male and Female teachers, the Alfred High school, a Civil Hospital, a Leper Asylum, a travellers' Bunglow, a Dharamshálá, the Kaiser-i-Hind bridge, the Peoples' Park and other similar institutions adorn the Station of Rájkot.

Present ruler.—Thákor Sáheb Báwáji was born on Saturday the 30th Shrávan Vad Samvat 1912, *i. e.* 30th August 1856. He succeeded his father on 2nd Kártak Vad Samvat 1919, *i. e.* 8th November 1862. He was educated at the Rájkumár College during his minority, and after finishing the preliminary travels in India, he was entrusted with limited powers in November 1874. Finally, on the 17th January 1876, he was entrusted with the full powers of his State.

Mahals.—The State consists of three Máháls:—Rájkot, Sardhár and Kuvádwa.

GONDAL.

Second Class State.

Area................................*1025 square miles.*
Villages..............................*174.*
Population......................*1,35,604.*
Revenue.................*Rs. 14,00,000.*

General description—The ruler of this important State, which occupies perhaps the best portion of the Hálár Pránt, is a Jádeja Rajput, descended from the Rájkot house. The founder was Kumbhoji I, son of Merámanji I, Thákor of Sardhár. Merámanji had married two wives, one a daughter of the Chudásama Girásia of Gondal, and the other a Rajputáni of some other branch. By each of these he had one son, Kumbhoji by the Chudásama lady, and Sáhebji, the heir-apparent, by the other. As Merámanji was exceedingly attached to the Chudásama lady, Sáhebji retired to Navánagar. But before Merámanji died, Sáhebji returned and by the aid of the Musalmán Thánadár of that place, ascended the *Gádi*. Kumbhoji retired in anger to his maternal grand-father at Gondal. Finally, Sáhebji gave Ardoi and Rib to Kumbhoji in appanage. He thence lived in Ardoi and began to extend his Girás by conquering the surrounding villages. After his death, his son Sagrámji I removed his capital to Gondal. His grand-son Kumbhoji II made the Gondal State what it now is, by his acquisitions of the rich Parganás of Dhoráji and Upleta as well as Sarsái &c.

During the minority (A. D. 1870 to 1884) of the present Thákor Sáheb, the State was managed first by

an European Officer and subsequently by a Joint Administration. During the management, vast improvements have been inaugurated in the administration and numerous public buildings, roads, bridges, &c. have been built at an expenditure of lakhs of rupees from the revenues of the State. The major portion of the branch line from Dhola to Dhoráji of the Bhávnagar-Gondal Railway has been constructed from the accumulated savings. On the installation of the Thákor Sáheb, the foundation of a State workshop was laid, from which good results are expected, as connected with it is a system of apprenticeships which will aid members of the artizan class to obtain a good technical education.

On the occasion of the assumption by Her Majesty of the title of Empress of India, the privilege of a salute of 9 guns was given to the ruler of this State, among others of the 2nd Class in Káthiáwár.

There are 2 Anglo-Vernacular, 34 Gujaráti, 4 Sanscrit and one Urdu schools, five girls' schools and 5 dispensaries in this State.

Present ruler.—Thákor Sáheb Bhagwatsingji Sagrámji was born on Tuesday the 5th Kártak Sud Samvat 1922, *i. e.* 24th October 1865. He succeeded to the *Gádi* on Monday the 9th Mágsar Vud Samvat 1926, *i. e.* 27th December 1869. During his minority he was a distinguished pupil of the Rájkumár College. After leaving the College he travelled in Europe. He was entrusted with the administration of the State with full powers on 25th August 1884. In appreciation of his good education, the Government has appointed him a Fellow of the University of Bombay in A. D. 1885. Having a great liking for a study of the English science of Medicine, he has already acquired some knowledge of it, and probably with a view to prosecute his

studies further in a Medical College, he has again proceeded to England.

Mahals.—This State consists of 7 Máháls :—

1. Gondal.
2. Dhoráji.
3. Upleta.
4. Bháyáwadar.
5. Sarsai.
6. Sultánpur.
7. Hadamtála.

Railways.—74½ miles of the Bhávnagar-Gondal Railway line, from Dhasa to Dhoráji, have been constructed at the expense of this State. The total cost has amounted to Rs. 28,84,000, which have been defrayed from the savings of the state. Dhoráji is the terminus of this Railway line.

A branch line to connect Gondal with this line is under contemplation. The junction will most probably be at Jetalsar, which will also be the Junction Station of the Junágad State Railway.

Press.—A Darbári printing Press has been opened in Gondal a short time since, in which "The Gondal Darbári Gazette" is printed every month. In this Gazette are published the Rules and Regulations, Circulars, Notifications &c. of the State.

Hills.—The chief hill in this State is that of Osham, on which are the ancient temples of Mátri Máta (goddess) and Tapkeshwar Máhádev. On every Shrávan Vad Amás a great fair is held at the Mátrimáta. Khatris are the chief visitors, because the goddess is held most sacred by them.

Minerals.—Marble is found at Khirasra, a village under the Bháyávadar Máhál of this State. Good sand stone is also procurable in its limits.

WADHWAN.

Second class State.

Area.....................................*236 square miles.*
Villages........ ....*31.*
Population..........................*42,500.*
Revenue...................*Rs. 4,00,000.*

General Description—This inland State is situated in the Jháláwád Pránt. The ruler is a Jhála Rajput and is descended from the Dhrángadhrá house. Prithiráj, the eldest son of Ráj Chandrasingji of Halwad, having quarrelled with his father, came to Wadhwán under the protection of the Mahomedan Thánadár in the beginning of the seventeenth century. He had two sons, of whom Sultánji, the elder, founded Wánkáner and there established his *Gádi*. Rájáji, the younger, served the Thánadár loyally and thus established himself firmly at Wadhwán. But his descendant Arjansingji expelled the Thánadár in 1707 A. D. and became the sole master of Wadhwán. The Chief is entitled to a salute of 9 guns, the privilege having been granted on the occasion of the Imperial Assemblage at Delhi in 1877.

There is one peculiarity about the water of Wadhwán, though it applies to the greater part of Jháláwád. It is this that water found at any depth is brackish, and if used for irrigation, it produces one excellent crop but makes the land so salt that it has to be left fallow for 7 or 8 years, before it will produce even an ordinary rain crop.

The town of Wadhwan is a very ancient one, and its original name appears to have been Astigrám. There is a legend that Máhávir Swámi, otherwise called Vardhmán Swámi, the 24th Tirthankar of the

Jain religion, visited this City and converted to the Jain religion a cannibal named Shulpán Yaksha. Since then this city has been called after him Vardhmánpuri, subsequently corrupted to the modern Wadhwán.

The town is situated on the southern bank of the northern Bhogávo river. It is a fortified town, and the Chief's palace (an imposing looking building when seen at a distance) occupies a commanding position. There is a Station of the Bhávnagar-Gondal Railway at this town, which is a great local centre of the cotton trade, and has a wealthy population settled there, who engage largely in trade and commerce. Excellent country soap is manufactured here and used throughout the Peninsula, and is also exported to Gujarát. Native saddles and horse furniture generally are made here, and are of some little local fame.

The Head Quarters of the Administrative Division of Jháláwád is situated about 3 miles west of this City. It is connected with Ahmedábád and Bombay by the B. B. and C. I. Railway, with Bhávnagar by the Bhávnagar-Gondal Railway, with Rájkot partly by a steam Tramway and partly by an excellent bridged road, and with Dhrángadhra by a fair made road. The ground on which the Station is built is leased from the Wadhwán Darbár and Dudhrej Girásiás respectively for an annual rent of Rs. 2250 to Wadhwán, and Rs. 250 to Dudhrej. There is a good Market or Bazár in the Station, and a clock tower presented by Mr. (now the Honourable) Jardine of the Bombay Civil Service, a Jail, school and dispensary and the usual public offices. Amongst other buildings are a good Dharamshála, a travellers' Banglow, a cotton Market, grain and vegetable markets, and a Tálukdári school where the sons of Girásiás, who are unable to afford the expense of the Rájkumár College, can obtain a good education. The B. B. and C. I. Railway opened their extension line to this place in May

1872, and the Bhávnagar-Wadhwán line was opened hither in December 1880.

There is a High School, 18 Vernacular schools, 2 girl schools and 2 dispensaries in this State.

Present ruler.-Thákor Sáheb Bálsingji *alias* Kálubha was born on Wednesday Máha Sudi 10th, Samvat 1919, *i. e.* 28th January 1863 and succeeded his brother on Sunday first Jesht Sudi 3rd, St. 1941 *i. e.* 17th May 1885. He was educated at the Rájkumár College and he visited Europe in 1883. From 20th May to 19th November 1885, he was associated in the administration of the State with Mr. Ganpatráo Náráyen Laud, the former Kárbhári, as Joint Administrator, and was entrusted with the full powers of the State on 20th November 1885.

Mahals.—There are four Máháls in this State; Wadhwán, Nágnesh, Khodu, and Rámpura.

Gazette.—A Gazette named the "Wadhwán Darbári Gazette" is issued by the Darbár, in which Acts, Rules, Circulars, and other Notifications regarding the State are published. The paper is printed in the Hitechhu Press of Ahmedábád.

JAFARABAD.

Second class State.

Area.................................*42 square miles.*
Villages.................................*12.*
Population..........................*9,405.*
Revenue..............................*45,000.*

General Description.—This State is situated in the extreme south of Káthiáwár, and is a dependency of

the Nawáb of Janjira, who exercises jurisdiction of the 2nd Class therein. The founder was Sidi Hilál of the Janjira house, who was employed at Surat and who conquered Jáfarábád from the Mahomedan Thánadár in about the middle of the 18th century. But later on, owing to the increased anarchy of the peninsula, he perceived that he would not be able to retain the place, and accordingly in 1762 went to Janjira and sold Jáfarábád to the ruling Chief of that place. The Janjira chieftain sent back Sidi Hilál at the head of a garrison to occupy the place on his behalf. At this time the Jáfarábád holding consisted merely of the town and the immediate neighbourhood. But successive Governors have enlarged the dependency by inducing the neighbouring Girásiás to come under their protection. The estate now consists of 12 villages Jáfarábád included, but exclusive of Shiál Island.

The town of Jáfarábád is a flourishing sea-port situated on a fine creek about a mile distant from the Indian Ocean. It derives its name from Sultán Mujafar of Gujarát, who built the fortifications; hence the town was called Mujáfarábád, by contraction Jáfarábád as it is now invariably called. A Mámlatdár with judicial and revenue authority resides here on behalf of Janjira.

There are 3 Vernacular schools and a girls' school in this Táluka.

Ports.—Jáfarábád affords little shelter to large vessels, but from its large sandy beach is convenient for coasting craft specially for fishing boats. Large vessels lie outside in 7 or 8 fathoms.

PORBANDAR.

Third Class State.

Area..................................*636 sqare miles.*
Villages..................................*103.*
Population..........................*71,072.*
Revenue.....................*Rs. 4,00,000.*

General Description.—This State is situated in the sub-division of the Province called Barda, and under the administrative district of Sorath, and lies to the west of the peninsula of Káthiáwár. The Chief belongs to the tribe of Jethwa Rajputs. The Jethwás are one of the most ancient of all the ruling races in the peninsula, if not in western India. They claim their descent from Makardhvaj, son of Hanumán, the monkey god, and of a female alligator. Historically their origin is obscure, but they probably came from the north, and first established themselves (A. D. 900) near Morbi. Thence they spread westward along the coast, captured Dwárka from the Chávdás, and gradually making aggrandizements on the south-eastern coast, they established themselves in the strip of land between the Barda hills and the sea. They never extended their region in the interior of the peninsula. Their first capital was at Ghumli, which was destroyed by Jám Bámanioji in A.D. 1313. From Ghumli they moved to Chháya, and on the eve of the Musalmán power established themselves at Porbandar (A.D. 1785). This has since been their capital, and though the tribe is comparatively small, it is distinguished from the other ruling races of Káthiáwár by being united under one head.

At the time of the settlement of Káthiáwár by Colonel Walker, the ruling Chief was Sartánji, but the State was virtually managed by his son Háláji. About

the same time, the mercenary troops under Jemádárs Murádkhán and Fakirmahmad Makráni rebelled against the Rána and sold the fort of Kandorna (Ráná's) to the Jám of Navánagar. The aid of the British Government was solicited and obtained by the Rána, who with the help of British force expelled the Makránis and recovered the fort of Kandorna on 5th December 1807. Immediately afterwards there arose serious dissensions between Háláji and his son Kunvar Prithirájji, and the latter seized upon Chháya. Háláji was forced to again seek the aid of the British, who captured the fort of Chháya from the Kunvar and took him prisoner and restored this fort also to Háláji. Considerable arrears of tribute were at this time due to the Gáekwár. Porbandar had therefore to cede to the British Government ½ of the revenues of the port of Porbandar, in consideration whereof a loan of Rs. 50,000 was advanced by Government for part satisfaction of the Gáekwár's claims. Porbandar was, by this engagement (dated December 5th—1809), placed under the British protection, and a captain and 100 men were stationed in that port for the assistance of the Rána. Finally in 1853, this detachment was, at the Ráná's desire, withdrawn, and the British share in the customs also given up in consideration of a permanent annual payment of Rs. 15,000 to the British Government. In 1869, this State, which had till then been a first class State, was degraded to the third Class as a mark of punishment.

The town of Porbandar, the present capital of the State, is situated on the shore of the Arbian Sea. It is entirely built of stone and is surrounded by a fort. It is said to have been called in ancient times Sudámápuri.

There are one English school, 9 Vernacular schools and a girls' school in this State, and also a dispensary at Porbandar.

Present ruler.—Rána Shri Vikmátji was born on Thursday Chaitra Vadi 6th, Samvat 1875—1st April 1819, and ascended the *Gádi* on Monday Jesht Vadi 11th, Samvat 1887—20th June 1831. His real name is Bhojrájji, but according to family custom he assumed another name on succeeding to the *Gádi.* He was 8 years of age when he succeeded his father, and therefore Ráni Rupáliba, his mother, conducted the affairs of the chieftaincy in his name, and managed it so well that she freed the State from debt. She died in 1841 and from that date the present Rána has conducted the administration.

Mahals.—The State is divided into 7 Máháls :-

1. Chháya.
2. Kandorna.
3. Ránáváv.
4. Navi.
5. Mádhavpur.
6. Advána.
7. Miáni.

Ports.—The principal ports are Porbandar, Navi, Mádhavpur and Miáni. The Porbandar creek, which is called the Bokhira Khádi, is excellent, in which vessels can anchor about a mile from the mouth. Of the rest of the ports, Navi is at present the most flourishing. Miáni, however, is capable of much improvement. All the ports in Porbandar territory are closed about June 15th, and re-open for trade about the end of August or early in September according to season. The Porbandar trade has now declined owing partly to crushing port dues and the great competition of other ports, especially Verával and Bhávnagar, and partly to the absence of proper communication in the shape of roads and a lack of attention to the wants of trade in general. The Rána Sáheb's attention has, therefore, been recently drawn to introducing some reforms in this matter.

Hills.—A portion of the Barda range is situated in the territory of this State; the principal peaks are the Málik 1438 feet, the Kálo 1148 feet, the Sáth Bagádi 1077 and Ghelansar 1048 feet. The Málik hill is thickly wooded, but the rest of the hills are, owing to insufficient protection, but thinly clothed with forest, and no revenue is realized in consequence.

Rivers.—The principal rivers are the Bhádar, which falls into the sea at Navi, and which is navigable for small boats for about 8 miles from the mouth, the Minsar which loses itself in the Pádardi Ghed and the Vartu near Miáni, which is navigable for about 2 miles from its mouth.

Minerals.—Iron is found in Porbandar territory, but owing to scarcity of fuel it does not prove remunerative to smelt the ore. Excellent limestones are found at Adatiána at the foot of the Sátpuri Hill in the Barda range, and are largely exported to Bombay and elsewhere. Salt is also manufactured in the Kuchri Ran, but it is inferior to Vadágra. Ghasia salt is naturally produced in the Rans of Miáni and Ghora &c, which the ryots are allowed to take away gratis.

Forests.—There are 3 forests, (1) that in the Barda range; this, however, from want of proper supervision, is each year becoming less and less; (2) the Mádhavpur van, which consists chiefly of Ráyan trees; and (3) the Kántela van, consisting entirely of Ráyan trees.

Coins.—The Rána has a mint, and coins silver Koris and copper coin called Dokrás, of which 32 usually go to the Kori, though the proportion differs according to the relative values of copper and silver. Three of these Koris on an average are equivalent to the Imperial Rupee, but the value is always fluctuating. The Rána claims to have commenced coining at the same time as the Jám, that is to say, during the reign of Sultán

Muzafar III of Gujarát at the end of the 16th century A.D. These coins are only current in the Porbandar territory.

LAKHTAR.

Third Class State.

Area..................................*247 square miles.*
Villages...............................*51.*
Population.......................*23,208.*
Revenue.....................*Rs. 75,000.*

General Description.—This small State is situated in the middle of the Jháláwád Pránt and is usually called Thán-Lakhtar, as it comprises the small lordship of Thán in the Mándav hills.

The ruler is a Jhála Rajput, descended from the Dhrángadhra house. Abhesingji, son of Ráj Sáheb Chandrasingji of Halwad, received Lakhtar in appanage and founded the house of Lakhtar. It is said that Thán was conquered by him from the Bábriás while yet a Kunvar at Halwad, and was afterwards added to his Lakhtar Girás. His son Vajerájji was a great worshipper of Shri Ranchhodji. Hence Lakhtar is still sometimes called "Ranchhodpuri." The present Thákor Sáheb is a descendant of the said Vajerájji.

Lakhtar is a Station on the Ahmedábád-Wadhwán branch of the B. B. and C. I. Railway, but the Station is one mile distant from the town.

There are 8 Vernacular schools and one girls' school in this Táluka, and one dispensary in the town of Lakhtar.

Present Ruler.—Thákor Sáheb Karansingji of this Táluka was born on Saturday Posh Sudi 13th, Samvat

1902 *i. e.* 10th January 1846, and ascended the *Gádi* on Monday Jesht Vadi 6th *i. e.* 15th June of the same year.

Mahals.—There are two Máháls:-Lakhtar and Thán. At the latter town there is a temple of the sun, and also the ancient shrines of Nág Vásuki and Bándia Beli, which are held in great reverence by the people of the locality. There is a *Math* (monastery) of Tarnetar near Thán, where a fair is usually held in the month of Bhádarwa.

SAYLA.

Third Class State.

Area..................................*222 square miles.*
Villages..................................*38.*
Population............................*16,991.*
Revenue....................... *Rs. 65,000.*

General Description.—This Táluka is situated in the south-west of the Jháláwád Pránt, and is ruled by a Chief of the Jhála Rajput clan, an offshoot from Dhrángadhra. Sheshábhái, the second son of Ráj Ráisingji of Dhrángadhra, conquered this town in A.D. 1751 from the Karapda Káthis and made it his capital. Since then this Táluká has remained under his descendants.

The town of Sáyla is situated on the bank of a beautiful tank called the Mánsarovar, the excavation and building of which is attributed to Sidhráj Jaysing, sovereign of Anhilwád Pátan. In the town there is a temple of Ramchandraji, built by Lála Bhagat, where provisions are daily distributed to poor travellers and ascetics. So famous is the reputation of Lála Bhagat that Sáyla is often called the Bhagat's village.

There are four Gujaráti schools for boys and one for girls, and a dispensary in this Táluka.

Present Ruler.—Thákor Sáheb Vakhatsingji was born on Thursday Ashád Sud 6th, Samvat 1901 *i. e.* 10th July 1845. He was raised to the *Gádi* on Aso Sud 13th, Samvat 1937—5th October 1881.

CHUDA.

Third Class State.

Area..................................*78 square miles.*
Villages...............................*14.*
Population.........................*13,496.*
Revenue........................*1,40,000.*

General Description.—This State is in the Jhálá-wád Pránt, and the Chief, who is a Jhála Rajput, is an offshoot of Wadhwán. The founder was Abhesingji, brother of Arjansing, Thákor of Wadhwán. This Táluka was acquired by him in 1706-7 A. D.

Chuda is a Station on the main line of the Bhávnagar-Gondal Railway. The Railway Station is about 2½ miles east of the town, which is approached by a made road. The soil of Chuda is very fertile and the water is considered good.

There are six Gujaráti schools for boys and one for girls in the State, and there is a dispensary in the town of Chuda.

Present Ruler.—Thákor Becharsingji was born on Sunday Máha Sudi 6th Samvat 1896, *i. e.* 9th February 1840. He ascended the *Gádi* on Monday Posh Sudi 11th Samvat 1900, *i. e.* 1st January 1844.

VALA.

Third Class State.

Area.................................109 square miles.
Villages..............................38.
Population.......................17,019.
Revenue...................Rs. 1,50,000.

General Description.—This State is situated in the Gohelwád Pránt, and is ruled by a Chief of the Gohel clan, an offshoot from Bhávnagar. Vala appears to have been conquered from the Mahomedans by Bhávsing, the founder of Bhávnagar, immediately after the death of the Emperor Aurangzeb in A.D. 1707. He appears to have bestowed Vala and 2 other villages on his son Visoji, the founder of the Vala house, who made himself so useful to Máhárája Abhesing of Jodhpur, Viceroy of Gujarát, and to his Deputy Ratansing Bhandári that he was permitted to enlarge his patrimony by conquests from the Káthis and others.

The ancient name of Vala was Valabhipur, and it was from this spot that the dynasty founded by the Senápati of the Guptas swayed, for about 300 years, the destinies of the province. Not much is known about the Valabhi Kings, save what can be gleaned from their copper plate grants, but these show that they reigned, roughly speaking, from about A. D. 480 to 790, when their capital was sacked and their dynasty overthrown by a foreign foe. Valabhipur appears to have been destroyed either by an earthquake or by some such physical cause. Subsequently Ebhal Wála, returning from Meywár, seems to have repeopled Valabhi, henceforward known as Vala.

There are but few architectural remains at Vala. The houses appear to have been built principally of

mud, but some are of brick. The bricks which lay on the surface have long since been removed, but old foundations are constantly dug up even at the present day. Old coins and copper plates are found as well as mud seals, beads and small household images. But there do not appear to have been any large or imposing buildings in stone, and if any there were, all trace of them has now disappeared. A few stone bulls lie about in the Jungle, and one or two large *lings*, but nothing of any interest.

During the reign of Thákor Meghrájji, the last Chief of this Táluka, it was so encumbered with debt, that it became necessary in 1868 to appoint a Manager to administer the State under Agency supervision, the Thákor receiving a fixed sum for his expenses. Thákor Meghrájji died in 1875 and was succeeded by his son Vakhatsingji, who was then a minor. During this management which lasted upto 1884, the Táluka has been freed from debt, and is now in a flourishing condition.

There are one English and nine Gujaráti schools, and one girls' school in this Táluka, and one dispensary in the town of Vala.

Present Ruler.—Thákor Vakhatsingji was born on Wednesday Asho Vadi 4th, Samvat 1920–19th October 1864, and succeeded his father on Shrávan Vadi 5th Samvat 1932—20th August 1875. But being then a minor, he was sent to the Rájkumár College at Rájkot for education. After finishing the required course, he made a grand tour in India, Ceylon &c., and was entrusted with the administration of his State on Friday Bhádarwa Sudi 2nd, Samvat 1940,—22nd August 1884.

JASDAN.

Third Class State.

Area................................*283 square miles.*
Villages..............................*61.*
Population........................*29,037.*
Revenue...................*Rs. 1,00,000.*

General Description.—This State is situated in the administrative Division of Gohelwád, and is ruled by a Káthi Chief. Vika Khächar, the grandson of Lákha Khächar, who was the founder of the Lákháni family, and who was ruling at Aláu, now under Dhandhuka, conquered Jasdan from Jasa Khumán in about A.D. 1665. Since then this Táluka has been under the Káthis of the Lákháni family. The Táluka consists of two Máháls, Jasdan and Vichhia. Jasdan is a town of great antiquity and is surrounded by a fort. It possibly derives its name from Swámi Chastana, one of the very earliest of the Khshatrap dynasty.

There are six Gujaráti schools and a dispensary in this Táluka.

Present Ruler.—Khächar Ala Chela was born on Tuesday Shrávan Vadi 8th, Samvat 1887—30th August 1831. He ascended the *Gádi* on Tuesday Kártik Vadi 3rd, Samvat 1908—25th December 1851. He is a most intelligent able man and by far the most prominent of the Káthi chieftains of the present time.

BANTWA.

Third Class State.

Area.................................222 square miles.
Villages...............................56.
Population......................38,517.
Revenue..................Rs. 4,00,000.

General Description.—This Mahomedan State is situated in the Sorath Práut, about 30 miles to the west of Junágadh. It was bestowed by Naváb Báhádurkhán (Sherkhán Bábi, the first Naváb of Junágadh) on his brothers Dilerkhán and Sherzamánkhan in A.D. 1733, after their expulsion from Gogo by Sohorábkhán. But some say that Sohorábkhán himself bestowed on them the Pargana, when he was Foujdár of Sorath. Bántwa has remained in the hands of the descendants of Dilerkhán and Sherzamánkhán, and is, as then, one of the richest Parganas in the Province. At present the principal branches of the Bántwa family are three: (1) the Mánáwadar branch represented by Gazafarkhán; (2) the Gidad branch represented by Sháhmatkhán and Anvarkhán; and (3) the branch of Bántwa represented by Sherkhán and others.

1. Mánáwadar is about 4 miles east of Bántwá and is the capital of the senior line of the Bántwa Tálukdárs. The chief possesses 3rd class jurisdiction. This estate consists of 24 entire villages with sole proprietorship, besides Bántwa and 4 villages jointly owned with the two other branches.

(2). Gidad is situated nearly 10 miles north-east of Bántwa, and is held, together with its subordinate villages, by two brothers Sháhmatkhán and Anvarkhán, the former of whom exercises juris-

diction of the 4th Class. The entire State consists of 14 villages as its sole property, besides Bántwa and 4 villages jointly owned with the other two branches and 3 villages with Bántwa branch alone.

(3). The third line is headed by Sherkhán, in whose branch there are many shareholders. He exercises jurisdiction of a 5th class chief in the villages of his line.

The town of Bántwa is jointly owned by all the Tálukdárs. This as well as the 7 villages which do not belong exclusively to one Tálukdár, as stated above, are under the Civil and Criminal jurisdiction of a Nyáyádhish appointed by the Tálukdárs with the approval of the Agency, and appeals from his decisions are directly heard by the Agency Courts. The town contains a large proportion of Mahomedan population, and is a local centre of trade.

There are 29 Vernacular schools in the whole of the Bántwa Táluka, and 2 dispensaries, one in the town of Mánáwadar and the other in Bántwá.

Present rulers.—MÁNÁVADAR BRANCH—Khán Shri Gazafarkhánji was born on Kártik Sudi 13th Samvat 1919 *i. e.* 4th November 1862, and succeeded to the *Gádi* on Monday Jesht Vadi 11th, Samvat 1938—12th June 1882, but being then a minor, was not entrusted with the charge of the State, until Tuesday Vaishák Sudi 7th, Samvat 1939—21st June 1883. He was educated at the Rájkumár College.

GIDAD BRANCH.—Khán Shri Sháhmatkhánji was born on Fágan Vadi 7th, Samvat 1909-31st March 1853 and was a minor at the time of the death of his father, which took place on Friday Ashád Sud 8th Samvat 1923, *i. e.* 20th July 1867. The partition of the estate bet-

ween Sháhmatkhánji and his brother Anvarkhánji was made in 1874, and both were entrusted with the management of their respective shares on Friday Shráwán Sudi 8th, Samvat 1930—1st August 1874.

In recognition of the good administration of Bábi Sháhmatkhánji, Government were pleased in the beginning of 1886 to sanction his promotion from the 5th to the 4th class as a personal concession.

LATHI.

Fourth Class State.

Area.................................42 square miles.
*Villages.............................12.**
Population.........................6,804.
Revenue...................Rs. 1,00,000.

General Description.—This Táluka is situated in the western part of the Gohelwád Piránt and is an offshoot of Bhávnagar. The founder of the Láthi house was Sárangji, one of the sons of Gohel Sejakji, the common ancestor of the Bhávnagar, Pálitána and Láthi houses. Sárangji's sister married the Chudasama chieftain of Junágadh, who gave him the Arthila Chovisi near Kundla. His descendants ruled there for four generations after him, when Ra Mandlik of Junágadh conquered and sacked Arthila. After this the Gohels withdrew to Láthi, which they hold to this day.

The present Thákor is a minor, and the administration is carried on by a Kárbhári appointed by the Agency.

*Out of these, 4 are in the Gogo sub-Division of the Ahmedábád District.

Láthi is a Station on the Bhávnagar-Gondal Railway, and has much improved since the management came under the direct supervision of the Agency.

There are three Vernacular and one Girls' school and one dispensary in this Táluka.

Present Ruler.—Thákor Sursingji was born on Monday Máha Sudi 9th Samvat 1930—26th January 1874, and succeeded to the *Gádi* on Monday Kártik Sudi 10th Samvat 1935—4th November 1878.

MULI.

Fourth Class State.

Area.................................*133 square miles.*
Villages..............................*19.*
Population......................*19,832.*
Revenue..................*Rs. 1,00,000.*

General Description.—This State is in the Jháláwád Prånt, and is situated on the high road between Wadhwán and Rájkot. The ruler is a Sodha Parmár by caste. The Parmárs entered the Peninsula at the end of the 15th century, probably about 1470-75, under their leader Lagdhirji. They appear to have first established themselves at Thán and Chotila. Afterwards they were permitted by the Wághela Rája of Wadhwán to encamp on the bank of the Bhogáwo river close to the spot where the present town of Muli stands. In those days there was a *Nes* or hamlet on the spot where the modern town stands belonging to a Rabáran named Muli. This woman used to supply the Parmárs with milk. Afterwards when they founded the present town on the site of her *Nes*, they named it after her, Muli. They gradu-

ally extended their dominion by conquest over the neighbouring villages. Since then this Taluka is governed by the Parmár Chiefs. The present Chief Sartánsingji is about 18th in descent from Lagdhirji, the founder of the Parmár Táluka in Káthiáwár.

The town of Muli is famous for saddle cloths and leather water bags, which are locally manufactured. There is a celebrated temple and Dharamshála here of the Swámináráyan sect, of which religion it is one of the principal seats in the peninsula. There is also a temple of the sun, which in memory of the Parmárs' holdings in the Mándav hills, is worshipped here under the name of Mándav Ráe.

There are six Vernacular schools and one dispensary in this Táluka.

Present Ruler.—Thákor Sartánsingji was born on Chaitra Sudi 13th, Samvat 1890 *i. e.* 12th April 1834. He ascended the *Gádi* on Wednesday, Ashád Sudi 1st Samvat 1926,—29th June 1870.

BAJANA.

Fourth Class State.

Area.................................183 square miles.
Villages....................................27.
Population..........................15,877.
Revenue.......................Rs. 1,00,000.

General Description.—This state is situated on the south-east corner of the Lesser Ran of Cutch, and the town of Bajána is 5 miles south of the Pátdi Railway Station. It is a possession of the Jats, whose ancestors are said to have come from Sind. First they were given shelter by the Parmár chief of Muli, but

were afterwards assisted by the Sultán of Ahmedábád, who employed them in the siege of Chámpáner, and there they distinguished themselves so much by their valour that after the capture of that fortress, the Sultán bestowed on their leader, Malek Hedoji, 24 villages subject to Bajána. The present Chief Malek Nasibkhánji is his descendant. Bajána and its neighbourhood is called *Náháni Jatwád*, while Váráhi under Páhlanpur Superintendency and its neighbourhood is called *Mohoti Jatwád*. The Khári land in Bajána produces salt and at the villages of Achhiyána, Pipli and Degaum there are factories of saltpetre. A fair is annually held on Shrávan Sudi 1st at Savlás, to which thousands of people resort.

There are five Vernacular schools and one dispensary in this Táluka.

Present Ruler.—Malek Shri Nasibkhánji was born on Jesht Sudi 2nd, Samvat 1876 *i. e.* 14th May 1820 and ascended the *Gádi* on Friday, Vaishák Sudi 2nd, Samvat 1897, *i. e.* 23rd April 1841.

VIRPUR.

Fourth Class State.

Area.....................................*67 square miles.*
Villages..................................*13.*
Population.........................*5,338.*
Revenue......................*Rs. 39,000.*

General Description.—This Táluka is situated in the Hálár Division and is ruled by a Jádeja Chief. The founder of this house was Bhánji, son of Jám Vibháji I of Navánagar. He first lived at Káláwad, which he had received in appanage from his father in A. D. 1635. His son Bhároji, quitting Kláwad, established himself in a subordinate position in the Mahomedan Thána of

Kharedi, of which town the Zamindárs were Káthis. Here he proved himself very useful to the Thánadár, and aided that official so much in the expulsion of the Káthis, that he was granted a portion of their lands. His successors gradually acquired more land. Mokáji, the seventh in generation from Bhároji, obtained sole possession of Kharedi, expelling the Musalmán Thánadár in A. D. 1766. While residing here, he also conquered Virpur and two other villages from the Káthis and made Virpur his capital. The Táluka-now consists of two Máháls, Virpur and Kharedi. The present Chief Suroji is the fifth from this Mokáji.

There are three Gujaráti schools and one dispensary in this Táluka.

Present Ruler.—Jádeja Suráji was born on Sunday Ashád Vadi 4th Samvat 1902—12th July 1846. He ascended the *Gádi* on Sunday Mágsar Sudi 7th Samvat 1908—30th November 1851.

MALIA.

Fourth Class State.

Area.................................. *103 square miles.*
Villages................................*12.*
Population........................*11,224.*
Revenue.......................*Rs. 60,000.*

General Description.—This petty Táluka is in the extreme north of Káthiáwár, bordering on the Ran of Cutch. The Mália pass, across the Ran, is the shortest of all but is the last to open and the first to close.

The ruler is a Jádeja Rajput, who is, like the Chief of Morbi, descended from Káyáji of Wágad and Machhukántha. In the beginning of the present century, the Tálukdárs of Mália and Morbi were bitterly hostile to each other. Dosáji of Mália was taken prisoner and

brought to Morbi, by Jiáji, Chief of that place in 1803-4. Afterwards in 1806-7 Bábáji Apáji, a Marátha Officer, tried to conquer Mália for Morbi, from whom he received for his survices (though unsuccessful) the village of Hadála, but he failed to reduce Mália; and the Miánás continued their predatory excursions to such an extent that the British Government was obliged in A. D. 1810 to send a force against Mália, which took the the fort and levelled it to the ground, leaving only the foundations. The present Chief Jádeja Modji is the great-grandson of the said Dosáji.

A large portion of the population are Miánás, a wild and turbulent tribe, who appear to have accompanied Thákor Modji son of Káyáji, into the peninsula from Cutch. They had lands assigned them, and aided Modji in acquiring villages from Morbi and becoming independent. Modji's descendants have had, however, to pay dearly for this; for amongst the many turbulent tribes of Káthiáwár, the Miánás have been pre-eminent for their depredations and their contempt of authority, and the Chiefs of Mália have been unable to keep them in order. They are a brave, daring, hospitable and faithful race, but little amenable to discipline. They have the makings of excellent soldiers, but it is to be regretted that their talents have been turned into bad channels.

The Chief of Mália has over and over again engaged to keep the Miánás in order, but they have only laughed at his authority, and at length in 1880 it was found necessary to disarm the tribe and place an armed post with Special Magistrate at Mália to overawe it.

The Mália Ran produces *ghasia* salt in large quantities. It is consumed in many parts of Káthiáwár.

There are three Gujaráti schools in this Táluka and one dispensary in the town of Mália.

Present Ruler.—Thákor Modji was born on Saturday Ashád Sudi 5th Samvat 1903—13th July 1847. He ascended the *Gádi* on Sunday Posh Sudi 15th, Samvat 1922—1st January 1866.

KOTDA SANGANI.

Fourth Class State.

Area.................................74 square miles.
Villages...............................18.
Population........................8,662.
Revenue....................Rs.1,00,000.

General Description.—This Táluka is known by the name of Kotda-Sángáni or Hothiji's Kotda, and is situated in the Hálár Piánt. It is an offshoot of Gondal. Jádeja Kumbhoji I of Gondal had two sons, Sagrámji and Sángáji. Sagrámji succeeded to the *Gádi* of Gondal, and Sángoji received Ardoi in appanage (A.D. 1654-55). His descendants, Jasáji and Sartánji, conquered Kotda and other adjacent villages from the Káthis and made Kotda their capital in A.D. 1750, but they did not live long to enjoy their conquests, for they lost their lives on the battle field, while resisting an attack from the Káthis. They were succeeded by their nephew Hothiji. The long rule of this Hothiji has caused Kotda to be called after him "Hothiji's Kotdu". The present Chief is the fifth in descent from him. He being a minor, the Táluka is managed by an Kárbhári appointed by the Agency. It consists of two Máháls, Kotda and Ardoi.

There are three Gujaráti schools and one dispensary in this Táluka.

Present Ruler—Thákor Mulwáji Togáji was born on Tuesday Kártik Sudi 5th Samvat 1929 *i. e.* 5th

December 1872. He succeeded to the *Gádi* on Friday Kártik Vadi 13th, Samvat 1935 *i. e.* 22nd November 1878 and is at present a student of the Rájkumár College.

JETPUR.

Fourth Class State.

Area..................................*734 square miles.*
Villages..................................*144.*
Population..........................*92,553.*
Revenue....................*Rs. 8,80,000.*

General Description.—This Táluka is a large and wealthy one, and is owned by Káthis of the Wála tribe. The Wála Káthis entered the province several centuries back, and one of their earliest seats was at Devlia Mohta, whence they conquered Chital. While at Chital, they acquired Jetpur, and subsequently Mendarda and Bilkha.

If this Táluka were in the hands of a single Chief, it would rank as a 2nd class or even a first class State, and its revenue would be largely increased without difficulty, as it occupies a central position and contains much fertile territory, while a railway traverses the district. Instead, however, of there being one owner, there are no less than 19. As the Tálukdárs still cling to the old Káthi principle of equal subdivision, the number of shareholders will, in course of time, increase very largely. The Táluka was formerly held jointly, but was afterwards divided for the most part, the town of Jetpur and other places remaining joint property.

Fourteen of the shareholders enjoy powers of jurisdiction ranging from 4th to 6th Class as under :—

3.....................4th Class.
4.....................5th „
7.....................6th „

Jurisdiction over the estates of the remaining Tálukdárs is exercised by Thánadárs, under the supervision of the Táluka Court, which also exercises jurisdiction in that portion of the Táluka which still remains joint property. The Táluka Court is composed of 3 members, who are shareholders elected by all the Tálukdárs of the State, and exercises powers of a 5th class State. The residuary jurisdiction is vested in the Agency.

The town of Jetpur, situated on the western bank of the river Bhádar, is a fine flourishing and wealthy town and a great local market, second only to Dhoráji in that part of the country. A fine bridge has been thrown across the Bhádar, about a mile north of Jetpur, on the Rájkot-Junágadh high road. Jetpur is a railway Station on the Bhávnagar-Gondal branch line. The Station is nearly two miles south-east of the town.

There are an English, 26 Vernacular, one Sanscrit and 2 girls' schools in the Táluka. There are also dispensaries in Jetpur and Chital.

Present Rulers.—The following three chiefs are the principal shareholders, who exercise 4th Class powers.

(1). Wála Lakhman Merám was born on Thursday Posh Sudi 10th, Samvat 1905–4th January 1849 and ascended the *Gádi* on Monday Bhádarwa Vadi 1st, Samvat 1939—17th September 1883.

(2). Wála Surag Gánga, who is about 66 years of age.

(3). Wála Kála Devdán was born on Máha Sudi 11th, Samvat 1890–19th February 1834, and ascended the *Gádi* on Saturday Ashád Sudi 10th Samvat 1912—12th July 1856.

PATDI.

Fourth Class State.

Area......................39 square miles.		The portion under the Káthiáwár Agency.
Villages...................7.		
Population...........3,877.		
Revenue..............5,235.		

General Description.—This petty Táluka is situated in the north-east corner of the Jháláwád Pránt, and is owned by a Kunbi Chief. A great portion of his estate is in the British District of Ahmedábád. Only seven villages are under the control of the Káthiáwár Political Agency. The chief exercises powers of a fourth class on these seven villages.

The town of Pátdi is in the limits of the Ahmedábád Collectorate, and is situated on the Khárághoda branch of the B. B. and C. I Railway. It was originally the Head Quarters of the Dhrángadhra chiefship. It was, in 1740, with nineteen villages and the salt revenue, bestowed by the Maráthás on Bhávsing, Desái of Viramgám,* on condition of his giving up all claim to that town. In 1757, on the final Marátha capture of Ahmedábád, Bhukhandás, uncle of Bhávsing, the original grantee, intriguing with the Peishwá's officer, had the original

*Bhávsingji's family, Kadva Kanbis by caste, are said to have come from Chámpáner, probably during its decline in the 16th Century, and settling at Viramgám, first as headmen and afterwards under Aurangzeb as managers, raised it to wealth and importance.

grant revoked and a new grant passed. Under the terms of the new grant, Bhávsing, on the condition of serving the State with 500 horse, received eleven villages and three-fourths of the salt revenue, and his uncle three villages. As the owner of a strongly fortified castle, the Pátdi chief played a somewhat important part in the disorders of the later years of the eighteenth century. In 1803 Vakhatbhái, Bhávsing's grandson, ventured to oppose the Gáekwár's army. But beaten and forced to pay a fine of Rs. $1\frac{1}{2}$ lakhs, he sunk into debt. The condition of service was also remitted, and in its place a tribute of Rs. 12,000, payable every fifty months, was imposed. In 1818 the British Government took over the entire management of the salt works, granting Rs. 12,000 a year in compensation.

Present Ruler.—Desái Surajmalji was born on Sunday Posh Vadi 10th, Samvat 1904 *i. e.* 30th January 1848, and ascended the *Gádi* on Thursday Ashád Vadi 2nd, Samvat 1940 *i. e.* 10th July 1884, on the death of his brother Himatsingji, who died leaving no son.

કાઠીઆવાડનાં મુખ્ય સંસ્થાનોનો મુખ્તેસર હેવાલ.

(પેહેલા વર્ગ થી ચોથા વર્ગ સુધી.)

જુનાગઢ.

પેહેલા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ............................૩,૨૮૦ ચોરસ માઇલ.
ગામ.................................૮૬૦.
વસ્તી..............................૩,૮૭,૪૯૯.
ઉપજ.........................રૂ. ૨૭,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ પેહેલા વર્ગનું સંસ્થાન સોરઠ પ્રાંતમાં આવેલું છે. સુમારે ૪૦૦ વર્ષ થયાં એટલે કે અહીંના છેલા ચુડાસમા રાજા રા મંડળીકને અમદાવાદના સુલતાન મહમદ બેગડાએ હરાવ્યો (સને ૧૪૭૨) ત્યારથી આ સંસ્થાનમાં મુસલમાન રાજાઓ રાજ્ય કરેછે. હાલના મુસલમાન રાજ્યકર્ત્તાનો મુળ પુરૂષ શેરખાન બાબી હતા. તેઓ મોગલ બાદશાહના એક અમલદાર હતા. ને તેમને સુમારે ઇ. સ. ૧૭૪૦માં આ જુનાગઢના મુલકનો વહીવટ સોંપ્યો હતો. પણ મોગલ બાદશાહીની પડતી થવા લાગી તેનો લાભ લઇ તેમણે નવાબનો ઇલકાબ તથા બહાદુરખાન નામ ધારણ કરીને સ્વતંત્રપણે રાજ્ય કરવા લાગ્યા. જુનાગઢના હાલના નવાબ સાહેબ એ શેરખાનની ઓલાદના છે. તેમને અગીઆર તોપનું માન મળે છે. કાઠીઆવાડનાં નાહાના મોટા કુલ ૧૯૩ તાલુકા પૈકી ૧૩૪ તાલુકા. જેમાં પેહેલા વર્ગનાં સંસ્થાન નવાનગર, ભાવનગર અને ધ્રાંગધ્રા પણ આવી જાય છે, તે બધા આ સંસ્થાનના નવાબ સાહેબને જોરતલબી બ્રીટીશ સરકાર મારફત આપે છે. તેની કુલ રકમ દર વરસ રૂા. ૯૨૪૨૧-૮-૦ થાય છે.

ઇંગ્રેજ સરકારના પેહેલા રેસીડેંટ કર્નલ વાકર સાહેબે આ ઇલાકામાં આવી બધા રજવાડા સાથે ખંડણી ભરવા વીગેરેનો કાયમ બંદોબસ્ત કર્યો (ઇ. સ. ૧૮૦૭-૮) તે વખતે જુનાગઢમાં નવાબ હામીદખાનજી રાજ કરતા હતા. તેઓ ઇ. સ. ૧૮૧૧માં મરણ પામતાં તેમના પછી બાહાદુરખાનજી અઢાર વર્ષની કાચી વયે તખ્તનશીન થયા. આ વખતે આ સંસ્થાનમાં રાજ ખટપટ બહુ વધી ગઇ હતી, તે સમાવી દેવામાં નામદાર ઇસ્ટ ઇંડીયા કંપની બહાદુરે નવાબ સાહેબને ઘણી મદદ કરી. તેના બદલામાં નવાબ બહાદુરખાનજીએ ઇ. સ. ૧૮૧૭માં, ઇંગ્રેજ સરકારનાં ધંધુકા, રાણપર, ધોળેરા અને ઘોઘા પ્રગણાં ઉપર જોરતલબી લેવાનો પોતાનો હક કાયમને માટે છોડી દેવાની કબુલત આપી. વળી ઇ. સ. ૧૮૨૧માં, તેમણે ઇંગ્રેજ સરકાર સાથે એવો કરાર કર્યો કે કાઠીયાવાડનાં સંસ્થાનો પાસેથી જોરતલબીની લેણી થતી રકમ ઇંગ્રેજ સરકાર વસુલ કરે, અને તેના ખરચ બદલ ચોથો ભાગ રાખી બાકીની રકમ જુનાગઢ સંસ્થાનને આપે.

માંગરોલ પ્રગણું, જેના માલેક શેખ છે, તે આ સંસ્થાનને તાબે છે. તે ઇ. સ. ૧૭૪૮ની સાલમાં શેખ ફકરૂદીને પેશવા પાસેથી જીતી લીધું હોય એમ જણાય છે. ત્યારબાદ ઇ. સ. ૧૭૬૪માં, ફકરૂદીનના દીકરા શેખમીઆંના વખતમાં દીવાન અમરજીએ જુનાગઢના નવાબ સાહેબ તરફથી માંગરોળ ઉપર ચઢાઇ કરીને ત્યાંનાં શેખને પોતાના પ્રગણાનો અરધ ભાગ નવાબ સાહેબને આપવા ફરજ પાડી હતી, તે વખતથી માંગરોળ જુનાગઢની સત્તા થોડી ઘણી કબુલ કરતું આવ્યું છે, અને તે વાત બ્રિટીશ સરકારે પણ બાહાલ રાખી છે. જુનાગઢને તાબે રહીને શેખ બીજા વર્ગનો અખત્યાર ચલાવે છે. જુનાગઢ અને માંગરોળ વચ્ચે જે ગામો મજમુ છે તેની વેંહેંચણ કરવા માટે નવાબ સાહેબ તથા શેખની સમ્મતીથી સરકારે એક સ્પેશીયલ કમીશન નિમ્યું છે, અને આશા રહે છે કે તેમની વચ્ચે લાંબા દીવસથી તકરારો ચાલતી આવે છે, જેથી ઘણું અનુચિતપણું થવાનું કારણ બન્યું છે, તે તકરારોનો હવે થોડી મુદતમાં છેવટ નીકાલ આવશે.

જુનાગઢ શેહેર ગીરનારની તળેટીમાં આવેલું છે, ને તે હિંદુસ્થાનનાં સૌથી ખુશનૂમા શેહેરોમાંનું એક છે, તેમ પૂરાણી તથા તવારીખી બાબતોમાં તે કોઇથી

ઉતરે તેમ નથી. તેને બે કોટ છે, એક શેહેરને ફરતો ને બીજો ઇશાન ખુણે છે તે ઉપરકોટ કહેવાય છે. ઉપરકોટ એ અસલી કીલ્લો છે, ને તેના બાહારના દરવાજાની કમાન અસલી હીંદુ તોરણનો સરસ નમુનો છે. ઉપર કોટમાં વળી બૌદ્ધ લોકોની મનોરંજક ગુફાઓ છે, અને તેની આસપાસની ખાઇ અને બીજી જગ્યાઓમાં પણ ગુફાઓ તથા તેની નીશાનીઓ ભરપુર છે.

શેહેરની આસપાસનો કીલ્લો, ગુજરાતના સુલતાન મહમુદ બેગડાએ તે શેહેર લીધું ત્યારપછી મુસલમાનોએ બાંધ્યો છે. આ શેહેરનો દેખાવ સુંદર છે અને રાજમેહેલ રળીઆમણો છે. હાલમાં લોકોપયોગી ઘણાં મકાનો બાંધવામાં આવ્યાં છે, અને રાજના અમીરોએ પણ પોતાનાં સુશોભીત મકાનો બાંધ્યાં છે તેથી શેહેરનો દેખાવ સરસ થઇ રહ્યો છે. નવાબ સાહેબના મેહેલની સન્મુખ મોહોબત સરકલ નામનો ચોક છે. તેમાં ગોળાકારે દુકાનો બંધાઇ છે. આ દુકાનો હાલના નવાબ સાહેબના વાલેદના વખતમાં બંધાઇ હતી તેથી તેની સાથે તેમનું નામ જોડવામા આવ્યું છે.

આ સંસ્થાનમાં એક હાઇસ્કુલ, એક અંગ્રેજી ને એક ઉર્દુ મદ્રેશા, ૭૯ ગુજરાતી નિશાળો, ૮ કન્યાશાળા તથા આઠ દવાશાળાઓ છે.

રાજકર્ત્તા.—નવાબ સાહેબ બાહાદુરખાનજી ઉર્ફે બાપુમીઆં સાહેબ હાલ ગાદી ઉપરછે. તેમનો જન્મ સંવત ૧૯૧૨ના પોષ શુદ ૧૫, તારીખ ૨૨મી જાનેવારી સને ૧૮૫૬ને બુધવારને રોજ થયો છે. તેઓ સંવત ૧૯૩૮ના ભાદરવા વદ ૩, તા૦ ૨૯મી સપટેંબર સન ૧૮૮૨ને શુક્રવારને રોજ તખ્તનશીન થયા છે. તખ્તનશીન થયા અગાઉ તેમણે રાજકુમાર કાલેજમાં થોડો વખત વિદ્યાભ્યાસ કરેલો છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનમાં નીચે લખેલા ૨૪ માહાલ છે તેનાં નામ:—

૧. જુનાગઢ.	૫. વીશાવદર.
૨. ઉના-દેલવાડા.	૬. બાબરીયાવાડ.
૩. વેરાવળ.	૭. પાટણ.
૪. કુતીયાણા.	૮. સુત્રાપાડા.

૯.	ચોરવાડ.	૧૭.	વડાળ-મજેવડી.
૧૦.	માળીયા.	૧૮.	ભેંસાણ.
૧૧.	શીલ.	૧૯.	અમરાપુર.
૧૨.	કેસોદ.	૨૦.	રાણપુર.
૧૩.	બગડુ.	૨૧.	ખડીયા.
૧૪.	વંથળી.	૨૨.	નવાગઢ (જેતપુર).
૧૫.	બાલાગામ.	૨૩.	માંગરોળ.
૧૬.	મૈયારી.	૨૪.	છોડવડી.

બંદર.—મુખ્ય બંદરો નીચે મુજબ છે:-

૧.	વેરાવળ.	૫.	વહી.
૨.	માંગરોળ.	૬.	ચોરવાડ.
૩.	ભેરાઇ.	૭.	શીલ.
૪.	નવીબંદર (ઉના-દેલવાડા).		

આ બધાં બંદરોમાં વેરાવળ સૌથી અગત્યનું છે. અને ત્યાંથી અનાજ, ઇમારતી લાકડું તથા બીજો જરૂરી માલ સોરઠ પ્રાંતના ઘણા ભાગમાં તથા ખાસ કાઠીયાવાડ પ્રાંતના દક્ષિણ ભાગમાં આવે છે, તથા મુખ્ય કરીને રૂ તે બંદરેથી ચઢે છે. મુંબઇ તથા કરાચી વચ્ચે ચાલતી આગબોટો વેરાવળ તથા માંગરોળ આગળ ખુલ્લી મોશમમાં બંદર કરે છે.

છાપખાનું.—"સૌરાષ્ટ્ર નીતિપ્રકાશ" નામનું છાપખાનું નવાબ સાહેબે કાઢેલું છે. તે છાપખાનામાંથી "દસ્તુરલ અમલ સરકાર જુનાગઢ" એ નામનું દરબારી ગેઝેટ દર મહિને પ્રગટ થાય છે. તેમાં આ સંસ્થાનને લગતા કાયદા, કાનુન, સરક્યુલર તથા જાહેરનામાં વીગેરે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

શિક્કા.—આ રાજમાં ચાલતો શિક્કો દીવાનશાઇ કોરી છે. દરેક કોરી તોલમાં બાર વાલ હોય છે, તેમાં ૭ા વાલ રૂપું ને ૪ાા વાલ ત્રાંબું. અરધી કોરીઓ પણ પાડવામાં આવે છે. વળી ત્રાંબાના શીક્કા, દોકડા તથા અરધા દોકડા પણ પાડવામાં આવે છે. બે અરધા દોકડાનો એક દોકડો ને ૪૦ દોકડા એક કોરીના, એવીરીતે કીમત છે.

મોગલ બાદશાહીના વખતમાં જુનાગઢમાં એક ટંકશાળ સ્થાપવામાં આવી હતી. તેમાં "મહમુદી" નામના શિક્કા પાડવામાં આવતા. તે શિક્કા અગાઉ આ દેશમાં ચાલતા. પણ ગુજરાતમાં બાદશાહી સત્તાની પડતી થઇ તે વખતની ગડબડમાં આ ટંકશાળ બંધ પડી. પછી નવાબ હામીદખાનજીના રાજમાં ઇ. સ. સુમારે ૧૭૮૦ માં અમરજી દીવાને તે પાછી ચાલુ કરી કોરીઓ પાડવા માંડી, તે ઉપરથી દીવાનશાઇ કોરી કેહેવાય છે. એક રૂપીઆની સુમારે સાડીત્રણ કોરી ગણાય છે. પણ આ ભાવમાં વધઘટ થયા કરે છે.

ઉના, બાબરીયાવાડ તથા દક્ષિણના ભાગોમાં ફીરંગી લોકોનાં રીઆળ ચાલે છે. એક રીઆળ ૮ દીવાનશાઇ કોરીની બરાબર છે.

સરકારી રૂપા તથા ત્રાંબાનાણાનું પણ ચલણ છે.

પર્વતો.—સૌથી ઊંચો પર્વત ગીરનાર છે. પણ સૌથી મોટો તથા વિસ્તારવાળો પર્વત ગીરનો છે. આ બેઉ પર્વતો ઉપર ઘીચ જંગલો છે.

ગીરનારનાં મુખ્ય શિખરો પાંચ છે. (૧) અંબા માતા (ગીરનારી દેવી), જેની ટોચ ઉપર તે દેવીનું દેહેરૂં છે; (૨) ગોરખનાથ, જે સૌથી ઊંચું છે, તેની ઊંચાઇ દરિઆની સપાટીથી ૩૬૬૬ ફુટ છે; (૩) ઓઘડ શિખર; (૪) ગુરૂદત્તાત્રેય; અને (૫) કાળકાનું શિખર, તેમાં અઘોરી અથવા મર્દીઓરની ગુફાઓ છે એમ હજુ પણ માનવામાં આવે છે. પણ પુરાણમાં જૂદાં જૂદાં ૨૧ શિખરો કહેલાં છે. ચુડાસમા રાજાઓનો કીલ્લો તથા પ્રાચીન મેહેલનાં ખંઢેરો હજુ મોહજુદ છે. ગીરનાર એ જૈન લોકોના બાવીશમા તિરથંકર નેમિનાથનું ધામ છે, ને તે ઉપર જૈન લોકોનાં ઘણાં દેહેરાં છે. ગૌમુખી, હનુમાન ધારા તથા કમંડળ કુંડ એ નામના ત્રણ પ્રખ્યાત કુંડ છે. તથા ભૈરવજપ નામનો એક ચિત્તાકર્ષક ખડક છે. આ ખડક ઉપરથી અસલના વારામાં જોગી તથા બીજા લોકો પુનર્જન્મમાં સારી સ્થિતિ પામવાની આશાથી નીચે પડતું મુકતા. અને તે ક્રિયાને ભૈરવ જપ કહેતા. આ પર્વતની તળેટીમાં થોડે દૂર પ્રાચીનકાળની રાજધાની વામનસ્થળી (વંથળી) છે; અને બળીસ્થાન જે હાલ બીલખાના નામથી ઓળખાય છે તે આ પર્વતની છેક તળેટીમાં આવેલું છે. ગીરનારનું પ્રાચિન નામ ઉજજયંત અથવા ગીરી-

વર છે, પણ જૈન લોકો અસલ નામ રેવતાચળ ધારે છે તે ખોટું છે. રેવત-કુંડની ઉપર જે ટેકરી છે તેનું નામ રેવતાચળ છે. આ પર્વતની તળેટીમાં પ્રખ્યાત અશોકની શિલા છે તેના ઉપર અશોક, રૂદ્રદામા તથા સ્કંદગુપ્તના લેખ છે. તેથી થોડે છેટે પલાસીણીનો પુલ છે. તે ઇંગ્રેજ સરકારના કાઠીઆવાડ પોલીટીકલ ખાતાના પેહેલા દેશી એજંટ સુંદરજી શવજીએ બંધાવેલ છે.

ગીરના ડુંગરનું ઊંચામાં ઊંચું શિખર ૨૦૦૦ ફુટથી વધારે નથી, પણ તેહેનો ફેલાવ ૩૦ માઇલમાં છે. આ ડુંગરની શાખાઓમાંની બે, નંદીવેલા અને તુલશીશ્યામ, જાણવા લાયક છે; તેમાં પેહેલી શાખા વાહાણોને પ્રખ્યાત નીશાની છે. અને બીજી શાખા ઉપર એક નામાંકીત દેવળ, તથા ઉના પાણીનો ઝરો છે, તે આ ઇલાકામાં પવિત્ર જગ્યા ગણાય છે.

જંગલ.—ગીરના વિસ્તીર્ણ જંગલનો મોટો ભાગ આ સંસ્થાનને તાબે છે. તે જંગલ લંબાઇમાં ૩૦ ગાઉ અને પોહોળાઇમાં ૧૫ ગાઉ છે, અને તેમાં સિંહ, ચિત્તા, દીપડા વીગેરે ફાડીખાનારાં જાનવર ઘણાં છે.

નદીઓ.—ભાદર, ઉબેણ, ઓઝત, હીરણ, સરસ્વતી, મચ્છુન્દ્રી, સીંગવડો, મેગળ, વ્રજની અને રાવળ એ મુખ્ય નદીઓ છે. તેમાં સૌથી મોટી ભાદર છે. તેને તથા તેના ફાંટાને કાંઠે ઓરીઆઓ કરી તેનું પાણી વાવેતરના ઉપયોગમાં લીએ છે. સરસ્વતી પ્રભાસપાટણ પાસે વેહે છે, અને તે હિંદુશાસ્ત્રમાં પવિત્ર ગણાય છે.

ખનીજ પદાર્થો.—કેશોદ માહાલની જમીનની સપાટી નીચે ત્રાંબા તથા લોઢાની ખાણો છે એમ કેહેવાય છે. ગીરનાર પર્વતની બોરીવાની ખીણમાં અબરખની જાતની ભુકી મળી આવે છે; અને તુળશીશ્યામ પર્વતના કુંડનાં પાણી ઉના રહે છે તે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે ત્યાંહાં ગંધક હશે.

તિર્થની જગ્યાઓ.—આ સંસ્થાનમાં હિંદુઓની તિર્થની જગ્યાઓ ઘણી છે. ગીરનાર તથા તેની તળેટીમાં આવેલો દામોદર કુંડ, ગીરમાં પ્રાચી પીપળો અને તુળશીશ્યામ, સોમનાથ વાને પ્રભાસપાટણ અને તેની પાસે

આવેલી ત્રિવેણી નદી તથા ભાલકા કુંડ, એ તીર્થની જગ્યાઓ છે. ત્યાંહાં હિંદુસ્થાનના બધા ભાગોમાંથી પુરૂષ અને સ્ત્રિ જાત્રાળુઓ અગણીત દર વરસ આવે છે.

નવાનગર યાને જામનગર.

પેહેલા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ	૩,૭૯૧ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૬૩૧.
વસ્તી	૩,૧૬,૧૪૭.
ઉપજ	રૂ. ૨૪,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—વિસ્તારમાં આ સંસ્થાન કાઠીઆવાડમાં સૌથી મોટું છે, અને તે હાલાર પ્રાંતના ઘણા ભાગમાં ફેલાએલું છે. કચ્છના રાવ જે જાડેજા રજપુતના વંશના છે તેજ વંશના અહીંના રાજા છે. નવાનગરની ગાદીના મુળ પુરૂષ કચ્છના ફટાયા જામ રાવળે, પોતાના ભાઇ હરધોલજીને લઇને, આ પ્રાંતમાં ઇ.સ. ૧૫૩૫માં આવી જેઠવાઓ પાસેથી મોટો ભાગ જીતી લીધો. ત્યાર પછી ઇ. સ. ૧૫૪૦માં નાગના નામના પ્રાચીન બંદરની નજીક તેણે એક નવું શેહેર બાંધી તેનું નામ નવાનગર પાડયું, ને ત્યાંહાં પોતાની ગાદી સ્થાપી.

આ રાજધાનીનું શેહેર દરિઆ કિનારાથી આશરે ૪ માઇલ દુર કચ્છના અખાતને દક્ષિણ કાંઠે આવેલું છે. તેના બંદરને બેડીબંદર કહે છે. શેહેરને ફરતો ગઢ છે ને તેમાં કોઠો તથા લાખોટો નામના મેહેલ ઘણા સુંદર છે. રેશમી કાપડ તથા સોનેરી ભરત કામને માટે નવાનગર પ્રખ્યાત છે, તે અમદાવાદમાં થાય છે તે કરતાં ચઢીઆતાં ગણાય છે; રંગવાનું તથા બાંધણીનું કામ પણ ખાસ વખાણવા લાયક થાયછે. અહીંની બાંધણીના નમુના ભરૂચ તથા સાઉથ કેનસિંગટનના પ્રદર્શનમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા ત્યારપછી એક

બે વર્ષમાં માન્ચેસ્ટર વિગેરે શેહેરમાંથી તેનાં જેવાં પાકા રંગના કપડાં છપાઇ અહીં પંદર વીસ ગણી ઓછી કીમતે આવવા લાગ્યાં. વળી નવાનગરની પસબોઇ, ધુપ, સુગંધીદાર તેલ તથા કંકુ વખણાય છે.

આ સંસ્થાનનો ઘણો ખરો ભાગ દરીયાકાંઠે આવવાથી તે આબાદીમાં છે તથા ત્યાંનો વેપાર તેજીવાળો છે.

તળ નવાનગર શેહેરમાં એક હાઇસ્કુલ છે તથા આખા સંસ્થાનમાં ૬૬ ગુજરાતી નિશાળો, ૯ કન્યાશાળા અને પાંચ દવાખાનાં છે.

રાજકર્ત્તા.—હાલના રાજકર્તા માહારાજા જામ સાહેબ સર વિભાજી કે. સી. એસ. આઇ. નો જન્મ સંવત ૧૮૮૩ના વૈશાક સુદ ૧૨, તારીખ ૮ મી મે સને ૧૮૨૭ને મંગળવારને રોજ થયો છે; અને સંવત ૧૯૦૮ના ફાગણ સુદ ૨ તારીખ ૨૨મી ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૫૨ને રોજ ગાદીએ બેઠા છે. આ માહારાજા રાજવંશી ઉદારતાને માટે પ્રખ્યાત છે. ઇ. સ. ૧૮૭૭માં દિલ્હીના મોહોટા બાદશાહી મેલાવડામાં માહારાજા જામ સાહેબ હાજર હતા, તે વખતે નામદાર વાઇસરૉય સાહેબ બાહાદુર તરફથી તેમને એક નીશાન મળેલ, તથા તેમને જે ૧૧ તોપનું માન મળતું હતું તેમાં વધારો કરી ૧૫ તોપનું માન તેમની જાતને માટે કરી આપ્યું. ત્યારબાદ ઇ. સ. ૧૮૭૮માં કે. સી. એસ. આઇનો માનવંતો ખેતાબ તેમને મળ્યો છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનમાં સાત મહાલ છે તેનાં નામ:—

૧. નવાનગર પંચકોશી.	૫. લાલપર.
૨. ભાણવડ.	૬. જોડીયા.
૩. કંડોરણા.	૭. આટકોટ.
૪. ખંભાળીયા.	

આટકોટ મહાલ તથા તેનો પેટા ભાગ બાડલા એ બીજા માહાલોથી જુદા પડી ખાસ કાઠીઆવાડની મધ્યમાં આવેલા છે.

બંદર.—જોડીયા, બેડી, સળાયા તથા ઓખુડા એ મુખ્ય બંદરો છે.

નવાનગરના બંદરોનો વેપાર મુખ્યત્વે કરીને મુંબઇ, કરાચી તથા મળબાર જોડે ચાલે છે, તથા તે બંદરોએથી નવાનગર સંસ્થાનમાં નિપજતું અનાજ તથા રૂ પરદેશ ખાતે ચડે છે.

છાપખાનું.—દરબાર તરફથી તળ નવાનગરમાં એક બીબાનું છાપખાનું સ્થાપ્યું છે, તેમાંથી દર પખવાડીએ "દરબારી ગેઝેટ" પ્રગટ થાય છે. તેમાં આ સંસ્થાનને લગતા કાયદા, કાનુન, સરક્યુલર તથા જાહેરનામાં વિગેરે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. સંસ્થાનનું બીજું છાપવાનું કામ પણ આ છાપખાનામાં થાય છે.

શિક્કા.—આ રાજમાં ચાલતો શિક્કો જામસાહી કોરી છે. તે સંવત ૧૬૪૦ માં એક ટંકશાળ સ્થાપવામાં આવી હતી તેમાં પાડવામાં આવે છે. અને ૧૮૬૩માં તેમાં સોનાની કોરીઓ પણ પાડી હતી, જેની કીંમત ૩૨ રૂપાની કોરી જેટલી ગણાતી, પણ તરતજ તેનું ચલણ બંધ પડવાથી હવે તે પાડતા નથી. નીચે લખ્યું રૂપા તથા ત્રાંબા નાણું એ ટંકશાળમાં હાલ પાડે છે:—

કોરી=એક રૂપીયાની ૩ા કોરી.
અરધી કોરી.
દોકડા=એક કોરીના ૩૦ દોકડા.
અરધા દોકડા.
ઢીંગલા=દોઢ દોકડો.
ત્રંબીયું=ત્રણ દોકડા.

પર્વતો.—બર્ડો, આલેચ, દલાસા અને ગોપ એ મુખ્ય ડુંગરો છે. બર્ડાનું સૌથી ઉંચુ શિખર વીણું ૨૦૫૭ ફુટ છે. આબપુરા શિખર ૧૯૩૮ ફુટ ઉંચુ છે. અને ગોપનો ડુંગર ૧૧૯૧ ફુટ ઊંચો છે. બર્ડાના ડુંગરો ઉપર થોર ઝાડી ઘણી છે.

નદીઓ.—ભાદર, બેટી, આજી, વરતુ, કાળુભાર અને ઉંડ એ મુખ્ય નદીઓ છે. આ નદીઓમાંથી ભાદર, કાળુભાર તથા બેટી નદીઓના ફકત થોડા

ભાગ આ સંસ્થાનની હદમા થઇ વહે છે. આજી નદી બાળંભા પાસે કચ્છના રણને મળે છે અને ઉંડ નદી જોડીઆ પાસે કચ્છના અખાતને મળે છે.

ખનીજ પદાર્થો.—ભાણવડ તથા કંડોરણા પ્રગણામાં જાત જાતનો આરસપહાણ મળે છે. ખંભાળીયા, રાણપર અને લાલપરમાં અગાઉ લોઢું નીકળતું, પણ તે કાઢવામાં એટલું બધું ખરચ લાગે છે કે હાલ તેની મજુરી પણ ઉપજતી નથી. આ સંસ્થાનમાં ત્રાંબુ પણ નીકળે છે, પણ તે ખોદી કાઢવાનું ઘણું ખર્ચ લાગે છે. અજાદના ટાપુમાં રૂપાની ખાણો હોય એમ ભાસે છે.

કચ્છના અખાતને દક્ષિણને કીનારે નવાનગરની હદમાં મોતી સારી જાતનાં પાકે છે. આ મોતી વેચાતાં નથી, પણ માહારાજા જામ સાહેબ બક્ષીસ આપવા સારૂ રાખે છે. વ્હેળ, શાર્ક અને બીજી કીમતી જાતની માછલી જે એજ કીનારેથી મળી આવે છે તે માંથી, જો યોગ્ય ગોઠવણ કરી હોય તો પુષ્કળ તેલ નીકળે તેવી છે.

ભાવનગર.

પેહેલા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ	૨,૮૬૦ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૬૪૫.
વસ્તી	૪,૦૦,૩૨૩.
ઉપજ	રૂ. ૨૬,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ આબાદીવાળું સંસ્થાન ખંભાતના અખાતને મથાળે તથા તેની પશ્ચિમ બાજુએ આવેલું છે. ત્યાંહાંના રાજા ગોહેલ રજપુત છે. તેઓ કહેછે કે અમે શાલીવાહનના વંશના છૈએ, પણ કેટલાક તેમને પ્રાચીન સૂર્ય વંશમાથી ઉતરેલા ધારે છે. આ બેમાંથી ગમે તે વાત ખરી હોય તોપણ એટલું તો નક્કી છે કે, મારવાડમાં લુણી નદીને કાંઠે આવેલા ખેરગઢમાંથી સુમારે ઇ. સ. ૧૨૦૦ના વર્ષમાં તેમને રાઠોડાએ નસાડ્યા એટલે તેઓ આ દ્વિપકલ્પમાં આવ્યા. તે વખતે તેમના મુખી સેજકજી હતા,

તેમણે પોતાની દીકરી વાલમકુંવરબાને જુનાગઢના રાના કુંવર ખેંગારજીને પરણાવી હતી. એમ કેહેછે કે રાએ સેજકજીને પંચાળમાં શાહપુર તથા બાર ગામડાં બક્ષીસ આપ્યાં. અને સેજકજીએ શાહપુરની જમીન ઉપર એકનવું ગામ વસાવી તેનું નામ સેજકપુર પાડી ત્યાંહાં પોતાની ગાદી સ્થાપી; અને ત્યાંહાં રહીને તેણે આસપાસનાં ગામ જીતી લીધાં. સેજકજીને રાણોજી, શાહજી અને સારંગજી એ ત્રણ દીકરા હતા. રાણાજીના વંશના ભાવનગરમાં, શાહજીના વંશના પાલીતાણામાં, અને સારંગજીના વંશના લાઠીમાં રાજ કરે છે. વળા પણ ભાવનગરથી ઉતરેલું છે. વડી શાખાના એક રાજા સારંગજીને અમદાવાદનો સુલતાન બાન તરીકે પકડી ગએલ, પણ તે ત્યાંહાંથી ભાગી જઇ ચાંપાનેરના રાવળની મદદથી પોતાનું રાજ પાછું મેળવ્યું. આ વખતે તેણે ચાંપાનેરના રાજાના કહેવાથી રાવળનું ઉપનામ ધારણ કર્યું, અને એ ઉપનામ તેના વંશજોમાંપણ ચાલ્યું આવે છે.

સોળમા સૈકામાં રાજગાદી પ્રાચીન ગામ શીહોરમાં લાવ્યા હતા, ત્યાંહાંથી ફેરવી પછી ભાવનગરમાં લાવ્યા, જે શેહેર ઇ. સ. ૧૭૨૩ માં ઠાકોર ભાવસંગજીએ વસાવ્યું હતું. આ રાજા તથા તેના પુત્ર અખેરાજજી અને પૌત્ર વખતસીંગજી પોતાના દેશનો વેપાર આબાદ કરવાને તથા આસપાસના સમુદ્રમાં ચાંચીયા લોકો હતા તેનો નાશ કરવાને ઘણી મેહેનત લેતા. તેને લીધે ભાવનગર સંસ્થાન અઢારમી સદીના પાછલા ભાગમાં મુંબઇ સરકારના સંબંધમાં બહુ આવ્યું. ઇ. સ. ૧૮૦૭–૮ માં કર્નલ વાકર સાહેબે કાઠીયાવાડના રાજાઓ સાથે બંદોબસ્ત કર્યો તે પેહેલાં આ રાજાઓ આસપાસના ગામો જીતી પોતાના રાજની હદ વખતો વખત જેમ તક મળતી તેમ વધારતા હતા.

જ્યારે પેશવા તથા ગાયકવાડ સરકાર વચ્ચે ગુજરાત અને કાઠીઆવાડની વેહેંચણ થઇ હતી તે વખતે, આ સંસ્થાનનો પશ્ચિમ તરફનો મોટો ભાગ ગાયકવાડ સરકારના ભાગમાં આવ્યો હતો, અને પૂર્વ તરફનો નાનો ભાગ, ભાવનગર તથા સિહોરની મૂળ જાગીર સુધાંત, પેશવાને ભાગ આવ્યાં હતાં અને તે ધંધુકા અને ઘોઘા પ્રગણાનાં ભાગ ગણાતા. આ પ્રગણાંઓ પેશવાએ વસઇના તહનામાની શરતો મુજબ ઇંગ્રેજ સરકારને ઇ. સ ૧૮૦૨ માં આપ્યાથી કાઠીઆવાડના બંદોબસ્તની વખતે ભાવનગર સંસ્થાનનો કેટલોક ભાગ ઇંગ્રેજ સરકારની હદમાં આવી ચુક્યો હતો, અને બાકીનો ભાગ ગાયકવાડ સરકારને તાબે રહ્યો

હતો. પણ ભાવનગર ઉપરના જુદા જુદા હક પોતાના હાથમાં એકઠા રાખવા માટે ઇંગ્રેજ સરકારે તે સંસ્થાન ઉપરની ગાયકવાડ સરકારની રકમ લાગતા વળગતાની કબુલતથી ઇ. સ. ૧૮૦૭ માં પોતાના તરફ રાખી.

તોપણ ભાવનગર સંસ્થાનના માહારાજા સાહેબ ઇંગ્રેજ સરકારના રાજમાં આવેલાં પોતાનાં ગામ ઉપર હકુમત ચલાવતા. બાદ ઇ. સ. ૧૮૧૫ માં ઘણીક દુખદાયક સ્થિતીમાં તેઓ આવી પડ્યા, તે એ કે જો કે કાઠીઆવાડ તાબે આવેલા પોતાના મુલકની અંદર પ્રથમની માફક તેઓ અધીકાર ચલાવતા તથા બાંધિલી પેશકશી આપતા, તોપણ ઇંગ્રેજ સરકારની ખાલસા હદમાં આવેલા તેમના મુલકમાં જેમાં પોતાનાં મોટાં મોટાં ગામ તથા રેહેઠાણ હતાં, ત્યાંહાં સરકારી સામાન્ય કાયદા સરકારે લાગુ પાડ્યા. આ હેરાનગતી ઉપરાંત સરકાર ઉપર માહારાજા સાહેબના કેટલાક દાવા હતા, તે બધાની ઇ. સ. ૧૮૫૯માં તજવીજ થઇ, અને તારીખ ૨૩મી અકટોબર સને ૧૮૬૦ને રોજ એક કરાર કરવામાં આવ્યો, તે મુજબ સરકારની ખાલસા હદમાં આવેલી જાગીર ઉપર જમાનો આંકડો રૂ. ૫૨,૦૦૦ જાથુને માટે ઠરાવ્યો, અને ઠાકોર સાહેબના બીજા દાવાનો પણ ફડચો કરવામાં આવ્યો. વળી તે વખતે એમ પણ વિચાર થયો હતો કે કાઠીઆવાડ એજન્સી તાબે જે મુલક હતો તેની સ્થિતી મુજબ ભાવનગર શેહેર તથા તેના તાબાનું ગામ વડવા અને સીહોર તથા બીજાં દશ ગામ રાખવાં, પણ કાયદાની બારીકી વીષે કેટલીક શંકા ઉત્પન્ન થવાથી તે વખત તેમ બન્યું નહીં.

પણ ઇ. સ. ૧૮૬૬ના જાનેવારી માસમાં મુંબઇ સરકારે એક જાહેરનામું કાઢ્યું, તેની રૂએ સરકારી હદમાં આવેલાં આ સંસ્થાનનાં કુલ ૧૧૬ ગામ મુંબઇ ઇલાકાની મુલકી, દીવાની તથા ફોજદારી હકુમતમાંથી મુક્ત થયાં, અને કાઠીઆવાડ એજન્સી તાબાના મુલકમાં એજન્સી તરફથી જેવી દેખરેખ અત્યાર સુધી રેહેતી તેજ મીશાલે સદરહુ ગામો એજન્સીની દેખરેખ નીચે મુકવામાં આવ્યાં. ત્યારપછી આ ઠરાવ કાયદેસર છે કે નહીં તે વિશે શંકા ઉત્પન્ન થઇ હતી, પણ આખરે કાયદા કરનારી વડી સભાના ખાસ આક્ટ શને ૧૮૭૬ના ૨૦માથી તે બાબતનું છેવટ નિરાકરણ થઇ ગયું, તેથી સને ૧૮૬૬માં કરેલી ગોઠવણ મંજુર રહેલી છે.

આ બીના માહારાજા ઠાકોર સાહેબ જસવંતસિંહજીના વખતમાં બની હતી. ઇ. સ. ૧૮૬૭માં કે. સી. એસ. આઇનો ખેતાબ તેમને મળ્યો. તેઓ તખ્તસિંહજી તથા જુવાનસિંહજી નામના બે નાની વયના કુંવરો મુકી ઇ. સ. ૧૮૭૦માં ગુજરી ગયા. માહારાજા તખ્તસિંહજી હાલ ગાદી ઉપર છે, અને જુવાનસિંહજી ગુજરી ગયા છે. માહારાજા તખ્તસિંહજી તે વખત નાની ઉમરના હોવાથી રાજનું કામ ચલાવવા સરકારે જોઇન્ટ એડમીનીસ્ટ્રેશન સ્થાપ્યું, તેમાં એક ઇંગ્રેજી અમલદાર તથા બીજા આજમ ગવરીશંકર ઉદેશંકર (સી. એસ. આઇ.) જેઓ પ્રથમ દીવાન હતા તેમને નીમ્યા. જોઇન્ટ એડમીનીસ્ટ્રેશનની વખતમાં રેવન્યુ સરવે (જમીનની માપણી), જુની ભાગવટાઇની રીતને બદલે જમાબંદીની રીત, વિગેરે અગત્યના સુધારા થયા, તથા કેટલાંક લોકોપયોગી બાંધકામ, રેલવે વિગેરે થયાં. હાલના માહારાજાએ રાજકારભાર હાથમાં લીધા પછી પણ એવી જાતના સુધારા જારી રાખ્યા છે. અને તેનું પરિણામ એ થયું છે કે, જોકે આખા પશ્ચિમ હીંદુસ્તાનમાં નહીં પણ, આખા કાઠીયાવાડમાં ભાવનગર સંસ્થાન સૌથી વધારે આબાદી ભોગવે છે. વેપારની બાબતમાં જેમ આખા મુંબઇ ઇલાકામાં મુંબઇ શેહેર જે પદ્વી ભોગવે છે તે પ્રમાણે આખા કાઠીયાવાડમાં ભાવનગર ગણાય છે. ગગા તળાવ, તખ્તસિંહજી ઇસ્પીતાલ, શામળદાશ કોલેજ, હાઇસ્કુલ, તથા બ્રાંચ સ્કુલ, કન્યાશાળાઓ, કોર્ટનાં મકાનો, બાગ વીગેરે લોકોપયોગી મકાનોમાં ભાવનગર અનુપમ છે, અને એવાં કામો ઉપર ભાવનગરના જેટલું ખર્ચ બીજું કોઇ કરતું નથી.

આ સંસ્થાનમાં કુલ ૧૨૪ ગુજરાતી નિશાળો, ૧૦ કન્યાશાળાઓ, ૧ હાઇસ્કુલ તથા મુંબઇની યુનીવર્સીટી સાથે જોડાયલી બી. એ. ના ધોરણ સુધી શીખવવાની એક કાલેજ છે. આ સંસ્થાનના દરેક માહાલમાં એક એક દવાશાળા એટલે કુલ ૧૦ દવાશાળાઓ છે.

રાજકર્ત્તા.—મહારાજા ઠાકોર સાહેબ તખ્તસિંહજી જી. સી. એસ. આઇ. નો જન્મ સંવત ૧૯૧૪ના પોષ સુદ ૭ તારીખ ૬ જાનેવારી સને ૧૮૫૮ ને બુધવારને રોજ થયો છે, અને તેમના પિતાના મરણ પછી સંવત ૧૯૨૬ના ચૈત્ર સુદ ૧, તારીખ ૨૨ એપ્રીલ સને ૧૮૭૦ને શનીવારને રોજ તેઓ તખ્તનશીન થયા છે. તેમણે લગભગ ૭ વર્ષસુધી રાજકુમાર કાલેજમાં અભ્યાસ કરેલો છે. ઇ. સ. ૧૮૭૭માં દિલ્હીના બાદશાહી મેલાવડામાં તેઓ સામેલ

થયા હતા, ત્યાંહાં તેમને નામદાર વાઇસરૉય સાહેબ બાહાદુર તરફથી બાદશાહી નીશાન મળ્યું હતું, તથા ૧૧ તોપનું માન તેમને મળતું તેમાં વધારો કરી ૧૫ તોપનું માન પોતાની જાતને માટે કરી આપ્યું. ત્યાંહાંથી આવ્યા બાદ માહારાણી વિક્ટોરીયાએ કેસરે હિંદનો ખેતાબ ધારણ કર્યાની યાદગીરી રાખવા સારૂ તેમણે રાજકોટની પાસે આજી નદી ઉપર એક સારો પુલ બાંધવા સારૂ રૂ. ૧,૧૪,૦૦૦ બક્ષિસ આપ્યા. આ ઉપરથી તે પુલનું નામ "કયસરેહિંદ પુલ" પાડ્યું છે. તેમને રાજ્યનો કુલ અખત્યાર તારીખ ૫ એપ્રીલ સને ૧૮૭૮ના રોજ સોંપવામાં આવ્યો. આ માહારાજાએ પોતાના મુલકમાં લાખો રૂપીઆ ખરચ્યા છે, એટલુંજ નહીં પણ તેમની ઉદારતાની નિશાની રાજકોટ, મુંબઇ અને ઠેઠ વિલાયતમાં પણ પ્રખ્યાત થઇ છે. સન ૧૮૮૧માં કે. સી. એસ. આઇનો માનવંતો ખેતાબ તેમને આપવામાં આવ્યો હતો. અને તેમાં વધારો કરી હાલમાં સરકારે તેમને જી. સી. એસ. આઇ. નો ઉંચા દરજ્જાનો ખેતાબ આપ્યો છે. કાઠીયાવાડના રાજાઓમાં આ ઉંચા દરજ્જાનો બાદશાહી ખેતાબ માહારાજા સર તખ્તસિંહજીનેજ પેહેલ વેહેલો મળેલો છે.

માહાલ.—આ રાજના દશ માહાલ છે:—

૧ દશક્રોઇ.	૩ સિહોર.	૫ કુંડલા.	૭ લીલીયા.	૯ ઉમરાળા.
૨ બોટાદ.	૪ ગઢડા.	૬ તળાજા.	૮ મહુવા.	૧૦ બાલ.

બંદરો.—આ સંસ્થાન તાબે નીચે લખેલાં મુખ્ય બંદરો છે:—

૧. ભાવનગર.	૨. મહુવા.	૩. પીપાવાવ.
૪. કાઠીવદર.	૫. સુંદરાઇ.	૬. સુલતાનપુર.
૭. તળાજા.		

આ સઘળાં બંદરો આરબી સમુદ્ર અથવા ખંભાતના અખાતને કિનારે આવેલાં છે. ભાવનગરનું બંદર સુધારવાને માટે ઘણો પૈસો ખરચ્યો છે. ત્યાંહાં ૧૨૮૦ ફુટ લાંબો ડક્કો બાંધવામાં આવ્યો છે, તેમાં જુવાળ આવે ત્યારે ૧૯ ફુટ ને જુવાળ ઉતરી જાય ત્યારે ૧૦ ફુટ ઉંડું પાણી રેહે છે. મોટી ખાડીમાં વહાણ લાંગરવા સાંકળો નાખી છે અને પુસ્તા ઉપર ફરતાં હાઇ-ડ્રૉલીક ક્રેન (ભાર ઉંચકવાનાં યંત્રો) નાખેલાં છે. આ બંદરનું મહત્વ તે

ખાડીથીજ ગણાતું નથી પણ દીવાદાંડી આગળ દરિયાઇ ગોદીનું સરસ બારૂં પણ છે કે જ્યાંહાં સુધી રેલવેનો છેડો લઇ ગયા છે. અનાજ ને કાટ આ બંદરની મુખ્ય આવક છે, અને રૂ જાવક છે. કાઠીયાવાડમાં બહાર દેશાવર ખાતે હરસાલ જેટલું રૂ જાય છે તેનો લગભગ અરધ ભાગ એકલા ભાવનગર બંદરથી ચડે છે.

ભાવનગરથી બીજે નંબરે તરતી સ્થીતીમાં હાલ મહુવા બંદર છે. પણ પીપાવાવની ખાડીમાં ચોમાસાની મોસમમાં વહાણોને સારો આશ્રય મળે છે.

રેલવે.—ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેની લાઇન વઢવાણથી ભાવનગર સુધી ૧૦૬ માઇલ અને ધોળા જંકશનથી ઢસા સુધી ૧૪½ માઇલ એટલે કુલ ૧૨૦½ માઇલની લાઇન આ સંસ્થાનના ખર્ચથી બાંધેલી છે. તે બાંધવાનું કુલ ખર્ચ રૂા. ૬૭,૪૧,૦૦૦ નું થયું છે.

છાપખાનું.—તળ ભાવનગરમાં માહારાજા ઠાકોર સાહેબે એક છાપખાનું સ્થાપ્યું છે. તેમાં દર મહિને "ભાવનગર દરબારી ગેઝેટ" નીકળે છે, તેમાં આ સંસ્થાનને લગતા કાયદા, કાનુન, સરક્યુલર તથા જાહેરનામાં વગેરે છપાય છે.

શિક્કા.—ભાવનગરમાં ત્રાંબા તથા રૂપાના શિક્કા ત્યાંની ટંકશાળમાં પ્રથમ પાડતા, પણ તે બંધ કરવા માટે ઇ. સ. ૧૮૪૦માં ઇંગ્રેજ સરકાર સાથે કોલકરાર થવાથી હવે આખા સંસ્થાનમાં સરકારી શિક્કાનું ચલણ છે.

પર્વત.—શીહોર, ખોખરા, ઉંડ, બાબરીયાધાર અને મીતીયાળા ડુંગરો, એ મુખ્ય છે. તેમાં મીતીયાળાનો ડુંગર સૌથી ઉંચો છે અને તેની ઉંચાઇ સુમારે ૧૦૦૦ ફુટ છે. તેનો પશ્ચિમ તરફનો છેડો ગીરના ડુંગરોની અડો-અડ છે.

નદી.—સુખભાદર, કાળુભાર, ઘેલો, શેત્રુંજી, બગડ અને માલણ, એ મુખ્ય નદીઓ છે. તેમાંની એકે લંબાઇમાં મોટી નથી તોપણ છેલી ત્રણ નદીમાં બારેમાસ પાણી રહે છે અને તેનું પાણી ખેતીવાડીના કામમાં લેવાય છે.

ધ્રાંગધ્રા.

પેહેલા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ..............................૧,૧૫૬ ચોરસ માઇલ.
ગામ....................................૧૨૯.
વસ્તી..............................૯૯,૬૮૬.
ઉપજ.........................રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન ઝાલાવાડ પ્રાંતની મધ્યમાં આવેલું છે, અને તેની કોઇ બાજુએ દરીઆ કીનારો નથી. તેના ઉપર ઝાલારજપુતો રાજ કરે છે. ઝાલા રજપુતો મકવાણાની જાતનો એક ભાગ છે, અને તેઓ માર્કંડયરૂષિના વંશના છે એમ કહે છે. તે પ્રથમ નગરપારકરની પાસે કેરંતીમાં રાજ કરતા હતા એમ કેહેવાય છે. ઝાલા રાજ્યનો સ્થાપનાર કેરંતીના રાજા કેસરદેવનો દીકરો હરપાળદેવ હતો. આ હરપાળદેવ ઇ. સ. સુમારે ૧૧૦૦ માં ભાગીને ગુજરાતના પાટણના રાજા કરણ સોળંકીના દરબારમાં ગએલ, જ્યાંહાં કરણ રાજાની માનીતી રાણીને ભુત વળગ્યું હતું તે કાઢવાથી તે પ્રખ્યાત થયા હતા. તે પરાક્રમને બદલે કરણે તેને ઝાલાવાડનાં ૧૮૦૦ ગામ બક્ષીસ આપ્યાં. પછી હરપાળ દેવ પાટડીમાં જઇ રહ્યા. એક દીવસતેનાં છોકરાં ફળીમાં રમતાં હતાં ત્યાંહાં એક મસ્ત હાથી આવી ચડયો. તેમને તેની સ્ત્રીએ યુક્તિથી ઝાલી લઇ બચાવ્યાં. અને "ઝાલવું" એ શબ્દ ઉપરથી તેમના વંશનું નામ ઝાલા પડ્યું.

આ હરપાળ દેવના વંશમાં એક રાજોધરજી થયા તેમણે સંવત ૧૫૪૪ (ઇ. સ. ૧૪૮૮) ના માહાવદ ૧૩ ને દીવસ હળવદ શેહેર વસાવી ત્યાંહાં રાજ ગાદી સ્થાપી. ત્યારબાદ રાયસીંહજીએ ધ્રાંગધ્રા ગામ વસાવી ત્યાંહાં વરસમાં થોડી મુદત રેહેવા માંડયું. આખરે ઇ. સ. ૧૭૮૨ માં રાજ જસવતસિંહજીએ ધ્રાંગધ્રામાં ગાદી આણી, ત્યારથી ધ્રાંગધ્રા ઝાલાઓનું મુખ્ય શેહેર થયું.

આખું ધ્રાંગધ્રા શેહેર જે ઘણા સરસ પથ્થર તેની પડોશમાં નીકળે છે તેથી બંધાએલું છે. શેહેરને ત્રણ દરવાજા ને એક બારી છે. તે ફલકુ

નદીને કાંઠે આવેલું છે. તેમાં રાજસાહેબનો મેહેલ ને રામચંદ્રજી, રણછોડજી, કૃષ્ણબળદેવ, સ્વામી નારાયણ તથા રોકડીયા હનુમાનનાં મંદીરો એ મુખ્ય મકાનો છે. ધ્રાંગધ્રાના પથ્થરની ખાણો આખા ગુજરાતમાં મશહુર છે.

આ સંસ્થાનમાં એક ઇંગ્રેજી, ૩૨ ગુજરાતી નીશાળો અને ત્રણ કન્યા-શાળા છે. અને મુખ્ય શેહેરોમાં ત્રણ દવાશાળાઓ સ્થાપી છે.

રાજ્યકર્ત્તા.—માહારાજા રાજસાહેબ સર માનસિંહજી કે.સી.એસ. આઇ. હાલ ગાદી ઉપર છે. તેમનો જન્મ સંવત ૧૮૯૩ ના પોષ સુદ ૫, તારીખ ૧૧ જાનેવારી સને ૧૮૩૭ ને બુધવારને રોજ થયો છે. અને સંવત ૧૯૨૫ ના આશો વદ ૮, તારીખ ૨૮ અકટોબર શન ૧૮૬૯ ને ગુરૂવારને રોજ તખ્તન-શીન થયા છે. ઇ. સ. ૧૮૭૦ માં રાજસાહેબ નામદાર ડયુક ઑફ એડીનબરોની મુલાકાત લેવાને મુંબઇ ગયા હતા, તેની યાદગીરી કાયમ રાખવા સારૂ તેમણે રાજકોટ સીવીલ સ્ટેશનમાં એક ધરમશાળા બંધાવવા રૂ. ૧૫૦૦૦ બક્ષીસ આપ્યા હતા. ઇ. સ. ૧૮૭૭ના જાનેવારીની ૧ લી તારીખે દિલ્હીના દરબારમાં રાજસાહેબ માંદગીને લીધે હાજર થઇ શક્યા નહોતા, તોપણ તે બીનાની યાદગીરી સારૂ તેમને બાદશાહી નીશાન મળ્યું હતું, અને ૧૧ તોપનું માન તેમને મળતું તેમાં વધારો કરી ૧૫ તોપનું માન તેમની જાતને માટે કરી આપવામાં આવ્યું હતું; ને ત્યારબાદ સન ૧૮૭૮ માં કે.સી.એસ.આઇનો માનવંતો ખેતાબ આપવામાં આવ્યો હતો.

માહાલ.—આ સંસ્થાનના પાંચ માહાલ છે:—

૧ ધ્રાંગધ્રા. ૨ હળવદ. ૩ સીથા. ૪ ઉમરડા. ૫ મેથાણ.

નદીઓ.—મુખ્ય નદીઓ:—

૧ બાંભણ. ૨ ચંદ્રભાગા. ૩ બીલગંગા. ૪ ફલકુ.

તેમાંની કોઇ મોટી નથી, તોપણ શિયાળા તથા ઉનાળાની મોસમમાં લોકો તેની તળેટીમાં ઓરીયા કરી વાડીમાં પાણી વાપરે છે.

સરોવર.—હળવદમાં તથા તેની પાસેના ગામ માનસરમાં સુંદર સરોવર છે. જેને સામતસર તથા માનસર કહે છે. વળી સીથા પાસે અંબાવ

અને ચંદ્રાસર નામનાં બે સારાં તળાવ છે. અને માલણીયાદ તથા કાંથરોડીમાં બાંધેલાં તળાવો છે. ધ્રાંગધ્રામાં પણ રણમલસર નામનું બાંધેલું તળાવ છે. હાલમાં ધ્રાંગધ્રાની દક્ષિણે એક મોટું તળાવ બાંધવામાં આવ્યુંછે.

ખનીજ પદાર્થો.—ઉમરડા નજીકના ડુંગરોમાં જાત જાતના રંગના પથ્થર નીકળે છે. તે આખા કાઠીયાવાડ તથા ગુજરાતમાં પ્રખ્યાત છે. આ પથ્થરોમાંથી જાત જાતના સુંદર કોતરેલાં વાસણો બનાવવામાં આવે છે. ધ્રાંગધ્રાને વાવ્યખુણે આશરે ચૌદ માઇલ દુર કચ્છના રણને કાંઠે આ સંસ્થાનના ગામ કુડામાં વડાગરૂં મીઠું પાકે છે.

મોરબી.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ	૮૨૨ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૧૩૬.
વસ્તી	૮૯,૯૬૪.
ઉપજ	રૂ. ૮,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન કાઠીઆવાડનાં બીજા વર્ગનાં સંસ્થાનોમાં પેહેલું છે. તે કાઠીઆવાડના ઉત્તર ભાગમાં મચ્છુ નદીને કાંઠે આવેલું છે. અહીંના રાજકર્ત્તાને બીજા વર્ગના બીજાં સંસ્થાનો કરતાં બે તોપનું વધારે એટલે ૧૧ તોપનું માન મળે છે, અને તેમને માહારાજાનો ઇલકાબ છે.

કચ્છ તથા નવાનગર સુધાંત જાડેજાના આખા કુળમાં મોરબીની શાખા વડી છે એમ અહીંના રાજા માને છે. મોરબીના મુળ પુરૂષ કચ્છના જાડેજા કાંયાજી હતા એમ કેહેવાય છે. કાંયાજીના પિતા રવાજીને તેના ભાઇઓએ મારી નાખ્યા હતા, તે પછી તેણે ઇ. સ. ૧૭૨૦ માં વાગડનો મુલક તથા મોરબીની જમીનદારી મેળવી હતી.

અહીંના છેલા રાજા ઠાકોર સાહેબ રવાજી થઇ ગયા. તે ગુણવાન તથા હોંશીયાર રાજા હતા. ન્યાયની કોર્ટો પેહેલ વેહેલી તેમણે સ્થાપી હતી. તેઓ ઇ. સ. ૧૮૭૦ માં બે નાની વયના કુંવરો મૂકી સ્વર્ગવાસી થયા, તેથી ઇંગ્રેજ સરકારે રાજની લગામ પોતાને હાથ લઇ જોઇન્ટ એડમીનીસ્ટ્રેશનથી નવ વરસ સુધી રાજ ચલાવ્યું.

તળ મોરબીમાં એક ઇંગ્રેજી નીશાળ તથા આખા સંસ્થાનમાં ૨૪ ગુજરાતી નિશાળ, બે કન્યાશાળા અને બે દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—માહારાજા ઠાકોર સાહેબ શ્રી વાઘજીનો જન્મ સંવત ૧૯૧૪ ના વૈશાખ સુદ ૪, તારીખ ૧૭ એપ્રીલ શન ૧૮૫૮ ને ગુરૂવારને રોજ થયો છે; અને સંવત ૧૯૨૬ ના માહાવદ ૧ તારીખ ૧૭ ફેબરવારી શન ૧૮૭૦ ને રોજ તખ્ત નશીન થયા છે. રાજકોટની રાજકુમાર કાલેજમાં આસરે સાત વરસ સુધી અભ્યાસ કર્યા બાદ ક્યાપટન હંટ્રી સાહેબ જોડે તેમણે ઇ. સ. ૧૮૭૭–૭૮ માં હિંદુસ્તાનની મુસાફરી કરી છે. મુસાફરીથી પાછા આવ્યા બાદ રાવબહાદુર શંભુપ્રસાદની સાથે રાજકારભારમાં એક વર્ષ સુધી જોઇંટ એડમીનીસ્ટ્રેટર તરીકે સામેલ રહ્યા હતા; અને તારીખ ૧ જાનેવારી સને ૧૮૭૯ ને રોજ તેમને રાજનો કુલ અખત્યાર સોંપવામાં આવ્યો. ત્યાર બાદ સન ૧૮૮૩ માં તેમણે યુરોપની મુસાફરી કરી ઇંગ્લાંડ જઇ આવ્યા. માહારાજા ઠાકોર સાહેબે પોતાના મુખ્ય શેહેરમાં ઇલેક્ટ્રીક લાઇટ અથવા વીજળીના દીવા અને ટેલીફોન દાખલ કર્યાની પેહેલ કરીછે. તેમના નાના ભાઇ કુમાર શ્રી હરભમજી પણ રાજકુમાર કાલેજમાં અભ્યાસ પુરો કર્યા બાદ કેમ્બ્રીજની પાઠશાળામાં ઊંચા પ્રકારની કેળવણી લેવા ઇ. સ. ૧૮૮૧ માં ઇંગ્લંડ ગયા હતા. ત્યાંહાં લગભગ ત્રણ વર્ષ રહી બી. એ. ની પદ્વી મેળવી છે એટલુંજ નહીં પણ બારીસ્ટર પણ થયાછે.

માહાલ—આ રાજના ત્રણ માહાલછે. મોરબી, ટંકારા ને વવાણીયા. તે સિવાય આધોઇ માહાલ રણને સામે કાંઠે કચ્છ પ્રાંતમાં આવેલો છે.

બંદર—આ સંસ્થાનમાં વવાણીયા તથા ઝીંગી એ બે બંદરોછે. પરંતુ વવાણીયા બંદર ઉપર કચ્છના કેટલાએક હકછે તથા તે બાબત કેટલીક તક-

રાર ચાલે છે જેથી ત્યાંહાં વેપાર ઘણો થોડો છે. અને ઝીંગી બંદર અખાતથી ઘણું દૂર હોવાને લીધે મોટાં વહાણો ત્યાંહાં જઇ શકતાં નથી, એટલે ત્યાંહાં પણ વેપાર વધારે ચાલે તેવું નથી.

રેલવે—માહારાજા ઠાકોર સાહેબની તાજેતર ઇંગ્લંડની મુસાફરીમાં સ્ટીમ ટ્રામ ઉપર તેમનું લક્ષ ખેંચાતાં તેમને ત્યાંહાં એવો વિચાર સુજયો કે આવી ટ્રામવે આ પ્રાંતમાં કાઢવી, તે ઉપરથી જરૂરી સામાન તરતજ ખરીદીને મુંબઇ રવાના કરી દીધો. તેથી વઢવાણથી મોરબી સુધી લાઇન બાંધવાનું કામ ચાલું કર્યું છે, અને ડોલીયા સ્ટેશન સુધી તો ટ્રામવે ચાલતી પણ થઇ છે.

નદીઓ—મોટી નદી ફક્ત મચ્છુ છે. તે મોરબીને પાદર થઇ માળીયા આગળ કચ્છના રણને મળેછે. આ નદી ઉપર આશરે ત્રણ લાખ રૂપીઆ ખરચીને મોરબી આગળ એક મોટો પુલ બાંધ્યો છે.

વાંકાનેર.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ..૪૧૫ ચોરસ માઇલ.
ગામ..૮૭.
વસ્તી..૩૦,૪૯૧.
ઉપજ..રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન ઝાલાવાડ પ્રાંતની નૈરૂત્ય ખુણમાં આવેલો છે. અહીંના રાજા ધ્રાંગધ્રાની ગાદીએથી ઉતરેલા ઝાલા રજપૂતછે. આ રાજ્ય હળવદના રાજ ચંદ્રસીંહજીના વડા દીકરા પૃથુરાજજીના પુત્ર સરતાનજીએ ઇ. સ. સુમારે ૧૬૦૫ માં સ્થાપેલું છે. ચંદ્રસીંહના મરણ પછી હળવદની ગાદી તેના નાના દીકરાએ પચાવી પાડી, તેથી સરતાનજી નવાનગરના માહારાજા જામ સાહેબની મદદથી ગઢીઆ ડુંગર પાસે

આવી બાબરીઆ તથા મેઆઓને હાંકી કાઢી, ત્યાંહા વાંકાનેર ગામ વસાવી સ્વતંત્ર રાજ સ્થાપ્યું, તે એવી મતલબથી કે ત્યાંહાંથી હળવદ ઉપર હુમલા કરવાનું ઠીક પડે. તેણે તથા તેના વંશજોએ હળવદ ઉપર વખતો વખત ચઢાઇ કરી પણ ફતેહ પામ્યા નહીં. પરંતુ ધીમે ધીમે આસપાસના ગામ જીતી આ સંસ્થાનની આબાદી કરી. આંહીના રાજ સાહેબને ૯ તોપનું માન સને ૧૮૭૭ ના દીલ્હીના બાદશાહી મેલાવડાની વખતે મળેલું છે.

વાંકાનેર શેહેર પતાળીઓ વોકળો તથા મચ્છુ નદીના સંગમ ઉપર આવેલું છે, તેથી તે શેહેરને પૂર્વ દીશાના ભાગ શિવાય ફરતું પાણી છે. અહીંઆ દેશી સુતરૂ કાપડ જેવાં કે, પીછોડી, ખેસ, વીગેરે બને છે, અને તે કાપડ આ ઇલાકાના લોકો બહુ વાપરે છે.

આ સંસ્થાનમાં, સાત ગુજરાતી નિશાળો તથા એક સંસ્કૃત પાઠશાળા અને એક કન્યાશાળા છે, તથા તળ વાંકાનેરમાં એક અને મહીકામાં એક એમ બે દવાશાળાઓ છે.

રાજ્યકર્તા.—રાજ શ્રી અમરસીંહજી ઉર્ફે ગગુભા સાહેબ હાલ ગાદી ઉપર છે. તેમનો જન્મ સંવત ૧૯૩૫ ના પોષ શુદ ૧૧ તારીખ ૪ જાનેવારી સને ૧૮૭૯ શની વારમે રોજ થયો છે, અને સંવત ૧૯૩૭ ના જેઠ વદ ૧૪, તારીખ ૨૫ જુન સને ૧૮૮૧ શની વારના રોજ તખ્તનશીન થયા છે. પણ તેઓ ફકત સાત વરસની સગીર ઉમરના હોવાથી એ રાજ્યનો કારબાર ઇંગ્રેજ સરકારથી નીમાયલા કારભારી ચલાવે છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનના ત્રણ માહાલ છે. તીથવા, લુણસર અને મેસરીઆ. વળી આ સંસ્થાનનું ખસતા કરીને એક ગામછે તે રાજ્યના બીજા ભાગથી છુટું પડીને અમદાવાદના ધંધુકા પ્રગણામાં આવેલું છે, જેની ઉપજ આશરે રૂ. ૪૦,૦૦૦ ની છે.

નદીઓ.—મોટી નદી ફકત મચ્છુ છે, તે તેના મુળ આગળ બેટી નદીના નામથી ઓળખાય છે. આ નદીનું પાણી ખેતી વાડીના કામમાં લેવાય છે.

પાલીતાણા.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ..............................૨૮૯ ચોરસ માઇલ.
ગામ..............................૮૭.
વસ્તી..............................૪૯,૨૭૧.
ઉપજ..............................રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત—આ સંસ્થાન ગોહેલવાડ પ્રાંતના મધ્ય ભાગમાં આવેલું છે. ને ત્યાંહાંનાં રાજા ગોહેલ રજપુત છે. ગોહેલો કાઠીઆવાડમાં આવ્યા તે વખત તેમના સરદાર સેજકજી હતા તેમની ઓલાદના તે છે. સેજકજીના દીકરા શાહજીએ આહીંની ગાદી સ્થાપી હતી. તેને કાંતો જુનાગઢના રા પાસેથી અથવા તેના ભાઇ સારંગજી પાસેથી માંડવીનો ટપો જાગીરમાં મળેલો. ત્યારપછી થોડી મુદ્દતે તેણે ગારીઆધાર જીતી ત્યાંહાં ગાદી ફેરવી, અને ત્યારબાદ થોડી મુદ્દતે પાલીતાણામાં ગાદી લઇ આવ્યા. એવું કહેવાય છે કે પાલીતાણાનું મુળ નામ "પાલીસ્થાન" હતું. તેમાં "પાલી" એ બૌધ લોકોની ભાષાનું નામ છે, અને "સ્થાન" એટલે ઠેકાણું. જ્યારે કાઠીઆવાડમાં બૌધ મતનો ઘણો ફેલાવો થયો હતો, ત્યારે તેનું મુખ્ય મથક પાલીતાણા હતું.

સને ૧૮૭૭ માં દીલ્હીના મેલાવડાની વખતે અહીંના ઠાકોર સાહેબને ૯ તોપનું માન આપવામાં આવ્યું છે.

આ સંસ્થાનમાં સોળ ગુજરાતી નીશાળ અને એક કન્યાશાળા છે અને તળ પાલીતાણામાં એક દવાશાળા છે.

રાજ્ય કર્ત્તા.—ઠાકોર સાહેબ શ્રી માનસિંહજી હાલ ગાદી ઉપર છે. તેમનો જન્મ સંવત ૧૯૧૮ના જેઠ સુદ ૮, તારીખ ૭ જુન ૧૮૬૨ને બુધવારના રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૯૪૨ના માગસર વદ ૨, તારીખ ૨૩ ડીસેમ્બર સને ૧૮૮૫ને બુધવારના રોજ ગાદીનશીન થયા છે. જોકે તેમણે કોઇ કાલેજ કે નિશાળમાં કેળવણી લીધી નથી, તોપણ તેઓ ઇંગ્રેજી ભાષાનું સારૂં જ્ઞાન ધરાવે છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનના બે માહાલ છે, પાલીતાણા અને ગારીઆધાર.

પર્વત.—પાલીતાણાથી આશરે એક માઇલ દુર દક્ષિણ તરફ શેત્રુંજાનો ડુંગર છે, જે જૈન ધર્મમાં ઘણો પવિત્ર ગણાય છે. તે દરિયાની સપાટીથી ૧૯૭૭ ફુટ ઉંચો છે. ને તેનાં બે શિખર છે. આખો ડુંગર દેહેરાંથી ભરેલો છે, જેમાં આદીનાથ, કુમારપાળ, વીમળશાહ, સાંપ્રીતીરાજા અને ચોમુખનાં દેહેરાં પ્રખ્યાત છે. તેમાંનું છેલું દેહેરૂં એટલું બધું ઊંચું છે કે તે ૨૫ માઇલને છેટેથી દેખાય છે. હિંદુસ્થાનમાં જૈન ધર્મના પાંચ પવિત્ર ડુંગરોમાં આ ડુંગર સૌથી વધારે પવિત્ર ગણાય છે. તેથી લાખો જાત્રાળુ દર વરસ અહીં આવે છે. દેહેરાંઓની આસપાસ એક કિલ્લો બંધાવેલો છે. આ ડુંગરને મથાળે મુસલમાનની અંગાર પીરની જગ્યા છે, પણ તે કિલ્લાની બાહાર છે.

નદી.—પાલીતાણા સંસ્થાનમાં શેત્રુંજી અને ખારી નદી છે. ખારી નદી એ શેત્રુંજીને આગળ જતાં મળે છે.

ધ્રોળ.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ..............................૨૮૩ ચોરસ માઇલ.
ગામ....................................૬૫.
વસ્તી..............................૨૧,૭૭૬.
ઉપજ..........................રૂ. ૧,૪૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન હાલાર પ્રાંતમાં રાજકોટ અને નવાનગરના રસ્તાની મધ વચમાં આવેલું છે. અહીંના ઠાકોર સાહેબ તથા નવાનગરના માહારાજા જામસાહેબ એકજ વંશના જાડેજા રજપુત છે. આ ગાદીનો મુળ પુરૂષ જાડેજા હરધોળજી હતા. તે નવાનગરનું રાજ્ય સ્થાપનાર જામરાવલના ભાઇ થાય. એ બંને ભાઇઓ કચ્છના ફટાયા હતા; તેઓએ જેઠવાઓ અને ચાવડાઓ પાસેથી હાલારનો મોટો ભાગ જીતી

લઇ જૂદાં જૂદાં સંસ્થાન સ્થાપ્યાં. ધ્રોલના હાલના ઠાકોર સાહેબ આ હરધોળજીના વંશના છે. તેમને નવ તોપનું માન મળે છે, આ માન સન ૧૮૭૭ માં માહારાણીએ કેસરે હીન્દનો ખેતાબ ધારણ કર્યો તે વખતે મળેલ છે.

આ શેહેરથી સુમારે બે માઇલ દૂર ભુચર મોરીની જગ્યા છે ત્યાંહાં મુસલમાન બાદશાહની અને નવાનગરના જામસાહેબની ફોજો વચે ઇ. સ. ૧૫૯૧ ની સાલમાં ભયંકર યુદ્ધ થયું હતું. તે ઉપરથી તેનું નામ ભૂચર મોરી પડેલું છે.

આ સંસ્થાનમાં એક ઇંગ્રેજી નિશાળ, આઠ ગુજરાતી નિશાળો તથા એક કન્યાશાળા છે, અને તળ ધ્રોળમાં એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—ઠાકોર સાહેબ શ્રી જયસીંહજીનો જન્મ સંવત ૧૮૮૧ ના કારતક સુદ ૩ એટલે તારીખ ૨૫ મી અકટોબર સને ૧૮૨૫ સોમવારને રોજ થયો છે, અને તેઓ સંવત ૧૯૦૦ ના ચૈત્ર વદ ૭, તારીખ ૯ એપ્રીલ સન ૧૮૪૪ ના રોજ ગાદીએ બેઠા છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનના બે માહાલ છે:—ધ્રોલ અને સરપદડ.

ગેઝેટ.—આ સંસ્થાન તરફથી 'ધ્રોળ દરબારી ગેઝેટ' નામનું માસીક એક પત્ર છપાય છે, તેમાં સંસ્થાનને લગતા ધારા, કાયદા, સરક્યુલર, જાહેર ખબર વીગેરે પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

લીંબડી.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ	૩૪૪ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૭૨.
વસ્તી	૪૩,૦૬૩.
ઉપજ	રૂ. ૨,૫૭,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન ઝાલાવાડ પ્રાંતની દક્ષિણે છે, અને ત્યાંહાંનાં રાજા ઝાલા રજપૂત છે. હરપાળદેવ જે ધ્રાંગધ્રા અને

લીંબડીના સામાન્ય મુળ પુરૂષ હતા તેમાંથી લીંબડીની ગાદીની ઉત્પતી છે. હરપાળદેવને ત્રણ દીકરા હતા, તેમાંથી મોટા સોઢાજીએ ધ્રાંગધ્રાની ગાદી સ્થાપી, અને બીજા માંગુજી આ રાજ્યના સ્થાપનાર હતા, ત્રીજા શેખરાજજીને સચાણા અને ચોર વડોદરા મળેલાં હતાં. માગુજી પ્રથમ પોતાનું રેહેઠાણ જાંબુમાં સ્થાપી ત્યાંહાં રેહેતા, પણ પાછળથી લીંબડીમાં ગાદી ફેરવી હતી.

અહીંના ઠાકોર સાહેબને નવ તોપનું માન છે, જે સને ૧૮૭૭માં દીલ્હીના મેલાવડાની વખતે તેમને મળેલ છે.

ભાવનગર–ગોંડલ રેલવેની લાઇન લીંબડી પાસે થઇને જાયછે, અને તે ઠેકાણે સ્ટેશન છે.

આ તાલુકામાં ભાલનો ભાગ જે આવેલો છે, તેમાં ચોમાસાની રૂતુમાં ચાર નદીઓનો કાંપ જામે છે. આથી જમીન ઘણી ફળદ્રુપ થઇ ઘઉંનો પાક શિઆળામાં સારો થાય છે. તેને ખાતર પાણીની જરૂર રેહેતી નથી, તેમ તેના ઉપર બીજી સાધારણ જમીન જેટલી મેહેનત કરવી પડતી નથી.

આ સંસ્થાનમાં એક ઇંગ્રેજી નિશાળ, ચૌદ ગુજરાતી નિશાળો, બે કન્યાશાળાઓ અને તળ લીંબડી શેહેરમાં એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—માનવંતા ઠાકોર સાહેબ જસવતસીંહજીનો જન્મ સંવત ૧૯૧૫ના વૈશાક વદ ૬ તારીખ ૨૩ મે સન ૧૮૫૯ને સોમવારને રોજ થયો છે; તેઓ સંવત ૧૯૧૮ના માહા સુદ ૧, તારીખ ૩૦ જાનેવારી સને ૧૮૬૨ને ગુરૂવારને રોજ ગાદીનશીન થયા છે; પરંતુ તે વખતે નાની ઉમરના હોવાથી તેમને રાજકોટની રાજકુમાર કોલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ કરવાને મોકલવામાં આવ્યા હતા. ત્યાંહાં વિદ્યાભ્યાસ પુરો કર્યા બાદ રાજકુમાર કૉલેજના પ્રિન્સીપાલ મેકનૉટન સાહેબની સાથે તેમણે ઇંગ્લન્ડની મુશાફરી કીધી. ત્યારબાદ સન ૧૮૭૬માં તેમને સંસ્થાનની લગામ સોંપવામાં આવી. ત્યાંહાં સુધી આ સંસ્થાનનો રાજ્યકારભાર સરકારે નીમેલા અમલદારોએ ચલાવ્યો હતો. ઇ. સ. ૧૮૮૪માં સ્થાનીક કાયદા કરનારી સભાના મેંબરનો હોદ્દો સરકારે તેમને આપ્યો છે. કાઠીઆવાડના રાજાઓમાં આ માનવંતો હોદ્દો તેમનેજ પેહેલ વહેલો મળેલો છે.

રાજકોટ.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ..............................૨૮૨ ચોરસ માઇલ.
ગામ..................................૬૧.
વસ્તી...........................૪૦,૫૨૭.
ઉપજ.......................રૂા. ૨,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ બીજા વર્ગનું સંસ્થાન હાલાર પ્રાંતના પૂર્વ ભાગમાં અને કાઠીઆવાડની મધ્યમાં આવેલું છે. અહીં જાડેજા રજપુત રાજ કરે છે. તે નવાનગરના જામસાહેબ સાતાજીની ઓલાદના છે. જામ સાતાજીના ટીલાયત કુંવર અજાજી, જે ધ્રોલ પાસે ભુચરમોરીની લડાઇમાં ઇ. સ. ૧૫૯૧ માં મરાણા હતા, તેમના નાના કુંવર વીભાજી રાજકોટની ગાદીના સ્થાપનાર હતા. તે સરધારના વાઘેલા રાજાની દીકરીને પરણેલા, તેના તરફથી તેને ચીભડા ગામ કન્યાદાનમાં મળેલ તેથી વીભાજી ચીભડે આવીને રહ્યા હતા. પછી મુસલમાનોની સાથે મળી સરધાર ઉપર તેણે ચઢાઇ કરાવી. તેમાં સરધારના વાઘેલા ઠાકોરો હાર્યા, અને પછી હળવે હળવે મુસલમાનોએ તમામ વાઘેલાઓને ત્યાંહાંથી હાંકી કાઢ્યા. આ નોકરીના બદલામાં વીભાજીને મુસલમાનોએ સરધારમાં રહેવા દીધા એટલુંજ નહીં પણ આસપાસના કેટલાંક ગામો બક્ષીસ આપ્યાં. પછી મુસલમાનોની સાથે દોસ્તી રાખીને પોતાના રાજનો પાયો વધારે મજબુત કરતા ગયા. વિભાજી ઇ. સ. ૧૬૩૫ માં ગુજરી ગયા. તેમની પાછળ તેમના મોટા કુંવર મેરામણજી ગાદીએ બેઠા. મેરામણજીને બે કુંવર હતા, સાહેબજી અને કુંભોજી, તેમાં મોટેરા સાહેબજી સરધારમાં ગાદી ઉપર બેઠા, તથા નાના કુંભાજીને અરડોઇ ને રીબ મળ્યાં. આ કુંભોજી ગોંડલની ગાદીના સ્થાપનાર હતા.

સાહેબજી પછી બામણીઓજી અને તેમના પછી મેરામણજી (બીજા) થયા, જેણે ઇ. સ. ૧૭૦૭ પછી મુસલમાનોની પડતી જોઇ, તેમની પાસેથી

રાજકોટ જીતી લીધું. પણ ઇ. સ. ૧૭૨૦ માં જુનાગઢના નાયબ ફોજદાર મસુમખાંએ ચઢાઇ કરી પાછું છીનવી લીધું. તે લડાઇમાં મેરામણજી મરાણા. આ બાહાદુરીને બદલે મસુમખાનને રાજકોટ-સરધારના ફોજદારનો હોદો મળ્યો, અને પાછળથી આ જગ્યાઓ તેને જાગીરમાં મળી. આ મસુમખાંએ ઇ. સ. ૧૭૨૨માં રાજકોટનો કીલ્લો બાંધી તે શેહેરનું નામ મસુમાબાદ પાડયું. તેણે ઇ. સ. ૧૭૩૨ સુધી રાજકોટમાં રાજ કર્યું. પણ મેરામણજીના મોટા દીકરા રણમલજી જાતે બહુ શુરવીર તેથી ઇ. સ. ૧૭૩૨ માં ચઢાઇ કરીને લડાઇમાં મસુમખાંને મારી રાજકોટ જીતી લીધું, અને પછી કોટડાના તાલુકદારની મદદથી તેણે મુસલમાન થાણદારને સરધારમાંથી કાઢી મુકયો. ત્યારથી આ તાલુકો તેના વંશજો બીન હરકતે ભોગવે છે. અહીંના ઠાકોર સાહેબને ૯ તોપનું માન મળે છે; આ માન ઇ. સ. ૧૮૭૭ માં માહારાણીએ કયસરેહિંદનો એતાબ ધારણ કર્યો તે વખતે આપવામાં આવ્યું હતું.

હાલના ઠાકોર સાહેબની સગીર ઉમરના વખતમાં એટલે સન ૧૮૬૭ થી સન ૧૮૭૪ સુધી આ રાજ સરકારની દેખરેખ તળે હતું. તે દરમીયાન કેટલાંક લોકોપયોગી કામો તથા રાજ વહીવટમાં સુધારા થયા હતા.

આ સંસ્થાનમાં તેર ગુજરાતી નીશાળ અને એક કન્યાશાળા છે, તથા તળ રાજકોટ શેહેરમાં એક દેશી દવાખાનું છે.

આ સંસ્થાન કાઠીઆવાડની મધ્યસ્થમાં આવવાથી શેહેરથી થોડે દુર બ્રિટીશ સરકારે પોતાની છાવણી તથા સિવિલ સ્ટેશન સ્થાપ્યાં છે. સિવિલ સ્ટેશન એ કાઠીઆવાડના પોલીટીકલ એજંટ તથા હાલાર પ્રાંતના આસીસટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબનાં મુખ્ય સ્થળ છે. અને છાવણીમાં ઇલાકાનું રક્ષણ કરવા માટે ફોજ રહે છે. લશ્કરની છાવણી તથા સિવિલ સ્ટેશન જે જમીન ઉપર બાંધેલાં છે તે રાજકોટ દરબાર પાસેથી લેવામાં આવી છે. છાવણી સને ૧૮૨૨ની સાલમાં સ્થાપી હતી; જેને માટે રાજકોટ દરબારની પેશકશીમાંથી રૂ. ૨૮૯૪-૪-૧૦ની રકમ દર વરસ વાળી આપવામાં આવે છે. અને સિવિલ સ્ટેશન* ત્યારબાદ ઘણી મુદ્દતે એટલે

*એજંન્સીની કોઠી તો જે વખતે લશ્કરની છાવણી થઇ તેજ વખતથી સ્થાપવામાં આવી હતી.

સને ૧૮૬૩ની સાલમાં સ્થાપ્યું હતું, અને તે બદલ સિવિલ સ્ટેશન ફંડમાંથી દર વરસ રૂ. ૧૫૦૦ની રકમ આપવામાં આવે છે.

સિવિલ સ્ટેશનમાં એજન્સીના આશ્રય તળે તથા કાઠીઆવાડનાં સંસ્થાનોની મદદથી ઘણાં લોકોપયોગી મકાનો, જેવાં કે રાજકુમાર કૉલેજ, પુરૂષ તથા સ્ત્રી શિક્ષકો કેળવવાની ટ્રેનીંગ કાલેજો, આલ્ફ્રેડ હાઇસ્કુલ, સિવિલ ઇસ્પીતાલ, પતીઆની ઇસ્પીતાલ, મુશાફરી બંગલો, ધર્મશાળા, કયસરેહિંદ પુલ, પીપલ્સ પાર્ક, અને એવાં બીજાં કામોથી રાજકોટ સ્ટેશન સુશોભીત થઇ રહ્યું છે.

રાજકર્ત્તા.—ઠાકોર શ્રી બાવાજીરાજનો જન્મ સંવત ૧૯૧૨ના શ્રાવણ વદ ૩૦, તારીખ ૩૦ આગસ્ટ સને ૧૮૫૬ને શનીવારને રોજ થયો છે; અને સંવત ૧૯૧૯ના કારતક વદ ૨, તારીખ ૮ નવેમ્બર સને ૧૮૬૨ને રોજ ગાદીનશીન થયા છે. તેમની સગીર ઉમરમાં રાજકુમાર કૉલેજમાં અભ્યાસ કર્યાબાદ તથા ઉમર લાયક થયાથી હીંદુસ્થાનની મુશાફરીનો લાભ લીધા બાદ ઇ. સ. ૧૮૭૪ના નવેમ્બર માસમાં સરકારે તેમને અમુક અખ્તાર આપી રાજ સ્વાધીન કર્યું હતું. અને છેવટ સને ૧૮૭૬ના જાનેવારીની તારીખ ૧૭મીના રોજ કુલ અખ્તાર તેમને મળ્યો છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનના ત્રણ માહાલ છે. રાજકોટ, સરધાર અને કુવાડવા.

ગોંડલ.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ.............................૧૦૨૫ ચોરસ માઇલ.
ગામ.................................૧૭૪.
વસ્તી.............................૧,૩૫,૬૦૪.
ઉપજ.............................રૂ. ૧૪,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન, જે હાલાર પ્રાંતના સરસ ભાગમાં આવેલું છે, તેના રાજકર્ત્તા જાડેજા રજપુત છે, અને તે રાજકોટથી

ઉતરેલા છે. ગોંડલનું રાજ સ્થાપનાર, સરધારના ઠાકોર મેરામણજી (પેહેલા)ના દીકરા કુંભોજી (પેહેલા) હતા. મેરામણજી બે રાણી પરણ્યા હતા, તેમાં એક ગોંડલના ચુડાસમાની દીકરી હતી, અને બીજી કોઇ બીજી જાતના રજપુતની દીકરી હતી. દરેક રાણીને એક એક પુત્ર હતો. ચુડાસમા રાણીના કુંભોજી, અને બીજી રાણીના સાહેબજી જે ટીલાયત હતા. ચુડાસમા રાણી ઉપર મેરામણજીની પ્રિતિ ઘણી હતી, તેથી સાહેબજી રીસાઇને નવાનગર ગયા હતા. પણ મેરામણજીના મૃત્યુ પેહેલાં તે પાછા સરધાર આવી પોહોચતાં ત્યાંહાંના મુસલમાન થાણદારની મદદથી ગાદીએ બેઠા. તેથી કુંભોજી રીસાઇને પોતાને મોસાળ ગોંડળમાં ગયા. આખર સાહેબજીએ કુંભાજીને અરડોઇ અને રીબ એ બે ગામ ગરાસમાં આપ્યાં. ત્યારથી તે અરડોઇમાં રેહેવા લાગ્યા ને આસપાસનાં ગામો જીતી પોતાના ગરાસમાં વધારો કર્યો. તેના મૃત્યુ પછી તેના પુત્ર સગરામજી (પેહેલા) ગોંડલમાં ગાદી લઇ ગયા. તેના પૌત્ર કુંભોજી બીજાએ ધોરાજી, ઉપલેટા, સરસાઇ વિગેરે ફળદ્રુપ પ્રગણાં મેળવી ગોંડલનો જે હાલ વિસ્તાર છે તે વીસ્તારમાં લાવી મુક્યું.

હાલના ઠાકોર સાહેબની સગીર ઉમરની દરમીયાન એટલે કે ઇ. સ. ૧૮૭૦થી ૧૮૮૪ સુધીમાં આ સંસ્થાનનો રાજકારભાર પેહેલ વેહેલાં એક ઇંગ્રેજ અમલદારે ને પછીથી જોઇન્ટ એડમીનીસ્ટ્રેટરોએ ચલાવ્યો. તે વખતમાં રાજકારોબારમાં મોટા મોટા સુધારા થયા તથા સંસ્થાનની ઉપજ-માંથી લાખો રૂપીઆ ખરચીને ઘણાંક લોકોપયોગી મકાનો, સડકો, પુલો વિગેરે બંધાવવામાં આવ્યાં. ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેની ધોરાજીથી ધોળા સુધીની શાખાનો મોટો ભાગ આ સંસ્થાનની એકઠી થયેલી શીલકમાંથી બાધવામાં આવેલ છે. ઠાકોર સાહેબને સ્વતંત્ર અખત્યાર સોંપાયો તે દીવસની યાદગીરીમાં હુન્નરના એક કારખાનાનો પાયો નાખવામાં આવ્યો છે, જેમાંથી સારાં પરીણામ નીપજવાની આશા રહે છે, કારણ કે તે કારખાનાના સંબંધમાં સ્કાલરશીપ આપી હુન્નર શીખવવાની રીત કાઢેલી છે, જેથી કારીગર લોકોના વર્ગને હુન્નરની કેળવણી લેવા સારી મદદ મળશે. માહારાણીએ કયસરેહિંદનો ખેતાબ ધારણ કર્યો તે પ્રસંગે કાઠીઆવાડના બીજા વર્ગનાં સંસ્થાનોની સાથે અહીંના ઠાકોર સાહેબને ૯ તોપના માનનો હક આપવામાં આવ્યો છે.

આ સંસ્થાનમાં બે ઇંગ્રેજી નિશાળો, ૩૪ ગુજરાતી નિશાળો, ચાર સંસ્કૃત, એક ઉર્દુ નિશાળ, પાંચ કન્યાશાળાઓ, અને પાંચ દવાશાળાઓ છે.

રાજકર્ત્તા.—ઠાકોર સાહેબ ભગવતસિંહજી સગરામજીનો જન્મ સંવત ૧૯૨૨ ના કારતક સુદ ૫, તારીખ ૨૪ અકટોબર સન ૧૮૬૫ ને મંગળ વારને રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૯૨૬ ના માગસર વદ ૯ તારીખ ૨૭ ડીસેમ્બર સન ૧૮૬૯ ને સોમવારને રોજ ગાદી નશીન્ થયા છે. તેમની સગીર ઉમરમાં રાજકુમાર કૉલેજમાં તેઓ પ્રખ્યાત વીદ્યાર્થી ગણાતા. કૉલેજ છોડ્યા બાદ તેમણે યુરોપની મુશાફરીનો લાભ લીધો છે. ત્યાર પછી તારીખ ૨૫ અગષ્ટ સન ૧૮૮૪ ને રોજ રાજ્યની લગામ તેમને સોંપવામાં આવી છે. તેમની સારી કેળવણીની બુજ જાણીને સરકારે તેમને ઇ. સ. ૧૮૮૫ માં મુંબઇની યુનીવર્સીટીના "ફેલો" બનાવ્યા છે. તેમને ઇંગ્રેજી વૈદકશાસ્ત્રનો શોખ હોવાથી તે બાબતનું કેટલુંક જ્ઞાન અહીં મેળવ્યું છે, અને ઘણું કરીને મેડીકલ કાલેજમાં વધારે અભ્યાસ કરવાના ઇરાદાથી પાછા વિલાયત પધાર્યા છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનના સાત માહાલ છે.

૧. ગોંડળ.	૫. સરસાઇ.
૨. ધોરાજી.	૬. સુલતાનપર.
૩. ઉપલેટા.	૭. હડમતાલા.
૪. ભાયાવદર.	

રેલવે.—ભાવનગર-ગોંડળ રેલવેની ઢસાથી ધોરાજી સુધીની ૭૪¾ માઇલની લાઇન આ સંસ્થાનના ખર્ચથી બંધાએલી છે. તેમાં કુલ ખર્ચ રૂપીઆ ૨૮,૮૪,૦૦૦ નું એકઠી થયેલી શીલકમાંથી થએલું છે. આ રેલવે લાઇનનો છેડો ધોરાજીએ અટકેલો છે. આ લાઇનની સાથે ગોંડળ શેહેરને જોડવા એક શાખા કાઢવાનો વીચાર ચાલે છે તે ઘણું કરીને જેતલસર આગળ જોડાશે, કે જ્યાંહાં જુનાગઢ સંસ્થાનની રેલવેનું પણ જંકશન સ્ટેશન થશે.

છાપખાનું.—થોડી મુદ્દત થયાં તળ ગોંડળમાં એક દરબારી છાપખાનું ખોલવામાં આવ્યું છે. તેમાં દર મહિને "ગોંડળ દરબારી ગેજેટ" નામનું

પત્ર છપાય છે, ને તેમાં આ સંસ્થાનને લગતા, કાયદા, કાનુન, સરક્યુલર, જાહેરનામાં વિગેરે પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

પર્વત.—આ સંસ્થાનમાં મુખ્ય ડુંગર ઓશમનો છે. તેના ઉપર માત્રી માતા તથા ટપકેશ્વર માહાદેવનાં પ્રાચીન દેહેરાં છે. માત્રી માતાની જગામાં દર શ્રાવણ માસની અમાસ ઉપર મોટો મેળો ભરાય છે. ત્યાં વિશેષે કરી ખત્રી લોકો બહુ આવે છે, કારણ કે તે લોકો એ માતાને બહુ માને છે.

ખનીજ પદાર્થો.—આ સંસ્થાનના ભાયાવદર માહાલ તાબે ખીરસરા ગામમાં આરસપાહાણ નીકળે છે, અને તેની હદમાં આરસપાહાણના જેવા અડદીઆ પથર પણ સારા નીકળે છે.

વઢવાણ.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ	૨૩૬ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૩૧.
વસ્તી	૪૨,૫૦૦.
ઉપજ	રૂ. ૪,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન ઝાલાવાડ પ્રાંતમાં આવેલું છે. અહિંના રાજા ઝાલા રજપુત ધ્રાંગધ્રાથી ઉતરેલા છે. સતરમી સદીની શરૂઆતમાં હળવદના રાજ ચંદ્રસિંહજીના વડા કુંવર પૃથીરાજજી પોતાના બાપથી રીસાઇને મુસલમાન થાણદારના આશ્રય તળે વઢવાણ આવ્યા હતા. તેને બે દીકરા હતા. તેમાંના મોટા સુલતાનજી એ વાંકાનેર વસાવી ત્યાંહાં પોતાની ગાદી સ્થાપી, ને નાના કુંવર રાજાજીએ થાણદારની નોકરી વફાદારીથી કરી વઢવાણમાં પોતાની સ્થાપના મજબુત કરી. પછી તેના વંશના અરજણસિંહજીએ ઇ. સ. ૧૭૦૭માં મુસલમાન થાણદારને હાંકી કાઢી પોતે વઢવાણના કુલ મુખ્તાર થયા. અહીંના ઠાકોર સાહેબને સને ૧૮૭૭માં દીલ્હીના મેલાવડાની વખતે ૯ તોપનું માન મળેલું છે.

વઢવાણના તેમજ ઝાલાવાડ પ્રાંતના ઘણાખરા ભાગના પાણીની એક વિલક્ષણતા છે, તે એ કે ગમે તેટલું ખોદીએ તોપણ પાણી ભાંભરૂં માલમ પડે છે. તે ખેતીવાડીના કામમાં લેવાથી એક ઘણો સરસ પાક થાય છે, પણ પછી જમીન એટલી બધી ખારી થઇ જાય છે કે જો તે સાત આઠ વર્ષ પડતર ન રાખી હોય તો સાધારણ ખરીફ પાક પણ તેમાં થતો નથી.

વઢવાણ ઘણું પ્રાચીન શેહેર છે અને તેનું અસલ નામ અસ્તીગ્રામ હોય તેમ લાગે છે. તેના વિષે એવી દંતકથા ચાલે છે કે જૈન લોકોના ચોવીશમા તિર્થંકર મહાવીરસ્વામી અથવા વર્ધમાનસ્વામી જ્યારે આ ગામમાં પધાર્યા હતા, ત્યારે તેણે શુળપાનયક્ષ નામના એક રાક્ષસને જૈન ધર્મનો બોધ આપી તે ધર્મમાં દાખલ કર્યો, ત્યારથી આ ગામનું નામ વર્ધમાન પુરી પડ્યું. પાછળથી આ નામનો અપભ્રંશ થઇ હાલ વઢવાણ કહેવાય છે.

વઢવાણ શેહેર ઉત્તર તરફના ભોગાવાને દક્ષિણ કિનારે આવેલું છે. તેને ફરતો કિલ્લો છે. રાજાનો મેહેલ દુરથી દબદબા ભરેલો લાગે છે, તે ઉંચી જગ્યામાં આવેલો છે. આ શેહેર આગળ ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેનું સ્ટેશન છે, અને તે રૂના વેપારનું સ્થાનીક મથક છે. ત્યાંહાંના પૈસાદાર લોકો ધમધોકાર વેપાર ચલાવે છે. અહીં દેશી સાબુ સારો બને છે, તે આખા ઇલાકામાં વપરાય છે, તેમ ગુજરાતમાં પણ તેનો નિકાશ થાય છે. દેશી ખોગીર તથા ઘોડાનો સામાન ઘણું કરીને અહીં બનાવવામાં આવે છે, કે જે અહીંના લોકો વખાણવા લાયક ગણે છે.

આ શેહેરની પશ્ચિમે ત્રણ માઇલ ઉપર ઝાલાવાડના રાજકીય પ્રાંતનું મુખ્ય સ્થળ કરવામાં આવ્યું છે. તે મુંબઇ અને અમદાવાદ સાથે બી.બી.સી. આઇ. રેલવેથી, ભાવનગર સાથ ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેથી, રાજકોટ સાથ થોડાક ભાગમા વરાળથી ચાલતી ટ્રામવેથી અને થોડા ભાગમાં નદી નાળાં બાંધેલી પકી સારી સડકથી, અને ધ્રાંગધ્રા સાથ સાધારણ બાંધેલા રસ્તાથી જોડાયલું છે. જે જમીન ઉપર આ સ્ટેશન બાંધવામાં આવ્યું છે તે જમીન વઢવાણ દરબાર તથા દુધરેજના ગીરાશીઆઓ પાસેથી લીધેલી છે, જે બદલ રૂ. ૨૨૫૦ વઢવાણને, અને ૨૫૦ દુધરેજને વારશીક રકમ આપવામાં આવે છે આ સ્ટેશનમાં એક સારી બજારછે, જેના વચમાં એક ઘડીઆળવાલો કોઠો

મેહેરબાન (હાલ આનરેબલ) જારડીન સાહેબે બક્ષીસ આપેલ, તે ઉભો કરવામાં આવ્યો છે. શીવાય જેલ, નિશાળ, દવાશાળા તથા સરકારી આફીસો વીગેરે છે. બીજાં મકાનોમાં એક સારી ધર્મશાળા, મુસાફરી બંગલો, કાટન મારકીટ, અનાજ અને ભાજીપાલાની મારકીટ, અને તાલુકદારી ગરાસીયા સ્કુલ, જ્યાંહાં ગરાશીઆઓના છોકરા જે રાજકુમાર કાલેજમાં શીખવાને ખરચ ઉઠાવી શકે નહીં તેવા સારી કેળવણી લઇ શકે છે. બી.બી.સી.આઇ. રેલવેની શાખા આ ઠેકાણે સને ૧૮૭૨ના મે મહીનામાં અને ભાવનગર-ગોડલ રેલવેની લાઇન સને ૧૮૮૦ના ડીસેમ્બર માસમાં ખોલવામાં આવી છે.

આ સંસ્થાનમાં એક હાઇસ્કુલ, ૧૮ ગુજરાતી નિશાળો, ૨ કન્યાશાળા ને ૨ દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—ઠાકોર સાહેબ બાળસિંહજી ઉર્ફે કાળુભાનો જન્મ સંવત ૧૯૧૯ના માહા સુદ ૧૦, તારીખ ૨૮ જાનેવારી સને ૧૮૬૩ને બુધવારના રોજ થયો છે, અને પોતાના ભાઇની પાછળ સંવત ૧૯૪૧ના પેહેલા જેઠ સુદ ૩, તારીખ ૧૭ મે સને ૧૮૮૫ને રવીવારના રોજ ગાદીએ બેઠા છે. તેમણે રાજકુમાર કૉલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ કરેલો છે, તથા ઇ. સ. ૧૮૮૩માં યુરોપની મુશાફરીનો પણ લાભ લીધો છે. તારીખ ૨૦ મેથી તારીખ ૧૯ નવેંબર ૧૮૮૫ સુધી માજી કારભારી મી૦ ગણપતરાવ નારાયણ લાડની સાથે રહીને જોઇંટ એડમીનીસ્ટ્રેટર તરીકે તેમણે રાજકારભાર ચલાવ્યા બાદ તારીખ ૨૦ નવેંબર સને ૧૮૮૫ને રોજ રાજનો કુલ અખત્યાર તેમને સોપવામાં આવ્યો છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનમાં ચાર માહાલ છેઃ—વઢવાણ, નાગનેશ, ખોડુ અને રામપરા.

ગેજેટ.—'વઢવાણ દરબારી ગેજેટ' નામનું એક પત્ર દરબાર તરફથી પ્રગટ થાય છે, જેમાં આ સંસ્થાનને લગતા કાયદા, કાનુન, સરક્યુલર તથા જાહેરનામાં પ્રસીદ્ધ કરવામાં આવે છે, અને તે અમદાવાદના હિતેચ્છુ પ્રેસમાં છપાય છે.

જાફરાબાદ.

બીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ..............................૪૨ ચોરસ માઇલ.
ગામ..............................૧૨.
વસ્તી..........................૯,૪૦૫.
ઉપજ..........................૪૫૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન કાઠીઆવાડની છેક દક્ષિણે આવેલું છે, અને તે જંજીરાના નવાબને તાબે છે, તે અહીં બીજા વર્ગનો અખ્તિઆર ભોગવે છે. અહીંનો મૂળ પુરૂષ જંજીરાના રાજાના વંશનો હીલાલ કરીને એક સીદી હતો, જેને સુરતમાં રાખવામાં આવ્યો હતો અને જેણે સુમારે અઢારમી સદીની અધવચ્ચમાં મુસલમાન થાણદાર પાસેથી જાફરાબાદ જીતી લીધું હતું, પણ પાછળથી આ દ્વિપકલ્પમાં વધારે અંધાધુંધી ચાલી તેથી તેણે વિચાર્યું કે આ કિલ્લો હું કબજે રાખીશકીશ નહીં, એટલે ઇ. સ. ૧૭૬૨ માં જંજીરે જઇ ત્યાંના રાજાને જાફરાબાદ વેચાણ આપ્યું. પછી જંજીરાના રાજાએ હિલાલ સીદીને એક ફોજની ટુકડી આપીને પોતાની વતી જાફરાબાદનું રક્ષણ કરવા મોકલ્યો. આ વખતે જાફરાબાદની જાગીરમાં ફકત તે ગામ તથા આસપાસની થોડીક જમીન હતી. પણ પછીના સુબાઓએ આસપાસના ગરાસીઆઓને સમજાવી પોતાના રક્ષણ તળે લઇ પોતાનો તાબો વધાર્યો. હાલ આ જાગીરમાં જાફરાબાદ શેહેર સુધાંત શીઆળબેટ શીવાય બાર ગામો છે.

જાફરાબાદ હિંદીમાહાસાગરથી આશરે એક માઇલ દુર, એક સરસ ખાડી ઉપર આવેલું આબાદીવાળું બંદર છે. ગુજરાતના સુલતાન મુઝફ્ફરશાહે તેનો કિલ્લો બાંધ્યો હતો, તે પરથી તેને અગાઉ "મુઝફ્ફરાબાદ" કહેતા, ને હવે તે નામ સંકોચાઇ જાફરાબાદ કહેવાય છે. જંજીરાના નવાબ તરફથી મુલકી તથા ઇનસાફી અધિકાર આપીને એક મામલતદારને અહીં રાખેલ છે.

આ તાલુકામાં ૩ ગુજરાતી નિશાળો અને એક કન્યાશાળા છે.

બંદર.—જાફરાબાદ બંદરમાં મોટા વાહાણોને જો કે થોડોજ આશરો મળે છે, તોપણ તેનો કીનારો રેતાળ હોવાથી કાંઠે ચાલનારા વાહાણો, તેમાં વીશેષે કરીને મછી પકડવાની હોડીઓને સુગમ પડે છે. મોટાં વહાણો ખાડીની બાહાર સાત આઠ વાંમ ઊંડા પાણીમાં રહી શકે છે.

પોરબંદર.

ત્રીજા વર્ગનું સંસ્થાન.

ક્ષેત્રફળ........................૬૩૬ ચોરસ માઇલ.
ગામ........................૧૦૩.
વસ્તી........................૭૧,૦૭૨.
ઉપજ........................રૂા. ૪,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ સંસ્થાન બર્ડા પ્રાંતમાં તથા સોરઠના રાજકીય વિભાગમાં કાઠીઆવાડ પ્રાંતની પશ્ચિમે આવેલું છે. અહીંના રાજકર્તા જેઠવા રજપૂતો છે. જેઠવા રજપુતો, જો કે પશ્ચિમ હિંદુસ્તાનના નહીં તોપણ આ દ્વિપકલ્પના રાજકર્તાઓમાં સૌથી જુના છે. તેઓ વાનરદેવ હનુમાન તથા મગરીના પુત્ર મકરધ્વજની ઓલાદના માને છે. તવારીખથી તેઓની ઉત્પત્તી બરાબર ખુલતી નથી. પણ તેઓ ઘણું કરીને ઉત્તર તરફથી આવી પેહેલ વેહેલા મોરબી પાસે આશરે ઇ. સ. ૯૦૦ માં વસ્યા હોય એમ માલુમ પડે છે. ત્યાંહાથી તેઓ દરિઆ કિનારે પશ્ચિમ તરફ ફેલાતા જઇ ચાવડાઓ પાસેથી દ્વારકાં પડાવી લીધું; અને ધીમેધીમે નૈરૃત્ય ખુણ તરફ ધસારો કરતાં આખરે બર્ડાના ડુંગર તથા દરીઆની વચે આવેલી જમીનના સાંકડા ભાગમાં જમાવટ કરી. તેઓએ આ દ્વીપકલ્પના અંદરના ભાગમાં કોઇ વખત પોતાનું રાજ્ય ફેલાવ્યું નહોતું. પ્રથમ તેમની રાજગાદી ધુમલીમાં હતી, જેનો ઇ. સ. ૧૩૧૩ માં જામ બામણીયાજીએ નાશ કર્યો, પછી ધુમલીથી તેઓ છાંયામાં આવ્યા, અને મુસલમાન સત્તાની પડતી થતાં ઇ. સ. ૧૭૮૫ માં પોરબંદરમાં તેઓએ ગાદી સ્થાપી. ત્યારથી તેમની

રાજધાની ત્યાંહાંજ છે, અને જોકે તે જાત મુકાબલે ઘણી નાની છે તોપણ તેઓની એકજ શાખા રેહેવાથી તેઓ કાઠીઆવાડના બીજા રાજાઓની જાતથી જુદા ઓળખાઇ આવે છે.

કર્નલ વાકર સાહેબે કાઠીઆવાડનો બંદોબસ્ત કર્યો તે વખતે અહીંના રાજકર્તા સરતાનજી હતા. પણ ખરૂં જોતાં રાજની લગામ તેના કુંવર હાલાજીને હાથ હતી. તે અરસામાં જમાદાર મુરાદખાં તથા ફકીરમહમદ મકરાણીની સરદારી તળે પરદેશી ફોજે રાણા સાહેબ સામે હુલ્લડ મચાવી રાણાનું કંડોરણું નવાનગરના જામસાહેબને વેચાતું આપી દીધું. આ ઉપરથી રાણાસાહેબે ઇંગ્રેજ સરકારની મદદ માગીને તે સરકારની ફોજની મદદથી મકરાણીઓને હાંકી કાઢ્યા, અને તારીખ ૫ મી ડીસેમ્બર ૧૮૦૭ ના રોજ કંડોરણાનો કીલ્લો પાછો હાથ કર્યો. પછી તરતજ હાલાજી તથા તેના કુંવર પૃથીરાજજીની વચે ઝગડો ઉઠ્યો. તેમાં પૃથીરાજજીએ છાંયા લઇ લીધું. તેથી હાલાજીને ફરીથી ઇંગ્રેજ સરકારની મદદ માગવાની જરૂર પડી; સરકારની ફોજે આવી કુંવરને કેદ કરી છાંયાનો કિલ્લો લઇ હાલાજીને પાછો સ્વાધીન કીધો. આ વખતે રાણાસાહેબ ઉપર ગાયકવાડ સરકારની ખંડણી ઘણી ચડી ગઇ હતી, તેથી બંદરની અરધી ઉપજ ઇંગ્રેજ સરકારને માંડી આપવી પડી; જે બદલ ગાયકવાડ સરકારની પેશકશીનો અમુક ભાગ ચુકવી આપવા સારૂ રૂપીઆ ૫૦,૦૦૦ રાણાસાહેબને ઇંગ્રેજ સરકારે ઉછીના આપ્યા. તારીખ ૫ ડીસેમ્બર સને ૧૮૦૯ ને રોજ એક કરાર થયો, તે મુજબ પોરબંદર ઇંગ્રેજ સરકારના રક્ષણ તળે આવવાથી એક કપ્તાન તથા ૧૦૦ માણસની ટુકડી રાણાસાહેબની મદદને અર્થે પોરબંદરમાં સરકારે રાખી. છેવટે ઇ. સ. ૧૮૫૩માં રાણાસાહેબની ખાયશથી આ ટુકડી ત્યાંહાંથી કાઢી લેવામાં આવી, અને ઇંગ્રેજ સરકારને દર વરસ રૂપીઆ ૨૫,૦૦૦ ની રકમ આપવાનું મુકર થવાથી બંદરની ઉપજનો સરકારનો ભાગ પણ છોડી દેવામાં આવ્યો. આ સંસ્થાન પ્રથમ પેહેલા વર્ગનો અખત્યાર ભોગવતું હતું. તેને ઇ. સ. ૧૮૬૯ માં સીક્ષા તરીકે ત્રીજા વર્ગમાં ઉતારી મુકવામાં આવ્યું છે.

રાજધાનીનું પોરબંદર શેહેર આરબી સમુદ્રને કિનારે આવેલું છે. તે આખું પથરનું બાંધેલું છે અને તેને ફરતો કિલ્લો છે. એવું કહેવાય છે કે તે અસલ સુદામાપુરી કહેવાતું હતું.

આ સંસ્થાનમાં એક ઇંગ્રેજી નિશાળ, ૯ ગુજરાતી નિશાળો તથા એક કન્યાશાળા છે, તથા તળ પોરબંદરમાં એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—રાણાશ્રી વિક્રમાતજીનો જન્મ સંવત ૧૮૭૫ના ચૈત્ર વદ ૬ એટલે તારીખ ૧લી એપ્રીલ સને ૧૮૧૯ ને ગુરૂવારના રોજ થયો છે. અને સંવત ૧૮૮૭ના જેઠ વદ ૧૧ એટલે તારીખ ૨૦ જુન સને ૧૮૩૧ ને સોમવારના રોજ ગાદીએ બેઠા છે. તેમનું ખરૂં નામ ભોજરાજજી છે, પણ કુળની રીત પ્રમાણે તેઓ ગાદીએ બેઠા ત્યારે બીજું નામ ધારણ કર્યું. ગાદીએ બેઠા ત્યારે તેઓ ફકત આઠ વર્ષની વયના હોવાથી તેમનાં માતુશ્રી રાણી રૂપાળીબાએ તેમના નામથી રાજનો કારભાર ચલાવ્યો, તે એવી સારી રીતે કે તેમણે રાજને કરજમાંથી મુક્ત કર્યું. ઇ. સ. ૧૮૪૧માં તે બાઇ ગુજરી ગયાં, ત્યારથી રાજકારભાર હાલના રાણા સાહેબ ચલાવે છે.

માહાલ.—આ સંસ્થાનના સાત માહાલ છેઃ—

૧. છાંયા. ૨. કંડોરણા. ૩. રાણાવાવ. ૪. નવી.
૫. માધવપુર. ૬. અડવાણા. ૭. મીઆણી.

બંદર.—પોરબંદર, નવીબંદર, માધવપુર, અને મીઆણી એ મુખ્ય બંદરો છે. પોરબંદરની ખાડી બોખીરાના નામથી ઓળખાય છે, તે બહુ સરસ છે, અને તેમાં મુખથી એક માઇલ સુધી વાહાણ લાંગરી શકાય છે. બાકીનાં બંદરોમાં નવીબંદર હાલ બહુ આબાદ સ્થિતીમાં છે. અને મીયાણી બંદરમાં ઘણો સુધારો થઇ શકે એવું છે. પોરબંદરનાં બધાં બંદરો જુનની ૧૫મી તારીખે બંધ પડે છે, અને પછી અગષ્ટની આખરે અથવા સપટેંબરની શરૂઆતમાં વેપારને વાસ્તે ખુલે છે. પોરબંદરનો વેપાર હાલ મંદ પડી ગયો છે, કારણ કે ત્યાંહાં એક તરફથી ભારે જકાત લેવાય છે અને બીજાં બંદરો મુખ્ય કરીને વેરાવળ, ભાવનગર વિગેરેની ઘણી ચરસાચરસી છે, અને બીજી તરફથી સડકો, તથા વેપારની જરૂરીઆતો તરફ પુરતું લક્ષ અપાતું નથી. પરંતુ આ બાબતમાં સુધારા કરવા તરફ હાલમાં રાણા સાહેબનું લક્ષ ખેંચાયું છે.

પર્વત.—બર્ડાના ડુંગરની હારનો કેટલોક ભાગ આ સંસ્થાનની હદમાં આવેલો છે. તેનાં મુખ્ય શિખરો, માલીક ૧૪૩૮ ફીટ, કાળો ૧૧૪૮ ફીટ, સાથબગાડી ૧૦૭૭ ફીટ, અને ઘેલણસાર ૧૦૪૮ ફીટ, એ પ્રમાણે ઉંચાં છે. માલીક બહુ ઝાડીવાળો ડુંગર છે, પણ બીજા ડુંગરોનું પુરતું રક્ષણ ન હોવાથી તેના ઉપર ઝાડી પાંખી છે, તેથી તેની કાંઇ ઉપજ થતી નથી.

નદીઓ.–મુખ્ય નદીઓ ત્રણ છેઃ–(૧) ભાદર, એ નવીબંદર આગળ સમુદ્રને મળે છે અને તેના મુખથી ૮ માઇલ સુધી નાના મછવા જઇ શકે છે; (૨) મીણસર, એ પાદરડી ગામ આગળ ઘેડમાં સમાઇ જાય છે; (૩) વરતુ નદી મીઆણી આગળ વહે છે, ને તેના મુખથી બે માઇલ સુધી મછવા ચાલી શકે છે.

ખનીજ પદાર્થો.—પોરબંદર સંસ્થાનમાં લોઢું નીકળે છે, પણ બળતણની તંગાસને લીધે તેને ગાળવું ફાયદાકારક નથી. આદીતીઆણા ગામની પાસે બરડા ડુંગરની સાતપુડી ટેકરીની તળેટીમાં ધોળા પથ્થર સારા નીકળે છે. તે મુંબઇ વિગેરે બંદરે જથાબંધ મોકલવામાં આવે છે. કુરછડીના ગણમાં વળી મીઠું પકવવામાં આવે છે, પણ તે વડાગરા મીઠા કરતાં હલકી જાતનું થાય છે. મીઆણી અને ઘોડાના રણમાં ઘશીઊં મીઠું કુદરતી રીતે નીપજે છે, જેનો ઉપયોગ રૈયત મફત કરે છે.

જંગલો.—જંગલો મુખ્ય ત્રણ છેઃ—(૧) બર્ડા ડુંગરમાં એક વન છે, પણ તેના ઉપર બરોબર દેખરેખ નહીં હોવાથી વરસો વરસ ઓછું થતું જાય છે. (૨) માધવપર વન, જેમાં મુખ્યત્વે કરીને રાયણનાં ઝાડો છે, અને (૩) કાંટીલાનું વન. તેમાં તમામ રાયણનાં ઝાડો છે.

શિક્કા.—આ રાજમાં એક ટંકશાળ છે, તેમાં રૂપાની કોરીઓ તથા ત્રાંબાના દોકડા પાડે છે. એક કોરીના ૩૨ દોકડા ગણાય છે, પણ ત્રાંબા તથા રૂપ.ના ભાવના પ્રમાણમાં તેની કીમતમાં વધઘટ થયા કરે છે. સરાસરી એક રૂપીઆની ૩ કોરી ગણાય છે, તેમાં પણ વધઘટ થયા કરે છે. સોળમી સદીની આખરે ગુજરાતના સુલતાન ત્રીજા મુજફરના વખતમાં, જ્યારે જામ સાહેબે શિક્કા પાડવા માંડ્યા, ત્યારથીજ અહીંના રાણા સાહેબે પણ શિક્કા પાડવા શરૂ કર્યા એમ તેમનું કહેવું છે. આ શિક્કાનું ચલણ ફકત પોરબંદર સંસ્થાનમાં છે.

લખતર.

ત્રીજા વર્ગનો તાલુકો

ક્ષેત્રફળ..............................૨૪૭ ચોરસ માઇલ.
ગામ..................................૫૧.
વસ્તી..............................૨૩,૨૦૮.
ઉપજ...........................રૂ.૭૫,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ નાનો તાલુકો ઝાલાવાડ પ્રાંતના મધ્ય ભાગમાં આવેલો છે, તે સાધારણ રીતે થાન-લખતરના નામથી ઓળખાય છે, કારણ કે તેમાં માંડવના ડુંગરમાં આવેલ થાનની નાહાની જાગીરનો પણ સમાવેશ થાય છે. અહીંના રાજકર્ત્તા ઝાલા રજપુત ધ્રાંગધ્રાની ગાદીએથી ઉતરેલા છે. હળવદની ગાદી ઉપર થઇ ગયેલા રાજ ચંદ્રસિંહજીના કુંવર અભેસંગજીને લખતરનો તાલુકો ગરાસમાં મળ્યો. ત્યારે તેમણે ત્યાંહાં ગાદી સ્થાપી. તેના વિષે એવું કહેવાય છે કે, જે વખત તેઓ હળવદમાં કુંવર તરીકે હતા તે વખત તેમણે બાબરીઆ લોકો પાસેથી થાન જીતી લીધું હતું, અને પછીથી પોતાના લખતરના ગીરાસ સાથે જોડી દીધું. તેના દીકરા વજેરાજજી શ્રી રણછોડજીના મોટા ભક્ત હતા, તે ઉપરથી લખતરને કોઇ વખત રણછોડપુરી પણ કહે છે. હાલના ઠાકોર સાહેબ આ વજેરાજજીની ઓલાદના છે.

બી. બી. અને સી. આઇ. રેલવે લાઇનની અમદાવાદથી વઢવાણની શાખાનું લખતર આગળ એક સ્ટેશન છે, તે લખતર ગામથી એક માઇલ દુર છે.

આ તાલુકામાં આઠ ગુજરાતી નિશાળ અને એક કન્યાશાળા છે, તથા તળ લખતરમાં એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—આ તાલુકાના ઠાકોર સાહેબ કરણસિંહજીનો જન્મ સંવત ૧૯૦૨ના પોષ સુદ ૧૩, તારીખ ૧૦ જાનેવારી સને ૧૮૪૬ ને શનીવારના રોજ થયો છે, અને એજ વર્ષના જેઠ વદ ૬, તારીખ ૧૫ જુન ને સોમવારને રોજ ગાદીએ બેઠા છે.

માહાલ.—આ તાલુકાના બે માહાલ છે:-લખતર અને થાન. થાનમાં સૂર્યનું એક મંદીર છે, તથા નાગવાસુકીની અને ખાંડીયાબેલીની જગાઓ છે. તે તરફના લોકો તેને બહુ માને છે. થાનની નજીક તરણેતરનો મઠ છે, ત્યાંહાં દર વરસ ભાદરવા મહિનામાં મેળો ભરાય છે.

સાયલા.

ત્રીજા વર્ગનો તાલુકો

ક્ષેત્રફળ.............................૨૨૨ ચોરસ માઇલ.
ગામ.................................૩૮.
વસ્તી.............................૧૬,૯૯૧.
ઉપજ...........................રૂ. ૬૫,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો ઝાલાવાડ પ્રાંતની નૈરૂત્ય ખુણમાં આવેલો છે. ત્યાંહાંના રાજકર્તા ઝાલા રજપુત ધ્રાંગધ્રાની ગાદીએથી ઉતરેલા છે. ધ્રાંગધ્રાના રાજ રાયસિંહજીના બીજા દીકરા શેશાભાઇએ ઇ. સ. ૧૭૫૧માં કરપડા કાઠી લોકો પાસેથી આ શેહેર પડાવી લઇ ત્યાંહાં પોતાની ગાદી સ્થાપી. ત્યારથી આ તાલુકા ઉપર તેના વંશજો રાજ કરે છે.

સાયલાને પાદર માનસરોવર નામનું એક અતિ સુંદર તળાવ છે, તે અણહીલવાડ પાટણના રાજા સિદ્ધરાજ જયસિંહે ખોદાવીને બંધાવેલું કહેવાય છે. સાયલામાં શ્રી રામચંદ્રજીનું એક મંદીર લાલા ભગતે બંધાવેલું છે, ત્યાંહાં ગરીબ મુશાફરોને તથા સાધુને સદાવ્રત અપાય છે. આ લાલા ભક્ત એવા નામાંકીત થઇ ગયા કે સાયલા ધણીવાર ભગતનું ગામ કેહેવાય છે.

આ તાલુકામાં ૪ ગુજરાતી નિશાળ, એક કન્યાશાળા, તથા એક દવાશાળા છે.

રાજકર્તા.—હાલના ઠાકોર સાહેબ વખતસિંહજીનો જન્મ સંવત ૧૯૦૧ના અશાડ સુદ ૬, તારીખ ૧૦ જુલાઇ સને ૧૮૪૫ને ગુરૂવારના રોજ થયો છે, અને સંવત ૧૯૩૭ના આશો સુદ ૧૩, તારીખ ૫ અકટોબર સને ૧૮૮૧ના રોજ ગાદીએ બેઠા છે.

ચુડા.

ત્રીજા વર્ગનો તાલુકો

ક્ષેત્રફળ............................૭૮ ચોરસ માઇલ.
ગામ.................................૧૪.
વસ્તી..............................૧૩,૪૯૬.
ઉપજ.........................રૂ. ૧,૪૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો ઝાલાવાડ પ્રાંતમાં આવેલો છે, અને ત્યાંહાંના રાજા વઢવાણથી ઉતરેલા ઝાલા રજપુત છે. તેમના મૂળ પુરૂષ વઢવાણના ઠાકોર અરજણસંગજીના ભાઇ અભેસંગજી હતા, જેમણે આ તાલુકો ઇ. સ. ૧૭૦૬-૭ માં મેળવ્યો હતો.

ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેની વઢવાણની લાઇનનું ચુડા આગળ એક સ્ટેશન છે, તે ગામથી પૂર્વે ૨½ માઇલ દુર છે. ગામ અને સ્ટેશનની વચ્ચે બાંધેલી સડક છે. ચુડાની જમીન ફળદ્રુપ છે, અને ત્યાંહાંનુ પાણી સારૂં ગણાય છે.

આ તાલુકામાં છ ગુજરાતી નિશાળો, અને એક કન્યાશાળા છે, અને તળ ચુડામાં એક દવાશાળા છે.

રાજકર્તા.—ઠાકોર બેચરસીંગજીનો જન્મ સંવત ૧૮૯૬ના માહા સુદ ૬ એટલે તારીખ ૯ ફેબરવારી સને ૧૮૪૦ને રવીવારના રોજ થયો છે, અને સંવત ૧૯૦૦ના પોષ સુદ ૧૧ એટલે તારીખ ૧લી જાનેવારી સને ૧૮૪૪ સોમવારને રોજ ગાદીએ બેઠા છે.

વળા.

ત્રીજા વર્ગનો તાલુકો

ક્ષેત્રફળ..............................૧૦૯ ચોરસ માઇલ.
ગામ..............................૩૮.
વસ્તી..............................૧૭,૦૧૯.
ઉપજ..............................રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો ગોહેલવાડ પ્રાંતમાં આવેલો છે. તેના ઉપર ભાવનગરની ગાદીએથી ઉતરેલા ગોહેલ જાતના રજપુત રાજ કરે છે. ઇ. સ. ૧૭૦૭ માં ઔરંગઝેબ બાદશાહના મરણ પછી તરતજ ભાવનગરની ગાદી સ્થાપનાર ભાવસીંહજીએ મુસલમાન લોકો પાસેથી વળા જીતી લીધેલું હોય એમ જણાય છે. તેમણે પોતાના કુંવર વીસાજીને વળા તથા બીજાં બે ગામ ગરાસમાં આપ્યાં, તેથી આ ગાદીના મુળ પુરૂષ વીસાજી થયા. ગુજરાતના સુબા જોધપરના માહારાજા અભેસંગજી તથા તેમના નાયબ સુબા રતનસીંગ ભંડારીને આ વીસાજી એટલા બધા ઉપયોગી થઇ પડ્યા હતા કે તેમને કાઠી તથા બીજાઓ પાસેથી મુલક જીતીને પોતાના ગરાસમાં વધારો કરવા દીધો હતો.

વળાનું પ્રાચીન નામ વલ્લભીપુર હતું, અને ગુપ્તરાજાના સેનાપતીના વંશજોએ અહીં ગાદી સ્થાપી આ પ્રાંત ઉપર સુમારે ૩૦૦ વર્ષ સુધી હકુમત ભોગવી હતી. વલ્લભીના રાજાઓ વિષે આપણે કાંઇ ઝાઝું જાણતા નથી, તોપણ તેમના તામ્ર લેખ ઉપરથી એમ અડસટે જણાઇ આવે છે કે, તેઓએ ઇ. સ. સુમારે ૪૮૦ થી ૭૯૦ સુધી રાજ કર્યું હતું. છેવટે પરદેશી દુશ્મનોએ આવી તેમનું રાજ પાયમાલ કરી શેહેર લુંટી લીધું. બાદ ધરતી કંપથી અથવા એવાં કોઇ કુદરતી બનાવથી વલ્લભીપુર દટાઇ જઇ નાશ થયો હોય એમ લાગે છે. અને પાછળથી મેવાડથી એભલવાળાએ આવીને પાછું વસાવ્યું હોય એમ જણાય છે ત્યારથી તેનું નામ વળા પડ્યું.

જુની ઇમારતનાં ફક્ત થોડાં ખંડીએરો હાલ જોવામાં આવે છે; તે ઉપરથી માલુમ પડે છે કે અસલના વખતમાં ઘરો ઘણું કરીને માટીનાં

અને કેટલાંક પાકી ઇંટોના બંધાએલાં હતા. જે ઇંટો જમીનની સપાટી ઉપર પ્રથમ દેખાતી તે તો ક્યારની વપરાઇ ગઇ છે. પણ જુના પાયાઓમાંથી ઇંટો હજુ સુધી નીકળે છે. વળામાં જુના શિક્કા, તામ્રલેખ, તેમજ માટીની મોહોર, પારા અને નાની નાની ઘરમાં રાખવાની મૂર્તીઓ મળી આવે છે. ત્યાંહાં કોઇ પથ્થરનું મોટું કે ભવ્ય મકાન તે વખત હોવાનું જણાતું નથી, અને જો કદાચને હોય તો તેનાં ચિન્હ હાલ અદ્રષ્ટ થઇ ગયાં છે. થોડાક પથ્થરના પોઠીયા જંગલમાં જોવામાં આવે છે, અને એક બે મોટાં લીંગ પણ છે. બીજું કાંઇ જાણવાજોગ નથી.

આ તાલુકો માજી ઠાકોર મેઘરાજજીના વખતમાં એટલો બધો કરજદાર થઇ ગયો હતો કે ઇ. સ. ૧૮૬૮ ની સાલમાં તેનો રાજકારભાર ચલાવવા સારૂ એજંસી તરફથી એક કારભારી નીમવાની જરૂર પડી હતી, અને ઠાકોર સાહેબને ખર્ચ સારૂ અમુક રકમનું વર્ષાસન બાંધી આપવામાં આવ્યું હતું. ઠાકોર મેઘરાજજી સન ૧૮૭૫ માં ગુજરી જતાં તેના કુંવર વખતસીંગજી નાની વયમાં ગાદીએ બેઠા. સરકારી મેનેજમેંટ સન ૧૮૮૪ સુધી રહ્યું; તે દરમીઆન તાલુકાનું બધું કરજ ફીટી જતાં હાલ તે આબાદ સ્થિતીમાં છે.

આ તાલુકામાં એક ઇંગ્રેજી ને નવ ગુજરાતી નીશાળો તથા એક કન્યાશાળા છે. તળ વળામાં એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—ઠાકોર વખતસિંહજીનો જન્મ સંવત ૧૯૨૦ ના આશો વદ ૪ એટલે તારીખ ૧૯ અકટોબર સને ૧૮૬૪ ને બુધવારને રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૯૩૨ ના શ્રાવણ વદ ૫ એટલે તારીખ ૨૦ અગષ્ટ સને ૧૮૭૫ ને રોજ તખ્તનશીન થયા છે, પણ તે વખતે નાની વયના હોવાથી તેમને વિદ્યાભ્યાસ કરવાને રાજકુમાર કાલેજમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા. વિદ્યાભ્યાસ પરિપૂર્ણ કર્યા બાદ હિંદુસ્થાન તથા લંકાની મોટી મુસાફરી કર્યા પછી સન ૧૯૪૦ ના ભાદરવા સુદ ૨ એટલે તારીખ ૨૨ અગષ્ટ સન ૧૮૮૪ ને શુક્રવારને રોજ રાજની લગામ તેમને સોંપવામાં આવી છે.

જસદણ.

ત્રીજા વર્ગનો તાલુકો

ક્ષેત્રફળ..............................૨૮૩ ચોરસ માઇલ.
ગામ...................................૬૧.
વસ્તી..............................૨૯,૦૩૭.
ઉપજ.........................રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦,

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત—આ તાલુકો ગોહિલવાડ પ્રાંતમાં આવેલો છે, અને તેના ઉપર કાઠી રાજા રાજ કરે છે. લાખાણી વંશના મૂળ પુરૂષ લાખા ખાચર, જે કે ધંધુકા તાબે અજાઉ ગામમાં રાજ કરતા હતા, તેના પૌત્ર વિકા ખાચરે જસા ખુમાણ પાસેથી ઇ. સ. સુમારે ૧૬૬૫માં જસદણ જીતી લીધું. ત્યારથી આ તાલુકો લાખાણી વંશના કાઠીઓને તાબે છે. આ તાલુકાના બે માહાલ છે; જસદણ અને વીંછીયા. જસદણ ઘણું પ્રાચીન શેહેર છે ને તેને ફરતો કોટ છે, ક્ષત્રપ વંશના સ્વામી ચસ્તન રાજા અસલ થઇ ગયા, તે ઉપરથી તેનું નામ જસદણ પડ્યું હોય એમ જણાય છે.

આ તાલુકામાં છ ગુજરાતી નિશાળ અને એક દવાશાળા છે.

રાજ કર્ત્તા.—ખાચર આલા ચેલાનો જન્મ સંવત ૧૮૮૭ના શ્રાવણ વદ ૮, એટલે તારીખ ૩૦ આગષ્ટ સને ૧૮૩૨ને મંગળવારને રોજ થયો છે. અને સંવત ૧૯૦૮ના કારતક વદ ૩ એટલે તારીખ ૨૫ ડીસેંબર સને ૧૮૫૧ ને મંગળવારને રોજ તખ્તનશીન થયા છે. તે ઘણા બુદ્ધિવાન તથા હોંશીયાર છે, અને હાલના કાઠી રાજાઓમાં પ્રખ્યાત છે.

બાંટવા.

ત્રીજા વર્ગનો તાલુકો

ક્ષેત્રફળ............................૨૨૨ ચોરસ માઇલ.
ગામ..................................૫૬.
વસ્તી.............................૩૮,૫૧૭.
ઉપજ........................રૂ. ૪,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ મુસલમાની રાજ સોરઠ પ્રાંતમાં આવેલું છે. અને તે જુનાગઢથી પશ્ચિમે આશરે ત્રીસ માઇલ દુર છે. જુનાગઢના પેહેલા નવાબ બહાદુરખાં (ઉર્ફે શેરખાં બાબી) એ ઇ.સ. ૧૭૩૩ માં આ તાલુકો પોતાના ભાઇ દીલેરખાન તથા શેરઝમાનખાનને શેરાબખાંએ ઘોઘામાંથી કાઢી મુક્યા ત્યારે ગીરાસમાં આપ્યો હતો, પણ કેટલાક એવું કહે છે કે સોરાબખાં જ્યારે સોરઠનો ફોજદાર હતો ત્યારે તેણે પોતે આ પ્રગણું તેમને આપ્યું હતું. ત્યારથી બાંટવા ઉપર દીલેરખાં તથા શેરઝમાનખાંના વંશજો રાજ કરે છે અને તે વખતના જેવુંજ તે પ્રગણું ઘણું ફળદ્રુપ છે. હાલ બાંટવાની મુખ્ય શાખાઓ ત્રણ છે. (૧) માણાવદર, જેના માલેક ગઝેફરખાંનજી છે: (૨) ગીદડ જેના માલેક શાહામતખાનજી તથા અનવરખાનજી છે: (૩) બાંટવા, જેના માલેક શેરખાનજી વિગેરે છે.

(૧). માણાવદર બાંટવાની પૂર્વે સુમારે ચાર માઇલ દુર છે, અને બાંટવા તાલુકદારોની વડી શાખાની રાજધાની છે. ત્યાંહાંના રાજાને ત્રીજા વર્ગનો અખત્યાર છે. આ તાલુકામાં ૨૪ સુવાંગ ગામ તથા બાંટવા તળ અને ચાર બીજા ગામોમાં બીજી શાખાઓ સાથે ભાગ છે.

(૨). ગીદડ બાંટવાને ઇશાન ખુણે સુમારે દશ માઇલ દૂર છે. તે તથા તેના તાબાના ગામોના માલેક શાહામતખાનજી ને અનવરખાનજી એ બે ભાઇ છે, તેમાના શાહામતખાનજી આ શાખામાં ચોથા વર્ગનો અખ્તિયાર ભોગવે છે. તેમને ૧૪ સુવાંગ ગામ છે તથા ચાર

ગામ બીજી બંને શાખાઓ સાથે તથા ત્રણ ગામ બાંટવાની શાખા સાથે ભાગમાં છે.

(૩). ત્રીજી શાખાના જો કે ઘણા ભાગદારો છે, તોપણ તેમાં શેરખાનજી મોટા છે. શેરખાનજી પોતાની શાખાના ગામોમાં પાંચમા ક્લાસનો અખત્યાર ભોગવે છે.

તળ બાંટવા બધા તાલુકદારો વચ્ચે મજમુ છે. આ ગામ ઉપર તથા જે સાત ગામો, ઉપર કહ્યા મુજબ કોઇ તાલુકદારનાં સુવાંગ નથી; તે બધા ગામ ઉપર દીવાની તથા ફોજદારી અખત્યાર અહીંના તાલુકદારોએ નીમેલા અને એજંન્સીએ મંજુર રાખેલ ન્યાયાધીશ ચલાવે છે, ને તેના ઠરાવ ઉપર અપીલો પરબારી એજન્સીની કોર્ટોમાં સંભળાય છે. આ ગામમાં મુખ્ય કરીને મેમણનીજ વસ્તી છે ને વેપારનું સ્થાનીક મથક છે.

આખા બાંટવા તાલુકામાં ૨૯ ગુજરાતી નિશાળો છે; અને બાંટવા તથા માણાવદરમાં દવાશાળાઓ છે.

રાજકર્ત્તા.—માણાવદરની શાખા.—આંહીના ખાન શ્રી ગઝફરખાનજીનો જન્મ સંવત ૧૯૧૯ના કારતક સુદ ૧૩ એટલે તારીખ ૪ નવેંબર ૧૮૬૨ને રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૯૩૮ના જેઠ વદ ૧૧, એટલે તારીખ ૧૨ જુન ૧૮૮૨ને સોમવારને રોજ તખ્તનશીન થયા છે, પણ તે વખતે નાની ઉમરના હોવાથી, સંવત ૧૯૩૯ના વૈશાક સુદ ૬ એટલે તારીખ ૨૧ જુન સને ૧૮૮૩ને મંગળવાર સુધી તેમને રાજની લગામ સોંપી નહોતી. તેમણે રાજકુમાર કાલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ કરેલો છે.

ગીદડની શાખા.—આંહીના ખાન શ્રી શાહામતખાનજીનો જન્મ સંવત ૧૯૦૯ના ફાગણ વદ ૭, તારીખ ૩૧ માર્ચ સને ૧૮૫૩ને રોજ થયો છે. તેમના પીતા સંવત ૧૯૨૩ના અશાડ સુદ ૮ એટલે તારીખ ૨૦ જુલાઇ સને ૧૮૬૭ને શુકરવારને રોજ હક થયા, તે વખતે તેઓ નાની ઉમરના હતા. આ સાખાની વેંહેંચણ શાહમતખાનજી તથા તેના ભાઇ અનવરખાનજી વચ્ચે સને ૧૮૭૪માં થતાં તે બને ભાઇઓને પોતપોતાનો ભાગ સંવત ૧૯૩૦ના શ્રાવણ સુદ ૮ એટલે તારીખ ૧લી આગષ્ટ સને ૧૮૭૪ને રોજ સોંપવામાં

આવ્યો છે. ખાંભી શામતખાનજી રાજકારભાર સારી રીતે ચલાવે છે, તેની ખુબ જાણી સરકારે તેમના ઉપર મેહેરબાની કરી પાંચમાં વર્ગમાંથી ચોથા વર્ગનો અધીકાર સને ૧૮૮૬ ની શરૂઆતમાં આપ્યો છે.

લાઠી.

ચોથા વર્ગનો તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ..........................૪૨ ચોરસ માઇલ.
ગામ..................................૧૨.*
વસ્તી,..............................૬,૮૦૪.
ઉપજ..........................રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો ગોહેલવાડ પ્રાંતના પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલો છે, અને તેના રાજકર્તા સંસ્થાન ભાવનગરથી ઉતરેલા છે. ભાવનગર, પાલીતાણા અને લાઠીના મુળ પુરૂષ સેજકજીના દીકરા સારંગજી લાઠીની ગાદી સ્થાપનાર હતા. સારંગજીની બેહેન જુનાગઢના ચુડાસમા રાજાને પરણાવેલાં હતાં, તેથી તેણે સારંગજીને કુંડલા પાસેની આડથીલા ચોવીસી આપી હતી. ત્યાંહા તેની ચાર પેઢી સુધી રાજ રહ્યું. પણ પછી જુનાગઢના રા મંડલીકે ચડાઇ કરી આડથીલા જીતી લુંટી લીધું. ત્યાર પછી ત્યાંહાંના ગોહેલો લાઠીમાં જતા રહ્યા, જ્યાંહાં તેમનું રાજ આજ સુધી છે. હાલના ઠાકોર નાની વયના હોવાથી ત્યાંનો રાજકારભાર એજન્સીએ નીમેલ કારભારી ચલાવે છે.

લાઠી આગળ ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેનું સ્ટેશન છે, અને તે સરકારની દેખરેખ નીચે આવ્યા પછી ઘણું સુધરી ગયું છે.

આ તાલુકામાં ત્રણ ગુજરાતી નીશાળ, એક કન્યાશાળા અને એક દવાશાળા છે.

---

*આમાંથી ચાર ગામ અમદાવાદ જીલ્લાના ધોળા પ્રગણામાં આવેલાં છે.

રાજકર્તા.—ઠાકોર સુરસંગજીનો જન્મ સંવત ૧૯૩૦ ના માહા સુદ ૯ તારીખ ૨૬ જાનેવારી સન ૧૮૭૪ ને સોમવારને રોજ થયો છે. અને સંવત ૧૯૩૫ ના કારતક સુદ ૧૦, તારીખ ૪ નવેમ્બર સન ૧૮૭૮ ને સોમવારને રોજ ગાદીએ બેઠા છે. પણ સગીર ઉમરના હોવાને લીધે રાજકુમાર કાલેજમાં હાલ વિદ્યાભ્યાસ કરે છે.

મુળી.

ચોથા વર્ગનો તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ...........................૧૩૩ ચોરસ માઇલ.
ગામ....................................૧૯.
વસ્તી...........................૧૯,૮૩૨.
ઉપજ.......................રૂા. ૧,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો ઝાલાવાડ પ્રાંતમાં રાજકોટ વઢવાણની સડક ઉપર આવેલો છે. અહીંના રાજકર્તા સોઢા પરમાર જાતના રજપુત છે. પરમાર લોકો પંદરમા સૈકાની છેવટમાં એટલે ઇ. સ. સુમારે ૧૪૭૦–૭૫માં લગધીરજીની સરદારી હેઠળ આ દેશમાં આવ્યા હતા. તેઓ પ્રથમ થાન તથા ચોટીલામાં વસ્યા હોય એમ લાગે છે. પાછળથી વઢવાણના વાઘેલા રાજાએ તેમને ભોગાવાને કાંઠે હાલ જે જગાએ મુળી શેહેર છે, તેની નજદીક પડાવ નાખવા પરવાનગી આપી. તે વખતે હાલ જે જગાએ મુળી ગામ છે ત્યાંહાં મુળી નામની એક રબારણનો નેસ હતો. આ રબારણ પરમાર લોકોને દુધ આપતી. પાછળથી તેના નેસની જગ્યાએ હાલનું ગામ બાંધ્યું ત્યારે તે રબારણના નામ ઉપરથી તેનું નામ મુળી પાડ્યું. ત્યારબાદ આસપાસનાં ગામો જીતી તેમણે પોતાનું રાજ વધાર્યું. તે વખતથી આ તાલુક ઉપર પરમારનું રાજ છે. હાલના રાજકર્તા સરતાનસિંહજી કાઠીઆવાડમાં પરમારની ગાદી સ્થાપનાર લગધીરજીથી સુમારે અઢારમી પેઢીએ છે.

મુળીમાં ઓગીર તથા આમડાના પોટલીયા વખાણવા લાએક બને છે. ત્યાં સ્વામીનારાયણના પંથનું એક પ્રખ્યાત મંદીર તથા ધરમશાળા છે, જે પંથનું તે આ દ્રિપકલ્પમાં એક મુખ્ય સ્થળ છે. વળી ત્યાંહાં સુર્યનારાયણનું એક મંદીર છે, જેને પરમાર લોકો માંડવના ડુંગરમાના ગરાસની યાદગીરી રાખવા સારૂ માંડવરાયના નામથી પૂજે છે.

આ તાલુકામાં છ ગુજરાતી નિશાળો તથા એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—ઠાકોર સરતાનસંગજીનો જન્મ સંવત ૧૮૯૦ ના ચૈત્ર સુદ ૧૩ એટલે તારીખ ૧૨ એપ્રીલ ૧૮૩૪ ના રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૯૨૬ ના અશાડ સુદ ૧ એટલે તારીખ ૨૯ જુન સન ૧૮૭૦ ને બુધવારને રોજ ગાદીએ બેઠા છે.

બજાણા.

ચોથા વર્ગને તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ..............................૧૮૩ ચોરસ માઇલ.
ગામ..............................૨૭.
વસ્તી..............................૧૫,૮૭૭.
ઉપજ..............................રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો કચ્છના નાના રણને અગ્ની ખુણે આવેલો છે. બજાણા ગામ પાટડીના રેલવે સ્ટેશનથી પાંચ માઇલ દક્ષિણે છે. ત્યાંહાંના રાજકર્તા જત છે, જેના વડવા સિંધમાંથી આવેલા કહેવાય છે. પેહેલ વેહેલા તેમને મુળીના પરમાર રાજાએ આશ્રય આપ્યો હતો. પણ પાછળથી અમદાવાદના સુલતાને તેમને બોલાવી ચાંપાનેરને ઘેરો ઘાલવાના કામમાં રાખ્યા. ત્યાં તેઓએ એટલી બધી બહાદુરી બતાવી કે ચાંપાનેરનો કિલ્લો જીત્યા પછી સુલતાને તેમના સરદાર મલેક હેદાજીને બજાણા તાબે ૨૪ ગામ આપ્યાં. હાલના મલેક નસીબખાનજી તેના વંશના છે.

બજાણા તથા તેની આસપાસનો મુલક નાની જતવાડના નામથી ઓળખાય છે, અને પાલણપુર એજન્સીમાં આવેલ વારાહી તથા તેની આસપાસનો મુલક મોટી જતવાડના નામથી ઓળખાય છે. બજાણા તાબે અછીઆણા, પીપલી અને દેહગામની ખારી જમીનમાં મીઠું પાકે છે. અને દર વરસ શ્રાવણ માસની સુદ ૧ને રોજ સવલાસ ગામ આગળ મેળો ભરાય છે, જયાંહાં હજારો લોકો એકઠા થાય છે.

આ તાલુકામાં પાંચ ગુજરાતી નિશાળો તથા એક દવાશાળા છે.

રાજકર્તા.—મલેક શ્રી નસીબખાનજીનો જન્મ સંવત ૧૮૭૬ના જેઠ સુદ ૨ એટલે તારીખ ૧૪ મેએ સને ૧૮૨૦ના રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૮૯૭ના વૈશાક સુદ ૨ એટલે તારીખ ૨૩ એપ્રીલ સને ૧૮૪૧ને શુક્રવારને રોજ તખ્તનશીન થયા છે.

વીરપુર.

ચોથા વર્ગનો તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ..............................૬૭ ચોરસ માઇલ.
ગામ..............................૧૩.
વસ્તી..............................૫,૩૩૮.
ઉપજ..............................રૂ. ૩૯,૦૦૦.

રાજયની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો હાલાર પ્રાંતમાં આવેલો છે, અને તેના ઉપર જાડેજા રજપુત રાજ કરે છે. આ રાજના મૂળ પુરૂષ નવાનગરના જામ વીભાજી (પેહેલા) ના દીકરા ભાણજી કરીને હતા, તેમને ઇ. સ. ૧૬૩૫માં તેમના બાપ તરફથી કાળાવડ ગરાસમાં મળેલું, ત્યાંહાં તે પ્રથમ રેહેતા હતા. તેના દીકરા ભારોજી કાળાવડ છોડી ખરેડી કે જે ગામના જમીનદાર તે વખત કાઠી હતા ત્યાંહાં મુસલમાની થાણા તાબે જઇ રહ્યા. અહીં તે થાણદારને એટલા બધા ઉપયોગી થઇ પડ્યા અને કાઠી લોકોને હાંકી કાઢવામાં થાણદારને

એટલી બધી મદદ કરી કે, તેથી તેમની જમીનનો થોડો ભાગ તેને મળ્યો. પાછળથી તેના વંશજોએ ધીરેધીરે વધારે જમીન મેળવી. ભારાજીથી સાતમી પેઢીએ મોકાજી થયા, તેણે ઇ. સ. ૧૭૬૬માં મુસલમાન થાણદારને હાંકી કાઢી ખરેડી હાથ કર્યું. ત્યાંહાં રહીને તેણે કાઠી લોકો પાસેથી વીરપુર અને બીજાં ગામ જીતી લઇ વીરપુરમાં ગાદી સ્થાપી. હાલ આ તાલુકાના બે માહાલ છે, વીરપુર અને ખરેડી. હાલના રાજા સુરોજી આ મોકાજીથી પાંચમી પેઢીએ છે.

આ તાલુકામાં ત્રણ ગુજરાતી નિશાળો તથા એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.—જાડેજા સુરાજીનો જન્મ સંવત ૧૯૦૨ના અષાડ વદ ૪ એટલે તારીખ ૧૨ જુલાઇ સને ૧૮૪૬ને રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૯૦૮ના માગસર સુદ ૭ એટલે તારીખ ૩૦ નવેંબર સને ૧૮૫૧ને રોજ ગાદી ઉપર બેઠા છે.

માળીયા.

ચોથા વર્ગનો તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ	૧૦૩ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૧૨.
વસ્તી	૧૧,૨૨૪.
ઉપજ	રૂ. ૬૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત—આ નાનો તાલુકો કાઠીઆવાડની છેક ઉત્તરે કચ્છના રણને કિનારે આવેલો છે. રણમાં જવાનો માળીઆનો રસ્તો સૌથી ટુંકો છે. પણ તે રસ્તો સૌથી મોડો ખુલે છે, અને સૌથી વેહેલો બંધ થાય છે.

ત્યાંહાંના રાજા જાડેજા રજપુત છે, જે મોરબીના ઠાકોર સાહેબની માફક વાગડ તથા મચ્છુકાંઠાના ઠાકોર કાંયાજીના વંશના છે. ચાલતા સૈકાની શરૂઆતમાં

માળીયા તથા મોરબીના તાલુકદારોને કદી દુશ્મની હતી. ઈ. સ. ૧૮૦૩–૪માં મોરબીના ઠાકોર જીયાજી માળીયાના ઠાકોર ડોસાજીને પકડી કેદ કરી મોરબી લઈ ગયા હતા. ત્યાર બાદ ઈ. સ. ૧૮૦૬–૭માં મરાઠાના અમલદાર બાબાજી આપાજીએ મોરબી તરફથી માળીયા જીતી લેવાની કોશીશ કરી. તેમાં તે ફત્તેહ પામ્યો નહીં, તોપણ મોરબી તરફથી તેને હડાળા ગામ મળ્યું. પછી મીઆણાઓએ એટલી બધી લુટફાટ ચલાવી મુકી કે છેવટે ઇ સ- ૧૮૧૦માં ઇંગ્રેજ સરકારને માળીયા ઉપર એક ફોજ મોકલવી પડી. આ ફોજે માળીયા તાબે કરી તેનો ગઢ જમીન દોસ્ત કરી નાંખ્યો, જેનો પાયો હજુ દેખાય છે. હાલના ઠાકોર જાડેજા શ્રી મોડજી આ ડોસાજીના પ્રપૌત્ર છે, એટલે કે તેની ચોથી પેઢીએ છે.

આંહીની વસ્તીનો મોટો ભાગ એક જંગલી અને તોફાની જાત મીઆણાનો છે, જેઓ કાંયાજીના દીકરા ઠાકોર મોડજીની સાથે કચ્છ તરફથી આ દ્વીપકલ્પમાં આવેલા, તે વખતે તેમને જમીન મળેલી હતી. મોરબી પાસેથી કેટલાંક ગામો જીતી લેવામાં તથા સ્વતંત્ર થવામાં મોડજીને તેઓએ ઘણી મદદ કરી હતી. પણ પછીથી મોડજીના વંશજોને આ દોસ્તીને બદલે ઘણું નુકશાન વેઠવું પડ્યું છે, કેમકે કાઠીઆવાડની કેટલીક તોફાની જાતોમાં મીઆણાઓ લુટફાટમાં તથા અમલને ધીકારવામાં પ્રખ્યાત છે; અને માળીઆના રાજકર્તાઓ તેમને કબજે રાખવાને અશક્ત થઈ પડ્યા છે. તેઓ બહાદુર, હીમતવાન, બરદાશી અને નીમકહલાલ જાત છે. પણ નીયમમાં થોડા રહે તેમ છે. સરસ સીપાઈઓ થાય તેવો તેમનો બાંધો છે, પણ દીલગીરી એટલીજ છે કે તેમની બુદ્ધી આડે માર્ગે વાપરે છે.

માળીઆના ઠાકોરે મીઆણાને વશ રાખવા વખતો વખત કરાર કરેલા છે. પણ તેઓ તેના અધીકારને નહીં ગણકારવાથી છેવટે ૧૮૮૦માં સરકારે તેઓનાં હથીઆર છીનવી લઈ તેમના ઉપર ધાક બેસાડવા સારૂ માળીયામાં એક હથીયારબંદ ટુકડી તથા એક ખાસ માજીસ્ટ્રેટ રાખેલ છે.

માળીયાના રણમાં ઘસીયું મીઠું બહુ પાકે છે, ને તે કાઠીઆવાડના ઘણા ભાગોમાં વપરાય છે.

આ તાલુકામાં ત્રણ ગુજરાતી નીશાળ છે, અને તળ માળીયામાં એક દવાશાળા છે.

રાજકર્તા.—ઠાકોર શ્રી મોડજીનો જન્મ સંવત ૧૯૦૩ના અષાડ સુદ ૫ એટલે તારીખ ૧૩ જુલાઇ સને ૧૮૪૭ને શનીવારને રોજ થયો છે, અને સંવત ૧૯૨૨ના પોષ સુદ ૧૫ એટલે તારીખ ૧ જાનેવારી ૧૮૬૬ને રવીવારને રોજ ગાદીએ બેઠા છે.

કોટડા-સાંગાણી.

ચોથા વર્ગનો તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ	૭૪ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૧૮.
વસ્તી	૮,૬૬૨.
ઉપજ	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦.

રાજયની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો કોટડા-સાંગાણી અથવા હોથીજીના કોટડાના નામથી ઓળખાય છે. તે હાલાર પ્રાંતમાં આવેલો છે તથા સંસ્થાન ગોંડલથી ઉતરેલો છે. ગોંડલના જાડેજા કુંભાજી (પેહેલા) ને સગરામજી ને સાંગોજી એ બે દીકરા હતા. સગરામજી ગોંડલની ગાદીએ બેઠા અને સાંગાજીને અરડોઇ ગરાસમાં મળ્યું (ઇ. સ. ૧૬૫૪–૫૫). તેના વંશજ જસાજી તથા સગ્તાનજીએ કાઠી લોકો પાસેથી કોટડા અને આસપાસનાં ગામ જીતી લઇ ઇ. સ. ૧૭૫૦ માં કોટડામાં ગાદી સ્થાપી. પણ આ જીતનો તેઓ ઉપભોગ લઇ શક્યા નહીં, કારણ કે કાઠી લોકોના હુમલા સામે ટક્કર લેતાં લડાઇમાં તેમનો પ્રાણ ગયો. તેમના પછી તેમના ભત્રીજા હોથીજી ગાદી ઉપર બેઠા. તેણે લાંબી મુદ્દત સુધી રાજ કર્યું, તેથી તે હોથીજીનું કોટડું કહેવાય છે. હાલના રાજા તેમનાથી પાંચમી પેઢીએ છે. તેઓ નાની વયના હોવાથી એજંસીથી નીમાયેલા કારભારી તાલુકાનો રાજકારભાર ચલાવે છે. આ તાલુકાના બે માહાલ છે, કોટડા અને અરડોઇ.

આ તાલુકામાં ત્રણ ગુજરાતી નીશાળો ને એક દવાશાળા છે.

રાજકર્ત્તા.--ઠાકોર મુળવાજી તોગાજીનો જન્મ સંવત ૧૯૨૯ ના કારતક સુદ ૫ એટલે તારીખ ૫ ડીસેંબર સન ૧૮૭૨ ને મંગળવારને રોજ થયો છે, ને સંવત ૧૯૩૫ ના કારતક વદ ૧૩ એટલે તારીખ ૨૨ નવેંબર સન ૧૮૭૮ ને શુક્રવારને રોજ ગાદીએ બેઠા છે, અને હાલ રાજકુમાર કૉલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ કરે છે.

જેતપુર.

ચોથા વર્ગનો તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ	૭૩૪ ચોરસ માઇલ.
ગામ	૧૪૪.
વસ્તી	૯૨,૫૫૩.
ઉપજ	રૂ. ૮,૮૦,૦૦૦.

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ તાલુકો મોટો અને માતબર છે, અને તે વાળા કાઠીને તાબે છે. વાળા કાઠીઓ કેટલાક સૈકા અગાઉ આ પ્રાંતમાં આવેલા; તે અગાઉ તેમની રાજધાની મોટા દેવળીયામાં હતી. ત્યાંહાંથી તેઓએ ચીતળ જીતી લીધું. ચીતળ આવ્યા પછી તેઓએ જેતપર ને પાછળથી મેંદરડા ને બીલખા મેળવ્યાં.

જો આ તાલુકો એકજ રાજાના કબજામાં હોય, તો તે બીજા વર્ગ બલકે પેહેલા પણ વર્ગમાં ગણાય, અને તેની ઉપજ સેહેલાઇથી ઘણી વધી શકે, કારણ કે તે આ ઇલાકાના મધ્ય ભાગમાં આવેલો છે, અને તેની જમીન ફળદ્રુપ છે, તથા તેના મુલકમાં થઇને રેલવે પસાર થાય છે. પણ એક માલીકને બદલે ઓછામાં ઓછા તેમાં ઓગણીશ ભાગદારો છે. કાઠી લોકો સરખી વેહેં-ચણના જુના રીવાજને વળગી રહ્યા છે, તેથી કેટલાક વખત ગએ ભાગદારોમાં વધારો થશે. આ તાલુકો અગાઉ મજમુ હતો પણ થોડી મુદ્દત થયાં ઘણા

બરા ભાગની વેંહેંચણ થઇ ગઇ છે, તેમાં તળ જેતપુર અને બીજાં કેટલાંક ગામ મજમુ રહ્યાં છે.

આમાંના ૧૪ ભાગદારો નીચે લખી વીગતે ચોથાથી છઠા વર્ગ સુધીનો અખત્યાર ભોગવે છે :—

ત્રણ	ભાગદારો—	ચોથા વર્ગનો.
ચાર	,,	પાંચમા ,,
સાત	,,	છઠા ,,

બાકીના ભાગદારોના ગરાસ ઉપર તાલુકા કોર્ટ તથા તાબાના થાણદારો અખત્યાર ચલાવે છે. તથા જેજે મજમુ ગરાસ છે તેના ઉપર તાલુકા કોર્ટ અખત્યાર ચલાવે છે. બધા ભાગદારોએ પસંદ કરેલ ત્રણ ભાગદારોથી તાલુકા કોર્ટ બનેલી છે, અને તે પાંચમા વર્ગનો અખત્યાર ભોગવેછે, તે ઉપરાંતનો અખત્યાર એજન્સીને હાથ છે.

જેતપુર શેહેર ભાદર નદીને પશ્ચિમ કિનારે આવેલું છે, અને તે આબાદીવાળું અને માતબર ગામ, એ ભાગમાં વેપારની બાબતમાં ધોરાજીથી બીજે નંબરે છે. જેતપુરની ઉત્તરે આશરે એક માઇલ દુર રાજકોટથી જુનાગઢની સડક ઉપર ભાદર નદી ઉપર એક સારો પુલ બાંધેલો છે. ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેની ધોરાજી લાઇન ઉપર જેતપુર આગળ રેલવેનું સ્ટેશન છે, જે શેહેરને અગ્નીખુણે સુમારે બે માઇલ દુર છે.

આ તાલુકામાં એક ઇંગ્રેજી, એક સંસ્કૃત, ૨૬ ગુજરાતી નિશાળો તથા બે કન્યાશાળા છે, તથા જેતપુર અને ચીતળમાં દવાશાળાઓ છે.

રાજકર્ત્તા.—નીચે લખેલા ત્રણ મુખ્ય ભાગદારો છે; જેઓ ચોથા વર્ગનો અખત્યાર ભોગવે છે.

(૧.) વાળા લખમણ ભેરામ, જેમનો જન્મ સંવત ૧૯૦૫ ના પોષ સુદ ૧૦ એટલે તારીખ ૪ જાનેવારી સન ૧૮૪૯ ને ગુરૂવારને રોજ થયો છે, અને સંવત ૧૯૩૯ ના ભાદરવા વદ ૧ એટલે તારીખ ૧૭ સપટેંબર સન ૧૮૮૩ ને સોમવારના રોજ ગાદી ઉપર બેઠા છે.

(૨.) વાળા સુરગ ગાંગા, જેઓ સુમારે ૬૬ વર્ષની વયના છે.

(૩.) વાળા કાળા દેવદાન, જેમનો જન્મ સંવત ૧૮૯૦ ના માહા સુદ ૧૧ એટલે તારીખ ૧૯ ફેબ્રુઆરી સન ૧૮૩૪ ને રોજ થયો છે, અને સંવત ૧૯૧૨ ના અશાડ સુદ ૧૦ એટલે તારીખ ૧૨ જુલાઇ સન ૧૮૫૬ ને સનીવારને રોજ ગાદી ઉપર બેઠા છે.

પાટડી.

ચોથા વર્ગનો તાલુકો.

ક્ષેત્રફળ	૩૯ ચોરસ માઇલ.	કાઠીઆવાડ એજન્સીને તાબે છે તેટલો ભાગ.
ગામ	૭.	
વસ્તી	૩,૮૭૭.	
ઉપજ	રૂ. ૪૫,૦૦૦.	

રાજ્યની સામાન્ય હકીકત.—આ નાનો તાલુકો ઝાલાવાડ પ્રાંતને ઇશાન ખુણે આવેલો છે, અને તેના માલેક કણબી તાલુકદાર છે. આ તાલુકાનો મોટો ભાગ અમદાવાદ તાબે સરકારના ખાલસા પ્રગણામાં છે. તેનાં માત્ર સાત ગામ કાઠીઆવાડ પોલીટીકલ એજંસીની હકુમત નીચે છે, જેમાં આ તાલુકદાર ચોથા વર્ગનો અખત્યાર ભોગવે છે.

પાટડી ગામ અમદાવાદ જીલ્લાની હદમાં બી.બી. ને સી.આઇ. રેલવેની ખારાઘોડાની શાખા ઉપર આવેલું છે. ધ્રાંગધ્રાના રાજની પ્રથમ તે રાજધાની હતી. ઇ. સ. ૧૭૪૦માં, વીરમગામના દેશાઇ ભાવસંગના* તે ગામ ઉપર જે હક હતા તે બધા છોડી દેવાની શરતથી મરાઠાઓએ તેને પાટડી

---

*ભાવસીંગજીનું કુટુંબ ન્યાતે કડવા કણબી, સોળમા સૈકામાં ચાંપાનેરની પડતી થઇ તે વખતે ત્યાંથી નીકળી વીરમગામ આવી પ્રથમ પટેલ તરીકે રહ્યા હતા, અને પાછળથી ઔરંગઝેબના રાજમાં ત્યાંહાંના વહીવટદાર થયા હતા, અને તે શેહેરને ધનાઢ્ય તથા આબાદ કર્યું હતું.

તથા ૧૯ ગામ અને મીઠાની ઉપજ સ્વાધીન કરી હતી. ઈ. સ. ૧૭૫૭ માં મરેઠાઓએ અમદાવાદ જીતી લીધું ત્યારે મુળ દેશાઇ ભાવસીંગજીના કાકા બુખાણદાસે પેશ્વાના અમલદાર સાથે કાવતરૂં કરીને અસલ દસ્તાવેજ રદ કરાવી નવું દસ્તાવેજ કરાવી લીધું. આ નવા દસ્તાવેજ મુજબ પાંચસેં ઘોડે સ્વારથી ગાયકવાડને મદદ કરવાની શરતે ભાવસંગજીને ૧૧ ગામ અને મીઠાની ઉપજનો પોણો ભાગ મળ્યો તથા તેના કાકાને ત્રણ ગામ મળ્યાં. અઢારમા સૈકાના છેલ્લા ભાગમાં આ મુલકમાં ગડબડ ચાલી તે વખતે પાટડીનો કિલ્લો મજબુત હોવાથી તેના માલીક સારો ટકાવ કરી શક્યા હતા. ઈ. સ. ૧૮૦૩ માં ભાવસંગજીના પૌત્ર વખતભાઇએ ગાયકવાડની સામે બાથ ભીડી હતી, પણ તેની હાર થવાથી તથા દોઢ લાખ રૂપીઆનો દંડ આપવો પડવાથી તે કરજવાન થઇ ગયો. ચાકરી કરવાનો કરાર પણ રદ કરી તેને બદલે દર પચાશ મહીને રૂપીઆ ૧૨૦૦૦ ની ખંડણી ઠરાવવામાં આવી. ઈ. સ. ૧૮૧૮ માં ઇંગ્રેજ સરકારે દર સાલ રૂપીઆ ૧૨,૦૦૦ આપવા ઠરાવી મીઠાના તમામ અગર પોતાને હાથ કર્યા છે.

રાજકર્त्ता.—દેશાઇ સુરજમલજીનો જન્મ સંવત ૧૯૦૪ ના પોષ વદ ૧૦ એટલે તારીખ ૩૦ જાનેવારી ૧૮૪૯ ને રવીવારના રોજ થયો છે, અને તેના ભાઇ હીમતસંગજી બીનવારસ ગુજરી જતાં સંવત ૧૯૪૦ ના અષાડ વદ ૨ એટલે તારીખ ૧૦ જુલાઇ સન ૧૮૮૪ ને ગુરૂવારને રોજ ગાદી ઉપર બેઠા છે.

TABULAR STATEMENT
of
States and Talukas.

TABULAR STATEMENT of the

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the Chief Town.
		JHALAWAD PRANT.					
1	Dhránga-dhra	H. H. Ráj Sir Mánsinhji.	Jhála Raj-put.	1	1157	129	12,304
2	Vánkáner..	Ráj Shri Gagu-bha	„ ...	2	415	87	5,533
3	Limbdi ...	Thákor Sáheb Jaswatsinhji.	„ ...	2	344	*44	12,873
4	Wadhwán.	Thákor Sáheb Bálsinhji	„ ...	2	236	31	16,949
5	Lakhtar ...	Karansinhji ...	„ ...	3	247	51	4,132
6	Sáyla	Wakhatsinhji...	„ ...	3	222	38	6,488
7	Chuda ...	Becharsinhji......	„ ...	3	78	14	5,061
8	Muli	Sartánji	Parmár Rajput.	4	133	19	6,357
9	Bajána ...	Nasibkhán	Mahome-dan Malek	4	183	27	2,463
10	Pátdi	Surajmalji	Kunbi	4	39	7	768
11	Vanod ...	Hayátkhán......	Mahome-dan Malek	5	57	11	2,693
12	Bhoika ...	Vahiwatdár Má-dhavsang	Jhála Raj-put	6	30	3	2,287
13	Rájpar ...	Karansangji ...	„ ...	6	15	2	1,020
14	Vadod ...	Fatesangji	„ ...	6	14	3	924
15	Dasáda ...	*Barsath.*			123	22	3,814
		Joráwarkhán ...	Mahome-dan Malek	6			
		Umarkhán ...	„ ...	...			
		Jáfarkhán	„ ...	...			
		Gadhsath.					
		Jesharkhán	„ ...	...			
		Sádulkhán	„ ...	...			
		Sádatkhán	„ ...	...			

* Besides these 28 villages are under the Ahmedabad Collectorate.

Chiefs and Tálukdárs in Káthiáwár.

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of Each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
99,686	5,00,000	40,671 0	......	4,006 0	......	44,677 0
30,491	2,10,355	17,422 0	......	1,457 0	......	18,879 0
43,063	2,57,000	44,128 0	......	1,390 0	15 13	45,533 13
42,500	4,00,000	25,922 8	......	2,682 0	87* 6	28,691* 8
23,208	75,000	6,763 0	......	464 0	124 0	7,351 o
16,991	65,000	15,001 0	......	510 0	......	15,511 0
13,496	1,40,000	6,324 0	......	676 0	143† 6	7,143† 6
19,832	1,00,000	7,501 0	......	1,853 0	......	9,354 0
15,877	1,00,000	7,980 0	......	......	57 10	8,037 10
3,877	45,000	5,235 0	......	......	......	5,235 0
6,766	15,000	1,953 0	......	......	......	1,953 0
4,303	13,666	1,759 0	......	279 0	94‡ 3	2,132‡ 3
1,674	14,000	2,412 0	......	186 0	......	2,598 0
1,590	21,000	1,252 0	......	278 0	......	1,530 0
16,968	60,000	12,968 0	......	......	23 4	12,991 4

*Plus eight pies. †Plus five pies. ‡Plus nine Pies.

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census Of the Chief Town.
		JHALAWAD PRANT. (*continued*).					
16	Chotila ...	Dáda.	Khâchar Káthi.	6	108	35	2,029
		Jasa.	" ...	6			
		Bhoj	" ...	...			
		Chámpráj.	" ...	...			
		Ráning.	" ...	...			
		Bhán.	" ...	...			
		Nág.	" ..	...			
		Ebhal.	" ...	...			
17	Sanosra ...	Dáda *alias* Golan	" ...	6	13	3	680
18	Anandpar.	Ráma.	" ...	6	130	32	1,461
		Mesur.	" ...	6			
		Jethsur.	" ...	...			
		Bhoj.	" ...	...			
		Godad.	" ...	...			
		Kánthad	" ...	...			
		Shádul.	" ...	...			
19	Rái-Sánkli	Ambávidás	Kunbi	6	6	2	477
20	Páliád......	Amra.	Khâchar Káthi.	...	85	15	3,365
		Oghad.	" ...	...			
		Bhán.	" ...	...			
		Jethsur.	" ...	...			
		Lakhman.	" ...	...			
		Mánsur	" ...	...			
		Harsur	" ...	...			
21	Karmad...	Dádubha	Jhála Raj-put.	...	3	1	648
22	Kanthária.	Falji	" ...	...	14	2	1,555
		Bápji	" ...	...			
		Dádáji	" ...	...			
		Nágbhái	" ...	...			
		Harisang.........	" ...	...			
23	Károl......	Dhirsingji	" ...	...	11	2	1,085
		Amarsangji	" ...	...			

according of 1881. Of each Taluka.	Estimated revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency. British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
7,939	21,874	652	......	221 8	24 9*	898 1 4
1,140	4,030	186	......	51 0	......	237 0 0
2,725	29,113	715	......	205 0	......	920 0 0
721	9,000	556	382 0	......	......	938 0 0
9,662	40,000	907	......	306 0	......	1,213 0 0
648	5,117	140	......	32 0	59 6†	231 6 7
2,260	10,497	1,491	......	208 0	89 1‡	1,788 1 9
1,325	6,185	703	......	93 0	......	169 0 0

* plus 4 pies † plus 7 pies ‡ plus 9 pies

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Jurisdiction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census. Of the chief Town.
		JHALAWAD PRANT. (continued.)					
24	Kamálpar.	Banesang	Jhála Rajput.		4	1	737
		Harisang........	" ...	...			
25	Khambhláv.	Prabhátsang. ...	" ...	...	10	2	1,446
		Kákáji ,.........	" ...	...			
		Nársangji.	" ...	...			
26	Gedi	Veráji............	" ...	...	11	2	901
		Kesháji.	" ...	...			
27	Chachána.	Kálubhái.	" ...	...	6	1	782
28	Chhalála.	Becharsang. ...	" ...	...	5	1	800
		Prabhátsang. ...	" ...	...			
29	Jákhan ...	Oghadbhái	" ...	...	3	1	703
		Haribhái	" ...	...			
30	Khándia.	Bhagwatsang....	" ...	...	5	1	785
		Kasalsang	" ...	...			
31	Talsána ...	Veráji	" ...	...	43	4	1,701
		Dhirsang	" ...	...			
32	Távi	Kesrisang	" ...	...	12	1	777
		Himatsang. ...	" ...	...			
33	Devalia ...	Kesrisang	" ...	...	11	2	693
		Keranji.	" ...	...			
34	Darod ...	Bhimji.	" ...	...	4	1	376
		Becharsang. ...	" ...	...			
35	Paláli	Ratansang.......	" ...	...	4	2	615
		Khengárji.	" ...	...			
36	Bhathán ...	Pátáji.............	" ...	...	4	1	685
		Harbhamji.......	" ...	...			
37	Bhalgámda	Nársangji.	" ...	...	19	3	1,210
		Harbhamji. ...	" ...	...			
		Khimábhái	" ...	...			
38	Bhadvána.	Khodábhái.......	" ...	...	15	2	636
		Nársang.	" ...	...			
		Kesrisang	" ...	...			
39	Láliyád ...	Madársang.......	" ...	...	4	1	783
		Káñyábhái.......	" ...	...			

...according of 1881. Of each Taluka.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency. British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
737	2,700	776 0	......	......	......	776 0 0
1,643	4,579	730 0	......	139 0	......	869 0 0
1,327	4,286	1,200 0	......	139 0	......	1,339 0 0
782	2,293	318 0	......	......	......	318 0 0
800	2,300	971 0	......	78 0	73 4*	1,122 4 10
703	1,573	242 0	......	46 0	......	288 0 0
785	2,945	806 0	......	81 0	13 4†	900 4 2
3,661	22,922	913 0	......	139 0	......	1,052 0 0
777	2,711	310 0	......	25 0	......	335 0 0
1,040	5,232	467 0	......	56 0	......	523 0 0
376	1,180	366 0	......	50 0	......	416 0 0
679	4,800	357 0	......	46 0	......	403 0 0
685	3,159	641 0	......	60 0	......	701 0 0
2,289	11,831	1,400 0	......	105 0	......	1,505 0 0
928	5,544	998 0	......	83 0	......	1,081 0 0
783	2,850	362 0	......	......	......	362 0 0

* plus 10 pies † plus 2 pies

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		JHALAWAD PRANT. (continued.)					
40	Vanálá ...	Prabhátsang. ...	Jhala Rajput.	...	3	1	625
		Abhesang.	„ ...	...			
41	Samla. ...	Náransang.......	„ ...	...	13	2	757
		Bhákharji.	„ ...	...			
		Bhagwánji	„ ...	...			
		Prabhátsang. ...	„ ...	...			
42	Sáhuka. ...	Khetábhái	„ ...	...	6	1	920
43	Untdi. ...	Rupji.	„ ...	...	6	1	431
		Manubha	„ ...	...			
44	Ankewália	Umedsang ...	„ ...	...	17	3	1,464
		Ganubha.	„ ...	...			
45	Jhámpo-dad.	Dipsang	„ ...	...	4	1	561
		Govindsang. ...	„ ...	...			
		Mohobatsang....	„ ...	...			
46	Kheráli.....	Gagubha.	„ ...	...	11	2	1,163
		Haribhái.	„ ...	...			
		Harbhamji	„ ...	...			
47	Gundiáli...	Abhesang.	„ ...	...	15	2	914
48	Jhamar. ...	Abhesang.	„ ...	...	4	1	718
		Bhimsang.	„ ...	...			
49	Dudhrej...	Bhagwatsingji.	„ ...	...	12	2	1,309
		Ranmalsangji.	„ ...	...			
		Takhatsang. ...	„ ...	...			
50	Bhálála.....	Madársang. ...	„ ...	...	6	1	541
		Udesang.	„ ...	...			
		Bhagwatsang....	„ ...	...			
51	Vana......	Wakhatsang ...	„ ...	...	24	3	2,297
		Bhojrájji.	„ ...	...			
		Junáji	„ ...	...			
		Jasmatsang ...	„ ...	...			
		Madársang	„ ...	...			
		Bhárubhá.	„ ...	...			

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
625	2,673	396 0	......	......	......	396 0 0
1,330	7,625	959 0	......	104 0	......	1,063 0 0
920	2,650	519 0	......	65 0	......	584 0 0
431	1,955	493 0	......	46 0	......	539 0 0
2,246	14,860	1,300 0	......	226 0	......	1,526 0 0
561	4,124	138 0	......	......	......	138 0 0
1,658	10,611	678 0	......	......	......	678 0 0
1,796	12,000	1,408 0	......	......	......	1,408 0 0
718	4,016	464 0	......	......	......	464 0 0
2,183	18,342	1,102 0	......	97 0	......	1,199 0 0
541	2,045	474 0	......	......	......	474 0 0
3,494	22,318	3,715 0	......	278 0	......	3,993 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Jurisdiction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census Of the chief Town.
		JHALAWAD PRANT. (continued).					
52	Vithalgadh.	Bháskarráo Vithal.	Chandraseni Kayasth Parbhu.	...	23	5	1,273
53	Kesharia.	Khengárji. ...	Jhála Rajput.	...	3	1	231
		Agarsang.	„ ...	...			
54	Munjpar...	Raghábhái.......	Parmár-Rajput.	...	3	1	548
		Devisang.	„ ...	...			
		Punjábhái	„ ...	...			
55	Jhinjhuwáda.	*Meláni.*			165	16	3,770
		Vágháji.	Koli Thákarda.	...			
		Prathiráj.	„ ...	...			
		Dánsang.	„ ...	...			
		Rásáni					
		Fatesang.	„ ...	...			
		Cheláji.	„ ...	...			
		Gumánsang. ...	„ ...	...			
		Kesrisang	„ ...	...			
		Dánsang	„ ...	...			
		Jasáji	„ ...	...			
56	Bhárejda ..	Oghad.	Bhábhla-Káthi.	...	2	1	427
		Punja.	„ ...	...			
57	Bhimora.	Odha.	Kháchar-Káthi.	...	36	12	404
		Desa.	„ ...	...			
58	Bámanbor	Sáta.	„ ...	...	12	4	796
59	Mewása ...	Ebhal.	„ ...	...	24	6	413
		Mána.	„ ...	...			

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of Each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
1,999	15,000	....	......	......	......	....
231	1,651	278 0	......	......	......	278 0 0
548	3,225	603 0	......	......	......	603 0 0
15,764	1,50,000	11,073 8	......	......	......	11,073 8 0
427	2,465	94 0	......	......	31 12	125 12 0
717	8,133	307 8	......	63 8	......	371 0 0
987	2,103	76 0	......	......	......	76 0 0
1,175	6,203	445 0	......	114 0	......	559 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		JHALAWAD PRANT. (continued).					
60	Mátra-Timba.	Ráning.	Khăchar-Káthi.	...	6	1	433
61	Chobári....	Odha.	„ ...	...	13	3	260
		Desa.	„ ...	...			
62	Sudámda-Dhan-dhalpar.	Bhán.	Khavad-Káthi.	...	135	27	3,379
		Dewa.	„ ...	...			
		Jiwa.	„ ...	...			
		Visa.	„ ...	...			
		Khoda.	„ ...	...			
		Godad.	„ ...	...			
63	Sejakpar.	Punja.	„ ...	...	29	4	1,290
		Desa.	„ ...	...			
		Odha.	„ ...	...			
64	Rámparda	Rája.	Karapda-Káthi.	...	5	1	423
		Godad.	„ ...	...			
		SORATH PRANT.					
65	Junágadh.	H. H. Nawáb Sáheb Báhá-durkhánji.	Mahome-dan Bábi.	1	3,280	890	24,679
66	Jáfrábád.	Nawáb of Jan-jira.	Sidi.	2	42	12	4,783
67	Porbandar	Ráná Shri Vik-mátji.	Jethwa Rajput.	3	637	103	14,570
68	Bántwa....	*Mánàvadar.* Gazafarkhánji	Mahome-dan Bábi.	3	222	56	2,482
		Gidad. Sáhmatkhánji	„ ...	4			1,814
		Bántwa. Sherkhánji	„ ...	5			7,589

according of 1881.	Estimated revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
433	1,201	290 0	......	72 0	......	362 0 0
295	5,209	154 0	......	45 0	......	199 0 0
7,431	20,525	2,381 0	......	743 0	......	3,124 0 0
1,731	5,325	316 8	......	116 0	......	432 8 0
423	1,034	75 0	......	......	......	75 0 0
3,87,499	27,00,000	28,394 0	37,210 0	......	......	65,604 0 0
9,405	45,000	....	......	......	......	....
71,072	3,00,000	21,202 0	7,196 0	5,106 0	...	33,504 0 0 15,000* 0 0 48,504 0 0
38,517	4,00,000	29,642 0	......	......	......	29,642 0 0

*Customs.

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Jurisdiction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		SORATH PRANT. (continued).					
69	Jetpur ...	Lakhman.	Vála Káthi	4	734	144	11,813
		Surag.	„ ...	4			
		Kála Devdán. ...	„ ...	4			
		Báwa.	„ ...	5			
		Ala.	„ ...	5			
		Godad.	„ ...	5			
		Desa.	„ ...	5			
		Gorkha.	„ ...	6			
		Rána.	„ ...	6			
		Dána.	„ ...	6			
		Nathu.	„ ...	6			
		Kála Bhán.	„ ...	6			
		Nág.	„ ...	6			
		Loma	„ ...	6			
		Vájsur.	„ ...	...			
		Rám.	„ ...	...			
		Nája.	„ ...	...			
		Válera.	„ ...	...			
		Khoda.	„ ...	...			
70	Vasávad.	Lábhshankar ...	Vadnagrá-Nágar.	5	17	4	2,969
		Rájárám	„ ...	...			
		Vrajlál.	„ ...	...			
		Shankarprasád.	„ ...	...			
		Keshavlál.	„ ...	...			
		Ranchhodji. ...	„ ...	...			
		Rámji	„ ...	...			
		Pránshankar. ...	„ ...	...			
71	Dedán. ...	Unad.	Kotila Bábria.	5	50	8	2,256
		Nája.	„ ...	...			
		Jetmal.	„ ...	...			

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
92,553	8,80,000	50,262 0	5,164-13	3,796 0	......	59,222 13 0
3,833	12,000	766 0	......	......	......	766 0 0
5,437	35,000	....	2,956 0	......	......	2,956 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		SORATH PRANT. (continued).					
72	Bagasra ...	Harsur.	Vála Káthi	6	56	8	7,876
		Jaga.	„ ...	6			
		Giga.	„ ...	6			
		Mulu.	„ ...	...			
		Godad.	„ ...	...			
		Sámat...........	„ ...	...			
73	Vichhá-vad.	Hariprasád.......	Vadnagra Nágar.	6	4	1	680
		„ Jaswantrái.	„ ...	...			
74	Kuba. ...	Jádavrái.	„ ...	6	3	1	375
		Trambakrái. ...	„ ...	...			
75	Káthrota.	Jiwa.	Mála Ká-thi.	...	1	1	59
76	Khijadia-Nájáni.	Bhoja.	Vála Káthi	...	1	1	85
77	Kaner ...	Vasta.	„ ...	...	2	1	249
78	Garamli-Moti.	Nathu	„ ...	...	2	1	327
79	Garamli-Náni.	Hamir.	„ ...	...	2	1	400
80	Gadhia. ...	Hipa.	„ ...	...	11	2	777
		Chámpa	„ ...	...			
81	Charkha.	Rám.	„ ...	...	10	2	1,350
		Unad.	„ ...	...			
		Bhán.	„ ...	...			
		Vikamshi	„ ...	...			
82	Jhámka..	Gorkha.	„ ...	...	7	1	785
		Moka.	„ ...	...			
83	Dholarwa.	Mulu.	„ ...	...	4	1	328
84	Mánáváv.	Bháya	„ ...	...	5	1	528
85	Lákhápá-dar.	Vira.	„ ...	...	5	1	409
86	Monvel. ...	Válera.	„ ...	...	31	4	1,928
		Ráning.	„ ...	...			

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
16,115	1,00,000	....	2,554 0	1,544 0	......	4,098 0 0
680	8,000	....	......	......	......	....
375	4,000	....	......	......	......	....
59	1,000	....	52 0	......	......	52 0 0
85	1,000	....	52 0	......	......	52 0 0
249	2,000	....	195 0	......	......	195 0 0
327	2,000	....	196 0	24 0	......	220 0 0
400	15,00	....	194 0	......	......	194 0 0
777	2,500	....	274 0	21 0	......	295 0 0
1,413	12,000	....	503 0	38 0	......	541 0 0
785	4,000	....	185 0	......	......	185 0 0
328	2,000	....	103 0	23 0	......	126 0 0
528	1,500	....	149 0	23 0	......	172 0 0
409	3,000	....	154 0	24 0	......	178 0 0
2,785	20,000	....	312 15	......	......	312 15 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		SORATH PRANT. (continued).					
87	Vekria. ...	Mánsur.	Vála Káthi	...	8	1	774
88	Vághavdi.	Kána.	„ ...	...	3	1	89
89	Hálaria. ...	Háthia.	„ ...	...	6	4	756
		Alag	„ ...	...			
		Hamir.	„ ...	...			
90	Siléna. ...	Mámaiya.	„ ...	...	4	1	691
		Háthia.	„ ...	...			
91	Dahida ...	Mámaiya.	„ ...	...	2	3	366
		Kapur.	„ ...	...			
		Jála..............	„ ...	...			
		Rukhad.	„ ...	...			
		Nág..............	„ ...	...			
		Jethsur.	„ ...	...			
92	Gigásáran.	Vájsur.	Kotila. ...	...	6	1	623
		Chámpráj.	„ ...	...			
		Sámat	„ ...	...			
		Sálch Jamádár.	Mahome-dan	...			
		HALAR PRANT.					
93	Navánagar	H. H. Jám Sir Vibháji K.C.S.I.	Jádeja Raj-put	1	3,791	631	39,668
94	Morvi. ...	H. H. Thákor Sáheb Vághji.	„ ...	2	822	136	15,353
95	Dhrol. ...	Thákor Sáheb Jesanghji.	„ ...	2	283	65	4,613
96	Rájkot. ...	Thákor Sáheb Báwáji.	„ ...	2	282	61	15,139
97	Gondal. ...	Thákor Sáheb Bhagvatsinhji.	„ ...	2	1,025	174	13,523
98	Virpur. ...	Suráji	„ ...	4	67	13	1,342
99	Kotrá-Sángáni.	Mulwáji.........	„ ...	4	74	20	2,318
100	Mália. ...	Modji............	„ ...	4	103	12	4,104

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of Each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
774	4,000	....	54 12	......	......	54 12 0
89	1,200	....	135 0	19 0	......	154 0 0
1066	15,000	....	102 0	77 0	......	179 0 0
691	3,000	....	102 0	......	......	102 0 0
848	10,000	....	......	......	......	....
623	5,000	....	......	......	......	....
3,16,147	24,00,000	50,312 0	64,924 0	4,857 0	......	1,20,093 0 0
89,964	8,00,000	9,263 0	49,208 0	3,088 0	......	61,559 0 0
21,776	1,40,000	....	9,552 0	679 0	......	10,231 0 0
40,527	2,00,000	18,991 0	......	2,330 0	......	21,321 0 0
1,35,604	12,00,000	49,096 0	61,017 0	608 0	......	1,10,721 0 0
5,338	39,000	3,418 0	......	696 0	......	4,114 0 0
8,642	1,00,000	10,189 0	......	1,427 0	......	11,616 0 0
11,224	60,000	....	1,182 0	185 0	......	1,367 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		HALAR PRANT. (continued).					
101	Mengni. ...	Mádhavsingji.	Jádeja Raj-put.	5	35	8	1,329
102	Gavridad.	Partápsingji. ...	„ ...	5	27	6	1,034
103	Kothária.	Jethiji.	„ ...	5	7	6	842
104	Pál.	Ratansangji. ...	„ ...	5	21	5	587
105	Gadhka ...	Shivsangji........	„ ...	5	23	5	919
106	Jália De-wáni.	Mánsangji.	„ ...	5	36	10	825
107	Bhádwa ...	Bhávsangji	„ ...	6	7	4	330
108	Rájpara ...	Asháji.	„ ...	6	1½	8	765
109	Sháhpur...	Gagubha.........	„ ...	6	10	4	525
110	Lodhika...	Abhesangji. ...	„ ...	7 }	15	12	1,808
		Patháji.	„ ...	7 }			
111	Vadáli. ...	Bhupatsang. ...	„ ...	7	2	1	590
112	Khirasra	Ráysangji.	„ ...	7	13	13	1,078
113	Sisáng-Chándli.	Nársang.........	„ ...	... }	1	2	821
		Pachánji	„ ...	... }			
		Bápubhái.	„ ...	... }			
		Chandrasang ...	„ ...	... }			
		Dosáji............	„ ...	... }			
114	Virva. ...	Bhάváji.	„ ...	...	·76	1	176
115	Kánkasi-áli.	Bhupatsang. ...	„ ...	... }	·76	1	236
		Náranji.	„ ...	... }			
116	Mawa. ...	Dungarji.	„ ...	... }	·76	1	233
		Rámsang.	„ ...	... }			
		Harisang.	„ ...	... }			
117	Kotra-Ná-yáni.	Harisang.	„ ...	... }	3	1	1,256
		Vakhtáji..........	„ ...	... }			
		Muluji.	„ ...	... }			
		Meghji.	„ ...	... }			
118	Kánpar-Ishwaria.	Chámpráj.	Vála Káthi	... }	3	2	776
		Mátra............	„ ...	... }			
		Surag............	„ ...	... }			
		Jasa.	„ ...	... }			

according of 1881.	Estimated revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
3,454	21,000	3,412 0	......	......	......	3,412 0 0
2,381	14,000	1,011 0	......	610 0	......	1,621 0 0
2,366	16,000	948 0	......	298 0	......	1,246 0 0
1,214	8,000	1,253 0	......	394 0	......	1,647 0 0
2,252	14,000	643 0	......	202 0	......	845 0 0
2,383	15,000	....	1,181 12	370 0	......	1,551 12 0
1,231	11,000	1,394 0	......	238 0	......	1,632 0 0
2,094	12,000	2,922 0	......	241 0	......	3,163 0 0
1,237	6,500	464 0	......	146 0	......	610 0 0
4,655	25,000	1,287 0	......	405 0	......	1,692 0 0
590	2,000	246 0	......	78 0	......	324 0 0
4,377	19,000	2,366 0	......	350 0	......	2,716 0 0
1,712	7,500	720 0	......	226 0	......	946 0 0
176	1,000	149 0	......	44 0	......	193 0 0
236	1,200	84 0	......	27 0	......	111 0 0
233	2,000	120 0	......	38 0	......	158 0 0
1,256	6,000	....	542 0	145 0	......	687 0 0
1,369	5,000	230 0	......	117 0	......	347 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Jurisdiction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		HALAR PRANT. (continued.)					
119	Bhalgám-Baldhoi.	Jasa.............	Vála Káthi	...	1	1	732
		Ebhal.	„ ...	...			
120	Dhrápha. ..	Sajubhai.	Jádeja Rajput.	...	44	23	2,807
		Merji.	„ ...	...			
		Mádhavsang. ...	„ ...	...			
		Lákháji.	„ ...	...			
		Jethiji.	„ ...	...			
		Habhuji.........	„ ...	...			
		Muluji.	„ ...	...			
		Kálubhái.	„ ...	...			
		Ratansang	„ ...	...			
121	Sátodad-Vávdi	Rámsang.	„ ...	...	13	4	1,045
		Kálubhái.	„ ...	...			
		Gagji.	„ ...	...			
		Vajesang.	„ ...	...			
122	Mulila-Deri.	Háthibhái.	„ ...	...	15	7	900
		Gorakhji.........	„ ...	...			
123	Amrápar.	Ajambhái.	Mahomedan Seta.	...	8	2	1,299
		Fatehkhán......	„ ...	...			
		Mámdubhái. ...	„ ...	...			
		GOHELWAD PRANT.					
124	Bhávnagar	His Highness Ráwal Sir Takhtsinhji, G. C. S. I.	Gohel Rajput.	1	2,860	645	47,792
125	Pálitána ...	Thákor Sáheb Mánsingji.	„ ...	2	289	87	7,659
126	Vala.	Vakhatsingji. ...	„ ...	3	109	38	4,956

...according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
732	2,000	204 0	......	58 0	......	262 0 0
7,605	60,000	3,706 0	......	1,165 0	......	4,871 0 0
2,447	12,000	1,466 0	......	461 0	......	1,927 0 0
2,510	14,000	1,279 0	......	175 0	......	1,454 0 0
1,804	16,000	511 0	......	......	......	511 0 0
4,00,323	26,00,000	1,28,060-0*	3,581 8	22,858 0	......	1,54,499 8 0
49,271	5,00,000	....	7,874 0	2,490 0	......	10,364 0 0
17,019	1,50,000	....	6,854 0	2,348 0	......	9,202 0 0

* Rs. 75,907 Subsidy, 52,000 Jama and 153 Peshkashi.

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Jurisdiction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		GOHELWAD PRANT. (continued.)					
127	Jasdan. ...	Ala	Kháchar-Káthi.	3	283	56	3,873
128	Láthi	Sursingji.........	Gohel Rajput.	4	42	9	4,384
129	Bábra.......	Chámpráj	Vála Káthi	6			
		Jiwa.	„ ...	...			
		Jaga.	„ ...	...	10	6	3,781
		Unad.	„ ...	...			
		Mámaiya.	„ ...	...			
		Mulu.	„ ...	...			
130	Kotra-Pitha.	Loma.	„ ...	6			
		Rukhad.	„ ...	...			
		Dosa.	„ ...	...	25	13	2,318
		Amra.	„ ...	...			
		Surag.	„ ...	...			
131	Bhadli ...	Chámpráj.	Khachar-Káthi.	6			
		Oghad.	„ ...	...			
		Rukhad.	„ ...	...	13	12	1,390
		Rávat.	„ ...	...			
		Dáda.	„ ...	...			
		Deváit.	„ ...	...			
132	Itaria. ...	Rám.	„ ...	6	6	4	725
			„ ...				
133	Vánkia ...	Rukhad	„ ...	6	6	3	542
			„ ...				
134	Kariána....	Odha.	„ ...	6			
		Desa.	„ ...	...			
		Dewa.	„ ...	...			
		Bhán.	„ ...	...	10	10	1,063
		Deváit.	„ ...	...			
		Jutha.	„ ...	...			
		Mulu.	„ ...	...			
135	Kamadhia	Mir Bákar Ali.	Mahomedan Mir.	7	4	1	772

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
29,037	1,00,000	7,694 8	394 0	2,572 0	......	10,660 8 0
6,804	1,00,000	......	861 0	1,146 0	......	2,007 0 0
7,004	40,000	......	......	......	......	....
7,188	60,000	4,850 0	......	728 0	......	5,578 0 0
4,089	26,000	1,101 0	......	256 0	......	1,357 0 0
1,052	4,000	252 0	......	83 0	......	335 0 0
1,722	14,000	Included in Khambhála.			......	....
3,156	21,000	850 0	......	307 0	......	1,157 0 0
772	6,500	....	......	......	......	....

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census. Of the chief Town.
		GOHELWAD PRANT. (continued).					
136	Derdi-Jánbái.	Mulu.	Cháran-Gadhvi.	...			
		Dosa.	" ...	...			
		Nán	" ...	...	2	1	732
137	Khambhála.	Oghad	Kháchar-Káthi.	...			
		Bhoj.	" ...	...			
		Rukhad	" ...	...	6	1	890
138	Rándhia...	Gulám Haidar Bawámia.	Mahomedan Syed	...	3	1	539
139	Akadia ...	Amra.	Chávda Rajput.	...			
		Nágashia.	" ...	...			
		Merám.	" ...	...			
		Gánga.	" ...	...	2	1	128
140	Nilvala. ...	Mulu.	Kháchar-Káthi.	...			
		Jasdan's share.	" ...	...	2	1	512
141	Khijadia.	Ali Mia.	Mahomedan Syed.	...	2	1	265
142	Bildi	Banubái.	" ...	...	3	1	416
143	Limbda ...	Bhagvatsang. ...	Gohel Rajput.	...			
		Pratápsang. ...	" ...	...			
		Harisang.	" ...	...	7	4	1,006
144	Vávdi-Dharvála.	Jiáji.	" ...	...			
		Bápubha.	" ...	...			
		Becharji.	" ...	...			
		Dipsangji.	" ...	...			
		Devisang.	" ...	...	4	4	1,179
145	Bhojávadar.	Jálamsang.	" ...	...			
		Mánsang.	" ...	...	3	1	1,107

according of 1881.		Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of Each Taluka.	Estimated Revenue of each Taluka.	British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
732	2,500	....	......	......	......	....
890	6,000	406 8	......	118 0	......	524 8 0
539	2,500	....	......	......	......	....
128	1,000	129 0	......	25 0	......	154 0 0
512	2,450	511 0	......	154 0	......	665 0 0
265	2,400	....	......	......	......	....
416	3,000	....	......	......	......	....
1,839	25,000	....	934 0	278 0	......	1,212 0 0
2,217	10,050	....	1,296 0	234 0	......	1,530 0 0
1,107	5,000	....	411 0	139 0	......	550 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census. Of the chief Town.
		GOHELWAD PRANT. (continued).					
146	Samadhiála-Chhabhádia.	Sabalsang.	Gohel Rajput.	...	·62	2	689
		Gumánsang. ...	„ ...	...			
		Sardársang.......	„ ...	...			
		Mepji.	„ ...	...			
		Kákáji.	„ ...	...			
147	Khijadia-Dosáji.	Devisang.	„ ...	...	1	1	995
		Ráesang.	„ ...	...			
148	Vángadhra.	Mávji.	„ ...	...	·62	1	447
149	Gadhula...	Jasvatsang. ...	„ ...	...	1	1	355
		Kaláji.	„ ...	...			
150	Kátodia ...	Mádhavsang. ...	„ ...	...	1	1	309
151	Songhad.	Kálubhái.	„ ...	...	1	1	1,181
		Tejáji.	„ ...	...			
		Khodábhái	„ ...	...			
152	Pánchavda	Motibhái.	„ ...	...	·78	1	441
153	Toda-Todi	Jethibhái.	„ ...	...	1	3	241
		Khodábhái. ...	„ ...	...			
154	Vávdi-Váchhání.	Rásáji.	„ ...	...	·71	2	207
155	Chamárdi.	Bhánábhái.......	„ ...	...	7	1	2,117
		Takhatsang. ...	„ ...	...			
		Dájibhái	„ ...	...			
156	Pachhegám	Dewáji.	„ ...	...	10	3	2,679
		Háláji	„ ...	...			
157	Chitráváv.	Hádábhái.	„ ...	...	1	1	321
158	Rámanka.	Haribhái.	„ ...	...	2	1	509
		Jiwábhái.	„ ...	...			
159	Vadod.	Hadábhái.	„ ...	...	2	1	877
		Mohbatsang....	„ ...	...			
160	Alampar.	Jethibhái.	„ ...	...	3	1	598
161	Dhola. ...	Jethibhái.	„ ...	...	1	1	304

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
1,414	6,500	....	1,891 0	389 0	......	2,280 0 0
995	2,400	....	380 0	47 0	......	427 0 0
447	2,000	....	79 0	25 0	......	104 0 0
355	3,000	....	168 0	28 0	......	196 0 0
309	2,000	....	193 0	28 0	......	221 0 0
1,181	2,000	....	503 0	69 0	......	572 0 0
441	1,500	....	204 0	37 0	......	241 0 0
612	3,500	....	147 8	28 0	......	175 8 0
275	3,000	....	298 0	56 0	......	354 0 0
2,117	9,000	....	765 0	93 0	......	858 0 0
3,655	37,000	....	2,123 0	679 0	......	2,802 0 0
321	600	....	491 0	38 0	......	529 0 0
509	1,500	....	574 0	98 0	......	672 0 0
877	2,200	....	940 0	162 0	......	1,102 0 0
598	4,000	....	1,235 0	162 0	......	1,397 0 0
304	1,500	....	325 0	59 0	......	384 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census — Of the chief Town.
		GOHELWAD PRANT. (continued.)					
162	Gadháli ...	Bhávájí. .... Risháluji. ...... Amarsang.	Gohel Rajput. " ... " ...	... ...	5	3	1,223
163	Samadhiála Cháran	Hája. .... Rám.	Cháran. ... " ...	... ...	6	1	135
164	Ratanpar-Dhámanka	Kasalsang. ... Sersang. .... Dipsang.	Gohel Rajput. " ... " ...	... ...	3	3	513
165	Dátha. ...	Báwáji. .... Jasábhái.	Sarvaiya-Rajput. " ...	... ...	50	24	2,723
166	Aiyávej.....	Hakáji. .... Shámaláji.	" ... " ...	... ...	7	2	957
167	Ránigám.	Báwaji. .... Válera.	" ... Khumán-Káthi.	... ...	3	1	738
168	Chok.........	Dádáji. .... Dewáji.	Sarvaiya-Rajput. " ...	... ...	4	2	1,044
169	Morchop-na.	Harsur.	Kámaliya-Varu.	...	·88	1	729
170	Gandhol.	Harisangji	Gohel Rajput.	...	·53	1	191
171	Jália Ká-yáji	Kàyáji.	Sarvaiya-Rajput.	...	1	1	608
172	Rohisála.	Rásáji. .... Shámáji.	" ... " ...	... ...	1	1	340
173	Pàh.	Vághji. .... Jiwàbhái,.........	" ... " ...	... ...	1	1	300
174	Bodánones	Vájsur.	Kámaliya-Varu.	...	·88	1	157
175	Junápádar.	Bhojàbhài.	Khasia-Koli.	......	·31	1	199

according of 1881.	Estimated Revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
2,185	9,000	....	1,699 0	301 0	......	2,000 0 0
135	860	....	......	......	......	....
921	5,850	....	750 0	153 0	......	903 0 0
9,352	23,000	....	5,099 0	299 0	......	5,398 0 0
994	5,200	....	282 0	8 0	......	290 0 0
738	25,566	....	714 0	......	......	714 0 0
1,264	6,800	....	394 0	23 0	......	417 0 0
729	700	....	154 0	9 0	......	163 0 0
191	2,000	....	103 0	8 0	......	111 0 0
608	2,200	....	128 0	8 0	......	136 0 0
340	3,101	....	103 0	8 0	......	111 0 0
300	2,550	....	307 0	12 0	......	319 0 0
157	1,052	....	103 0	9 0	......	112 0 0
199	550	....	42 0	8 0	......	50 0 0

No.	Talukas.	Names.	Caste.	Class of Juris-diction.	Area in square miles of each Taluka.	Total number of Towns and Villages of each Taluka.	Population to census: Of the chief Town.
		GOHELWAD PRANT. (continued).					
176	Sátáno-Nes.	Shàdul.	Kámaliya-Varu.	...	·67	1	41[illegible]
		Mulu.	" ...	...			
177	Shevdiva-dar	Amráji.	Khasia-Koli.	...	1	1	246
178	Sanála. ...	Panchànji.	Sarvaiya-Rajput.	...	·51	1	500
		Rasàji.	" ...	...			
179	Samadhi-ála.	Káyáji.	" ...	...	1	1	957
		Bái Jánbái.	Khumán-Káthi.	...			
180	Rájpara ...	Akhábhái.	Sarvaiya-Rajput.	...	1	1	610
		Bháiji.	" ...	...			
181	Shiroda ...	Devisang.	" ...	...	·72	1	241
182	Vijáno Nes	Sura.	Khasiá-Koli.	...	·29	1	175
183	Vadál. ...	Luna.	Kámaliya-Varu.	...	2	1	545
		Jethsur.	" ...	...			
184	Dedarda.	Jesangji.	Sarvaiya-Rajput.	...	2	1	841
		Bhojrájji.	" ...	...			
185	Jaliyá Má-náji.	Jasubha.	" ...	...	1	1	180
186	Kanjarda.	Khodáji..........	" ...	...	·98	1	297
187	Bhandária.	Vása	Kámaliya-Varu.	...	3	1	910
		Mánsur.	" ...	...			
		Harsur.	" ...	...			
		H. H. THE GAEKWAR'S POSSESSIONS.					
188	Amreli	H. H. the Gáck-wár's Máhál.	Maráthá ...	...	...	150	......

according of 1881.	Estimated revenue of each Taluka.	Tribute payable by each State or Taluka through the Political Agency.				
Of each Taluka.		British Tribute.	His Highness the Gaekwar's Tribute.	Junagadh Zortalbi.	Ahmedabad Sukhdi.	Total.
411	950	......	103 0	6 0	......	109 0 0
246	975	......	52 0	8 0	......	60 0 0
500	2,700	......	307 0	15 0	......	322 0 0
957	8,000	......	510 0	8 0	......	518 0 0
610	2,525	......	256 0	18 0	......	274 0 0
241	900	......	123 0	12 0	......	135 0 0
175	490	......	31 0	......	......	31 0 0
545	2,550	......	154 0	......	......	154 0 0
821	4,100	......	103 0	......	......	103 0 0
180	2,000	......	31 0	......	......	31 0 0
297	2,500	......	128 0	......	......	128 0 0
910	4,800	......	307 0	15 0	......	322 0 0
......	30,000	1,621	......	7,492 8	......	9,113 8 0

કાઠીઆવાડનાં સંસ્થાનો તથા

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ	સને૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ઝાલાવાડ પ્રાંત.					
૧	ધ્રાંગધ્રા. ...	માહારાજા રાજશ્રી માનસીંહજી	ઝાલા રજપુત.	૧	૧,૧૫૭	૧૨૯	૧૨,૩૦૪
૨	વાંકાનેર. ...	રાજશ્રી ગગુભા.	,, ...	૨	૪૧૫	૮૭	૫,૫૩૩
૩	લીંબડી. ...	ઠાકોર સાહેબ જસવતસીંહજી.	,, ...	૨	૩૪૪	*૪૪	૧૨,૮૭૩
૪	વઢવાણ. ...	ઠાકોર સાહેબ બાલસીંહજી	,, ...	૨	૨૩૬	૩૧	૧૬,૯૪૯
૫	લખતર. ...	કરણસીંહજી. ...	,, ...	૩	૨૪૭	૫૧	૪,૧૩૨
૬	સાયલા. ...	વખતસીંહજી....	,, ...	૩	૨૨૨	૩૮	૬,૪૮૮
૭	ચુડા.	બેચરસીંહજી ...	,, ...	૩	૭૮	૧૪	૫,૦૬૧
૮	મુળી.	સરતાનજી. ...	પરમાર રજપુત.	૪	૧૩૩	૧૯	૬,૩૫૭
૯	બજાણા. ...	નસીબખાન. ...	મુસલમાન મલેક.	૪	૧૮૩	૨૭	૨,૪૬૩
૧૦	પાટડી......	સુરજમલજી. ...	કણબી	૪	૩૯	૭	૭૬૮
૧૧	વણોદ	હયાતખાન. ...	મુસલમાન મલેક.	૫	૫૭	૧૧	૨,૬૯૩
૧૨	ભોઇકા. ...	માધવસંગ......	ઝાલા રજપુત.	૬	૩૦	૩	૨,૨૮૭
૧૩	રાજપર. ...	કરણસંગજી......	,, ...	૬	૧૫	૨	૧,૦૨૦
૧૪	વડોદ.	ફતેસંગજી. ...	,, ...	૬	૧૪	૩	૯૨૪
૧૫	દસાડા	(બારસાથ).	મુસલમાન				
		જોરાવરખાન ...	મલેક.	૬			
		ઉમરખાન. ...	,, ...				
		જાફરખાન. ...	,, ...	...	૧૨૩	૨૨	૩,૮૧૪

*આ શીવાય ૨૮ ગામ અમદાવાદ જીલ્લાના તાબામાં છે. અમદાવાદ સુખડીઃ—*૧૫-૧૩-૦

તાલુકાનું હકીકત પત્રક.

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૯૯,૬૮૬	૫,૦૦,૦૦૦	૪૦,૬૭૧-૦	......	૪,૦૦૬-૦	૪૪,૬૭૭-૦-૦
૩૦,૪૯૧	૨,૧૦,૩૫૫	૧૭,૪૨૨-૦	......	૧,૪૫૭-૦	૧૮,૮૭૯-૦-૦
૪૩,૦૬૩	૨,૫૭,૦૦૦	૪૪,૧૨૮-૦	......	૧,૩૯૦-૦	*૪૫૫૩૩-૧૩-૦
૪૨,૫૦૦	૪,૦૦,૦૦૦	૨૫,૯૨૨-૮	......	૨,૬૮૨-૦	†૨૮,૬૯૧-૮-૮
૨૩,૨૦૮	૭૫,૦૦૦	૬,૭૬૩-૦	......	૪૬૪-૦	‡૭,૩૫૧-૦-૦
૧૬,૯૯૧	૬૫,૦૦૦	૧૫,૦૦૧-૦	......	૫૧૦-૦	૧૫,૫૧૧-૦-૦
૧૩,૪૯૬	૧,૪૦,૦૦૦	૬,૩૨૪-૦	......	૬૭૬-૦	§૭,૧૪૩-૬-૫
૧૯,૮૩૨	૧,૦૦,૦૦૦	૭,૫૦૧-૦	......	૧,૮૫૩-૦	૯,૩૫૪-૦-૦
૧૫,૮૭૭	૧,૦૦,૦૦૦	૭,૯૮૦-૦	......	......	‖૮,૦૩૭-૧૦-૦
૩,૮૭૭	૪૫,૦૦૦	૫,૨૩૫-૦	......	......	૫,૨૩૫-૦-૦
૬,૭૬૬	૧૫,૦૦૦	૧,૯૫૩-૦	......	......	૧,૯૫૩-૦-૦
૪,૩૦૩	૧૩,૬૬૬	૧,૭૫૯-૦	......	૨૭૯-૦	¶૨,૧૩૨-૩-૯
૧,૬૭૪	૧૪,૦૦૦	૨,૪૧૨-૦	......	૧૮૬-૦	૨,૫૯૮-૦-૦
૧,૫૯૦	૨૧,૦૦૦	૧,૨૫૨-૦	......	૨૭૮-૦	૧,૫૩૦-૦-૦
૧૬,૯૬૮	૬૦,૦૦૦	૧૨,૯૬૮-૦	......	......	$૧૨,૯૯૧-૪-૦

†૮૭-૬-૮ ‡૧૨૪-૦-૦ §૧૪૩-૬-૫ ‖૫૭-૧૦-૦ ¶૯૪-૩-૯ $૨૩-૪-૦ સુદ્ધાંત.

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની
		ઝાલાવાડ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
	દસાડા-ચાલુ.	(ગઢસાથ).	મુસલમાન-	...			
		જેશરખાન. ...	મલેક.				
		સાદુલખાન ...	,, ...	...			
		સાદતખાન. ...	,, ...	...			
૧૬	ચોટીલા. ...	દાદા.	ખાચર કાઠી	૬			
		જસા.	,, ...	૬			
		ભોજ.	,, ...	...			
		ચાંપગજ.	,, ...	...			
		રાણીંગ.	,, ...	...	૧૦૮	૩૫	૨,૦૨૮
		ભાણ.	,, ...	...			
		નાગ.	,, ...	...			
		એભલ.	,, ...	...			
૧૭	સણોસરા. ...	દાદા ઉર્ફે ગોલણ	,, ...	૬	૧૩	૩	૬૮૦
૧૮	આણંદપર.	રામા.	,, ...	૬			
		મેસુર	,, ...	૬			
		જેઠસુર	,, ...	...			
		ભોજ.	,, ...	...	૧૩૦	૩૨	૧,૪૬૧
		ગોદડ.	,, ...	...			
		કાંથડ.	,, ...	...			
		શાદુલ.	,, ...	...			
૧૯	રાઇ-શાંકળી.	અંબાવીદાસ	કણબી. ...	૬	૬	૨	૪૭૭
૨૦	પાલીઆદ ...	અમરા	ખાચર કાઠી.	...			
		ઓઘડ	,, ...	...			
		ભાણ.	,, ...	...			
		જેઠસુર.	,, ...	...	૮૫	૧૫	૩,૩૬૫
		લખમણ	,, ...	...			
		માણસુર.	,, ...	...			
		હરસુર.	,, ...	...			

ગણત્રી મુજબ વસ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૭,૯૩૯	૨૧,૮૭૪	૬૫૨-૦	......	૨૨૧-૮	*૮૯૮-૧-૪
૧,૧૪૦	૪,૦૩૦	૧૮૬-૦	......	૫૧-૦	૨૩૭-૦-૦
૨,૭૨૫	૨૯,૧૧૩	૭૧૫-૦	......	૨૦૫-૦	૯૨૦-૦-૦
૭૨૧	૯,૦૦૦	૫૫૬-૦	૩૮૨-૦	......	૯૩૮-૦-૦
૯,૬૬૨	૪૦,૦૦૦	૯૦૭-૦	......	૩૦૬-૦	૧,૨૧૩-૦-૦

અમદાવાદ સુખડી:—*૨૪-૯-૪ સુદ્ધાંત.

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ઝાલાવાડ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
૨૧	કરમડ ……	દાદુભા ………	ઝાલા રજપુત.	…	૩	૧	૬૪૮
૨૨	કંથારીઆ …	ફુલજી………	,, …	…	૧૪	૨	૧,૫૫૫
		બાપજી………	,, …	…			
		દાદાજી ………	,, …	…			
		નાગભાઇ. ……	,, …	…			
		હરીસંગ. ……	,, …	…			
૨૩	કારોલ …	ધીરસીંગજી. …	,, …	…	૧૧	૨	૧,૦૮૫
		અમરસંગજી.…	,, …	…			
૨૪	કમાલપર. …	બનેસંગ. ……	,, …	…	૪	૧	૭૩૭
		હરીસંગ… …	,, …	…			
૨૫	ખંભલાવ.…	પ્રભાતસંગ. …	,, …	…	૧૦	૨	૧,૪૪૬
		કાકાજી. ……	,, …	…			
		નારસંગજી. …	,, …	…			
૨૬	ગેડી. ……	વેરાજી. ……	,, …	…	૧૧	૨	૯૦૧
		કેશાજી. ……	,, …	…			
૨૭	ચચાણા. …	કાલુભાઇ. ……	,, …	…	૬	૧	૭૮૨
૨૮	છત્રાલા. …	બેચરસંગ ……	,, …	…	૫	૧	૮૦૦
		પ્રભાતસંગ. …	,, …	…			
૨૯	જાખણ. …	ઓઘડભાઇ. …	,, …	…	૩	૧	૭૦૩
		હરીભાઇ. ……	,, …	…			
૩૦	ખાંડીઆ …	ભગવતસંગ. …	,, …	…	૫	૧	૭૮૫
		કશલસંગ.……	,, …	…			
૩૧	તલસાણા. …	વેરાજી ……	,, …	…	૪૩	૪	૧,૭૦૧
		ધીરસંગ. ……	,, …	…			
૩૨	તાવી. ……	કેશરીસંગ. …	,, …	…	૧૨	૧	૭૭૭
		હીમતસંગ. …	,, …	…			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૬૪૮	૫,૧૧૭	૧૪૦-૦	......	૩૨-૦	*૨૩૧-૬-૭
૨,૨૬૦	૧૦,૪૯૭	૧,૪૯૧-૦	......	૨૦૮-૦	†૧,૭૮૮-૧-૯
૧,૩૨૫	૬,૧૮૫	૭૦૩-૦	......	૯૩-૦	૭૯૬-૦-૦
૭૩૭	૨,૭૦૦	૭૭૬-૦	......	......	૭૭૬-૦-૦
૧,૬૪૩	૪,૫૭૯	૭૩૦-૦	......	૧૩૯-૦	૮૬૯-૦-૦
૧,૩૨૭	૪,૨૮૬	૧,૨૦૦-૦	......	૧૩૯-૦	૧,૩૩૯-૦-૦
૭૮૨	૨,૨૯૩	૩૧૮-૦	......	......	૩૧૮-૦-૦
૮૦૦	૨,૩૦૦	૯૭૧-૦	......	૭૮-૦	‡૧,૧૨૨-૪-૧૦
૭૦૩	૧,૫૭૩	૨૪૨-૦	......	૪૬-૦	૨૮૮-૦-૦
૭૮૫	૨,૯૪૫	૮૦૬-૦	......	૮૧-૦	§૯૦૦-૪-૨
૩,૬૬૧	૨૨,૯૨૨	૯૧૩-૦	......	૧૩૯-૦	૧,૦૫૨-૦-૦
૭૭૭	૨,૭૧૧	૩૧૦-૦	......	૨૫-૦	૩૩૫-૦-૦

અમદાવાદ સુખડીઃ—*૫૯-૬-૭ †૮૯-૧-૯ ‡૭૩-૪-૧૦ §૧૩-૪-૨ મુદ્દાંત.

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ઝાલાવાડ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
૩૩	દેવળીઆ ...	કેશરીસંગ. ...	ઝાલા રજપુત.	...	૧૧	૨	૬૫૩
		કરણજી.	,, ...	...			
૩૪	દરોદ.	ભીમજી.	,, ...	...	૪	૧	૩૭૬
		એચરસંગ. ...	,, ...	...			
૩૫	પલાલી. ...	રતનસંગ.	,, ...	...	૪	૨	૬૧૫
		ખેંગારજી. ...	,, ...	...			
૩૬	ભથાણ. ...	પાતાજી.	,, ...	...	૪	૧	૬૮૫
		હરભમજી.......	,, ...	...			
૩૭	ભલગામડા.	નારસંગજી. ...	,, ...	...	૧૯	૩	૧,૨૧૦
		હરભમજી.......	,, ...	...			
		ખીમાભાઇ. ...	,, ...	...			
૩૮	ભડવાણા. ...	ખોડાભાઇ. ...	,, ...	...	૧૫	૨	૬૩૬
		નારસંગ.	,, ...	...			
		કેશરીસંગ. ...	,, ...	...			
૩૯	લાલીઆદ ...	મદારસંગ	,, ...	...	૪	૧	૭૮૩
		કાંયાભાઇ.	,, ...	...			
૪૦	વનાલા. ...	પ્રભાતસંગ. ...	,, ...	...	૩	૧	૬૨૫
		અભેસંગ	,, ...	...			
૪૧	સમલા. ...	નારણસંગ. ...	,, ...	...	૧૩	૨	૭૫૭
		ભાખરજી. ...	,, ...	...			
		ભગવાનજી. ...	,, ...	...			
		પ્રભાતસંગ. ...	,, ...	...			
૪૨	સાઊકા. ...	એતાભાઇ	,, ...	...	૬	૧	૬૨૦
૪૩	ઊંટડી.......	રૂપજી.	,, ...	...	૬	૧	૪૩૧
		મનુભા.	,, ...	...			
૪૪	અંકેવાલીઆ.	ઊમેદસંગ	,, ...	...	૧૭	૩	૧,૪૬૪
		ગનુભા.	,, ...	...			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૧,૦૪૦	૫,૨૩૨	૪૬૭-૦	......	૫૬-૦	૫૨૩-૦-૦
૩૭૬	૧,૧૮૦	૩૬૬-૦	......	૫૦-૦	૪૧૬-૦-૦
૬૭૯	૪,૮૦૦	૩૫૭-૦	......	૪૬-૦	૪૦૩-૦-૦
૬૮૫	૩,૧૫૯	૬૪૧-૦	......	૬૦-૦	૭૦૧-૦-૦
૨,૨૮૯	૧૧,૮૩૧	૧,૪૦૦-૦	......	૧૦૫-૦	૧,૫૦૫-૦-૦
૯૨૮	૫,૫૪૪	૯૯૮-૦	......	૮૩-૦	૧,૦૮૧-૦-૦
૭૮૩	૨,૮૫૦	૩૬૨-૦	......	......	૩૬૨-૦-૦
૬૨૫	૨,૬૭૩	૩૯૬-૦	......	......	૩૯૬-૦-૦
૧,૩૩૦	૭,૬૨૫	૯૫૯-૦	......	૧૦૪-૦	૧,૦૬૩-૦-૦
૯૨૦	૨,૬૫૦	૫૧૯-૦	......	૬૫-૦	૫૮૪-૦-૦
૪૩૧	૧,૯૫૫	૪૯૩-૦	......	૪૬-૦	૫૩૯-૦-૦
૨,૨૪૬	૧૪,૮૬૦	૧,૩૦૦-૦	......	૨૨૬-૦	૧,૫૨૬-૦-૦

નંબર	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ઝાલાવાડ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
૪૫	ઝાંપોદડ. ...	દીપસંગ.	ઝાલા રજપુત.	...			
		ગોવીંદસંગ. ...	,, ...	...	૪	૧	૫૬૧.
		મોહોબતસંગ....	,, ...	...			
૪૬	એરાળી. ...	ગગુભા.	,, ...	...			
		હરીભાઇ.	,, ...	...	૧૧	૨	૧,૧૬૩
		હરભમજી	,, ...	...			
૪૭	ગુંદીઆળી.	અભેસંગ. ...	,, ...	...	૧૫	૨	૯૧૪
૪૮	ઝમર.	અભેસંગ. ...	,, ...	...	૪	૧	૭૧૮
		ભીમસંગ.......	,, ...	...			
૪૯	દુધરેજ. ...	ભગવતસીંગજી.	,, ...	...			
		રણમલસીંગજી.	,, ...	...	૧૨	૨	૧,૩૦૯
		તખ્તસંગ......	,, ...	...			
૫૦	ભાલાળા. ...	મદારસંગ	,, ...	...			
		ઉદેસંગ.	,, ...	...	૬	૧	૫૪૧
		ભગવતસંગ. ...	,, ...	...			
૫૧	વણા.	વખ્તસંગ. ...	,, ...	...			
		ભોજરાજજી ...	,, ...	...			
		જીણાજી.	,, ...	...	૨૪	૩	૨,૨૯૭
		જસમતસંગ ...	,, ...	...			
		મદારસંગ.......	,, ...	...			
		ભાઉભા.	,, ...	...			
૫૨	વીઠલગઢ. ...	ભાસ્કરરાવ વીઠલ.	ચંદ્રસેની કાયસ્થ પ્રભુ.	...	૨૩	૫	૧,૨૭૩
૫૩	કેશરીઆ...	એંગારજી.......	ઝાલા રજપુત.	...	૩	૧	૨૩૧
		અગરસંગ ...	,, ...	...			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર	બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૫૬૧	૪,૧૨૪	૧૩૮-૦	......	......	૧૩૮-૦-૦
૧,૬૫૮	૧૦,૬૧૧	૬૭૮-૦	......	......	૬૭૮-૦-૦
૧,૭૯૬	૧૨,૦૦૦	૧,૪૦૮-૦	......	......	૧,૪૦૮-૦-૦
૭૧૮	૪,૦૧૬	૪૬૪-૦	......	......	૪૬૪-૦-૦
૨,૧૮૩	૧૮,૩૪૨	૧,૧૦૨-૦	......	૯૭-૦	૧,૧૯૯-૦-૦
૫૪૧	૨,૦૪૫	૪૭૪-૦	......	......	૪૭૪-૦-૦
૩,૪૯૪	૨૨,૩૧૮	૩,૭૧૫-૦	......	૨૭૮-૦	૩,૯૯૩-૦-૦
૧,૯૯૯	૧૫,૦૦૦	......	......	......	......
૨૩૧	૧,૬૫૧	૨૭૮-૦	......	......	૨૭૮-૦-૦

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ઝાલાવાડ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
૫૪	મુંઝપર. ...	રધાભાઇ.	પરમાર રજપુત.	...	૩	૧	૫૪૮
		દેવીસંગ.	,, ...	...			
		પુંજાભાઇ.......	,, ...	...			
૫૫	ઝીંઝુવાડા ...	(મેલાણી).					
		વાઘાજી.	કોળી ઠાકોર.	...			
		પ્રથીરાજ.	,, ...	...			
		દાનસંગ.	,, ...	...			
		(રાસાણી.)					
		ફતેસંગ	,, ...	...	૧૬૫	૧૬	૩,૭૭૦
		ચેલાજી.	,, ...	...			
		ગુમાનસંગ. ...	,, ...	...			
		કેશરીસંગ. ...	,, ...	...			
		દાનસંગ.	,, ...	...			
		જસાજી.	,, ...	...			
૫૬	ભારેજડા ...	ઓઘડ.	ભાભલા કાઠી.	...	૨	૧	૪૨૭
		પુંજા.	,, ...	...			
૫૭	ભીમોરા. ...	ઓઢા.	ખાચર કાઠી.	...	૩૬	૧૨	૪૦૪
		દેશા.	,, ...	...			
૫૮	બામણબોર.	સાતા	,, ...	...	૧૨	૪	૭૯૬
૫૯	મેવાસા. ...	એભલ.	,, ...	...	૨૪	૬	૪૧૩
		માણા.........	,, ...	...			
૬૦	માત્રા-ટીંબા.	રાણીંગ.	,, ...	...	૬	૧	૪૩૩
૬૧	ચોબારી. ...	ઓઢા.	,, ...	...	૧૩	૩	૨૬૦
		દેસા.	,, ...	...			

ગણત્રી મુજબ વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૫૪૮	૩,૨૨૫	૬૦૩-૦	......	......	૬૦૩-૦-૦
૧૫,૭૬૪	૧,૫૦,૦૦૦	૧૧,૦૭૩-૮	......	......	૧૧,૦૭૩-૮-૦
૪૨૭	૨,૪૬૫	૯૪-૦	......	......	*૧૨૫-૧૨-૦
૭૧૭	૮,૧૩૩	૩૦૭-૮	......	૬૩-૮	૩૭૧-૦-૦
૯૮૭	૨,૧૦૩	૭૬-૦	......	......	૭૬-૦-૦
૧,૧૭૫	૬,૨૦૩	૪૪૫-૦	......	૧૧૪-૦	૫૫૯-૦-૦
૪૩૩	૧,૨૦૧	૨૯૦-૦	......	૭૨-૦	૩૬૨-૦-૦
૨૯૫	૫,૨૦૯	૧૫૪-૦	......	૪૫-૦	૧૯૯-૦-૦

અમદાવાદ સુખડીઃ—*૩૧-૧૨-૦ સુદ્ધાંત.

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ઝાલાવાડ પ્રાંત (ચાલુ).					
૬૨	સુદામડા-ધાંધલપર.	ભાણ	ખવડ કાઠી...	...	૧૩૫	૨૭	૩,૩૭૯
		દેવા.	„ ...	...			
		જીવા.	„ ...	...			
		વીસા.	„ ...	...			
		ઓડા.	„ ...	...			
		ગોદડ.	„ ...	...			
૬૩	સેજકપર. ...	પુંજા.	„ ...	...	૨૯	૪	૧,૨૯૦
		દેશા.	„ ...	...			
		ઓઢા.	„ ...	...			
૬૪	રામપરડા. ...	રાજા.	કરપડા કાઠી.	...	૫	૧	૪૨૩
		ગોદડ.	„ ...	...			
		સોરઠ પ્રાંત.					
૬૫	જુનાગઢ. ...	વાલાસાન નવાબ સાહેબ બાહાદુરખાનજી	મુસલમાન-બાબી.	૧	૩,૨૮૦	૮૯૦	૨૪,૬૭૯
૬૬	જાફરાબાદ.	જીંજીરાના નવાબ સાહેબ.	સીદી.	૨	૪૨	૧૨	૪,૭૮૩
૬૭	પોરબંદર. ...	રાણાશ્રી વીકમાતજી	જેઠવા રજપુત	૩	૬૩૭	૧૦૩	૧૪,૫૭૦
૬૮	બાંટવા	(માણાવદર.)			૨૨૨	૫૬	(૨૪૮૨)
		ગઝફરખાનજી... (ગીદડ.)	મુસલમાન-બાબી.	૩			(૧૮૧૪)
		શાહામતખાનજી (બાંટવા.)	„ ...	૪			
		શેરખાનજી. ...	„ ...	૫			(૭૫૮૯)

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૭,૪૩૧	૨૦,૫૨૫	૨,૩૮૧-૦	......	૭૪૩-૦	૩,૧૨૪-૦-૦
૧,૭૩૧	૫,૩૨૫	૩૧૬-૮	......	૧૧૬-૦	૪૩૨-૮-૦
૪૨૩	૧,૦૩૪	૭૫-૦	......	......	૭૫-૦-૦
૩,૮૭,૪૯૯	૨૭,૦૦,૦૦૦	૨૮,૩૯૪-૦	૩૭,૨૧૦-૦	......	૬૫,૬૦૪-૦-૦
૯,૪૦૫	૪૫,૦૦૦	......	......	......	....
૭૧,૦૭૨	૩,૦૦,૦૦૦	૨૧,૨૦૨-૦ *૧૫,૦૦૦-૦	૭,૧૯૬-૦	૫,૧૦૬-૦	૪૮,૫૦૪-૦-૦
૩૮,૫૬૭	૪,૦૦,૦૦૦	૨૯,૬૪૨-૦	......	......	૨૯,૬૪૨-૦-૦

*કસ્ટમ બાબતના.

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		સોરઠ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
૬૯	જેતપર. ...	લખમણ.	વાળા કાઠી...	૪	૭૩૪	૧૪૪	૧૧,૮૧૩
		સુરગ.	" ...	૪			
		કાળા દેવદાન....	" ...	૪			
		બાવા.	" ...	૫			
		આલા.	" ...	૫			
		ગોદડ.	" ...	૫			
		દેશા.	" ...	૫			
		ગોરખા.	" ...	૬			
		રાણા.	" ...	૬			
		દાના.	" ...	૬			
		નથુ.	" ...	૬			
		કાળા ભાણ. ...	" ...	૬			
		નાગ.	" ...	૬			
		લોમા.	" ...	૬			
		વાજસુર.	" ...	...			
		રામ.	" ...	...			
		નાજા.	" ...	...			
		વાલેરા.........	" ...	...			
		ઓડા	" ...	...			
૭૦	વશાવડ. ...	લાભશંકર	વડનગરા-નાગર,	૫	૧૭	૪	૨,૯૬૯
		રાજારામ.	" ...	...			
		વ્રજલાલ.	" ...	...			
		શંકરપ્રસાદ. ...	" ...	...			
		કેશવલાલ......	" ...	...			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૯૨,૫૫૩	૮,૮૦,૦૦૦	૫૦,૨૬૨-૦	૫,૧૬૪-૧૩	૩,૭૯૬-૦	૫૯,૨૨૨-૧૩-૦
૩,૮૩૩	૧૨,૦૦૦	૭૬૬-૦	......	......	૭૬૬-૦-૦

નંબર	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		સોરઠ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
	વસાવડ-ચાલુ	રણછોડજી. ...	વડનગરા-નાગર.	...			
		રામજી.	,, ...	...			
		પ્રાણશંકર......	,, ...	...			
૭૧	ડેડાણ......	ભિનડ.	કોઠીલા બાબ-રીઆ.	૫	૫૦	૮	૨,૨૫૬
		નાજા.	,, ...	...			
		જૈતમાલ	,, ...	...			
૭૨	બગશરા. ...	હરસુર.........	વાળા કાઠી...	૬	૫૬	૮	૭,૮૭૬
		જગા.	,, ...	૬			
		ગીગા.	,, ...	૬			
		મુલુ.	,, ...	...			
		ગોદડ.	,, ...	...			
		સામત.	,, ...	...			
૭૩	વીંછાવડ. ...	હરીપ્રસાદ	વડનગરા-નાગર.	૬	૪	૧	૬૮૦
		જસવંતરાય. ...	,, ...	...			
૭૪	કુબા.	જાદવરાય.	,, ...	૬	૩	૧	૩૭૫
		ત્રંબકરાય	,, ...	...			
૭૫	કાથરોટા. ...	જીવા.	માલા કાઠી.	...	૧	૧	૫૯
૭૬	બીજડીઆ-નાજાણી.	ભોજા	વાળા કાઠી...	...	૧	૧	૮૫
૭૭	કણેર.	વસ્તા.	,, ...	...	૨	૧	૨૪૯
૭૮	ગરમલી મોટી	નથુ.	,, ...	...	૨	૧	૩૨૭
૭૯	ગરમલી નાની	હમીર	,, ...	...	૨	૧	૪૦૦
૮૦	ગઢીઆ. ...	હીપા.	,, ...	...	૧૧	૨	૭૭૭
		ચાંપા.	,, ...	...			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકસી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકસી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકસી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૫,૪૩૭	૩૫,૦૦૦	......	૨,૯૫૬-૦	......	૨,૯૫૬-૦-૦
૧૬,૧૧૫	૧,૦૦,૦૦૦	......	૨,૫૫૪-૦	૧,૫૪૪-૦	૪,૦૯૮-૦-૦
૬૮૦	૮,૦૦૦	......	......	......	....
૩૭૫	૪,૦૦૦	......	......	......	....
૫૯	૧,૦૦૦	......	૫૨-૦	......	૫૨-૦-૦
૮૫	૧,૦૦૦	......	૫૨-૦	......	૫૨-૦-૦
૨૪૯	૨,૦૦૦	......	૧૯૫-૦	......	૧૯૫-૦-૦
૩૨૭	૨,૦૦૦	......	૧૯૬-૦	૨૪-૦	૨૨૦-૦-૦
૪૦૦	૧,૫૦૦	......	૧૯૪-૦	......	૧૯૪-૦-૦
૭૭૭	૨,૫૦૦	......	૨૭૪-૦	૨૧-૦	૨૯૫-૦-૦

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શ્હેરની.
		સોરઠ પ્રાંત. (ચાલુ.)					
૮૧	ચરખા. ...	રામ.	વાળા કાઠી....	...	૧૦	૨	૧,૩૫૦
		ઊનડ.	" ...	...			
		ભાણુ	" ...	...			
		વીકમશી.	" ...	...			
૮૨	ગ્રામકા. ...	ગોરખા.	" ...	...	૭	૧	૭૮૫
		મોકા.	" ...	...			
૮૩	ઢોલરવા. ...	મુલુ.	" ...	...	૪	૧	૩૨૮
૮૪	માણાવાવ....	ભાયા.	" ...	...	૫	૧	૫૨૮
૮૫	લાખાપાદર...	વીરા.	" ...	...	૫	૧	૪૦૯
૮૬	મોણવેલ. ...	વાલેરા.	" ...	...	૩૧	૪	૧,૯૨૮
		રાણીંગ.	" ...	...			
૮૭	વેકરીઆ....	માણસુર.	" ...	...	૮	૧	૭૭૪
૮૮	વાઘવડી. ..	કાના.	" ...	...	૩	૧	૮૯
૮૯	હાલરીઆ....	હાથીઆ.	" ...	...	૬	૪	૭૫૬
		આલગ.	" ...	...			
		હમીર	" ...	...			
૯૦	સીલાણા. ...	મામૈઆ.	" ...	...	૪	૧	૬૯૧
		હાથીઆ.	" ...	...			
૯૧	દહીડા. ...	મામૈઆ.	" ...	...	૨	૩	૩૬૬
		કપુર.	" ...	...			
		જાલા.	" ...	...			
		રૂખડ.........	" ...	...			
		નાગ.	" ...	...			
		જેઠસુર.	" ...	...			
૯૨	ગીગાસારણ.	વાજસુર.	કોટીલા. ...	...	૬	૧	૬૨૩
		ચાંપરાજ. ...	" ...	...			
		સામત.	" ...	...			
		જમાદાર સાહેબ.	મુસલમાન.	...			

ગણત્રી મુજબ વસ્તિ સુમાર. આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે. બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૧,૪૧૩	૧૨,૦૦૦	......	૫૦૩-૦	૩૮-૦	૫૪૧-૦-૦
૭૮૫	૪,૦૦૦	......	૧૮૫-૦	......	૧૮૫-૦-૦
૩૨૮	૨,૦૦૦	......	૧૦૩-૦	૨૩-૦	૧૨૬-૦-૦
૫૨૮	૧,૫૦૦	......	૧૪૯-૦	૨૩-૦	૧૭૨-૦-૦
૪૦૯	૩,૦૦૦	......	૧૫૪-૦	૨૪-૦	૧૭૮-૦-૦
૨,૭૮૫	૨૦,૦૦૦	......	૩૧૨-૧૫	......	૩૧૨-૧૫-૦
૭૭૪	૪,૦૦૦	......	૫૪-૧૨	......	૫૪-૧૨-૦
૮૯	૧,૨૦૦	......	૧૩૫-૦	૧૯-૦	૧૫૪-૦-૦
૧,૦૬૬	૧૫,૦૦૦	......	૧૦૨-૦	૭૭-૦	૧૭૯-૦-૦
૬૯૧	૩,૦૦૦	......	૧૦૨-૦	......	૧૦૨-૦-૦
૮૪૮	૧૦,૦૦૦	......	......	......	....
૬૨૩	૫,૦૦૦	......	......	......	....

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		હાલાર પ્રાંત.					
૯૩	નવાનગર ..	માહારાજા જામશ્રી વીભાજી કે સી એસ. આઇ.	જાડેજા રજપુત.	૧	૩,૭૯૧	૬૩૧	૩૯,૬૬૮
૯૪	મોરબી.. ...	માહારાજા ઠાકોર સાહેબ વાઘજી.	,, ...	૨	૮૨૨	૧૩૬	૧૫,૩૫૩
૯૫	ધ્રોલ.	ઠાકોર સાહેબ જેશંઘજી......	,, ...	૨	૨૮૩	૬૫	૪,૬૧૩
૯૬	રાજકોટ. ...	ઠાકોર સાહેબ બાવાજી.	,, ...	૨	૨૮૨	૬૧	૧૫,૧૩૯
૯૭	ગોંડલ......	ઠાકોર સાહેબ ભગવતસીંહજી	,, ...	૨	૧,૦૨૫	૧૭૪	૧૩,૫૨૩
૯૮	વીરપુર	સુરાજી.	,, ...	૪	૬૭	૧૩	૧,૩૪૨
૯૯	કોટડા-સાંગાણી.	મુળવાજી.	,, ...	૪	૭૪	૨૦	૨,૩૧૮
૧૦૦	માળીઆ....	મોડજી.	,, ...	૪	૧૦૩	૧૨	૪,૧૦૪
૧૦૧	મેંગણી. ...	માધવસંગજી ...	,, ...	૫	૩૫	૮	૧,૩૨૯
૧૦૨	ગવરીદડ. ...	પ્રતાપસંગજી ...	,, ...	૫	૨૭	૬	૧,૦૩૪
૧૦૩	કોઠારીઆ...	જેઠીજી.	,, ...	૫	૭	૬	૮૪૨
૧૦૪	પાળ.	રતનસંગજી. ...	,, ...	૫	૨૧	૫	૫૮૭
૧૦૫	ગઢકા.	શીવસંગજી. ...	,, ...	૫	૨૩	૫	૯૧૯
૧૦૬	જાળીઆ-દેવાણી.	માનસંગજી. ...	,, ...	૫	૩૬	૧૦	૮૨૫
૧૦૭	ભાડવા......	ભાવસંગજી. ...	,, ...	૬	૭	૪	૩૩૦
૧૦૮	રાજપરા. ...	આશાજી	,, ...	૬	૧½	૮	૭૬૫
૧૦૯	શાહપુર. ...	ગગુભા.	,, ...	૬	૧૦	૪	૫૨૫
૧૧૦	લોધીકા. ...	અભેસંગજી ...	,, ...	૭ }	૧૫	૧૨	૧,૮૦૮
		પથાજી.	,, ...	૭ }			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૩,૧૬,૧૪૭	૨૪,૦૦,૦૦૦	૫૦,૩૧૨-૦	૬૪,૯૨૪-૦	૪,૮૫૭-૦	૧,૨૦,૯૩-૦-૦
૮૯,૯૬૪	૮,૦૦,૦૦૦	૯,૨૬૩-૦	૪૯,૨૦૮-૦	૩,૦૮૮-૦	૬૧,૫૫૯-૦-૦
૨૧,૭૭૬	૧,૪૦,૦૦૦	......	૯,૫૫૨-૦	૬૭૯-૦	૧૦,૨૩૧-૦-૦
૪૦,૫૨૭	૨,૦૦,૦૦૦	૧૮,૯૯૧-૦	......	૨,૩૩૦-૦	૨૧,૩૨૧-૦-૦
૧,૩૫,૬૦૪	૧૨,૦૦,૦૦૦	૪૯,૦૯૬-૦	૬૧,૦૧૭-૦	૬૦૮-૦	૧,૧૦,૭૨૧-૦૦
૫,૩૩૮	૩૯,૦૦૦	૩,૪૧૮-૦	......	૬૯૬-૦	૪,૧૧૪-૦-૦
૮,૬૪૨	૧,૦૦,૦૦૦	૧૦,૧૮૯-૦	......	૧,૪૨૭-૦	૧૧,૬૧૬-૦-૦
૧૧,૨૨૪	૬૦,૦૦૦	......	૧,૧૮૨-૦	૧૮૫-૦	૧,૩૬૭-૦-૦
૩,૪૫૪	૨૧,૦૦૦	૩,૪૧૨-૦	......	......	૩,૪૧૨-૦-૦
૨,૩૮૧	૧૪,૦૦૦	૧,૦૧૧-૦	......	૬૧૦-૦	૧,૬૨૧-૦-૦
૨,૩૬૬	૧૬,૦૦૦	૯૪૮-૦	......	૨૯૮-૦	૧,૨૪૬-૦-૦
૧,૨૧૪	૮,૦૦૦	૧,૨૫૩-૦	......	૩૯૪-૦	૧,૬૪૭-૦-૦
૨,૨૫૨	૧૪,૦૦૦	૬૪૩-૦	......	૨૦૨-૦	૮૪૫-૦-૦
૨,૩૮૩	૧૫,૦૦૦	......	૧,૧૮૧-૧૨	૩૭૦-૦	૧,૫૫૧-૧૨-૦
૧,૨૩૧	૧૧,૦૦૦	૧,૩૯૪-૦	......	૨૩૮-૦	૧,૬૩૨-૦-૦
૨,૦૯૪	૧૨,૦૦૦	૨,૯૨૨-૦	......	૨૪૧-૦	૩,૧૬૩-૦-૦
૧,૨૩૭	૬,૫૦૦	૪૬૪-૦	......	૧૪૬-૦	૬૧૦-૦-૦
૪,૬૫૫	૨૫,૦૦૦	૧,૨૮૭-૦	......	૪૦૫-૦	૧,૬૯૨-૦-૦

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		હાલાર પ્રાંત. (ચાલુ.)					
૧૧૧	વડાલી......	ભુપતસંગ......	જાડેજા રજપુત.	૭	૨	૧	૫૮૦
૧૧૨	ખીરસરા. ...	રાયસંગજી. ...	,, ...	૭	૧૩	૧૩	૧,૦૭૮
૧૧૩	સીસાંગ-ચાંડલી.	નારસંગ.	,, ...	...	૧	૨	૮૨૧
		પચાણજી. ...	,, ...	...			
		બાપુભાઇ.	,, ...	...			
		ચંદ્રસંગ.	,, ...	...			
		ડોસાજી.	,, ...	...			
૧૧૪	વીરવા.	ભાવાજી.	,, ...	...	·૭૬	૧	૧૭૬
૧૧૫	કાંકરીઆલી.	ભુપતસંગ	,, ...	...	·૭૬	૧	૨૩૬
		નારણજી.	,, ...	...			
૧૧૬	મઉવા......	ડુંગરજી.	,, ...	...	·૭૬	૧	૨૩૩
		રામસંગ.	,, ...	...			
		હરીસંગ.	,, ...	...			
૧૧૭	કોટડા-નાયાણી.	હરીસંગ.	,, ...	...	૩	૧	૧,૨૫૬
		વખતાજી	,, ...	...			
		મુલુજી.	,, ...	...			
		મેઘજી.	,, ...	...			
૧૧૮	કાનપર-ઇશ્વરીઆ.	ચાંપરાજ.	વાળા કાઠી...	...	૩	૨	૭૭૬
		માત્રા.	,, ...	...			
		સુરગ.	,, ...	...			
		જસા.	,, ...	...			
૧૧૯	ભલગામ-બળધોઇ.	જસા.	,, ...	...	૧	૧	૭૩૨
		એભલ.	,, ...	...			
૧૨૦	ધ્રાફા.	સજુભાઇ. ...	જાડેજા રજપુત.	...			
		મેરજી.........	,, ...	...			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૫૯૦	૨,૦૦૦	૨૪૬-૦	......	૭૮-૦	૩૨૪-૦-૦
૪,૩૭૭	૧૯,૦૦૦	૨,૩૬૬-૦	......	૩૫૦-૦	૨,૭૧૬-૦-૦
૧,૭૧૨	૭,૫૦૦	૭૨૦-૦	......	૨૨૬-૦	૯૪૬-૦-૦
૧૭૬	૧,૦૦૦	૧૪૯-૦	......	૪૪-૦	૧૯૩-૦-૦
૨૩૬	૧,૨૦૦	૮૪-૦	......	૨૭-૦	૧૧૧-૦-૦
૨૩૩	૨,૦૦૦	૧૨૦-૦	......	૩૮-૦	૧૫૮-૦-૦
૧,૨૫૬	૬,૦૦૦	......	૫૪૨-૦	૧૪૫-૦	૬૮૭-૦-૦
૧,૩૬૯	૫,૦૦૦	૨૩૦-૦	......	૧૧૭-૦	૩૪૭-૦-૦
૭૩૨	૨,૦૦૦	૨૦૪-૦	......	૫૮-૦	૨૬૨-૦-૦

નંબર	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		હાલાર પ્રાંત. (ચાલુ.)					
	ધ્રાફા—ચાલુ.	માધવસંગ. ...	જાડેજા રજપુત.	...			
		લાખાજી.	,, ...	...	૪૪	૨૩	૨,૮૦૭
		જેઠીજી.	,, ...	...			
		હભુજી.	,, ...	...			
		મુલુજી.	,, ...	...			
		કાલુભાઇ.	,, ...	...			
		રતનસંગ.	,, ...	...			
૧૨૧	સાતોદડ-વાવડી.	રામસંગ.	,, ...	...			
		કાલુભાઇ.	,, ...	...	૧,૩	૪	૧,૦૪૫
		ગગજી.	,, ...	...			
		વજેશંગ.	,, ...	...			
૧૨૨	મુળીલા-ડેરી.	હાથીભાઇ.......	,, ...	...	૧૫	૭	૯૦૦
		ગોરખજી	,, ...	...			
૧૨૩	અમરાપુર ...	આજમભાઇ ...	મુસલમાન સેતા.	...	૮	૨	૧,૨૯૯
		ફતેહખાંન. ...	,, ...	...			
		મામદુભાઇ. ...	,, ...	...			
		ગોહેલવાડ પ્રાંત					
૧૨૪	ભાવનગર....	માહારાજા રાવલ શ્રી તખ્તસિંહજી, જી.સી.એસ.આઇ	ગોહેલ રજપુત	૧	૨,૮૬૦	૬૪૫	૪૭,૭૯૨
૧૨૫	પાલીતાણા...	ઠાકોર સાહેબ માનસીંહજી.	,, ...	૨	૨૮૯	૮૭	૭,૬૫૯

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર. આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે. બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૭,૬૦૫	૬૦,૦૦૦	૩,૭૦૬-૦	......	૧,૧૬૫-૦	૪,૮૭૧-૦-૦
૨,૪૪૭	૧૨,૦૦૦	૧,૪૬૬-૦	......	૪૬૧-૦	૧,૯૨૭-૦-૦
૨,૫૧૦	૧૪,૦૦૦	૧,૨૭૯-૦	......	૧૭૫-૦	૧,૪૫૪-૦-૦
૧,૮૦૪	૧૬,૦૦૦	૫૧૧-૦	......	......	૫૧૧-૦-૦
૪,૦૦,૩૨૩	૨૬,૦૦,૦૦૦	*૧૨૮,૦૬૦-૦	૩,૫૮૧-૮	૨૨,૮૫૮.૦	૧,૫૪,૪૯૯-૮-૦
૪૯,૨૭૧	૫,૦૦,૦૦૦	......	૭,૮૭૪-૦	૨,૪૯૦-૦	૧૦,૩૬૪-૦-૦

*રૂ. ૭૫,૯૦૭-૦-૦ સબસીડી, ૫૨,૦૦૦ જમા અને ૧૫૩-૦-૦ પેશકશીના મળીને.

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ગોહેલવાડ પ્રાંત (ચાલુ.)					
૧૨૬	વળા.	વખતસંગજી ...	ગોહેલ રજપુત	૩	૧૦૯	૩૮	૪,૯૫૬
૧૨૭	જસદણ. ...	આલા.........	ખાચર કાઠી.	૩	૨૮૩	૫૬	૩,૮૭૩
૧૨૮	લાઠી.	સુરસીંહજી. ...	ગોહેલ રજપુત	૪	૪૨	૯	૪,૩૮૪
૧૨૯	બાબરા. ...	ચાંપરાજ.	વાળા કાઠી...	૬	૧૦	૬	૩,૭૮૧
		જીવા.	,, ...	...			
		જગા.	,, ...	...			
		ઊનડ.	,, ...	...			
		મામૈઆ.	,, ...	...			
		મુલુ.	,, ...	...			
૧૩૦	કોટડા-પીઠા.	લોમા.	,, ...	૬	૨૫	૧૩	૨,૩૧૮
		રૂખડ.	,, ...	...			
		ડોસા.	,, ...	...			
		અમરા.	,, ...	...			
		સુરગ.	,, ...	...			
૧૩૧	ભડલી. ...	ચાંપરાજ.	ખાચર કાઠી.	૬	૧૩	૧૨	૧,૩૯૦
		ઓઘડ.	,, ...	...			
		રૂખડ	,, ...	...			
		રાવત.	,, ...	...			
		દાદા.	,, ...	...			
		દેવાઇત.	,, ...	...			
૧૩૨	ઇતરીઆ....	રામ.	,, ...	૬	૬	૪	૭૧૫
૧૩૩	વાંકીઆ. ...	રૂખડ.	,, ...	૬	૬	૩	૫૪૨
૧૩૪	કરીઆણા...	ઓઢા.	,, ...	૬	૧૦	૧૦	૧,૦૬૩
		દેસા.	,, ...	...			
		દેવા.	,, ...	...			
		ભાણ.	,, ...	...			
		દેવાઇત.	,, ...	...			

ગણત્રી મુજબ વસ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૧૭,૦૧૯	૧,૫૦,૦૦૦	......	૬,૮૫૪-૦	૨,૩૪૮-૦	૯,૨૦૨-૦-૦
૨૯,૦૩૭	૧,૦૦,૦૦૦	૭,૬૯૪-૮	૩૯૪-૦	૨,૫૭૨-૦	૧૦,૬૬૦-૮-૦
૬,૮૦૪	૧,૦૦,૦૦૦	......	૮૬૧-૦	૧,૧૪૬-૦	૨,૦૦૭-૦-૦
૭,૦૦૪	૪૦,૦૦૦	......	......	......	....
૭,૧૮૮	૬૦,૦૦૦	૪,૮૫૦-૦	......	૭૨૮-૦	૫,૫૭૮-૦-૦
૪,૦૮૯	૨૬,૦૦૦	૧,૬૦૧-૦	......	૨૫૬-૦	૧,૩૫૭-૦-૦
૧,૦૫૨	૪,૦૦૦	૨૫૨-૦	......	૮૩-૦	૩૩૫-૦-૦
૧,૭૨૨	૧૪,૦૦૦	ખંભાળાની ૨	કમમાં આવી	જાય છે.	....
૩,૧૫૬	૨૧,૦૦૦	૮૫૦-૦	......	૩૦૭-૦	૧,૧૫૭-૦-૦

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ગોહેલવાડ પ્રાંત (ચાલુ)					
	કરીઆણા—(ચાલુ.)	જુઠા.	ખાચર કાઠી.	...			
		મુળુ.	,, ...	...			
૧૩૫	કમઢીઆ ...	મીર બાકરઅલી.	મુસલમાન મીર.	૭	૪	૧	૭૭૨
૧૩૬	જાનબાઇની-દેરડી.	મુળુ.	ચારણ ગઢવી	...	૨	૧	૭૩૨
		ડોસા.	,, ...	...			
		નાન.	,, ...	...			
૧૩૭	ખંભાળા. ...	ઓઘડ.	ખાચર કાઠી.	...	૬	૧	૮૯૦
		ભોજ.	,, ...	...			
		રૂખડ.	,, ...	...			
૧૩૮	રાંઢીઆ. ...	ગુલામ હેદર બાવામીઆં.	મુસલમાન સૈયદ.	...	૩	૧	૫૩૯
૧૩૯	આકડીઆ.	અમરા.	ચાવડા રજપુત	...	૨	૧	૧૨૮
		નાગશીઆ. ...	,, ...	...			
		મેરામ.........	,, ...	...			
		ગાંગા.	,, ...	...			
૧૪૦	નીલવળા. ...	મુળુ.	ખાચર કાઠી.	...	૨	૧	૫૧૨
		તાલુકે જસદણનો ભાગ	,, ...	...			
૧૪૧	બીજડીઆ.	અલીમીઆં. ...	મુસલમાન સૈયદ.	...	૨	૧	૨૬૫
૧૪૨	બીલડી. ...	બનુબાઇ	,, ...	...	૩	૧	૪૧૬
૧૪૩	લીંબડા. ...	ભગવતસંગ. ...	ગોહેલ રજપુત	...	૭	૪	૧,૦૦૬
		પ્રતાપસંગ. ...	,, ...	...			
		હરીસંગ.	,, ...	...			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.	ઉપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૭૭૨	૬,૫૦૦	......	......	......	....
૭૩૨	૨,૫૦૦	......	......	......	....
૮૯૦	૬,૦૦૦	૪૦૬-૮	......	૧૧૮-૦	૫૨૪-૮-૦
૫૩૯	૨,૫૦૦	......	......	......	....
૧૨૮	૧,૦૦૦	૧૨૯-૦	......	૨૫-૦	૧૫૪-૦-૦
૫૧૨	૨,૪૫૦	૫૧૧-૦	......	૧૫૪-૦	૬૬૫-૦-૦
૨૬૫	૨,૪૦૦	......	......	......	....
૪૧૬	૩,૦૦૦	......	......	......	....
૧,૮૩૯	૨૫,૦૦૦	......	૯૩૪-૦	૨૭૮-૦	૧,૨૧૨-૦-૦

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ગોહેલવાડ પ્રાંત (ચાલુ).					
૧૪૪	વાવડીધરવાલા	જીઆજી. ...	ગોહેલ રજપુત	...	૪	૪	૧,૧૭૯
		બાપુભા	"	...			
		એચરજી.	"	...			
		દીપસંગજી. ...	"	...			
		દેવીસંગ.	"	...			
૧૪૫	ભોજાવદર....	જાલમસંગ ...	"	...	૩	૧	૧,૧૦૭
		માનસંગ.	"	...			
૧૪૬	સમઢીઆલા-છભાડીઆ.	સબલસંગ. ...	"	...	·૬૨	૨	૬૮૯
		ગુમાનસંગ. ...	"	...			
		સરદારસંગ. ...	"	...			
		મેપજી.	"	...			
		કાકાજી.	"	...			
૧૪૭	પીજડીઆ. (ડોસાજી)	દેવીસંગ.	"	...	૧	૧	૯૯૫
		રાયસંગ.	"	...			
૧૪૮	વાંગધરા. ...	માવજી.	"		·૬૨	૧	૪૪૭
૧૪૯	ગઢુલા.......	જસવતસંગ. ...	"	...	૧	૧	૩૫૫
		કલાજી.	"	...			
૧૫૦	કોટોડીઆ...	માધવસંગ. ...	"		૧	૧	૩૦૯
૧૫૧	સોનગઢ. ...	કાળુભાઇ.	"	...	૧	૧	૧,૧૮૧
		તેજાજી.	"	...			
		ઓડાભાઇ. ...	"	...			
૧૫૨	પાંચવડા. ...	મોતીભાઇ.......	"		·૭૮	૧	૪૪૧
૧૫૩	ટોડા-ટોડી...	જેઠીભાઇ.......	"	...	૧	૩	૨૪૧
		ઓડાભાઇ. ...	"	...			
૧૫૪	વાવડી-વાછાણી.	રાણાજી.	"	...	·૭૧	૨	૨૦૭

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.		દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.	ઊપજ સુમાર.	બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૨,૨૫૭	૧૦,૦૫૦	......	૧,૨૯૬-૦	૨૩૪-૦	૧,૫૩૦-૦-૦
૧,૧૦૭	૫,૦૦૦	......	૪૧૧-૦	૧૩૯-૦	૫૫૦-૦-૦
૧,૪૧૪	૬,૫૦૦	......	૧,૮૯૧-૦	૩૮૯-૦	૨,૨૮૦-૦-૦
૯૯૫	૨,૪૦૦	......	૩૮૦-૦	૪૭-૦	૪૨૭-૦-૦
૪૪૭	૨,૦૦૦	......	૭૯-૦	૨૫-૦	૧૦૪-૦-૦
૩૫૫	૩,૦૦૦	......	૧૬૮-૦	૨૮-૦	૧૯૬-૦-૦
૩૦૯	૨,૦૦૦	......	૧૯૩-૦	૨૮-૦	૨૨૧-૦-૦
૧,૧૮૧	૨,૦૦૦	......	૫૦૩-૦	૬૯-૦	૫૭૨-૦-૦
૪૪૧	૧,૫૦૦	......	૨૦૪-૦	૩૭-૦	૨૪૧-૦-૦
૬૧૨	૩,૫૦૦	......	૧૪૭-૮	૨૮-૦	૧૭૫-૮-૦
૨૭૫	૬,૦૦૦	......	૨૯૮-૦	૫૬-૦	૩૫૪-૦-૦

નંબર	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
૧૫૫	ચમારડી. ...	ભાણાભાઇ. ...	ગોહેલ રજપુત ...	...	૭	૧	૨,૧૧૭
		તખ્તસંગ. ...	,, ...	...			
		દાજીભાઇ	,, ...	...			
૧૫૬	પછેગામ. ...	દેવાજી.	,, ...	...	૧૦	૩	૨,૬૭૯
		હાલાજી.	,, ...	...			
૧૫૭	ચીત્રાવાવ. ...	હાદાભાઇ. ...	,, ...	...	૧	૧	૩૨૧
૧૫૮	રામણકા. ...	હરીભાઇ.	,, ...	...	૨	૧	૫૦૯
		જીવાભાઇ. ...	,, ...	...			
૧૫૯	વડોદ.	હદાભાઇ.	,, ...	...	૨	૧	૮૭૭
		મોહબ્તસંગ. ...	,, ...	...			
૧૬૦	આલમપર...	જેઠીભાઇ.	,, ...	...	૩	૧	૫૯૮
૧૬૧	ધોળા.	જેઠીભાઇ.	,, ...	...	૬	૧	૩૦૪
૧૬૨	ગઢાળી. ...	ભાવાજી.	,, ...	...	૫	૩	૧,૨૨૩
		રીસાલુજી. ...	,, ...	...			
		અમરસંગ. ...	,, ...	...			
૧૬૩	સમઢીઆલા-ચારણ.	હાજા.	ચારણ, ...	...	૬	૧	૧૩૫
		રામ.	,, ...	...			
૧૬૪	રતનપર-ધામણકા.	કશળસંગ	ગોહેલ રજપુત ...	...	૩	૩	૫૧૩
		સેરસંગ.	,, ...	...			
		દીપસંગ.	,, ...	...			
૧૬૫	દાઠા.	બાવાજી.	સરવૈયા રજપુત.	...	૫૦	૨૪	૨,૭૨૩
		જસાભાઇ. ...		...			
૧૬૬	ઐઆવેજ.	હકાજી	,, ...	...	૭	૨	૯૫૭
		શામળાજી. ...	,, ...	...			
૧૬૭	રાણીંગામ ...	બાવાજી.	,, ...	...	૩	૧	૭૩૮
		વાલેરા.........	ખુમાણ કાઠી,	...			

ની ગણત્રી વસ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૨,૧૧૭	૯,૦૦૦	......	૭૬૫-૦	૯૩-૦	૮૫૮-૦-૦
૩,૬૫૫	૩૭,૦૦૦	......	૨,૧૨૩-૦	૬૭૯-૦	૨,૮૦૨-૦-૦
૩૨૧	૬૦૦	......	૪૯૧-૦	૩૮-૦	૫૨૯-૦-૦
૫૦૯	૧,૫૦૦	......	૫૭૪-૦	૯૮-૦	૬૭૨-૦-૦
૮૭૭	૨,૨૦૦	......	૯૪૦-૦	૧૬૨-૦	૧,૧૦૨-૦-૦
૫૯૮	૪,૦૦૦	......	૧,૨૩૫-૦	૧૬૨-૦	૧,૩૯૭-૦-૦
૩૦૪	૧,૫૦૦	......	૩૨૫-૦	૫૯-૦	૩૮૪-૦-૦
૨,૧૮૫	૯,૦૦૦	......	૧,૬૯૯-૦	૩૦૧-૦	૨,૦૦૦-૦-૦
૧૩૫	૮૬૦	......	......	......	....
૯૨૧	૫,૮૫૦	......	૭૫૦-૦	૧૫૩-૦	૯૦૩-૦-૦
૯,૩૫૨	૨૩,૦૦૦	......	૫,૦૯૯-૦	૨૯૯-૦	૫,૩૯૮-૦-૦
૯૯૪	૫,૨૦૦	......	૨૮૨-૦	૮-૦	૨૯૦-૦-૦
૭૩૮	૨૫,૫૬૬	......	૭૧૪-૦	......	૭૧૪-૦-૦

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ગોહેલવાડ પ્રાંત (ચાલુ.)					
૧૬૮	ચોક.	દાદાજી.	સરવૈયા રજપુત.	...	૪	૨	૧,૦૪૪
		દેવાજી.	,, ...	...			
૧૬૯	મોરચોપણા.	હરસુર.	કામળીઆ વરૂ	...	·૮૮	૧	૭૨૯
૧૭૦	ગણધોલ. ...	હરીસંગજી. ...	ગોહેલ રજપુત	...	·૫૩	૧	૧૯૧
૧૭૧	જાળીઆ	કાંયાજી.	સરવૈયા રજપુત,	...	૧	૧	૬૦૮
૧૭૨	રોહીસાલા...	રાશાજી.	,, ...	...	૧	૧	૩૪૦
		શામાજી.	,, ...	...			
૧૭૩	પાહ.	વાઘજી.	,, ...	...	૧	૧	૩૦૦
		જીવાભાઇ......	,, ...	...			
૧૭૪	બોદાનો નેસ.	વાજસુર.	કામળીઆ વરૂ	...	·૮૮	૧	૧૫૭
૧૭૫	જુનાપાદર ...	ભોજાભાઇ. ...	ખશીયા કોળી	...	·૩૧	૧	૧૯૯
૧૭૬	સાતાનો નેસ.	શાદુલ	કામલીઆ વરૂ	...	·૬૭	૧	૪૧૧
		મુલુ.	,, ...	...			
૧૭૭	શેવડીવદર ...	અમરાજી	ખશીયા કોળી	...	૧	૧	૨૪૬
૧૭૮	સનાળા......	પંચાણજી. ...	સરવૈયા રજપુત.	...	·૫૧	૧	૫૦૦
		રાશાજી.	,, ...	...			
૧૭૯	સમઢીઆલા.	કાંયાજી.	,, ...	...	૧	૧	૯૫૭
		બાઇ જાનબાઇ.	ખુમાણ કાઠી.	...			
૧૮૦	રાજપરા. ...	અખાભાઇ. ...	સરવૈયા રજપુત.	...	૧	૧	૬૧૦
		ભાઇજી.	,, ...	...			
૧૮૧	શીરોડા. ...	દેવીસંગ	,, ...	...	·૭૨	૧	૨૪૧
૧૮૨	વઇજાનો નેસ	સુરા.	ખશીયા કોળી	...	·૨૯	૧	૧૭૫

ગણત્રી મુજબ વસ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આપ્યા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૧,૨૬૪	૬,૮૦૦	......	૩૯૪-૦	૨૩-૦	૪૧૭-૦-૦
૭૨૯	૭૦૦	......	૧૫૪-૦	૯-૦	૧૬૩-૦-૦
૧૯૧	૨,૦૦૦	......	૧૦૩-૦	૮-૦	૧૧૧-૦-૦
૬૦૮	૨,૨૦૦	......	૧૨૮-૦	૮-૦	૧૩૬-૦-૦
૩૪૦	૩,૧૦૧	......	૧૦૩-૦	૮-૦	૧૧૧-૦-૦
૩૦૦	૨,૫૫૦	......	૩૦૭-૦	૧૨-૦	૩૧૯-૦-૦
૧૫૭	૧,૦૫૨	......	૧૦૩-૦	૯-૦	૧૧૨-૦-૦
૧૯૯	૫૫૦	......	૪૨-૦	૮-૦	૫૦-૦-૦
૪૧૧	૯૫૦	......	૧૦૩-૦	૬-૦	૧૦૯-૦-૦
૨૪૬	૯૭૫	......	૫૨-૦	૮-૦	૬૦-૦-૦
૫૦૦	૨,૭૦૦	......	૩૦૭-૦	૧૫-૦	૩૨૨-૦-૦
૯૫૭	૮,૦૦૦	......	૫૧૦-૦	૮-૦	૫૧૮-૦-૦
૬૧૦	૨,૫૨૫	......	૨૫૬-૦	૧૮-૦	૨૭૪-૦-૦
૨૪૧	૯૦૦	......	૧૨૩-૦	૧૨-૦	૧૩૫-૦-૦
૧૭૫	૪૯૦	......	૩૧-૦	......	૩૧-૦-૦

નંબર.	તાલુકા.	નામ.	જાત.	વર્ગ.	દરેક તાલુકાનું ક્ષેત્રફળ સુમારે માઇલ.	કુલ ગામ.	સને ૧૮૮૧ મુજબ મુખ્ય શેહેરની.
		ગોહેલવાડ પ્રાંત (ચાલુ).					
૧૮૩	વડાલ......	લુણા.	કામળીઆ વરૂ	...	૨	૧	૫૪૫
		જેઠસુર.	,, ...	...			
૧૮૪	દેદરડા. ...	જેસંગજી. ...	સરવૈયા રજપુત.	...	૨	૧	૮૨૧
		ભોજરાજજી ...	,, ...	...			
૧૮૫	જાળીઆ-માનાજી.	જસુભા.	,, ...	...	૧	૧	૧૮૦
૧૮૬	કંણઝરડા ...	ખોડાજી.	,, ...	...	·૫૮	૧	૨૯૭
૧૮૭	ભંડારીઆ.	વાંસા.	કામળીઆ વરૂ	...	૩	૧	૬૧૦
		માનસુર.	,, ...	...			
		હરસુર.........	,, ...	...			

ગાયકવાડ સરકારનો મુલક.

૧૮૮	અમરેલી ...	ગાયકવાડ સરકારનો માહાલ.	મરાઠા	...	......	૧૫૦	......

ગણત્રી સ્તિ સુમાર.	ઊપજ સુમાર.	દરેક તાલુકો એજન્સી મારફત કેટલી પેશકશી ભરે છે તે.			
આખા તાલુકાની.		બ્રિટિશ સરકારની પેશકશી.	ગાયકવાડ સરકારની પેશકશી.	જુનાગઢ જોરતલબી.	કુલ એકંદર.
૫૪૫	૨,૫૫૦	......	૧૫૪-૦	......	૧૫૪-૦-૦
૮૨૧	૪,૧૦૦	......	૧૦૩-૦	......	૧૦૩-૦-૦
૧૮૦	૨,૦૦૦	......	૩૧-૦	......	૩૧-૦-૦
૨૯૭	૨,૫૦૦	......	૧૨૮-૦	......	૧૨૮-૦-૦
૯૧૦	૪,૮૦૦	......	૩૦૭-૦	૧૫-૦	૩૨૨-૦-૦
......	૩૦,૦૦૦	૧,૬૨૧-૦	......	૭,૪૯૨-૮	૯,૧૧૩-૮-૦

JURISDICTION OF THE VARIOUS CHIEFS AND TÁLUKDÁRS IN KÁTHIÁWÁR.

There are in all seven Classes, the persons composing which are entitled to exercise Jurisdiction according to the following scale:—

1ST CLASS.

In Criminal Matters.—Can try any person except British subject for capital offences without permission from the Political Agent.

Civil Jurisdiction.—To any extent.

2ND CLASS.

Criminal.—Can try their own subjects only for capital offences without permission from the Political Agent.

Civil Jurisdiction.—To any extent.

3RD CLASS.

Criminal.—Seven years' rigorous imprisonment and fine to the extent of Rs. 10,000.

Civil Jurisdiction.—To the extent of Rs. 20,000.

4TH CLASS.

Criminal.—Three years' rigorous imprisonment and fine to the extent of Rs. 5,000.

Civil Jurisdiction.—To the extent of Rs. 10,000.

5TH CLASS.

Criminal.—Two years' rigorous imprisonment and fine to the extent of Rs. 2,000.

Civil Jurisdiction.—To the extent of Rs. 5,000.

6TH CLASS.

Criminal.—Three months' rigorous imprisonment and fine to the extent of Rs. 200.

Civil Jurisdiction.—To the extent of Rs. 500.

7TH CLASS.

Criminal.—Fifteen days' rigorous imprisonment and fine to the extent of Rs. 25.

Civil Jurisdiction.—None.

કાઠીઆવાડ ઈલાકાના રાજા તથા તાલુકદારોનો અખત્યાર.

સાત વર્ગ મુકરર કરવામાં આવતાં, તે વર્ગવાળાઓને નીચે મુજબ હકુમત ચલાવવાનો અખ્તિયાર મળ્યો છે :—

પેહેલો વર્ગ.

ફોજદારી કામમાં.—બ્રિટીશ સરકારની રૈયત શીવાય કોઇપણ રૈયતનો દેહાંત શીક્ષા સુધીના ગુન્હાનો મેહેરબાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની મંજુરી-વગર ઇનસાફ કરી શકે.

દીવાની કામમાં—કુલ અખત્યાર.

બીજો વર્ગ.

ફોજદારી કામમાં—માત્ર પોતાની રૈયતનો દેહાંત શીક્ષાના ગુન્હાસુધીનો મેહેરબાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની મંજુરી વગર ઇનસાફ કરી શકે. મતલબ બીજી રૈયતને વાસ્તે તેવા ગુન્હાના ઇનસાફ સારૂ મંજુરી જોઇએ.

દીવાની કામમાં—કુલ અખત્યાર.

ત્રીજો વર્ગ.

ફોજદારી કામમાં—સાત વરસ સખ્ત કેદ તથા રૂપીઆ ૧૦,૦૦૦ સુધી દંડ.

દીવાની મુકદમા—રૂપીયા ૨૦,૦૦૦ સુધીના.

ચોથો વર્ગ.

ફોજદારી કામમાં—ત્રણ વરસ સખ્ત કેદ તથા રૂપીઆ ૫,૦૦૦ શુધી દંડ.
દીવાની મુકદમા—રૂપીયા ૧૦,૦૦૦ સુધીના.

પાંચમો વર્ગ.

ફોજદારી કામમાં—બે વરસ સખ્ત કેદ તથા રૂપીઆ ૨,૦૦૦ સુધી દંડ.
દીવાની મુકદમા—રૂપીઆ ૫,૦૦૦ સુધીનાં.

છઠો વર્ગ.

ફોજદારી કામમાં—ત્રણ માસ સખ્ત કેદ તથા રૂપીઆ ૨૦૦ સુધી દંડ.
દીવાની મુકદમા—રૂપીઆ ૫૦૦ સુધીના.

સાતમો વર્ગ.

ફોજદારી કામમાં—પંદર દીવસ સખ્ત કેદ તથા રૂપીયા ૨૫ સુધી દંડ,
દીવાની મુકદમા—સાંભળવાનો અખત્યાર નથી.

ADDRESS OF THE KATHIAWAR CHIEFS AND TALUKDARS.

કાઠીઆવાડના રાજાઓને એલકાબ લખવાની રીત.

સંસ્થાન જુનાગઢના નવાબ સાહેબને.

નવાબ સાહેબ, વાલાશાન હશમત વ ઇજલાલ નીશાન, રફઅત વ શૌકત બુનયાદ મોહોબત વ મોવદદત તવામાન, અજીમુલ ખીતાબ, નવાબ સાહેબ (નામ) વાલીએ જુનાગઢ, સલમેઅલ મંનાન અજદીલ એખલાસ,
(નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ
સલામ, બાદ ઇજહારે ઇશતીયકે મુલાકાત, સરાપા મશરત, મકશુફ્ખાતીર મોહોબત જખાયર આંકે,

નવાબ સાહેબની માને.

અજીમલમુલ્ક, બુલંદ મકાન, રૈનકઅફ્જાએ બલદએ જુનાગઢ બીબી

(નામ) સલમહુ અજદીલ ઇખ્લાસ, (નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ બાદ ઇજરાએમરાસીમે ઐરીઅત, મકશુફખાતીર જખાયર આંકે.

નવાબ સાહેબના કબીલાને.

અસમતપનાહ ઇફ્ફત દસતગાહ, બીબી (નામ) સલમહુ અજદીલ ઇખ્લાસ (નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ બાદ ઇજરાએમરાસીમે એરીઅત, મકશુફખાતીર જખાયર આંકે.

જામનગર તથા ભાવનગરના માહારાજા સાહેબોને.

દોલત વ ઇકબાલ પનાહ શૌકત વ ઇજલાલ દસતગાહ ફખામત વ મનાઅત ઇકતેનાહ ઝીશાન (નામ) સંસ્થાન સલમહુ અજદીલ ઇખ્લાસ (નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ મુકામ બાદ સલામ વ ઇજહાર શૌકે મુલાકાત આંકે.

નીચે લખ્યા સંસ્થાનોને.

ગીરામી મીકદાર દોસ્તી સઆર મોહોબત વ સદાકત આસાર (નામ) સંસ્થાન સલમહુ અજદીલ એખ્લાસ (નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ સલામ દીગર.

માહારાજા રાજશ્રી સંસ્થાન ધ્રાંગધ્રા.
માહારાજા ઠાકોર સાહેબ શ્રી સ્વસ્થાન મોરબી.
રાજશ્રી સ્વસ્થાન વાંકાનેર.
ઠાકોર સાહેબ શ્રી સંસ્થાન પાલીતાણા.

નીચે લખ્યા તાલુકદારોને.

મેહેરબાન મુખ્લીસાન સદાકત વ ઇખ્લાસ નીશાન (નામ) સ્વસ્થાન યાને તાલુકે મોહોબતહુ અજતરફ (નામ) પોલીટીકલ એજંટ પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ સલામ દીગર.

ઠાકોર સાહેબ સ્વસ્થાન ધ્રોલ.
ઠાકોર સાહેબ સંસ્થાન લીંબડી.

ઠાકોર સાહેબ સંસ્થાન રાજકોટ.
ઠાકોર સાહેબ સંસ્થાન ગોંડલ.
ઠાકોર સાહેબ સંસ્થાન વઢવાણ.
રાણા શ્રી સંસ્થાન પોરબંદર.
ઠાકોર તાલુકે થાન-લખતર.
ઠાકોર તાલુકે સાયલા.
ઠાકોર તાલુકે ચુડા.
ઠાકોર તાલુકે વળા.
ઠાકોર તાલુકે લાઠી.

નાની ઉમરના સદરહુ તાલુકદારોની માને લખવું હોય તો નીચે મુજબ લખાય છે:—

અસમત પનાહ બાઇશ્રી સંસ્થાન

નીચે લખ્યા તાલુકદારોને.

મેહેરબાન દોસ્તાન (નામ) તાલુકે અજતરફ (નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ દીગર.

બાબી તાલુકે બાંટવા.
શેખ કસબે માંગરોલ.
પરમાર તાલુકે મુળી.
જાડેજા તાલુકે માળીઆ.
ખાચર તાલુકે જસદણ.
મલેક તાલુકે બજાણા.

એ શીવાયના પાંચમા ક્લાસના તાલુકદારોને આજમ (નામ) તાલુકે અજતરફ (નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ દીગર.

બાકીના તાલુકદારોને શ્રી સરકાર (નામ) પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ, મુકામ વચનાત (નામ) તાલુકે .

GUARD OF HONOUR AND SALUTES ASSIGNED BY GOVERNMENT TO THE NATIVE CHIEFS OF KÁTHIÁWÁR.

States.	Number of Guns.			Guard of Honour.
	Attached to the Chiefship.	Personal.	Total.	
Junágadh.	11	...	11	Entitled to a guard of Honour which, as a general rule, consists of 50 Rank and file.
Navánagar.	11	4	15	
Bhávnagar.	11	4	15	
Dhrángadhra.	11	4	15	
Morbi.	11	...	11	
Vánkáner.	9	...	9	
Pálitána.	9	...	9	
Dhrol.	9	...	9	
Limbdi.	9	...	9	
Rájkot.	9	...	9	
Gondal.	9	...	9	
Wadhwán.	9	...	9	

An Heir-apparent of any of the above Chiefs, when acting as the representative of his father, is allowed a Guard of Honour but smaller, salute two less in number and reception a little less ceremonious than is accorded to the ruling Chief; but such Honours are strictly limited to the occasions when the ruling Chief is himself unable to attend Darbárs &c. and obtains permission to depute the Heir-apparent in his place. This mark of respect is not, however, conceded as of right when the ruling Chief excuses his own attendance on insufficient grounds or when the Heir-apparent is not formally deputed to pay the visit in the place of the Chief.

લશ્કરી માન અને તોપોની સલામતી.

કાઠીઆવાડના દેશી રાજા સાહેબોને સરકારે આપવાનો ઠરાવ કર્યા મુજબ :-

સ્વસ્થાન.	કેટલી તોપો.			લશ્કરી માન.
	રાજગાદીને.	જાતને.	કુલ.	
જુનાગઢ..........	૧૧	...	૧૧	પચાસ સીપાઇઓની ટુકડીથી લશ્કરી માન મળી શકે છે.
નવાનગર..........	૧૧	૪	૧૫	
ભાવનગર..........	૧૧	૪	૧૫	
ધ્રાંગધ્રા..........	૧૧	૪	૧૫	
મોરબી	૧૧	...	૧૧	
વાકાંનેર	૯	...	૯	
પાલીતાણા..........	૯	...	૯	
ધ્રોલ	૯	...	૯	
લીંબડી.	૯	...	૯	
રાજકોટ.	૯	...	૯	
ગોંડલ	૯	...	૯	
વઢવાણ.	૯	...	૯	

સદરહુ રાજા સાહેબોને બદલે જ્યારે તેમના કુંવરોને આવવું પડે ત્યારે રાજા સાહેબોના કરતાં એક દરજ્જે લશ્કરી માન ઓછું, સલામતીમાં બે તોપો કમી અને આદરમાન થોડું કમ અપાય છે. પરંતુ આ માન જ્યારે દરબાર વીગેરેની વખતે રાજા સાહેબો આવી ન શકે અને પોતાને બદલે ટીલાયત કુંવર મોકલવાની રજા મગાવી હોય ત્યારેજ મળે છે; પણ રાજા સાહેબો જાતે હાજર નહીં થઇ શકવાનાં પુરતાં કારણ નહીં બતાવ્યાં હોય અથવા રાજા સાહેબને બદલે રીતસર મોકલેલા નહીં હોય તો તેમને ઉપર મુજબ માન મળવાનો હક નથી.

MINTS IN KATHIAWAR.

Coins are manufactured in three native States of this Province, viz. Junágadh, Navánagar and Porbandar, and they are current within their respective jurisdictions only.

Junagadh.–Silver Coins manufactured by this State are known by the name of "Diwánshái Koris" and bear the inscriptions in Persian "Bádsháh Gázi Mahomud Akbar Sicce Zurbe Junághad Basun" and "Shri Diwán" with the Samvat year, in Nágri character. They are current within 3,280 square miles. According to the Assay Table the value of 100 Koris is equal to Government Rupees 27-2-2. In manufacturing these coins, Silver with the prescribed amount of Alloy is turned into plates, which is cut into small pieces and then weighed and stamped with the dies : this is done by goldsmiths.

Copper Coins called Dokrás and half Dokrás are also manufactured ; 36 Dokrás are equal to one Kori in value on an average.

Navanagar.—Silver Coins manufactured by this State are known by the name of "Jámshái Koris." They formerly bore the inscriptions in Persian "Sultán Muzafarsháh, Hijri year 978" and in Gujaráti "Shri Jám." But now they are manufactured on an improved model and bear the inscription "Shri Jám Vibháji" "Navánagar Kori 1" with the Samvat year. Half Koris are also coined. They are current within 3,791 square miles. According to the Assay Table 100 Koris are equal in value to Government Rupees 28-4-4.

Copper Coins called "Dokrás," "Dhinglás," and "Trámbiás" are also manufactured. About 30 Dokrás

are equal to one Kori in value. Dhingla values 1½ and Trámbia ½ Dokra.

Porbandar.—Silver Coins manufactured by this State are known by the name of "Ránáshâhi Koris," and bear the inscription in Persian "Sultán Muzafarsháh, Hijri year 807," and in Gujaráti "Shri Rána." Half and Quarter Koris are also coined. They are current in 636 square miles. According to the Assay Table 100 Koris are equal in value to Government Rupees 31-7-11.

The mode of manufacturing them is the same as Junágadh Coins.

Copper Coins.—The same as Navánagar.

કાઠીઆવાડની ટંકશાળો.

આ ઇલાકામાં જુનાગઢ, નવાનગર અને પોરબંદર આ ત્રણ સંસ્થાનોમાં શીક્કા યાને નાણું બનાવવામાં આવે છે, અને તેનું ચલણ પોત પોતાનીજ હદમાં છે.

જુનાગઢ.—આ સંસ્થાનમાં જે રૂપા નાણું બનાવવામાં આવે છે તે "દીવાનશાહી કોરી," ને નામે ઓળખાય છે, અને તે ઉપર ફારસીમાં "બાદશાહ ગાજી મહમદ અકબર શીક્કે જરએ જુનાગઢ બાશન" અને નાગરી દસકતથી "શ્રી દીવાન," અને સંવત ની છાપ હોય છે. આ નાણું સુમારે ૩,૨૮૦ ચોરસ માઇલના વીસ્તારમાં ચાલે છે. સરકારી રૂપીયાસાથે સરખાવતાં સો કોરીની કીમત રૂપીયા ૨૭-૨-૨ થાય છે. આ કોરી સોનીઓ રૂપા સાથે અમુક વજન મીશ્ર ધાતુ ભેળવી તેનાં પત્રાં બનાવી બાદ તેના નાના કડકા કરી સરખે વજને તોળી તે ઉપર છાપ મારી તૈયાર કરે છે.

ત્રાંબા નાણું જે "દોકડા" તથા "અરધા દોકડા" થી ઓળખાય છે તે પણ બનાવવામાં આવે છે અને ૩૬ દોકડા એક કોરીની કીમત બરાબર ગણાય છે.

નવાનગર—આ સંસ્થાનમાં જે રૂપાના શીક્કા બનાવવામાં આવે છે તે "જામશાહી કોરી" ને નામે ઓળખાય છે. પ્રથમ બનેલ કોરી ઉપર ફારશીમાં "સુલતાન મુઝફ્ફરશાહ હીજરી સાલ ૯૭૮" અને ગુજરાતીમાં "શ્રી જામ" ની છાપ પડતી; પણ હાલ તેનો આકાર સુધારી "શ્રી જામ વીભાજી" "નવાનગર કોરી ૧" તથા સાલની છાપ પાડવામાં આવેછે. કોરીનાં અરધીયાં પણ આ ઠેકાણે બને છે. આ નાણું સુમારે ૩,૭૯૧ ચોરસ માઇલના વીસ્તારમાં ચાલે છે. સરકારી રૂપીયા સાથે સરખાવતાં ૧૦૦ કોરીની કીમત રૂપીયા ૨૮–૪–૪ થાય છે.

ત્રાંબા નાણું જે "દોકડા," "ઢીંગલા" અને "ત્રાંબ્યા" ને નામે ઓળખાય છે તે પણ બનાવવામાં આવે છે. ૧½ દોકડાને ઢીંગલો અને અરધા દોકડાને ત્રાંબ્યો કેહે છે, અને આશરે ૩૦ દોકડા એક કોરીની કીમત બરાબર છે.

પોરબંદર—આ સંસ્થાનમાં જે રૂપા નાણું બનાવવામાં આવે છે તે "રાણાશાહી કોરી" ને નામે ઓળખાય છે. તે ઉપર ફારશીમાં "સુલતાન મુઝફ્ફરશાહ હીઝરી સાલ ૮૦૭" અને ગુજરાતીમાં "શ્રી રાણા" ની છાપ હોય છે, અરધીઆં અને પા કોરી પણ આ ઠેકાણે બનાવવામાં આવે છે, જેનું ચલણ ૬૩૬ ચોરસ માઇલમાં છે. સરકારી રૂપીઆ સાથે સરખાવતાં સો કોરીની કીંમત રૂ. ૩૧–૭–૧૧ બરાબર છે. તેને બનાવવાની રીત જુનાગઢની રીતને મળતી છે.

ત્રાંબા નાણું નવાનગરની મુજબ સઘળી વાતે મળતું છે.

LAND ADMINISTRATION.

The commonest word in Káthiáwár in connection with land administration is *Girás* or more correctly *Grás*. It means a mouthful, and from time immemorial, has been used to express the landed possessions of a member of one of the ruling tribes.

As each tribe of Rajputs invaded the province, its Chiefs bestowed on their relations portions of the lands they had won. This share was named their *Kapál-Grás* and passed to the children of the original grantees. The enterprising Grásiás acquired lands from their neighbours and added them to their possessions. When they found themselves sufficiently strong, they separated from the parent stem, and set up as independent rulers. Others, less fortunate or less enterprising, surrendered the greater portion of their lands to a neighbouring chief in return for protection, and fell into the position of *Mulgrásiás* or original sharers. When a Grásia had succeeded in gaining his independence, he became a Tálukdár or large landholder and assumed the title of Thákor, Rával, Rána or Rája. As he rose in the social scale, the landed proprietor became more anxious to leave his possessions intact to his eldest son. At the same time the custom of the country bouud him to set aside a portion of his estate for each of his younger sons, and these in turn became Grásiás, owing submission to the head of the family but otherwise independent.

The Grásiá, equally with the large proprietor, was bound to make provision for his younger children, and in some Rajput estates subdivision has been carried to a ruinous extent. It is pursued in some parts, until there is nothing left large enough to share or even to support a single family. This is also the case with the

Káthis, among whom the law of equal inheritance is rigidly carried out.

Among the comparatively small number of Mahomedan* proprietors in Káthiáwár, property is equally divided among the sons, except that the eldest receives an extra share called *Mohtap.*

From the above, it may be gathered that in Káthiáwár landed property has been very greatly divided, and that the work of division continually goes on. So much is this the case that some estates of a single village have upwards of a hundred shareholders, who have fallen to the level of peasants, and have a hard struggle to maintain themselves and their families.

The proprietors or *Tálukdárs* of Káthiáwár have absolute power over, and property in, their private or *Khálsáh* land. They bequeath portions to their sons or as religious gifts. Such bequests carry with them the donor's rights. So far the head of the tribe loses control over the soil, though, by the arrangement for military service and for the payment of a fixed tribute, a modified form of power over the members of his tribe is continued. In this respect the tenure is alike in the oldest and in the most recent of the ruling tribes.

In theory the landlord's rent or *Rájbhág* is a fixed share of the produce. In practice this share is supplemented by numerous petty levies or *Bábats* which vary in almost every estate. Some of these are taken by the proprietor; others are levied to meet village expenses.

A rent levied in kind or *Vaje* was probably the earliest form in which the chief shared the produce of the soil with the cultivators. The landlord's share is ascertained by examining either the standing crop in the

---

*Excepting Junagadh.

field or the cut crop in the village threshing-floor. Under the standing crop system a rough estimate or *dhál* is made by an official in presence of the cultivator. This plan leaves the cultivator too much at the mercy of the state, as the official is apt to overestimate the crop. The usual plan is to bring the crops, as they are reaped, to the public grain-yard or *Khalávád*, where it is trodden out, winnowed, and measured. None of the produce is taken away until the state demands have been satisfied. The shares are generally distributed in December or January for the rain crops, and in April or May for the cold weather and cotton crops. The hot weather crops, which are grown by irrigation, are measured before the beginning of the rains.

In addition to the state share or *Rájbhág*, a number of items have from time to time been added under the names of *Bábat* or cesses. In many states these are deducted before the *Rájbhág* is taken. The following are the principal cesses :—

Havá1dári, is a grain allowance to the village Haváldár of about 20 pounds the Kalsi.

Mándvi, is a similar allowance given to the village weigher ;

Sukhdi, is an allowance to the state granary-keeper.

Kharáját, literally expenses, the plural of the Persian *Kharach*, is a levy to cover the cost of collecting the revenue.

Jhámpo is a levy in kind on account of village guests.

Khedu Kharáját is a draw-back to the cultivators on account of the cost of cultivation.

Kámdári or Kámdár Bábat is an allowance made to the minister.

Muthi Chapti is a due levied by the servant of the manager and kept by him.

Khola, a lapful, is grain carried away in the lap of the Patel or other right-holder.

Mápla, is a levy in favour of the village craftsmen.

Kunvar Sukhdi is an allowance to the chief's eldest son.

Similar allowances are taken for the chief's wife or *Bài* or his slaves or *Khavàs* or under as many disguises as the patience of the cultivator will stand.

In process of time landholders began to levy cash assessments or *Veros* in addition to the share of the crop. These cesses were probably originally levied to meet the tribute which had to be paid first to the Musalmáns, and next to the Maráthás. These cesses were taken in cash, because when communications were so imperfect that there was little chance of getting rid of grain at remunerative prices, and the tribute collector declined anything but money in lieu of his demands. In time the levy of *Vero* became a symbol of independence, and has frequently been quoted in proof of independence in disputes between Chiefs and Grásiás.

The *Vero,* is levied on the plough *Sánti* or *Bigha,* and so is called *Sánti-Vero* or *Bighoti.* The plough-tax, which is taken in addition to the grain share or *Vaje,* varies from 5 to 35 Rupees the plough; on a *Bigha,* which is $\frac{1}{60}$th to $\frac{1}{100}$th of a plough, it is proportionately less.

The *Up-no-Vero,* is an additional cess levied at a certain rate on the grain produce.

The *Chula Vero,* or hearth tax is in some parts levied instead of the plough cess.

The *Ubhad Vero* is a tax levied from the non-cultivating or *Ubhadia* population.

The *Masvádi Vero,* is a grazing tax levied on Rabáris and other herdsmen.

The *Paida tax,* is a tax on each wheel at a well.

The *Umar Vero,* is a tax on thresholds.

The *Utchko,* is a tax on grain pits opened in seasons of scarcity.

The *Punchhi Vero,* is a tail-tax on cattle.

The *Dhubák Vero,* is an extra-ordinary levy when a Tálukdár has to incur some special expense; in such cases the *Vero* is doubled for one or more years. This levy is called *Dhubák* or double.

The complications arising from the grain share or *Bhágvatái* system with all the levies that have been superadded, have induced some States to adopt a system known as the *Chokha bhág.* By this system all the levies in kind, in addition to the *Vaje* or original grain share are lumped together and a $\frac{1}{3}$rd or $\frac{1}{4}$th share of the produce is taken in kind in addition to a *Sánti Vero*; if no *Vero* is taken the Chief shares half and half with the cultivator. Under the *Bhog Vero* system the chief levies from $\frac{1}{4}$th to $\frac{1}{8}$th in kind in addition to *Sánti Vero.* By the *Udhad Vero* system the cultivator agrees to pay a fixed amount both in money and produce; and by the *Khátábandi* system he agrees to pay a fixed rent for a term of years on his holding. Under the *Bighoti* system he pays a *Bigha* rate, according to the quality of his land, and a special rate if it is irrigated.

The relative merits of the grain-share or *Bhágvatái* and cash systems of land administration, have long been discussed. Both systems have their merits and their defects, but there is no doubt that the levy in kind finds more favour in Káthiáwár than the cash assessment, and that under the *Chokha Bhág* system, if proper-

ly managed, the cultivator can pay his dues more easily than in ready money.

The produce of all alienated lands in state villages is not carried to the public grain-yard, but to the alienee's land. Such lands are therefore called *bár-khali* or without the village grain-yard. This privilege is much prized and is jealously guarded.

Where land is shared between several proprietors, and from the law of sub-division, this is the normal state of holders of girás and other alienated lands in Káthiáwár, it is usual for each shareholder to have his own house lands *Gharkhed*, while the village lands remain joint or *Majmu*, The income of the joint lands is shared among all the proprietors in accordance with the interest each has in the estate, but this complicated system gives rise to such constant quarrels that one proprietor after another claims a division of the common property. Where the proprietors are tribute payers, the difficulty is to apportion the proper amount of tribute to the various shareholders.

Many petty proprietors are hopelessly involved, having mortgaged the whole or nearly the whole of their property. In some instances they have written over their lands in perpetuity or *Aghát*; in others the property is handed over *puláchhut* for a term of years, the rent being credited to interest and to reducing the principal. In some cases the land is mortgaged without possession called *Sán-Giro*, and the proprietor is at liberty to redeem it on repayment of principal and interest. Under the system called *Vatántar* the revenue is enjoyed in lieu of interest, and possession is restored on payment of the principal.

Of late years the revenue system of the province has greatly improved. Not long ago whole sub-divisions were farmed to the highest bidders, who in turn sublet

villages or shares of villages. The farming system has been almost entirely abandoned, and in some states a scientific revenue survey has been introduced.

In conclusion, the leading principles which have been laid down by the Rájasthánik Court in settling the land and revenue claims of Chiefs and Grásiás, may be noticed. First as regards forced labour or *Veth*. The Grásiás and their home cultivators are not liable to *Veth*. In villages held jointly by Chief and vassal, the chief, except for special reasons, cannot claim unpaid labour from the cultivators or craftsmen of the joint lands. As regards the reversion of village service or the *Pasáitá* lands, the Chief, with whom the jurisdiction rests, has the control over the service-holder, but in jointly held village, service lands revert to the joint land and not to the jurisdictional Chiefs. In jointly held villages the Chief is bound to give the Grásiás a share in the revenue administration. The Chief has a right to levy from the Girásia an improvement cess or *Sudhára* at the rate of about 2 annas an acre of culturable land. The proceeds of the improvement cess are to be spent on police, education, public works, and other objects of public use. The Chief can levy a contribution or *gádi Nazaránáh* from the vassals on his accession. Vassals are liable to pay a tax called *Vivá Vadháva* or *Shádi* on the marriage, and a *Melnu* or *Gami* on the death of certain members of the Chief's family. The management of cattle-pounds and the appointment of Police Patels rests with the Chief. Subordinate Grásiás may not sell or alienate their lands without the Chief's sanction. The Chief's levy on cotton known as *Deshdán* must be paid by subordinate Grásiás and others holding rent free-lands.

જમીનના વહીવટ વિષે.

કાઠીઆવાડમાં જમીનના વહીવટ સંબંધી સૌથી સાધારણ શબ્દ ગીરાસ અથવા વધારે શુદ્ધ શબ્દ "ગ્રાસ" છે. તેનો અર્થ કોળીઓ થાય છે, અને તે અસલના વખતથી રાજકર્ત્તાઓમાંના હરકોઇની જમીનનો કબજો બતાવવાને વપરાતો આવ્યો છે.

જેમ જેમ રજપુતોની દરેક જાતે આ દ્વિપકલ્પ ઉપર ચડાઇ કરી મુલક જીત્યો, તેમ તેમ તેઓના મુખી રાજાઓ જીતેલી જમીનમાંથી પોતાના સગાઓને ભાગ આપતા આવ્યા છે. આ ભાગ તેનો "કપાળ ગ્રાસ" કહેવાય છે; ને મુળ જેને મળેલો તેની પેઢીએ રહે છે. સાહસીક ગરાસીઆઓ પોતાના પાડોશી પાસેથી જમીન જીતી પોતાની જમીનમાં વધારો કરતા. જ્યારે તેઓ જોઇએ તેવા શક્તીવાન થતા, ત્યારે મુળ શાખાથી છુટા પડી સ્વતંત્ર રાજકર્ત્તા થતા. અને બીજાઓ જેઓ ઓછા ભાગ્યવાન અથવા ઓછા સાહસીક હોવાથી પોતાના રક્ષણ અર્થે પોતાની જમીનનો મોટો ભાગ તેમના પાડોસના રાજાને આપતા તેથી તેઓ મૂળ ગરાસીઆ એટલે કે અસલ જાગીરદારની સ્થિતીમાં રહ્યા. જ્યારે કોઇ ગરાસીઓ સ્વતંત્ર થવામાં ફતેહ પામતો, ત્યારે તે તાલુકદાર અથવા મોટો જમીનદાર થઇ પડતો, અને ઠાકોર, રાવળ, રાણા કે રાજાનો ઇલકાબ ધારણ કરતો. જેમ જેમ તે સારી સ્થિતીમાંઆવતો જાય તેમ તેમ પોતાની સઘળી જમીન પોતાના ટીલાયત કુંવર માટે મુકી જવા તેને વધારે વધારે જીજ્ઞાસા થતી. તોપણ વળી દેશના રીવાજ મુજબ પોતાના દરેક નાના દીકરાને પણ થોડી થોડી જમીન જુદી આપવી પડતી, એટલે આ નાના દીકરાઓ પણ, જોકે બીજી બાબતોમાં સ્વતંત્ર, તોપણ કુટુંબના વડીલના તાબાના ગરાશીઆ કહેવાયા.

મોટા તાલુકદારની પેઠે આ ગરાસીઆઓને પણ પોતાના નાના દીકરાને વાસ્તે ગરાસનો બંદોબસ્ત કરવાની ફરજ છે. કેટલાએક રજપુતોના ગરાસમાં તો એટલે સુધી વિભાગ પડી ગયા છે કે તે બુરી હાલતમાં આવી પડ્યા છે. કેટલેક ઠેકાણે એટલે દરજ્જે પોચી ગયા છે કે એક કુટુંબનો પણ નિભાવ

ચાલે એટલી જમીન પણ રહી નથી. કાઠી લોકોમાં પણ આવોજ રીવાજ છે, કે જેમાં સરખા ભાગે વેહેંચણ કરવાનો ધારો સખત રીતે અમલમાં આવે છે.

કાઠીઆવાડમાં મુસલમાન રાજાઓની સંખ્યા મુકાબલે ઓછી છે છતાં પણ સરખે ભાગે વેહેંચણ કરવાનો રીવાજ છે,* પરંતુ મોટા દીકરાને મોટપનો અમુક ભાગ વધારે મળે છે.

આ ઉપરથી એમ માલુમ પડે છે કે, કાઠીઆવાડમાં જમીનના ઘણા વિભાગ પડી ગયા છે, અને તે નિરંતર પડ્યા જાય છે. આ વિભાગની હદ એટલી બધી વધી ગઇ છે કે કેટલાએક ગામની જાગીરમાં એટલા બધા વધારે ભાગ પડી ગયા છે કે તેઓ ખેડુ (પાટીદાર) જેવા થઇ ગયા છે; અને તેમને પોતાના કુટુંબનો નિર્વાહ કરવામાં ઘણી મુસ્કેલી પડે છે.

કાઠીઆવાડના માલીકો યાને તાલુકદારોને પોતાની ખાલસા જમીન ઉપર પુરેપુરી સત્તા છે. તેઓ પોતાની જમીનનો અમુક ભાગ પોતાના પુત્રોને વારસામાં અગર ધર્મ દાન તરીકે આપે છે. આપનારના તમામ હક તેની સાથે લેનારને જાય છે. જો કે લશ્કરી નોકરી તથા અમુક નકી કરેલી પેશકશી આપવા માટે ગોઠવણ કરવાથી જુદી જાતની સત્તા તેના કુટુંબના માણસો ઉપર ચાલુ રહે છે; તોપણ તે જમીન ઉપરથી તે કુટુંબના મુખીનો અખત્યાર જાયછે. સઉથી જુના તેમજ અર્વાચીન રાજસત્તાવાળા કુટુંબની અંદર આ બાબતમાં ભોગવટો એક સરખો છે.

કેહેવામાં એમ છે કે, જમીનના માલીકનું ભાડું યાને રાજ ભાગ, ઉપજનો મુકરર કરેલો એક ભાગ હોય છે, પણ રીવાજ જોતાં જણાય છે કે આ ભાગ શીવાય કેટલીક બાબતો, જે જુદા જુદા તાલુકામાં જુદી જુદી હોયછે, તે પણ લેવાય છે. આ પૈકી કેટલાક હક તાલુકદારો લેછે, અને બાકીના ગામની ખરાજાત પુરી પાડવા લેવામાં આવે છે.

ખેડુ પાસેથી જમીનની પેદાશનો ભાગ રાજા લેછે, તેની ઘણું કરી જુનામાં જુની રીત વર્જેની છે. ખેતરમાં માલ ઉભા હોય તેને અગર કાપેલો માલ ખલાવાડમાં હોય તેનો અજમાએશ કરી રાજનો ભાગ નકી કરાય છે. ઉભો માલ તપાસવાની અંદર ખેડુની સમક્ષ દરબારી નોકર એક અટકળની અજમા-

*જુનાગઢ શીવાય,

પેશ યાને ઢાળ કરે છે. આ રીતથી ખેડુઓને દરબારની રેહેમ તળે રેહેવું પડે છે, કારણ કે દરબારી માણસની વધારે અજમાયશ કરવાની ટેવ હોય છે. સાધારણ રીવાજ એમ છે કે માલની કાપણી થાય તેવો તેને ખલાવાડમાં લાવે છે, જ્યાંહાં તેને કચરે છે, વાવલે છે તથા માપે છે. જ્યાંહાં સુધી રાજભાગ લેવાય નહીં ત્યાંહાં સુધી કાંઇ પણ પેદાશ લઇ જવાતી નથી. વરસાદના માલના ભાગ ઘણું કરીને ડીસેંબર અથવા જાનેવારીમાં પાડવામાં આવે છે, અને શીયાળુ તથા રૂના પાકના ભાગ એપ્રીલ અથવા મે માં કરવામાં આવે છે. ઉનાળુ માલ જે પાણી પાઇને ઉછેરવામાં આવે છે તેને વરસાદની શરૂવાત પેહેલાં માપી લેછે.

દરબારના હીસા યાને રાજભાગ શીવાય "બાબત" અથવા "માપાના" નામથી વખતો વખત ઘણી રકમો વધારવામાં આવી છે; જે ઘણાક તાલુકામાં તો રાજભાગ લીધા પેહેલાં લેવાય છે. નીચે લખી બાબતો મુખ્ય છે:—

હવાલદારી.—ગામના હવાલદારને કળશી દીઠ આશરે વીસ પાઉન્ડ દાણા અપાય છે.

માંડવી.—ગામના મપારાને અપાય છે.

સુખડી.—દરબારી કોઠારીને અપાય છે.

ખરાજાત.—જેનો અર્થ ખરચ થાય છે અને જે ફારશી શબ્દ ખર્ચનું બહુ વચનછે તે.મેહેસુલ વસુલ કરવાનું ખરચ પુરૂં પાડવા સારૂ લેવાય છે.

ઝાંપો.—ગામના મેમાન ખરચ બદલ લેવાય છે.

ખેડુ ખરાજાત.—એટલે ખેડના ખરચ બદલ ખેડુતોને જે પાછું આપવામાં આવે છે તે.

કામદારી અથવા કામદારની બાબત.—કામદારને જે લવાજમ અપાય છે.

મુઠી ચપટી.—વહીવટદારના નોકરના નામથી લેછે.

ખોળો.—ગામનો પટેલ યા બીજો હકદાર ખોળામાં ભરી દાણા લઇ જાય છે તે.

માપલાં.—ગામના કારીગરોને માટે છે.

કુંવરની સુખડી.—રાજાના પાટવી કુંવરને નામે લેવાય છે.

એવી જાતના કરો, રાજાની રાણી અગર બાઇ, અથવા ગોલાં અગર ખવાસ માટે અથવા, એહુની ધીરજ રહી શકે ત્યાંહાં સુધી, એવાં બીજાં બાહાનાથી લેવામાં આવે છે.

ધીમે ધીમે માલની ઉપજના ભાગ શીવાય રાજાઓએ વેરો એટલે રોકડ કર લેવા માંડયો. આ કર ઘણું કરીને શરૂવાતમાં પેહેલાં મુસલમાનને અને પછીથી મરાઠાને પેશકશી અપાતી હતી તે ચુકવવા સારૂ લેવા માંડયો હતો. તે રોકડ નાણામાં લેવાનું કારણ એ હતું કે તે વખતે રસ્તાઓ સલામતી ભરેલા નહીં હોવાથી દાણાના જોઇએ તેટલા પૈસા ઉપજી શકતા નહોતા; અને પેશકશી ઉઘરાવનાર પોતાની માગણી પેટે રોકડ શીવાય કાંઇ પણ લેવા ના પાડતા હતા. કેટલીક મુદતે વેરો સ્વતંત્રતાની એક નીશાની થઇ પડી, અને રાજા તથા ગરાશીઆ વચ્ચેની તકરારમાં વારંવાર સ્વતંત્રતાની સાબીતીમાં તેનો દાખલો દેવામાં આવે છે.

વેરો.—સાંતી અથવા વીઘા ઉપર લેવાય છે, અને તેથી તેને સાંતી વેરો અથવા વીઘોટી કેહેછે. સાંતી વેરો જે દાણાના ભાગ યાને વજે ઉપરાંત લેવાય છે તે સાંતી દીઠ પાંચથી પાંત્રીસ રૂપીઆ સુધી જમીનના પ્રમાણમાં હોય છે. એક સાંતીમાં સાઠથી સો વીઘાં સુધી જમીન ગણાય છે અને તેના પ્રમાણમાં વેરો ઓછો અદકો હોય છે.

ઉપની વેરો.—એ નામનો વધારાનો વેરો દાણાની પેદાશ ઉપર અમુક દરથી લેવાય છે.

ચુલા વેરો.—એ કેટલાક ભાગમાં સાંતી વેરાને બદલે લેવાય છે.

ઉભડ વેરો.—એ જે ખેતી ન કરતા હોય અગર ઉભડીઆ હોય, તેવા લોકો પાસેથી લેવાય છે.

ભસવાઠી વેરો.—એ રબારી અને બીજા ભરવાડો પાસેથી ઢોર ચારવા બાબત લેવાય છે.

પઇડાં વેરો.—દરેક કુવાના કોસના પૈડાં ઉપર લેવાએ છે.

ઉમર વેરો.—ઉમરા ઉપર લેવાય છે.

ઉચકો.—દુકાળના વખતમાં દાણાની ખાણો ઉઘાડવામાં આવે છે તેના ઉપર લેવાય છે.

પુંછી વેરો.—ઢોરના પુંછડા ઉપરનો કર છે.

ધુબક વેરો.—જ્યારે તાલુકદારને કાંઇ ખાસ ખરચ કરવો પડે છે ત્યારે આ અનીયમીત કર નાખે છે. અને એવે વખતે જે ચલુ વેરાની રકમો હોય છે તે એક બે વરસ સુધી બમણી લેવાયછે.

ભાગવટાઇ યાને અનાજનો હીસો લેવાની રીતથી તથા તેમાં વધારેલા સઘળા વેરાથી થતી ગુચવણોને લીધે કેટલાક સ્વસ્થાનોને ચોખા ભાગની રીત દાખલ કરવા મન થયું છે. આ રીતથી વજે અથવા અનાજનો મુળ ભાગ તથા જણસીની તમામ બાબત એકઠી કરી, સાંતી વેરા ઉપરાંત ઉપજનો ત્રીજો યા ચોથો ભાગ જણસીમાં લેવામાં આવે છે. જો વેરા નથી લેતા તો રાજાઓ સાથે ઉપજનો અડધો અડધ ભાગ વેંહેંચી લેછે. ભોગવેરાની અંદર રાજાઓ ચોથાથી તે આઠમા ભાગ સુધી સાંતી વેરા ઉપરાંત જણસીમાં હીસો લેછે. ઉધડ વેરાની રીતમાં ખેડુત જણસી અને નગદીમાં અમુક નકી કરેલ રકમ આપે છે, અને ખાતાબંદીની રીતમાં કેટલાંક વરસ સુધી પોતે જમીન રાખે ત્યાંહાં સુધી અમુક ભાડું આપવા ખેડુ બંધાય છે. વીઘોટીની રીતમાં જમીનના ગુણ પ્રમાણે વીઘા દીઠ દર આપે છે, અને જો વાડીની જમીન હોય તો ખાસ દર આપે છે.

જમીનના વહીવટની ભાગવટાઇ અને વીઘોટીની રીતોના ગુણ અવગુણ વીશે લાંબા વખતથી ચર્ચા ચાલે છે, તેમાં બંને રીતોમાં ફાયદા તથા ગેરફાયદા રહેલા છે. પણ કાઠીઆવાડમાં વીઘોટી કરતાં વજેની રીત વધારે પસંદ કરવામાં આવે છે એમાં કાંઇ શક નેથી; અને ચોખા ભાગથી જો વ્યાજબી રીતે વહીવટ થાય તો ખેડુ બાંધેલી વીઘોટીના કરતાં વધારે સેહેલાઇથી પોતાનું દેણું આપી શકે છે.

દરબારી ગામોમાં ઇનામી જમીનની પેદાશ ગામની ખલાવાડમાં લઇ જતા નથી, પણ ઇનામદાર પરબારી લઇ જાય છે.

આવી જમીનને બારખલી યાને ખળાં બહારની જમીન કહે છે. આ હક બહુ કીમતી ગણે છે અને તેને ઉત્સાહથી સાચવે છે.

કાઠીઆવાડના ઘણા ભાગોમાં જ્યાંહાં ગરાસની વેહેંચણ કરવા રીવાજ છે તેવે ઠેકાણે દરેક ભાગદાર થોડી જમીન પોતાને હસ્તક ઘરખેડ તરીકે રાખી ગામની બીજી જમીન બધા વચ્ચે મજમુ રાખે છે. દરેક ભાગદારનો જેટલો હક હોય છે તેના પ્રમાણમાં મજમુ જમીનની પેદાશ સઘળા ભાગદારોમાં વેહેંચી લેવામાં આવે છે. પરંતુ આ ગુચવણવાળી રીતથી વારે ઘડીએ એટલા કજીઆ થાય છે કે એક ભાગદારની વાંસે બીજો સામાન્ય મીલકતની વેહેંચણ કરવા દાવો કરે છે. જ્યાંહાં માલીકો ખંડણી ભરવાવાળા હોય છે ત્યાંહાં જુદા જુદા ભાગદારો ઉપર પેશકશીનો વરાડ પાડવામાં મુશ્કેલાઇ આવે છે.

ઘણા નાહાના માલીકો પોતાની બધી, અથવા લગભગ બધી, મીલકત ગીરો માંડવાથી કરજમાં ફસાઇ પડ્યા છે. કેટલાક દાખલા એવા છે કે માલીકોએ પોતાની જમીન હમેશને માટે એટલે અઘાટ માંડી આપી છે, અને કેટલાએકે અમુક વરસ સુધી પુળાછુટ આપી હોય છે, અને પેદાસ વ્યાજ પેટે તથા મુદ્દલ રકમ ઓછી કરવામાં જમે થાય છે. કેટલીક બાબતોમાં કબજો આપ્યા શીવાય જમીન ગીરો મુકે છે જેને સાનગીરો કહે છે અને મુળ રકમ તથા વ્યાજ આપીને પોતાની જમીન ગમે ત્યારે પાછી છોડાવવા માલીક મુખત્યાર હોય છે. વટાંતરની રીતથી વ્યાજને બદલે જમીનની ઉપજ ખાય છે અને મુદ્દલ રકમ આપેથી કબજો પાછો આપે છે.

થોડાંક વર્ષ થયાં આ ઇલાકાની વસુલાતની રીતમાં ઘણો સુધારો થયો છે; પ્રથમ આખાં પ્રગણાં વધારે રકમ આપનારને ઇજારે અપાતાં, અને તેઓ ગામ અથવા ગામના ભાગના પેટા ઇજારા આપતા. ઇજારો આપવાની રીત હવે ઘણું કરીને તદન નાબુદ થઇ છે અને કેટલાંક સ્વસ્થાનોમાં ધોરણ બંધી રેવન્યુ માપણી પણ દાખલ થઇ છે.

છેવટે તાલુકદાર અને ગરાશીઆ વચ્ચે જમીન અને વસુલાતના દાવાનો ચુકાદો કરવા સારૂ રાજસ્થાનીક કોર્ટે જે મુખ્ય નીયમો કર્યા છે તે આ ઠેકાણે જણાવવા જોઇએ. પહેલો, પરાણે મજુરી એટલે વેઠ માટે છે. ગરાશીયા

અને તેની ધર ખેડના ખેડુઓ વેઠને પાત્ર નથી. તાલુકદાર અને ભાયાતના મજમુ ગામમાં ખાસ કારણ શીવાય તાલુકદાર મજમુ જમીનના કારીગરો અને ખેડુ પાસેથી વગર પૈસે વેઠ કરાવી સકતા નથી. નોકરી બદલ આપેલી અથવા પસાયતી જમીન પાછી લેવાની બાબતમાં તાલુકદાર, જેની પાસે હકુમત હોય છે, તેનો અખત્યાર હોય છે; પરંતુ મજમુ ગામમાં નોકરી બાબતની જમીન મજમુ જમીન ભેગી જાય છે, અને હકુમતવાળાને નથી મળતી. મજમુ ગામમાં ઉપજના વહીવટમાં ગરાશીઆને સામેલ રાખવાને તાલુકદાર બંધાએલ છે. ગરાશીઆ પાસેથી ખેડવાણ જમીનના દર એકર દીઠ બે આના મુજબ સુધારાનો વરાડ લેવાનો તાલુકદારનો હક હોય છે. સુધારા વરાડની ઉપજ, પોલીસ, કેળવણી, બાંધકામ અને બીજાં લોકોપયોગી કામોમાં વપરાય છે. રાજા ગાદીએ બેસે ત્યારે ગાદી નજરાણા એ નામનો કર, લઇ શકે છે. વીવાહની વખતે વીવા વધાવું અગર શાદી એ નામનો કર, અને રાજાના કુટુંબના કોઇ માણસનું મૃત્યુ થાય ત્યારે ગમી યાને મેલણું એ નામનો કર આપવા ગરાશીઆ બંધાએલા છે. ઢોરના ડબાનો વહીવટ તથા પોલીસ પટેલને રાખવાનો અધીકાર તાલુકદારનો છે. તાબાના ગરાશીઆ તાલુકદારની મંજુરી શીવાય પોતાની જમીન વેચી અથવા ઇનામ આપી શકતા નથી. દેશદાણ નામનો ૨ ઉપરનો તાલુકદારનો કર તાબાના ગરાશીઆઓએ તથા બીજા જે લોકો મફત જમીન ખાતા હોય, તેમણે આપવો જોઇએ.

KATHIAWAR LOCAL FUNDS.

There are three kinds of Local Funds under the Káthiáwár Political Agency, viz :—

I. Those which are the proceeds of the working of the Agency Courts or of a like nature, and are therefore solely controlled by the Political Agent on behalf of Government.

II. Those which are subscribed by the Native States for the general improvement of the Province and expenditure from which is sanctioned by a committee composed of the representatives of States (Class I to IV,) presided over by the Political Agent, who meet at Rájkot during the monsoon, and

III. Those which are controlled by the subordinate Officers of the Agency. Among these are the District Local Funds and the Rájasthánik Court Funds.

The following is a list of the funds classed as above :-

Class I.	Class II.	Class III.
Infanticide Fund. Mohosali Fund. Japti Fund. Agency Gazette Fund. Civil Station Fund. Institution Fee Fund. Registration Fund. Police Fund. Thána Police Pension Fund.	General Fund, from which appropriations are made every year to the following Funds :- Trunk Road Fund. Education Fund. District Dispensary and Vaccination Funds. Leper Hospital Fund, and Grants to Pránt Institutions.	District Local Funds, comprising :— Thána Funds. Cotton Market Fund. Tàlukdári Gràssia school Fund. Ràjasthànik Court Fund.

INFANTICIDE FUND.

1. This fund was established in 1825 with the object of giving rewards to Jádejás for preservation of their daughters. Fines levied on Chiefs for infractions of the orders of Government were credited to this Fund. The present income consists of interest on a portion of the invested capital, and 25 per cent. of fines levied by Agency Courts on Chiefs as well as subjects. The charges are principally confined to the maintenance of two censors entrusted with the duty of keeping a register of births and deaths of the Jádeja and other similar tribes; and if funds permit, donations are also granted to poor Jádejás in aid of the marriage expenses of their daughters. But as the income is now very low, donations are seldom given.

The approximate annual income and expenditure of the Fund are as shewn below :—

Income...Rs. 2,900.
Expenditure (exclusive of donations)... „ 2,500.

MOHOSALI FUND.

2. This fund was established in 1847 with the object of maintaining a local force (originally foot-men only, but subsequently horse establishment added) for the execution of the orders of the Agency. To meet this expenditure, a portion of the receipts from Mohosals (running fines) was set apart and credited to this fund. The present income consists of Mohosali collections, 75 per cent. of Political and Judicial fines, and interest on invested capital of this as well as the Infanticide fund. But owing to the improved system of administration and other causes, the receipts were, until lately, barely sufficient to maintain the Mohosali establish-

ment, notwithstanding considerable reductions made from time to time. It was therefore found necessary to relieve the fund of the charges of the Mohosali Horse by transferring the men to the new mounted Police, which is to take the place of His Highness the Gáekwár's Contingent.

The approximate annual income and expenditure of the fund at present are as shewn below :—

Income..............................Rs. 20,000.
Expenditure....................... ,, 10,000.

JAPTI FUND.

3. The income of the fund is derived from a percentage on the revenues of attached estates in Káthiáwár, and is devoted to the maintenance of establishment for the audit of the revenue accounts of such estates. The fund was originally established in 1834, and upto 1863 was a most important feature in the administration of the Province, owing to the system that then prevailed. But a better procedure being now in vogue and the province being divided into 4 Pránts, the control of such estates as may be attached is vested in the447 Pránt Officers, subject to the general supervision of the Political Agent. So the Japti Fund at the Huzur has dwindled down to an insignificant account.

Process fees levied in the Agency Courts, the introduction of which was ordered in 1877, are also credited to this fund, the Nazirs' establishment charges being met from that source.

The approximate annual receipts and expenditure of the fund are as shewn below :—

Income..............................Rs. 3,500.
Expenditure.........................,, 2,000.

AGENCY GAZETTE FUND.

4. This fund was established in 1863. It derives its income from subscriptions to the Agency Gazette from States and Agency Pleaders and miscellaneous printing jobs. The object of the "Agency Gazette" is to keep the large number of tribute payers in Káthiáwár and others informed of the important orders of Government and the Agency, which are published therein. The charges are the salaries of the printing establishment, cost of materials, buildings, &c. for the Gazette office.

The approximate annual income and expenditure of the fund are as shewn below :—

Income ....Rs. 8,000.
Expenditure......................... ,, 7,000.

CIVIL STATION FUNDS.

5. These are established for the purpose of administering the 4 Civil Stations in the Province, which form the Head Quarters of the four Divisions. The sources of income are excise on liquor and drugs, assessment of land, octroi duties, and other miscellaneous receipts. The income of each Station thus derived is spent in paying the rent of the Station land, maintenance of police and magisterial establishment, roads, watering, conservancy, lighting and similar municipal purposes, in the respective Stations, and the expenditure is regulated according to the receipts in each which are shown below :—

Station.	When established.	Annual receipt.
Rájkot Station	1863.	16,000.
Wadhwán Station	1864.	12,000.
Mánekwáda Station	1866.	3,000.
Songadh Station	1866.	2,000.

INSTITUTION FEE FUND.

6. This fund was established in 1863 on the re-organization of the Káthiáwár Political Agency. The receipts of the fund consist of court fees levied on civil suits and appeals. One-fourth of the net receipts is paid to the credit of the General Revenues as a set off for the increased civil expenditure sanctioned for the Province in 1863. The remaining portion is applied to the maintenance of additional establishment employed in some of the Agency Offices, and to the construction of official buildings. The average receipts per annum are nearly Rs. 27,000, and the current charges amount to Rs. 17,000, thus leaving a balance of Rs. 10,000 or thereabouts every year available for buildings.

REGISTRATION FEE FUND.

7. Fees levied for certifying copies, searching records, filing Vakálatnámás and registering documents form the income of this fund, and are, like the institution fees, applied to the maintenance of establishments rendered necessary by reformed administration.

The approximate receipts and expenditure of the fund are as under:—

Income..	Rs. 8,000.
Expenditure..............................	,, 6,000.

POLICE FUND.

8. This Fund has only recently been formed. The income is derived from the cash subsidy (Rs. 1,60,000) given by H. H. the Gáekwár in lieu of the contingent of horse, hitherto maintained for the service of the British Government in this Province, ¼th of the Juná-

gadh Zortalbi (Rs. 23,000) and contributions from the several Thánás in Káthiáwár (Rs. 24,000), aggregating in all Rs. 2,07,000 per annum. From these receipts a Police Force under the sole control of the Agency, numbering nearly 818 men and officers as shewn below, is maintained under the Superintendence of a European Officer :—

Mounted Police.	Foot Police.
1. Risáldár.	1. Subedár.
2. Jemádárs.	6. Jemádárs.
8. Dafedárs.	10. Havildárs.
12. Náiks.	40. Náiks.
100. First Class Savárs.	100. First Class Constables.
60. Second „ „	150. Second „ „
65. Third „ „	200. Third „ „
1. Farrier Major.	
2. Farriers.	

60. Camel Savárs.

The annual cost of maintenance is estimated to be about 2 Lákhs of Rupees, exclusive of the charges for buildings &c.

THÁNA POLICE PENSION FUND.

9. This fund is contributed by the Thána Policemen at the rate of ½ anna per Rupee of their pay, and the pensions and gratuities granted to them are met from this fund according to the rules contained in the Government Pension Code.

The annual income is about Rs. 1,320. Six Pensioners are at present drawing pensions of the aggregate annual amount of Rs. 210 from this fund.

GENERAL FUND.

10. This fund is contributed by all States and Tálukás under the Káthiáwár Political Agency for works of improvement in the Province. The management is vested in a committee of the representatives of States (Class I to IV) presided over by the Political Agent, which meets at Rájkot once a year during the monsoon and vote grants for roads, education, dispensaries, vaccination and other kindred objects, which may be common to the Province or Districts.

The contribution is fixed at Rs. 1,18,692 for a term of 10 years, commencing from 1881, and has taken the place of the various subscriptions that were severally levied from the States for different objects in past years.

ROAD FUND.

11. This fund consists of the grant for Trunk Roads from the General Contribution of the States, the Government contribution of one per cent. on British Tribute, and any other sums that may be placed by Native States at the disposal of the Political Agent, for the construction of any road work by the Agency Engineer.

The Government contribution, which is spent at the discretion of the Political Agent, amounts to about Rs 7,000 per annum, while the Trunk Road allotment from the General Fund averages Rs. 60,000. The latter is settled every year in the Kárbháris' meeting according to requirement, the Agency Engineer's estimates being taken into consideration.

The permanent charges against the Trunk Road Fund are :—

1st. The cost of construction and annual maintenance of the Trunk Roads without the limits of 1st and 2nd Class States, the States of Rájkot and Dhrol being excepted, for which special arrangements are in force.

2nd. A yearly grant of Rs. 12,300 towards the cost of the Agency Engineer's establishment.

3rd. A special grant of Rs. 500 for the Goga-Dhandhuka Road situated in the limits of petty States, and other sundry items.

EDUCATION FUND.

12. The Rájkumár College, the Káthiáwár High School, the Male and Female Training Colleges at Rájkot, the Inspection Establishment and the several Educational Pension and Scholarship Funds, which are common to the whole province, are comprized within this general designation. The expenditure of the several institutions is defrayed from various sources, as follows :—

1. Rájkumár College.

Current annual expenses............Rs. 44,000

Met from fees from Princes studying in the College, interest on the College Endowment Fund, a fixed sum of Rs. 1,840 from College Pension Fund, and grant from the General Fund, if necessary.

2. Káthiáwár High School Rájkot.

Current annual expenses.............Rs. 15,000

Met from a portion of fees from students and grant from the General Fund.

3. Inspection Establishment.

Current annual expenses............Rs. 20,500.

Met from a portion of fees (10 annas in the rupee) from the schools of the Province, and interest on invested capital.

4. Male Training College.

Current annual expenses.............Rs. 9,500.

Met from a grant from the General Fund.

5. Barton Female Training College.

Current annual expenses. ....Rs. 5,000.

Met from a grant from the General Fund and interest on Endowment Fund.

There are 5 Pension Funds connected with the educational Institutions in Káthiáwár, which derive their income as follows :—

1. Rájkumár College Pension Fund.

Annual Receipts Rs. 6,075.

Interest on an invested capital of Rs. 1,52,000. From this Fund contribution is paid to Government on account of the College staff, and a fixed sum of Rs. 1,840 is transferred annually to the College working expenses.

2. District Schools Pension Fund.

Annual Receipts Rs. 10,000.

(*a*). $\frac{1}{4}$th of fees received in the fund schools of the Province except Rájkot, Junágadh and Naválnagar High Schools.

(*b*). 5 per cent. on the salaries of the Masters of the Bhávnagar High School transferred from the receipts of fees.

(*c*). Interest on invested accumulations.

(*d*). 5 per cent. deducted from the salaries of newly employed servants.

(*e*). Contributions from Officers lent to Foreign Service.

The masters of the District schools, Training Colleges, Bhávnagar High School and the Inspection Establishment have a claim for pension on this Fund.

3. KÁTHIÁWÁR HIGH SCHOOL PENSION FUND.

Annual Receipts Rs. 1,200.

4. JUNÁGADH HIGH SCHOOL PENSION FUND.

Annual Receipts Rs. 650.

5. NAWÁNAGAR HIGH SCHOOL PENSION FUND.

Annual Receipts Rs. 500.

(*a*). Portion of fees from the respective schools, equal to 5 per cent. on the salaries of Masters.

(*b*). Interest on invested accumulations.

(*c*). 5 per cent. deducted from the salaries of newly employed Servants.

The following Scholarships, which are subordinate to the Education Fund, are awarded from interest on invested capitals presented by the different donors.

Name of Scholarship.	Name of Donor.	Name of school or College.
6 Junágadh-Jetpur Scholarships :— 1 of Rs. 10-0-0 per mensem. 1 .. 8-5-4 „ 4 ., 4-2-8 „	Junágadh and Jetpur States.	Káthiáwár High School, Rájkot.
2 Hebbert Scholarships :— 1 of Rs. 10-0-0 per mensem. 1 „ 8-5-4 „	Navánagar State.	Káthiáwár High School, Rájkot.
1 Ráwat Chomla Scholarship of Rs. 3-5-4 per mensem.	The late Bái Kamribái of Jetpur Bilkha	Káthiáwár High School, Rájkot.
1 Anderson Scholarship of Rs. 4-2-8 per mensem.	Colonel Anderson.	Káthiáwár High School, Rájkot.
1 Barton Scholarship of Rs. 4 per mensem.	Jetpur Tálukdárs.	Káthiáwár High School, Rájkot.
1 Maclelland Scholarship of Rs. 9 per mensem.	W. T. Maclelland Esqr.	Barton Female Training College
1 Sir James Fergusson Medal of the annual value of Rs. 200.	Bhávnagar State.	Rájkumár College.
1 Gondal Prize of the annual value of Rs. 100.	Gondal State.	Rájkumár College.

DISTRICT DISPENSRIES AND VACCINATION FUND.

13. Grants for the vaccine establishment employed for the whole province and for allotments to several dispensaries at Thánas and District Stations, are sanctioned from the General Fund at the annual meeting held every year at Rájkot.

The annual cost of the Vaccination Establishment is nearly Rs. 13,000, and the grant to the Dispensaries is as follows :—

Hebbert Hospital in Háláír Piánt......	Rs.	1,200.
" " Sorath "	"	1,200.
Wadhwán Station Dispensary..........	"	3,046.
Songadh Station Do	"	452.
Mánekwáda Station Do.	"	860.
		6,758.

LEPER HOSPITAL FUND.

14. This is an institution established in 1852 to house and feed about 50 lepers at Rájkot Station, for whom there is an Hospital built in close proximity to the Áji River and at a safe distance from the population. The present annual expenses of this Hospital, which is under the supervision of a Committee of 3 gentlemen, (representatives of the States of Junágadh, Navánagar and Bhávnagar), nearly amount to Rs. 4000. The two Native Dispensaries in the Rájkot town and Station also receive annual grants of Rs. 500 each from this Fund. Upto 1880 the fund was contributed only by a few of the principal States, but when the scheme of a General Fund came into force in 1881, this fund, like all others, became merged in the General contributions, which are leviable from all the States and Tálukás of the Province.

DISTRICT LOCAL FUNDS.

15. These funds are, as stated above, under the management of Piánt Officers, and comprize the several Thána Funds, Survey Funds &c. in each District and other petty institutions at their Head Quarters.

RÁJASTHÁNIK COURT FUND.

16. This Fund was created in 1873 on the establishment of the Rájasthánik Court for the settlement of rights between Chiefs and their Bháyáts and Mulgrássiás. It is subscribed by the principal States of Káthiáwár and supplemented by the fees and mohosali collections of that Court, and is under the control of the President of the Court. Its annual income nearly averages Rs. 60,000, from which the Court and the Superintendent of Surveys, with their staff, are maintained.

કાઠીઆવાડનાં લોકલ ફંડ.

કાઠીઆવાડ પોલીટીકલ એજંસીને તાબે ત્રણ જાતનાં લોકલ ફંડો છે એટલે કે:—

૧. જે એજંસી કોર્ટોના કામની પેદાશના અથવા તેવી જાતના છે, અને જે સરકારની વતી પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના તાબામાં છે, તેવાં લોકલ ફંડો.

૨. દેશના સામાન્ય સુધારા માટે સ્વસ્થાનોના ફાળાથી જે ફંડ થયાં છે તે, જેમાંથી પેહેલાથી ચોથા વર્ગ સુધીના સ્વસ્થાનોના પ્રતિનીધીઓની કમીટી પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે ચોમાસામાં એકઠી થઇ ખરચ મંજુર કરે છે.

૩. આ એજંસીના તાબાના અમલદારોના અખત્યારમાં જે ફંડો છે તે, જેમાં પ્રાંતનાં લોકલ ફંડ તથા રાજસ્થાનીક કોર્ટ ફંડ છે.

ઉપર પ્રમાણેવર્ગ પાડી ફંડોનું લીસ્ટ નીચે આપવામાં આવે છે:—

વર્ગ પેહેલો.	વર્ગ બીજો.	વર્ગ ત્રીજો.
ઇનફંટીસાઇડ ફંડ. માહોસલી ફંડ. જપ્તી ફંડ. એજંસી ગેજેટ ફંડ. સીવીલસ્ટેશન ફંડ. ઇનસ્ટિટયુશન ફી ફંડ. રજીસ્ટ્રેશન ફંડ. પોલીસ ફંડ. થાણા પોલીસ પેનશન ફંડ.	જનરલ ફંડ, જેમાંથી નીચેના ફંડોને દર વર્ષ વગાડ આપવામાં આવે છે:— ટ્રંકરોડ ફંડ. એજ્યુકેશન ફંડ. ડીસ્ટ્રીકટ ડીસપેનસરી તથા વેકસીનેશન ફંડ. ઊપર ઇસ્પીતાલ ફંડ તથા પ્રાંતનાં કેટલાંક સુધારાના કામો માટે રકમો.	ડીસ્ટ્રીકટ લોકલ ફંડ જેની અંદર પ્રાંતના ખાસ ફંડો જેવાં કે:— થાણા ફંડ. સરવે ફંડ. કોટન મારકીટ ફંડ. તાલુકદારી ગરાસીઆ સ્કુલ ફંડ. વીગેરેનો સમાસ થાયછે. રાજસ્થાનીક કોર્ટ ફંડ.

ઈનફંટીસાઇડ ફંડ.

૧. જાડેજાઓને પોતાની દીકરીઓ જીવતી રાખવા માટે ઇનામ દેવાની મતલબથી આ ફંડ સન ૧૮૨૫ માં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. સરકારના હુકમો તોડવા બદલ તાલુકદારોનો દંડ થતો તે આ ફંડમાં જમા થતો. હાલની ઉપજની અંદર જે મુડી વ્યાજે મુકેલ છે તેના અમુક ભાગનું વ્યાજ, તથા તાલુકદારો તેમજ રૈયતનો એજંસી કોર્ટો જે દંડ કરે તેના ૨૫ ટકા આવે છે. ખરચ મુખ્યત્વે કરીને જાડેજા અને એવી બીજી જાતના લોકોની અંદરનું જન્મ તથા મૃત્યુનું રજીસ્ટર રાખવાનું કામ જે બે સેનસરો કરે છે તેનું છે, અને જો ફંડનીસ્થીતી સારી હોય છે તો ગરીબ જાડેજાઓને તેમની દીકરીઓનાં લગ્ન ખર્ચની મદદમાં બક્ષીસ પણ અપાય છે. પણ હાલ પેદાશ ઘણી ઓછી થઇ જવાથી બક્ષીસ ક્વચીત અપાય છે.

આ ફંડની લગભગ વારશીક ઉપજ તથા ખરચ નીચે પ્રમાણે છે:—

ઉપજ.......................................રૂા. ૨,૯૦૦.

ખરચ (બક્ષીસ શીવાય)........................ ,, ૨,૫૦૦.

મોહોસલી ફંડ.

૨. એજંસીના હુકમોનો અમલ કરવા માટે એક સ્થાનીક લશ્કર (શરૂવાતમાં ફકત પ્યાદલ માણસો હતાં પણ પાછળથી ઘોડેસ્વારો વધારવામાં આવેલ) રાખવાની મતલબથી આ ફંડ શન ૧૮૪૭ માં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. આ ખરચ પુરૂં પાડવા માટે મોહોસલની આવકનો અમુક ભાગ જુદો રાખી આ ફંડમાં જમે થતો. હાલની ઉપજ મોહોસલની પેદાસ, રાજપ્રકરણી અને ફોજદારી દંડના ૭૫ ટકા, તથા આ ફંડ તેમજ ઇનફંટીસાઇડ ફંડની વ્યાજે મુકેલ મુડીનું વ્યાજ, એટલી રકમોથીછે; તોપણ રાજ કરવાની રીતમાં સુધારો થવાને લીધે તથા બીજાં કારણોને લીધે આવક ઘટી જતાં વખતો વખત ખરચમાં ઘટાડો કર્યા છતાં પણ મોહોસલી ખાતાનું ખરચ પુરૂં પાડવા માટે ભાગ્યેજ પુરતી થતી. તેથી હાલમાં માહારાજા ગાયકવાડ સરકાના કંટીંજંટને બદલે, જે નવી ઘોડેસ્વારની પોલીસ થઇ છે તેમાં મોહોસલી સવારોને દાખલ કરી ફંડને તેના ખરચમાંથી મુક્ત કરવા જરૂર પડી છે.

ફંડની વારશીક ચલુ ઉપજ તથા ખરચ હાલ નીચે મુજબ છે:—

ઉપજ ....રૂા. ૨૦,૦૦૦.

ખરચ ....,, ૧૦,૦૦૦.

જપ્તી ફંડ.

૩. કાઠીઆવાડમાં જે તાલુકા ઉપર જપ્તી હોય તેની ઉપજ ઉપર ટકા લેવાય છે તેનું આ ફંડ બનેલું છે, અને આવા તાલુકાના વહીવટના હીસાબ તપાસવા માટે રાખેલા એસ્ટાબ્લીશમેંટના ખરચમાં તે વપરાય છે. આ ફંડ સન ૧૮૩૪ માં મુળ સ્થાપવામાં આવ્યું હતું અને સન ૧૮૬૩ સુધી તે વખતે જે રીત ચાલતી હતી તેને લીધે આ ઇલાકાના વહીવટમાં એક અગત્યની બાબત હતી. પરંતુ હાલ વધારે સારી રીત ચાલવાથી તથા કાઠીઆવાડના ૪ વિભાગ પડવાથી જેજે તાલુકા ઉપર જપ્તી થાય તેનો અખત્યાર મેહેરબાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની સામાન્ય દેખરેખ નીચે પ્રાંતોને આપેલો છે, તેથી હજુરનું જપ્તી ફંડ હાલ નજીવું જેવું થઇ પડયું છે.

એજંસીની કોરટોમાં પ્રોસેસ ફી લેવાનો સન ૧૮૭૭ માં હુકમ થયો, તેની ઉપજ આ ફંડમાં જમા થાય છે, અને નાજીરના ખાતાનું ખરચ તેમાંથી અપાય છે.

આ ફંડની લગભગ વારશીક ઉપજ તથા ખરચ નીચે મુજબ છે:—

ઉપજ..રૂા: ૩,૫૦૦.

ખરચ..,, ૨,૦૦૦.

એજંસી ગેજેટ ફંડ.

૪. આ ફંડ સન ૧૮૬૩માં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. જેની ઉપજ "એજંસી ગેજેટ" નામનું પત્ર કાઠીઆવાડના તાલુકા તથા એજંસી વકીલો લેછે, તેનું લવાજમ તથા પરચુરણ છપામણીનું કામ થાય તેમાંથી છે. એજંસી ગેજેટનો હેતુ એ છે કે કાઠીઆવાડના પેશકશી ભરનારા તાલુકદારોની મોટી સંખ્યાને તથા બીજાઓને સરકારના તથા એજંસીના અગત્યના હુકમો

તેમાં પ્રગટ કરીને વાકેફ કરવા. તેમાંથી છાપખાનાના એસ્ટાબ્લીશમેન્ટનો પગાર, છાપખાનાનાં સાહીત્ય તથા મકાન વીગેરે બાબતમાં ખરચ થાય છે.

આ ફંડની લગભગ વારશીક ઉપજ તથા ખરચ નીચે મુજબ છે:—

ઉપજ .... રૂા. ૮,૦૦૦.
ખરચ... „ ૭,૦૦૦.

સીવીલસ્ટેશન ફંડ.

૫. કાઠીઆવાડમાં ચાર સીવીલ સ્ટેશનો જે ચાર પ્રાંતનાં સદર સ્ટેશન છે તેનો વહીવટ કરવા સારૂ આ ફંડો સ્થાપવામાં આવ્યાં છે. તેની ઉપજ દારૂ અને અફીણના ઇજારા, જમીનની વીઘોટી, દાણ, તથા બીજી, પરચુરણ બાબતોથી થાય છે. તેમાંથી દરેક સ્ટેશનની જમીનનું ભાડું, પોલીસ તથા માજીસ્ટ્રેટ ખાતાનું ખરચ, રસ્તા, પાણી છાટવામાં, રોશનીમાં તથા એવાં બીજાં સુધારાનાં કામમાં ખરચ થાય છે. દરેક સ્ટેશનનો ખરચ તેની ઉપજના પ્રમાણમાં રાખેલો છે. દરેકની ઉપજ નીચે મુજબ છે:—

સ્ટેશન.	કઇ સાલમાં સ્થાપ્યું.	વારસીક ઉપજ રૂપીઆ.
રાજકોટ સીવીલ સ્ટેશન.........	સને ૧૮૬૩.	૧૬,૦૦૦.
વઢવાણ સીવીલ સ્ટેશન..........	„ ૧૮૬૪.	૧૨,૦૦૦.
માણેકવાડા સીવીલ સ્ટેશન......	„ ૧૮૬૫.	૩,૦૦૦.
સોનગઢ સીવીલ સ્ટેશન.........	„ ૧૮૬૬.	૧,૨૦૦.

ઈન્સ્ટીટયુશન ફી ફંડ.

૬. આ ફંડ સન ૧૮૬૩ માં કાઠીઆવાડ પોલીટીકલ એજંસીની ફરીથી ગોઠવણ કરવામાં આવી ત્યારે સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. દીવાની દાવા તથા અપીલ ઉપર જે કોર્ટ ફી લેવામાં આવે છે તેનાથી આ ફંડની ઉપજ છે. સન ૧૮૬૩ માં સીવીલ ખાતાનું ખરચ વધારે મંજુર થયું તેના બદલા

તરીકે એન ઉપજનો ચોથો ભાગ સરકારને આપવામાં આવે છે. બાકીનો ભાગ એજંસીની કેટલીક આફીસોમાં વધારાના નોકરો રાખેલા છે તેને માટે તથા સરકારી મકાનો બાંધવામાં વપરાય છે. દર વરસ સરાસરી ઉપજ આશરે ૨૭,૦૦૦ રૂપીઆની છે, અને ચાલુ ખરચ રૂપીઆ ૧૭,૦૦૦નું છે, જેથી દર વરસ મકાનો માટે આશરે ૧૦,૦૦૦ રૂપીઆની સીલક રહે છે.

રેજીસ્ટ્રેશન ફી ફંડ.

૭. આ ફંડની આવક સહીવાળી નકલો, દફતરની ગોતાઇ, વકીલાતનામાં દાખલ કર્યા બાબત તથા દસ્તાવેજ રજીસ્ટર કર્યા બાબત જે ફી લેવાય છે તેથી, અને ઇન્સ્ટીટ્યુશન ફીની માફક સુધરેલા રાજકારભારને લીધે જરૂર જણાએલ એસ્ટાબ્લીશમેન્ટના ખરચમાં વપરાય છે.

ફંડની લગભગ વારશીક ઉપજ તથા ખરચ નીચે મુજબ છે:—

ઉપજ....................................	રૂ. ૮,૦૦૦.
ખરચ....................................	„ ૬,૦૦૦.

પોલીસ ફંડ.

૮. આ ફંડ હાલમાંજ નવેસરથી ઉભું કરવામાં આવ્યું છે. સરકારના ઉપયોગ સારૂ ગાયકવાડ સરકારનું કંટીંજંટ લશ્કર આ ઇલાકામાં રહેતું તેને બદલે ગાયકવાડ સરકારે રોકડ રકમ આપવાનું કબુલ કરતાં તે પૈકી રૂપીયા ૧,૬૦,૦૦૦ તથા જુનાગઢ જોરતલબીના ચોથ ભાગના રૂ. ૨૩,૦૦૦ અને થાણા પોલીસ સારૂ થાણાઓમાંથી રૂપીયા ૨૪,૦૦૦ ની રકમ મળીને આ ફંડની કુલ વારશીક આવક રૂપીયા ૨,૦૭,૦૦૦ ની છે. આ પેદાશમાંથી એક યુરોપીયન અમલદારના ઉપરીપણા નીચે હેઠળ દરશાવ્યા મુજબ પોલીસની ફોજ એજંસીના તાબામાં રાખવામાં આવી છે:—

ઘોડે સ્વાર.	પાયદળ.
૧. રીસાલદાર.	૧. સુબેદાર.
૨. જમાદાર.	૬. જમાદાર.
૮. દફેદાર.	૧૦. હવાલદાર.
૧૨. નાયક.	૪૦. નાયક.
૧૦૦. પેહેલા વર્ગના સવાર.	૧૦૦. પેહેલા વર્ગના સીપાઈ.
૬૦. બીજા " "	૧૫૦. બીજા " "
૬૫. ત્રીજા " "	૨૦૦. ત્રીજા " "
૧. નાલબંદ મેજર.	
૨. નાલબંદ.	

૬૦. સાંઢણી સવાર.

એ બાબતનું વારશીક ખરચ મકાનોના ખરચ શીવાય આશરે [illegible] લાખ રૂપીઆનું છે.

થાણા પોલીસ પેનશન ફંડ.

૯. આ ફંડ થાણા પોલીસનાં માણસોના પગારમાંથી દર રૂપીએ અરધા આના મુજબ વરાડ લેવાય છે તેથી થએલું છે, અને સરકારના પેનશનના ધારાને અનુસરીને તેમાંથી પેનશન તથા ગ્રેચ્યુઇટી તેમને અપાય છે. વારશીક ઉપજ આસરે રૂા. ૧,૩૨૦ ની છે તેમાંથી હાલ છ પેનશનરોને દર માસે કુલ રૂપીયા ૨૧૦ના ખર્ચથી પેનશન અપાય છે.

જનરલ ફંડ.

૧૦. આ ઇલાકા માટે સુધારાનાં કામ સારૂ કાઠીઆવાડ પોલીટીકલ એજંસી તાબાનાં તમામ સ્વસ્થાન તથા તાલુકાઓ વરાડ આપે છે તેનું આ ફંડ છે. તેનો વહીવટ વાલાસાન મેહેરબાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે (૧લા થી ૪ થા વર્ગ સુધીનાં) સ્વસ્થાનોના કારભારીઓની કમીટીના હાથમાં છે. આ કમીટી વરસમાં એક વખત ચોમાસામાં રાજકોટ મુકામે ભેગી મળે છે, અને રસ્તા, કેળવણી, દવાશાળાઓ, શીતળા અને બીજાં એવાં કામો જે આખા ઇલાકાને યાને પ્રાંતોને સામાન્ય હોય તેને માટે રકમો મંજુર કરે છે.

આ ફાળાની રકમ સન ૧૮૮૧થી દસ વરસ સુધી રૂપીઆ ૧,૧૮,૬૯૨ ની નકી કરેલી છે. પાછલા વરસોની અંદર જુદાં જુદાં કામ માટે જુદા જુદા ફાળા થતા તેની જગોએ આ ગોઠવણ કરવામાં આવેલી છે.

રોડ ફંડ.

૧૧. સ્વસ્થાનોના જનરલ ફાળામાંથી ટ્રંક રોડ માટે જે રકમ મંજુર થાય છે તે તથા સરકાર પેશકશી ઉપર એક ટકા લેખે સરકાર મદદ આપે છે તે અને એજંસી ઇંજીનીયર સાહેબ મારફત રસ્તા બાંધવા સારૂ સ્વસ્થાનો તરફથી જે બીજી રકમો પોલીટીકલ એજંટ સાહેબને સ્વાધીન કરવામાં આવે તેનાથી આ ફંડ બનેલું છે. સરકાર તરફથી મદદની રકમ, જેમાંથી મેહેરબાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની મરજી મુજબ ખરચ થાયછે તે દર વરસ આશરે રૂપીયા ૭,૦૦૦ની છે; અને જનરલ ફંડમાંથી ટ્રંક રોડને માટે જે રકમ મંજુર થાય છે તે સરાસરી ૬૦,૦૦૦ રૂપીઆની છે, અને તે બાબતની રકમ, એજંસી ઇંજીનીયર સાહેબની અજમાયશ ધ્યાનમાં લઇ, કારભારીઓની વારશીક સભામાં જરૂર મુજબ દર વરસ મુકરર કરવામાં આવે છે.

ટ્રંક રોડ ફંડમાંથી જાયતું ખરચ નીચે મુજબ છે:—

૧. પેહેલા અને બીજા વર્ગના સ્વસ્થાનો (સ્વસ્થાન રાજકોટ તથા ધ્રોળ વીના, જેને માટે ખાસ ગોઠવણ કરેલી છે) ની હદ શીવાયના ટ્રંકરોડને બાંધવાનું તથા તેને વારસીક મરામતનું ખરચ.

૨. એજંસી ઇંજીનીયર સાહેબના એસ્ટાબ્લીશમેન્ટના ખરચ પેટે રૂપીઆ ૧૨,૩૦૦ ની વારશીક બાંધેલી રકમ.

૩. ઘોઘા ધંધુકાની સડકનો ભાગ નાના તાલુકાની હદમાં આવેલો છે તેને મરામત કરવા માટે ખાસ મંજુર થએલી રકમ રૂપીઆ ૫૦૦ની, તથા બીજી પરચુરણ રકમો.

એજયુકેશન ફંડ.

૧૨. રાજકુમાર કાલેજ, કાઠીઆવાડ હાઇસ્કુલ, પુરૂષ અને સ્ત્રીની ટ્રેનીંગ કાલેજો, પરીક્ષા લેનાર એસ્ટાબ્લીશમેન્ટ અને કેટલાંક કેળવણી ખા-

તાનાં પેનશન અને સ્કાલરશીપ ફંડો, જે આખા કાઠીઆવાડને સામાન્ય છે, તે બધાંનો આ ફંડની અંદર સમાવેસ થાય છે. જુદી જુદી બાબતોનું ખરચ નીચે મુજબ જુદી જુદી આવકોમાંથી અપાય છે.

૧. રાજકુમાર કાલેજ.

ચલુ વારશીક ખરચ..........................રૂા. ૪૪,૦૦૦.

કાલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ કરનારા રાજકુમારો પાસેથી આવતી ફી તથા કાલેજ એન્ડાઉમેન્ટ ફંડનું વ્યાજ તથા કાલેજ પેનશન ફંડમાંથી રૂપીઆ ૧,૮૪૦ ની મુકરર કરેલ રકમમાંથી અપાય છે. અને જરૂર પડે તો જનરલ ફંડમાંથી મદદ આપવામાં આવે છે.

૨. કાઠીઆવાડ હાઇ સ્કુલ રાજકોટ.

ચલુ વારશીક ખરચ..........................રૂા. ૧૫,૦૦૦.

વિદ્યાર્થિઓ પાસેથી ફી આવે છે તેનો અમુક ભાગ તથા જનરલ ફંડમાંથી અપાતી રકમમાંથી અપાય છે.

૩. ઇન્સપેકશન ખાતું.

ચલુ વારશીક ખરચ..........................રૂા. ૨૦,૫૦૦.

આ ઇલાકાની નીશાળોના વિદ્યાર્થિ તરફથી આવતી ફીનો રૂપીએ દસ આના ભાગ તથા વ્યાજે મુકેલ મુડીના વ્યાજમાંથી અપાય છે.

૪. પુરૂષની ટ્રેનીંગ કાલેજ.

ચલુ વારશીક ખરચ..........................રૂા. ૮,૫૦૦,

જનરલ ફંડમાંથી મંજુર થએલ રકમમાંથી અપાય છે.

૫. સ્ત્રીઓની ટ્રેનીંગ કાલેજ.

ચલુ વારશીક ખરચ..........................રૂા. ૫,૦૦૦.

જનરલ ફંડમાંથી મંજુર થએલી રકમ તથા એનડોઉમેન્ટ ફંડના વ્યાજમાંથી અપાય છે.

કાઠીઆવાડમાં કેળવણીખાતાને લગતાં ૫ પેનશન ફંડ છે અને તેની આવક નીચે પ્રમાણે છે :—

૧. રાજકુમાર કાલેજ પેનશન ફંડ.

ચલુ વારશીક ઉપજ રૂા. ૬,૦૭૫.

રૂપીઆ ૧,૫૨,૦૦૦ ની મુડી વ્યાજે મુકી છે તેનું વ્યાજ આ ફંડમાં જમા થતાં તેમાંથી કાલેજના નોકરો માટે સરકારમાં પેનશન વીગેરેના ટકા અપાય છે, તથા તે શીવાય રૂપીઆ ૧,૮૪૦ ની મુકરર કરેલી રકમ દર વર્ષ કાલેજના ખરચમાં વપરાય છે.

૨. ડીસ્ટ્રીક્ટ સ્કુલ પેનશન ફંડ.

ચલુ વારશીક ઉપજ રૂા. ૧૦,૦૦૦

(એ). આ ઇલાકાની (રાજકોટ, નવાનગર તથા જુનાગઢ હાઇસ્કુલો શીવાય) નીશાળોની ફીની રકમનો ¼ ભાગ.

(બી). ભાવનગર હાઇસ્કુલના માસ્તરોના પગારના સેંકડે પાંચ ટકા જેટલો ફીની રકમમાંથી ભાગ.

(સી). એકઠી થએલ મુડીનું વ્યાજ.

(ડી). નવા રહેલા નોકરોના પગારમાંથી સેંકડે પાંચ ટકાની કપાત.

(ઇ). દેશી રાજ્યમાં આપેલા નોકરોના પેનશનના ટકા.

પ્રગણાની નીશાળોના મેહેતાજી, તથા ટ્રેનીંગ કાલેજો અને ભાવનગર હાઇસ્કુલના માસ્તરો તથા ઇન્સપેકશન ખાતાના એસ્ટાબ્લીશમેંટના પેનશનનો હક આ ફંડ ઉપર છે.

૩. કાઠીઆવાડ હાઇસ્કુલ પેનશન ફંડ.

ચલુ વારશીક ઉપજ રૂા. ૧,૨૦૦

૪. જુનાગઢ હાઇસ્કુલ પેનશન ફંડ.

ચલુ વારશીક ઉપજ રૂા. ૬૫૦

૫. નવાંનગર હાઇસ્કુલ પેંનશન ફંડ.

ચાલુ વારશીક ઉપજ રૂા. ૫૦૦

(એ). આ નીશાળોના માસ્ટરોના પગાર ઉપર સેંકડે પાંચ ટકા જેટલો ફીમાંથી ભાગ.

(બી). એકઠી થએલ મુડીનું વ્યાજ.

(સી). નવા રહેલા નોકરોના પગારમાંથી સેંકડે પાંચ ટકાની કપાત.

એજ્યુકેશન ફંડના તાબામાં નીચે મુજબ સ્કાલરશીપો, વ્યાજે મુકેલ મુડીના વ્યાજમાંથી અપાય છે :—

સ્કાલરશીપનું નામ.	બક્ષીસ આપનાર.	નિશાળ અથવા કાલેજ.
૬ જુનાગઢ-જેતપર સ્કાલરશીપ :—	સ્વસ્થાન જુનાગઢ તથા જેતપર.	કાઠીઆવાડ હાઇસ્કુલ, રાજકોટ.
૧ દર માસે રૂા. ૧૦-૦-૦ ની.		
૧ „ „ ૮-૫-૪ ની.		
૪ „ „ ૪-૨-૮ ની.		
૨ હેબર્ટ સ્કાલરશીપ :—	સંસ્થાન નવાનગર.	
૧ દર માસે રૂા. ૧૦-૦-૦ ની.		
૧ „ „ ૮-૫-૪ ની.		
૧ રાવત ચોમલા સ્કાલરશીપ :— દર માસે રૂા. ૩-૫-૪ ની.	બીલખાંનાં મરહુમ બાઇ કમરી બાઇ.	
૧ આંડરસન સ્કાલરશીપ. દર માસે રૂા. ૪-૨-૮ ની.	મેહેરબાન કરનલ આંડરસન.	
૧ બાર્ટન સ્કાલરશીપ. દર માસે રૂા. ૪-૦-૦ ની.	જેતપુર તાલુકદારો.	
૧ મેકલેલંડ સ્કાલરશીપ. દર માસે રૂા. ૯-૦-૦ ની.	મે. મેકલેલંડ સાહેબ.	બાર્ટન ફીમેલ ટ્રેનીંગ કાલેજ.
૧ સર જેમ્સ ફરગ્યુસન મેડલ (ચાંદ.) દર વર્ષે રૂા. ૨૦૦ ની કીંમતનો.	સંસ્થાન ભાવનગર.	રાજકુમાર કાલેજ.
૧ ગોંડલ પ્રાઇઝ. દર વર્ષે રૂા. ૧૦૦ ની કીંમતનું.	સંસ્થાન ગોંડલ.	

ડીસ્ટ્રીક્ટ ડીસ્પેનસરી તથા વાકસીનેશન ફંડ.

૧૩. રાજકોટ મુકામે દર વર્ષ ચોમાસામાં મીટીંગ ભરાય છે તે વખત આખા ઇલાકાના શીતળા ખાતા માટે તથા પ્રાંતના સ્ટેશનોની અને કેટલાંક થાણાઓની દવાશાળાઓ માટે જનરલ ફંડમાંથી રકમો મંજુર થાય છે.

શીતળા ખાતાનું વારશીક ખરચ આશરે ૧૩,૦૦૦ રૂપીઆનું છે, અને નીચે લખેલી દવાશાળાઓમાં દરેક સામે બતાવેલી રકમ અપાય છે.

હાલાર પ્રાંતમાં હેબર્ટ ઇસ્પીતાલને નામે	રૂા.	૧૨૦૦.
સોરઠ " "	રૂા.	૧૨૦૦.
વઢવાણ સ્ટેશન ડીસ્પેનસરી	"	૩,૦૪૬.
સોનગઢ. "	"	૪૫૨.
માણેકવાડા. "	"	૮૬૦.
		૬૭૫૮.

લેપર ઇસ્પીતાલ ફંડ.

૧૪. આશરે ૫૦ પતીઆંને રેહેવા સારૂ તથા તેમને ખોરાકી પુરી પાડવા સારૂ પતીઆની એક ઇસ્પીતાલ સન ૧૮૫૨ માં રાજકોટ સ્ટેશનમાં સ્થાપવામાં આવી હતી; તે ઇસ્પીતાલનું મકાન વસ્તીથી જોઇએ તેટલે અંતરે તથા આજી નદીની નજીક બાંધવામાં આવેલું છે. આ ઇસ્પીતાલનું વારશીક ખર્ચ આશરે રૂપીઆ ૪,૦૦૦નું છે, તે જુનાગઢ, નવાનગર અને ભાવનગર એ ત્રણ સ્વસ્થાનોના વકીલની કમીટીની દેખરેખ નીચે થાય છે. રાજકોટ શેહેર અને સ્ટેશનમાં બે દેશી દવાશાળાઓ છે તેને પણ દરેકને આ ફંડ-માંથી રૂપીઆ ૫૦૦ દર વર્ષ મદદ તરીકે મળે છે. સન ૧૮૮૦ સુધી અમુક મોટાં સ્વસ્થાનો આ ફંડમાં ફાળો આપતાં, પરંતુ શન ૧૮૮૧ માં જનરલ ફંડની ઉત્પતી થઇ ત્યારથી બીજાં ફંડોની માફક આ ફંડનો પણ જનરલ ફંડમાં સમાવેશ થઇ ગયો, જેનો ફાળો તમામ સ્વસ્થાનો તથા તાલુકા તરફથી અપાય છે.

ડીસ્ટ્રીકટ લોકલ ફંડ.

૧૫. ઉપર કહ્યા મુજબ આ ફંડો પ્રાંતના સાહેબોના વહીવટમાં છે, અને તેની અંદર દરેક પ્રાંતનાં થાણા ફંડ, સરવે ફંડ વીગેરે તેમનાં સદર સ્ટેશનોમાં બીજાં નાનાં ખાતાં છે તેનો સમાવેસ થાય છે.

રાજસ્થાનીક કોર્ટ ફંડ.

૧૬. કાઠીઆવાડના રાજાઓ અને તેમના ભાયાત તથા મુળગરાસીયા વચેના હકનો ચુકાદો કરવા સારૂ રાજસ્થાનીક કોર્ટ ઇ. સ. ૧૮૭૩માં સ્થાપવામાં આવી તે વખત આ ફંડ ઉત્પન્ન થયું છે. તેનો ફાળો કાઠીઆવાડનાં મુખ્ય સ્વસ્થાનો આપે છે તથા તે કોર્ટની ફી તથા મોહોસલીની આવક પણ તેમાં જમા થાય છે અને તે ફંડ કોર્ટના અધ્યક્ષ સાહેબના તાબામાં છે. તેની વારશીક ઉપજ સરાસરી રૂપીઆ ૬૦,૦૦૦ની છે જેમાંથી તે કોર્ટનું તથા સરવે સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ સાહેબનું ખરચ તેમના એસ્ટાબ્લીશમેન્ટ સહીત અપાય છે.

EDUCATION.

1. In Káthiáwár the first Gujaráti School was established at Rájkot in 1837, which was maintained by Government. Afterwards in 1846 Mr. Malet, then Political Agent, tried to organize a regular educational system in the Province; but the scheme proposed by him was not brought into existence. Colonel Lang, who succeeded him, persistently and earnestly urged the establishment of a Central English School at Rájkot, and proposed the opening of schools in the chief towns of different States, whenever the state of the funds permitted. A Central English-Gujaráti School was accordingly established at Rájkot, and Mr. Bhogilál Pránvallabhdás, an experienced gentleman, was sent out, in August 1853, by the Board of Education, to be Head Master of the Central school and Superintendent of the Gujaráti Schools, that were to be established in the Tálukás. A Local Committe, consisting of the Political Agent as President and his Assistants and the Kárbháris of the principal States as members, was appointed to guide the new arrangements in consultation with the Board of Education. The foundation of Education in Káthiáwár may, therefore, be said to have been laid at this time.

2. Colonel Lang laid also the foundation of Female Education in Káthiáwár by opening a Girls' school at Rájkot at his own expense in 1855, in the same way as he did that of English and Gujaráti Education for boys. For some years after his retirement on pension, he defrayed from his own pocket the expenses of this school, which is now maintained partly from the interest of the sum of Rs. 5,500, subscribed by the States of Káthiáwár to perpetuate his memory in the Province, and partly by the Thákor Sáheb of Rájkot.

3. At the end of April 1865, that is, after nearly 12 years from the foundation of the educational work, there were 55 schools in the Province, as under:—

2	Anglo-Vernacular Schools.
43	Vernacular Schools.
8	Girls' Schools.
1	Persian and Urdu School.
1	Sanscrit School.
55	

4. In the said year, with the consent of the principal States, it was arranged that the various States should contribute the full cost of schools in their limits; that the management and patronage of these schools should be left with the Government Educational Department, which superceded the Board of Education, and that there should be, besides the Central Committee, a local Education Committee in each of the four Districts.

5. The States were, at this time, so strongly opposed to the levy of one anna monthly fee per boy, that Colonel Keatinge once expressed his intention of resigning the Presidentship of the Central Educational Committee, if the States did not give up their opposition. In fact, he proposed to Government to impose some sort of Educational Cess upon the Chiefs of Káthiáwár. Soon afterwards, however, Ráo Sáheb (now Ráo Bahádur) Gopálji Surbhái Desái having been appointed Deputy Educational Inspector for the Province, he, with consummate tact and persuasion, explained to the Kárbháris of the States, personally as well as by letters, the advantages of levying the fee, and prevailed upon all the four Pránt Committees to sanction the fee system. The wisdom of this course has been amply proved by subsequent experience, and the States have not been backward since in assenting to

the raising of fees in Anglo-Vernacular and High schools from time to time.*

6. The year 1865 is remarkable for the steady advance, which matters educational thenceforward made, owing to the increasing interest evinced by the Agency Officers and States and the indefatigable exertions of Ráo Bahádur Gopálji, who moved from place to place, preaching the advantages of Education, while inspecting the Schools. In one single year, viz: in 1865–66, arrangements were made for opening 24 new schools and a Training Institution for Masters, and strengthening the old ones at a total additional cost of Rs. 17,881. Besides, among other provisions, that of securing pensions to the educational employês in Káthiáwár, was also made. Every subsequent year has seen a similar augmentation in the number of schools and Scholars.

7. Simultaneously with the progress of popular education, the Princes and squirearchy of the Province have also been brought under systematic tuition, by the establishment of the Rájkumár College at Rájkot and the Tálukdári Girásia School at Wadhwan Civil Station. Handsome buildings have been erected for these institutions, where the students reside and learn under the kindly supervision of carefully selected Principal, with suitable staff of assistants, in order that they may be enabled to adequately discharge the responsibilities devolving upon them by the circumstance of their birth.

8. The following table will show the nature and number of Educational Institutions now at work in the Province, together with the total cost entailed by each :—

* At present 1 anna in Gujarati, and from 2 to 8 annas in Anglo-Vernacular Schools, and still higher rates of Fees varying from 8 annas to 2 Rupees in High Schools, are charged.

Grade of School.	On 31st March 1885. No. of Schools.	No. of Scholars.	For the Official Year 1885-86. Approximate total charges	When established.
Rájkumár College, Rájkot. ...	1	43	45,000	1870
Sámaldás College, Bhávnagar....	1	46	21,000	1885
Tálukdári Girásia School, Wadhwán Civil Station.	1	50	5,300	1881
High Schools........................	5	1,251	53,814	*
Male Training College, Rájkot	1	71	9,000	1866
Barton Female Training College	1	9	4,300	1885
Anglo-Vernacular Schools.......	16	1,181	19,306	
Vernaculr Schools	625	36,053 }	1,63,481	
Sanscrit Schools.	8	313 }		
Urdu Schools........................	4	365	1,302	
Girls' Schools........................	60	3,553	17,766	
Night Schools........................	54	1,030	1,774	
Gavrishanker Vedshála for Bráhmans only.	1	100	1,200	1885
English, Arabic, Persian, Urdu and Gujaráti Mohobat Madresha for Musalmáns only.	1	100	4,000	1885
Total.......	779	44,165	3,47,243	
Add Building expenses......			1,49,321	
Inspection charges.......			18,549	
Grand. Total......	779	44,165	5,15,113	

9. Of these, the Rájkumár College, the Rájkot High School, the Male and Female Training Colleges at Rájkot, the Tálukdári Girásia School at Wadhwán Civil Station, and the Inspection Establishments are maintained by joint funds, subscribed by the States of the Province and fees derived from various schools.

* The Kathiawar High School at Rajkot was established in 1867, Bhavnagar High Sehool in 1872, Junagadh Bahadurkhanji High School in 1873, Navanagar High School in 1879 and Wadhwan Daji Raj High School in 1886.

The remaining schools are maintained by the respective States at their own expense.

10. Scholarships, too numerous to mention here, are given by the principal States to students in Anglo-Vernacular schools, High schools, Arts Colleges, the Medical College , the Engineering College, Technical Schools, the Agricultural College and the Veterinary school, in and outside of Káthiáwár.

11. The chiefs have also provided beautiful, magnificent and at the same time substantial buildings for the institutions. Some of these buildings have cost them more than a lac of rupees each. The following deserve special mention :—

Name.	Approximate Cost Rupees.
Rájkumár College, with its two wings, one of which was built by the Bhávnagar Darbár at a cost of a lac of rupees	3,75,000
Bhávnagar High School..........	1,80,000
Alfred Do. Rájkot..........	1,00,000
Junágadh Do.	1,00,000
Navánagar Do.	50,000
Tálukdári Girásia School, Wadhwán Civil Station	60,000
Male Training College, Rájkot	40,000
Barton Female Training College, Rájkot..........	25,000
Bhávnagar Anglo-Vernacular School.	72,000
Do. Girls' School	42,000
Do. Táluka School	52,000

12. There are at present 49 public Libraries, of which the following 23 deserve mention :—

Bábra.
Bántwa (Dhanjisháh).
Bhávnagar (Chhaganlál).
Dhoráji.
Gidad.
Gondal.
Jhinjhuváda.
Junágadh (Báhádurkhánji).
Junágadh (Narsingprasád).
Khambhália (Dharmáda).
Kundla.
Láthi.
Limbdi.
Mahuva.
Mánekwáda.
Navánagar.
Rájkot City.
Rájkot Station (Lang).
Sihor.
Songadh.
Vala.
Wadhwán Civil Station.
Wadhwán City.

13. Gymnasia on a good footing have been opened in connection with the Colleges, all the High Schools, and most of the Anglo-Vernacular and Táluka Schools for the physical education of youths. These number about 60 at present.

14. In connection with the arrangements, as alluded to in para 6, it is desirable to treat the subject of pensions in detail here. Funds have been set apart for the purpose of securing pensions to the educational employés drawing salaries above Rs. 10. The District Schools have one fund for all their employés* together, but the High Schools at Rájkot, Navánagar, and Junágadh have each a separate Pension Fund.

15. In the beginning, half of the fee receipts were credited to the District Schools Pension Fund, but latterly, that is, since 1872, $\frac{1}{4}$ of the fee receipts are credited to the fund in question, $\frac{5}{8}$ths go towards the expenses of the Inspection Establishment, and $\frac{1}{8}$ are left with the States and Tálukdárs for the purchase of Dead Stock, Books, Maps, &c. for the schools. The accumulations from this source are invested from time to time in Government securities. By this arrangement, the amount of the District Schools Pension Fund

* Including those of the Training Colleges, and Inspection Establishment.

has now risen to about one lac of rupees, Rs. 85,000 being invested, the interest of which alone has become a great source of income to the Pension Fund.

16. The Pension Funds of the High Schools are made up of a contribution of 5 per cent on pensionable salaries deducted from the proceeds of their fees ; and the account of each High School Pension Fund is kept separate, except in the case of the Bhávnagar High School, the contribution from which is amalgamated with the District Schools Pension Fund.

17. The grant of pensions is regulated under the spirit of the rules contained in the Government Pension Code, subject to the following special arrangements :—

(*a.*) Those Officers, who have been transferred to the Káthiáwár Educational Department fromGovernment service, prior to 14th October 1871, will be entitled to pensions from Government and the Káthiáwár Educational Pension Fund, according to the rule of proportions, without the payment of any contribution.

(*b*). Those Officers, who have been transferred to Káthiáwár Educational Department from Government service from 14th October 1871 to 24th January 1883, have to pay pension contribution to Government with effect from the latter date, their previous service in Káthiáwár being recognized as qualifying under the rule of proportions, for which the Educational Pension Fund is held responsible. Half of the contribution leviable from them is paid from the Educational Pension Fund as special assistance.

(*c*). Those Officers, who have been so transferred from Government Zillás from the 24th January 1883, have to pay the full contribution from their own pockets.

(*d*). Officers of the Educational Department, who have not been transferred from Government service, but whose whole service may have been in Káthiáwár alone, are entitled to pension wholly from the Káthiáwár Educational Pension Fund. But employés, who enter the service after 1st August 1883 are required to contribute to the Pension Fund at the rate of 5 per cent. from their salaries. This is in addition to the portion of school fees credited to the Fund.

18. The above provisions do not apply to the staff of the Rájkumár College, for whom special concession has been granted by the Government of India, by recognizing their service as qualifying for pension from Government on payment of the prescribed contribution. This is paid monthly from the interest of Rs. 1,52,000 which forms the College Pension Fund.

કેળવણી સંબંધી સામાન્ય હકીકત.

૧. કાઠીઆવાડમાં પેહેલ વેહેલી ગુજરાતી નિશાળ રાજકોટમાં ઇ. સ. ૧૮૩૭ માં સ્થાપવામાં આવી હતી. તેનો ખર્ચ સરકાર તરફથી કરવામાં આવતો. ત્યાર પછી ઇ. સ. ૧૮૪૬ માં મેહેરબાન માલેટ સાહેબ, જેઓ તે વખત પોલીટીકલ એજંટ હતા તેમણે કાઠીઆવાડમાં ધોરણ સર પાયો નાખવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ તે યોજના સફળ થઇ નહીં.

તેમના પછી કરનલ લાંગ સાહેબ પોલીટીકલ એજંટ થયા તેમણે રાજકોટમાં એક મુખ્ય શાળા સ્થાપવાને આગ્રહ અને આતુરતાથી કહ્યું; અને નાણાંના વગ પ્રમાણે જૂદા જૂદા રાજ્યસ્થાનોનાં મુખ્ય શેહેરોમાં નિશાળો ઉઘાડવાની ભલામણ કરી. ઉપરની દરખાસ્ત અનુસાર રાજકોટમાં

એક સેંટ્રલ અંગ્રેજી-ગુજરાતી સ્કૂલ ઉઘાડવામાં આવી; અને ઇ. સ. ૧૮૫૩ ના ઑગષ્ટ મહિનામાં બોર્ડ ઓફ એજ્યુકેશને મિ. ભોગીલાલ પ્રાણવલ્લભદાસ નામના એક અનુભવી ગૃહસ્થને સેંટ્રલ સ્કૂલના હેડ માસ્ટરની જગ્યા ઉપર મોકલ્યા. તાલુકાઓમાં જે જે ગુજરાતી નિશાળો ઉઘાડવામાં આવે તે તે નિશાળોમાં સુપરીન્ટેન્ડેન્ટનું કામ પણ તેમણેજ કરવાનું હતું. બોર્ડ આફ એજ્યુકેશનની સલાહથી આ નવી ગોઠવણ દોરવાને માટે એક સ્થાનીક સભા સ્થાપન કરવામાં આવી, તેમાં પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ પ્રમુખ અને આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબો તથા મુખ્ય મુખ્ય રાજસ્થાનોના કારભારીઓ સભાસદ નીમાયા, તેથી કાઠિઆવાડમાં કેળવણીનો પાયો આ વેળાએ નાંખવામાં આવ્યો, એમ કહીએ તો ચાલે.

૨. કર્નલ લાંગ સાહેબે છોકરાઓને વાસ્તે અંગ્રેજી તથા ગૂજરાતી કેળવણીનો જેમ પાયો નાખ્યો, તેવીજ રીતે તેણે વળી ઇ. સ. ૧૮૫૫ માં પોતાનાજ ખર્ચથી રાજકોટમાં એક કન્યાશાળા સ્થાપીને કાઠીઆવાડમાં સ્ત્રી કેળવણીનો આરંભ કર્યો. સાહેબ મોસુફ પેનશન લઇને વિલાયત ગયા પછી પણ કેટલાએક વરસ સુધી એ નિશાળનો ખર્ચ પોતેજ આપતા. હવે હાલમાં એ નિશાળનો ખર્ચ કર્નલ લાંગની યાદગીરી કાઠીઆવાડમાં કાયમ રાખવાના હેતુથી રાજ્યસ્થાનોએ રૂપીઆ ૫,૫૦૦ નો ફાળો કરી એકઠા કર્યા, તેના વ્યાજમાંથી તથા રાજકોટના મેહેરબાન ઠાકોર સાહેબ તરફથી ચાલે છે.

૩. ઇ. સ. ૧૮૬૫ ના એપ્રીલ માસની આખરે, એટલે કેળવણીની સ્થાપનાને લગભગ બાર વરસ થયાં તે વેળાએ આ પ્રાંતમાં ૫૫ નિશાળો હતી, તેની વિગત :—

આંગ્લો વર્નાક્યુલર (અંગ્રેજી-ગૂજરાતી નિશાળો)	૨.
ગૂજરાતી નિશાળો	૪૩.
કન્યાશાળા	૮.
ફારસી તથા ઉર્દુ મકતબ	૧.
સંસ્કૃત પાઠશાળા	૧.
	૫૫.

૪. એજ વર્ષમાં, એટલે ઇ. સ. ૧૮૬૫ માં, સંસ્થાનોની કબુલત મેળવીને એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે, સંસ્થાનોએ પોતાના મુલકમાં આવેલી નિશાળોનું બધું ખર્ચ પોતેજ આપવું; એ તમામ નિશાળોની બઢતી કરવાનું અને વ્યવસ્થા યાને કારોબાર કરવાનું કામ સરકારી કેળવણી ખાતાને હસ્તગત રાખવું; અને એક સેંટ્રલ કમીટી છે, તે ઉપરાંત પ્રાંતવાર ચારે પ્રાંતોમાં એક એક સ્થાનીક એજયુકેશન કમીટી ઠરાવવી.

૫. નિશાળમાં ભણનાર છોકરાની પાસેથી એક એક આનો દર માસે ફી ન લેવા દેવાને સંસ્થાનો એટલો બધો મમત પકડીને સામા થયા કે કર્નલ કીટીંજ સાહેબે ખુલ્લી રીતે જણાવ્યું હતું કે, જો દરબારો તેમનો મમત મુકશે નહીં, તો હું સેંટ્રલ એજયુકેશન કમીટીના પ્રમુખના હોદ્દાનું રાજીનામું આપીને કમીટી સાથેનો મારો સંબંધ તોડી નાખીશ. સાહેબ મોસુફે તો કાઠીઆવાડના સંસ્થાનો ઉપર કોઇ પણ જાતનો કેળવણીનો કર મુકવાને માટે સરકારમાં લખ્યું, પરંતુ તરતજ થોડા વખતમાં કાઠીઆવાડના ડેપ્યુટી એજયુકેશનલ ઇન્સપેકટરના હોદ્દા ઉપર રાવસાહેબ (હવે રાવ બાહાદુર) ગોપાળજી સુરભાઇ દેશાઇની નીમણુક થતાંજ તેમણે ઉત્કૃષ્ટ કળથી, અને સામા ધણીના મનમાં પોતાની વાત સમજાવવાની અને અસર કરવાની અદભૂત શક્તિના યોગે સંસ્થાનોના કારભારીઓને જાતે મળીને તેમજ કાગળો લખીને નિશાળીઆની પાસેથી ફી લેવાના ફાયદાઓ બતાવ્યા; અને ફી લેવાનો ધારો ચારે પ્રાંત કમીટીઓમાં પસાર કરાવ્યો. પાછળના અનુભવથી એ ધારો કેટલો બધો ડહાપણ ભરેલો હતો, તે સારી પેઠે સિદ્ધ થઇ ચુક્યું છે; અને ત્યારથીજ હવે સંસ્થાનો આંગ્લો-વર્નાક્યુલર સ્કૂલો તથા હાઇસ્કૂલોમાં વખતો વખત ફી વધારવાની બાબતમાં મંજુરી આપવાને પાછળ પડતા નથી[1].

૬. એજંસીના અમલદારોએ તથા સંસ્થાનોએ હવેથી દિનપરદિન કેળવણીના કામમાં વધતું વધતું ધ્યાન દેવા માંડયું તેથી, અને રાવ બાહાદુર ગોપાળજી

---

૧ હાલમાં ગુજરાતી નીશાળોમાં દર મહીને એક આનો ફી લેવામાં આવે છે; આંગ્લો-વરનાકયુલર સ્કૂલો, એટલે અંગરેજી-ગુજરાતી બંને શીખવવામાં આવે, એવી મીશ્રશાળાઓમાં બે આનાથી આઠ આના સુધી મહીને ફી લેવાય છે; અને આઠ આનાથી બે રૂપીઆ સુધી ઊંચા દરની ફી હાઇસ્કૂલો (અંગરેજી મોટી નીશાળો) માં લેવામાં આવે છે.

સુરભાઇ દેશાઇની અથાગ મેહેનતથી ઇ. સ. ૧૮૬૫ ની સાલથી કેળવણી ખાતું દૃઢ રીતે આગળ વધવા માંડ્યું. રાવ બહાદુર ગોપાલજી ગામે ગામ ફર્યા, નિશાળોની પરીક્ષા લેવાની સાથે ઉપદેશ કરી કરીને ભણવાના ફાયદા બતાવ્યા. આમ કરવાથી એકજ વરસમાં એટલે ઇ. સ. ૧૮૬૫–૬૬ ની સાલમાં ચોવીશ નવી નિશાળો ઉઘાડવાને, જુની નિશાળોને સારા પાયા ઉપર મુકવાને, અને મેહેતાજીઓને તૈયાર કરવા માટે એક ટ્રેનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યુશન સ્થાપન કરવાને બંદોબસ્ત કર્યો. દર વર્ષે ઉપર જણાવેલા નવા કામમાં રૂપીઆ ૧૭,૮૮૧ નો કુલ નવો ખર્ચ વધ્યો, તેની સાથે કેળવણી ખાતાના નોકરોને પેનશન આપવા વિગેરેના પણ બીજા સારા બંદોબસ્ત કર્યા. એ પછી દરેક સાલમાં એવીજ રીતે નિશાળોમાં અને નિશાળીઆઓમાં વધારો થતોજ ચાલ્યો છે.

૭. એ પ્રમાણે એક બાજુ ઉપર લોકોપયોગી કેળવણીનો પ્રસાર થવા માંડયો; તેની સાથે બીજી બાજુ ઉપર કાઠીઆવાડના રાજા રાણા ને તાલુકદારો માટે રાજકોટમાં રાજકુમાર કૉલેજ સ્થાપન કરવામાં આવી, અને વઢવાણ સીવીલ સ્ટેશનમાં તાલુકદારી ગરાસીઆ સ્કૂલ ખોલવામાં આવી, તેથી તેઓને પણ નીયમસર કેળવણી મળવા લાગી. આ કારણસર ખૂબ સુરત મકાનો બાંધવામાં આવ્યાં છે, ભણનાર કુમારો એ મકાનોમાંજ રહે છે; અને તેમને શીખવવાને માટે જે પ્રિન્સીપલ સાહેબો છે તેમને સંભાળથી જોઇ કાઢી પસંદ કરી નીમવામાં આવેલા છે; અને બીજા ઉપશિક્ષકોને પણ તેમની યોગ્યતા જોઇને રાખવામાં આવેલા છે. ત્યાંહાં તેમની મોટી પદવીને લીધે તેમના ઉપર જે મોટી ફરજો રહેલી છે, તે યથારત રીતે અદા કરવાને શક્તિવાન થાય એવી કેળવણી આપવામાં આવે છે.

૮. કાઠીઆવાડમાં હાલ કેળવણીખાતાને લગતી કઇ કઇ જાતની નિશાળો ચાલે છે,અને તે કેટલી છે, અને દરેક ઉપર દર વર્ષે કૂલ કેટલો ખર્ચ થાય છે, તે નીચેના પત્રક ઉપરથી સમજાશે.

નીશાળનો પ્રકાર.	નીશાળની સંખ્યા.	નીશાળીઆ-ઓની સંખ્યા.	કુલ ખરચનો સુમાર.	કયારે સ્થાપન થઈ.
રાજકુમાર કાલેજ, રાજકોટ....	૧	૪૩	૪૫,૦૦૦	૧૮૭૦
સામળદાસ કાલેજ, ભાવનગર...	૧	૪૬	૨૧,૦૦૦	૧૮૮૫
તાલુકદારી ગરાસીયા સ્કુલ વઢ-વાણ સીવીલ સ્ટેશન.	૧	૫૦	૫,૩૦૦	૧૮૮૧
હાઇસ્કૂલો[1].................	૫	૧,૨૫૧	૫૩,૮૧૪	(૧)
મેહેતાજીઓ તૈયાર કરવાની ટ્રે-નીંગ કાલેજ, રાજકોટ.......	૧	૭૧	૮,૦૦૦	૧૮૬૬
મેહેતીજીઓ તૈયાર કરવાની બા-ર્ટન ટ્રેનીંગ કાલેજ, રાજકોટ.	૧	૯	૪,૩૦૦	૧૮૮૫
આંગ્લો-વર્નાક્યુલર (ઇંગ્રેજી-ગૂ-જરાતી) સ્કુલો.	૧૬	૧,૧૮૧	૧૯,૩૦૬	
ગૂજરાતી નિશાળો............	૬૨૫	૩૬,૦૫૩	૧,૬૩,૪૪૧ (ગૂજરાતી નિશાળો અને સંસ્કૃત પાઠશાળા)	
સંસ્કૃત પાઠશાળા.	૮	૩૧૩		
ઉર્દુ મક્તબ	૪	૩૬૫	૧,૩૦૨	
કન્યાશાળા..................	૬૦	૩,૫૫૩	૧૭,૭૬૬	
નાઇટ (રાતની) સ્કૂલો.........	૫૪	૧,૦૩૦	૧,૭૭૪	
બ્રાહ્મણોને માટે ગવરીશંકર વેદ-શાળા, ભાવનગર............	૧	૧૦૦	૧,૨૦૦	૧૮૮૫
મુસલમાનોને માટે મોહોબત-ખાનજી મદ્રેસા, જુનાગઢ. ...	૧	૧૦૦	૪,૦૦૦	૧૮૮૫
કુલ......	૭૭૯	૪૪,૧૬૫	૩,૪૭,૨૪૩	
મકાનોનો ખર્ચ......			૧,૪૯,૩૨૧	
કુલ એકંદર......	૭૭૯	૪૪,૧૬૫	૫.૧૫,૧૧૩	

૯. ઉપર જે નિશાળો ગણાવવામાં આવી તેમાંથી રાજકુમાર કાલેજ, રાજકોટમાં આલફ્રેડ હાઇ સ્કૂલ, રાજકોટની મેલ (પુરૂષ) ટ્રેઇનિંગ કાલેજ અને ફીમેલ (સ્ત્રી) ટ્રેનિંગ કાલેજ, વઢવાણ સિવિલ સ્ટેશનમાં તાલુકદારી ગરાસીઆ

[1] રાજકોટમાં આલફ્રેડ હાઈસ્કુલ ઈ. સ. ૧૮૬૭માં, ભાવનગર હાઈસ્કુલ ઈ. સ. ૧૮૭૨ માં, જુનાગઢ બાહાદુરખાનજી હાઈસ્કુલ ૧૮૭૩ માં, નવાનગર હાઈસ્કુલ ૧૮૭૯ માં, અને વઢવાણ દાજીરાજ હાઈસ્કુલ ઈ. સ. ૧૮૮૫માં સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

સ્કૂલ, અને નિશાળોની પરીક્ષા લઇ તપાસ રાખનારૂં (ઇન્સ્પેકશન) ખાતું, એ સઘળાંનો ખર્ચ એ નિશાળોમાંથી ઉપજેલી ફી તથા સંસ્થાનો તરફથી અપાતા ફાળામાંથી ચાલે છે. એ સિવાયની બીજી બધી નિશાળો, જે જે સંસ્થાનમાં હોય તે તે સંસ્થાનના ખર્ચથી ચાલે છે.

૧૦. મોટાં મોટાં રાજસ્થાનો તરફથી ભણનારાઓને સ્કાલરશિપો આપવામાં આવે છે. તે એટલી બધી છે, કે અહીં તેની ગણતરી કરવાથી ઘણી જગા રોકાય; એવી સ્કાલરશિપો આંગલો વર્નાક્યુલર (ઇંગ્રેજી-ગુજરાતી મીશ્ર) સ્કૂલોમાં, હાઇ સ્કૂલોમાં, આર્ટસ કાલેજમાં, મેડીકલ કાલેજમાં, એન્જીની-અરીંગ કાલેજમાં, ટેકનીકલ સ્કૂલો (હુનરશાળા) માં, આગ્રિકલ્ચરલ કાલેજ (કૃષીકર્મશાળા) માં, અને વીટરિનરી સ્કુલ (પશુ ચીકિત્સાશાળા) માં વિદ્યાર્થીઓને અપાય છે.

૧૧. એ નિશાળોને માટે રાજાઓએ ખુબસુરત, રોનકદાર અને વળી સંગીન મકાનો બંધાવ્યાં છે. એમાંનાં કેટલાંએક મકાનો ઉપર તો લાખ લાખ કરતાં પણ વધારે ખર્ચ થયો છે. ખાસ કરીને જાણવા જેવાં કેટલાંએક મકાનોની નોંધ નીચે આપી છે:—

નામ.	કુલ ખરચ.
રાજકુમાર કાલેજ, તેની બંને બાજુની હાર સાથે; જેમાંની એક ભાવનગર દરબારે એક લાખ રૂપિઆ ખરચીને બંધાવી છે....................................	૩,૭૫,૦૦૦
ભાવનગર હાઇ સ્કૂલ....................................	૧,૮૦,૦૦૦
રાજકોટ ,, ...	૧,૦૦,૦૦૦
જુનાગઢ ,, ...	૧,૦૦,૦૦૦
નવાનગર ,, ...	૫૦,૦૦૦
વઢવાણ સિવિલ સ્ટેશનની તાલુકદારી ગરાસીઆ સ્કુલ....	૫૦,૦૦૦
મેલ (મેહેતાજીઓ માટે) ટ્રેઇનીંગ કાલેજ, રાજકોટ....	૪૦,૦૦૦
ફીમેલ (મેહેતીજીઓ માટે) બારટન ટ્રેઇનિંગ કાલેજ, રાજકોટ	૨૫,૦૦૦
ભાવનગર આંગ્લો-વર્નાક્યુલર (મિશ્ર) સ્કુલ..................	૭૨,૦૦૦
,, કન્યાશાળા.	૪૨,૦૦૦
,, તાલુકા સ્કુલ....................................	૫૨,૦૦૦

૧૨. હાલ કાઠીઆવાડમાં ૪૯ જાહેર લાઇબ્રેરી (પુસ્તકશાળા તથા વાંચનશાળા) છે; તેમાંની નીચેની ૨૩ જાણવા જેવી છે:—

કુંડલા.	મહુવા.
ખંભાળીઆ.	માણેકવાડા.
ગીદડ.	રાજકોટ, સ્ટેશન (લાંગ).
ગોંડલ.	રાજકોટ શેહેર.
ઝીંઝુવાડા.	લીંબડી.
જુનાગઢ (નરસિંહપ્રસાદ).	લાઠી.
જુનાગઢ (બાહાદુરખાનજી).	વઢવાણ સીવીલ સ્ટેશન.
ધોરાજી.	વઢવાણ શેહેર.
નવાનગર.	વળા.
બાંટવા (ધનજીશાહ).	સીહોર.
બાબરા.	સોનગઢ.
ભાવનગર (છગનલાલ).	

૧૩. કાલેજો, બધી હાઇ સ્કૂલો, અને ઘણી ખરી આંગ્લો-વર્નાક્યુલર અને તાલુકા સ્કૂલોના જુવાન વિદ્યાર્થીઓને અંગ કસરતની કેળવણી મળવા સારૂ સારા પાયા ઉપર કસરતશાળાઓ ખોલવામાં આવી છે. હાલમાં આશરે સાઠ કસરતશાળા છે.

૧૪. છઠા પારેગ્રાફમાં પેનશનના હક સંબંધી જે ઇસારો કરવામાં આવ્યો છે, તે વિષે આ ઠેકાણે કાંઇક વધારે વિગત જણાવવી ઘટે છે. કેળવણીખાતાના જે નોકરોનો પગાર દશ રૂપિઆ કરતાં વધારે છે, તેમને પેનશન મળે તેટલા માટે નીચે મુજબ બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો છે. એ કામ સારૂ જુદુંજ ફંડ મુકરર કરવામાં આવ્યું છે. પ્રાંતની બધી નિશાળોના નોકરોને માટે એક ફંડ છે; પણ રાજકોટ, નવાનગર, અને જુનાગઢની હાઇ સ્કૂલોને પોત પોતાનાં જુદાં જુદાં પેનશન ફંડ છે.

૧૫. પ્રથમ તો એમ થતું કે, ફીની ઉપજમાંથી આઠ આની પેનશન ફંડ ખાતે જમે કરવામાં આવતી; પણ પાછળથી એટલે ઇ. સ.

૧૮૭૨ થી ચાર આની એ ફંડ ખાતે જાય છે; દશઆની, તપાસણી ખર્ચ ખાતે વાપરવામાં આવે છે; અને શાળોપયોગી પુસ્તકો, સામાન, નકશા, વગેરે ખર્ચને માટે બેઆની સંસ્થાનો તથા તાલુકદારને આપવામાં આવે છે. ઉપર પ્રમાણે જે ઉત્પન્ન થાય છે, તે રકમ બંધ સરકારમાં વખતો વખત વ્યાજે મુકવામાં આવેછે. આવી રીતની ગોઠવણ થવાથી ડિસ્ટ્રીક્ટ-સ્કૂલ-પેનશન-ફંડના હાલ આશરે એક લાખ રૂપીઆ થયા છે; તેમાંથી રૂ. ૮૫,૦૦૦ વ્યાજે મુકવાથી તેના વ્યાજની દરસાલ સારી રકમ આવેછે; અને તેથી પેનશન ફંડની આવકમાં સારો વધારો થતો જાય છે.

૧૬. પેનશનેબલ પગાર ઉપર સેંકડે પાંચ ટકા હાઇસ્કૂલોની ફીની ઉપજમાંથી લઇને હાઇ સ્કૂલોના પેનશન ફંડ ખાતે જમા કરવામાં આવેછે; અને દરેક હાઇ સ્કૂલના પેનશન ફંડનો હિસાબ જુદો જુદો રાખવામાં આવે છે. માત્ર ભાવનગર હાઇ સ્કૂલ તરફથી જે પેનશનના ટકા આવે છે, તે ડિસ્ટ્રીક્ટ-સ્કૂલ-પેનશન-ફંડ ખાતે જમા થાયછે.

૧૭. સરકારી પેનશન આપવાના કાયદાના ભાવાર્થને અનુસરીને પેનશનો આપવામાં આવે છે; તેના સંબંધમાં નીચે પ્રમાણે વિશિષ્ઠ ગોઠવણ થયેલી છે:—

(અ). ઇ. સ. ૧૮૭૧ની તારીખ ૧૪મી અક્ટોબરની પેહેલાં સરકારી નોકરીમાંથી જે નોકરોની કાઠીઆવાડના કેળવણી ખાતામાં બદલી થઇ છે, તેમનો પેનશનનો હક રાખવાને કાંઇપણ ટકા ભરવા પડતા નથી, પણ નોકરીની મુદ્દતના પ્રમાણમાં સરકાર ઉપર તેમજ કાઠિઆવાડ એજ્યુકેશનલ પેનશન ફંડ ઉપર પેનશનનો વરાડે હક રેહેશે.

(બ). જે નોકરો તારીખ ૧૪મી અક્ટોબર સને ૧૮૭૧ થી તા૦ ૨૪મી જાન્યુઆરી સને ૧૮૮૩ સુધીમાં સરકારી નોકરીમાંથી કાઠીઆવાડના કેળવણી ખાતામાં આવ્યાછે તેમને તારીખ ૨૪ જાનેવારી સને ૧૮૮૩ થી સરકારને પેનશનના ટકા ભરવા પડે છે. સદરહુ તારીખ પહેલાંની તેમની કાઠીઆવાડની નોકરીની મુદ્દત, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, પેનશનને લાયક ઠરીછે; અને તેને માટે કાઠીઆવાડનું એજ્યુકે-

શનલ પેનશન ફંડ પ્રમાણમાં જવાબદાર છે. આવા નોકરોને પોતાના પગારના ઉપર જે ટકા ભરવા પડે છે, તેમાં વિશેષ મદદ તરીકે અરધી રકમ કાઠીઆવાડ એજ્યુકેશનલ પેનશન ફંડમાંથી આપવામાં આવે છે.

(ક). જે નોકરોની બદલી જીલ્લામાંથી તારીખ ૨૪મી જાન્યુઆરી સને ૧૮૮૩થી કાઠીઆવાડમાં થઇ છે, તેમને તો પોતાના પદરથી પેનશનના પુરેપુરા ટકા ભરવા પડે છે.

(ડ). કેળવણી ખાતાના જે નોકરો સરકારી નોકરીમાંથી કાઠીઆવાડના કેળવણી ખાતામાં આવ્યા નથી, પણ જેઓએ બધી મુદ્દત કાઠીઆવાડમાંજ નોકરી કરી છે, તેમનો પેનશનનો સઘળો હક કાઠીઆવાડ એજ્યુકેશનલ પેનશન ફંડ ઉપરજ માત્ર રહે છે. પણ જે નોકરો તારીખ ૧લી અગષ્ટ સને ૧૮૮૩ પછી નોકરીમાં દાખલ થયા છે, તેમને પોતાના પગારમાંથી સેંકડે પાંચ ટકા મુજબ પેનશન ફંડમાં ભરવા પડે છે. નિશાળોની ફી એ ફંડ ખાતે જમા કરવામાં આવે છે, તે ઉપરાંત આ રકમ સમજવી.

૧૮. ઉપરના ધારા રાજકુમાર કાલેજના એસ્ટાબ્લીશમેન્ટને લાગુ પડતા નથી. તેમને માટે તો નામદાર હીંદુસ્તાનની સરકારે ખાસ મેહેરબાની કરી ઠરાવ્યું છે કે દસ્તુર મુજબ ટકા સરકારમાં ભરવાથી તેમને પેનશન મળવાનો હક સરકાર ઉપર રેહેશે. આ પેનશનના ટકા કાલેજ પેનશન ફંડની રૂા. ૧,૫૨,૦૦૦ ની લોન નોટના વ્યાજમાંથી અપાય છે.

RAILWAYS.

1. Within the last few years, communication has been much improved and facilitated by the extension of the Bombay Baroda and Central India Railway to Wadhwán (about 40 miles in Káthiáwár) and by the opening of the Bhávnagar-Gondal line, a distance of 201 miles.

2. The Wadhwán Branch of the Bombay Baroda and Central India Railway was opened in May 1872. The principal Stations on this line, are:—

STATIONS.	Distance from Ahmedábád.
Sábli	$50\frac{1}{4}$ Miles.
Lilápur	$58\frac{3}{4}$ „
Lakhtar	$66\frac{1}{4}$ „
Wadhwán Civil Station	$79\frac{3}{4}$ „

3. A Railway from Gogha to Gondal was planned in 1869 by private enterprize, but the project died in contemplation. In 1872 another line was proposed from Veráwal to Junágadh and Dhoráji, and was surveyed by Mr. A. W. Forde C. E., but the cost was beyond the means of the Junágadh State, and the scheme came to nothing. In 1874 a third line was thought of from Bhávnagar to Wadhwán, but a difference of opinion as to the proper route and the probable cost prevented action. At length In 1877, Colonel J. W. Watson and Azam Gavrishankar Udayashankar C. S. I., the Joint Administrators of the Bhávnagar State, started a survey under the Executive Engineer of the State for a line through the Bhávnagar territory; the Gondal State employed Mr. Forde C. E. to survey an extension of the line to Dhoráji; and Government commissioned Mr. Hargrave, C. E. of the Baroda Railway to survey an extension of the Bhávnagar line to Wadhwán. All the three Engineers laboured under restrictions as to route, but their united labours resulted in a line which, on the whole, has been broadly followed, except that Mr. Forde's proposed alternative line for the Gondal section was chosen instead of the line he actually surveyed and levelled. The available funds were the savings which had accumulated to the Bhávnagar and Gondal States under British management during

the minority of the Chiefs. The first sod was turned on the 20th March 1879 by the State Engineer of Bhávnagar, in presence of the Assistant Political Agent of the Division, and about two miles of embankment were finished, when Mr. Alexander Izat, the Engineer-in-Chief, appointed for the whole line by the Government of India, arrived and took personal charge.

4. The main line was opened for traffic on the 18th December 1880 by His Excellency Sir James Fergusson, Bart., Governor of Bombay; and a month later, the branch line for Dhoráji was opened by Colonel L. C. Barton, the Political Agent. In the 106 miles between Bhávnagar and Wadhwán, there are seventeen stations on the main line. These are:—

No.	Stations.	Distance from Bhavnagar City in Miles.
1	Bhávnagar Wharf.	
2	Bhávnagar City	O
3	Gadechi	1½.
4	Vartej.	6.
5	Sihor.	12½.
6	Songadh	17½.
7	Sanosra.	24.
8	Dhola Junction.	30½.
9	Ujalváv	37.
10	Ningála.	45½.
11	Botád.	57.
12	Kundli.	64.
13	Ránpur.	71.
14	Chuda.	81.
15	Limbdi.	87,
16	Wadhwán City.	100.
17	Wadhwán Junction.	103.

5. The branch line, which starts from Dhola Junction, has the following Stations :—

No.	Stations.	Distance in Miles.	
		From Bhavnagar.	From Wadhwan junction.
	Dhola Junction.................	30½.	72½.
1	Jália.	37½.	79½.
2	Dhása.	45	87.
3	Láthi	54½.	96½.
4	Chital.	65½.	107½.
5	Lunidhár.	74½.	116½.
6	Kunkáváv.......................	83.	125.
7	Khákhria	90.	132.
8	Vávdi............................	98½.	140½.
9	Jetpur.	106.	148.
10	Jetalsar.........................	110½.	152½.
11	Dhoráji..........................	119.	161.

6. There are in all 201·5 miles of line. The Stations have, on the whole, been well placed. The Gauge is the metre gauge, and the ruling gradient is one in two hundred. The line was constructed at a total cost of Rs. 96,25,000, which was borne by the Bhávnagar and Gondal States, in the proportion of about two-thirds to one-third. The line is worked by a Manager under the orders of a Committee, of which the Political Agent is the President, and the Diwán of Bhávnagar and the Kárbhári of Gondal are Members. The cost of the general management is shared by the States in proportion to the length of line constructed by each. The working expenses and earnings on the main line from Bhávnagar to Wadhwán are claimed by Bhávnagar alone; while the net profits on the branch line between

Dhola and Dhoráji are shared by Bhávnagar and Gondal, according to the length of the branch line constructed by each.

7. The following Statement shews the dividend earned by the proprietory States of the Bhávnagar-Gondal Railway upto the year 1885 :—

Year.	Bhávnagar. Rupees.	Gondal. Rupees.	Total. Rupees.	Percentage of net earnings to capital outlay.		
				Bhávnagar	Gondal.	Total.
1881	1,75,180	30,074	2,05,254	3· 90	1· 30	3· 05
1882	2,46,203	1,08,445	3,54,648	4· 10	4· 30	4· 15
1883	2,36,271	90,342	3,26,613	3· 71	3· 45	3· 63
1884	3,56,376	1,41,095	4,97,471	5· 48	5· 18	5· 39
1885	2,87,438	1,03,807	3,91,245	4· 32	3· 69	4· 13
Total..	13,01,468	4,73,763	17,75,231	21. 51	17. 92	20. 35

8. A further extension of Railway communication is at present under survey by the Junágadh State, who intends to join its capital town and the port of Verával with the interior of the Province. This line will be about 70 miles in length.

9. Besides the regular Railways, Káthiáwár has seen the novel experiment of a long Steam Tramway on the 2′ 6″ guage introduced by H. H. the Thákor Sáheb of Morbi. The original intention of the Thákor Sáheb was to run the Tramway between Wadhwán and Rájkot. But the professional advice, which was subsequently obtained, favoured a line from Wadhwán to Dolia and thence to Morbi viã Vánkáner. The project had therefore to be altered accordingly. The line is now progressing at a rapid rate under the supervision of Mr. W. H. White, Executive Engineer, P. W. D. The

total length of this Tramway will be about 68 miles, a portion of which, viz: Wadhwán to Dolia, has been already opened for traffic. From Wadhwán to Dolia, a portion of the Trunk Road viz: a width of 3 feet out of 18, has been utilized for the Tramway under arrangements made with the other States of Káthiáwár, whereby the expense of constructing a separate road has been saved.

10. The opening of the whole of this line and of the proposed Junágadh State Railway, in addition to the B. G. Railway, will give Káthiáwár a total of nearly 400 miles of Steam communication by land, and when the B. G. Railway is further extended as far as Dwárka, a question which, it is hoped, will come to the front ere long, a great desideratum will have been supplied, for, Dwárka is a place of great sanctity among the Hindus, and being a convenient port on the Arbian sea, is likely to prove of great advantage to trade and shipment of troops.

રેલવે સંબંધી સામાન્ય હકીકત.

૧. ગયાં થોડાંક વર્ષની અંદર મુંબઇ-વડોદરા અને મધ્ય હીંદુસ્તાનની રેલવે (કાઠીઆવાડમાં આશરે ૪૦ માઇલ) વઢવાણ સુધી વધારવાથી, તથા ૨૦૧ માઇલની ભાવનગર-ગોંડલ રેલવે ઉઘાડવાથી, રસ્તા સંબંધી વ્યવહારમાં ઘણો સુધારો તથા સગવડતા થઇ છે.

૨. મુંબઇ-વડોદરા અને મધ્ય હીંદુસ્તાનની રેલવેની વઢવાણની શાખા સન ૧૮૭૨ ના મે મહીનામાં ખોલવામાં આવી હતી. એ લાઇન પર કાઠીઆવાડની હદમાં નીચે લખ્યા ગામોએ સ્ટેશન છે.

સ્ટેશન.	અમદાવાદથી કેટલું અંતર.
સાખલી....................................	૫૦$\frac{1}{4}$ માઇલ.
લીલાપર....................................	૫૮$\frac{3}{4}$,,
લખતર....................................	૬૬$\frac{1}{4}$,,
વઢવાણ સીવીલ સ્ટેશન	૭૯$\frac{3}{4}$,,

૩. સને ૧૮૬૯ની સાલમાં ધોધાથી ગોંડલ સુધી રેલવે કરવાની યોજના ખાનગી રીતે થઇ હતી. પરંતુ તે વીચાર પાર પડયો નહીં; બાદ સને ૧૮૭૨માં વેરાવળથી જુનાગઢ અને ધોરાજી સુધી રેલવે કરવા દરખાસ્ત થઇ, અને સીવીલ ઇંજીનીયર મી. એ. ડબલ્યુ ફોર્ડ સાહેબે તેની માપણી પણ કરી હતી. પરંતુ તેનું ખરચ જુનાગઢની શક્તી ઉપરાંત માલમ પડવાથી એ ગોઠવણ પડી ભાગી. સને ૧૮૭૪માં ભાવનગરથી વઢવાણ સુધી ત્રીજી લાઇન માટે વીચાર થયો, પણ તેના બરોબર રસ્તા તથા અંદાજી ઉપજ વીશે જુદા જુદા મત થવાથી તે વિચાર અમલમાં આવ્યો નહી. છેવટે સને ૧૮૭૭માં સ્વસ્થાન ભાવનગરના જોઇન્ટ એડમીનીસ્ટ્રેટર કર્નલ જાન ડબલ્યુ. વાટસન સાહેબ તથા આજમ ગવરીશંકર ઉદયશંકર, સી. એસ. આઇ., એઓએ તે સ્વસ્થાનના એગ્ઝીક્યુટીવ ઇંજીનીયર પાસે ભાવનગરની હદમાં માપણી શરૂ કરાવી, તથા તે લાઇન ધોરાજી સુધી વધારવાની માપણી કરવા સ્વસ્થાન ગોંડલ તરફથી મી. ફોર્ડ સાહેબને રાખ્યા; અને ભાવનગર લાઇન વઢવાણ સુધી વધારવાને માપણી કરવા વડોદરા રેલવેના મી. સી. ઇ. હારગ્રેવ સાહેબને સરકારે મોકલ્યા. રસ્તા સંબંધી મુકરર થએલી હદ ઉપર સુરત રાખીને આ ત્રણે ઇંજીનીયરોએ માપણી કરી, અને તેમની એકત્ર મેહેનતથી એક લાઇન ઠરી, પણ ગોંડલ માટે ફોર્ડ સાહેબે જે લાઇનની ખરેખર માપણી કરી હતી તથા લેવલ લીધું હતું તેને બદલે તેઓ સાહેબે જે બીજી લાઇન બતાવી હતી તે પસંદ કરવામાં આવતાં બાકીની તમામ લાઇન ઘણું કરીને કાયમ રહી છે. આ લાઇન બાંધવાસારૂ ભાવનગર અને ગોંડલ એ બે સંસ્થાનના રાજાઓની બાલ્યાવસ્થામાં સરકારની દેખરેખ તળે રહ્યાં ત્યાંહાં સુધી પૈસાનો જે વધારો થયો હતો તે ઉપયોગમાં લીધો છે. આ લાઇન બાંધવાનું કામ ભાવનગરના સ્ટેટ ઇંજીની-યરે તે પ્રાંતના આસીસટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની રૂબરૂ તારીખ ૨૭

માર્ચ સને ૧૮૭૯ના રોજ પેહેલ વેહેલું શરૂ કર્યું. અને જ્યારે મી૦ અલેકઝાન્ડર આઇઝાટ સાહેબ, જેઓને હીંદુસ્તાનની સરકારે ઇજીનીયઇર-ઇન-ચીફ નીમ્યા હતા, તેઓએ આવીને ચાર્જ લીધો, ત્યારે આશરે બે માઇલ સડકનું કામ તૈયાર થયું હતું.

૪. તારીખ ૧૮ ડીસેંબર સને ૧૮૮૦ના રોજ મુખ્ય લાઇન મુંબઇના ગવરનર નામદાર સર જેમ્સ ફરગ્યુસન બારોનેટ સાહેબે ખોલી. અને એક મહીના બાદ ધોરાજીની શાખા પોલીટીકલ એજંટ કર્નલ બારટન સાહેબે ખોલી. ભાવનગર અને વઢવાણ વચે ૧૦૬ માઇલની મુખ્ય લાઇન પર ૧૬ સ્ટેશન નીચે મુજબ છે:—

નંબર.	સ્ટેશન.	ભાવનગર શેહેરથી માઇલનું અંતર
૧	ભાવનગર બંદર.	
૨	ભાવનગર શેહેર.	૦
૩	ગઢેચી.	૧॥
૪	વરતેજ.	૬
૫	સીહોર.	૧૨॥
૬	સોનગઢ.	૧૭॥
૭	સણોસરા.	૨૪
૮	ધોળા "જંકશન"	૩૦॥
૯	ઉજળવાવ.	૩૭
૧૦	નીંગાળા.	૪૫॥
૧૧	બોટાદ.	૫૭
૧૨	કુંડલી.	૬૪
૧૩	રાણપર.	૭૧
૧૪	ચુડા.	૮૧
૧૫	લીંબડી.	૮૭
૧૬	વઢવાણ શેહેર.	૧૦૦
૧૭	વઢવાણ "જંકશન"........................	૧૦૩

૫. ધોરાજી તરફની શાખા ધોળા જંકશનથી શરૂ થાય છે, અને તેનાં નીચે પ્રમાણે સ્ટેશનો છે:—

નંબર.	સ્ટેશન.	અંતર.	
		ભાવનગરથી.	વઢવાણથી.
	ધોળાજંકશન.	૩૦॥	૭૨॥
૧	જાલીયા	૩૭॥	૭૯॥
૨	ઢસા	૪૫	૮૭
૩	લાઠી	૫૪॥	૯૬॥
૪	ચીતળ	૬૫॥	૧૦૭॥
૫	લુણીધાર	૭૪॥	૧૧૬॥
૬	કુંકાવાવ.	૮૩	૧૨૫
૭	ખાખરીઆ.	૯૦	૧૩૨
૮	વાવડી.	૯૮॥	૧૪૦॥
૯	જેતપુર	૧૦૬	૧૪૮
૧૦	જેતલસર.	૧૧૦॥	૧૫૨॥
૧૧	ધોરાજી.	૧૧૯	૧૬૧

૬. બધી મળીને ૨૦૧·૫ માઇલની લાઇન છે. એકંદરે વીચાર કરતાં સ્ટેશનો પણ ઠીક ગોઠવાણાં છે. આ રેલવે મીટર ગેજ (સાંકડા માપ) ઉપર બાંધવામાં આવીછે અને ચાલતો ચઢાવ ૨૦૦માં એકનું પ્રમાણ છે. તેનું કુલ ખરચ રૂપીઆ ૯૬,૨૫,૦૦૦નું થયું છે તે આશરે $\frac{2}{3}$ તથા $\frac{1}{3}$ એ પ્રમાણમાં સંસ્થાન ભાવનગરે તથા ગોંડલે ઉપાડેલ છે. એ લાઇનનું કામ એક કમીટી, જેમાં મે. પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ પ્રમુખ અને ભાવનગરના દીવાન તથા ગોંડલના કારભારી મેમ્બરો તરીકે છે, તેમના હુકમ તળે રહીને મેનેજર ચલાવે છે. સામાન્ય વહીવટનું ખરચ દરેક સ્વસ્થાને જેટલી લાઇનની લંબાઇ બાંધી છે તેના પ્રમાણમાં તે સ્વસ્થાનો ભાગે પડતા આપે છે. ભાવનગરથી વઢવાણ સુધીની મુખ્ય લાઇન ઉપરનું ખરચ તથા પેદાશ ભાવનગર ઉપાડે છે; અને ધોળાથી ધોરાજીની પેટા લાઇનનો ચોખો નફો ભાવનગર અને ગોંડલ દરેકે જેટલો રસ્તો બાંધ્યો છે તે પ્રમાણે વેંહેંચી લે છે.

૭. ભાવનગર ગોંડલ રેલવેની માલીકીવાળા સ્વસ્થાનો સન ૧૮૮૫ સુધીમાં કેટલો નફો કમાણા તે નીચેના પત્રકપરથી જણાશે.

સાલ.	ભાવનગર.	ગોંડલ.	કુલ.	દર સેંકડે.		
				ભાવનગર	ગોંડલ.	કુલ.
૧૮૮૧	૧,૭૫,૧૮૦	૩૦,૦૭૪	૨,૦૫,૨૫૪	૩·૯૦	૧·૩૦	૩·૦૫
૧૮૮૨	૨,૪૬,૨૦૩	૧,૦૮,૪૪૫	૩,૫૪,૬૪૮	૪·૧૦	૪·૩૦	૪·૧૫
૧૮૮૩	૨,૩૬,૨૭૧	૯૦,૩૪૨	૩,૨૬,૬૧૩	૩·૭૧	૩·૪૫	૩·૬૩
૧૮૮૪	૩,૫૬,૩૭૬	૧,૪૧,૦૯૫	૪,૯૭,૪૭૧	૫·૪૮	૫·૧૮	૫·૩૯
૧૮૮૫	૨,૮૭,૪૩૮	૧,૦૩,૮૦૭	૩,૯૧,૨૪૫	૪·૩૨	૩·૬૯	૪·૧૩
કુલ...	૧૩,૦૧,૪૬૮	૪,૭૩,૭૬૩	૧૭,૭૫,૨૩૧	૨૧.૫૧	૧૭.૯૨	૨૦·૩૫

૮. રેલવેમાં વીશેષ વધારો કરવા સારૂ સ્વસ્થાન જુનાગઢે માપણી શરૂ કરાવી છે, કે જે સંસ્થાન પોતાની રાજધાનીનું શેહેર તથા વેરાવળનું બંદર પ્રાંતના મધ્ય ભાગ સાથે જોડવાનો ઇરાદો રાખે છે. આ લાઇન આશરે ૭૦ માઇલ લાંબી થશે.

૯. નીયમીત રેલવે શીવાય મોરબીના માહારાજા ઠાકોર સાહેબે વરાળની ટ્રામવેનો પ્રયોગ પણ કાઠીઆવાડમાં દાખલ કર્યો છે. ઠાકોર સાહેબનો મુળ વીચાર વઢવાણ અને રાજકોટ વચે ટ્રામવે ચલાવવાનો હતો. પરંતુ પાછલથી ઇંજીનીયરોની સલાહ મુજબ તે વીચાર ફેરવી વઢવાણથી ડોળીયા અને ત્યાંથી વાંકાનેર થઈ મોરબી સુધીની લાઇન પસંદ કરી. પબ્લીકવર્કસ ખાતાના એકઝીક્યુટીવ ઇંજીનીયર મી. ડબલ્યુ. એચ. વાઇટ સાહેબની દેખરેખ તળે આ લાઇન બાંધવાનું કામ ધમધોકાર ચાલે છે, તેની કુલ લંબાઇ આશરે ૬૮ માઇલ થશે. જેમાંનો વઢવાણથી ડોળીઆ સુધીનો ભાગ ખોલવામાં આવ્યો છે. કાઠીઆવાડના બીજાં સ્વસ્થાનો સાથે કરેલ ગોઠવણ મુજબ વઢવાણથી ડોળીયા સુધીમાં ટ્રંક રોડનો અમુક ભાગ, એટલે કે ૧૮ ફીટની પોહોળાઇમાંથી ત્રણ ફીટ ટ્રામવેને માટે કામે લગાડેલ છે, જેથી તેટલા ભાગમાં જુદો રસ્તો બાંધવાનું ખરચ બચ્યું છે.

૧૦. ભાવનગર–ગોંડલ રેલવે ઉપરાંત, આ આખી લાઇન તથા ધારેલી જુનાગઢ સ્ટેટ રેલવે ઉઘડવાથી કાઠીઆવાડમાં જમીનને રસ્તે આશરે ૪૦૦ માઇલનો વરાળથી વ્યવહાર થશે, અને જ્યારે ભાવનગર–ગોંડલ રેલવે દ્વારકા સુધી વધારે આગળ ચાલશે, કે જે સવાલ થોડા વખતની અંદર મોખરે આવશે, ત્યારે એક મોટી ખોટ પુરી પડશે, કારણ કે હીંદુઓની અંદર દ્વારકાં ઘણી પવીત્રતાનું ધામ ગણાય છે, અને અરબી સમુદ્ર ઉપર સગવડવાળું બંદર હોવાને લીધે વેપાર અને લશ્કર ચડાવવા સારૂ મોટા ફાયદાવાળું થવા સંભવ છે.

ROADS AND TRAVELLERS' QUARTERS IN KATHIAWAR.

RÁJKOT AND WADHWÁN ROAD.

	Miles.	
Rájkot to Kuvádva	10	Dharmshála.
Kuvádva to Bámanbor ...	9	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Bámanbor to Chotila	10	Do. do.
Chotila to Dolia	13	Do. do.
Dolia to Muli	10	Do. do.
Muli to Wadhwán Station	14	Do. do.
	66	

RAJKOT AND SONGADH ROAD.

Rájkot to Sardhár	17	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Sardhár to Átkot	14	Do. do.
Átkot to Bábra	16	Do. do.
Bábra to Dhasa............	14	Do. do.
Dhasa to Songadh.........	26	Do. do.
	87	

RAJKOT AND NAVÁNAGAR ROAD.

Rájkot to Pardhari	16	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Pardhari to Dhrol	14	Do. do.
Dhrol to Bánugár	12	
Bánugár to Navánagar ...	10½	Do. do.
	52½	

RÁJKOT, JUNÁGADH AND VERÁVAL ROAD.

Rájkot to Ribda	12½	Dharmshála.
Ribda to Gondal	11½	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Gondal to Virpur	10	Dharmshála.
Virpur to Jetpur	9	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Jetpur to Choki	9	
Choki to Junágadh	11	Do. do.
Junágadh to Vanthli	10	Do. do.
Vanthli to Kesod	14	Do. do.
Kesod to Bhanduri	14	Do. do.
Bhanduri to Verával	16	Do. do.
	117	

JETPUR, DHORÁJI AND PORBANDAR ROAD.

Jetpur to Dhoráji	11⅛	Dharmshála.
Dhoráji to Upleta	10	Trávellers' Bungalow and Dharmshála.
Upleta to Wádásada	7	Do. do.
Wádásada to Kutiyána......	9	Dharmshála.
Kutiyána to Kandorna ...	6	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Kandorna to Porbandar...	20	Do. do.
	63⅛	

JETPUR, MÁNEKVÁDA AND BAGASRA ROAD.

Jetpur to Vávdi	14¼	
Vávdi to Mánekváda	10½	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Mánekváda to Bagasra ...	8	Do. do.
	32¾	

RÁJKOT, VÁNKÁNER AND MORVI ROAD.

Rájkot to Kuvádva	10	Dharmshála.
Kuvádva to Vánkáner ...	18	Travellers' Bungalow and Dharmshála.
Vánkáner to Morvi	16	Do. do.
	44	

WADHWÁN AND DHRÁNGADHRA ROAD.

Wadhwán to Dhrángadhra	22	Travellers' Bungalow and Dharmshála.

WADHWÁN AND LIMBDI ROAD.

Wadhwán to Limbdi	18	Travellers' Bungalow and Dharmshála.

સડકો તથા મુશાફરોના ઉતારા.

રાજકોટ અને વઢવાણની સડક.

	માઇલ		
રાજકોટથી કુવાડવા...............	૧૦	ધર્મશાળા.	
કુવાડવાથી બામણબોર	૯	મુશાફરી બંગલો અને ધર્મશાળા.	
બામણબોરથી ચોટીલા	૧૦	સદર	સદર.
ચોટીલાથી ડોળીયા	૧૩	સદર	સદર.
ડોળીઆથી મુળી	૧૦	સદર	સદર.
મુળીથી વઢવાણ સ્ટેશન	૧૪	સદર	સદર.
	૬૬		

રાજકોટ અને સોનગઢની સડક.

રાજકોટથી સરધાર	૧૭	મુશાફરી બંગલો અને	ધર્મશાળા.
સરધારથી આટકોટ	૧૪	સદર	સદર.
આટકોટથી બાબરા	૧૬	સદર	સદર.
બાબરાથી ઢશા	૧૪	સદર	સદર.
ઢસાથી સોનગઢ	૨૬	સદર	સદર.
	૮૭		

રાજકોટ અને નવાનગરની સડક.

રાજકોટથી પડધરી..............	૧૬	મુશાફરી બંગલો અને	ધર્મશાળા.
પડધરીથી ધ્રોલ	૧૪	સદર	સદર.
ધ્રોલથી બાલુંગાર..............	૧૨		
બાલુંગારથી નવાનગર.....	૧૦½	સદર	સદર.
	૫૨½		

રાજકોટ, જુનાગઢ અને વેરાવળની સડક.

રાજકોટથી રીબડા..............	૧૨½	ધર્મશાળા.	
રીબડાથી ગોંડલ.	૧૧½	મુશાફરી બંગલો અને	ધર્મશાળા.
ગોંડલથી વીરપુર..............	૧૦	ધર્મશાળા.	
વીરપુરથી જેતપુર.	૯	મુશાફરી બંગલો અને	ધર્મશાળા.
જેતપરથી ચોકી..............	૯		
ચોકીથી જુનાગઢ	૧૧	સદર.	સદર.
જુનાગઢથી વણુથલી	૧૦	સદર.	સદર.
વણુથલીથી કેસોદ	૧૪	સદર.	સદર.
કેસોદથી ભંડુરી.	૧૪	સદર.	સદર.
ભંડુરીથી વેરાવળ.	૧૬	સદર.	સદર.
	૧૧૭		

જેતપુર, ધોરાજી અને પોરબંદરની સડક.

જેતપરથી ધોરાજી .... ૧૧ ૧/૮ ધર્મશાળા.
ધોરાજીથી ઉપલેટા .... ૧૦ મુશાફરી બંગલો અને ધર્મશાળા.
ઉપલેટાથી વાડાસડા .... ૭ સદર સદર.
વાડાસડાથી કુતીઆણા .... ૯ ધર્મશાળા.
કુતીઆણાથી કંડોરણા .... ૬ મુશાફરી બંગલો અને ધર્મશાળા.
કંડોરણાથી પોરબંદર. .... ૨૦ સદર સદર.

૬૩ ૧/૮

જેતપર, માણેકવાડા અને બગસરાની સડક.

જેતપરથી વાવડી.................. ૧૪ ૧/૪
વાવડીથી માણેકવાડા................ ૧૦ ૧/૨ મુશાફરી બંગલો અને ધર્મશાળા.
માણેકવાડાથી બગસરા .... ૮ સદર. સદર.

૩૨ ૩/૪

રાજકોટ, વાંકાનેર અને મોરબીની સડક.

રાજકોટથી કુવાડવા................ ૧૦ ધર્મશાળા.
કુવાડવાથી વાંકાનેર.......:....... ૧૮ મુશાફરી બંગલો અને ધર્મશાળા.
વાંકાનેરથી મોરબી .... ૧૬ સદર. સદર.

૪૪

વઢવાણ અને ધ્રાંગધ્રાની સડક.

વઢવાણથી ધ્રાંગધ્રા .... ૨૨ મુશાફરી બંગલો અને ધર્મશાળા.

વઢવાણ અને લીંબડીની સડક.

વઢવાણથી લીંબડી .... ૧૮ મુશાફરી બંગલો અને ધર્મશાળા.

RATES OF HIRE OF CARTS &c., OBTAINED THROUGH TALUKDARS.

1. For a cart with two or more Bullocks to cary 20 maunds (40 pounds per maund), per kos of two miles:-

Annas 3 from 1st October to 15th June following.

„ 4 from 16th June to 30th September.

But the hire paid is in no case to be less than one Rupee per cart, when the distance travelled is only five kos or under, and the same cart is to be employed for one ordinary stage only.

2. Two Bullocks (without Cart) to draw Cart or Shigram, as above.

3. Begári, one anna per Kos.

4. Bhomia or guide, ¾ anna per Kos.

5. Pagi or Watchman at night, 3 annas per night.

6. Carts detained 12 hours to be paid demurrage at 8 annas each.

7. All Carts to be paid for within 4 hours after their arrival at their destination, or if they arrive at night, within one hour after sunrise. For every hour's detention beyond this, one anna per Cart should be paid.

8. Carts &c. are not on any account to be taken on more than one stage.

9. On arrival at a village, intimation of the number of Carts, required by Government Servants on public duty, is to be given immediately. These the

Táluka authorities are bound to provide within reasonable time; should they fail to do so, on the subject being duly brought to the notice of the Political Agent, they are fined; the fine imposed being in proportion to the delay occasioned.

તાલુકદારો પાસેથી ગાડાં વીગેરે મગાવવામાં આવે છે, તેના ભાડાનો મુકરર કીધેલો દર.

---

૧. બે અથવા વધારે બળદવાળાં ગાડામાં ૨૦ મણ (૪૦ શેરનો ૧ મણ) સુધી ભાર ભરવો અને તેનું ભાડું દર કોસે (બે માઇલ) નીચે મુજબ આપવું:—

૩ આના તારીખ ૧લી અકટોબરથી ૧૫મી જુનસુધી.

૪ „ ૧૬મી જુનથી તારીખ ૩૦મી સપટેમ્બર સુધી.

પણ પાંચ કોસ અગર તેથી ઓછું ચાલ્યા હોય, ત્યારે એક ગાડાનું ભાડું એક રૂપીયાથી કોઇપણ પ્રકારે કમી આપવું નહીં. અને એકનું એક ગાડું વાજબી એક મજલ સુધી લઇ જવું.

૨. શીગ્રામ અથવા ગાડી સારૂ બે બળદો (ગાડા શીવાએ) નું ભાડું ઉપર મુજબ આપવું.

૩. બેગારી ૧ ને દર કોસે એક આના મુજબ આપવું.

૪. રસ્તાના ભોમીયાને દર કોસ ૧ની ૯ પાઇ મુજબ આપવું.

૫. પગી અથવા રાતની ચોકીવાળાને એક રાતના ૩ આના આપવા.

૬. કોઇ ગાડાને બાર કલાક રોકયું હોય તો, તેને દર ગાડે આઠ આના મુજબ ભથું આપવું.

૭. મુકામસર થયા પછી ચાર કલાકની અંદર સઘળા ગાડાનું ભાડું ચુકવી આપવું; જો કોઇ ગામે રાત પડી ગયા પછી પોંહોચાય, તો વળતે દીવસે સુર્ય

ઉભ્યા બાદ એક કલાકની અંદર આપવું, અને તે ઉપરાંત જેટલા વખત સુધી રોકી રાખે, તેનું દર કલાકે દર ગાડે ૧ આનો વધારે આપવો.

૮. કોઇ ગાડાને કાંઇપણ કારણથી એક વાજબી મજલથી વધારે લઇ જવું નહીં.

૯. કોઇપણ સરકારી નોકર કામગીરી ઉપર જતાં એક ગામે આવી પોહોંચ્યા પછી જેટલાં ગાડાં જોઇતાં હોય, તેની ખબર તુરતજ ગામમાં દેવી અને તે પ્રમાણે વાજબી મુદતની અંદર પુરાં પાડવાને તાલુકદાર તરફના અધીકારીની ફરજ છે; એ પ્રમાણે પુરાં પાડવામાં તેઓ તરફથી કસુર થાયતો તેની પોલીટીકલ એજંટ સાહેબને નકી ખબર મળેથી તેઓને દંડ થાય છે, અને તે દંડ જેટલી ઢીલ કરવામાં આવી હોય તેના પ્રમાણમાં કરવામાં આવે છે.

ALPHABETICAL LIST OF POST OFFICES IN KÁTHIÁWÁR.

M. Denotes that the office is a Money order office.
S. Denotes that the office is a Savings Bank.

Ádhoi. M S (*Cutch*).
Ámran. M
Amreli. M S
Áramda. M
Átkot. M
Bábra. M S
Bagasra. M S
Balámbha. M
Bámanbor. M
Bántva. M S
Barwála. M S
Bedi Bandar. M
Bet. M S
Bhandária. M
Bhadakva. M
Bhádrod. M
Bhánvad. M
Bhávnagar. M S
Do. Railway Station. M
Bháyávadar. M S
Bherái. M
Bhesán. M
Bhimkata. M
Bhoika. M S
Bhumli. M
Bilkha. M S
Botád. M S
Chamárdi. M
Chhikári. M
Chital. M S
Chok. M
Chorvád. M
Chotila. M S
Chuda. M S
Dahisra. M
Dámnagar. M
Dátha. M
Dedán. M
Delváda. M
Devlia Mota. M
Dhári. M S
Dhasa. M
Dhola. M S
Dhoráji. M S
Dhrol. M S
Dhrángadhra. M S
Dhrápha. M
Dhunváv. M
Dudhrej. M
Dungar. M
Dwárka. M S
Gadhda. M S
Gadhechi. M S
Gádhakda. M
Ganod. M
Gidad. M
Gondal. M S
Hadiána. M
Halvad. M S
Jáfrábad. M S
Jália M. (*Khákhi*).
Jámbuda. M
Jámnagar. M S
Janghi M S. (*Cutch*).
Jasdan. M
Jetpur. M S
Jhinjhuváda. M
Jodhpur. M
Jodia. M S
Junágadh. M S
Kálávad. M
Kandorna. M (*Jám*).
Kandorna M (*Rána*).
Kesod. M
Khákhrechi. M
Khambhália. M S
Kharedi. M
Khatriváda. M

Kheráli. M
Khokhri. M
Khuntavda. M
Kodinár. M S
Koliyák. M
Kotda-Pitha. M
Kotda-Sángáni. M S
Kunkáváv. M S
Kundla. M S
Kutiyána. M S
Kuvádva. M S
Lakhtar. M S
Lálpur. M
Láthi. M S
Liliya. M
Limbda. M
Limbdi. M S
Lodhika. M
Madhavpur. M
Mahuva. M S
Majevdi. M
Mália M (*Hátina*).
Mália M S (*Miána*).
Mánávadar. M
Mángrol. M S
Mánekváda. M S
Mengni. M
Mendarda. M
Morvi. M S
Moti Márad. M
Muli. M S
Mulila. M
Nágeshri. M
Nágnesh. M
Nilákha. M
Ningála. M
Padánu. M
Pálitána. M S
Páliyád. M S
Páneli. M
Pardhari. M S
Porbandar. M S
Prabhás Pátan. M S
Rájkot. M S
Rájula. M
Rán. M
Ránáváv. M
Ránpur-Bhesán. M
Saláya. M
Sarapdad. M
Sardhár. M
Sátudad. M
Sáyla. M S
Shil. M
Sihor. M S
Sitha. M S
Songadh. M S
Supedi. M
Sutrápáda. M S
Talája. M
Tána. M
Tankára. M
Thán. M
Trápaj. M
Umrála. M S
Una. M S
Upleta. M S
Vadál. M
Vádásada. M
Vadia. M
Vala. M S
Vana. M
Vánkáner. M S
Vanod. M
Vanthali. M S
Varal. M
Vartej. M
Varvala. M
Vasávad. M
Vavánia. M
Verával. M
Vichhiya. M
Vijpadi. M
Virpur. M
Wadhwán Camp M S
Wadhwán City. M S
Vávdi. M

POSTAL RATES.

SCHEDULE OF RATES OF ORDINARY POSTAGE.

Post-Cards. Each.		Letters.			Ordinary News-papers Books, & Pattern Packets.		Privileged News-papers.			Parcels.		
Single.	Reply.	Not exceeding ½ tola.	Exceeding one-half tola but not exceeding 1 tola.	For every additional tola or fraction thereof.	Not exceeding 10 tolas.	For every additional 10 tolas or fraction thereof.	Not exceeding 3 tolas.	Exceeding 3 tolas but not exceeding 10 tolas.	For every additional 10 tolas or fraction thereof.	Not exceeding 20 tolas.	Exceeding 20 tolas but not exceeding 40 tolas.	For every additional 40 tolas or fraction thereof.
an.	an.	anna.	anna.	anna.	anna.	anna.	anna.	anna.	anna.	annas	annas	annas.
¼	½	½	1	1	½	½	¼	½	½	4	8	4

REGISTRATION.—The fee is two annas for each article registered. Letters, post-cards, book packets (including news-papers) and pattern packets can be registered for transmission by the Inland Post. Parcels cannot be registered, as they are forwarded in any case, under the same precautions as registered articles. The postage and registration fee must be prepaid in stamps, affixed to the postal article intended for registration.

INSURANCE FEES.—Are as follows :— As.

When the value insured does not exceed Rs. 50 ...2

When it exceeds Rs. 50 but does not exceed Rs. 100... 4

And 4 annas for every additional rupees 100 or fraction thereof.

VALUE PAYABLE ARTICLES.—S ... commission as in the case of money orders, b ... covered from the addressee.

INLAND MONEY ORDERS—The Commission is as follows:—

	Rs.	Rs. as.
On sums not exceeding	10......	0 2
„ exceeding Rs. 10 but not exceeding	25......	0 4
„ „ Rs. 25 „ „	50......	0 8
„ „ Rs. 50 „ „	75......	0 12
„ „ Rs. 75 „ „	100......	1 0
„ „ Rs.100 „ „	125......	1 4
„ „ Rs.125 „ „	150......	1 8

RATES OF OFFICIAL POSTAGE.

Prepayment is optional in all cases, except for registered or insured articles and post-cards. Unpaid rates are the same as the prepaid rates.	Post-cards.	Letters.	Packets in open covers to contain only books, or pattern.	Parcels without restriction as to contents, except dangerous or other articles.
	A.	Annas.	Annas.	Annas.
Each post-card	¼	...	......	......
Not exceeding ½ tola	...	½	½ (Not exceeding ½ tola and Exceeding ½ and not exceeding 10 tolas)	4 (Not exceeding ½ tola to 20 tolas)
Exceeding ½ and not exceeding 10 tolas.	...	1		
„ 10 „ 20 „	...	2	1	
„ 20 „ 30 „	...	3	1½	8 (20 to 40 tolas)
„ 30 „ 40 „	...	4	2	
„ 40 „	...	1 anna per tola See note (a)	½ anna per 10 tolas.	......
„ 40 and not exceeding 80 tolas	...	...	....	12
For every additional 40 tolas	...	...	....	4

NOTE (a).—Thı article weighing 41 tolas will be charged with 41 annas. ˡᵉs which exceed 40 tolas will be conveyed by parcı nackets or as parcels) at the lower rate of char ially marked by the senders for transmission as d at letter rates.

FOREIGN POST.

Abstract of Postage Rates.

"c" denotes compulsory prepayment.

Registration is available for a prepaid article of any class addressed to a Union Country and in some cases for prepaid letters (but letters only) addressed to Non-Union Countries; the registration fee (to be prepaid by stamps) is 2 annas in all cases.

The acknowledgment fee (to be prepaid by stamps) for registered articles addressed to Union Countries is two annas. For articles addressed to Non-Union Countries acknowledgments cannot be obtained.

Prepayment of Newspapers, sent at Newspaper rates, is compulsory. Legal or commercial documents addressed to Union Countries must be prepaid to the extent of two annas at least, and printed papers, books and samples to the extent of one anna, or they will not be forwarded (unless addressed to the United Kingdom).

	Maximum. Size.	Maximum. Weight.
Samples..	8-4-2 in.	8 oz.
Printed Papers, Legal or Commercial Documents..	18 × 18 × 18 in.	4lb. 6 oz.

For the United Kingdom Australasian or Cape Colonies, the limit of weight is 5 lbs. and of size 2 × 1 × 1 ft.

	Each letter per ½ oz.	Each Post-card. Single.	Each Post-card. Reply.	Printed Papers, including Books, &c. Each Newspaper per 4 oz.	Printed Papers, including Books, &c. Each Packet per 2 oz.	Legal and Commercial Documents Each Packet. Not exceeding 4 oz.	Legal and Commercial Documents Each Packet. Per 2 ozs. additional.	Samples each Packet. Per 2 oz.
	As.	As.	As.	As.	As.	As.	As.	As.
To the United Kingdom *via Brindisi*	4½	1½c	3c	1½c	1½	3	1½	1½
To any other Union Country *via Brindisi* through the United Kingdom..	4½	1½c	3c	1½c	1½	3	1½	1½
Ditto (except Ceylon and Persia) when sent by any other route ..	3	1½c	3c	1c	1	2	1	1
Ceylon *by French Packet* through *Colombo* or by P. & O. Steamer	3	1½c	3c	1c	1	2	1	1
Do. *Indian Packet* or *Land Post* (no Book or other Packets sent by Land Post) ..	2c	1½c	3c	1c	1c	2c	1c	1c
Persia	2	1½c	3c	1c	1	2	1	1
Australasian Colonies (*Non Union*)	6	..	....	1c	1½c	3	1½	1½
Cape of Good Hope, Delagoa Bay, Natal (*Non Union*) *via Brindisi* through the United Kingdom	9	..	....	2c	2c	4	2	2
Do. *via Aden* and *Zanzibar*	8	..	....	1c	1½c	3	1½	1½

કાઠીઆવાડની ટપાલ આફીસો.

મ. એટલે તેમાં મનીઆરડર આફીસ સાથે છે.

સે. એટલે તેમાં સેવીંગ્સબ્યાંક આફીસ સાથે છે.

અમરેલી. મ. સે.
આટકોટ. મ.
આધોઇ. (કચ્છ) મ. સે.
આમરણ. મ. સે.
આરંભડા. મ.
ઉના. મ. સે.
ઉપલેટા. મ. સે.
ઉમરાલા. મ. સે.
કંડોરણા(જામ). મ.
કંડોરણા (રાણાના). મ.
કાલાવડ. મ.
કુંકાવાવ. મ. સે.
કુંડલા. મ. સે.
કુતીઆણા. મ. સે.
કુવાડવા. મ.
કેશોદ. મ.
કોટડા-સાંગાણી. મ. સે.

કોટડા-પીઠા. મ.
કોડીનાર. મ. સે.
કોલીઆક. મ.
ખતરીવાડા. મ.
ખરેડી. મ.
ખંભાલીઆ. મ. સે.
ખાખરેચી. મ.
ખુંટવડા. મ.
ખેરાલી. મ.
ખોખરી. મ.
ગઢડા. મ. સે.
ગણોદ. મ.
ગાધકડા. મ.
ગીદડ. મ.
ગોંડલ. મ. સે.
ગઢેચી. મ. સે.
ચમારડી. મ.

ચીતલ. મ. સે.
ચુડા. મ. સે.
ચોક. મ.
ચોરવાડ. મ,
ચોટીલા. મ. સે.
છીકારી. મ.
જંધી. (કછ) મ.
જસદણ. મ.
જાફરાબાદ. મ. સે.
જાંબુડા. મ. સે.
જામનગર. મ. સે.
જાલીઆ-ખાખી મ.
જુનાગઢ. મ. સે.
જેતપુર. મ. સે.
જોધપુર. મ.
જોડીઆ. મ. સે.
ઝીંઝુવાડા. મ.

ટંકારા. મ.
ટાણા. મ.
ડુંગર. મ.
ડેડાણ. મ.
ઢસા. મ.
તલાજા. મ. સે.
ત્રાપજ. મ.
થાન. મ
દહીસરા. મ.
દાઠા. મ.
દ્વારકાં. મ. સે.
દામનગર. મ.
દુધરેજ. મ.
દેલવાડા. મ.
દેવળીઆ મોટા. મ.
ધારી. મ. સે.
ધ્રાંગધ્રા. મ. સે.
ધ્રાફા. મ.
ધુંવાવ. મ.
ધોળા. મ. સે.
ધ્રોળ. મ. સે.
ધોરાજી. મ. સે.
નાગનેશ. મ.
નાગેશરી. મ.
નીંગાળા. મ.
નીલાખા. મ.
પડધરી. મ. સે.
પડાણું. મ. સે.
પ્રભાસપાટણ. મ. સે.
પાનેલી. મ.

પાલીઆદ. મ. સે.
પાલીતાણા. મ. સે.
પોરબંદર. મ. સે.
બગશરા. મ. સે.
બરવાલા મ. સે.
(લીંબડી).
બાટવા. મ. સે.
બામણબોર. મ.
બાબરા. મ. સે.
બાલંભા. મ.
બીલખા. મ. સે.
બેડી બંદર. મ.
બેટ. મ. સે.
બોટાદ. મ. સે.
ભંડારીઆ. મ.
ભડકવા. મ.
ભાણવડ. મ.
ભાવનગર. મ. સે.
ભાવનગર રેલવે સ્ટેશન.મ.
ભાદરોદ. મ.
ભાયાવદર. મ. સે.
ભીમકટા. મ.
ભુમલી. મ.
ભેરાઇ. મ.
ભેંશાણ. મ.
ભોઇકા. મ. સે.
મજેવડી. મં.
મહુવા. મ. સે.
માંગરોલ. મ. સે.
માણાવદર. મ.

માણેકવાડા. મ. સે.
માધવપોર. મ.
માલીઆ હાટીના. મ.
માલીઆ. મ. સે.
(મીઆણાનું).
મુલી. મ. સે.
મુળીલા. મ.
મેંગણી. મ.
મેંદરડા. મ.
મોટી મારડ. મ.
મોરબી. મ. સે.
રાજકોટ. મ. સે.
રાજુલા. મ.
રાણ. મ.
રાણાવાવ. મ.
રાણપુર–ભેંશાણ. મ.
લખતર. મ. સે.
લાઠી. મ. સે.
લાલપુર. મ.
લીંબડી. મ. સે.
લીંબડા. મ.
લીલીઆ મ.
લોધીકા. મ.
વડીઆ. મ.
વણા, મ.
વણોદ. મ.
વંથળી. મ. સે.
વલા. મ. સે.
વડાલ. મ.
વરલ. મ.

વઢવાણ સી. સ્ટે. મ. સે.
વઢવાણ શેહેર. મ. સે.
વરતેજ. મ.
વશાવડ. મ.
વરવાલા. મ.
વવાણીઆ. મ.
વાંકાનેર. મ. સે.
વાડાશડા. મ.
વાવડી. મ.
વીછીઆ. મ.
વીરપુર. મ.
વીજપડી. મ.
વેરાવલ. મ. સે.
શીલ. મ.
સલાયા. મ.
સરધાર. મ.
સરપદડ. મ.
સાયલા. મ. સે.
સાતુદડ. મ.
સીથા. મ.
સીહોર. મ. સે.
સુપેડી. મ.
સુત્રાપાડા. મ. સે.
સોનગઢ. મ.
હડીઆણા. મ.
હલવદ. મ. સે.

ટપાલના દર.

સાધારણ ટપાલના હાંસલનું પત્રક.

પોસ્ટકારડ (ટપાલનાં પતાં.)	દરેક.	એકવડાં.	આનો. ૧/૪
		બેવડાં રીપ્લાઈ.	આનો. ૧/૨
કાગળો.	૧/૨ તોલાથી વધારે ન હોય તો.		આનો. ૧/૨
	૧/૨ તોલાથી વધારે પણ ૧ તોલાથી વધારે ન હોય તો.		આનો. ૧
	પછીના દરેક તોલા અથવા તેના કાંઈ પણ ભાગ ઉપર.		આનો. ૧
નમુનાનાં પાકેટો ન્યુસપેપરો અને ચોપડીના પાકેટો	૧૦ તોલાથી વધારે ન હોય તો.		આનો. ૧/૨
	પછીના દરેક ૧૦ તોલા અથવા તેના કાંઈ પણ ભાગ ઉપર.		આનો. ૧/૨
નોંધેલાં ન્યુસપેપરો.	૩ તોલાથી વધારે ન હોય તો.		આનો. ૧/૪
	૩ તોલાથી વધારે પણ ૨૦ તોલાથી વધારે ન હોય તો.		આનો. ૧/૨
	પછીના દરેક ૨૦ તોલા અથવા તેના કાંઈ પણ ભાગ ઉપર.		આનો. ૧/૨
બેરીંગો.	૨૦ તોલાથી વધારે ન હોય તો.		આના. ૪
	૨૦ તોલાથી વધારે પણ ૪૦ તોલાથી વધારે ન હોય તો.		આના. ૮
	પછીના દરેક ૪૦ તોલા અથવા તેના કાંઈ પણ ભાગ ઉપર.		આના. ૪

રજીસ્ટર કરવા બાબત.—દરેક ચીજને માટે રજીસ્ટર ફી બે આના લેવાયછે. કાગળ, પોસ્ટકાર્ડ ચોપડીઓનાં પાકેટ (ન્યુસપેપર શીવે) અને નમુનાનાં પાકેટો હીંદુસ્તાનમાં ટપાલ મારફત મોકલવાને રજીસ્ટર કરી શકાય છે.

ભેંગીઓ રજીસ્ટર કરાતી નથી, કારણ કે જેવી સંભાળથી રજીસ્ટર કાગળો મોકલાયછે તેવીજરીતે તે મોકલવામાં આવેછે. જે ચીજ રજીસ્ટર કરાવવી હોય તેના ઉપર રજીસ્ટર ફી અને ટપાલના હાંસલ બદલ ટપાલની ટીકટ ચોડવી જોઇએ.

વીમાની ફી નીચે મુજબ લેવામાં આવેછે:—

વીમાવાળી ચીજ રૂ. ૫૦ ઉપર ન હોય તો................બે આના.
„ રૂ. ૫૦ ઉપરાંત પણ રૂ. ૧૦૦ ઉપરાંત ન હોય તો...ચાર „
અને પછી દરેક રૂ. ૧૦૦ના અથવા તેના ભાગના ...ચાર „

વેલ્યુપેએબલ ચીજો નું હાંસલ મનીઆરડરના કમીશનની બરાબર ચીજ લેનાર ધણી પાસેથી લેવામાં આવેછે.

મનીઆરડર (હીંદુસ્તાનના).—કમીશનનો દર નીચે લખ્યા મુજબ છે:—

					રૂ.	આ.
રૂ.	૧૦ની રકમથી વધારે ન હોય તો				૦	૨
„	૧૦થી વધારે પણ રૂ.		૨૫થી વધારે ન હોય તો..		૦	૪
„	૨૫	„	૫૦	„ ...	૦	૮
„	૫૦	„	૭૫	„ ...	૦	૧૨
„	૭૫	„	૧૦૦	„ ...	૧	૦
„	૧૦૦	„	૧૨૫	„ ...	૧	૪
„	૧૨૫	„	૧૫૦	„ ...	૧	૮

સરકારી કાગળો વીગેરે ઉપર હાંસલનું પત્રક.

અગાઉથી હાંસલ ભરવું તે મોકલનારની મરજી ઉપર છે, પણ ટપાલનાં પતાં, વીમો અને રજીસ્ટરનેમાટે હાંસલ અગાઉથી ભરવું જોઇએ. નાટપેડ અને અગાઉથી ભરવાના દર સરખાછે.	પોસ્ટ કાર્ડ.	કાગળ.	ખુલ્લા મોઢાનાં પાકીટો, તેમાં ફકત ચોપડાઓ, નમુના વીગેરે.	બેંગીઓ, તેમાં ગમે તે વસ્તુઓ હોય પણ ભયંકર કે એવી બીજી ચીજો હોવી ન જોઇએ.
	આ.	આના.	આના.	આના.
દરેક પોસ્ટ કાર્ડ ………	૧/૪	…	……	……
૧/૨ તોલાની ઉપર ન હોય તો	…	૧/૨	૧/૨	૪
૧/૨ તોલાની ઉપર ને ૧૦ તોલાની ઉપર ન હોય તો.	…	૧		
૧૦ ,, ને ૨૦ ,, …	…	૨	૧	
૨૦ ,, ને ૩૦ ,, …	…	૩	૧૧/૨	૮
૩૦ ,, ને ૪૦ ,, …	…	૪	૨	
૪૦ તોલાની ઉપર હોયતો…	…	દર તોલે એક આનો જુઓ નોટ(એ)	દરેક ૧૦ તોલે ૧/૨ આનો.	……
૪૦ તોલાની ઉપર ને ૮૦ તોલાની ઉપર ન હોયતો.	…	…	……	૧૨
પછીના દરેક ૪૦ તોલાઉપર	…	…	……	૪

નોટ.- (એ.) આ પ્રમાણે કોઈ ચીજ વજનમાં એકતાલીશ તોલા હોય તો તેનું હાંસલ એકતાલીશ આના બેસશે. કોઈ ચીજ ઉપર તેનો મોકલનારે "લેટર પોસ્ટથી" એવા શબ્દો નહીં લખ્યા હોય અથવા લેટરના દર પ્રમાણે હાંસલ નહીં લગાડયું હોય તો તે હલકા દરના હાંસલથી બેંગી કે પાકેટ તરીકે રવાના કરવામાં આવશે.

ફારેન પોસ્ટેજના

"ફ" નીશાની ઉપરથી સમજવું જે હાંસલ અગાઉથી ભરવાની ફરજ છે.

કોઇ પણ યુનીયન દેશે જનારી કોઇ પણ વર્ગની ચીજ જેના ઉપર હાંશલ અગાઉથી ભરચું હશે તે રજીષ્ટર થઇ શકશે અને કેટલાએક નોન-યુનીયન દેશોએ જનારા અગાઉ હાંશલ ભરેલાં કાગળોજ માત્ર રજીષ્ટર થઇ શકશે. રજીષ્ટરની ફી (જેના બદલ ટીકટો અગાઉથી ચોડવી જોઇએ) તે સર્વે બાબતોમાં ર આનાછે.

યુનીયન દેશ જનારા રજીષ્ટર કરેલા પત્ર વીગેરેની પોહોચની ફી (જેના બદલ ટીકટ અગાઉથી ચોડવી જોઇએ) બે આના રાખીછે. નોન યુનીયન દેશોએ જનારા કાગળો વીગેરેની પોહોંચ મળી શકતી નથી.

જે વર્તમાન પત્રો વર્તમાન પત્રના દરથી મોકલાય તેના ઉપર હાંશલ અગાઉથી ભરવું જોઇએ. યુનીયન દેશે જવાના કાયદા સંબંધી અગર વેપાર સંબંધી દસ્તાવેજો ઉપર ઓછામાં ઓછું બે આનાસુધી અને છાપેલા કાગળો, ચોપડીઓ અને નમુના ઉપર એક આના સુધીનું હાંશલ અગાઉથી ભરવું જોઇએ. તેમ નહીં કર્યું હોય અને જો તે યુનાઇટેડ કીંગડમે જવાનાં નહીં હોય તો તે રવાના કરવામાં નહીં આવે.

	વધારેમાંવધારે કદ ઇંચ.	તોલ.	
નમુનો.	૮-૪-૨.	૮ ઔંસ	યુનાઇટેડ કીંગડમ, ઓસ્ટ્રેલશીયન કોલોનીઝ અને કેપકોલોનીઝને માટે કદ તથા તોલનું પ્રમાણ કદ ૧૮-૧૮-૧૮ ઇંચ તોલ ૫ પાંઉંડ.
છાપેલા કાગળ કાયદા સંબંધી અથવા વેપાર સંબંધી દસ્તાવેજો.	ઇંચ. ૧૮-૧૮-૧૮.	પૌં. ઔં. ૪--૬	

યુનાઇટેડ કીંગડમ મોકલવાનાં (બ્રન્ડીસી થઇને) ....

હરકોઇ બીજા યુનીયન દેશે બ્રીન્ડીસી મારગે યુનાઇટેડ કીંગડમ થઇને. ......

એજન હરકોઇ બીજે મારગે મોકલે ત્યારે લંકા ને ઇરાન શીવાય..

લંકાં, ફ્રેંચ સ્ટીમરથી કોલંબો કીંવા પી. અને ઓ. સ્ટીમરથી ....

એજન., ઇંડીઅન સ્ટીમરથી, કીંવા જમીનને મારગેથી (બુક અથવા બીજાં પાકેટ જમીનને રસ્તે મોકલાતાં નથી.).....................

ઇરાન ....

ઓસ્ટ્રેલશીયન કોલોનીઝ (નોન યુનીયન) ....

કેપ ઓફ ગુડહોપ, ડેલાગોઆબે, નેટલ (નોન યુનીયન) બ્રીન્ડીસી મારગે યુનાઇટેડ કીંગડમ થઇને...

એજન. એડન અને ઝાંઝીબારને મારગે થઇને ....

ભાવનું પત્રક.

	પ્રત્યેક પોસ્ટ કાર્ડ.		છાપેલા કાગળો, ચોપડાઓ વીગેરે.		કાયદા સંબંધી અને વેપાર સંબંધી દસ્તાવેજોના પ્રત્યેક પાકીટ ઉપર.		નમુનાનાં દરેક પાકેટ ઉપર.
પ્રત્યેક કાગળના દરેક ૦ાા આંઊંસ ઉપર.	સીંગલ.	રીપ્લાઇ.	પ્રત્યેક વર્તમાન પત્રના દરેક ૪ ઔંસ ઉપર.	પ્રત્યેક પાકેટના દરેક ૨ ઔંસ ઉપર.	૪ ઔંસથી વધારે ન હોય તો.	પછીના દરેક ૨ ઔંસ ઉપર.	દરેક ૨ ઔંસ ઉપર.
આના.	આના.	આના.	આના.	આના.	આના.	આના.	આના.
૪ાા	૧ાાક.	૩ક.	૧ાાક.	૧ાા	૩	૧ાા	૧ાા
૪ાા	૧ાાક.	૩ક.	૧ાાક.	૧ાા	૩	૧ાા	૧ાા
૩	૧ાાક.	૩ક.	૧ક.	૧	૨	૧	૧
૩	૧ાાક.	૩ક.	૧ક.	૧	૨	૧	૧
૨ક.	૧ાાક.	૩ક.	૧ક.	૧ક.	૨ક.	૧ક.	૧ક
૨	૧ાાક.	૩ક.	૧ક.	૧	૨	૧	૧
૬	...	...	૧ક.	૧ાાક.	૩	૧ાા	૧ાા
૯	...	...	૨ક.	૨ક.	૪	૨	૨
૮	...	...	૧ક.	૧ાાક.	૩	૧ાા	૧ાા

TELEGRAPH OFFICES IN KATHIAWAR.

GOVERNMENT.

Bhávnagar.

COMBINED WITH THE POST OFFICES.

Jámnagar.
Pálitána.
Mahuva.
Rájkot.

ATTACHED TO THE RAILWAY STATIONS.

Bhávnagar.
Botád.
Chital.
Chuda.
Dhasa.
Dhoráji.
Dhola Junction.
Gadhechi.
Gondal.*
Jália.
Jetalsar.
Jetpur.
Junágadh.*
Khákhria.
Kundli.
Kunkáváv.
Lakhtar.
Láthi.
Lilápur.
Limbdi.
Lunidhár.
Ningála.
Ránpur.
Sábli.
Sanosra.
Sihor.
Songadh.
Ujalváv.
Vartej.
Vávdi.
Wadhwán City.
Wadhwán Junction.

*At these places, though not Railway Stations, the offices are under the Bhavnagar-Gondal Railway.

TARIFF FOR INLAND MESSAGES.

(No charge is made for the transmission of the address.)

	Local messages *i. e.*, those tendered during the working hours of a Telegraph Office for transmission in ordinary course within a radius of six miles of a Central Government Telegraph Office.				*Deferred* messages *i.e.*, those tendered during the working hours of a Telegraph Office for transmission at night to be delivered at destination early on the following morning.				*Ordinary* messages *i. e.* those tendered during the working hours of a Telegraph Office for transmission and delivery in ordinary course.				*Urgent* messages *i. e.*, those tendered during the working hours of a Telegraph Office for immediate transmission with precedence over ordinary messages.			
	First eight words or groups of three figures.		Each additional eight words or groups of three figures.		First eight words or groups of three figures.		Each additional eight words or groups of three figures.		First eight words or groups of three figures.		Each additional word or groups of three figures.		First eight words or groups of three figures.		Each additional word or groups of three figures.	
	Rs.	a.	Rs.	a.	Rs.	a.	Rs.	a.	Rs.	a.	Rs.	a.	Rs.	a.	Rs.	a.
Between any two Stations in India...	0	4	0	4	0	8	0	1	1	0	0	2	2	0	0	4

TARIFF FOR FOREIGN MESSAGES.

To.	Per Word. From stations west of Chittagong.	Per Word. From stations east of Chittagong.
Aden *via* Bombay	1 12 0	1 14 0
Ceylon........................	0 3 0	0 4 6
	Average	Average
China *via* Madrás	4 0 0	4 0 0
All countries in Europe including Great Britain except those named below *via* Suez	2 12 0	2 14 0
Russia .... } Turkey................. }	2 13 0	2 15 0

કાઠીઆવાડની તાર આફીસો.

સરકારી.

ભાવનગર.

ટપાલ આફીસ સાથે જોડાયલી.

જામનગર. મહુવા.

પાલીતાણા. રાજકોટ.

રેલવે સ્ટેશનની.

ઉજળવાવ.	જુનાગઢ.*	લીલાપુર.
કુંકાવાવ.	ઢસા.	લુણીધાર.
કુંડલી.	ધોળા જંકશન,	વઢવાણ જંકશન.
ખાખરીઆ.	ધોરાજી.	વઢવાણ શેહેર.
ગઢેચી.	નીંગાળા.	વરતેજ.
ગોંડલ*	બોટાદ.	વાવડી.
ચીતળ.	ભાવનગર.	સનોસરા.
ચુડા.	રાણપુર.	સાખલી.
જાલીઆ.	લખતર.	સીહોર.
જેતપુર.	લાઠી.	સોનગઢ.
જેતલસર.	લીંબડી.	

---

* આ ઠેકાણે જો કે રેલવે સ્ટેશન નથી તો પણ ત્યાંહાંની આફીસો રેલવેને તાબે છે.

હીંદુસ્તાનમાં તાર મોકલવાના દરનું પત્રક.

(સરનામાં બદલ કાંઇ ફી બેસતી નથી.)

	"લોકલ" સંદેશા એટલે સેંટ્રલ આફીસથી છ માઇલ અંદરની બ્રાંચ આફીસો વચ્ચે આફીસના વખતમાં જે તાર જાય તે.		"ડીફર્ડ" તાર એટલે જે સંદેશા રાત્રે રવાને થઇને બીજી સવારે મુકામ ઉપર પોચવાને આફીસના વખતમાં લેવાયછે તે.		"આરડીનરી" તાર એટલે જે તારો સાધારણ રીવાજ પ્રમાણે આફીસના વખતમાં મોકલાયછે તે.		"અરજંટ" તાર એટલે જે તાર આફીસના વખતમાં જલદી રવાના કરવાના હોય તથા બીજા સાધારણ તારો પહેલાં જાય તે.	
	પેહેલા આઠ શબ્દો અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.	તેઉપરાંત દરેક આઠ શબ્દ અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.	પેહેલા આઠ શબ્દો અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.	તેઉપરાંત દરેક શબ્દ અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.	પેહેલા આઠ શબ્દો અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.	તેઉપરાંત દરેક શબ્દ અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.	પેહેલા આઠ શબ્દો અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.	તેઉપરાંત દરેક શબ્દ અથવા ત્રણ આંકડાની સંખ્યા બદલ.
	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.
હીંદુસ્તાનમાં કોઇ બે સ્ટેશનો વચ્ચે...	૦ ૪	૦ ૪	૦ ૮	૦ ૧	૧ ૦	૦ ૨	૨ ૦	૦ ૪

હીંદુસ્થાન બહાર તાર મોકલવાના દરનું પત્રક.

	દરેક શબ્દે.					
	ચીતાગોંગથી પશ્ચિમ તરફનાં સ્ટેશનોથી.			ચીતાગોંગથી પૂર્વ તરફનાં સ્ટેશનોથી.		
	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.
એડન (મુંબઇ થઇને)	૧	૧૨	૦	૧	૧૪	૦
સીલોન (લંકા)	૦	૩	૦	૦	૪	૬
	સરાસરી			સરાસરી		
ચીન (મદ્રાસ થઇને)	૪	૦	૦	૪	૦	૦
યુરોપના બધા દેશો ગ્રેટબ્રીટન શીએ પણ નીચે લખ્યા શીવાય (સ્વેઝ થઇને) ...	૨	૧૨	૦	૨	૧૪	૦
રૂશીઆ .... / તુરકસ્થાન	૨	૧૩	૦	૨	૧૫	૦

HOSPITALS AND DISPENSARIES.

In Jháláwád Prant at.

Bajána.
Chotila.
Chuda.
Dasáda.
Dhrángadhra.
Halvad.
Jhinjhuwáda.
Lakhtar.
Limbdi.
Mahika.
Muli.
Nágnes.
Páliyád.
Sáyla.
Sitha.
Vánkáner.
Wadhwán town.
Wadhwán Civil Station.

IN SORATH PRÁNT AT.

Bagasra.
Bagdu.
Bántva.
Chital.
Jetpur.
Junágadh.
Kutiyána.
Lákhápádar.
Mália (Hatina)
Mánávadar.
Mánekváda.
Pátan.
Porbandar.
Una.
Vadia.
Vanthali.
Verával.

IN HÁLÁR PRÁNT AT.

Átkot.
Bháyávadar.
Dhoráji
Dhrápha.
Dhrol.
Gondal.
Jodiya.
Khambhália.
Kotda-Sángáni.
Lálpur.
Mália (Miána).
Morvi.
Navánagar.
Rájkot City
Rájkot Station Civil Hospital.
,, Leper ,,
Sarsái.
Tankára.
Upleta.
Virpur.

IN GOHELVÁD PRÁNT AT.

Bábra.
Bhávnagar.
Botád.
Chamárdi.
Gadhda.
Jasdan.
Kundla.
Láthi.
Lilia.
Mahuva.
Pálitána.
Sihor.
Songadh Station
Talája.
Umrála.
Vala.

દવાશાળાઓ.

ઝાલાવાડ પ્રાંતમાં.

ચુડા.
ચોટીલા.
ઝીંઝુવાડા.
દસાડા.
ધ્રાંગધરા.
નાગનેશ.

પાળીઆદ.	લખતર.	વાંકાનેર.
બજાણા.	લીંબડી.	સાયલા.
મહીકા.	વઢવાણ.	સીથા.
મુળી.	વઢવાણ સ્ટેશન.	હળવદ.

સોરઠ પ્રાંતમાં.

ઉના.	પોરબંદર.	માળીઆ (હાટીના.)
કુતીઆણા.	બગડુ.	લાખાપાદર.
ચીતળ.	બગસરા.	વડીઆ.
જુનાગઢ.	બાંટવા.	વંથલી.
જેતપુર.	માણાવદર.	વેરાવલ.
પાટણ.	માણેકવાડા સ્ટેશન.	

હાલાર પ્રાંતમાં.

આટકોટ.	ધ્રાફા.	રાજકોટ
ઉપલેટા.	ધોરાજી.	રાજકોટ સ્ટેશન (સીવીલ ઇસ્પીતાલ).
કોટડા-સાંગાણી.	ધ્રોળ.	
ખંભાળીઆ.	નવાનગર.	,, પતીયાંની ઇસ્પીતાલ.
ગોંડલ.	ભાયાવદર.	લાલપુર.
જોડીઆ.	માળીયા (મીઆણા.)	વીરપુર.
ટંકારા.	મોરબી.	સરસાઇ.

ગોહેલવાડ પ્રાંતમાં.

ઉમરાળા.	તળાજા.	મહુવા.
કુંડલા.	પાલીતાણા.	લાઠી.
ગઢડા.	બાબરા.	લીલીઆ
ચમારડી.	બોટાદ.	વળા.
જસદણ.	ભાવનગર.	સીહોર.
		સોનગઢ સ્ટેસન.

MEASURES.

Jháláwád.

40 Tolás.=1 Paválu.
4 Paválu=1 Páli.
4 Páli=1 Mánu.
6 Mána = 1 Shai.
16 Shai = 1 Kalshi.
(Nearly 38 Maunds).

Hálár.

32 Dokdás or 22 Tolás. } = 1 Ser
5 Sers = 1 Páli.
5 Páli = 1 Máp.
5 Máp = 1 Sai.
16 Sai = 1 Kalshi.
($27\frac{1}{2}$ Maunds).

Káthiáwár (Proper).

40 Tolás = 1 Ser.
4 Sers = 1 Páli.
12 Páli = 1 Dhol.
16 Dhol = 1 Kalshi.
(Nearly 19 Maunds).

Sorath.

80 Tolás. = 1 Ser.
16 Sers = 1 Mand.
20 Mands = 1 Kalshi.
(16 Maunds).

Rájkot.

40 Tolás. = 1 Ser.
18 Sers = 1 Máp.
80 Máp = 1 Kalshi.
(36 Maunds).

Jetpûr.

40 Tolás = 1 Ser.
18 Sers = 1 Máp.
48 Máp = 1 Kalshi.
(Nearly $21\frac{1}{2}$ Maunds).

Bhávnagar.

40 Tolás. = 1 Ser.
8 Sers = 1 Mánu.
100 Mána = 1 Kalshi.
(20 Maunds).

Átkot and Jasdan.

40 Tolás. = 1 Ser.
8 Sers = 1 Páli.
100 Páli = 1 Kalshi
(20 Maunds).

WEIGHTS.

JHÁLÁWÁD.

40 Tolás. = 1 Ser.
40 Sers = 1 Mand.
20 Mands.=1 Bhár (Kála and Kapás.)

Cotton:
6 Mands. = 1 Bhár (Kapásia).
22 Mand=1 Dhokdu
20 Mand.=1 Khándi
14 Mands. = 1 Half pressed bale.
10 Mands. = 1 Ful pressed bale.

HÁLÁR.

22 Tolás or / 32 Dokdas } = Ser.

Kala or Kapas:
100 Sers = 1 Tolu.
20 Tola = 1 Bhár
(27½ Maunds.)

GONDAL.

Kapas:
3 Maunds = Dháran
8 Dháran = Bhár.

KÁTHIÁWÁR (Proper).

40 Tolás = 1 Ser.
40 Sers = 1 Mand.
8 Mands. = 1 Bhár Kapásia).
24 Mands.=1 Bhár Kapás.
32 Mands.= 1 Bhár Kála.
3 Bhár Kapás / 4 Bhár Kála } = 1 Dhokdi Cotton.

JÚNÁGADH.

Kala and Kapas:
80 Tolás. = 1 Ser.
16 Sers = 1 Mand.
2¼ Mands=1 Dhadi
20 Dhadi = 1 Bhar.
(36 Maunds.)

BHÁVNAGAR.

40 Tolás. = 1 Ser.
40 Sers = 1 Mand.
20 Mands. = Khándi cotton.

MEASURE of LAND.

1 Acre = $2\frac{1}{2}$ or 3 or $3\frac{1}{2}$ Vighás.
1 Paráju = 30 Vighás.
1 Dantál = 20 Vighás.
1 Sánti or Gisru = From 60 to 100 Vighás.

COINS.

	Rs. As. P.
Kori Jámshái =	0—4—6
,, Diwánshái =	0—4—6
,, Ránáshái =	0—6—0
Rial. .... =	2—8—0
Juni kori Jámshái	0—6—0

Names of different kinds of grain and other produce.

ÁGTAR —Bájro (spiked millet). Juwár (Great millet). Mag (small fruited kidney bean), Math (Kidney bean) Kalthi (Horse grain), Chola (Small fruited dolichos) Arad (Hairy podded kidney bean), Vál or Olia (large fruited dolichos), Kamod (Rice), Tal Asháda (Gingelly seed sown in June), Tal Jhákalia or Purabia (Gingelly seed sown in September), Káng (Italian Millet), Banti (Indian millet), Chino (Italian millet) and Makái (Indian corn).

PÁCHHTAR.—Kála (cotton pods), Kapás (cotton), Ghau (wheat), Chana (Gram), Gol (Molasses,) Methi (Fenugreek), Unálu Juvár (Hot weather Juvár) and Jav (Barley).

Names of different kinds of Fodder.

Kadab (Juvár grass), Dur (powdered Bájri stalks), Thága or Dátha (Bájri chaff), Bari (Heads of Juvár ground down after the removal of the grain) Dhunsa (Ears of Bájri ground down after the removal of the grain), Kuval (powdered wheat straw), Lila Jára (Hot weather Juvár), Gundhli (Juvár grass), Magothu or Pánu (Powdered Mag grass), Kháriu (Powdered gram plants), Parál (Powdered rice grass).

માપ.

ઝાલાવાડ.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ પવાલું

૪ પવાલાં = ૧ પાલી.

૪ પાલી = ૧ માણું.

૬ માણાં = ૧ સઇ.

૧૬ સઇ = ૧ કળશી
(આસરે ૩૮ મણ).

હાલાર

૩૨ દોકડા અથવા }
૨૨ રૂપીઆભાર. } = ૧ શેર.

૫ શેર = ૧ પાલી.

૫ પાલી = ૧ માપ.

૫ માપ = ૧ સઇ.

૧૬ સઇ = ૧ કળશી (૨૭½ મણ).

ખાસ કાઠીઆવાડ.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.

૪ શેર = ૧ પાલી.

૧૨ પાલી = ૧ ઢોલ.

૧૬ ઢોલ = ૧ કળશી.
(આશરે ૧૯ મણ).

રાજકોટ.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.

૧૮ શેર = ૧ માપ.

૮૦ માપ = ૧ કળશી (૩૬ મણ).

જેતપુર.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.

૧૮ શેર = ૧ માપ.

૪૮ માપ = ૧ કળશી
(આશરે ૨૧½ મણ)

ભાવનગર.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.

૮ શેર = ૧ માણું.

૧૦૦ માણાં = ૧ કળશી (૨૦ મણ).

આટકોટ અને જસદણ.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.

૮ શેર = ૧ પાલી.

૧૦૦ પાલી = ૧ કળશી (૨૦ મણ).

સોરઠ.

૮૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.

૧૬ શેર = ૧ મણ.

૨૦ મણ = ૧ કળશી. (૧૬ મણ).

તોલ.

ઝાલાવાડ.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.
૪૦ શેર = ૧ મણ.
૨૦ મણ = ૧ ભાર (કાલાં અને કપાસ).
૬ મણ = ૧ ભાર (કપાશીઆ).
૨૦ મણ = ૧ ઘોકડું. }
૨૦ મણ = ૧ ખાંડી. }
૧૪ મણ = ૧ અરધી દાબેલી ગાંસડી. } રૂ.
૧૦ મણ = ૧ આખી દાબેલી ગાંસડી. }

હાલાર.

૨૨ રૂપીઆભાર અથવા ૩૨ દોકડાભાર. } ૧ શેર
૧૦૦ શેર = ૧ તોલું } (કાલાં અથવા
૨૦ તોલાં = ૧ભાર } કપાસ.)
(૨૭½ મણ).

ગોંડલ.

૩ મણ = ૧ ધારણ. } કપાસ.
૮ ધારણ = ૧ ભાર }

કાઠીઆવાડ.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.
૪૦ શેર = ૧ મણ.
૮ મણ = ૧ ભાર (કપાસીઆ).
૨૪ મણ = ૧ ભાર (કપાસ).
૩૨ મણ = ૧ ભાર (કાલાં).
૩ ભાર કપાસ. } = ૧ ઘોકડી રૂ
૪ ભાર કાલાં }

જુનાગઢ.

૮૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર.
૧૬ શેર = ૧ મણ.
૨¼ મણ = ૧ ધડી } કાલાં અથવા
૨૦ ધડી = ૧ ભાર } કપાસ.
(૩૬ મણ).

ભાવનગર.

૪૦ રૂપીઆભાર = ૧ શેર. ૪૦ શેર = ૧ મણ.
૨૦ મણ = ૧ ખાંડી રૂ.

જમીનનું માપ.

૧ એકર = ૨½, ૩ અથવા ૩½ વીઘાં.
૧ પરાજું = ૩૦ વીઘાં.
૧ દંતાળ = ૨૦ વીઘાં.
૧ સાંતી અથવા ધીસરૂં = ૬૦થી ૧૦૦ વીઘાં સુધી.

શીક્કા.

જામશાઇ કોરી......	= ૦–૪–૬.
દીવાનશાઇ „	= ૦–૪–૬.
રાણાશાઇ „	= ૦–૫–૩.
રીઆળ	= ૨–૮–૦.
જુની જામશાઇ કોરી	= ૦–૬–૦

જુદી જુદી જાતનાં અનાજ તથા એવી બીજી પેદાશનાં નામ.

આગતર.—બાજરો, જુવાર, મગ, મઠ, કળથી, ચોળા, અડદ, વાલ અથવા ઓરીઆ, કમોદ (ચોખા), તલ અશાડા (જે અશાડ મહીના "જુન" માં વવાય છે તે), તલ ઝાકળીઆ અથવા પુરબીઆ (જે કારતીક મહીના "સપટેમ્બર" માં વવાય છે તે), કાંગ, બંટી, ચીણો અને મકાઇ.

પાછતર.—કાલાં (રૂના ઝીંઝવાં), કપાસ (રૂ), ઘઉં, ચણા, ગોળ, મેથી, ઉનાળુ જુવાર અને જવ.

જુદી જુદી જાતના ચારાનાં નામ.

કડબ (જુવાર-બાજરાના સાંઠા), કુર (બાજરાના સાંઠાનો ભુકો), ઠાગા અથવા દાઠા (બાજરાના સાંઠાના કડકા), બરી (જુવારના લોથામાંથી જાર કાઢી લીધા બાદ જે ભુકો રહે તે.), ઢુંસાં (બાજરાનાં ડુંડામાંથી બાજરો કાઢી લીધા બાદ ભુકો રહે તે), કુંવળ (ઘઉંના છોડવાનો ભુકો), લીલાજારા (ઉનાળુ જુવાર અથવા છાસઠીઓ), ગુંધળી (જુવારના સાંઠા), મગોઠું અથવા પાણું (મગનાં ડાખળાંનો ભુકો), ખારીઉં (ચણાનાં ડાખળાંનો ભુકો), પરાળ (કમોદના છોડવાનો ભુકો), અને ગદબ.

STATEMENT shewing the authority and

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
1	Political Agent.	Chief Executive Officer in the Province and exercises full control over all the States and Tálukás in Káthiáwár subject to the orders of the Government of Bombay, and hears appeals on the decisions of the Assistants in charge of Pránts.	Appeals from the decisions of the Court of the Assistant Political Agents and the subordinate Courts are addressed to the Political Agent, but are generally disposed of by the Judicial Assistant. The Political Agent, however, reserves any case for his own hearing if he think fit.
2	Judicial Assistant.	Hears such appeals from the decisions of the Assistant Political Agents in charge of Pránts as may be	The Judicial Assistant also exercises the powers of revision and inspection of returns and cases, subject to the orders of the Political Agent.

jurisdiction of each Agency Court in Káthiáwár.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
CHIEF COURT OF CRIMINAL JUSTICE. Hears Sessions cases committed to it by Agency Magistrates and States' Courts empowered to commit and passes any sentence authorized by any law at the time in force in British India, except that a sentence of death shall be subject to confirmation by the Governor in Council.			The Judicial Assistant's Court is ordinarily the Political Agent's Court in Civil and Criminal matters, and he presides over those Courts on behalf of the Political Agent. The Political Agent may, however, himself preside at any Sessions case or depute any of his Pránt Assistants for the purpose, should he think it expedient.
CRIMINAL COURT OF THE POLITICAL AGENT. Hears appeals from sentences or orders of Agency Magistrates and issues orders on cases referred to it by officers exercising the powers of District Magistrate or called for by itself for	The whole of Káthiáwár.	Rájkot.	

No.	Court of.	Powers. Political.	Civil.
		specially referred to him by the Political Agent.	
3	President Rájasthánik Court.	Hears appeals from the decisions of the Tálukdárs about claims regarding Grás made by Bháyáts and Mulgrásiás against their Tálukdárs.	....
		JHALAVAD	*PRANT.*
4	Assistant Political Agent.	Exercises control over the States and Tálukásofthe Jháláwád Pránt, subject to the orders of the Political Agent.	Original jurisdiction in suits of all descriptions without limit as to value.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
revision, and passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Sessions Court or High Court would be empowered to pass in the case before such Court.			
....	The whole of Káthiáwár.	Rájkot.	
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the District would have power to pass.	Jháláwád Peránt.	Wadhwán Civil Station.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		JHALAVAD	*PRANT*—continued.
5	Deputy Assistant Political Agent.	Performs such political work as may be referred to him by the Assistant Political Agent.	Original suits upto Rupees 3,000.
6	Thánadár Wadhwán District.		Original suits upto Rs. 500.
7	Thánadár Chotila.		Do. Do

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the First Class would have power to pass.	Jhálávád Prànt.	Wadhwán Civil Station.	
Do. 2nd Class Do.	Dudhrej. Jhámpodad. Talsána. Munjpar. Vana. Bhadvána. Távi. Kesharia. Devlia. Bhathán. Jhamar. Bhálála. Paláli.. Kheráli. Rajpar*. Vadod*. Gundiáli.	Do.	* The Tálukdárs of these places exercise 6th class jurisdiction, but are placed under the Thána for general supervision.
Do. 2nd Class Do.	Chotila. Mevása. Sejakpar. Bhimora.	Chotila.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		JHALAVAD	*PRANT*—continued.
8	Thánadár Dasáda.		Original suits upto Rs. 250.
9	Thánadár Bhoika.		Do. Do

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
	Chobári. Sanosra†. Anandpar. Bámanbor. Rámparda.		†The Tálukdár of this place exercises 6th class jurisdiction, but is placed under the Thána for general supervision.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the Second Class would have power to pass.	Dasáda.	Dasáda.	
Do. 3rd class Do.	Khambhláv Gedi. Kanthária. Darod. Jhákhan. Kamálpar. Sáuka. Bhalgámda. Károl. Vanála. Untdi. Ankevália. Khándia.	Bhoika.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		JHALAVAD	*PRANT*—continued.
	Thánadár Bhoika—continued.		
10	Thánadár Páliyád.		Original suits upto Rs. 250.
11	Station Officer Wadhwán Civil Station.		Do. Do.
12	Thánadár Vithalgadh.		Do. Do.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
	Láliyád. Samla. Chachána. Chhalála*. †Bhoika*. Rái-Sánkli* Karmad.		* The Tálukdárs of these places exercise 6th class jurisdiction, but are placed under the Thána for general supervision. † Jurisdiction is exercised by the Thánadár, as the Tálukdár is a minor.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the Second Class would have power to pass.	Páliád. Mátra Timba. Sudámda Dhándhalpur. Bhárejda.	Páliyád.	
Do. Do. Do.	Wadhwán Civil Station.	Wadhwan Civil Station.	
Do. 3rd class Do.	Vithalgadh Táluka.	Vithalgadh.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		JHALAVAD	*PRANT*—continued.
13	Kámdár Jhinjhuváda.		Original suits upto Rs. 250.
		SORATH	*PRANT.*
14	Assistant Political Agent.	Exercises control over the States and Tálukás of the Sorath Division subject to the orders of the Political Agent.	Original Jurisdiction in suits of all descriptions without limit as to value.
15	Deputy Assistat Political Agent.	Performs such political work as may be referred to him by the Assistant Political Agent.	Original suits upto Rs. 3,000.
16	Thánadár Bagasra.		Do. Rs. 500.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the Second Class would have power to pass..	Jhinjhu-váda Tálu-ka.	Jhinjhu-váda.	
Do. District Magistrate Do. and hears appeals on the decisions of the 2nd, 3rd, and 4th class Magistrates.	Sorath444Pránt.	Manek-v á d a Station.	
Do. Magistrate of the 1st class Do.	Do.	Do.	
Do. 2nd .class Do	Bagasra Bháyávadar Jhámka.	Bagasra.	Three of the shareholders ofthis Taluka

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		SORATH	*PRANT*—continued.
17	Thánadár Lákhápádar.		Original suits upto Rs. 500.
18	Thánadar Dedán.		Do. Rs. 250.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
			exercise 6th class jurisdiction in their respective villages.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the Second Class would have power to pass.	Kaner. Káthrota*. Khijadia. Garamli-Moti. Garamli-Nani. Gadhia. Charkha. Dholarva. Mánáváv. Lákhá-pádar. Monvel. Vekaria. Vághavdi. Hálaria. Silána. Dahida. Gigásáran. Dhasa. Lunghia.	Lákhá-pádar.	*Exercises 7th Class jurisdiction.
Do. 3rd class. Do.	Dedan and its Mazmu	Dedán.	Temporarily exercises

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		SORATH	*PRANT*—continued.
19	Nyáyádhish Bántwa.		Original suits upto Rupees 5,000.
		HALAR	*PRANT.*
20	Assistant Political Agent.	Exercises control over the States and Tálukás of the Hálár Division subject to the orders of the Political Agent.	Original jurisdiction in suits of all descriptions without limit as to value.
21	Deputy Assistant Political Agent.	Performs such political work as may be referred to him by the Assistant Political Agent.	Original suits upto Rs. 3,000.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
	village Náni Bárman.		jurisdiction over the villages of Kotila Jetmál on account of minority.
Imprisonment of either description not exceeding two years and fine upto Rs. 2000.	Bántwa and its Majmu villages.	Bántwa.	
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the District would have power to pass, and hears appeals on the decisions of the 2nd, 3rd, and 4th class Magistrates.	Hálár Pránt.	Rájkot.	
Do. a Magistrate of the 1st class would have power to pass.	Do.	Do.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		HALAR	*PRANT*—continued.
22	Judge, Small Cause Court, and Station Magistrate, Rájkot Station.		Original suits upto Rs. 500.
23	Thánadár Dhrápha.		Do. Rs. 1,000.
24	Thánadár Lodhika.		Do. Rs. 250.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the First Class would have power to pass.	Rájkot Station.	Rájkot Station.	
Do. 2nd class Do.	Dhrápha. Sátodad-Vávdi. Amrápur.	Dhrápha.	
Do. 3rd class Do.	Rájpara.* Sháhpar.* Khirasra.† Sisáng-Chándli. Kánkasiáli. Kotda-Náyáni. Baldhoi. Bhádva* Lodhika.† Vadáli.† Virva. Mahuva-Nána.	Lodhika.	* The Tálukdárs of these places have 6th class jurisdiction, and † Do. do. 7th class, but are placed under the Thána for general supervision.

No.	Court of.	Powers. Political.	Civil.
		HALAR	*PRANT*—continued.
	Lodhika Thana—continued.		
25	Deputy Thánadár Mulila.		Original suits upto Rs. 150.
26	Miána Magistrate.		No Civil powers.
		GOHELVAD	*PRANT.*
27	Assistant Political Agent.	Exercises control over the States and Tálukásofthe Gohelwád Piánt, subject to the orders of the Political Agent.	Original jurisdiction in suits of all descriptions without limit as to value.
28	Dy. Asstt. Political Agent.	Performs such political work as may be re-	Original suits upto Rs. 3,000

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
	Kánpar-Ishvaria. Hadála.		
Imprisonment of either description not exceeding 15 days and fine upto twenty-five Rs.	Mulila-Deri	Mulila.	Is subordinate to the Dhrápha Thána.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the Second Class would have power to pass.	Has jurisdiction over only the Miána subjects of the Mália Táluka.	Mália.	
Do. District Magistrate, Do.—and hears appeals on the decisions of the 2nd, 3rd, and 4th, class Magistrates.	Gohelwád Pránt.	Songadh Station.	
Do. a 1st class Magistrate would have power to pass.	Do.	Do.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		GOHELVAD	*PRANT*—continued.
		fered to him by the Assistant Political Agent.	
29	Thánadár Bábra.		Original suits upto Rs. 500.
30	Thánadár Songadh.		Do. Rs. 150.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the Second Class would have power to pass.	Bábra. Derdi-Jánbái. Kotda-Pitha.* Bhadli.* Kariána.* Itaria.* Khambhála Rándhia. Ákadia. Nilvala. Khijadia. Vánkia.* Bildi. Kamadhia †	Bábra.	*The Tálukdárs exercise 6th class jurisdiction, and †Do. do. 7th class, in their respective villages. In Kariána there are two Tálukdárs of 7th class jurisdiction also.
Do. 3rd class Do.	Songadh. Limbda. Vavdi-Dharvála. Bhojávadar Samadhiála Chabhádia. Khijadia. Vángadhra.	Songadh Station.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		GOHELVAD	*PRANT*—continued.
31	Thánadár Dátha.		Original suits upto Rs. 150.
32	Thánadàr Chamárdi.		Do. Do.
33	Thánadár Chok.		Do. Do.

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
	Gadhula. Kátodia. Pánchavda. Toda-Todi. Vávdi-Váchháni. Rasnál Pipalva.		
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the Third Class would have power to pass.	Dátha.	Dátha.	
Do. Do. Do.	Chamárdi. Chitráváv. Rámanka. Vadod. Álampar. Ratanpar-Dhamánka. Pachhegám Dhola. Gadháli. Samadhiála Cháran.	Cha-márdi.	
Imprisonment of either description not exceed-	Aiyávej. Ránigám.	Chok.	

No.	Court of.	Powers.	
		Political.	Civil.
		GOHELVAD	*PRANT*—continued.
	Chok Thána—continued.		
		B. G.	*RAILWAY.*
34	Railway Magistrate.		

Criminal.	Names of Prants or Talukas under each Officer.	Chief Station.	Remarks.
ing 15 days and fine upto Rs. twenty-five.	Chok. Morchopna. Gandhol. Jáliya-Ká-yáji. Rohisála. Páh. Bodáno Nes Shevdi-vadar. Sanála. Samadhiála Rájapra. Chiroda. Vejáno Nes Vadál. Dedárda. Jáliya-Má-náji. Kanjharda. Bhandária. Sátáno Nes Junápádar.		
Passes any sentence or order which under the law at the time in force in British India a Magistrate of the District would have power to pass.	The whole of the Bháv-nagar--Gondal Railway line.	Bháv-nagar.	

કાઠીઆવાડ એજન્સીની કોર્ટો

નંબર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
૧	વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	કાઠીઆવાડ ઇલાકાના તમામ સંસ્થાનો અને તાલુકા ઉપર નામદાર મુંબઇસરકારના હુકમ તળે પુરો અધીકાર ચલાવે છે, અને પ્રાંતોના આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના ફેસલા ઉપર અપીલ સાંભળે છે.	પ્રાંતોના આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબોના ફેસલા ઉપરની અપીલો વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના નામથી દાખલ થાય છે, પરંતુ સાધારણ રીતે તેના ફેસલા જુડીશીયલ આસીસ્ટંટ સાહેબ કરે છે; અને પોતાને જરૂર જણાય તો કોઇ અપીલનો ફેસલો પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ પણ પોતે કરે. વળી જુડીશીયલ આસીસ્ટંટ સાહેબને વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની વતી રીવીઝનનો તથા પત્રકોની અને કેસોની તપાસણી કરવાનો અધીકાર છે.
૨	જુડીશીયલ આસીસ્ટંટ સાહેબ.	વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ પ્રાંતના મેહેરબાન આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબના ફેસલા ઉપરની અપીલો સોંપે તો તે ચુકવે છે.	

તથા તેના અખ્તીઆરનું પત્રક.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનું નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
ફોજદારી ન્યાય ખાતાની વરીષ્ટ કોર્ટ. એજન્સીના માજીસ્ત્રેટો તથા સંસ્થાનની કોર્ટો કે જેને કમીટ કરવાનો અધીકાર આપવામાં આવ્યો હોય, તેઓએ આ કોર્ટમાં કમીટ કરેલા કેસો ચુકવી, બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેમાં ફરમાવેલી ગમે તેટલી સજા કરી શકે છે. પણ મોતની સજા નામદાર ગવરનર ઇન કૌન્સીલના સાહેબની મંજુરીની શરતે કરી શકે છે. **વાલા શાનપોલીટીકલ એજંટ સાહેબની ફોજદારી કોર્ટ.** એજન્સી તાબાના માજીસ્ત્રેટોએ કરેલ સજા અથવા હુકમો ઉપરની અપીલો અને ફરી તપાસ માટે મગાવેલા કેસો સાંભળી બ્રિટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે સેશન કોર્ટ કીંવા હાઇ કોર્ટને તે કોર્ટો રૂબરૂ આવેલા કેસોમાં જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	આખો કાઠીઆવાડ ઇલાકો.	રાજકોટ.	જુડીશીયલ આશીસ્ટંટ સાહેબની કોર્ટ ફોજદારી તથા દીવાની કામો ચુકવવાની બાબતમાં સામાન્ય રીતે વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની કોર્ટ છે, અને તેઓ સાહેબ વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની વતી તેવા કેસો ચુકવે છે. તોપણ વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ કોઇ સેશન કેસ પોતાને જરૂર જણાયાથી પોતે ચુકવે છે અગર તાબાના આસીસ્ટંટોને ચુકવવા સોંપે છે.

નંબર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
૩	રાજસ્થાનીક કોર્ટ.	સંસ્થાનો અને તાલુકાઓએ પોતાના ભાયાત અથવા મુળગરાશીઆ સાથેના ગરાશ બાબતની તકરારોના કરેલ ફેસલા ઉપરની તમામ અપીલો સાંભળે છે.	......
		ઝાલાવાડ પ્રાંત.	
૪	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	ઝાલાવાડ પ્રાંત તાબાના તમામ સંસ્થાનો તથા તાલુકાઓ ઉપર વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની દેખરેખ નીચે અધીકાર ચલાવે છે.	સઘળી જાતના મુલ દાવાઓમાં હદ વગરનો અધીકાર છે.
૫	ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબે મોકલેલાં પોલીટીકલ કામો ચલાવેછે.	મુળ દીવાની દાવા રૂ. ૩,૦૦૦ સુધીના.
૬	વઢવાણ ડીસ્ટ્રીક્ટ થાણદાર.		મુળ દીવાની દાવા રૂ. ૫૦૦ સુધીના.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનું નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
......	આખો કાઠીયાવાડ	રાજકોટ.	
બ્રિટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે ડીસ્ત્રીક્ટ માજીસ્ત્રેટ સાહેબને જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે, અને બીજા, ત્રીજા અને ચોથા વર્ગના માજીસ્ત્રેટોના ઠરાવ ઉપરની અપીલો સાંભળે છે.	ઝાલાવાડ પ્રાંત.	વઢવાણ સ્ટેશન	
સદર. પેહેલા વર્ગના માજીસ્ત્રેટ સાહેબને જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇપણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	સદર.	સદર.	
સદર. બીજા વર્ગનો માજીસ્ત્રેટ સદર.	દુધરેજ. ઝાંપોદડ. તલસાણા. મુંઝપર. વણા.	સદર.	

નબંર.	કોરટ.	અખતીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
૭	ચોટીલા થાણદાર.		મુળ દીવાની દાવા રૂા. ૫૦૦ સુધીના.
૮	દસાડા થાણદાર.		સદર. રૂા. ૨૫૦ સદર.
૯	ભોઇકા થાણદાર.		સદર. સદર.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
	ભડવાણા. તાવી. કેશરીઆ. દેવળીઆ. ભથાણ. ઝમર. ભાલાળા. પલાળી. ખેરાળી. રાજપર.* વડોદ.* ગુંદીઆળી.	વઢવાણ સ્ટેશન	*આ તાલુકદારો છઠા ક્લાસનો અધીકાર ભોગવેછે, પરંતુ થાણા તાબે સામાન્ય દેખરેખ સારૂ રાખવામાં આવેલછે.
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે બીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	ચોટીલા. મેવાસા. સેજકપર. ભીમોરા. ચોબારી. સણોસરા.† આણંદપર. બામણબોર. રામપરડા.	ચોટીલા.	†આ તાલુકદારને છઠા વર્ગનો અધીકાર છે, પરંતુ સામાન્ય દેખરેખ સારૂ થાણા તાબે રાખવામાં આવેલ છે.
સદર. સદર.	દસાડા તાલુકો.	દસાડા.	
સદર. ત્રીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટ સદર.	ખંભલાવ. ગેડી. કંથારીઆ. દરોદ. ઝાખણ. કમાલપર.	ભોઇકા.	

નંબર.	કોરટ.	અખતીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
			ઝાલાવાડ પ્રાંત–ચાલુ.
૧૦	પાળીયાદ થાણદાર		મુળ દીવાની દાવા રૂા. ૫૦૦ સુધીના.
૧૧	વઢવાણ સીવીલ સ્ટેશન આફીસર		સદર. સદર.
૧૨	વીઠલગઢ થાણદાર		સદર. રૂા. ૨૫૦ સદર.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
	સાઉકા. ભલગામડા. કારોલ. વનાળા. ઊંટડી. અંકેવાળીઆ. ખાંડીઆ. લાલીઆદ. સમલા. ચચાણા. છલાલા.* †ભોઇકા* રાઇ-સાંકલી.* કરમડ.		*આ તાલુકદારોને છઠા વર્ગનો અધીકાર છે પરંતુ સામાન્ય દેખરેખ સારૂ થાણા તાબે રાખવામાં આવેલછે. †આ તાલુકદાર નાની વયના હોવાથી અધીકાર થાણદાર ચલાવે છે.
બ્રીટીશ ઈંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે બીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	પાળીઆદ. માત્રા-ટીંબા. ભારેજડા. સુંદામડા-ધાંધલપોર.	પાળીઆદ.	
સદર. સદર.	વઢવાણ સ્ટેશન.	વઢવાણ સ્ટેશન.	
સદર. ત્રીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટ સદર.	વીઠલગઢ તાલુકો.	વીઠલગઢ..	

નંબર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
			ઝાલાવાડ પ્રાંત–ચાલુ.
૧૩	ઝીંઝુવાડા સરકારી કામદાર.		મુળ દીવાની દાવા રૂપીઆ ૨૫૦ સુધીના.
			સોરઠ પ્રાંત.
૧૪	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	સોરઠ પ્રાંતતાબાના તમામ સ્વસ્થાન તથા તાલુકાઓ ઉપર વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની દેખરેખ નીચે અધીકાર ચલાવે છે.	સઘળી જાતના મુળ દાવાઓમાં હદ વગરનો અધીકાર છે.
૧૫	ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબે મોકલેલાં પોલીટીકલ કામો ચલાવેછે.	મુળ દીવાની દાવા રૂા. ૩,૦૦૦ સુધીના.
૧૬	બગસરા થાણદાર		સદર. રૂા. ૫૦૦ સુધીના.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે બીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકેછે.	ઝીંઝુવાડા તાલુકો.	ઝીંઝુવાડા.	
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તે આધારે ડીસ્ટ્રીકટ માજીસ્ત્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે, અને બીજા, ત્રીજા, તથા ચોથા વર્ગના માજીસ્ત્રેટોના ઠરાવ ઉપરની અપીલો સાંભળે છે.	સોરઠ પ્રાંત.	માણેકવાડા સ્ટેશન.	
સદર. પેહેલા વર્ગના માજીસ્ત્રેટને જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	સદર.	સદર	
સદર. બીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટ સદર.	બગસરા.* ઝામકા. ભાયાવદર.	બગસરા.	*આ તાલુકાના ત્રણ ભાગદારો પોત પોતાનાં સુવાંગ ગામો ઉપર છઠા વર્ગનો અધીકાર ચલાવેછે.

નંબર.	કોરટ.	અખતીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
			સોરઠ પ્રાંત—ચાલુ.
૧૭	લાખાપાદર થાણદાર.		મુળ દીવાની દાવા રૂા. ૫૦૦ સુધીના.
૧૮	ડેડાણ થાણદાર.		સદર. રૂ. ૨૫૦ સુધીના.
૧૯	બાંટવા ન્યાયાધીશ.		સદર. રૂ. ૫,૦૦૦ સુધીના.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે બીજા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકેછે.	કણેર. કાથરોટા.† બીજડીઆ. ગરમલી-મોટી. ગરમલી-નાની. ગઢીઆ. ચરખા. ઢોલરવા. માણાવાવ. મોણવેલ. વેકરીઆ. વાઘવડી. સીલાણા. દહીડા. ગીગાસારણ. ઢસા. લુંધીઆ. લાખાપાદર.	લાખાપાદર.	†આ તાલુકદારને સાતમા વર્ગનો અધીકારછે.
સદર. ત્રીજા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટ સદર.	ડેડાણ અને તેનું મજમું ગામ નાની બારમણ.	ડેડાણ.	કોટીલા જેતમાલ નાની વયના હોવાથી તેના ગીરાસ ઉપરનો અધીકાર ચલાવવા થાણદારને હંગામી તરીકે સોંપેલછે.
ગમે તે પ્રકારની બે વરસસુધીની કેદ તથા. રૂ. ૨,૦૦૦ સુધી દંડ કરી શકે.	બાંટવા અને તેનાં મજમુ ગામો.	બાંટવા.	

નબંર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
			હાલાર પ્રાંત.
૨૦	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	હાલાર પ્રાંત તાબાના સ્વસ્થાન તથા તમામ તાલુકાઓ ઉપર વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની દેખ રેખ નીચે અધીકાર ચલાવેછે.	સઘળી જાતના મુળ દાવાઓમાં હદવગરનો અધીકારછે.
૨૧	ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબે મોકલેલાં પોલીટીકલ કામો ચલાવેછે.	મુળ દીવાની દાવા રૂ. ૩,૦૦૦ સુધીના.
૨૨	સ્માલકાઝ કોર્ટના જડજ અને સ્ટેશન માજીસ્ત્રેટ સાહેબ.		સદર. રૂ. ૫,૦૦ સુધીના.
૨૩	ધ્રાફા થાણદાર.		સદર. રૂ. ૧,૦૦૦ સુધીના.
૨૪	લોધીકા થાણદાર.		સદર. રૂ. ૨૫૦ સુધીના.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
બ્રીટીશ હંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે ડીસ્ટ્રીક્ટ માજીસ્ટ્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકેછે, અને બીજા, ત્રીજા, તથા ચોથા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટોના ઠરાવ ઉપરની અપીલો સાંભળેછે.	હાલાર પ્રાંત.	રાજકોટ.	
સદર. પહેલા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટને જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	હાલાર પ્રાંત.	રાજકોટ.	
સદર સદર. સદર.	રાજકોટ સ્ટેશન.	રાજકોટ સ્ટેશન.	
સદર. બીજા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટ સદર	ધ્રાફા. અમરાપર. સાતુદડ-વાવડી.	ધ્રાફા.	*આ તાલુકદારોને છઠા વર્ગનો અધીકાર છે †આ તાલુકદારોને સાતમા વર્ગનો અધીકારછે.
સદર. ત્રીજા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટ સદર	રાજપરા * શાહપર.* બીરસરા.† લોધીકા.† વડાળી.† ભાડવા.*	લોધીકા.	પરંતુ તેઓ સામન્ય દેખરેખ સારૂ થાણા નીચે રાખવામાં આવેલ છે.

નંબર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
			હાલાર પ્રાંત—ચાલુ.
	લોધીકા થાણુ (ચાલુ).		
૨૫	મુળીલા ડેપ્યુટી થાણદાર.		મુળ દીવાની દાવા રૂા. ૧૫૦ સુધીના.
૨૬	માળીઆ મીઆણા માજીસ્ટ્રેટ.		દીવાની અધીકાર નથી.
			ગોહેલવાડ પ્રાંત.
૨૭	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	ગોહેલવાડ પ્રાંત તાબાના તમામ સ્વસ્થાન તથા તાલુકાઓ ઉપર વાલાશાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબની દેખરેખ નીચે અધીકાર ચલાવે છે.	સઘળી જાતના મુળ દાવાઓમાં હદ વગરનો અધીકારછે.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
	સીસાંગ-ચાંદલી. કાંકશીઆળી. કોટડા-નાયાણી. હડાળા. ચીરવા. મહુવા-નાના. કાનપર-ઇશ્વરીયા. બળધોઇ.		
પંદર દીવસ સુધીની કોઇ પ્રકારની કેદ તથા પચીસ રૂપીઆ સુધી દંડ કરી શકેછે.	મુળીલા-ડેરી.	મુળીલા.	આ થાણું ધ્રાફા થાણા તાબેછે.
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે બીજા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટને જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	માળીઆ તાલુકાની મીઆણાની જાત ઉપરજ અધીકાર ચલાવે છે.	માળીઆ.	
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે ડીસટ્રીકટ માજીસ્ટ્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકેછે, અને બીજા, ત્રીજા તથા ચોથા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટોના ઠરાવ ઉપર અપીલો સાંભળેછે.	ગોહેલવાડ પ્રાંત.	સોનગઢ સ્ટેશન.	

નંબર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
			ગોહેલવાડ પ્રાંત–ચાલુ.
૨૮	ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ.	આસીસ્ટંટ પોલીટીકલ એજંટ સાહેબે મોકલેલાં પોલીટીકલ કામો ચલાવેછે.	મુળ દીવાની દાવા રૂ. ૩,૦૦૦ સુધીના.
૨૯	બાબરા થાણદાર		સદર. રૂ. ૫૦૦ સુધીના.
૩૦	સોનગઢ થાણદાર.		મુળ દીવાની દાવા રૂા. ૧૫૦ સુધીના.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે પહેલા વર્ગના માજીસ્ત્રેટને અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	ગોહેલવાડ પ્રાંત.	સોનગઢ સ્ટેશન.	
સદર બીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટ સદર.	બાબરા. કોટડા-પીઠા.* કરીઆણા.* ખંભાળા. આકડીઆ. બીજડીઆ. બીલડી. જાનબાઇની દેરડી ભડલી.* ઇતરીઆ.* રાંઢીઆ. નીલવળા. વાંકીઆ.* કમઢીઆ.†	બાબરા.	*આ તાલુકદારો પોતાનાં સુવાંગ ગામો ઉપર છઠા વર્ગનો અધીકાર ચલાવેછે. †આ તાલુકદારને સાતમા વર્ગનો અધીકારછે. વળી કરીઆણામાં સાતમા વર્ગના અધીકાર વાળા પણ બે તાલુકદારો છે.
સદર. ત્રીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટ સદર.	સોનગઢ. વાવડી-ધરવાળા. સમઢીઆલા-છભાડીઆ. બીજડીઆ. ગઢુલા. પાંચવડા. વાવડી-વાછાણી.	સોનગઢ સ્ટેશન.	

નંબર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
			ગોહેલવાડ પ્રાંત–ચાલુ.
	સોનગઢ થાણું (ચાલુ).		
૩૧	દાઠા થાણદાર.		મુળ દીવાની દાવા રૂ. ૧૫૦ સુધીના.
૩૨	ચમારડી થાણદાર		સદર. સદર.
૩૩	ચોક થાણદાર.		સદર. સદર.

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
	લીંબડા. ભોજાવદર. વાંગધરા. કોટડીઆ. ટોડા-ટોડી. રસનાળ-પીપલવા.		
બ્રીટીશ ઇંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેને આધારે ત્રીજા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટને જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકે છે.	દાઠા તાલુકો.	દાઠા.	
સદર. સદર.	ચમારડી. ચીત્રાવાવ. રામણુકા. વડોદ. આલમપર. રતનપર-ધામણુકા પછેગામ. ઘોળા. ગઢાળી. સમઢીઆળા-ચારણ.	ચમારડી.	
પંદર દીવસ સુધીની ગમે તે પ્રકારની કેદ તથા રૂ. ૨૫ સુધી દંડ કરી શકેછે.	અઇયાવેજ. રાણીગામ. ચોક.	ચોક.	

નંબર.	કોરટ.	અખ્તીઆર.	
		પોલીટીકલ.	દીવાની.
	ચોક થાણું (ચાલુ.)		ગોહેલવાડ પ્રાંત-ચાલુ.
૩૪	ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેના માજી-સ્ટ્રેટ સાહેબ.	ભાવનગર	ગોંડલ રેલવે. ......

ફોજદારી.	દરેક કોરટની તળે જે જે પ્રાંત અથવા તાલુકા હોય તેનાં નામ.	મુખ્ય સ્ટેશન.	રીમારક.
	મોરચોપણા.		
	ગણધોલ.		
	જાલીઆ-કાયાજી		
	રોહીશાળા.		
	કંઝરડા.		
	ભંડારીઆ.		
	શેવડીવદર.		
	સનાળા.		
	રાજપરા.		
	શીરોડા.		
	વેજાનો-નેસ.		
	વડાળ.		
	દેદરડા.		
	જાલીઆ માનાજી		
	પાહ.		
	મોદાનો-નેસ.		
	સાતાનો-નેસ.		
	જુનાપાદર.		
	સમઢીઆળા.		
બ્રીટીશ હીંડીઆમાં જે વખતે જે કાયદો અમલમાં હોય તેના આધારે ડીસ્ટ્રીક્ટ માજીસ્ત્રેટને જે અધીકાર હોય તેટલા અધીકારની કોઇ પણ સજા અથવા હુકમ કરી શકેછે.	ભાવનગર-ગોંડલ રેલવેની આખી લાઇન (જીલ્લાની વચમાં આવતી હદ સીવાય.)	ભાવનગર.	

LIST of estates under Government Management on for other

State.	Prânt in which situated.	Annual Revenue.	Salary of Manager.
Porbandar...............	Sorath.	3,00,000	1,800
Wánkaner..............	Jhálávád.	2,10,000	500
Láthi.....................	Gohelvád.	1,00,000	200
Kotra-Sángáni..........	Hálár.	1,00,000	200
Jhinjûwáda	Jhálávád.	1,50,000	200
Mengni	Hálár.	21,000	100
Vadiya...................	Sorath.	90,000	200
Gadhka	Hálár.	14,000	40
Shahpar..................	Do.	14,000	35
Luni......................	Sorath.	30,000	100
Bagasra (Giga Wálá's share.)	Do.	45,000	100
Páliyád (Chomla Khá-char's share.)	Jhálávád.	30,000	70
Dasáda (Malek Jorá-varkhán's share.)	Do.	60,000	80

account of minority or indebtedness of the Chief or special reason.

Powers of Manager.		Remarks.
Civil.	Criminal.	
Of 1st Class State.	Of 1st Class State.	
Of 2nd Class State.	Of 2nd Class State.	
Of 4th Do. do.	Of 4th Do. Do.	
Do. Do.	Do. Do.	
Original suit upto Rs. 250.	Of 2nd Class Magistrate.	
Do. Rs. 1000.	Do. Do.	
Of 5th Class Táluka.	Of 5th Class Táluka.	
Nil.	Nil.	Under the Thandar of Lodhika.
Nil.	Nil.	
Of 6th Class Táluka.	Of 6th Class Táluka.	
Do. Do.	Do. Do.	
Do. Do.	Do. Do.	
Do. Do.	Do. Do.	

તાલુકદારની નાની વયના સબબથી અથવા તાલુકો કરજમાં આવી માનેજમેંટમાં

સંસ્થાન યા તાલુકાનું નામ.	પ્રાંત.	વારશીક ઉપજ સુમાર.	માનેજરનો પગાર.
સ્વસ્થાન પોરબંદર............	સોરઠ.	૩,૦૦,૦૦૦	૧૮૦૦
સ્વસ્થાન વાંકાનેર............	ઝાલાવાડ.	૨,૧૦,૦૦૦	૫૦૦
તાલુકે લાઠી..................	ગોહેલવાડ. ...	૧,૦૦,૦૦૦	૨૦૦
,, કોટડા-સાંગાણી	હાલાર..........	૧,૦૦,૦૦૦	૨૦૦
,, ઝીંઝુવાડા..............	ઝાલાવાડ.	૧,૫૦,૦૦૦	૨૦૦
,, મેંગણી................	હાલાર.........	૨૧,૦૦૦	૧૦૦
,, વડીઆ.	સોરઠ.	૯૦,૦૦૦	૨૦૦
,, ગઢકા................	હાલાર..........	૧૪,૦૦૦	૪૦
,, શાહપુર..............	,, ...	૧૪,૦૦૦	૩૫
,, લુણી	સોરઠ.	૩૦,૦૦૦	૧૦૦
,, બગસરા (ગીગાવાળાનો ભાગ.)	,, ...	૪૫,૦૦૦	૧૦૦
,, પાળીઆદ (ચોમલા ખાચરનો ભાગ).	ઝાલાવાડ.	૩૦,૦૦૦	૭૦
,, દસાડા (મલેક જોરાવરખાંનનો ભાગ).	,, ...	૬૦,૦૦૦	૮૦

જવાના કારણથી અથવા બીજા ખાસ કારણને લીધે જે સંસ્થાન સરકારી છે તેનું લીસ્ટ.

માનેજરનો અખતીયાર.		રીમારક.
દીવાની.	ફોજદારી.	
પેહેલા વર્ગના સ્વસ્થાનનો.	પેહેલા વર્ગના સ્વસ્થાનનો	
બીજા „ „	બીજા „ „	
ચોથા „ „	ચોથા „ „	
ચોથા „ „	ચોથા „ „	
દીવાની મુળ દાવા રૂા. ૨૫૦ સુધીના.	બીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટનો	
સદર રૂ. ૧,૦૦૦ સુધીના	બીજા „ „	
પાંચમા વર્ગના તાલુકાનો.	પાંચમા વર્ગના તાલુકાનો.	
નથી.	નથી.	લોધીકા થાણા તાબે છે.
નથી.	નથી.	
છઠા વર્ગના તાલુકાનો.	છઠા વર્ગના તાલુકાનો.	
„ „ „	„ „ „	
„ „ „	„ „ „	
„ „ „	„ „ „	

BARRISTERS AND PLEADERS PRACTISING IN KÁTHIÁWÁR.

Barristers.

Mr. Hormasji Ardeshar Vádia.
,, Sitárám Náráyen Pandit.

Vakils of the High Court, Bombay, and Zilla District Courts, allowed to practice in Káthiáwár (arranged alphabatically).

High Court Pleaders.

Mr. Kevalrám Máwji Dave, B. A., L. L. B.,
,, Ranchhodlál Kapurchand. (*Not practising.*)

District Courts' Pleaders.

Amratlál Ranchhoddás.
Anoprám Jamiyatrám.
Chhotálál Mathurádás. (*Now serving in Junágadh State.*)
Dulabhji Dharmshi. (*Serving in Morvi State.*)
Dulerác Mahipatráe.
Gulábráe Vajeshankar.
Hargovind Harnáráyan Vyás. (*Serving in Bánsda State.*)
Keshavlál Nánábhái. (*Serving in Lakhtar Táluka.*)
Kuvarji Koyáji.
Lakhmichand Pitámber.
Nárandás Pránjivan Mehta.
Prabhurám Kánji.
Pránlál Shambhulál.
SundarRáo Dayánáth.

Sanadi Pleaders who have been allowed to practice in all the Courts of the Agency.

Abhechand Kálidás.
Bálkrishnadás Brijbhukhandás.
Becharlál Karsanji.
Bhavánidás Nenumal.
Bháishankar Khushál.
Bhánji Prabhudás. (*State Vakil, Junágadh.*)
Chhelshankar Nathurám. (*Head Master Anglo-Vernacular School, Gondal.*)

Chhelshankar Umiáshankar.
Chhotálál Kuvarji. (*Serving in Bháunagar State.*)
Dalpatrám Anandram.
Devji Ravji. (*State Vakil, Rájkot.*)
Devshankar Shivshankar.
Dias, J. M.
Dosa Gopálji. (*Serving in Limbdi State.*)
Duleráe Rámji.
Durgáshankar Pránshankar.
Ghela Anandrám.
Girjáshankar Trikamji. (*Serving in Junágadh State.*)
Gopálji Bhaván.
Govindji Meghji.
Gulábdás Ánandlál.
Hawes, C.
Himatlál Reváshankar.
Himatrám Ghelábhái. (*State Vakil, Limbdi.*)
Ishvarji Anatji.
Jamiyatrám Govindrám.
Jivanji Haribhái.
Jivanlál Amratlál.
Jugatrám Prabháshankar.
Kaliánráe Chatrabhujdás. (*Serving in Rájkot State.*)
Kálidás Jethábhái.
Kripáshankar Umiáshankar.
Lakhmichand Válji.
Lakhmishankar Keshavrám.
Lálji Pitámber. (*Serving in Jámnagar State.*)
Mádhavji Khetshi. (*State Vakil, Dhrángadhra.*)
Mádhavráe Vajeshankar.
Máhádev Devchand (*Serving in Morvi State.*)
Manchhárám Reváshankar
Máneklál Ánandlál.
Manishankar Dayálji.
Mohanlál Nítyánand.
Morárji Mangalji.
Motichand Jasráj.
Motichand Tulshi. (*Serving in Rájkot State.*)
Motilál Rámji.
Mulchand Monji. (*Serving in Morvi State.*)
Mulchand Vanmálidás.
Nagindás Brijbhukhandás.
Nágji Hemráj.
Nandlál Sadáshiv.
Narsangprasád Dulabhji. (*Serving in Junágadh State.*)
Navalchand Dosa. (*Not practising.*)
Navalshankar Surajshankar.
Popat Achalji.
Popat Velji. (*Serving in Dhrángadhra State.*)
Prabhu Jasráj.
Prabhudás Morár.
Rájárám Motirám.

Rájárám Vajerám.
Ranchhodlál Nágardás.
Rávji Rámji.
Rupji Prajárám.
Sákarlál Shambhulál.
Santokrám Mádhávji. (*State Vakil, Bhávnagar.*)
Shavji Válji. (*Vakils for various States.*)
Shankarji Shámji. (*State Vakil, Dhrol.*)
Shriprasád Nánábhái. (*Serving in Bhávnagar State.*)
Somchand Velji. (*Serving in Muli Táluka.*)
Tulshi Mádhavji.
Uderidh Maniridh.
Umiáshankar Jivanrám. (*Serving in Kotda Táluka.*)
Vághji Karamshi.
Vajeshankar Nánábhái.
Vajeshankar Revashankar
Valabhdás Ravji.
Venishankar Lakhmishankar.
Vithal Ghela.
Vithal Velji. (*Not practising.*)
Virchand Jasráj. (*Serving in Jamnagar State.*)
Vrajdás Durgádás.
Vradhmán Makanji.

SANADI PLEADERS WHO HAVE BEEN PERMITTED TO PRACTICE IN THE AGENCY DISTRICT COURTS.

Amratlál Harishankar.
Anant Máhádev Pandit. (*Serving in Gondal State.*)
Arjun Nánji. (*Serving in the Educational Department.*)
Bhagvánlál Sampatrám.
Chatrabhuj Lallu.
Chunilál Gopállál.
Dámodardás Bhagwándás.
Dáyábhái Ijatrám.
Duleráe Girdharlál.
Ganeshji Jethábhái.
Gavrishankar Dayálji.
Girdharlál Lavji.
Gopálji Harakhji.
Gordhandás Ládha.
Govindji Mádhavji. (*Serving in Dhrángadhra State.*)
Haridás Vakhatchand. (*Serving in Dhrángádhra State.*)
Harilál Ranchhoddás.
Harivalabh Harjivan.
Hemchand Devchand.
Hirálál Nágardás.
Jádavji Válji.
Jagjivan Hemráj. (*Serving in Virpur Taluka.*)
Jagjivan Makan.
Jagjivan Shámji.
Jagjivan Váshanji.
Jechand Velshi.

Jivanlál Fulchand.
Kaliánji Chatrabhuj.
Kaliánji Punjárám.
Kaliánráe Jetha.
Kálidás Lakshmishankar.
Keshavlál Manishankar.
Khimchand Jechand.
Ládha Dámodar. (*Serving in Gondal State.*)
Lakhmidas Devji.
Lakhmichand Ratanshi.
Lakhman Vira.
Lakhmanráo Vithal. (*Serving in Jetpur*).
Lalubhái Ambálál.
Madanji Trikamji.
Maganlál Kálidás.
Maganlál Motilál.
Maganlál Ranchhodlál
Maganlál Sundarji. (*Serving in Junágadh State.*)
Mahmadali Abdulali.
Máháshankar Morárji.
Mahipatrám Nathubhái.
Máneklál Nágardás. (*Serving in Educational Department.*)
Máneklál Bhagwándás.
Máneklál Ládha. (*Serving in Jhinjhuváda Táluka.*)
Mangaldás Parbhudás.
Manishankar Chaganlál.
Motichand Vrajpál.
Mulchand Chatur.
Mulchand Hemchand.
Nágji Madanji.
Nágji Nathu. (*Serving in Rájkot High School.*)
Nánálál Vrajlál.
Narbadáshankar Ládhábhái. (*Serving in Cutch.*)
Narbherám Kálidás.
Narbheshankar Jivanrám.
Narsingprasád Káhándás.
Nathu Harakhji.
Nathurám Náranji.
Nathu Pitámber.
Navnidhráe Dalpatrám.
Odhavji Ghela. (*Serving in Muli Táluka.*)
Otamchand Jetha.
Pitámber Mávji. (*Serving in Agency.*)
Pragatshankar Vasanji.
Pránshankar Narotam.
Premshankar Jetha.
Rámkrashna Ánandji.
Rámshankar Vajeshankar.
Reváshankar Jagjivan. (*Not practising.*)
Rudarji Sundarji.
Shankarbhái Galábhái.
Talakshi Hemshi.
Trambakráe Trikamráe.
Trikamráe Udeshankar.
Venishankar Dayálji. (*Serving in Bántva.*)

કાઠીઆવાડમાં બારીસ્ટરો તથા પ્લીડરો વકાલતનો ધંધો કરેછે તેનાં નામ.

બારીસ્ટરો.

મી. હોરમસજી અરદેશર વાડીઆ.
,, સીતારામ નારાયણ પંડીત.

હાઇ કોર્ટના તથા જીલ્લા ડીસ્ટ્રીક્ટ કોર્ટના વકીલો જેમને એજન્સીની કોર્ટોમાં વકાલત કરવાની પરવાનગી મળેલીછે તેઓનાં નામ (કકાવાર પ્રમાણે).

હાઈ કોર્ટના વકીલો.

મી. કેવળરામ માવજી દવે બી. એ., એલ. એલ. બી.
,, રણછોડલાલ કપુરચંદ.

ડીસ્ટ્રીક્ટ કોર્ટના વકીલો.

અનુપરામ જમીયતરામ.
અમૃતલાલ રણછોડદાસ.
કુવરજી કોયાજી.
કેશવલાલ નાનાભાઇ. (લખ્પતરમાં નોકર છે.)
ગુલાબરાય વજેશંકર.
છોટાલાલ મથુરાંદાસ.
દુલેરાય મહીપતરાય.
દુલભજી ધરમશી. (મોરબીમાં નોકર છે.)
નારણદાસ પ્રાણજીવન.
પ્રભુરામ કાનજી.
પ્રાણલાલ શંભુલાલ.
લક્ષ્મીચંદ પીતાંબર.
સુંદરરાવ દયાનાથ.
હરગોવીંદ હરનાયણ. (વાંસદામાં નોકર છે.)

કાઠીઆવાડના સનદી વકીલો જેઓને એજન્સીની તમામ કોર્ટોમાં વકાલત કરવાની પરવાનગીછે તેઓનાં નામ.

અભેચંદ કાળીદાસ.
ઇશ્વરજી અનતજી.
ઉદેસીંધ મણીસીંધ.
ઉમીઆશંકર જીવણરામ. (કોટડા તાલુકામાં નોકર છે).

કલ્યાણરાય ચત્રભુજદાસ. (રાજકોટ સંસ્થાનમાં નોકર છે.)
કાળીદાસ જેઠાભાઇ.
કૃપાશંકર ઉમીઆશંકર.
ગીરજાશંકર ત્રીકમજી. (જુનાગઢમાં નોકર છે.)
ગુલાબદાસ આણંદલાલ.
ગોપાલજી ભવાન.
ગોવીંદજી મેઘજી.
ઘેલા આણંદરામ.
છોટાલાલ કુંવરજી. (ભાવનગરમાં નોકર છે.)
છેલશંકર ઉમીઆશંકર.
છેલશંકર નથુરામ. (ગોંડલમાં માસ્તરછે)
જમીયતરામ ગોવીંદરામ.
જીવણલાલ અમૃતલાલ.
જીવણજી હરીભાઇ.
જુગતરામ પ્રભાશંકર.
જોન. મેથ્યુ. ડાયસ.
ડોસા ગોપાલજી. (લીંબડીમાં નોકરછે.)
તુલસી માધવજી.
દલપતરામ આણંદરામ.
દુરગાશંકર પ્રાણશંકર.
દુલેરાય રામજી.
દેવજી રવજી. (રાજકોટ સ્ટેટ વકીલ.)
દેવશંકર શીવશંકર.
નગીનદાસ ત્રિજભુખણદાસ.
નંદલાલ સદાશીવ.
નરસીંહપ્રસાદ દુલભજી. (જુનાગઢમાં નોકર છે.)
નવલચંદ ડોસા.
નવલશંકર સુરજશંકર.
નાગજી હેમરાજ.
પ્રભુ જસરાજ.
પ્રભુદાસ મોરાર.
પોપટ અચલજી.
પોપટ વેલજી. (ધ્રાંગધ્રાના દીવાન.)
બાલક્રીશ્ન ત્રિજભુખણદાસ.
બેચરલાલ કરશનજી.
ભવાનીદાસ નેનુમલ.
ભાણજી પ્રભુદાસ. (જુનાગઢ સ્ટેટવકીલ)
ભાઇશંકર ખુશાલ.
મંછારામ રેવાશંકર.
મણીશંકર દયાળજી.
માણેકલાલ આણંદલાલ.
માધવરાય વજેશંકર.
માધવજી ખેતસી. (ધ્રાંગધ્રા સ્ટેટ વકીલ)
માહાદેવ દેવચંદ. (મોરબીના કારભારી)
મુળજી વનમાળીદાસ.
મુલચંદ મોનજી. (મોરબીમાં નોકરછે.)
મોતીચંદ જસરાજ.
મોતીચંદતુલસી. (રાજકોટના કારભારી)
મોતીલાલ રામજી.
મોરારજી મંગલજી.
મોહનલાલ નિત્યાનંદ.
રણછોડલાલ નાગરદાસ.
રાજારામ મોતીરામ.
રાજારામ વજેરામ.
રાવજી રામજી.
રૂપજી પ્રજારામ.

લખ્મીચંદ વાલજી.
લખ્મીશંકર કેશવરામ.
લાલજી પીતાંબર. (જામનગરમાં નોકર છે.)
વજેશંકર નાનાભાઇ.
વજેશંકર રેવાશંકર.
વલભદાસ રવજી.
વ્રધમાન મકનજી. (જુનાગઢમાં નોકર છે.)
વ્રજદાસ દુરગાદાસ.
વાઘજી કરમસી.
વીઠલ ઘેલા.
વીઠલ વેલજી. (વકાલાત કરતા નથી.)
વીરચંદ જસરાજ. (જામનગરમાં નોકર છે.)
વેણીશંકર લખ્મીશંકર.
શંકરજી શામજી. (થ્રોલ સ્ટેટ વકીલ.)
શ્રીપ્રસાદ નાનાભાઇ. (ભાવનગરમાં નોકર છે.)
શવજી વાલજી. (જુદા જુદા તાલુકાના વકીલ છે.)
સંતોકરામ માધવજી. (ભાવનગર સ્ટેટ વકીલ.)
સાકરલાલ શંભુલાલ.
સોમચંદ વેલજી. (મુળી તાલુકામાં નોકર છે.)
સી. હૉઝ.
હીમતરામ ઘેલાભાઇ. (લીંબડી સ્ટેટ વકીલ.)
હીંમતલાલ રેવાશંકર.

એજન્સીની ડીસ્ટ્રીકટ કોર્ટોમાં વકાલત કરવાની પરવાનગીછે તેવા સનદી વકીલોનાં નામ.

અનંત માહાદેવ પંડીત. (ગોંડલ સ્ટેટમાં નોકર છે.)
અમૃતલાલ હરીશંકર.
અરજુન નાનજી. (કેળવણી ખાતામાં નોકર છે.)
ઓધવજી ઘેલા. (મુળી તાલુકામાં નોકર છે.)
ઓતમચંદ જેઠા.
કલ્યાણજી ચત્રભુજ.
કલ્યાણજી પુંજારામ.
કલ્યાણરાય જેઠા બક્ષી.
કાળીદાસ લક્ષ્મીશંકર.
કેશવલાલ મણીશંકર.
ખીમચંદ જેચંદ.
ગણેશજી જેઠાભાઇ.
ગવરીશંકર દયાલજી.
ગીરધરલાલ લવજી.
ગોપાળજી હરખજી.
ગોરધનદાસ લાધા.
ગોવીંદજી માધવજી. (ધ્રાંગધ્રામાં નોકર છે.)
ચત્રભુજ લલુ.
ચુનીલાલ ગોપાળલાલ.
જગજીવન મકન.

જગજીવન વાશણજી.
જગજીવન શામજી.
જગજીવન હેમરાજ. (વીરપુર તાલુકામાં નોકર છે).
જાદવજી વાલજી.
જીવણલાલ ફુલચંદ.
જેચંદ વેલસી.
ડાયાભાઇ ઇજતરામ.
તલકશી હેમજી.
ત્રંબકરાય ત્રીકમરાય.
ત્રીકમરાય ઉદેશંકર.
દુર્લભરાય ગીરધરલાલ.
દામોદરદાશ ભગવાનદાસ
નથુ પીતાંબર.
નથુ હરખજી.
નથુરામ નારણજી.
નર્બદાશંકર લાધાભાઇ. (કચ્છમાં નોકર છે.)
નરભેરામ કાલીદાશ.
નરભેશંકર જીવણરામ.
નરસીંગપ્રશાદ કાહાનદાસ.
નવતીધરાય દલપતરામ.
નાગજી નથુ.. (રાજકોટ હાઇસ્કુલમાં નોકરછે.)
નાગજી મદનજી.
નાનાલાલ વ્રજલાલ.
પ્રગટશંકર વસનજી.
પ્રાણશંકર નરોતમ.
પીતાંબર માવજી. (એજન્સીમાં નોકર છે.)
પ્રેમશંકર જેઠા બક્ષી.
ભગવાનલાલ સંપતરામ.
મગનલાલ મોતીલાલ.
મંગલદાસ પ્રભુદાસ.
મગનલાલ રણછોડલાલ.
મગનલાલ કાલીદાસ.
મદનજી ત્રીકમજી.
મગનલાલ સુંદરજી. (જુનાગઢમાં નોકર છે.)
મણીશંકર છગનલાલ.
મહમદઅલી અબદુલઅલી.
મહીપતરામ નથુરામ.
માણેકલાલ નાગરદાસ. (કેળવણી ખાતામાં નોકરછે.)
માણેકલાલ ભગવાનદાસ.
માણેકલાલ લાધા. (ઝીંઝુવાડામાં નોકરછે.)
માહાશંકર મોરારજી.
મુલચંદ ચતુર.
મુલચંદ હેમચંદ.
મોતીચંદ વ્રજપાળ.
રામક્રશ્ન આણંદજી.
રૂદરજી શુંદરજી.
રેવાશંકર જગજીવન.
લખમીદાસ દેવજી.
લખમીચંદ રતનશી.
લખમણ વીરા.
લક્ષ્મણરાવ વીઠલ. (જેતપુર તાલુકામાં નોકર છે.)
લલુભાઇ અંબાલાલ.

લાધા દામોદર. (ગોંડલસ્ટેટમાં નોકરછે)
વેણીશંકર દયાળજી. (બાંટવા તાલુકામાં નોકર છે.)
શંકરભાઇ ગલાભાઇ.
હરીલાલ રણછોડદાસ.
હરીવલભ હરજીવન.
હરીદાસ વખતચંદ. (ધ્રાંગધ્રામાં નોકર છે.)
હીરાલાલ નાગરદાસ.
હેમચંદ દેવચંદ.

LIST of Authorized Translators.

Amratlál Ranchhoddás.
Bálkrishnadás Brijbhukhandás.
Bhagvánlál Gopálál.
Dulerái Rámji.
Dulerái Girdharlál.
Gulábrái Vajeshankar.
Kaliánráe Chatrabhujdás.
Kaliánji Chatrabhuj.
Lajáshankar Mádanji.
Lakhmichand Pitámber.
Mádhavrái Jetha.
Mulshankar Dayárám.
Narsingprasád Dulabhji.
Natvarlál Trimbaklál.
Pánáchand Jutha.
Shankarbhái Galábhái.
Trikamji Gokaldás.
Trimbakrái Trikamrái.
Valabhdás Sundarji.

સનદી ટ્રાન્સલેટરોનાં નામ.

અમૃતલાલ રણછોડદાસ.
કલ્યાણરાય ચત્રભુજદાસ.
કલ્યાણજી ચત્રભુજ.
ગુલાબરાય વજેશંકર.
ત્રીકમજી ગોકલદાસ.
ત્રીંબકરાય ત્રીકમરાય.
દુલેરાય રામજી.
દુલેરાય ગીરધરલાલ.
નટવરલાલ ત્રીંબકલાલ.
નરશીંગપ્રસાદ દુલભજી.
પાનાંચંદ જુઠા.
બાલક્રશ્ન બ્રીજભુખણદાસ.
ભગવાનલાલ ગોપાલલાલ.
માધવરાય જેઠા.
મુલશંકર દયારામ.
લખમીચંદ પીતાંબર.
લજાશંકર મદનજી.
વલભદાસ સુંદરજી.
શંકરભાઇ ગલાભાઇ.

LIST of INDIVIDUALS WHO HAVE PASSED THE THÁNADÁRS EXAMINATION.

Names.	Year in which passed.
Amratlál Dalpatrám (*At present Sheristedár to the Deputy Assistant, Hálár*)	1885
Arjun Nánji (*Serving in the Educational Department*)	1885
Bezanji Rustamji. (*Station Officer, Wadhwán*)	1885
Bhagvánlál Balvantráe. (*Clerk to Police Superintendent, Káthiáwár*)	1885
Chhaganlál Anoprám	1870
Chhelshankar Umiáshankar	,,
Chhotálál Girdharlál. (*Bagasra Thánadár.*)	1885
Chhotálál Umedrám. (*Since retired*)	1869
Dayálji Mánekchand	1870
Dayáshankar Balvantráe (*Clerk in the Account Branch*)	1885
Dayáshankar Jesukhrám. (*Thánadár, Páliyád*)	1885
Durgáshankar Mayáshankar. (*Sheristedár Deputy Assistant, Gohelwád*)	,,
Ganesh Gangádhar	,,
Ganesh Mándanji	1869
Harchand Indarji. (*District Accountant, Sorath*)	1885
Jagjivan Utamchand. (*Aval Karkun, Hazur Vernacular Office*)	1885
Jamiyatrám Shambhurám	1869
Jasbhái Válábhái	1870
Jasvantráe Bajibhái	,,
Jethábhái Mangaldás. (*Serving in the Educational Department*)	1885
Jesukhrám Lakshmirám	,,
Kálidás Ravidat. (*Mengni Manager*)	1870
Kaliánráe Reváshankar. (*Dasáda Thánadár*)	,,
Kaliánráe Dámodarráe. (*Sheristedár, Hálár Pránt*)	1885
Keshavlál Chunilál	1869

Krashnarám Laxmirám........................... 1885
Kripáshankar Umiáshankar 1870
Kuvarji Popat. (*Serving in the Educational Department*)......... 1885
Lalubhái Haribhái. (*Dhrápha Thánadár*)......... „
Mánekchand Tulshi. (*Serving in Bajána Táluka*) 1870
Máneklál Nágardás. (*Serving in the Educational Department*) 1885
Manishankar Keshavlál. (*Bhoika Thánadár*)...... „
Manishankar Rámeshvar. (*Chamárdi Thánadár*). „
Monji Virji (1*st Karkun, Lodhika Thána*)......... 1885
Mulchand Popat. (*Mulila Thánadár*)............... 1885
Motichand Tulshi. (*Serving in Rájkot State*)...... 1870
Mulji Vanmálidás.................................... 1870
Nánálál Shivshankar. (*Sheristedár, Deputy Assistant, Sorath Piánt*)................................ 1885
Nánálál Himatrám (*Writer, Hálár Piánt Office*) „
Nandlál Monji. (*Serving in the Educational Department*). .... „
Náranji Sunderji (*Opium Warehouse Superintendent*)... 1870
Nasarvánji Dádábhái (*Songadh Station Thánadár*) „
Nathu Nánábhái (*Deputy Assistant, Sorath Piánt*)... 1869
Prabháshankar Dalpatrám (*Serving in Manavadar Táluka*)..................................... 1869
Parmánanddás Harjivandás (*Chotila Thánadár*)... 1870
Piánshankar Velji................................. 1870
Piánjivan Nathubhái (*Writer, Jhálávád Piánt Office*)... 1885
Premchand Umedchand (*Chok Thánadár*)......... „
Ratanshi Hemji.. „
Ratilál Prabháshankar.............................. 1870
Ráoji Rámji.. „
Rughnáth Premchand.................................. 1885
Sundarji Mulji (*Serving in the Eductional Department*)... „

Trikamráe Gulábráe........................... 1870
Trikamdás Narsidás.................................. ,,
Vághji Velji (*Serving in the Agency Press*)......... 1885
Vámanráo Bálkrashna (*Wadhwán District Thánadár*).. 1870
Vishvanáth Sadárám (*Serving in the Educational Department*).. 1885
Vithalrao Himatrám (*Sheristedár, Sorath Pránt*) ,,

થાણદારની પરીક્ષામાં પાસ થએલા શખસોનાં નામ.

નામ.	ક્યા વર્ષમાં પાસ થયા તે.
અરજુન નાનજી (કેળવણી ખાતામાં નોકર છે).................	૧૮૮૫
અમૃતલાલ દલપતરામ (હાલાર ડેપ્યુટી સાહેબના શીરસ્તેદાર છે)...	,,
કલ્યાણરાય રેવાશંકર (દશાડા થાણદાર છે).....................	૧૮૭૦
કલ્યાણરાય દામોદરરાય (હાલાર પ્રાંતના શીરસ્તેદાર છે)............	૧૮૮૫
કાળીદાસ રવીદત્ત (મેંગણી મેનેજર છે.)	૧૮૭૦
કુવરજી પોપટ (કેળવણી ખાતામાં નોકર છે)..................	૧૮૮૫
કેશવલાલ ચુનીલાલ..	૧૮૬૯
કૃશ્નરામ લક્ષ્મીરામ..	૧૮૮૫
કૃપાશંકર ઉમીઆશંકર..	૧૮૭૦
ગણેશ ગંગાધર...	૧૮૮૫
ગણેશ માંડણજી...	૧૮૬૯
છગનલાલ અનોપરામ...	૧૮૭૦
છેલશંકર ઉમીઆશંકર..	,,
છોટાલાલ ઉમેદરામ (પેનશન લીધું)............................	૧૮૬૯
છોટાલાલ ગીરધરલાલ (બગશરા થાણદારછે).....................	૧૮૮૫
જગજીવન ઉત્તમચંદ (હજુર ગુજરાતી આફીસના પહેલા કારકુન)...	,,
જમીયતરામ શંભુરામ..	૧૮૬૯
જસવંતરાય બજીભાઇ..	૧૮૭૦
જસભાઇ વાલાભાઇ..	,,

જેઠાલાલ મંગળદાસ (કેળવણીખાતામાં નોકરછે)................... ૧૮૮૫
જેસુખરામ લક્ષ્મીરામ.. ,,
ત્રીકમરાય ગુલાબરાય.. ૧૮૭૦
ત્રીકમદાસ નરસીદાસ.. ,,
દયાલજી માણેકચંદ.. ૧૮૭૦
દયાશંકર જેસુખરામ (પાળીઆદ થાણદાર)........................ ૧૮૮૫
દયાશંકર બળવંતરાય (એકાઊંટ આફીસમાં કલાર્કછે)................ ,,
દુરગાશંકર મયાશંકર (ગોહેલવાડ ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ સાહેબના શીરસ્તેદાર) ૧૮૮૫
નથુ નાનાભાઇ (સોરઠ ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટ સાહેબ)................ ૧૮૬૯
નંદલાલ માનજી (કેળવણી ખાતામાં નોકર છે).................... ૧૮૮૫
નસરવાનજી દાદાભાઇ (સોનગઢ થાણદાર)......................... ૧૮૭૦
નાનાલાલ શીવશંકર (સોરઠ ડેપ્યુટી આસીસ્ટંટના શીરસ્તેદાર)...... ૧૮૮૫
નાનાલાલ હીમતરામ (હાલાર પ્રાંત રાઇટર)........................ ,,
નારણજી સુંદરજી (ઓપીયમ સુપ્રીનટેન્ડેન્ટ)...................... ૧૮૭૦
પ્રભાશંકર દલપતરામ (માણાવદરના કારભારી) ૧૮૬૯
પ્રમાણંદાસ હરજીવનદાસ (ચોટીલા થાણદાર)..................... ૧૮૭૦
પ્રાણશંકર વેલજી... ,,
પ્રેમચંદ ઉમેદચંદ (ચોક થાણદાર)................................ ૧૮૮૫
પ્રાણજીવન નથુભાઇ (ઝાલાવાડ પ્રાંત રાઇટર)...................... ,,
બેજનજી રૂસ્તમજી (વઢવાણ સ્ટેશન આફીસર)..................... ૧૮૮૫
ભગવાનલાલ બળવંતરાય (પોલીસ સુપ્રીનટેન્ડેન્ટ સાહેબના રાઇટર). ,,
મણીલાલ કેશવલાલ (ભાઇકા થાણદાર)............................ ,,
મણીશંકર રામેશ્વર (અમારડી થાણદાર).......................... ,,
માણેકચંદ તુલશી (બજાણાના કારભારી) ૧૮૭૦
માણેકલાલ નાગરદાસ (કેળવણી ખાતામાં નોકર છે)................ ૧૮૮૫
મુળજી વનમાળીદાસ.. ૧૮૭૦
મુલચંદ પોપટ (મુળીલા થાણદાર)................................ ૧૮૮૫
માનજી વીરજી (લોધીકા થાણદારના પેહેલા કારકુન)............... ,,
મોતીચંદ તુલશી (રાજકોટના કારભારી)........................... ૧૮૭૦

રતનશી હીમજી.. ૧૮૮૫
રતીલાલ પ્રભાશંકર.. ૧૮૭૦
રાવજી રામજી.. „
રૂગનાથ પ્રેમચંદ.. ૧૮૮૫
લલુભાઇ હરીભાઇ (ધ્રાફા થાણદાર)........................ „
વાઘજી વેલજી (એજન્સી પ્રેસમાં નોકર છે)........................ ૧૮૮૫
વામનરાવ બાળકૃશ્ન (વઢવાણ ડીસ્ટ્રીક્ટ થાણદાર)........................ ૧૮૭૦
વીઠલરાય હીમતરામ (સોરઠ પ્રાંતના શીરસ્તેદાર)........................ ૧૮૮૫
વિશ્વનાથ સદારામ (કેળવણી ખાતામાં નોકર છે)........................ „
સુંદરજી મુળજી (કેળવણી ખાતામાં નોકર છે)........................ „
હરચંદ આંદરજી (સોરઠ ડીસ્ટ્રીક્ટ એકાંઊંટંટ)........................ „

POLITICAL AGENTS OF KÁTHIÁWÁR.

Captain R. Barnewall, Political Agent, from 1820 to 1826.
Captain G. J. Wilson, Acting Political Agent, from October 1826 to December 1827.
Captain W. Ingles, in charge from December 1827 to March 1828.
Mr. D. A. Blane, Political Agent, from March 1828 to May 1831.
Captain W. Lang, in charge from May to June 1831.
Mr. J. P. Willoughby, Political Agent, from June to November 1831.
Captain W. Lang, Acting Political Agent, from November 1831 to October 1832.
Mr. J. P. Willoughby, Political Agent, from October 1832 to October 1835.
Captain W. Lang, in charge from October 1835 to March 1836.
Mr. James Erskine, Political Agent, from March 1836 to August 1839.

Captain LeGrand Jacob, Acting Political Agent, from August to December 1839.

Mr. D. A. Blane, Political Agent, from January 1840 to May 1841.

Captain LeGrand Jacob, Acting Political Agent, from May 1841 to December 1842.

Mr. A. Malet, Political Agent, from December 1842 to May 1845.

Colonel W. Lang, Political Agent, from May 1845 to February 1859.

Captain J. T. Barr, Political Agent, from February to August 1859.

Mr. A. Kinloch Forbes, and Captain A. Y. Shortt, acting during Captain J. T. Barr's absence on sick leave, from August 1859 to December 1860.

Major J. T. Barr, Political Agent, from December 1860 to July 1862.

Major W. W. Anderson, acted until Major R. H. Keatinge's arrival from 5th July 1862 to 30th January 1863.

Colonel R. H. Keatinge, Political Agent, from 31st January 1863 to 8th July 1867.

Colonel W. W. Anderson, Political Agent, from 9th July 1867 to 31st May 1870.

Colonel S. C. Law, Acting Political Agent, from 1st June to 28th September 1870.

Colonel W. W. Anderson, Political Agent, from 29th September 1870 to 25th November 1872.

Colonel C. W. Walker, Acting Political Agent, from 26th November 1872 to 28th January 1873.

Mr. J. B. Peile, Acting Political Agent, from 29th January 1873 to 29th January 1874.

Colonel W. W. Anderson, Political Agent, from 30th January to 7th November 1874.

Mr. J. B. Peile, Political Agent, from 8th November 1874 to 22nd October 1875.

Captain C. Wodehouse, in charge from 23rd October to 23rd November 1875.
Mr. J. B. Peile, Political Agent, from 24th November 1875 to 3rd December 1876.
Major J. W. Watson, in charge from 4th December 1876 to 19th January 1877.
Mr. J. B. Peile, Political Agent, from 20th January 1877 to 28th May 1878.
Major A. M. Phillips, in charge from 29th May to 2nd June 1878.
Colonel L. C. Barton, Political Agent, from 3rd June 1878 to 23rd November 1879.
Major C. Wodehouse, Acting Political Agent, from 24th November 1879 to 23rd January 1880.
Colonel L. C. Barton, Political Agent, from 24th January 1880 to 23rd September 1883.
Colonel E. W. West, Political Agent, from 24th September 1883 to 13th September 1885.
Colonel H. L. Nutt, Acting Political Agent, from 14th September 1885 to 8th January 1886.
Colonel J. W. Watson, Political Agent, from 9th January to 17th July 1886.
Colonel C. Wodehouse, present Acting Political Agent, from 18th July 1886.

કાઠીયાડના પોલીટીકલ એજંટ સાહેબો.

ક્યાપટન આર. બાર્નવેલ, પોલીટીકલ એજંટ, સને ૧૮૨૦ થી ૧૮૨૬ સુધી.
ક્યાપટન જી. જે. વીલસન આક્ટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, અક્ટોબર ૧૮૨૬ થી ડીસેંબર ૧૮૨૭ સુધી.
ક્યાપટન ડબ્લ્યુ. ઈંગલસ, ઈનિચાર્જ, ડીસેંબર ૧૮૨૭ થી માર્ચ ૧૮૨૮ સુધી.
મીસ્તર ડી. એ. બ્લેન, પોલીટીકલ એજંટ, માર્ચ ૧૮૨૮ થી મેએ ૧૮૩૧ સુધી.

કયાપટન ડબ્લ્યુ. લાંગ, ઇનચાર્જ, મેથી જુન ૧૮૩૧ સુધી.

મીસ્તર જે. પી વીલ્હબી, પોલીટીકલ એજંટ, જુનથી નવેંબર ૧૮૩૧ સુધી.

કયાપટન ડબ્લ્યુ. લાંગ આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, નવેંબર ૧૮૩૧ થી અકટોબર ૧૮૩૨ સુધી.

મીસ્તર જે. પી. વીલ્હબી, પોલીટીકલ એજંટ, અકટોબર ૧૮૩૨ થી અકટોબર ૧૮૩૫ સુધી.

કયાપટન ડબ્લ્યુ. લાંગ, ઇનચાર્જ, અકટોબર ૧૮૩૫ થી માર્ચ ૧૮૩૬ સુધી.

મીસ્તર જેમ્સ અરસકીન, પોલીટીકલ એજંટ, માર્ચ ૧૮૩૬ થી આગસ્ટ ૧૮૩૯ સુધી.

કયાપટન લી'ગ્રાંડ જેકબ, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, આગષ્ટથી ડીસેંબર ૧૮૩૯ સુધી.

મીસ્તર ડી. એ. બ્લેન, પોલીટીકલ એજંટ, જાનેવારી ૧૮૪૦ થી મેએ ૧૮૪૧ સુધી.

કયાપટન લી'ગ્રાંડ જેકબ, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, મેએ ૧૮૪૧ થી ડીસેંબર ૧૮૪૨ સુધી.

મીસ્તર એ. માલેટ, પોલીટીકલ એજંટ, ડીસેંબર ૧૮૪૨ થી મેએ ૧૮૪૫ સુધી.

કર્નલ ડબ્લ્યુ. લાંગ, પોલીટીકલ એજંટ, મેએ ૧૮૪૫ થી ફેબરવારી ૧૮૫૯ સુધી.

કયાપટન જે. ટી. બાર, પોલીટીકલ એજંટ, ફેબરવારીથી અગષ્ટ ૧૮૫૯ સુધી.

મીસ્તર એ. કીનલાક ફાર્બસ અને કયાપટન એ. વાઇ. શાર્ટ, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, કયાપટન બાર સાહેબ માંદગીની રજા ઉપર તે દરમીઆન, અગષ્ટ ૧૮૫૯ થી ડીસેંબર ૧૮૬૦ સુધી.

મેજર જે. ટી. બાર, પોલીટીકલ એજંટ, ડીસેંબર ૧૮૬૦ થી જુલાઇ ૧૮૬૨ સુધી.

મેજર ડબ્લ્યુ. ડબ્લ્યુ. આંનડરસન,' આકટીંગ, ૫મી જુલાઇ સને ૧૮૬૨થી ૩૦ જાનેવારી સને ૧૮૬૩, મેજર આર. એચ. કીટીંજ સાહેબના આવતાં સુધી.

કર્નલ આર. એચ. કીટીંજ, પોલીટીકલ એજંટ, ૩૧મી જાનેવારી ૧૮૬૩ થી ૮મી જુલાઇ ૧૮૬૭ સુધી.

કર્નલ ડબ્લ્યુ. ડબ્લ્યુ. આંડરસન, પોલીટીકલ એજંટ, ૯મી જુલાઇ સને ૧૮૬૭ થી ૩૧મી મેએ ૧૮૭૦ સુધી.

કર્નલ એસ. સી. લા, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, ૧લી જુનથી ૨૮મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૭૦ સુધી.

કર્નલ ડબ્લ્યુ. ડબ્લ્યુ. આંનડરસન, પોલીટીકલ એજંટ, ૨૯મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૭૦ થી ૨૫મી નવેમ્બર ૧૮૭૨ સુધી.

કર્નલ સી. ડબ્લ્યુ. વાકર, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, ૨૬મી નવેમ્બર ૧૮૭૨ થી ૨૮મી જાનેવારી ૧૮૭૩ સુધી.

મીસ્તર જે. બી. પીલ, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, ૨૯મી જાનેવારી ૧૮૭૩ થી ૨૯મી જાનેવારી ૧૮૭૪ સુધી.

કર્નલ ડબ્લ્યુ. ડબ્લ્યુ. આંનડરસન, પોલીટીકલ એજંટ, ૩૦મી જાનેવારીથી ૭મી નવેમ્બર ૧૮૭૪ સુધી.

મીસ્તર જે. બી. પીલ, પોલીટીકલ એજંટ, ૮મી નવેમ્બર ૧૮૭૪ થી ૨૨મી અકટોબર ૧૮૭૫ સુધી.

ક્યાપટન સી. વુડહાઉસ, ઇનચાર્જ, ૨૩મી અકટોબરથી ૨૩મી નવેમ્બર ૧૮૭૫ સુધી.

મીસ્તર જે. બી. પીલ, પોલીટીકલ એજંટ ૨૪મી નવેમ્બર ૧૮૭૫ થી ૩જી ડીસેમ્બર ૧૮૭૬ સુધી.

મેજર જે. ડબ્લ્યુ. વાટસન, ઇનચાર્જ, ૪થી ડીસેમ્બર ૧૮૭૬ થી ૧૯મી જાનેવારી ૧૮૭૭ સુધી.

મીસ્તર જે. બી. પીલ, પોલીટીકલ એજંટ, ૨૦મી જાનેવારી ૧૮૭૭ થી ૨૮મી મેએ ૧૮૭૮ સુધી.

મેજર એ. એમ. ફીલીપ્સ, ઇનચાર્જ, ૨૯મી મેએથી ૨ જી જુન ૧૮૭૮ સુધી.

કર્નલ એલ. સી. બારટન, પોલીટીકલ એજંટ, ૩જી જુન ૧૮૭૮ થી ૨૩મી નવેમ્બર ૧૮૭૯ સુધી.

મેજર સી. વુડહાઉસ, આકટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, ૨૪મી નવેમ્બર ૧૮૭૯ થી ૨૩મી જાનેવારી ૧૮૮૦ સુધી.

કર્નલ એલ. સી. બારટન, પોલીટીકલ એજંટ, ૨૪મી જાનેવારી સને ૧૮૮૦ થી ૨૩મી સપટેમ્બર ૧૮૮૩ સુધી.

કર્નલ ઇ. ડબ્લ્યુ. વેસ્ટ, પોલીટીકલ એજંટ. ૨૪મી સપટેમ્બર ૧૮૮૩ થી ૧૩મી સપટેમ્બર ૧૮૮૫ સુધી.

કર્નલ એચ. એલ. નટ. આક્ટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, ૧૪મી સપટેમ્બર ૧૮૮૫થી ૮મી જાનેવારી ૧૮૮૬ સુધી.

કર્નલ જે. ડબ્લ્યુ. વાટસન, ૯મી જાનેવારી ૧૮૮૬ થી ૧૭મી જુલાઇ ૧૮૮૬ સુધી.

કર્નલ સી. વુડહાઉસ, હાલના આક્ટીંગ પોલીટીકલ એજંટ, ૧૮મી જુલાઇ ૧૮૮૬થી.

HOLIDAYS.

General (public offices closed).

New year's day..........1 Day.	The Queen's Birthday..1 Day.
Good Friday ....1 „	Christmas day.........1 „

Christians.

Easter Holidays.......2 Days.	Pentecost Holidays....2 Days.
Ascension Day.........1 Day.	Christmas Holidays...6 „

Hindu.

Makar Sankránt........1 Day.	Gokal Ashtami. ....1 Day.
Máha Shivrátri. ....1 „	Ganesh Chaturthi. ....1 „
Holi.. ....2 Days.	Dasara...................1 „
Rámnavmi ....1 Day.	Diwáli. ....2 Days.
Nárali Purnima..........1 „	

PÁRSI.

Jamshidi Naoroz.......1 Day.
Ábán Jasan.............1 „
Ádar Feast...............1 „
Farwardin Jasan........1 „
Gátha Gahambárs or Pateti. ....3 Days.
Naoroz or New year's Day. ....1 Day.
Khurdád Feast and Valáva. ....2 Days.
Atasbehrám Shalgiri...1 Day.

MAHOMEDAN—SUNNI.

Ghilan.....................1 Day.
Miraj-i-Mahmad.. ......1 „
Shab-i-Barát ....1 „
Lailát-ul-Kadra.........1 „
Ramzán 'Id...............2 Days.
Máhim Fair. ....1 Day.
Bakri 'Id. ....1 „
Ashura......................2 Days.
Baria Wafát............1 Day.

MAHOMEDAN—SHIÁH.

Katle Imám Ali.......1 Day.
Hazrat Ali. ....1 „
Ramzán 'Id............2 Days.
Bakri 'Id ....1 Day.
'Id Gadir............... 1 „
Ashura ....2 Days.
Chihlum ....1 Day.
Katle Imám Hussen...1 „
'Id Maolud..............1 „

તેહેવારો.

સાધારણ તેહેવારો (સરકારી આફીસો બંધ).

ઇંગ્રેજ લોકોનું નવું વરસ.. ૧ દીવસ.
ગુડફ્રાઇડે............... ૧ „
રાણીનો જન્મ દીવસ..... ૧ દીવસ.
ક્રીસ્ટમસ ડે અથવા નાતાલ ૧ „

ક્રીશ્ચીયન લોકોના.

ઇસ્ટર હોલીડેઝ......... ૨ દીવસ.
એસેન્સન ડે............ ૧ „
પેન્ટીકાસ્ટ હાલીડેઝ...... ૨ દીવસ.
ક્રીસ્ટમસ હાલીડેઝ...... ૬ „

હીંદુ લોકોના.

મકરસંક્રાંત............. ૧ દીવસ.
મહાશીવરાત્રી............ ૧ ,,
હોળી .... ૨ ,,
રામનવમી............... ૧ ,,
નાળીયેરી પુનમ યાને બળેવ............... ૧ ,,
ગોકળ અષ્ટમી યાને જન્મા અષ્ટમી........ ૧ દીવસ.
ગણેશ ચોથ .... ૧ ,,
દસેરા .... ૧ ,,
દીવાળી................ ૨ ,,

પારશી લોકોના.

જમશેદી નવરોઝ...... ૧ દીવસ.
આબાન જસન .... ૧ ,,
આદર પરબ .... ૧ ,,
ફરવરદીન જસન......... ૧ ,,
ગાથા ગંબારો અને પતેતી. ૩ ,,
નવરોઝ અથવા નવા વરસનો દીવસ........... ૧ દીવસ.
ખુરદાદ સાલ અને વળાવા. ૨ ,,
આતસ બેહેરામ શાલગીરી. ૧ ,,

મુસલમાન—સુની.

ધીલન.............. ૧ દીવસ.
મેરાજે મહમદ......... ૧ ,,
શબે બરાત........... ૧ ,,
લઇલાતુલકદર .... ૧ ,,
રમઝાન ઇદ............ ૨ ,,
મહીમનો મેળો......... ૧ દીવસ.
બકરીઇદ .... ૧ ,,
આશુંરા .... ૨ ,,
બારેવફાત............ ૧ ,,

મુસલમાન—શીઆ.

કતલેઇમામ અલી....... ૧ દીવસ.
હઝરત અલી........... ૧ ,,
રમઝાન ઇદ........... ૨ ,,
બકરી ઇદ............. ૧ ,,
ઇદ ગદીર.............. ૧ ,,
આશુંરા .... ૧ દીવસ.
ચીલ્હમ.............. ૧ ,,
કતલેઇમામ હુસેન....... ૧ ,,
મોલદ................ ૧ ,,

ALMANAC FOR 100 YEARS, from 1800 to 1900,

Showing how to find at once the days of the Month and Week in any year, past present, and future.

REFERENCE LETTERS.								DAYS OF THE MONTH.						
A	N	C	U	O	I	E								
			1800	1	2	3		1	2	3	4	5	6	7
—	4	5	6	7	—	8		8	9	10	11	12	13	14
9	10	11	——	12	13	14		15	16	17	18	19	20	21
15	——	16	17	18	19	—		22	23	24	25	26	27	28
20	21	22	23	—	24	25		29	30	31				
26	27	—	28	29	30	31								
—	32	33	34	35	—	36								
37	38	39	——	40	41	42	January, October...	A	E	I	O	U	C	N
43	——	44	45	46	47	—	May	E	I	O	U	C	N	A
48	49	50	51	—	52	53								
54	55	—	56	57	58	59	August.	I	O	U	C	N	A	E
—	60	61	62	63	—	64	February, November March.	O	U	C	N	A	E	I
65	66	67	——	68	69	70								
71	——	72	73	74	75	—								
76	77	78	79	—	80	81	June.	U	C	N	A	E	I	O
82	83	—	84	85	86	87	September, December.	C	N	A	E	I	O	U
—	88	89	90	91	—	92								
93	94	95	——	96	97	98								
99	1900						April, July... ..	N	A	E	I	O	U	C

Find the same letter in the right of the month which is in the reference line above the year, and over it are all the Sundays in the month.

For Leap Year. Use the reference letter above the Blank which precedes the year, for January and February, and that which is above the year for the other 10 months.

Example. Find the 24th of October 1836. The reference letter above the year 36 is E. Look for E on the right of October and over it are all the Sundays in October, which are on the 2nd, 9th, 16th, 23rd and 30th. The next line is of course all the Mondays, so that the 24th is on a Monday, the following line is all the Tuesdays in October, and so on.

૧૦૦ વરશનું પંચાગ.

સન ૧૮૦૦ ની સાલથી તે સન ૧૯૦૦ ની સાલ સુધી.

ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યનાં દરેક વર્ષમાં, અઠવાડીયાં તથા મહીનાના દીવસ આ પંચાગથી તુરત માલુમ પડશે.

સંબંધ રાખનાર અક્ષર.								મહીનાના દીવસ.						
અ.	ન.	ક.	યુ.	ઓ	ઈ.	એ.								
								૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
			૧૮૦૦	૧	૨	૩		૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
—	૪	૫	૬	૭	—	૮		૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧
૯	૧૦	૧૧	——	૧૨	૧૩	૧૪		૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
૧૫	——	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	—		૨૯	૩૦	૩૧				
૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	—	૨૪	૨૫								
૨૬	૨૭	—	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧								
—	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	—	૩૬	જાનેવારી, અક-							
૩૭	૩૮	૩૯	——	૪૦	૪૧	૪૨	ટોબર.	અ	એ	ઇ	ઓ	યુ	ક	ન
૪૩	——	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	—	મેએ.	એ	ઇ	ઓ	યુ	ક	ન	અ
૪૮	૪૯	૫૦	૫૧	—	૫૨	૫૩	આગષ્ટ..........	ઇ	ઓ	યુ	ક	ન	અ	એ
૫૪	૫૫	—	૫૬	૫૭	૫૮	૫૯	ફેબ્રુવારી, નવેમ્બર,							
—	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	—	૬૪	માર્ચ..........	ઓ	યુ	ક	ન	અ	એ	ઇ
૬૫	૬૬	૬૭	——	૬૮	૬૯	૭૦	જુન.	યુ	ક	ન	અ	એ	ઇ	ઓ
૭૧	——	૭૨	૭૩	૭૪	૭૫	—	સપટેમ્બર, ડીસે-							
૭૬	૭૭	૭૮	૭૯	—	૮૦	૮૧	મ્બર..........	ક	ન	અ	એ	ઇ	ઓ	યુ
૮૨	૮૩	—	૮૪	૮૫	૮૬	૮૭	એપ્રીલ, જુલાઇ.	ન	અ	એ	ઇ	ઓ	યુ	ક
—	૮૮	૮૯	૯૦	૯૧	—	૯૨								
૯૩	૯૪	૯૫	——	૯૬	૯૭	૯૮								
૯૯	૧૯૦૦													

જે સાલનો દીવાર જોવો હોય તે સાલની ઉપરનો સંબધ રાખનાર અક્ષર જોવો. અને તે અક્ષર જે મહીનાનો દીવાર જોવો હોય તે મહીનાના જમણા હાથ તરફથી શોધી કાહાડવો. અને તે અક્ષરને મથાળે જે તારીખો લખેલી છે, તે દરેક મહીનાના રવીવાર સમજવા; પણ અધીક દીવસના વર્ષ બાબત જોવું હોય તો, જે સાલમાં અધીક દીવસ હોય તે સાલના ડાબી બાજુના ખાનામાં લીટી કરેલી છે તે ખાનાનો સંબંધ રાખનાર મથાળાનો અક્ષર ફક્ત જાનેવારી અને ફેબરવારી માસનો દીવસ જોવો હોય ત્યારે જોવો, અને બાકીના દસ માસને માટે તે સાલનો આંકડો જે ખાનામાં લખ્યો હોય તે સાલની ઉપરનો સંબંધ રાખનાર અક્ષર જોવો.

દાખલો.—સને ૧૮૩૬ ના અક્ટોબર મહીનાની ૨૪ મી તારીખે કીઓ વાર હતો તે શોધી કાહાડવું હોય, તો તે સાલનો સંબંધ રાખનાર અક્ષર "(એ)" છે તો અક્ટોબર માસની જમણી બાજુએ "એ" ગોતી કાહાડવો, અને તે "એ" ની ઉપરની ૨ જી, ૯ મી, ૧૬ મી, ૨૩ મી અને ૩૦ મી તારીખે રવીવાર છે, અને તેની પાસેના બીજા ખાના માહેલી તારીખો સોમવાર છે. એટલે ૨૪ મી તારીખે સોમવાર અને તે પછીના ખાનામાં લખેલી તારીખે તેજ મહીનાના મંગળવાર, પછી બુધવાર વગેરે.

TABLE OF DAILY PAY OR ALLOWANCE.

From 1 to 1,000, for a month of 28, 29, 30 or 31 days.

Rupees per month.	Month of 28 days.			Month of 29 days.			Month of 30 days.			Month of 31 days.		
	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.
1	0	0	7	0	0	7	0	0	6	0	0	6
2	0	1	2	0	1	1	0	1	1	0	1	0
3	0	1	9	0	1	8	0	1	7	0	1	7
4	0	2	3	0	2	3	0	2	2	0	2	1
5	0	2	10	0	2	9	0	2	8	0	2	7
6	0	3	5	0	3	4	0	3	2	0	3	1
7	0	4	0	0	3	10	0	3	9	0	3	7
8	0	4	7	0	4	5	0	4	3	0	4	2
9	0	5	2	0	5	0	0	4	10	0	4	8
10	0	5	9	0	5	6	0	5	4	0	5	2
11	0	6	3	0	6	1	0	5	10	0	5	8
12	0	6	10	0	6	7	0	6	5	0	6	2
13	0	7	5	0	7	2	0	6	11	0	6	9
14	0	8	0	0	7	9	0	7	6	0	7	3
15	0	8	7	0	8	3	0	8	0	0	7	9
16	0	9	2	0	8	10	0	8	6	0	8	3
17	0	9	9	0	9	5	0	9	1	0	8	9
18	0	10	3	0	9	11	0	9	7	0	9	3
19	0	10	10	0	10	6	0	10	2	0	9	10
20	0	11	5	0	11	0	0	10	8	0	10	4
21	0	12	0	0	11	7	0	11	2	0	10	10
22	0	12	7	0	12	2	0	11	9	0	11	4
23	0	13	2	0	12	8	0	12	3	0	11	10
24	0	13	9	0	13	3	0	12	10	0	12	5
25	0	14	3	0	13	10	0	13	4	0	12	11
26	0	14	10	0	14	4	0	13	10	0	13	5
27	0	15	5	0	14	11	0	14	5	0	13	11
28	1	0	0	0	15	5	0	14	11	0	14	5

Rupees per month.	Month of 28 days.			Month of 29 days.			Month of 30 days.			Month of 31 days.		
	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.	Rs.	a.	p.
29	1	0	7	1	0	0	0	15	6	0	15	0
30	1	1	2	1	0	7	1	0	0	0	15	6
31	1	1	9	1	1	1	1	0	6	1	0	0
32	1	2	3	1	1	8	1	1	1	1	0	6
33	1	2	10	1	2	2	1	1	7	1	1	0
34	1	3	5	1	2	9	1	2	2	1	1	7
35	1	4	0	1	3	4	1	2	8	1	2	1
36	1	4	7	1	3	10	1	3	2	1	2	7
37	1	5	2	1	4	5	1	3	9	1	3	1
38	1	5	9	1	5	0	1	4	3	1	3	7
39	1	6	3	1	5	6	1	4	10	1	4	1
40	1	6	10	1	6	1	1	5	4	1	4	8
41	1	7	5	1	6	7	1	5	10	1	5	2
42	1	8	0	1	7	2	1	6	5	1	5	8
43	1	8	7	1	7	9	1	6	11	1	6	2
44	1	9	2	1	8	3	1	7	6	1	6	9
45	1	9	9	1	8	10	1	8	0	1	7	3
46	1	10	3	1	9	5	1	8	6	1	7	9
47	1	10	10	1	9	11	1	9	1	1	8	3
48	1	11	5	1	10	6	1	9	7	1	8	9
49	1	12	0	1	11	0	1	10	2	1	9	3
50	1	12	7	1	11	7	1	10	8	1	9	10
100	3	9	2	3	7	2	3	5	4	3	3	7
200	7	2	3	6	14	4	6	10	8	6	7	3
300	10	11	5	10	5	6	10	0	0	9	10	10
400	14	4	7	13	12	8	13	5	4	12	14	5
500	17	13	9	17	3	10	16	10	8	16	2	1
600	21	6	10	20	11	0	20	0	0	19	5	8
700	25	0	0	24	2	2	23	5	4	22	9	3
800	28	9	2	27	9	5	26	10	8	25	12	11
900	32	2	3	31	0	7	30	0	0	29	0	6
1,000	35	1	5	34	7	9	33	5	4	32	4	2

દરરોજનો પગાર જોવાનું કોષ્ટક.

૨૮, ૨૯, ૩૦, અને ૩૧ દીવસના મહીના મુજબ એક રૂપીયાથી એક હજાર રૂપીયા સુધીના પગાર પ્રમાણે દરરોજ શું થાય છે તે.

રૂપીઆ.	૨૮ દીવસનો મહીનો			૨૯ દીવસનો મહીનો			૩૦ દીવસનો મહીનો			૩૧ દીવસનો મહીનો		
	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ,	આ.	પા.
૧	૦	૦	૭	૦	૦	૭	૦	૦	૬	૦	૦	૬
૨	૦	૧	૨	૦	૧	૧	૦	૧	૧	૦	૧	૦
૩	૦	૧	૯	૦	૧	૮	૦	૧	૭	૦	૧	૭
૪	૦	૨	૩	૦	૨	૩	૦	૨	૨	૦	૨	૧
૫	૦	૨	૧૦	૦	૨	૯	૦	૨	૮	૦	૨	૭
૬	૦	૩	૫	૦	૩	૪	૦	૩	૨	૦	૩	૧
૭	૦	૪	૦	૦	૩	૧૦	૦	૩	૯	૦	૩	૭
૮	૦	૪	૭	૦	૪	૫	૦	૪	૩	૦	૪	૨
૯	૦	૫	૨	૦	૫	૦	૦	૪	૧૦	૦	૪	૮
૧૦	૦	૫	૯	૦	૫	૬	૦	૫	૪	૦	૫	૨
૧૧	૦	૬	૩	૦	૬	૧	૦	૫	૧૦	૦	૫	૮
૧૨	૦	૬	૧૦	૦	૬	૭	૦	૬	૫	૦	૬	૨
૧૩	૦	૭	૫	૦	૭	૨	૦	૬	૧૧	૦	૬	૯
૧૪	૦	૮	૦	૦	૭	૯	૦	૭	૬	૦	૭	૩
૧૫	૦	૮	૭	૦	૮	૩	૦	૮	૦	૦	૭	૯
૧૬	૦	૯	૨	૦	૮	૧૦	૦	૮	૬	૦	૮	૩
૧૭	૦	૯	૯	૦	૯	૫	૦	૯	૧	૦	૮	૯
૧૮	૦	૧૦	૩	૦	૯	૧૧	૦	૯	૭	૦	૯	૩
૧૯	૦	૧૦	૧૦	૦	૧૦	૬	૦	૧૦	૨	૦	૯	૧૦
૨૦	૦	૧૧	૫	૦	૧૧	૦	૦	૧૦	૮	૦	૧૦	૪
૨૧	૦	૧૨	૦	૦	૧૧	૭	૦	૧૧	૨	૦	૧૦	૧૦
૨૨	૦	૧૨	૭	૦	૧૨	૨	૦	૧૧	૯	૦	૧૧	૪
૨૩	૦	૧૩	૨	૦	૧૨	૮	૦	૧૨	૩	૦	૧૧	૧૦
૨૪	૦	૧૩	૯	૦	૧૩	૩	૦	૧૨	૧૦	૦	૧૨	૫
૨૫	૦	૧૪	૩	૩	૧૩	૧૦	૦	૧૩	૪	૦	૧૨	૧૧
૨૬	૦	૧૪	૧૦	૦	૧૪	૪	૦	૧૩	૧૦	૦	૧૩	૫
૨૭	૦	૧૫	૫	૦	૧૪	૧૧	૦	૧૪	૫	૦	૧૩	૧૧
૨૮	૧	૦	૦	૦	૧૫	૫	૦	૧૪	૧૧	૦	૧૪	૫

રૂપીયા.	૨૮ દીવસનો મહીનો			૨૯ દીવસનો મહીનો			૩૦ દીવસનો મહીનો			૩૧ દીવસનો મહીનો		
	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.
૨૯	૧	૦	૭	૧	૦	૦	૦	૧૫	૬	૦	૧૫	૦
૩૦	૧	૧	૨	૧	૦	૭	૧	૦	૦	૦	૧૫	૬
૩૧	૧	૧	૯	૧	૧	૧	૧	૦	૬	૧	૦	૦
૩૨	૧	૨	૩	૧	૧	૮	૧	૧	૧	૧	૦	૬
૩૩	૧	૨	૧૦	૧	૨	૨	૧	૧	૭	૧	૧	૦
૩૪	૧	૩	૫	૧	૨	૯	૧	૨	૨	૧	૧	૭
૩૫	૧	૪	૦	૧	૩	૪	૧	૨	૮	૧	૨	૧
૩૬	૧	૪	૭	૧	૩	૧૦	૧	૩	૨	૧	૨	૭
૩૭	૧	૫	૨	૧	૪	૫	૧	૩	૯	૧	૩	૧
૩૮	૧	૫	૯	૧	૫	૦	૧	૪	૩	૧	૩	૭
૩૯	૧	૬	૩	૧	૫	૬	૧	૪	૧૦	૧	૪	૧
૪૦	૧	૬	૧૦	૧	૬	૧	૧	૫	૪	૧	૪	૮
૪૧	૧	૭	૫	૧	૬	૭	૧	૫	૧૦	૧	૫	૨
૪૨	૧	૮	૦	૧	૭	૨	૧	૬	૫	૧	૫	૮
૪૩	૧	૮	૭	૧	૭	૯	૧	૬	૧૧	૧	૬	૨
૪૪	૧	૯	૨	૧	૮	૩	૧	૭	૬	૧	૬	૯
૪૫	૧	૯	૯	૧	૮	૧૦	૧	૮	૦	૧	૭	૩
૪૬	૧	૧૦	૩	૧	૯	૫	૧	૮	૬	૧	૭	૯
૪૭	૧	૧૦	૧૦	૧	૯	૧૧	૧	૯	૧	૧	૮	૩
૪૮	૧	૧૧	૫	૧	૧૦	૬	૧	૯	૭	૧	૮	૯
૪૯	૧	૧૨	૦	૧	૧૧	૦	૧	૧૦	૨	૧	૯	૩
૫૦	૧	૧૨	૭	૧	૧૧	૭	૧	૧૦	૮	૧	૯	૧૦
૧૦૦	૩	૯	૨	૩	૭	૨	૩	૫	૪	૩	૩	૭
૨૦૦	૭	૨	૩	૬	૧૪	૪	૬	૧૦	૮	૬	૭	૩
૩૦૦	૧૦	૧૧	૫	૧૦	૫	૬	૧૦	૦	૦	૯	૧૦	૧૦
૪૦૦	૧૪	૪	૭	૧૩	૧૨	૮	૧૩	૫	૪	૧૨	૧૪	૫
૫૦૦	૧૭	૧૩	૯	૧૭	૩	૧૦	૧૬	૧૦	૮	૧૬	૨	૧
૬૦૦	૨૧	૬	૧૦	૨૦	૧૧	૦	૨૦	૦	૦	૧૯	૫	૮
૭૦૦	૨૫	૦	૦	૨૪	૨	૨	૨૩	૫	૪	૨૨	૯	૩
૮૦૦	૨૮	૯	૨	૨૭	૯	૫	૨૬	૧૦	૮	૨૫	૧૨	૧૧
૯૦૦	૩૨	૨	૩	૩૧	૦	૭	૩૦	૦	૦	૨૯	૦	૬
૧,૦૦૦	૩૫	૧	૫	૩૪	૭	૯	૩૩	૫	૪	૩૨	૪	૨

INTEREST TABLES.

FROM 3 TO 12 PER CENT., PER ANNUM ON Rs. 50 TO 1,00,000.

	At 3 per cent.							At 3½ per cent.						
Amount.	One day.				One month.			One day.				One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	R.	A.	P.
50	0	0	0	789	0	2	0	0	0	0	920	0	2	4
100	0	0	1	578	0	4	0	0	0	1	841	0	4	8
200	0	0	3	156	0	8	0	0	0	3	682	0	9	4
300	0	0	4	734	0	12	0	0	0	5	523	0	14	0
400	0	0	6	312	1	0	0	0	0	7	364	1	2	8
500	0	0	7	890	1	4	0	0	0	9	205	1	7	4
600	0	0	9	468	1	8	0	0	0	11	046	1	12	0
700	0	0	11	046	1	12	0	0	1	0	887	2	0	8
800	0	1	0	624	2	0	0	0	1	2	728	2	5	4
900	0	1	2	202	2	4	0	0	1	4	569	2	10	0
1,000	0	1	3	780	2	8	0	0	1	6	410	2	14	8
2,000	0	2	7	561	5	0	0	0	3	0	821	5	13	4
3,000	0	3	11	342	7	8	0	0	4	7	232	8	12	0
4,000	0	5	3	123	10	0	0	0	6	1	643	11	10	8
5,000	0	6	6	904	12	8	0	0	7	8	054	14	9	4
6,000	0	7	10	684	15	0	0	0	9	2	465	17	8	0
7,000	0	9	2	465	17	8	0	0	10	8	876	20	6	8
8,000	0	10	6	246	20	0	0	0	12	3	287	23	5	4
9,000	0	11	10	027	22	8	0	0	13	9	698	26	4	0
10,000	0	13	1	808	25	0	0	0	15	4	109	29	2	8
20,000	1	10	3	616	50	0	0	1	14	8	219	58	5	4
30,000	2	7	5	424	75	0	0	2	14	0	238	87	8	0
40,000	3	4	7	232	100	0	0	3	13	4	438	116	10	8
50,000	4	1	9	041	125	0	0	4	12	8	547	145	13	4
60,000	4	14	10	849	150	0	0	5	12	0	657	175	0	0
70,000	5	12	0	617	175	0	0	6	11	4	767	204	2	8
80,000	6	9	2	465	200	0	0	7	10	8	876	233	5	4
90,000	7	6	4	273	225	0	0	8	10	0	986	262	8	0
1,00,000	8	3	6	082	250	0	0	9	9	5	095	291	10	8

Amount.	At 4 per cent. One day.				At 4 per cent. One month.			At 4½ per cent. One day.				At 4½ per cent. One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.
50	0	0	1	052	0	2	8	0	0	1	183	0	3	0
100	0	0	2	104	0	5	4	0	0	2	367	0	6	0
200	0	0	4	208	0	10	8	0	0	4	734	0	12	0
300	0	0	6	312	1	0	0	0	0	7	101	1	2	0
400	0	0	8	416	1	5	4	0	0	9	468	1	8	0
500	0	0	10	521	1	10	8	0	0	11	835	1	14	0
600	0	1	0	624	2	0	0	0	1	2	202	2	4	0
700	0	1	2	729	2	5	4	0	1	4	569	2	10	0
800	0	1	4	832	2	10	8	0	1	6	936	3	0	0
900	0	1	6	937	3	0	0	0	1	9	304	3	6	0
1,000	0	1	9	041	3	5	4	0	1	11	671	3	12	0
2,000	0	3	6	082	6	10	8	0	3	11	342	7	8	0
3,000	0	5	3	123	10	0	0	0	5	11	013	11	4	0
4,000	0	7	0	164	13	5	4	0	7	10	684	15	0	0
5,000	0	8	9	205	16	10	8	0	9	10	356	18	12	0
6,000	0	10	6	246	20	0	0	0	11	10	027	22	8	0
7,000	0	12	3	287	23	5	4	0	13	9	698	26	4	0
8,000	0	14	0	328	26	10	8	0	15	9	369	30	0	0
9,000	0	15	9	369	30	0	0	1	1	9	041	33	12	0
10,000	1	1	6	411	33	5	4	1	3	8	712	37	8	0
20,000	2	3	0	821	66	10	8	2	7	5	424	75	0	0
30,000	3	4	7	232	100	0	0	3	11	2	136	112	8	0
40,000	4	6	1	643	133	5	4	4	14	10	849	150	0	0
50,000	5	7	8	054	166	10	8	6	2	7	561	187	8	0
60,000	6	9	2	465	200	0	0	7	6	4	273	225	0	0
70,000	7	10	8	876	233	5	4	8	10	0	986	262	8	0
80,000	8	12	3	287	266	10	8	9	13	9	698	300	0	0
90,000	9	13	9	698	300	0	0	11	1	6	410	337	8	0
1,00,000	10	15	4	109	333	5	4	12	5	3	123	375	0	0

Amount.	At 5 per cent.							At 5½ per cent.						
	One day.				One month.			One day.				One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.
50	0	0	1	315	0	3	4	0	0	1	446	0	3	8
100	0	0	2	630	0	6	8	0	0	2	893	0	7	4
200	0	0	5	260	0	13	4	0	0	5	786	0	14	8
300	0	0	7	890	1	4	0	0	0	8	679	1	6	0
400	0	0	10	520	1	10	8	0	0	11	572	1	13	4
500	0	1	1	150	2	1	4	0	1	2	465	2	4	8
600	0	1	3	780	2	8	0	0	1	5	358	2	12	0
700	0	1	6	410	2	14	8	0	1	8	252	3	3	4
800	0	1	9	041	3	5	4	0	1	11	145	3	10	8
900	0	1	11	671	3	12	0	0	2	2	038	4	2	0
1,000	0	2	2	301	4	2	8	0	2	4	931	4	9	4
2,000	0	4	4	602	8	5	4	0	4	9	863	9	2	8
3,000	0	6	6	904	12	8	0	0	7	2	794	13	12	0
4,000	0	8	9	205	16	10	8	0	9	7	726	18	5	4
5,000	0	10	11	506	20	13	4	0	12	0	657	22	14	8
6,000	0	13	1	808	25	0	0	0	14	5	589	27	8	0
7,000	0	15	4	109	29	2	8	1	0	10	520	32	1	4
8,000	1	1	6	410	33	5	4	1	3	3	452	36	10	8
9,000	1	3	8	712	37	8	0	1	5	8	383	41	4	0
10,000	1	5	11	013	41	10	8	1	8	1	315	45	13	4
20,000	2	11	10	027	83	5	4	3	0	2	630	91	10	8
30,000	4	1	9	041	125	0	0	4	8	3	945	137	8	0
40,000	5	7	8	054	166	10	8	6	0	5	260	183	5	4
50,000	6	13	7	068	208	5	4	7	8	6	575	229	2	8
60,000	8	3	6	082	250	0	0	9	0	7	890	275	0	0
70,000	9	9	5	095	291	10	8	10	8	9	205	320	13	4
80,000	10	15	4	109	333	5	4	12	0	10	520	366	10	8
90,000	12	5	3	123	375	0	0	13	8	11	835	412	8	0
1,00,000	13	11	2	136	416	10	8	15	1	1	150	458	5	4

	At 6 per cent.							At 6½ per cent.						
Amount.	One day.				One month.			One day.				One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.
50	0	0	1	578	0	4	0	0	0	1	709	0	4	4
100	0	0	3	156	0	8	0	0	0	3	419	0	8	8
200	0	0	6	312	1	0	0	0	0	6	838	1	1	4
300	0	0	9	468	1	8	0	0	0	10	257	1	10	0
400	0	1	0	624	2	0	0	0	1	1	676	2	2	8
500	0	1	3	780	2	8	0	0	1	5	095	2	11	4
600	0	1	6	936	3	0	0	0	1	8	515	3	4	0
700	0	1	10	093	3	8	0	0	1	11	934	3	12	8
800	0	2	1	249	4	0	0	0	2	3	353	4	5	4
900	0	2	4	405	4	8	0	0	2	6	772	4	14	0
1,000	0	2	7	561	5	0	0	0	2	10	191	5	6	8
2,000	0	5	3	123	10	0	0	0	5	8	383	10	13	4
3,000	0	7	10	684	15	0	0	0	8	6	575	16	4	0
4,000	0	10	6	246	20	0	0	0	11	4	767	21	10	8
5,000	0	13	1	808	25	0	0	0	14	2	958	27	1	4
6,000	0	15	9	369	30	0	0	1	1	1	150	32	8	0
7,000	1	2	4	931	35	0	0	1	3	11	342	37	14	8
8,000	1	5	0	493	40	0	0	1	6	9	534	43	5	4
9,000	1	7	8	054	45	0	0	1	9	7	726	48	12	0
10,000	1	10	3	616	50	0	0	1	12	5	917	54	2	8
20,000	3	4	7	232	100	0	0	3	8	11	834	108	5	4
30,000	4	14	10	849	150	0	0	5	5	5	742	162	8	0
40,000	6	9	2	465	200	0	0	7	1	11	669	216	10	8
50,000	8	3	6	082	250	0	0	8	14	5	586	270	13	4
60,000	9	13	9	698	300	0	0	10	10	11	485	325	0	0
70,000	11	8	1	315	350	0	0	12	6	5	403	379	2	8
80,000	13	2	4	931	400	0	0	14	3	11	339	433	5	4
90,000	14	12	8	547	450	0	0	16	0	5	256	487	8	0
1,00,000	16	7	0	164	500	0	0	17	12	11	173	541	10	8

Amount.	At 7 per cent. One day.				One month.			At 7½ per cent. One day.				One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.
50	0	0	1	841	0	4	8	0	0	1	972	0	5	0
100	0	0	3	682	0	9	4	0	0	3	945	0	10	0
200	0	0	7	364	1	2	8	0	0	7	890	1	4	0
300	0	0	11	046	1	12	0	0	0	11	835	1	14	0
400	0	1	2	728	2	5	4	0	1	3	780	2	8	0
500	0	1	6	410	2	14	8	0	1	7	726	3	2	0
600	0	1	10	093	3	8	0	0	1	11	671	3	12	0
700	0	2	1	775	4	1	4	0	2	3	616	4	6	0
800	0	2	5	457	4	10	8	0	2	7	561	5	0	0
900	0	2	9	139	5	4	0	0	2	11	506	5	10	0
1,000	0	3	0	821	5	13	4	0	3	3	452	6	4	0
2,000	0	6	1	643	11	10	8	0	6	6	904	12	8	0
3,000	0	9	2	465	17	8	0	0	9	10	356	18	12	0
4,000	0	12	3	287	23	5	4	0	13	1	808	25	0	0
5,000	0	15	4	109	29	2	8	1	0	5	260	31	4	0
6,000	1	2	4	931	35	0	0	1	3	8	712	37	8	0
7,000	1	5	5	753	40	13	4	1	7	0	164	43	12	0
8,000	1	8	6	575	46	10	8	1	10	3	616	50	0	0
9,000	1	11	7	397	52	8	0	1	13	7	068	56	4	0
10,000	1	14	8	219	58	5	4	2	0	10	520	62	8	0
20,000	3	13	4	438	116	10	8	4	1	9	040	125	0	0
30,000	5	12	0	657	175	0	0	6	2	7	560	187	8	0
40,000	7	10	8	876	233	5	4	8	3	6	080	250	0	0
50,000	9	9	5	095	291	10	8	10	4	4	600	312	8	0
60,000	11	8	1	315	350	0	0	12	5	3	120	375	0	0
70,000	13	6	9	534	408	5	4	14	6	1	640	437	8	0
80,000	15	5	5	753	466	10	8	16	7	0	160	500	0	0
90,000	17	4	1	972	525	0	0	18	7	10	680	562	8	0
1,00,000	19	2	10	191	583	5	4	20	8	9	200	625	0	0

Amount.	At 8 per cent. One day.				At 8 per cent. One month.			At 8½ per cent. One day.				At 8½ per cent. One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.
50	0	0	2	104	0	5	4	0	0	2	235	0	5	8
100	0	0	4	208	0	10	8	0	0	4	471	0	11	4
200	0	0	8	416	1	5	4	0	0	8	942	1	6	8
300	0	1	0	624	2	0	0	0	1	1	413	2	2	0
400	0	1	4	832	2	10	8	0	1	5	885	2	13	4
500	0	1	9	041	3	5	4	0	1	10	356	3	8	8
600	0	2	1	249	4	0	0	0	2	2	827	4	4	0
700	0	2	5	457	4	10	8	0	2	7	298	4	15	4
800	0	2	9	665	5	5	4	0	2	11	769	5	10	8
900	0	3	1	873	6	0	0	0	3	4	241	6	6	0
1,000	0	3	6	082	6	10	8	0	3	8	712	7	1	4
2,000	0	7	0	164	13	5	4	0	7	5	424	14	2	8
3,000	0	10	6	246	20	0	0	0	11	2	136	21	4	0
4,000	0	14	0	328	26	10	8	0	14	10	849	28	5	4
5,000	1	1	6	410	33	5	4	1	2	7	561	35	6	8
6,000	1	5	0	493	40	0	0	1	6	4	273	42	8	0
7,000	1	8	6	575	46	10	8	1	10	0	986	49	9	4
8,000	1	12	0	657	53	5	4	1	13	9	698	56	10	8
9,000	1	15	6	739	60	0	0	2	1	6	410	63	12	0
10,000	2	3	0	821	66	10	8	2	5	3	123	70	13	4
20,000	4	6	1	643	133	5	4	4	10	6	226	141	10	8
30,000	6	9	2	465	200	0	0	6	15	9	369	212	8	0
40,000	8	12	3	287	266	10	8	9	5	0	492	283	5	4
50,000	10	15	4	109	333	5	4	11	10	3	615	354	2	8
60,000	13	2	4	931	400	0	0	13	15	6	738	425	0	0
70,000	15	5	5	753	466	10	8	16	4	9	861	495	13	4
80,000	17	8	6	575	533	5	4	18	10	0	984	566	10	8
90,000	19	11	7	397	600	0	0	20	15	4	107	637	8	0
1,00,000	21	14	8	219	666	10	8	23	4	7	230	708	5	4

Amount.	At 9 per cent. One day.				One month.			At 9½ per cent. One day.				One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.
50	0	0	2	367	0	6	0	0	0	2	630	0	6	8
100	0	0	4	734	0	12	0	0	0	5	260	0	13	4
200	0	0	9	468	1	8	0	0	0	10	520	1	10	8
300	0	1	2	202	2	4	0	0	1	3	780	2	8	0
400	0	1	6	936	3	0	0	0	1	9	041	3	5	4
500	0	1	11	671	3	12	0	0	2	2	301	4	2	8
600	0	2	4	405	4	8	0	0	2	7	561	5	0	0
700	0	2	9	139	5	4	0	0	3	0	821	5	13	4
800	0	3	1	873	6	0	0	0	3	6	082	6	10	8
900	0	3	6	608	6	12	0	0	3	11	342	7	8	0
1,000	0	3	11	342	7	8	0	0	4	4	602	8	5	4
2,000	0	7	10	684	15	0	0	0	8	9	205	16	10	8
3,000	0	11	10	027	22	8	0	0	13	1	808	25	0	0
4,000	0	15	9	369	30	0	0	1	1	6	410	33	5	4
5,000	1	3	8	712	37	8	0	1	5	11	013	41	10	8
6,000	1	7	8	054	45	0	0	1	10	3	616	50	0	0
7,000	1	11	7	397	52	8	0	1	14	8	219	58	5	4
8,000	1	15	6	739	60	0	0	2	3	0	821	66	10	8
9,000	2	3	6	082	67	8	0	2	7	5	424	75	0	0
10,000	2	7	5	424	75	0	0	2	11	10	027	83	5	4
20,000	4	14	10	849	150	0	0	5	7	8	054	166	10	8
30,000	7	6	4	273	225	0	0	8	3	6	082	250	0	0
40,000	9	13	9	698	300	0	0	10	15	4	109	333	5	4
50,000	12	5	3	123	375	0	0	13	11	2	136	416	10	8
60,000	14	12	8	547	450	0	0	16	7	0	164	500	0	0
70,000	17	4	1	972	525	0	0	19	2	10	191	583	5	4
80,000	19	11	7	397	600	0	0	21	14	8	219	666	10	8
90,000	22	3	0	821	675	0	0	24	10	6	246	750	0	0
1,00,000	24	10	6	246	750	0	0	27	6	4	273	833	5	4

	At 11 per cent.							At 12 per cent.						
Amount.	One day.				One month.			One day.				One month.		
Rs.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.	Rs.	A.	P.	D. P.	Rs.	A.	P.
50	0	0	2	893	0	7	4	0	0	3	156	0	8	0
100	0	0	5	786	0	14	8	0	0	6	312	1	0	0
200	0	0	11	572	1	13	4	0	1	0	624	2	0	0
300	0	1	5	358	2	12	0	0	1	6	936	3	0	0
400	0	1	11	145	3	10	8	0	2	1	249	4	0	0
500	0	2	4	931	4	9	4	0	2	7	561	5	0	0
600	0	2	10	717	5	8	0	0	3	1	873	6	0	0
700	0	3	4	504	6	6	8	0	3	8	186	7	0	0
800	0	3	10	290	7	5	4	0	4	2	498	8	0	0
900	0	4	4	076	8	4	0	0	4	8	810	9	0	0
1,000	0	4	9	863	9	2	8	0	5	3	123	10	0	0
2,000	0	9	7	726	18	5	4	0	10	6	246	20	0	0
3,000	0	14	5	589	27	8	0	0	15	9	369	30	0	0
4,000	1	3	3	452	36	10	8	1	5	0	493	40	0	0
5,000	1	8	1	315	45	13	4	1	10	3	616	50	0	0
6,000	1	12	11	178	55	0	0	1	15	6	739	60	0	0
7,000	2	1	9	041	64	2	8	2	4	9	862	70	0	0
8,000	2	6	6	904	73	5	4	2	10	0	986	80	0	0
9,000	2	11	4	767	82	8	0	2	15	4	109	90	0	0
10,000	3	0	2	630	91	10	8	3	4	7	232	100	0	0
20,000	6	0	5	260	183	5	4	6	9	2	465	200	0	0
30,000	9	0	7	890	275	0	0	9	13	9	698	300	0	0
40,000	12	0	10	520	366	10	8	13	2	4	931	400	0	0
50,000	15	1	1	150	458	5	4	16	7	0	164	500	0	0
60,000	18	1	3	780	552	0	0	19	11	7	397	600	0	0
70,000	21	1	6	410	641	10	8	23	0	2	630	700	0	0
80,000	24	1	9	041	733	5	4	26	4	9	863	800	0	0
90,000	27	1	11	671	825	0	0	29	9	5	095	900	0	0
1,00,000	30	2	2	301	915	10	8	32	14	0	328	1,000	0	0

વ્યાજ ગણવાનો કોઠો.

પચાસ રૂપીઆથી એક લાખ સુધી દર સેંકડે દર વરસે ત્રણથી બાર ટકા સુધીનો.

રકમ.	સેંકડે ત્રણ ટકા.							સેંકડે સાડાત્રણ ટકા.						
	એક દીવસ.				એક માસ.			એક દીવસ.				એક માસ.		
	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૦	૭૮૯	૦	૨	૦	૦	૦	૦	૯૨૦	૦	૨	૪
૧૦૦	૦	૦	૧	૫૭૮	૦	૪	૦	૦	૦	૧	૮૪૧	૦	૪	૮
૨૦૦	૦	૦	૩	૧૫૬	૦	૮	૦	૦	૦	૩	૬૮૨	૦	૯	૪
૩૦૦	૦	૦	૪	૭૩૪	૦	૧૨	૦	૦	૦	૫	૫૨૩	૦	૧૪	૦
૪૦૦	૦	૦	૬	૩૧૨	૧	૦	૦	૦	૦	૭	૩૬૪	૧	૨	૮
૫૦૦	૦	૦	૭	૮૯૦	૧	૪	૦	૦	૦	૯	૨૦૫	૧	૭	૪
૬૦૦	૦	૦	૯	૪૬૮	૧	૮	૦	૦	૦	૧૧	૦૪૬	૧	૧૨	૦
૭૦૦	૦	૦	૧૧	૦૪૬	૧	૧૨	૦	૦	૧	૦	૮૮૭	૨	૦	૮
૮૦૦	૦	૧	૦	૬૨૪	૨	૦	૦	૦	૧	૨	૭૨૮	૨	૫	૪
૯૦૦	૦	૧	૨	૨૦૨	૨	૪	૦	૦	૧	૪	૫૬૯	૨	૧૦	૦
૧,૦૦૦	૦	૧	૩	૭૮૦	૨	૮	૦	૦	૧	૬	૪૧૦	૨	૧૪	૮
૨,૦૦૦	૦	૨	૭	૫૬૧	૫	૦	૦	૦	૩	૦	૮૨૧	૫	૧૩	૪
૩,૦૦૦	૦	૩	૧૧	૩૪૨	૭	૮	૦	૦	૪	૭	૨૩૨	૮	૧૨	૦
૪,૦૦૦	૦	૫	૩	૧૨૩	૧૦	૦	૦	૦	૬	૧	૬૪૩	૧૧	૧૦	૮
૫,૦૦૦	૦	૬	૬	૯૦૪	૧૨	૮	૦	૦	૭	૮	૦૫૪	૧૪	૯	૪
૬,૦૦૦	૦	૭	૧૦	૬૮૪	૧૫	૦	૦	૦	૯	૨	૪૬૫	૧૭	૮	૦
૭,૦૦૦	૦	૯	૨	૪૬૫	૧૭	૮	૦	૦	૧૦	૮	૮૭૬	૨૦	૬	૮
૮,૦૦૦	૦	૧૦	૬	૨૪૬	૨૦	૦	૦	૦	૧૨	૩	૨૮૭	૨૩	૫	૪
૯,૦૦૦	૦	૧૧	૧૦	૦૨૭	૨૨	૮	૦	૦	૧૩	૯	૬૯૮	૨૬	૪	૦
૧૦,૦૦૦	૦	૧૩	૧	૮૦૮	૨૫	૦	૦	૦	૧૫	૪	૧૦૯	૨૯	૨	૮
૨૦,૦૦૦	૧	૧૦	૩	૬૧૬	૫૦	૦	૦	૧	૧૪	૮	૨૧૯	૫૮	૫	૪
૩૦,૦૦૦	૨	૭	૫	૪૨૪	૭૫	૦	૦	૨	૧૪	૦	૨૩૮	૮૭	૮	૦
૪૦,૦૦૦	૩	૪	૭	૨૩૨	૧૦૦	૦	૦	૩	૧૩	૪	૪૩૮	૧૧૬	૧૦	૮
૫૦,૦૦૦	૪	૧	૯	૦૪૧	૧૨૫	૦	૦	૪	૧૨	૮	૫૪૭	૧૪૫	૧૩	૪
૬૦,૦૦૦	૪	૧૪	૧૦	૮૪૯	૧૫૦	૦	૦	૫	૧૨	૦	૬૫૭	૧૭૫	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૫	૧૨	૦	૬૧૭	૧૭૫	૦	૦	૬	૧૧	૪	૭૬૭	૨૦૪	૨	૮
૮૦,૦૦૦	૬	૯	૨	૪૬૫	૨૦૦	૦	૦	૭	૧૦	૮	૮૭૬	૨૩૩	૫	૪
૯૦,૦૦૦	૭	૬	૪	૨૭૩	૨૨૫	૦	૦	૮	૧૦	૦	૯૮૬	૨૬૨	૮	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૮	૩	૬	૦૮૨	૨૫૦	૦	૦	૯	૯	૫	૦૯૫	૨૯૧	૧૦	૮

રકમ.	સેંકડે ચાર ટકા. એક દીવસ.				સેંકડે ચાર ટકા. એક માસ.			સેંકડે સાડાચાર ટકા. એક દીવસ.				સેંકડે સાડાચાર ટકા. એક માસ.		
	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૧	૦૫૨	૦	૨	૮	૦	૦	૧	૧૮૩	૦	૩	૦
૧૦૦	૦	૦	૨	૧૦૪	૦	૫	૪	૦	૦	૨	૩૬૭	૦	૬	૦
૨૦૦	૦	૦	૪	૨૦૮	૦	૧૦	૮	૦	૦	૪	૭૩૪	૦	૧૨	૦
૩૦૦	૦	૦	૬	૩૧૨	૧	૦	૦	૦	૦	૭	૧૦૧	૧	૨	૦
૪૦૦	૦	૦	૮	૪૧૬	૧	૫	૪	૦	૦	૯	૪૬૮	૧	૮	૦
૫૦૦	૦	૦	૧૦	૫૨૧	૧	૧૦	૮	૦	૦	૧૧	૮૩૫	૧	૧૪	૦
૬૦૦	૦	૧	૦	૬૨૪	૨	૦	૦	૦	૧	૨	૨૦૨	૨	૪	૦
૭૦૦	૦	૧	૨	૭૨૯	૨	૫	૪	૦	૧	૪	૫૬૯	૨	૧૦	૦
૮૦૦	૦	૧	૪	૮૩૨	૨	૧૦	૮	૦	૧	૬	૯૩૬	૩	૦	૦
૯૦૦	૦	૧	૬	૯૩૭	૩	૦	૦	૦	૧	૯	૩૦૪	૩	૬	૦
૧,૦૦૦	૦	૧	૯	૦૪૧	૩	૫	૪	૦	૧	૧૧	૬૭૧	૩	૧૨	૦
૨,૦૦૦	૦	૩	૬	૦૮૨	૬	૧૦	૮	૦	૩	૧૧	૩૪૨	૭	૮	૦
૩,૦૦૦	૦	૫	૩	૧૨૩	૧૦	૦	૦	૦	૫	૧૧	૦૧૩	૧૧	૪	૦
૪,૦૦૦	૦	૭	૦	૧૬૪	૧૩	૫	૪	૦	૭	૧૦	૬૮૪	૧૫	૦	૦
૫,૦૦૦	૦	૮	૯	૨૦૫	૧૬	૧૦	૮	૦	૯	૧૦	૩૫૬	૧૮	૧૨	૦
૬,૦૦૦	૦	૧૦	૬	૨૪૬	૨૦	૦	૦	૦	૧૧	૧૦	૦૨૭	૨૨	૮	૦
૭,૦૦૦	૦	૧૨	૩	૨૮૭	૨૩	૫	૪	૦	૧૩	૯	૬૯૮	૨૬	૪	૦
૮,૦૦૦	૦	૧૪	૦	૩૨૮	૨૬	૧૦	૮	૦	૧૫	૯	૩૬૯	૩૦	૦	૦
૯,૦૦૦	૦	૧૫	૯	૩૬૯	૩૦	૦	૦	૧	૧	૯	૦૪૧	૩૩	૧૨	૦
૧૦,૦૦૦	૧	૧	૬	૪૧૧	૩૩	૫	૪	૧	૩	૮	૭૧૨	૩૭	૮	૦
૨૦,૦૦૦	૨	૩	૦	૮૨૧	૬૬	૧૦	૮	૨	૭	૫	૪૨૪	૭૫	૦	૦
૩૦,૦૦૦	૩	૪	૭	૨૩૨	૧૦૦	૦	૦	૩	૧૧	૨	૧૩૬	૧૧૨	૮	૦
૪૦,૦૦૦	૪	૬	૧	૬૪૩	૧૩૩	૫	૪	૪	૧૪	૧૦	૮૪૯	૧૫૦	૦	૦
૫૦,૦૦૦	૫	૭	૮	૦૫૪	૧૬૬	૧૦	૮	૬	૨	૭	૫૬૧	૧૮૭	૮	૦
૬૦,૦૦૦	૬	૯	૨	૪૬૫	૨૦૦	૦	૦	૭	૬	૪	૨૭૩	૨૨૫	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૭	૧૦	૮	૮૭૬	૨૩૩	૫	૪	૮	૧૦	૦	૯૮૬	૨૬૨	૮	૦
૮૦,૦૦૦	૮	૧૨	૩	૨૮૭	૨૬૬	૧૦	૮	૯	૧૩	૯	૬૯૮	૩૦૦	૦	૦
૯૦,૦૦૦	૯	૧૩	૯	૬૯૮	૩૦૦	૦	૦	૧૧	૧	૬	૪૧૦	૩૩૭	૮	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૧૦	૧૫	૪	૧૦૯	૩૩૩	૫	૪	૧૨	૫	૩	૧૨૩	૩૭૫	૦	૦

રકમ.	સેંકડે પાંચ ટકા. એક દીવસ.				એક માસ.			સેંકડે સાડાપાંચ ટકા. એક દીવસ.				એક માસ.		
	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૧	૩૧૫	૦	૩	૪	૦	૦	૧	૪૪૬	૦	૩	૮
૧૦૦	૦	૦	૨	૬૩૦	૦	૬	૮	૦	૦	૨	૮૯૩	૦	૭	૪
૨૦૦	૦	૦	૫	૨૬૦	૦	૧૩	૪	૦	૦	૫	૭૮૬	૦	૧૪	૮
૩૦૦	૦	૦	૭	૮૯૦	૧	૪	૦	૦	૦	૮	૬૭૯	૧	૬	૦
૪૦૦	૦	૦	૧૦	૫૨૦	૧	૧૦	૮	૦	૦	૧૧	૫૭૨	૧	૧૩	૪
૫૦૦	૦	૧	૧	૧૫૦	૨	૧	૪	૦	૧	૨	૪૬૫	૨	૪	૮
૬૦૦	૦	૧	૩	૭૮૦	૨	૮	૦	૦	૧	૫	૩૫૮	૨	૧૨	૦
૭૦૦	૦	૧	૬	૪૧૦	૨	૧૪	૮	૦	૧	૮	૨૫૨	૩	૩	૪
૮૦૦	૦	૧	૯	૦૪૧	૩	૫	૪	૦	૧	૧૧	૧૪૫	૩	૧૦	૮
૯૦૦	૦	૧	૧૧	૬૭૧	૩	૧૨	૦	૦	૨	૨	૦૩૮	૪	૨	૦
૧,૦૦૦	૦	૨	૨	૩૦૧	૪	૨	૮	૦	૨	૪	૯૩૧	૪	૯	૪
૨,૦૦૦	૦	૪	૪	૬૦૨	૮	૫	૪	૦	૪	૯	૮૬૩	૯	૨	૮
૩,૦૦૦	૦	૬	૬	૯૦૪	૧૨	૮	૦	૦	૭	૨	૭૯૪	૧૩	૧૨	૦
૪,૦૦૦	૦	૮	૯	૨૦૫	૧૬	૧૦	૮	૦	૯	૭	૭૨૬	૧૮	૫	૪
૫,૦૦૦	૦	૧૦	૧૧	૫૦૬	૨૦	૧૩	૪	૦	૧૨	૦	૬૫૭	૨૨	૧૪	૮
૬,૦૦૦	૦	૧૩	૧	૮૦૮	૨૫	૦	૦	૦	૧૪	૫	૫૮૯	૨૭	૮	૦
૭,૦૦૦	૦	૧૫	૪	૧૦૯	૨૯	૨	૮	૧	૦	૧૦	૫૨૦	૩૨	૧	૪
૮,૦૦૦	૧	૧	૬	૪૧૦	૩૩	૫	૪	૧	૩	૩	૪૫૨	૩૬	૧૦	૮
૯,૦૦૦	૧	૩	૮	૭૧૨	૩૭	૮	૦	૧	૫	૮	૩૮૩	૪૧	૪	૦
૧૦,૦૦૦	૧	૫	૧૧	૦૧૩	૪૧	૧૦	૮	૧	૮	૧	૩૧૫	૪૫	૧૩	૪
૨૦,૦૦૦	૨	૧૧	૧૦	૦૨૭	૮૩	૫	૪	૩	૦	૨	૬૩૦	૯૧	૧૦	૮
૩૦,૦૦૦	૪	૧	૯	૦૪૧	૧૨૫	૦	૦	૪	૮	૩	૯૪૫	૧૩૭	૮	૦
૪૦,૦૦૦	૫	૭	૮	૦૫૪	૧૬૬	૧૦	૮	૬	૦	૫	૨૬૦	૧૮૩	૫	૪
૫૦,૦૦૦	૬	૧૩	૭	૦૬૮	૨૦૮	૫	૪	૭	૮	૬	૫૭૫	૨૨૯	૨	૮
૬૦,૦૦૦	૮	૩	૬	૦૮૨	૨૫૦	૦	૦	૯	૦	૭	૮૯૦	૨૭૫	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૯	૯	૫	૦૯૫	૨૯૧	૧૦	૮	૧૦	૮	૯	૨૦૫	૩૨૦	૧૩	૪
૮૦,૦૦૦	૧૦	૧૫	૪	૧૦૯	૩૩૩	૫	૪	૧૨	૦	૧૦	૫૨૦	૩૬૬	૧૦	૮
૯૦,૦૦૦	૧૨	૫	૩	૧૨૩	૩૭૫	૦	૦	૧૩	૮	૧૧	૮૩૫	૪૧૨	૮	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૧૩	૧૧	૨	૧૩૬	૪૧૬	૧૦	૮	૧૫	૧	૧	૧૫૦	૪૫૮	૫	૪

	સેંકડે છ ટકા.							સેંકડે સાડાછ ટકા.						
રકમ.	એક દીવસ.				એક માસ.			એક દીવસ.				એક માસ.		
	રૂ.	આ,	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૧	૫૭૮	૦	૪	૦	૦	૦	૧	૭૦૯	૦	૪	૪
૧૦૦	૦	૦	૩	૧૫૬	૦	૮	૦	૦	૦	૩	૪૧૯	૦	૮	૮
૨૦૦	૦	૦	૬	૩૧૨	૧	૦	૦	૦	૦	૬	૮૩૮	૧	૧	૪
૩૦૦	૦	૦	૯	૪૬૮	૧	૮	૦	૦	૦	૧૦	૨૫૭	૧	૧૦	૦
૪૦૦	૦	૧	૦	૬૨૪	૨	૦	૦	૦	૧	૧	૬૭૬	૨	૨	૮
૫૦૦	૦	૧	૩	૭૮૦	૨	૮	૦	૦	૧	૫	૦૯૫	૨	૧૧	૪
૬૦૦	૦	૧	૬	૯૩૬	૩	૦	૦	૦	૧	૮	૫૧૫	૩	૪	૦
૭૦૦	૦	૧	૧૦	૦૯૩	૩	૮	૦	૦	૧	૧૧	૯૩૪	૩	૧૨	૮
૮૦૦	૦	૨	૧	૨૪૯	૪	૦	૦	૦	૨	૩	૩૫૩	૪	૫	૪
૯૦૦	૦	૨	૪	૪૦૫	૪	૮	૦	૦	૨	૬	૭૭૨	૪	૧૪	૦
૧,૦૦૦	૦	૨	૭	૫૬૧	૫	૦	૦	૦	૨	૧૦	૧૯૧	૫	૬	૮
૨,૦૦૦	૦	૫	૩	૧૨૩	૧૦	૦	૦	૦	૫	૮	૩૮૩	૧૦	૧૩	૪
૩,૦૦૦	૦	૭	૧૦	૬૮૪	૧૫	૦	૦	૦	૮	૬	૫૭૫	૧૬	૪	૦
૪,૦૦૦	૦	૧૦	૬	૨૪૬	૨૦	૦	૦	૦	૧૧	૪	૭૬૭	૨૧	૧૦	૮
૫,૦૦૦	૦	૧૩	૧	૮૦૮	૨૫	૦	૦	૦	૧૪	૨	૯૫૮	૨૭	૧	૪
૬,૦૦૦	૦	૧૫	૯	૩૬૯	૩૦	૦	૦	૧	૧	૧	૧૫૦	૩૨	૮	૦
૭,૦૦૦	૧	૨	૪	૯૩૧	૩૫	૦	૦	૧	૩	૧૧	૩૪૨	૩૭	૧૪	૮
૮,૦૦૦	૧	૫	૦	૪૯૩	૪૦	૦	૦	૧	૬	૯	૫૩૪	૪૩	૫	૪
૯,૦૦૦	૧	૭	૮	૦૫૪	૪૫	૦	૦	૧	૯	૭	૭૨૬	૪૮	૧૨	૦
૧૦,૦૦૦	૧	૧૦	૩	૬૧૬	૫૦	૦	૦	૧	૧૨	૫	૯૧૭	૫૪	૨	૮
૨૦,૦૦૦	૩	૪	૭	૨૩૨	૧૦૦	૦	૦	૩	૮	૧૧	૮૩૪	૧૦૮	૫	૪
૩૦,૦૦૦	૪	૧૪	૧૦	૮૪૯	૧૫૦	૦	૦	૫	૫	૫	૭૪૨	૧૬૨	૮	૦
૪૦,૦૦૦	૬	૯	૨	૪૬૫	૨૦૦	૦	૦	૭	૧	૧૧	૬૬૯	૨૧૬	૧૦	૮
૫૦,૦૦૦	૮	૩	૬	૦૮૨	૨૫૦	૦	૦	૮	૧૪	૫	૫૮૬	૨૭૦	૧૩	૪
૬૦,૦૦૦	૯	૧૩	૯	૬૯૮	૩૦૦	૦	૦	૧૦	૧૦	૧૧	૪૮૫	૩૨૫	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૧૧	૮	૧	૩૧૫	૩૫૦	૦	૦	૧૨	૬	૫	૪૦૩	૩૭૯	૨	૮
૮૦,૦૦૦	૧૩	૨	૪	૯૩૧	૪૦૦	૦	૦	૧૪	૩	૧૧	૩૩૯	૪૩૩	૫	૪
૯૦,૦૦૦	૧૪	૧૨	૮	૫૪૭	૪૫૦	૦	૦	૧૬	૦	૫	૨૫૬	૪૮૭	૮	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૧૬	૭	૦	૧૬૪	૫૦૦	૦	૦	૧૭	૧૨	૧૧	૧૭૩	૫૪૧	૧૦	૮

	સેંકડે સાત ટકા.							સેંકડે સાડાસાત ટકા.						
રકમ.	એક દીવસ.				એક માસ.			એક દીવસ.				એક માસ.		
	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૧	૮૪૧	૦	૪	૮	૦	૦	૧	૯૭૨	૦	૫	૦
૧૦૦	૦	૦	૩	૬૮૨	૦	૯	૪	૦	૦	૩	૯૪૫	૦	૧૦	૦
૨૦૦	૦	૭	૦	૩૬૪	૧	૨	૮	૦	૦	૭	૮૯૦	૧	૪	૦
૩૦૦	૦	૦	૧૧	૦૪૬	૧	૧૨	૦	૦	૦	૧૧	૮૩૫	૧	૧૪	૦
૪૦૦	૦	૧	૨	૭૨૮	૨	૫	૪	૦	૧	૩	૭૮૦	૨	૮	૦
૫૦૦	૦	૧	૬	૪૧૦	૨	૧૪	૮	૦	૧	૭	૭૨૬	૩	૨	૦
૬૦૦	૦	૧	૧૦	૦૯૩	૩	૮	૦	૦	૧	૧૧	૬૭૧	૩	૧૨	૦
૭૦૦	૦	૨	૧	૭૭૫	૪	૧	૪	૦	૨	૩	૬૧૬	૪	૬	૦
૮૦૦	૦	૨	૫	૪૫૭	૪	૧૦	૮	૦	૨	૭	૫૬૧	૫	૦	૦
૯૦૦	૦	૨	૯	૧૩૯	૫	૪	૦	૦	૨	૧૧	૫૦૬	૫	૧૦	૦
૧,૦૦૦	૦	૩	૦	૮૨૧	૫	૧૩	૪	૦	૩	૩	૪૫૨	૬	૪	૦
૨,૦૦૦	૦	૬	૧	૬૪૩	૧૧	૧૦	૮	૦	૬	૬	૯૦૪	૧૨	૮	૦
૩,૦૦૦	૦	૯	૨	૪૬૫	૧૭	૮	૦	૦	૯	૧૦	૩૫૬	૧૮	૧૨	૦
૪,૦૦૦	૦	૧૨	૩	૨૮૭	૨૩	૫	૪	૦	૧૩	૧	૮૦૮	૨૫	૦	૦
૫,૦૦૦	૦	૧૫	૪	૧૦૯	૨૯	૨	૮	૧	૦	૫	૨૬૦	૩૧	૪	૦
૬,૦૦૦	૧	૨	૪	૯૩૧	૩૫	૦	૦	૧	૩	૮	૭૧૨	૩૭	૮	૦
૭,૦૦૦	૧	૫	૫	૭૫૩	૪૦	૧૩	૪	૧	૭	૦	૧૬૪	૪૩	૧૨	૦
૮,૦૦૦	૧	૮	૬	૫૭૫	૪૬	૧૦	૮	૧	૧૦	૩	૬૧૬	૫૦	૦	૦
૯,૦૦૦	૧	૧૧	૭	૩૯૭	૫૨	૮	૦	૧	૧૩	૭	૦૬૮	૫૬	૪	૦
૧૦,૦૦૦	૧	૧૪	૮	૨૧૯	૫૮	૫	૪	૨	૦	૧૦	૫૨૦	૬૨	૮	૦
૨૦,૦૦૦	૩	૧૩	૪	૪૩૮	૧૧૬	૧૦	૮	૪	૧	૯	૦૪૦	૧૨૫	૦	૦
૩૦,૦૦૦	૫	૧૨	૦	૬૫૭	૧૭૫	૦	૦	૬	૨	૭	૫૬૦	૧૮૭	૮	૦
૪૦,૦૦૦	૭	૧૦	૮	૮૭૬	૨૩૩	૫	૪	૮	૩	૬	૦૮૦	૨૫૦	૦	૦
૫૦,૦૦૦	૯	૯	૫	૦૯૫	૨૯૧	૧૦	૮	૧૦	૪	૪	૬૦૦	૩૧૨	૮	૦
૬૦,૦૦૦	૧૧	૮	૧	૩૧૫	૩૫૦	૦	૦	૧૨	૫	૩	૧૨૦	૩૭૫	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૧૩	૬	૯	૫૩૪	૪૦૮	૫	૪	૧૪	૬	૧	૬૪૦	૪૩૭	૮	૦
૮૦,૦૦૦	૧૫	૫	૫	૭૫૩	૪૬૬	૧૦	૮	૧૬	૭	૦	૧૬૦	૫૦૦	૦	૦
૯૦,૦૦૦	૧૭	૪	૧	૯૭૨	૫૨૫	૦	૦	૧૮	૭	૧૦	૬૮૦	૫૬૨	૮	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૧૯	૨	૧૦	૧૯૧	૫૮૩	૫	૪	૨૦	૮	૯	૨૦૦	૬૨૫	૦	૦

રકમ.	સેંકડે આઠ ટકા. એક દીવસ.				સેંકડે આઠ ટકા. એક માસ.			સેંકડે સાડાઆઠ ટકા. એક દીવસ.				સેંકડે સાડાઆઠ ટકા. એક માસ.		
	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૨	૧૦૪	૦	૫	૪	૦	૦	૨	૨૩૫	૦	૫	૮
૧૦૦	૦	૦	૪	૨૦૮	૦	૧૦	૮	૦	૦	૪	૪૭૧	૦	૧૧	૪
૨૦૦	૦	૦	૮	૪૧૬	૧	૫	૪	૦	૦	૮	૯૪૨	૧	૬	૮
૩૦૦	૦	૧	૦	૬૨૪	૨	૦	૦	૦	૧	૧	૪૧૩	૨	૨	૦
૪૦૦	૦	૧	૪	૮૩૨	૨	૧૦	૮	૦	૧	૫	૮૮૫	૨	૧૩	૪
૫૦૦	૦	૧	૯	૦૪૧	૩	૫	૪	૦	૧	૧૦	૩૫૬	૩	૮	૮
૬૦૦	૦	૨	૧	૨૪૯	૪	૦	૦	૦	૨	૨	૮૨૭	૪	૪	૦
૭૦૦	૦	૨	૫	૪૫૭	૪	૧૦	૮	૦	૨	૭	૨૯૮	૪	૧૫	૪
૮૦૦	૦	૨	૯	૬૬૫	૫	૫	૪	૦	૨	૧૧	૭૬૯	૫	૧૦	૮
૯૦૦	૦	૩	૧	૮૭૩	૬	૦	૦	૦	૩	૪	૨૪૧	૬	૬	૦
૧,૦૦૦	૦	૩	૬	૦૮૨	૬	૧૦	૮	૦	૩	૮	૭૧૨	૭	૧	૪
૨,૦૦૦	૦	૭	૦	૧૬૪	૧૩	૫	૪	૦	૭	૫	૪૨૪	૧૪	૨	૮
૩,૦૦૦	૦	૧૦	૬	૨૪૬	૨૦	૦	૦	૦	૧૧	૨	૧૩૬	૨૧	૪	૦
૪,૦૦૦	૦	૧૪	૦	૩૨૮	૨૬	૧૦	૮	૦	૧૪	૧૦	૮૪૯	૨૮	૫	૪
૫,૦૦૦	૧	૧	૬	૪૧૦	૩૩	૫	૪	૧	૨	૭	૫૬૧	૩૫	૬	૮
૬,૦૦૦	૧	૫	૦	૪૯૩	૪૦	૦	૦	૧	૬	૪	૨૭૩	૪૨	૮	૦
૭,૦૦૦	૧	૮	૬	૫૭૫	૪૬	૧૦	૮	૧	૧૦	૦	૯૮૬	૪૯	૯	૪
૮,૦૦૦	૧	૧૨	૦	૬૫૭	૫૩	૫	૪	૧	૧૩	૯	૬૯૮	૫૬	૧૦	૮
૯,૦૦૦	૧	૧૫	૬	૭૩૯	૬૦	૦	૦	૨	૧	૬	૪૧૦	૬૩	૧૨	૦
૧૦,૦૦૦	૨	૩	૦	૮૨૧	૬૬	૧૦	૮	૨	૫	૩	૧૨૩	૭૦	૧૩	૪
૨૦,૦૦૦	૪	૬	૧	૬૪૩	૧૩૩	૫	૪	૪	૧૦	૬	૨૨૬	૧૪૧	૧૦	૮
૩૦,૦૦૦	૬	૯	૨	૪૬૫	૨૦૦	૦	૦	૬	૧૫	૯	૩૬૯	૨૧૨	૮	૦
૪૦,૦૦૦	૮	૧૨	૩	૨૮૭	૨૬૬	૧૦	૮	૯	૫	૦	૪૯૨	૨૮૩	૫	૪
૫૦,૦૦૦	૧૦	૧૫	૪	૧૦૯	૩૩૩	૫	૪	૧૧	૧૦	૩	૬૧૫	૩૫૪	૨	૮
૬૦,૦૦૦	૧૩	૨	૪	૯૩૧	૪૦૦	૦	૦	૧૩	૧૫	૬	૭૩૮	૪૨૫	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૧૫	૫	૫	૭૫૩	૪૬૬	૧૦	૮	૧૬	૪	૯	૮૬૧	૪૯૫	૧૩	૪
૮૦,૦૦૦	૧૭	૮	૬	૫૭૫	૫૩૩	૫	૪	૧૮	૧૦	૦	૯૮૪	૫૬૬	૧૦	૮
૯૦,૦૦૦	૧૯	૧૧	૭	૩૯૭	૬૦૦	૦	૦	૨૦	૧૫	૪	૧૦૭	૬૩૭	૮	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૨૧	૧૪	૮	૨૧૯	૬૬૬	૧૦	૮	૨૩	૪	૭	૨૩૦	૭૦૮	૫	૪

રકમ.	સેંકડે નવ ટકા.							સેંકડે દસ ટકા.						
	એક દીવસ.				એક માસ.			એક દીવસ.				એક માસ.		
	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૨	૩૬૭	૦	૬	૦	૦	૦	૨	૬૩૦	૦	૬	૮
૧૦૦	૦	૦	૪	૭૩૪	૦	૧૨	૦	૦	૦	૫	૨૬૦	૦	૧૩	૪
૨૦૦	૦	૦	૯	૪૬૮	૧	૮	૦	૦	૦	૧૦	૫૨૦	૧	૧૦	૮
૩૦૦	૦	૧	૨	૨૦૨	૨	૪	૦	૦	૧	૩	૭૮૦	૨	૮	૦
૪૦૦	૦	૧	૬	૯૩૬	૩	૦	૦	૦	૧	૯	૦૪૧	૩	૫	૪
૫૦૦	૦	૧	૧૧	૬૭૧	૩	૧૨	૦	૦	૨	૨	૩૦૧	૪	૨	૮
૬૦૦	૦	૨	૪	૪૦૫	૪	૮	૦	૦	૨	૭	૫૬૧	૫	૦	૦
૭૦૦	૦	૨	૯	૧૩૯	૫	૪	૦	૦	૩	૦	૮૨૧	૫	૧૩	૪
૮૦૦	૦	૩	૧	૮૭૩	૬	૦	૦	૦	૩	૬	૦૮૨	૬	૧૦	૮
૯૦૦	૦	૩	૬	૬૦૮	૬	૧૨	૦	૦	૩	૧૧	૩૪૨	૭	૮	૦
૧,૦૦૦	૦	૩	૧૧	૩૪૨	૭	૮	૦	૦	૪	૪	૬૦૨	૮	૫	૪
૨,૦૦૦	૦	૭	૧૦	૬૮૪	૧૫	૦	૦	૦	૮	૯	૨૦૫	૧૬	૧૦	૮
૩,૦૦૦	૦	૧૧	૧૦	૦૨૭	૨૨	૮	૦	૦	૧૩	૧	૮૦૮	૨૫	૦	૦
૪,૦૦૦	૦	૧૫	૯	૩૬૯	૩૦	૦	૦	૧	૧	૬	૪૧૦	૩૩	૫	૪
૫,૦૦૦	૧	૩	૮	૭૧૨	૩૭	૮	૦	૧	૫	૧૧	૦૧૩	૪૧	૧૦	૮
૬,૦૦૦	૧	૭	૮	૦૫૪	૪૫	૦	૦	૧	૧૦	૩	૬૧૬	૫૦	૦	૦
૭,૦૦૦	૧	૧૧	૭	૩૯૭	૫૨	૮	૦	૧	૧૪	૮	૨૧૯	૫૮	૫	૪
૮,૦૦૦	૧	૧૫	૬	૭૩૯	૬૦	૦	૦	૨	૩	૦	૮૨૧	૬૬	૧૦	૮
૯,૦૦૦	૨	૩	૬	૦૮૨	૬૭	૮	૦	૨	૭	૫	૪૨૪	૭૫	૦	૦
૧૦,૦૦૦	૨	૭	૫	૪૨૪	૭૫	૦	૦	૨	૧૧	૧૦	૦૨૭	૮૩	૫	૪
૨૦,૦૦૦	૪	૧૪	૧૦	૮૪૯	૧૫૦	૦	૦	૫	૭	૮	૦૫૪	૧૬૬	૧૦	૮
૩૦,૦૦૦	૭	૬	૪	૨૭૩	૨૨૫	૦	૦	૮	૩	૬	૦૮૨	૨૫૦	૦	૦
૪૦,૦૦૦	૯	૧૩	૯	૬૯૮	૩૦૦	૦	૦	૧૦	૧૫	૪	૧૦૯	૩૩૩	૫	૪
૫૦,૦૦૦	૧૨	૫	૩	૧૨૩	૩૭૫	૦	૦	૧૩	૧૧	૨	૧૩૬	૪૧૬	૧૦	૮
૬૦,૦૦૦	૧૪	૧૨	૮	૫૪૭	૪૫૦	૦	૦	૧૬	૭	૦	૧૬૪	૫૦૦	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૧૭	૪	૧	૯૭૨	૫૨૫	૦	૦	૧૯	૨	૧૦	૧૯૧	૫૮૩	૫	૪
૮૦,૦૦૦	૧૯	૧૧	૭	૩૯૭	૬૦૦	૦	૦	૨૧	૧૪	૮	૨૧૯	૬૬૬	૧૦	૮
૯૦,૦૦૦	૨૨	૩	૦	૮૨૧	૬૭૫	૦	૦	૨૪	૧૦	૬	૨૪૬	૭૫૦	૦	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૨૪	૧૦	૬	૨૪૬	૭૫૦	૦	૦	૨૭	૬	૪	૨૭૩	૮૩૩	૫	૪

રકમ.	સેંકડે અગીઆર ટકા. એક દીવસ.				એક માસ.			સેંકડે બાર ટકા. એક દીવસ.				એક માસ.		
	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ	પા.	રૂ.	આ.	પા.	દશાંસ.	રૂ.	આ.	પા.
૫૦	૦	૦	૨	૮૯૩	૦	૭	૪	૦	૦	૩	૧૫૬	૦	૮	૦
૧૦૦	૦	૦	૫	૭૮૬	૦	૧૪	૮	૦	૦	૬	૩૧૨	૧	૦	૦
૨૦૦	૦	૦	૧૧	૫૭૨	૧	૧૩	૪	૦	૧	૦	૬૨૪	૨	૦	૦
૩૦૦	૦	૧	૫	૩૫૮	૨	૧૨	૦	૦	૧	૬	૯૩૬	૩	૦	૦
૪૦૦	૦	૧	૧૧	૧૪૫	૩	૧૦	૮	૦	૨	૧	૨૪૯	૪	૦	૦
૫૦૦	૦	૨	૪	૯૩૧	૪	૯	૪	૦	૨	૭	૫૬૧	૫	૦	૦
૬૦૦	૦	૨	૧૦	૭૧૭	૫	૮	૦	૦	૩	૧	૮૭૩	૬	૦	૦
૭૦૦	૦	૩	૪	૫૦૪	૬	૬	૮	૦	૩	૮	૧૮૬	૭	૦	૦
૮૦૦	૦	૩	૧૦	૨૯૦	૭	૫	૪	૦	૪	૨	૪૯૮	૮	૦	૦
૯૦૦	૦	૪	૪	૦૭૬	૮	૪	૦	૦	૪	૮	૮૧૦	૯	૦	૦
૧,૦૦૦	૦	૪	૯	૮૬૩	૯	૨	૮	૦	૫	૩	૧૨૩	૧૦	૦	૦
૨,૦૦૦	૦	૯	૭	૭૨૬	૧૮	૫	૪	૦	૧૦	૬	૨૪૬	૨૦	૦	૦
૩,૦૦૦	૦	૧૪	૫	૫૮૯	૨૭	૮	૦	૦	૧૫	૯	૩૬૯	૩૦	૦	૦
૪,૦૦૦	૧	૩	૩	૪૫૨	૩૬	૧૦	૮	૧	૫	૦	૪૯૩	૪૦	૦	૦
૫,૦૦૦	૧	૮	૧	૩૧૫	૪૫	૧૩	૪	૧	૧૦	૩	૬૧૬	૫૦	૦	૦
૬,૦૦૦	૧	૧૨	૧૧	૧૭૮	૫૫	૦	૦	૧	૧૫	૬	૭૩૯	૬૦	૦	૦
૭,૦૦૦	૨	૧	૯	૦૪૧	૬૪	૨	૮	૨	૪	૯	૮૬૨	૭૦	૦	૦
૮,૦૦૦	૨	૬	૬	૯૦૪	૭૩	૫	૪	૨	૧૦	૦	૯૮૬	૮૦	૦	૦
૯,૦૦૦	૨	૧૧	૪	૭૬૭	૮૨	૮	૦	૨	૧૫	૪	૧૦૯	૯૦	૦	૦
૧૦,૦૦૦	૩	૦	૨	૬૩૦	૯૧	૧૦	૮	૩	૪	૭	૨૩૨	૧૦૦	૦	૦
૨૦,૦૦૦	૬	૦	૫	૨૬૦	૧૮૩	૫	૪	૬	૯	૨	૪૬૫	૨૦૦	૦	૦
૩૦,૦૦૦	૯	૦	૭	૮૯૦	૨૭૫	૦	૦	૯	૧૩	૯	૬૯૮	૩૦૦	૦	૦
૪૦,૦૦૦	૧૨	૦	૧૦	૫૨૦	૩૬૬	૧૦	૮	૧૩	૨	૪	૯૩૧	૪૦૦	૦	૦
૫૦,૦૦૦	૧૫	૧	૧	૧૫૦	૪૫૮	૫	૪	૧૬	૭	૦	૧૬૪	૫૦૦	૦	૦
૬૦,૦૦૦	૧૮	૧	૩	૭૮૦	૫૫૨	૦	૦	૧૯	૧૧	૭	૩૯૭	૬૦૦	૦	૦
૭૦,૦૦૦	૨૧	૧	૬	૪૧૦	૬૪૧	૧૦	૮	૨૩	૦	૨	૬૩૦	૭૦૦	૦	૦
૮૦,૦૦૦	૨૪	૧	૯	૦૪૧	૭૩૩	૫	૪	૨૬	૪	૯	૮૬૩	૮૦૦	૦	૦
૯૦,૦૦૦	૨૭	૧	૧૧	૬૭૧	૮૨૫	૦	૦	૨૯	૯	૫	૦૯૫	૯૦૦	૦	૦
૧,૦૦,૦૦૦	૩૦	૨	૨	૩૦૧	૯૧૫	૧૦	૮	૩૨	૧૪	૦	૩૨૮	૧,૦૦૦	૦	૦

GLOSSARY OF REVENUE TERMS

USED IN KÁTHIÁWÁR.

(As compiled by Colonel G. E. Hancock.)

ÁBÁDI-VERO.—આબાદી વેરો.—A land tax varying according to the prosperity of the village paid in a lump sum by Grásiás.

ABHRÁM-NADÁVA.—અભરામ નદાવા.—Acquittal in full satisfaction.

ÁBKÁRI.—આબકારી.—Customs duty on liquor and toddy.

ÁD.—આડ.—Cotton cleaning yard.

ÁD-GHARENE.—આડ ઘરેણે.—A sub-mortgage.

ADHÁRE HABÚB.—અઢારે હબુબ.—Eighteen kinds of produce or revenues, idiomatically used in deeds &c. to signify the whole revenue.

ÁDHODÚ.—આધોડું.—Half a skin of any dead animal.

ÁGEBÁRÚ.—આગેબારૂ.—Outright.

AGHÁT.—અઘાટ.—Outright sale. Permanent alienation.

ÁGTAR.—આગતર.—Rain crop, Monsoon crop.

ANGÁRIO.—અંગારીયો.—Blighted Jowár.

ÁNGAT.—આંગત.—In severalty. Under sole enjoyment.

ÁNGADI.—આંગડી.—Literally a coat. A cess levied in favor of the Chief's eldest son.

ANGOR.—અંગોર.—Dried up portion of a tank.

ÁNKNÚ.—આંકણું.—Residue containing a little quantity of grain with chaff left by the cultivators in the grainyard at the time of threshing.

ÁNT.—આંટ—If A owes B rupees 100 and B owes C Rs. 100, the adjustment of the account by the payment of Rs. 100 by A to C direct is expressed by "Ánt".

ASÁDA TAL.—અસાડા તલ.—Sisamum sown in the month of ASHÁD.

Ásmáni-Sûltáni.—આસમાની સુલતાની.—Unavoidable calamities caused by the act of God or the country's enemies.

Áth.—આથ.—Implements of husbandry.

Atake Aghát.—અટકે અઘાટ.—Forfeiture or foreclosure.

Avsar.—અવસર.—A cess taken by Native Chiefs on the occasion of a marriage or death in the family.

Awal Pedásh.—અવલ પેદાશ.—An occasional extraordinary tax. Extra tax leviable at pleasure.

Áwat.—આવત.—Allowances given by cultivators to artizans for their services.

Bábat.—બાબત.—A cess, item, tax.

Bábi Ûdhad.—બાબી ઉધડ.—Lump sum originally levied in the name of the Bábis of Junágadh.

Bádshái Jamá.—બાદશાહી જમા.—Imperial tribute.

Bahándari.—બહાંદરી.—Guarantee.

Bahárwatiá.—બહારવટીઆ.—An outlaw.

Bakálû.—બકાલું.—Vegetables.

Bálái Pedásh.—બાલાઈ પેદાશ.—Miscellaneous revenues.

Banti.—બંટી.—A kind of grain.

Báret.—બારેત.—Dry crop. Rain crop.

Báretru Bhám.—બારેતરૂ ભામ.—Tax on skins of dead animals belonging to other villages.

Bari.—બરી.—Heads of Juwár (millet) ground down after the removal of the grain.

Bárkhali.—બારખલી.—Alienated lands.

Betálu.—બેતાળું.—Weighing 42 Sers instead of 40.

Bhad.—ભડ.—The interior of a well.

Bhad Dán.—ભડ દાણ.—A term applied to all weighing and measuring fees and customs duties excepting Desh Dán.

Bhág-Batái.—ભાગ બટાઈ.—Division of produce.

Bhágia.—ભાગીયા.—Cultivators who pay an enhanced share of Waje instead of Vero.

Bhám.-ભામ.—A tax on the skins of dead animal (cattle).

Bhámdár.—ભામદાર.—Farmer of Bhám.

Bhar.—ભર.—Cartload of grass or firewood.

BHÁR.—ભાર—Weight of a certain amount of cotton. (See at page 381 of this book.)
BHARÁMANI.—ભરામણી—Measuring fees.
BHÁTI—ભાતી.—A cess taken by Native Chiefs on the occasion of a death in the family.
BHÁYÁT or BHÁYÁD–ભાયાત–Brethern, cadets, collaterals.
BHEL BHANJWÁD.—ભેલ ભંજવાડ.—Damage done to crops by stray cattle.
BHENI.—ભેણી.—Site.
BHILU.—ભીલું.—A mould of molasses.
BHINDI NÁDA.—ભીંડી નાડાં.—Ropes. Hemp ropes.
BHON BHÁDU.—ભોં ભાડું.—Marriage fees.
BHOPA.—ભોપા.—Camel graziers.
BHURIYO.—ભુરીયો.—A labourer in a sugarcane field.
BID.—બીડ.—Grass land.
BIEN VECHÁN.—બીએં વેચાણ.—Sale of seed or cuttings.
BINI BÁNDÁRI.—બીની બાણદારી.—A levy that used to be collected by the Gáekwár's army when it visited the Káthiáwár villages for the purpose of collecting the tribute.
BUNGAN.—બુંગાણ.—A cloth generally used for tying up grain when loaded on carts.
BUT.—બુટ.—Unused or choked well.
BUTÁ.—બુટાં.—Lands given to cultivators with a right to sell or mortgage.
CHÁKAR.—ચાકર.—Servant.
CHÁKARIÁT.—ચાકરીયાત.—Servants. Lands held on service tenure.
CHÁKDO.—ચાકડો.—Potter's wheel.
CHÁKI.—ચાકી.—A mould. Oil presser.
CHÁKRI-FARMÁSH.—ચાકરી ફરમાશ—Orders to service tenants.
CHÁLTO VAHIVAT.—ચાલતો વહીવટ.—Current enjoyment.
CHALU BÁBAT.—ચલુ બાબત.—Usual cess.
CHÁNDLO.—ચાંડલો.—Occasional extraordinary tax.
CHARIÁN.—ચરીઆણ.—Grazing lands.
CHARÁI-VERO.—ચરાઇ વેરો.—Grazing fee.

CHARKHÁ-VERO.—ચરખા વેરો.—Tax on cotton gins.

CHÁRKOSHI WÁDI.—ચારકોશી વાડી.—Land irrigated by four leather buckets.

CHÁROLÛ.—ચારોલું.—Forage.

CHAV.—ચવ.—Cultivated land.

CHAV GIRÁS.—ચવ ગીરાસ.—Cultivated land which the cultivator may sell or mortgage.

CHAVBANDI VERO.—ચવબંદી વેરો.—Land tax upon holdings varying in size.

CHHAL.—છલ.—New cultivation of which the landlords share is not taken for two or three years.

CHHÁSATIÁ.—છાસઠીયા.—Hot weather Jûwár. (Derived from Chhásat *i. e.* sixty-six days wherein it becomes ready)

CHHOTA.—છોટા.—Leather stirrups.

CHIBHADA.—ચીભડાં.—Water melons.

CHILO.—ચીલો.—Transit duty.

CHINO.—ચીણો.—A kind of grain.

CHIRDU.—ચીરડું.—A percentage given to an Izárdár or farmer when his farm is subsequently transferred to a higher bidder.

CHIT GHARENE.—ચીત ઘરેણે.—Mortgage without possession.

CHHODA.—છોડાં.—Raw skins.

CHOKHO BHÁG.—ચોખો ભાગ.—By this system all the levies in kind in addition to the Waje or original grain share are lumped together and a fraction of the whole is taken.

CHOKI CHÁKRI.—ચોકી ચાકરી.—Duties of village Police or watchmen.

CHOKIDÁR.—ચોકીદાર.—Watchman.

CHOKI PEHRO.—ચોકી પેહેરો.—Patrolling.

CHOKSHI.—ચોકશી.—One who tests ornaments and jewels.

CHORA.—ચોરા.—Village forum.

CHORA KHÁTU.—ચોરા ખાતું.—The accounts of the collection made by the Grásiás amongst themselves for the entertainment of guests.

CHULA VERO.—ચુલા વેરો.—House tax literally Hearth-tax.
CHUNGI.—ચુંગી.—An allowance.
DADI.—દડી.—Boundary mark.
DAFTARI.—દફતરી.—Record keeper. State accountant.
DÁETA.—દાએતા.—Cultivators from whom the usual state dues are levied.
DALÁL.—દલાલ.—Broker.
DÁN.—દાણ.—Customs duty, tax.
DAND-PHAROI.—દંડ ફરોધ.—Fines.
DÁNTARDA VERO.—દાંતરડાં વેરો.—A tax on sickles.
DASTURI.—દસ્તુરી.—Usual dues.
DÁTÁR SUNDLI.—દાતાર સુંડલી.—An allowance to the Dátár shrine at Junágadh.
DÁTHA.—ડાઠા.—Bájri stalks cut up into chaff.
DÁTYU SÁTYU.—દાટ્યું સાટ્યું.—Treasure trove.
DEHLI KHÁTU.—ડેહેલી ખાતું.—See "Chora Khátu."
DELI OR DEHLI.—ડેહેલી.—A gateway. A reception Hall.
DERWATU.—દેરવટું.—Marriage with elder brother's wife.
DESH-DÁN.—દેશ દાણ.—Export duty.
DESH-PATEL.—દેશ પટેલ.—One appointed by the Darbár to settle caste disputes amongst the lower classes throughout the state.
DHÁBLA-BÁBAT.—ધાબળા બાબત.—A cess taken in lieu of Blankets.
DHÁL.—ઢાલ.—Estimate of standing crop.
DHÁL VERO.—ઢાલ વેરો.—Tax on estimate of standing crop.
DHÁNDHA.—ઢાંઢા.—Bullocks.
DHANIK-NÁM.—ધનીક નામ.—A deed without the name of the person in whose favor it is passed.
DHANIPATU.—ધણીપતું.—Customs duty.
DHÁR.—ધાર.—Hilly ground.
DHÁRAN.—ધારણ.—A certain weight of cotton (See at page 381 of this book.)
DHARMÁDA.—ધર્માદા.—Land held in charity. Land held under a grant for religious purposes.

DHARNA.—ધરણું.—The sitting at the door of a debtor under a vow to fast until the claim is satisfied.

DHARTI KHÁTU.—ધરતી ખાતું.—The accounts of Contributions from landholders towards entertainment of guests, &c.

DHED-NI-MEHTARÁI—ઢેડની મેહેતરાઇ.—Patelship of Dheds.

DHINODARI—ધીણોદરી.—Graziers.

DHOL.—ઢોલ.—A measure of grain (See at page 380 of this book.)

DHORI-PASA.—ધોરીપસા.—See "Chhal."

DHOTIU.—ધોતીયું.—The present of a cloth to a farmer at the time of giving him a farm.

DHUBAK-VERO.—ધુબક વેરો.—Occasional extraordinary tax.

DHUNGRA.—ઢુંગરા.—Cotton pickers.

DHUNSA.—ઢુંસા.—Ears of Bájri ground down after the removal of the grain.

DIVELIU.—દીવેલીયું.—Land granted for temple expenses.

DOJHI.—દોઝી.—Milch goat.

DORI (Measurement).—દોરી (નું ભરત).—Measurement with a cord varying from 40 to 80 cubits.

DUBHET.—દુભેટ.—The boundary line between two villages.

DUDH-VERO.—દુધ વેરો.—A milk-tax levied from graziers.

DUNGARI.—ડુંગરી.—Free lands.

DUR.—ડુર.—Powdered Bájri stalks.

DUVÁGIR.—દુવાગીર.—Religious mendicant.

EKLIU KHALU.—એકલીયું ખળું.—A grainyard into which the produce of only one Sánthi is brought.

FÁLA.—ફાળા.—Contribution.

FÁNSIA.—ફાંસીયા.—The centre part of the sugarcane supposed to be the best.

FATÁYA.—ફટાયા.—Younger sons of a Chief who get appanage.

FERO.—ફેરો.—A levy collected by a Chief from a subordinate Grásia to meet the expenses of collecting his dues.

GADHÁN.—ગઢાણ.—Fallow land.
GADH-VERO.—ગઢ વેરો.—A tax levied for meeting the expenses of a fort.
GÁDI.—ગાદી.—Throne.
GÁDI-NAZARÁNO.—ગાદી નઝરાનો.—Accession tax. Tax imposed by a Chief when he mounts the Gádi.
GALÁRO.—ગલારો.—A Boiler of sugarcane.
GÁM-TALIÁTO.—ગામ તળીયાટો.—Village site.
GÁMÁT KHÁTU.—ગામાત ખાતું.—General fund for village expenses.
GÁM JHÁMPO.—ગામ ઝાંપો.—General fund for village expenses (literally village gateway).
GÁMÁYAT, GÁMÁIT.—ગામાયત.—Joint land.
GÁMOT.—ગામોટ.—A Bráhmin entertained for the village service, who sometimes holds land but is generally paid in kind.
GANIM.—ગનીમ.—Maráthás Enemies.
GANJ.—ગંજ.—Landlord's heap in the grainyard.
GANJ KHARÁJÁT.—ગંજ ખરાજાત.—
GANJ KHARCH.—ગંજ ખરચ.—
} Miscellaneous allowances to artizans temples, &c. from the "Ganj".
GANJI.—ગંજી.—Hay stack.
GANJ-WADHÁRO.—ગંજ વધારો.—Surplus of grain or other produce in landlord's share.
GANOT.—ગણોત.—Rental.
GARUD PURÁN.—ગરૂડ પુરાણ.—A sacred Book read after the death of a member of one's family.
GÁS-GHARENE.—ગાસ ઘરેણે.—Mortgage with possession.
GAUCHAR.—ગઉચર.—Pasture land.
GAYÁL.—ગયાલ.—Lapsed property.
GERU.—ગેરૂ.—Blighted wheat.
GAMI.—ગમી.—A cess taken by Native Chiefs on the occasion of a death in the family.
GHAR-BHÁDU.—ઘર ભાડું.—House-rent, House tax.
GHAR-BHENI.—ઘર ભેણી.—House site.
GHARENE.—ઘરેણે.—Mortgage.

GHARGHARNU.—ઘરઘરણું.—Widow re-marriage.

GHARKHED.—ઘરખેડ.—Home farm. Grásiás demesne lands.

GHASIU MITHU.—ઘસીયું મીઠું.—The common sea salt. Natural salt.

GISRU or GISLU, GHISRA.—ગીસરૂ-ગીસલું.—See Sánthi.

GHORI and PINDÁRI VERO.—ગોરી અને પીંડારી વેરો.—A cess levied in the name of Ghoris and Pindáris.

GODH.—ગોઢ.—Waste site of a village.

GOL MAPNI.—ગોળ માપણી.—Circuit Survey.

GONDRO.—ગોંદરો.—Vicinity of a village. Waste ground just outside the village.

GOTH.—ગોઠ.—A feast.

GOTI.—ગોટી.—Bundle of tobacco.

GRÁSSIÁ, GIRÁSIÁ.—ગ્રાસીયા-ગીરાસીયા.—Hereditary land-holder.

GUNTHA.—ગુંઠા.—One-fortieth of an acre.

HAK.—હક.—Right.

HAK-PATRAK.—હક પત્રક.—Statement of rights.

HAKSHÁI.—હક શાઇ.—Brokerage.

HAL.—હળ.—Plough.

HANGÁMI NOKRI.—હંગામી નોકરી.—Temporary service.

HÁTH-GARNU.—હાથગરણું.—A cess taken by the Chiefs on the occasion of a marriage in the family.

HÁTH-GASH.—હાથગસ.—Weighing and measuring fees.

HÁTHI-KIÁRO.—હાથી કયારો.— }
HÁTHI-VERO.—હાથી વેરો.— } A cess levied to meet the expenses of maintaining an elephant.

HÁTODI.—હાટોડી.—Shop tax.

HAWÁLDÁR.—હવાલદાર—A village watchman. Watchman over grainyard.

HAWÁLDÁRI.—હવાલદારી.—Hawáldár's allowance.

HAWÁLO.—હવાલો.—Hundi. Bill of exchange. See "Ánt".

HEDAKIU.—હેડકીયું.—A field granted in charity at the time of death.

IJÁRDÁR, IZÁRDÁR.—ઇજારદાર.—Farmer.

INÁMI.—ઇનામી.—Under grant or gift. In consideration of past services.

JAGÁT, JAKÁT.—જગાત, જકાત.—Customs duty.

JAMA, JAMÁBANDY.—જમા, જમાબંદી.—Tribute, Revenue assessment.

JAMBIYO.—જંબીયો.—Dagger.

JAPTIDÁR.—જપતીદાર.—Attachment clerk.

JÁRA.—જારા.—Hot wheather Juwár.

JÁSA.—જાસા.—A threatening message.

JÁSA CHITHI.—જાસા ચીઠી.—A threatening letter.

JÁTI VERO.—જાતી વેરો.—A caste tax—generally taken from shepherds.

JETHUDI.—જેઠુડી.—A tax levied in the month of May. (Derivation from Jeth).

JHÁMPA KHÁTU.—ઝાંપા ખાતું.—
JHÁMPA KHARACH.—ઝાંપા ખરચ.— } Subscriptions paid by cultivators for entertaining village guests.

JHÁMPLI.—ઝાંપલી—A small Jhámpa or supplementary village Fund for charities.

JHUL.—ઝુલ.—Covering for horses or bullocks.

JHUNJHO.—ઝુંઝો.—See Salo.

JINSI, JANSI.—જીનસી, જનસી.—Levy in kind.

JIWÁI.—જીવાઇ.—Land held in maintenance on service tenure.

JIWÁIDÁR.—જીવાઇદાર.—Service tenant.

JOD.—જોડ.—Fallow land.

JOTAR.—જોતર.—Yoke-collar. Leather or cotton collar for bullocks.

JUDI-CHUKAWATIDÁR.—જુદી ચુકવતીદાર.—Separate tribute payer.

KÁCHA PRÁJA.—કાચા પ્રાજા.—Nearly 7 acres of land.

KÁCHA VIGHA.—કાચા વીઘા.—Small Vigha.

KADA.—કડા.—Pan for preparing molasses.

KADAB.—કડબ.—Juwár reeds. Juwár grass.

KADA BHÁDU.—કડા ભાડું.—Sugar pan hire.

KAID.—કૈદ.—A certain quantity of grain taken from each cultivator's grainyard,

KÁLA.—કાલાં.—Cotton pods.

KALAMBANDI.—કલમબંદી.—Agreement. Articles of agreement.

KALOI.—કળોઈ.—Daughter's allowance.

KALSHI.—કળશી.—A measure of grain. (*See at page* 380 *of this Book.*)

KALTHI.—કળથી.—A kind of grain.

KÁMDÁR'S BÁBAT.—કામદારની બાબત.—An allowance to the revenue manager.

KÁMDÁRI.—કામદારી.—An allowance to the revenue manager of the village.

KÁMDÁR-SUKHDI.—કામદાર સુખડી.— }
KÁMDÁR-KHOLA-SUKHDI.—કામદાર ખોળા સુખડી.— } An allowance to the revenue manager of the village.

KÁNG.—કાંગ.—A kind of grain.

KANGARI, KANGIRI.—કણ્ગરી, કણ્ગીરી.—A cash levy on produce.

KANKOTRI.—કંકોતરી.—Congratulatory letter.

KANTI.—કંટી.—A levy of Bájri stalks for feeding horses.

KÁNTIA.—કાંટીયા.—Arm bearing tribe.

KANTIU.—કાંટીયુ.—The levy of a goat from shepherds for food.

KANYA CHORI.—કન્યા ચોરી.—Marriage fees.

KAPÁL-GIRÁS.—કપાલ ગીરાસ.—Lands or rights received by Bháyáts in appanage.

KÁPDU.—કાપડું.—Allowance to a daughter. Dowry. Literally bodice.

KÁRAJ AWSAR.—કારજ અવસર.—A cess taken by a Chief on the occasion of a marriage or death in his family.

KARÁMI.—કરામી.—Lands on which Vero is levied.

KARÁMA SÁNTI.—કરામા સાંતી.—Lands on which Vero is levied.

KARAM-BHÁG.કરમ ભાગ.—See "Kapál Grás."

KASBA VERO.—કસબા વેરો.—Tax on artizans and other non-cultivating classes.

KASUMBO.—કસુંબો.—A cess on transfer of lands.

Katak.—કટક.—Army.

Katha Wáchnár.—કથા વાંચનાર.—Preacher.

Kathol.—કઠોળ.—Pulse.

Kerdo.—કેરડો.—A tree (*of Kerdás a kind of berries* [*used for pickle*).

Khadio.—ખડીઓ.—Saddle-bag.

Khádodi.—ખાડોડી.—A tax on weavers.

Khalu.—ખળું.—A cultivator's grainyard.

Khala Kharáját.—ખળા ખરાજાત.—Grainyard expenses.

Khalá Páli.—ખળા પાલી.—Pális or certain measure of grain taken from each cultivator's grainyard.

Khaláwád.—ખળાવાડ.—Grainyard. General grainyard.

Khálsa.—ખાલસા.—Crown land.

Khámbha.—ખાંભા.—Boundary marks.

Kharábo.—ખરાબો.—Unculturable land.

Khar-Kharáját.—ખર-ખરાજાત.—
Kharáját.—ખરાજાત.— } Allowances. Revenue expenses.

Kháro.—ખારો.—Salt land.

Khasrádu.—ખસરાડુ.—Outright.

Kháta-Sukhdi.—ખાતા સુખડી.—A tax taken per each cultivator's account.

Khatáu Pedásh.—ખટાઉ પેદાશ.—Profit realized by sale of stray cattle.

Khátábandi.—ખાતાબંદી.—System by which the cultivator agrees to pay a fixed rent for his holding for a term of years.

Khátla.—ખાટલા.—Cots.

Khawás.—ખવાસ.—Attendant on a chief. Household servant.

Khedu, Khedut.—ખેડુ, ખેડુત.—Cultivator.

Khedu Bhág.—ખેડુ ભાગ.—Cultivator's share.

Khedu Vero.—ખેડુ વેરો.—Sánthi Vero. Tax taken from cultivators.

Kheráti—ખેરાતી.—Granted in charity. On religious tenure.

Khola Sukhdi.—ખોળા સુખડી.—Allowance. Literally a lapful.

Khoráki.—ખોરાકી.—Free rations.

KHUNT.—ખુંટ.—Boundary marks.
KORI.—કોરી.—A coin (*See at page* 382 *of this Book.*)
KOS.—કોસ.—Leather-bag for drawing water. Land watered by a "Kos."
KOTIU.—કોટીઉ.—A leather collar for a horse.
KOTHÁRI.—કોઠારી.—Granary keeper.
KOTWÁL.—કોટવાળ.—A village servant who attends to the village guests.
KULGOR.—કુળગોર.—Family priest.
KUNWAL.—કુંવળ.—Powdered wheat straw.
KUNWAR.—કુંવર.—Heir apparent. Sons of a Chief.
KUNWARI.—કુંવરી.—A daughter of a Chief.
KUNWAR-MÁNU.—કુંવર માણું.—Allowance to the heir apparent.
KUNWAR-PACHEDO.—કુંવર પછેડો.—
KUNWAR-PÁMRI.—કુંવર પામરી.—
KUNWAR-NAZARÁNO.—કુંવર નઝરાનો.—
} Tax imposed on the occasion of the birth of the eldest son of a Chief.
KUNWAR-SUKHDI.—કુંવર-સુખડી.—Allowance to the heir apparent.
LÁDI.—લાદી.—Horse load of grass or other crops.
LÁG.—લાગ.—
LÁGO.—લાગો.—
} Allowance.
LÁGVI.—લાગવી.—Those who get allowances, such as artizans, village priests &ca.
LAKHÁMNI.—લખામણી.—Writing fees.
LAKHAT.—લખત.—Deed.
LAKHANI, LAKHNI.—લખણી.—Charitable assignment to a bard.
LÁTHIA VERO.—લાઠીયા વેરો.—Tax on hand gins.
LAWÁZAM.—લવાઝમ.—Allowance.
LAYANI, LÁNI.—લયણી, લાણી.—Reaping. Harvesting.
LEKH.—લેખ.—Order. Deed. Grant.
LEKHNI-LAKHÁMNI.—લેખની લખામણી.—Writing fee.
LILA JÁRA.—લીલા જારા.—Hot weather Juwár.
LILOTRI.—લીલોતરી.—Green vegetables.
MADAD-MÁSH.—મદદ માશ.—Maintenance.

MAGOTHU.—મગોઠું.—Mag grass.
MAN.—મણ.—Weight of cotton (*See at page* 381 *of this Book.*)
MÁNU. MÁP.—માણું, માપ.—A measure of grain (*See at page* 380 *of this Book.*)
MAHÁL.—મહાલ.—A division of territory.
MAKÁT.—મકાત.—Customs duty.
MANDÁN.—મંડાણ.—Wooden frame on which the leather bucket rests over a well. Commendation.
MÁNDVI.—માંડવી.—Customs duty.
MÁNDVIO.—માંડવીયો.—Farmer of customs. Customs officer.
MAJMU.—મજમુ.—Joint (common to Chief and Grásia or Bháyát).
MÁNKHAL.—માંખલ.—Grainyard.
MÁKHANI.—માખણી.—A cess on graziers. (Derivation from "Mánkhan, butter").
MAPÁRO.—મપારો.—Measurer of grain.
MÁPLA.—માપલા.—Allowances.
MÁPU.—માપુ.—Customs duty.
MASWÁDI.—મસવાડી.—Grazing fee.
MÁTHA-LAND.—માથાની જમીન.—Land granted for death incurred on service. Blood Money.
MEHTAR.—મેહતર.—Dhed's Patel.
MEHTÁS.—મેહેતા.—Clerks.
MEHTARÁI.—મેહેતરાઇ.—Patelship of Dheds.
MEHTARIA.—મેહેતરીયા.—A Dhed. A Dhed's Patel.
MELNU.—મેલણું.—A cess taken by Chiefs on the occasion of a death in the family.
MENDHÁRO.—મેંઢારો.—The joint heap of landlord and tenant from which allowances are paid. A heap set apart for miscellaneous demands.
MEZWÁNI.—મેઝવાની.—Entertainment of guests.
MIRÁSI.—મીરાસી.—Hereditary.
MOCHHÁNI.—મોછાણી.—See "Melnu".
MOL.—મોલ.—Crops.
MOTALIO.—મોટલીયો.—Labourer.

MOTAP, MOHOTAP.—મોટપ, મોહોટપ.—The extra land given to the eldest brother in addition to his share in the division of an estate.

MOTI VETH.—મોટી વેઠ.—Forced labour demandable on State occasions and for Government Officers.

MOTLI.—મોટલી.—A due levied by the Darbár on account of the labour of carrying grain from grainyards to the Darbár's heap ("Ganj".)

MUL.—મુલ—Wages.

MULI.—મુલી.—Labourers.

MULAKGIRI.—મુલકગીરી.—Gáekwád's expeditions in Káthiáwád for collecting tribute.

MULAK-SHIRASTA.—મુલકશીરસ્તો—Custom of the country.

MULGIRÁSIA.—મુલગીરાસીયા.—Original holder of a village or a portion of village lands.

MUNCHH-VERO.—મુંછ વેરો.—A tax levied from an adult male (Derived from "Munchh," moustaches).

MUKÁN.—મુકાણ.—Remission.

MUTHI.—મુઠી.—Handful.

MUTSADI.—મુત્સદી—Revenue manager.

NÁDA.—નાડાં.—Ropes.

NAGDI.—નગદી.—Cash. Levy in cash.

NALÁH.—નાળુ.—Small stream.

NÁSHPATI.—નાશપતી.—Watermelons.

NAYÁBAT VERO.—નયાબત વેરો.—Vero collected for Náyab (city Kotwál).

NAZAR.—નઝર.— } Present.
NAZARÁNO.—નઝરાનો— }

NEKHAM.—નેખમ.—Temporary hamlet. Waste site of a village.

NEN.—નેણ.—Leather ropes.

NESS.—નેસ.—Hamlet.

NOCHHÁWAR.—નોછાવર.—Refers to money given in charity, by scattering it amongst the assembled crowd on the occasion of a visit from the Chief. Or money given to the attendant of a Chief at the time of visiting him.

Ogha-Chhut.—ઓઘા છુટ.—Mortgage with possession for a fixed term at the end of which the property reverts to the original owner without further payment.

Ola.—ઓળા.—Gram parched in the pod.

Oliya.—ઓળીઆ.—A kind of pulse. The three rows of seed ordinarily sown. Land comprised within the three rows ordinarily sown.

Orio.—ઓરીઓ.—River well.

Pachhedo.—પછેડો.—See "Kunwar Pachhedo."

Páchhtar.—પાછતર.—Winter crop.

Pado.—પડો.—Bundle of tobacco.

Pádar.—પાદર.—Vicinity of a village. Waste ground just outside the village.

Padtar.—પડતર.—Uncultivated or waste land.

Padu.—પડું.—Irrigated land.

Padián.—પડીઆણું.—An extraordinary tax.

Padu Pan.—પડ્યું પાન.—Fallen leaf. When used in a deed idiomatically, it means conveyance of every source of revenue.

Pághdi.—પાઘડી.—A head-dress. A small sum given to Izárdárs or cultivators upon special occasions.

Pagi.—પગી.—Tracers of footprints.

Pahuwa.—પહુવા.—Parched rice.

Páekist-Timbo.—પાયકીસ્ત ટીંબો.—Waste site of a village.

Paidu.—પઈડું.—Tax on each wheel of a well in irrigated land.

Pakhál.—પખાલ.—Leather-bags put on animals for carrying water.

Pál.—પાળ.—Black-mail.

Pála-Párekh.—પાલા પારેખ.—Allowance to the man who tests money.

Páli.—પાલી.—A measure of grain. (*See at page* 380 *of this Book.*)

Pálio, Páwalio.—પાળીઓ પાવળીઓ.—Memorial stone.

Panch.—પંચ.—Arbitrator.

Pán-charái.—પાન ચરાઈ.—Grazing fee.

PANCHÁYAT.—પંચાયત.—Arbitrators. Arbitration.
PANCHOTARY.—પંચોતરી.—An overcharge of five per cent. on the amount due on a farm.
PÁNI-VERO.—પાણી વેરો—A tax on artizans and other non-cultivating classes.
PÁNKHÁN.—પાણખાણ.—A quarry.
PARGANU.—પરગણું.—District. Division.
PARKHÁI.—પરખાઇ.—Farm of testing coins.
PADTHÁRO.—પડથારો.—What is left from the common heap to the cultivator after defraying all allowances.
PASA.—પસા.—See "Dhori Pasa".
PASÁITA.—પસાયતા.—Service tenants.
PÁSERA.—પાસેરા.—Quarter of a Ser.
PATEL.—પટેલ.—Head of the village.
PATELÁI.—પટેલાઇ.—Headship of the village.
PATEL-NI-PALAT.—પટેલની પળત.—Dues from which Patels are exempted.
PÁTI, PATI.—પાટી, પટી.—Share of a village.
PÁTLU.—પાટલુ.—A mould of molasses.
PÁVRO.—પાવરો.—Leather-bag for feeding horses.
PEHRÁMNI.—પેહેરામણી.—Dress of honor.
PESHKASHI.—પેશકશી.—Tribute.
PETKHÁI.—પેટ ખાઇ.—Rations. Expense of food for state servants.
PHÁNT.—ફાંટ.—A lapful. Bundle.
PINDÁRI-VERO.—પીંડારી વેરો.—A cess taken in the name of the Pindáris.
PINJAN-VERO.—પીંજણ વેરો.—A tax on cotton carders.
PIT-MOL.—પીત મોલ.—Irrigated crop.
PITH.—પીઠ.—Market.
PITH-MÁPU.—પીઠ માપુ.—Farm of weighing and measuring articles of commerce.
POERO.—પોએરો.—Labour.
PONKH, PONK.—પોંખ, પોંક.—Roasted ears of wheat.
PONKIU.—પોંકીયુ.—Land enjoyed by armed tribes free of any levy or service.
POSHÁK.—પોશાક.—Dress of honor,

Posháki.—પોશાકી.—Dress of honor. Land granted for services. See "Inámi."

Práju, Parároju.—પ્રાજુ, પરાજુ.—Nearly 10 acres of land. One-third of a Sánti.

Pula Chhut.—પુળા છુટ.—See Ogha-chhut.

Pulás.—પુળા.—Bundles of grass.

Pumbi.—પુંબી.—A little quantity of cotton set apart from the Majmu heap (at the time of dividing the produce) for ascertaining the number of weighments.

Punchhi-Vero.—પુંછી વેરો.—Tail-tax.

Punthi.—પુંઠી.—A bundle of wool.

Purabia Tal.—પુરબીયા તલ.—Sisamum sown in Purwa Nakshatra (September).

Ráda.—રાડાં.—Juwár grass. Reeds.

Ráhadári.—રાહદારી.—Transit duty.

Rájak-Daiwak.— રાજક દૈવક.—See Asmáni Sultáni.

Ráj-Bhág.—રાજ ભાગ.—Landlord's share.

Ráj-Chákari.—રાજ ચાકરી.—Military service.

Rájgar, Rájgor.—રાજગર, રાજગોર.—State priests.

Ráj-Hakumat.—રાજ હકુમત.—Jurisdiction.

Ráj-Prakarni.—રાજ પ્રકરણી.—Political.

Rakhesar.—રખેસર.—A Bhangi. A sweeper.

Rákhodi.—રાખોડી.—The farm of cleaning goldsmith's ashes.

Rakhopio.—રખોપીયો.—Watcher of crops.

Rakhopu.—રખોપું.—Watching crops.

Ranwatiu.—રણવટીયું.—Land obtained on account of the death of a member of a family while on field service.

Rasio-Gol.—રસીયો ગોળ.—Portion of molasses taken by states for the Chief's own consumption.

Rasoyo.—રસોયો.—Cook.

Ratálu.—રતાળુ—Sweet Potatoes.

Ráwal.—રાવળ.—Bards.

Ráwali.—રાવળી.—Belonging to the State.

REJGI-MÁNDVI.—રેજગી માંડવી.—Customs fees on fruits, vegetables and other miscellaneous articles.
ROZKÁM, ROJKÁM.—રોજકામ.—Official proceedings.
RUKO.—રૂકો.—An order. A grant.
RYOT, RAIYAT.—રૈયત.—Cultivators. Villagers.
SADÁVRAT.—સદાવ્રત.—Charity given to mendicants.
SÁDHU.—સાધુ.—Religious mendicants.
SAFETA.—સફેતા.—Charcoal.
SAI, SHEI.—સઇ, શેઇ.—A measure of grain. (*See at page 380 of this Book.*)
SÁKAR.—સાકર.—Present on change of tenancy. Royalty.
SALÁMI.—સલામી.—A small Jama or fixed tribute paid on rent-free lands.
SÁL-NU-SUTAR.—સાલનું સુતર.—Cotton yarn or tax taken from weavers.
SÁL-VERO.—સાલ વેરો.—A tax on weavers.
SALO.—સલો.—Residue of the harvest left for the poor.
SÁNTH NAZARÁNO.—સાંથ નજરાનો.—Consideration given on change of tenancy.
SÁNTHI, SÁNTI.—સાંથી-સાંતી.—A plough. Amount of land cultivated by one plough varying from 20 to 30 acres.
SÁNTI-VERO.—સાંતી વેરો.—Plough tax.
SÁRAN.—સારણ.—Canal.
SARBHARA.—સરભરા.—Entertainment of guests.
SAWA-BENTÁLU.—સવાબેંતાળું.—$42\frac{1}{4}$ Sers taken instead of 40.
SAWÁI BÁBAT.—સવાઇ બાબત.— } A deduction by the
SAWÁI SUKHDI.—સવાઇ સુખડી.— } State of $\frac{1}{5}$th share before giving the Grásiá's share.
SÁWAJ-VERO.—સાવજ વેરો.—A tax levied from shepherds in lieu of sheep for lions kept by the state.
SHÁDI.—શાદી.—A cess taken by Chiefs on the occasion of a marriage in the family.
SHÁDI-GAMI.—શાદી ગમી.—Fees taken by Chiefs on the occasion of marriages and deaths in the family.
SHÁN.—શાન.—Mortgage without possession.
SHEDHO.—શેઢો.—Outskirts of a field. Boundary.

SHERIKU.—શેરીકું.—41 Sers taken instead of 40.
SHIKÁI.—શીકાઇ.—Delhi coin.
SHIWÁE BÁBAT.—શીવાય બાબત.—Extraordinary cess.
SIM, SHIM.—સીમ.—Limits of a village. Lands within the limits of a village.
SIM MÁPU.—સીમ માપુ—Customs duty on village produce.
SINGOTI.—શીંગોટી.—A tax on the sale of cattle.
SAWÁRI NAZARÁNO.—સવારી નઝરાનો.—Present on the occasion of a Chief's visiting a village.
SUDHÁRO.—સુધારો.—Improvements. Amount levied from Bháyáds and Mûlgrásiás as contributions towards public improvements.
SUKHDI.—સુખડી.—Allowances. Perquisites.
SURDHAN.—સુરધન.—One to whom a memorial stone is erected and worshipped for having been killed in battle.
SUTAR-CHÁMDU.—સુતર ચામડું.—A cess taken from weavers and tanners for saddle girths, ropes and other horse trappings, also for leather buckets.
TALÁTI.—તળાટી.—Weigher of produce-See Mándvio.
TALÁTU.—તળાટું.—Weighing fees.—See Mándvi.
TALI.—તલી.—See "Asáda Tal."
TALIÁ.—તળીયા.—Water-melons.
TALPAD.—તળપદ.—State portion of the village site or [lands.
TÁLUKO.—તાલુકો.—State, Pargana, District, Division.
TÁLUKDÁR.—તાલુકદાર.—Chief. Landlord.
TANG, TANGI.—તંગ, તંગી.—A saddle girth.
THÁKAR MANDIR.—ઠાકર મંદીર.—Village temple.
THÁLU.—થાળું.—The platform of a well upon which the water falls from the leather bags.
THÁLA-DÁN.—થાળાદાણું.—A cess on irrigated land.
THÁLA-FARU.—થાળાફરૂં.—A cess taken from cultivators of irrigated land as rent of the "Thála."
THÁLI LAND.—થાળીની જમીન.—See "Motap".
THÁL—થાલ.—Mortgage without possession.—See Shán.
THÁM.—ઠામ.—Mortgage without possession.-See Shán.

THÁNU.—થાણું.—Police Post.

THÁNADÁR.—થાણદાર.—The officer in charge of a station or post.

THÁNA-WARÁD.—થાણા વરાડ.—Thána contribution.

THUNGO.—ઠુંગો.—Refreshment.

TILÁYAT.—ટીલાયત.—Heir apparent.

TIMBO.—ટીંબો.—Waste site of a village.

TOLÁMNI.—તોળામણી.—Weighing fee.

TOLU.—તોલું.—Weight of cotton.—(*See at page* 381 *of this Book.*).

TRIBHET, TRIBHETO.—ત્રીભેટ, ત્રીભેટો.—A point, where the limits of three villages meet.

TRÁGU.—ત્રાગું.—Self-mutilation or suicide in default of obtaining satisfaction of claims.

UBHAD.—ઉભડ.— } Non-cultivating class. Labourers.
UBHADIA.—ઉભડીયા.— }

UBHAD-VERO.—ઉભડ વેરો.—Tax on artizans and other non-cultivating classes.

UCHKO.—ઉચકો.—Extraordinary tax.

UDHAD.—ઉધડ.—Fixed rent.—See Udhad-Vero.

UDHADIÁS.—ઉધડીયા.—Cultivators who pay fixed rent.

UDHAD KHARACH.—ઉધડ ખરચ.—Fixed sum taken for state expenses.

UDHAD-VERO.—ઉધડ વેરો.—Fixed sum taken from cultivators instead of Vero and Waje.

UMAR-VERO.—ઉમર વેરો.—Threshhold tax.

UNALU.—ઉનાળુ.—See Chhásatio.

UPAJ.—ઉપજ.—Revenues. ·Produce.

UPARWÁDA.—ઉપરવાડું.—Land cultivated from adjoining village.

UPNI-VERO.—ઉપની વેરો.—Vero on produce.

UPTO.—ઉપટો.—Leathern girth.

UTÁRO.—ઉતારો.—Lodging house. Halting place.

VANO.—વણો.—Tax on grass and firewood.—See Wano.

VÁS.—વાસ.—A section in a village.—See Wás.

VEN, VOKLO.—વેણ, વોકળો.—Small rivulet.

VERÁETI.—વેરાયતી.—Lands on which Sánti-Vero is levied.

VERO.—વેરો.—Tax. "Sánti Vero." Plough-tax.

VETH-BEGAR.—વેઠ-બેગાર.—Forced labour.

VID, VIDI.—વીડ, વીડી.—Grass land.

VIDKÁS.—વીડકાં.—Small Vids. Small patches of grass land.

VIGHA.—વીઘા.—A measure of land. Nearly ⅓rd of an acre.

VIGHOTI.—વીઘોટી.—Fixed cash rent per Vigha.

VINDO.—વીંડો.—Outskirts of grainyard.

VIWÁ-WADHÁVU.—વીવા વધાવું.—See Shádi. Marriage-tax.

WACHHIÁT.—વછીયાત.—An outsider who either sells or buys articles of commerce.

WÁD.—વાડ.— } Sugarcane field.
WÁDH.—વાઢ.— }

WÁDÁS.—વાડા.—Yards.

WADÁGARU SALT.—વડાગરૂ મીઠું.—Crystal salt.

WADHÁVU.—વધાવું.—See Shádi.

WÁDI.—વાડી.—Irrigated land. Garden.

WÁDI-PADU.—વાડીપડું.—Irrigated land.

WÁGH.—વાઘ.—A flock of sheep or goats.

WAHIWANCHA.—વહીવંચા.—Family bards. Keepers of Pedigrees.

WAHIWAT.—વહીવટ.—Revenue management. Revenue administration.

WAHIWATDÁR.—વહીવટદાર.—Revenue manager.

WAJE.—વજે.—Collection in kind. Landlord's share in kind.

WAJIFO.—વજીફો.—Land given in Inám for service rendered. Land given for maintenance.

WATÁV.—વટાવ.—Exchange.

WÁLAND.—વાળંદ.—Barber.

WALTAR.—વળતર.—Compensation for theft, robbery &c.

WANO.—વણો.—A tax or duty on cartloads of grass and firewood.

WARSODIO.—વરસોદીયો.—A camel taken yearly by way of taxation.
WARTANIO.—વરતણીયો.—See Pasáita.
WASWÁYA.—વસવાયા.—Village artizans.
WÁNTO.—વાંટો.—A portion of village lands held free by Grásiás.
WÁNTIA.—વાંટીયા.—The holder of a "Wánta."
WATÁNTAR.—વટાન્તર.—Mortgage with possession.
WÁS.—વાસ.—Quarter. Portion of a village.
WÁO.—વાવ.—A well.
ZAKÁT.—જકાત.—Customs duty.
ZORTALBI.—જોરતલબી.—Junágadh's tribute.

TREATIES, ENGAGEMENTS AND SANADS

RELATING TO

KATHIAWAR.

Between the Peshwa and British Government.

Extract relating to Káthiáwár from the Treaty between the Honorable East India Company and His Highness Báji Ráo Raghonáth Ráo Pandit Pradhán Báhádur, Peshwa, concluded at Poona on 13*th June* 1817.

Whereas a Treaty of general defensive alliance, consisting of nineteen Articles, was concluded at Bassein between the Honorable East India Company and His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur; and whereas seven Articles of Agreement, supplemental to the said Treaty, were agreed on at Poona between the same powers; and whereas certain disputes have since arisen, which it is the desire of both parties to remove; with a view to adjusting the said disputes, and to the better fulfilment of the said alliance, the following Treaty has been concluded between the two States:—

ARTICLE VI.

In the fourth Supplemental Article to the Treaty of Bassein, it is agreed that in time of war His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur shall appoint and furnish five thousand cavalry and three thousand infantry, with a due proportion of ordnance and military stores, to join and act with the British subsidiary force, and in addition thereto, His Highness agrees to employ in the war such further force as he shall be able to

bring into the field. That article is hereby annulled; and in lieu thereof, it is agreed that His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur shall place at the disposal of the British Government sufficient funds for the payment of a force of five thousand cavalry, and three thousand infantry, and the provision of a due proportion of ordnance and military stores; on the fulfilment of which engagement, the British Government shall have no further claim to the services of the contingent above-mentioned. But His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur shall still be bound as formerly to co-operate in the war with such a force as he may be able to bring into the field; the Honourable Company in the same manner engaging to employ in active operations against the enemy the largest force which they may be able to furnish over and above the subsidiary force.

Article VII.

To enable the British Government to supply the place of the contingent above-mentioned, His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur hereby assigns, and cedes in perpetuity, to the Honourable Company all the territories and rights detailed in the schedule annexed to this Treaty, and his Highness expressly renounces all claims and pretensions of whatever description on the countries enumerated in the said schedule, and all connexion with the Chiefs and Bhomiás of those countries.

SCHEDULE of the LANDS and REVENUES ceded in perpetuity by HIS HIGHNESS RÁO PANDIT PRADHÁN BÁHÁDUR to the HONORABLE EAST INDIA COMPANY, by virtue of the SEVENTH ARTICLE of the annexed TREATY, amounting to thirty-four lakhs of Rupees, lands and revenues to be made over immediately.

The Districts of Bailápur, Autgong, and Kalián, and all the territories possessed by His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur situated to the north of those districts as far as Guzarát, and lying between the Ghauts of the Syádree mountains and the sea.

All the rights and territories possessed by His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur in Guzarát, with the exception of Ahmadábád, Orpád, and the annual payment due by the Gáckwár.

The tribute of Káthiáwár is estimated, after deducting the expense of collections, at four lakhs of Rupees.

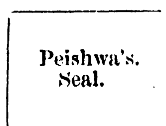
The territories of Dhárwád and Kusigal.

The above territories are to be made over immediately. The necessary expenses of the management of the said districts are then to be ascertained and deducted from the gross revenue. The remaining revenue is to form part of the thirty-four lakhs stipulated for in the seventh Article, and the territory required to complete that amount is to be ceded in the Carnátic in such situations as may be most convenient to the Honorable East India Company's Government, with a view to the preservation of a distinct boundary line.

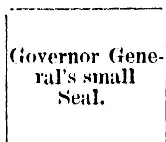
Whatever collections may have been made by the Officers of His Highness Ráo Pandit Pradhán Báhádur from the districts to be made over immediately, or from those to be hereafter assigned in the Carnátic subsequent to the commencement of the present Hindu year answering to the 5th of June 1817, are to be repaid

to the Officers of the Honorable East India Company, agreeably to the ninth Article of the Treaty.

For the purpose of ascertaining the amount of the revenue of the territories now made over, it is agreed that the regular accounts for the last twenty years shall be produced from the records of His Highness Ráo Pandit Pradhán's Government, within the period of five days.

(Peishwá's Signature).

(Sd.) HASTINGS.
,, N. B. EDMONSTONE.
,, A. SETON.
,, G. DOWDESWELL.

By the Governor-General in Council, this 5th day of July 1817.

(Sd.) J. ADAMS,
Acting Chief Secretary to Government.

Extract from the SUPPLEMENT to the DEFINITIVE TREATY with the GÁEKWÁR, dated 6th November 1817.

* * * *

ARTICLE VII.

Máháraja Anand Ráo Gáekwár Sena Khás Khel Shamsher Báhádur having represented to the Honourable Company that on the island of Bet and in the province of Okhámandal, there are two places of Hindu religious worship and devotion, and that the Gáekwár Government should be put in possession of these places, and the Honourable English East India Company being disposed to comply with the earnest desire of the Máhá-

rája, the province of Okhámandal and the island of Bet, with all the rights of sovereignty thereof and all the forts they contain, are accordingly given to the Máhárája Anand Ráo Gáekwár Sena Khás Khel Shamsher Báhádur, his heirs or successors, in perpetuity, and the Máhárája Sena Khás Khel Shamsher Báhádur promises to allow, in perpetuity, a building on the island of Bet, to the Honourable Company for depositing stores, free of any claim for tax or otherwise, and consents that all vessels, boats, servants, subjects, &c., belonging to the Honourable Company, as well as merchant vessels from the Honourable Company's ports, as may frequent any of the ports and places in the provinces of the Gáekwár Government, shall pass and repass without hinderance; and the Honourable Company, on the other hand, agrees that all vessels, boats, servants, subjects, &c., belonging to the Gáekwár Government, as well as merchant vessels from the ports of the Gáekwár Government, as may frequent the Honourable Company's ports, shall also pass and repass without hinderance. The Máhárája moreover promises that the person who may reside in charge of the Honourable Company's stores shall meet with no molestation whatever and be treated with all due consideration.

TRANSLATION of a TREATY between the BRITISH and GÁEKWÁR GOVERNMENTS, dated the 3rd of April 1820.

Gaekwar Seal.

With the view of promoting the prosperity, peace, and safety of the country, and in order that the Gáekwár Government shall receive without trouble and with faci-

lity the amount of tribute due to it from the provinces of Káthiáwár and Mahikántha, it has been arranged with the British Government that His Highness Sayáji Ráo Gáekwár Sena Khás Khel Shamsher Báhádur shall not send his troops into the districts belonging to the Zamindárs of both the above provinces without the consent of the Company's Government, and shall not prefer any claims against the Zamindárs or others residing in those provinces except through the arbitration of the Company's Government; (on the other hand) the Company's Government engage that the tribute, including Kharáját, as fixed by the settlements of Samvat 1814, A. D. 1807 and 1808 and of Samvat 1868, A. D. 1811 and 1812, shall be paid by the Zamindárs to the Gáekwár Government free of expense. If in consequence of the misconduct of any Zamindár or Tálukdár, it becomes necessary to incur any considerable expense, the same, without any addition thereto, shall be defrayed by the said Zamindár.

ENGAGEMENTS BY THE CHIEFS OF KÁTHIÁWÁR.

FA'EL ZÁMIN OF THE CHIEF of LIMDI.

TRANSLATION of the WRITING of the VIRAMGÁM VYÁS BHAGTI MOGJI to the SHRIMANT RÁO SHRI SENA KHÁS KHEL SHAMSHER BÁHÁDUR.

To wit,—That I do of my own good-will, for the Táluka of Limdi, provide perpetual and effective Fa'el Zámin (or security against committing disturbances) to the Sarkár of the Gáekwár, and to that of the Pant Pradhán, or Peshwa, for the two shares, being the whole of the country, as particulars here following :—

ARTICLE 1.

That I will not excite enmity with any other Chieftain, neither entertain any Báhirwatia or incendiary whether Káthi or Rajput, nor will I commit any disturbance by the hands of another, neither will I seize upon the land or lands of another, abiding strictly to the same conduct as hitherto observed; neither will I purchase, at the offer of my brethren, their villages or lands when they may come to sell them. All past enmities or grievances are to rest in oblivion.

Thieves shall not be entertained within our limits; if they are permitted to remain, it shall be under proper arrangements, to prevent them from committing theft in other Tálukás or on the highway. That in whatever case individual or individuals may be under the necessity of disposing of their villages or lands, that in all such cases the circumstances shall be reported to the Sarkár previous to entering into the transaction.

ARTICLE 2.

No delinquent or criminal of the Sarkárs of the Company Báhádur, or Sena Khás Khel Shamsher Báhádur, shall be protected or entertained by us.

ARTICLE 3.

The several Máháls of the Sarkárs of the Peshwa, Gáekwár, and the Honourable Company being situated on all sides of us, in none of these said Máháls shall any theft or depredation be committed on the highways; passengers, merchants, or others travelling shall meet with no molestation, but shall be assisted with carriage, and be protected to the extent of our boundaries.

Should any Sáukár or other traveller suffer injury on the way, the same shall be made good to him by the

lord of the Táluka where the same took place, who will also seek his redress from the Táluka whence the thieves might have come.

ARTICLE 4.

If the lands or villages of any Zamindár shall at present be retained forcibly, in case any such possessions shall have been obtained by written deed from the ruined circumstances of any Zamindár, the same shall be released and set at liberty after the forms of justice, there being no claim hereafter to be entertained or made.

According to the above written Articles, I have afforded fresh security to continue from generation to generation, and if the Sarkár's Mohsal shall come for any default, such satisfaction as the Sarkár shall demand on the case in point, with daily expense and Mohsal included, shall be given, and for the same is Jhála Amirsingji of Dhrángadhra, perpetual Ád Zámin, and for which this bond is rendered.

(Sd.) VYÁS BHAGTI MOGJI.

NOTE.—This shows the general form of the engagements entered into by the Káthiáwár Chiefs. But great diversity having been found to exist in the wording of the various bonds, especially as to the liability of the States for compensation for highway robberies, a Committee consisting of Colonel J. W. Watson, Ráo Báhádur Gopálji Surbhái and Mr. Cuvarji Coyáji, was appointed in 1883 to examine into and report on the matter. They were unanimous in considering that the bonds were resolvable into 5 Classes :—

1st. Those in which the Tálukdárs are responsible for compensation for robberies committed in their territories *or for the production of the thief.*

2nd. Those in which the Tálukdárs are responsible for compensation *as well as the production of the thief.*

THE WRITING OF JHÁLA AMIRSING OF DHRÁNGADHRA.

To wit,—That I have become fresh and perpetual Ád Zámin to the Sarkár to render the above Articles effective, and to be responsible in regard thereto.

Signature of the MEHTA PARBHUJI,
on behalf of JHALA AMIRSINGJI,

Báhándari of the Honourable Company.

Seal.

(Sd.) A. WALKER,
Resident.

3rd. Those in which the Tálukdárs only bind themselves to abstain from annoying merchants and travellers, and to give them guards until they leave their territories, and are not rendered liable for compensation for robberies or for the production of the thief,

4th. Those in which the Tálukdárs bind themselves that if the tracks of any bad character enter the lands of any village of their Táluka, they will carry them on to another Táluka or become responsible in any way that Government may direct.

5th. Those in which the Tálukdár is responsible for highway robberies absolutely, and no reservation is made regarding the production of the thief.

The Committee came to the conclusion that the difference in the wording of the bonds was due to the carelessness with which such documents were drawn up in the earlier days of the connection of the British Government with the Province, and that though the equivalents of the Gujaráti words "અથવા" and "તથા" were undoubtedly "or" and "and" respectively, yet that the meaning of both was identical, and that it was intended that the Chiefs should be generally responsible for robberies, and liable to compensation *or* production of the thief. In this view the Political Agent concurred, and the Government approved of it.

PERPETUAL REVENUE ENGAGEMENT of the CHIEF of LIMDI.

To Shrimant Ráo Shri Sena Khás Khel Shamsher Báhádur, writes Jhála Harising of the Táluka of Limbdi, viz :—

The armies of the Honourable Company and Gáekwár having come into this country, with a view to effect a permanent and equitable adjustment for the country of Káthiáwár, and its Bhomiás, Grásiás, Káthis, and ryats, and that their revenues should continue to be paid at Baroda, I have of my own free will and consent engaged, and do by this writing engage, for the above Táluka, its perpetual Jamábandi and Kharáját, as per bond separately executed, as given when the armies used to arrive in the country. This, however, being attended with great detriment to the country, and disturbing the tranquillity of the ryats, and being convinced that the above arrangement provides for my benefit, the Jama of the above Táluka and its Kharáját shall, each succeeding year, be settled at Baroda, according to the bond, by sending an agent for the purpose, nor shall any deviation take place in this respect.

I do therefore, for myself, my sons and grandsons, from generation to generation, and my successors, engage to the above purpose ; and for any deviations therein, they become responsible to Government.

Signature of JHÁLA HARISING,
Báhándari of the Honourable Company.

(Sd). A. WALKER,
Resident.

TRANSLATION of the DECENNIAL SECURITY BOND, being the writing of SAVJI PATU, on behalf of JHÁLA HARISINGJI of LIMBDI, to the SHRIMANT RÁO SHRI SENA KHÁS KHEL SHAMSHER BÁHÁDUR.

That for Jhálá Harising, of the Táluka of Limbdi, I have engaged for the Jamábandi for ten years to the Sarkár, being, for Jamábandi and Kharáját included, Rupees 51, 931, and agreeably thereto are the several instalments given in writing ; and agreeably to these instalments are the payments to be made in Baroda, attending at the stated periods, and having made the settlement thereof, then return ; yet if it so happen that any delay shall in this occur, the same delay shall be made good by interest for the number of days beyond the stated period of instalment at one per cent. per month.

	Rupees.
The yearly Kist or bond to be rendered will be for	51,931

Particulars of which are—

Jamábandi	48,001
Kharáját in which will come Suba Sukhdi...	1,000
Beni Bahandri	1,101
Nazarána horse	501
Zamindár Sukhdi	501
Divánji	301
Darakdárs	326
Shágird Pesha	125
Sut and Chámra	75
Total Rupees...	51,931

Payable at these instalments, *viz* :—

Margshir Sud (or December) 2nd.
Pos Sud (or January) 2nd.
Magh Sud (or March) 2nd.
Falgun Sud (or April) 2nd.

MEMORANDUM of an AGREEMENT with the CHIEFTAIN of LIMBDI touching the SETTLEMENT of the LIMBDI TÁLUKA.

ARTICLE 1.

A permanent agreement with a guarantee touching the injury to which my old Táluka, including the villages in the Dhandhuka and Ránpur, is liable by the egress and regress of the army.

ARTICLE 2.

The instalments and money payments shall be made as heretofore. The Chandi, provision, and Pán-Sopári shall be supplied, by me in the usual manner, to any village guard furnished on my requisition, during the egress and regress of the army.

ARTICLE 3.

If any cattle should go into the camp from my Táluka after the payments shall be made, they shall be given up in the usual manner.

ARTICLE 4.

The payments of my Bháyát being made separately to the Government, they shall be realized by it, without any molestation to me on that account.

ARTICLE 5.

If any of my Bháyát or cô-sharers should prefer an appeal to Government, I am not to be restrained by

any unjust interference on its part, in what I have hitherto enjoyed under written instruments. On the other hand, I am to do nothing henceforward without the sanction of Government previously obtained.

ARTICLE 6.

If any part of my conduct should appear exceptionable to Government, it shall, in the first instance despatch a Kásid to warn me, and if I should omit to send back a person along with the same Kásid to justify myself to Government, a Mohosal is to be thereupon despatched.

ARTICLE 7.

If through the dispensations of Providence my country should be visited in any year by afflictions, heavenly or earthly, the Government shall afford me its succour in such year.

ARTICLE 8.

If the payments on account of the Chuva Táluka should not be made in any year, I will cause the Chief of Bhadakva to liquidate the same according to the amount assessed by Government on the said village of Bhadakva, being Rupees 475, but no injury is to be done to the village.

ARTICLE 9.

I request the succour of Government in conformity with the foregoing representation, and upon the condition that I regularly make the payments at Baroda from Samvat of the year 1865, during the whole of the decennial settlement, and enter into a written engagement to make the same payments at Baroda in all time to come; and further that I give *fa'el* and *arr* security permanently of my submission (Raju) to Government. I request the guarantee for the just and due fulfilment

of this agreement of Major Alexander Walker on the part of the Honourable Company.

ARTICLE 10.

It is hereby agreed that the stipulations of the foregoing ten Articles shall be carried into effect by Government.

ALEXANDER WALKER, *Major*,

Persian.
Signed in English.

Dated Camp near Pargana Sarapdad, Táluka Dhrol in Káthiáwár, one Ramzán Sunat Suman-wu, Mytein-wu-Ulf (A. D. 1807–08.)

ENGAGEMENT entered into by the JÁDEJA CHIEFS for the suppression of INFANTICIDE.

Whereas the Honourable English Company and Anand Ráo Gáekwár Sena Khás Khel Shamsher Báhádur having set forth to us the dictates of the Shástras and the true faith of the Hindus, as well as that the 'Brahmu Vywartak Purán,' declares the killing of children to be a heinous sin, it being written that it is as great an offence to kill an embryo as a Bráhmin; that to kill one woman is as great a sin as killing a hundred Bráhmins; that to put one child to death is as great a transgression against the divine laws as to kill a hundred women; and that the perpetrator of this sin shall be damned to the hell Kule Suthita, where he shall be in-

fested with as many maggots as he may have hairs on his body, be born again a leper, and debilitated in all his members, we, Jádeja Deváji and Kunvar Nathu, Zamindárs of Gondal (the custom of female infanticide having long prevailed in our caste,) do hereby agree, for ourselves and for our offspring, as also we bind ourselves, in behalf of our relations and their offspring, for ever for the sake of our own prosperity and for the credit of the Hindu faith, that we shall from this day renounce this practice ; and, in default of this, that we acknowledge ourselves offenders against the Sarkárs. Moreover, should any one in future commit that offence, we shall expel him from our caste, and he shall be punished according to the pleasure of the two Governments and the rule of the Shástras.

The above engagement was signed by the following Chiefs :—

No.	Names.	Tálukás of villages.
1	Jádeja Hothiji..........................	Kotdá-Sángáni.
2	„ Dosáji and Kunvar Satáji.	Mália.
3	„ Jeháji..........................	Morvi.
4	„ Ranmalji and Kunvar Lákháji..........................	Rájkot.
5	Jám Jasáji..........................	Navánagar.
6	Jádeja Ranmalji, by the agency of Kunvar Veráji...........	Sardhár.
7	„ Deváji and Kunvar Nathuji	Gondal.
8	„ Bhupatsing..................	Dhrol.
	„ Hothiji..........................	Khirasra.
	„ Satáji	Jália.
9	„ Khengárji..........................	Hadmatia.
	„ Jeháji..........................	Kotda.

No.	Names.	Tàlukás of villages.
10	Jàdeja Rámsingji	Ámba.
	" Khimáji	Lodhika.
	" Dewáji	Pál.
	" Modji	Gavridad.
	" Dosáji	Kothária.
	" Khánji	Wadáli.
	" Tejmalji	Virva.
	" Khánji, and Bhánji	Gadhka.
	" Ráising	Sháhpar.
	" Ráoji and Haduji	Kánkasiàli.
11	" Falji	Dhrápha.
	" Sáleyulji	
	" Ráebji	
	" Jiji Ràsanji	
	" Rámsingji	
12	" Meruji and Kunvar Osáji.	Rájpura; the Bhàyát of Kotda-Sángáni.
13	" Banáji	Bhádva.
14	" Sámatji	Mengni.
15	" Fuláji	Sisáng.
	" Dádáji	
	" Sujáji	
	" Makanji	
16	" Pemji and Vághji	Derdi Mulila.
17	" Suráji	Kharedi and Virpur.
18	" Kána Mulu	Sátodad Vàvdi.
	" Kána Mota	
	" Kána Hakáji	
	" Kána Rokáji	
	" Kána Pachánji	
	" Kána Nathuji	
19	Kunvar Sáláji	
20	Rána Sartánji and Kunvar Háláji, Jethvás	Porbandar.

(Sd.) A. WALKER,
Resident.

RENEWED ENGAGEMENT AGAINST INFANTICIDE entered into by the JÁM of NAVÁNAGAR, on the 25th February 1812.

ENGAGEMENT passed by JÁM JASÁJI of NAVÁNAGAR, to SHRIMANT RÁO SHRI SENA KHÁS KHEL SHAMSHER BÁHÁDUR, and the HONOURABLE EAST INDIA COMPANY BÁHÁDUR, dated Falgun Sud 13th, Samvat 1868 (A.D. 15th February 1812).

From the commencement it was a custom in our Jádeja caste not to preserve the lives of daughters. On this both Governments, after expounding the Shástar on this subject, and pointing out to us the way of the Hindu religion, stated that it is written in the "Brahmu Vywartak Purán," (a sacred work,) that whoever commits this act his sin is great, equal to "Garbha-Hatya" (killing an infant in the womb,) and "Brahm-Hatya" (killing a Bráhmin,) so that killing a child is equal to killing 100 Bráhmins; but in this act two sins are committed, *viz.*, that of killing woman and child. The punishment written for this sin is that the person who commits it will remain in "Ruvrawadik Kuth Suthal Nark," (name of a particular place in hell,) for as many years as there are hairs on the person of the said woman, after which, when he is born again, he would become a "Kodhia," (leprous), and be subject to "Paksh Ghát" (paralytic stroke). Both Governments said this to us according to the Shástra, in which, the year Samvat 1864 (A. D. 1808), I, my brothers, nephews, &c., all the Jádejás of my Táluka, passed a writing to the Sarkár, binding ourselves not to kill daughters. To enquire about this a person lately came to us from the Sarkár, and we wrote a reply and sent with him. The Sarkár again, in the year Samvat 1868 (A. D. 1812), required me to pass this agreement; and I do hereby state that, out of defer-

ence to the Hindu religion, I and my posterity, *viz.*, sons and grandsons, and my brothers and nephews, and all, bind ourselves in perpetuity that henceforward we shall not do this act; if we do, we shall be considered offenders against the Sarkár. If in future any one of our caste people commits this act, and if it shall come to our knowledge, we shall, after expelling him out of caste, make him answer for his sin according to the will of the Sarkár. Perpetual securities, given for the fulfilment of the above writing, are Bárot Meru Mehta of Viramgám, and Bárot Rámdás Nathu of Jalsam who shall be answerable for it. This is a true writing.

Dated Samvat 1868, *Fálgun Sud* 13*th, corresponding with the* 25*th February A.D.* 1812.

(Sd.) JÁM SHRI JASÁJI.

We, Bárot Meru Mehta of Viramgám and Bárot Rámdás Nathu of Jalsam, Pargana Petlád, do hereby state that we shall abide, and cause them to abide also, by the above writing, and we ourselves shall be answerable for it.

Mark × of Bárot Meru Mehta
Mark × of Bárot Rámdás Nathu.

TRANSLATION of a LETTER from JÁDEJA SURÁJI of RÁJKOT, to J. P. WILLOUGHBY, ESQUIRE, POLITICAL AGENT, dated Shrávan Vad 10th, Samvat 1892, corresponding with 18th August A. D. 1835.

Your letter of the 20th June has been received. You have therein written that I am to pay a fine of Rupees 12,000. My circumstances are insufficient to enable me to pay this sum at once. I beg therefore, you will do me the favour to settle some way in which I can do it. You have further written that I am to inform you beforehand of births likely to take place

in my family. This is well, and I shall do so. In regard to your request that I should furnish security to abstain from the custom of putting my daughters to death in future, I beg to state that I am determined to renounce the custom. My possessions are entirely under the Sarkár; but if notwithstanding this, you should wish me to give security, I shall duly furnish the same. I have, agreeably to your orders, banished Mehtás Balvant Jutha and Dalpatrám Khushál from my Táluka. In respect to Patel Lakhman's mother *and the other persons who gave evidence* in my case, *or any of their relations,* not suffering, as you have *written,* any harm at my hands, I beg to state that Patel Lakhman is as a son of the Darbár, and there is no one higher in its estimation than he is. I have, notwithstanding, this day called him into my presence, and spoken to him in terms of encouragement and confidence before four Sáukárs and two other persons, whom I had summoned on the occasion. The proclamation regarding the daughters of Jádejás, which you have transmitted, has been received, and I shall take the measures it directs. Whatever the Sarkár does, is designed exclusively for our good, and I am therefore obedient to its wishes. I beg you will fix some way in which I can pay the fine imposed on me, and withdraw the attachment on my Táluka. The character of my place depends on the Sarkár.

Ráj Chandrsingji of Vánkáner writes as follows :—

Whereas the Jádeja people formerly put their daughters to death, thereby committing a sin of great enormity, and Colonel Walker, in Samvat 1864 caused them to enter into engagements to abandon the inhuman custom and preserve their female offspring for the future; but notwithstanding this the chief of Rájkot

Sardhár, Jádeja Suráji, disregarded and broke this engagement, and put a daughter to death, which case of infanticide was investigated in the month of October 1834, and the crime proved by means of witnesses; it therefore became necessary to call upon him to furnish security that he would not commit such a dreadful deed in future, and he has named me; I therefore agree to become perpetual security for him, and accordingly execute this writing to the effect that Jádeja Suráji shall inform the Sarkár whenever the birth of a child may be expected in his family, and that he shall never injure or threaten Patel Lakhman's mother, or any other people or their relation who may have given evidence in the case of infanticide against him; that he shall act agreeably to, and maintain the engagements formerly effected by the Sarkár for the preservation of the daughters of Jádejás, and the proclamation, dated 22nd November 1834, issued on the same subject; and that Jádeja Suráji shall punctually inform the Sarkár of any breach of these engagements which may occur within his Táluka. I have become security for him in case he may not inform the Sarkár of any case of infanticide coming within his knowledge, or uphold and maintain the engagements for the abolition of this horrid custom, and am therefore bound to see the same done, and responsible to Government for any breach that may hereafter arise.

This writing is duly signed, Ashád Sud 15th Samvat 1891 *(corresponding with 6th October A. D.* 1835.*)*

(Sd.) JHÁLA CHANDRASINGJI,
and for him by KUNVAR WAKHATSINGJI.

Similar security from the Chief of Kotda-Sángáni.

To SHRI SARKÁR CAPTAIN BARNEWELL, POLITICAL AGENT, in KÁTHIÁWÁR, on behalf of the HONOURABLE COMPANY.

To wit :—The Diván of Táluka Navánagar, Mehta Motirám Sámalji, writes that a store has been established at Ránpur since 1st February A. D. 1821, corresponding with Samvat 1877 Posh Vad 14th. Draft of a proclamation has also been furnished to me, directing that those who wanted opium for retail sale within this Táluka should purchase the same from that store. The proclamation in the prescribed from will be published in the town and villages of the Parganás for the information of the people at large. If any one requires any opium for retail sale, he will be furnished with a letter, and sent to the Government store to purchase it. If any one purchases any opium from any place other than the Government store, or if any one sells it, or brings it from other countries, the facts shall be reported to Government immediately, and the opium appearing to be other than of the Government store, the drug shall be confiscated by Government ; $\frac{1}{3}$ of it shall be paid to the informer, and the remaining $\frac{2}{3}$ to the Tálukdár within whose limits it was seized. Should it be confiscated within my territory, Government will be pleased to make over the same to me.

Samvat 1877, Posh Sud 8th, Thursday 11th January A. D. 1821.

(Sd.) MOTI SÁMALJI.

Letters to the same effect as the preceding, addressed by the undermentioned Chiefs, are also forthcoming.

		Date of letters.
1	Rána Shri Khimáji of Táluka Porbandar	Samvat 1877, Posh Sud 3rd (7th January 1821).
1	Rána Shri Amarsingji Zamindár of Táluka Dhrángadra...	Samvat 1877, Mágh Vad 1st (17th February 1821).
1	Máharána Prathiráj, Zamindar of Thán-Lakhtar	Samvat 1877, Posh Sud 14th (17th January 1821).
1	Malek Báwa Mia, Malek Chandáji, Malek Ládji, Malek Duláji and the Dasádiás jointly, Zamindárs of Táluka Dasáda	Samvat 1877, Mágh Vad 1st (17th February 1821).
1	Malek Daria Khán of Táluka Bajána	Do. Do.
1	Pathuji, Kumbháji, Girdharji and Kánáji, Zamindárs of Táluka Jhinjhuváda	Samvat 1877. (1820-21.)
1	Malek Bápji, Zamindár of Táluka Vanod	Samvat 1877 Mágh Vad 1st (17th February 1821.)
1	Jádeja Muluji of Táluka Virpur-Kharedi	18th January.

1 The undermentioned Zamindárs of the Tálukás in Káthiáwár have signed one joint letter, dated 18th January :—

1. Wála Vikamsi Jethani and others of Jetpur Chital.
2. Kháchar Chelá Vájsur of Jasdan.

3. Khãchars Oghad and Moka, sons of Vajsur, of Khambhála.
4. Khavad Sádul Luna of Sudámda, signed on the 19th January.
5. Wála Harsur Háthia of Bhalgám.

1 Gazaffar Khán, Máhomed Khán, and Anvar Khán of Bántva ... } 18th January.

TRANSLATION of a NOTIFICATION sent by CAPTAIN BARNEWELL, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR, to the CHIEFS of the PROVINCE of KÁTHIÁWÁR, for PUBLICATION within their RESPECTIVE TERRITORIES, with the endorsement of some consenting to act accordingly.

Shri Darbár proclaims to all the people that Captain Barnewell, the Political Agent in Káthiáwár, has sent us a notification, which is published for your information.

The Political Agent will address a Parwána to me about the Sáokár's opium passing through my territory, which will contain the quality and quantity of the opium, and whether it is contained in baskets, leather-pots, boxes or carts, as also the place where it will be stored.

A register containing the names, &c., of the persons who bring opium to my town and villages dependent to it and sell it, and of the purchasers, should be kept. On enquiry by Government, should any one fail to produce a regular register, or if any one conceal the real amount sold, a duty, at the rate of one Rupee per each Ser short, will be charged and recovered from the dealer.

The duty on the opium covered by a pass will not be much. This arrangement has been made by Govern-

ment with a view to prevent opium being exported at any of the seaports.

Should any opium be brought on carts, camels, bullocks, vessels or by any other conveyance without a pass, the opium, with the conveyance, will be confiscated in payment of the fine. A third part of it will be paid to the person who causes it to be seized, or who points out the smuggler with certainty, and the remaining two parts will be paid to the Tálukdár or Zamindár of the place where it was seized, and if it be seized within my Táluka, the same will be given to me.

Should any person keep or cause to be kept concealed any opium which has been smuggled as above, the opium will be seized for the offence and an amount double its value will be recovered from him as fine. A third part of the whole will be paid to the informer and the remaining two parts to the Tálukdár or Zamindár in whose limits it may be seized. If it be discovered within my territory, the same will be paid to me.

Samvat 1876, *2nd Jesht, Wad 9th* (*4th July* 1820).

Endorsements below copies of the draft proclamation or letters containing similar clauses.

WADHWÁN.

Proclamations to the above effect will be promulgated within my territory and arrangements about opium made accordingly.

(Sd.) JHÁLA JÁLAMSINGJI,

Samvat 1876, *2nd Jesht, Vad 9th* (*4th July* 1820.)

LIMDI.

Arrangements will be carried out in conformity to your letter which has been received.

(Sd). JHÁLA HARISING,
In the handwriting of NATHU JIVANRÁM.
Samvat 1876, *2nd Jesht Vad 9th (4th July* 1820*)*.

GONDAL.

Government having sent Mehtás to make arrangements about opium to Gondal, Dhoráji and Upleta, I agree to act as above.

Mark × of JÁDEJA SHRI CHANDRASINGJI,
Samvat 1877, *Mágh Sud 5th (7th February* 1821.*)*

TRANSLATION of a LETTER from JHÁLA CHANDRASINGJI of WÁNKÁNER, to CAPTAIN BARNEWELL, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR.

After compliments,—The Sarkar's notification about opium has been received. I have made arrangements by your order since last year. In my town no one has got any old opium. The quantity required up to this time for the Táluká's consumption was obtained from the Government store at Limbdi. Hereafter it will be fetched from Rájkot. Enquiries are being made about passers by, but as yet no one has been apprehended. Whenever any one is seized, Government will be informed. Please write letters in return.

Samvat 1878, *Kártik, Vad 9th (18th November* 1821.)

Letters to the same effect as the preceding, from the undermentioned Tálukás are forthcoming.

1. Sáyla, dated Samvat 1878, Kártik, Sud 11th, (6th November 1821).
1. Muli, dated Samvat 1878, Kártik Sud 13th (7th November 1821).

TRANSLATION of a LETTER from JHÁLA ABHESINGJI of SWASTHÁN CHUDA, to the address of CAPTAIN BARNEWELL, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR.

After compliments.—The Sarkár's Parwána about opium has been received, and will be proclaimed throughout my territory. No one will import smuggled opium. Those who require opium will be made acquainted with the contents of the Sarkár's Parwána. In these days no one can act irregularly. Dealers sell opium by order of Government at the rate of three Rupees' weight per rupee. This is my request.

Samvat 1878, *Kártik Sud* 11*th* (6*th November* 1821.)

A similar letter has been received from the Bhomia of Vadod, dated Samvat 1878, Kártik Sud 13th (7th November 1821.)

TRANSLATION of a LETTER from KHÁCHAR CHELA VÁJSUR of JASDAN, to CAPTAIN BARNEWELL, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR.

After compliments.—The Government Notification about opium has been received, and the contents have been made known. I will make arrangements as therein directed. Should I require any opium for consumption, I will obtain it from the Government store at Rájkot.

Dated 1878 *Kártik, Vad* 5*th* (29*th November* 1821).

Letters to the same effect as the preceding, from the undermentioned Grásiás, are forthcoming :—

1. Jhála Jivanji, &c., of Chachána.	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Vad 7th.

1. Jhála Nathubhái and Karanbhái of Paláli....................	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Vad 11th.
1. Jhála Agarsing of Karmad....	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Vad 4th.
1. Bhámbhla Kadu Jiwa of Bhárejda........................	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Vad 11th.
1. Karapda Mulu of Rámpar....	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Vad 13th.
1. Rái-Sánkli Desáibhái Rámdás.	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Sud 13th.
1. Khâchar Ráma Mulu and Unad of Páliád	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Vad 2nd.

TRANSLATION of a Letter to the address of SHRI SARKÁR CAPTAIN BARNEWELL, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR, on behalf of the HONOURABLE COMPANY BÁHÁDUR.

To wit,—Parmár Banesing and the other brothers of Munjpar, jointly beg to submit their respectful compliments, and to represent that your Parwána about making opium arrangements has been duly received. The arrangements will be made as directed, by you. The opium required for our consumption will be obtained from the Government store. Should any one carry any opium without a Government passport we will apprehend him and communicate the circumstances to Government. This is the petition, dated Samvat 1878, Kartik Vad 11th, Tuesday, (20th November 1821.)

(Sd.) PARMÁR BANESING,
In the handwriting of JHÁLA MÁLÁJI.

Similar letters have been received from the under mentioned Girásiás, dated as set forth opposite their names :—

1	Jhála	Becharji of Vana.	Samvat 1878 (A. D. 1821) Posh Sud 4th, Friday.
1	,,	Kasiyáji of Untdi.........	Samvat 1878 (A. D. 1821) Posh Sud 8th.
1	,,	Nágji and Kándábhái of Gedi	Samvat 1878 (A. D. 1821) Kártik Vad 11th.
1	,,	Jálamsingji and Jivábhái of Devlia.................	Do. do.
1	,,	Jethiji of Vanála.........	Do. do.
1	,,	Ranchhodji and Hálábhái of Kamálpor.	Do. do.
1	,,	Nathuji and Kánthadji of Láliád	Do. do.
1	,,	Chándábhái and Haribhái of Bhadakva	Do. do.
1	,,	Kasiábhái Ratanji and Áttábhái of Darod......	Do. do.
1	,,	Vastáji of Khambhláv...	Do. do.
1	,,	Pathábhái and Gaájbhái of Jákhan	Do. do.
1	,,	Ratanji and Átábhái of Chhalála	Do. do.
1	,,	Harji of Shauka..........	Do. do.
1	,,	Jibhái and Bhimji of Bhalgámda	Do. do.
1	,,	Jethibhái and Jorábhái of Kanthária.............	Do. do.

„ Khimábhái of Talsána.	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Vud 11th.
„ Bhimji and Nathubhái of Bhathán................	Do. do.
„ Gopálji and Banábhái of Ankewália	Do. do.
„ Nágbhái and Jemalbhái. of Khándia...............	Do. do.
„ Kaslábhái and Málábhái of Samla..................	Do. do.
„ Falji Bháráji and Jethi-bhái of Távi	Do. do.
„ Seshábhái of Jalála......	Samvat 1878 (A. D. 1821), Kártik Sud 15th.

NOTE.— Facsh engagements have been entered into by the .áthiáwár Chiefs on the subject of Opium in 1882 and 1883, ı which the following orders have been promulgated by the olitical Agent and are now in force.

Circular No. 2 of 18th February 1882,	Publised at page 942 of this Book Part II.
Notification No. 4 of 15th February 1884,	„ 1040 „ „
„ No. 15 of 17th April 1884.	„ 1066 „ „
„ No. 9 of 3rd April 1885,	„ 1117 „ „

1230
Akbar Sháh
Bádsháh Gazi's
Servant Sher
Khán Báhádur
Bábi.

To Shri Sarkár Honourable Company Báhádur writes Naváb Báhádur Khán (of Junágadh) that a right called Zortalbi (forced collection) leviable by Mulakgiri every year from Hálár, Káthiáwár (Proper) Gohelvád and Jhálávád pertains to me. At the time Colonel Walker was carrying out the settlement of the province, I passed a writing to Government, agreeing that those States or Tálukás who might adjust the demand against them through Government should be charged accordingly. I also hereby submit to Government that I am desirous of having a settlement made of the Zortalbi, and the amount recovered every year from Samvat 1878 (A. D. 1821–22) in perpetuity according to the Government's wish, and that of the sum realized every year on account of the Zortalbi, four annas per rupee should be received by Government as charges on account of horsemen, footmen, &c., and the remainder paid to me. I pass this agreement. *Dated Samvat* 1878, *Máha Sud* 10*th* (1*st February* 1821).

Murtab
Sud.
or
Fineis.

TRANSLATION of an AGREEMENT executed by HÁMAD KHÁN BÁHÁDUR, renouncing in future PIRACY and all RIGHT to WRECKS.

Be it known to all that I, Hámad Khán Báhádur Bábi Fidvi Sháh Alam Bádsháh Gázi, Governor of the city of Junágadh, in order to afford the fullest testimony of respect and attachment to the Honour-

able Company, do engage and bind myself, my heirs and successors, to observe the following Articles of Agreement concluded by me and by Major Alexander Walker, Resident on the part of the Honorable Company :—

ARTICLE 1.

Whereas the duty of protecting those who travel or trade by land extends equally to those who travel or trade by sea, I, Hámid Khán Báhádur, on my own part, and on the part of my heirs and successors, do in like manner engage not to permit, instigate, or connive at any act of piracy being committed by any person living under my authority, or subject to my control, nor shall those who follow the profession of piracy receive protection or assistance in my ports; and should any one being rebel against my Government, and living in another country, enter mine and plunder any one, I will point out the residence of that thief.

I, Hámad Khán Báhádur, do also bind myself to the relinquishment of the practice of adding to the distress of the unfortunate, and will accordingly afford every possible assistance to vessels in distress, and renounce all claim to wrecks, to which an owner, capable of proving his right, may appear.

ARTICLE 2.

The Honourable Company's vessels and subjects shall at all times have admission into my ports for the purposes of carrying on freely trade and commerce; and those merchants and traders who are subject to my authority shall in like manner be allowed to visit and to trade in the harbours of the Honourable Company.

I have agreed to these Articles that no cause of misunderstanding or dispute may exist between me and the Honourable Company.

Without date.

The seal of Hamad Khan Bahadur.

TRANSLATION of the annexed PAPER, *viz.*, to the HONOURABLE the ENGLISH EAST INDIA COMPANY from NAVÁB SHRI BÁHÁDUR KHÁN BÁHÁDUR BÁBI of the TÁLUKA of JUNÁGHAD.

To wit,—The Jamádár Umar and other Arab Sibandi having become headstrong, I addressed a petition to the (said) Sarkár and in its favour a force was deputed, and all the arrangements required have been carried into effect in the most effectual manner by Captain Ballantine, and (whereupon) I do in my own pleasure enter into certain engagements with the (said) Sarkár as in the following Articles :—

ARTICLE 1.

The Sarkár's force having come to my aid, every arrangement was thereby effected to the utmost of my satisfaction and wishes, and the said Captain (Ballantine) shall address the Governor in Council in Bombay on the sum to be obtained on account of the expenses of the force, when, agreeable to the orders of the Sarkár, whatever sum is fixed on in due faith shall be paid.

ARTICLE 2.

And the payment of the above sum of expenses on account of the force shall be made available from the sum of recoveries on account of my Mulakgiri dues, to be made by him (the said Captain Ballantine) on

the part of the Honourable Company, to commence from Samvat 1873, A. D. 1816-17, and agreeable to the instalments to be agreed on.

ARTICLE 3.

My Mulakgiri circuit (or forceable collection) to be realized yearly, and in perpetuity, by the Honourable Company, on which duty let my Agent be present and when occasion shall require, a force shall be supplied from my Sirkár.

ARTICLE 4.

From the Pargana of Dhandhuka, Ránpur, and Gogo, &c., situated in the Honourable Company's Táluka, and from the first period of becoming so they have been subject to a yearly Jamábandi to my Sarkár; the same is therefore from that date and for ever, on the score of friendship, hereby annulled.

ARTICLE 5.

And whereas for the expenses of an Agency one lakh of coris shall yearly and for ever be paid, and in behalf thereof, Jetpur (is ceded) as a residence, in which I have a share with the Baluches, besides my share also of the 10 'following villages belonging to this Pargana, and whose respective products, according to the realizations made by me, are all and severally hereby and for ever made over; do you therefore credit the same sum *viz.*, yearly Koris (as heretofore realized) 37,000 so ceded, and besides which, to make up the sum of Coris one lakh, leaves a balance of sixty-three thousand (63,000) to be made good yearly from the receipts of my Mulakgiri collections.

The following are the, 10 Jetpur villages, *viz*, my share and the Baluches, both of Jetpur.—

Each ½ of Samadhiyála.
" ½ of Akálu.
" ½ of Dedarva.
" ½ of Khirasra.
" ½ of Sánkli.
" ½ of Monpor.
" ½ of Derdi.
" ½ both shares of Baluches of Gundalu.
" ½ of Sardhárpur.
" ½ of Pipalyu.

ARTICLE 6.

And (whereas) Arabs hitherto employed are not to be employed again, but when the Jamádár Umar was headstrong, at that time Jamádár Hycha did me great service, on which occasion I gave him my lasting assurance of employment; but at present as the subject has become matter of particular interest with the Sarkár, the said Jamádár shall, in the course of 12 months, be dismissed, and should the Arabs, within the specified period, commit any fault, I hold myself responsible for the same.

ARTICLE 7.

And (whereas) the aforegoing engagements have been entered into with the (Company's) Sarkár; let the same be duly acted up to, and to the end of giving due effect to these friendly relations, I have, as well as Captain Ballantine, rendered to each other reciprocal assurance and satisfaction.

Done in the year 1872, *Vaishák Sud 5th, May* 1816 *or 4th of the month of Jamádi Sani Sun* 1231, *Hijri.*

SANAD from the NAWÁB of JUNÁGADH, ceding certain Revenues to the HONOURABLE COMPANY.

Large seal of the Navab of Junagadh.

In the 4th Article of the Agreement which I formerly executed in writing to Government (dated the 2nd May 1816), the revenues (Jamábandi) which I used annually to derive from Dhandhuka, Ránpor, and Gogo were given up in perpetuity to Government, as a mark of friendship, from the date on which the Honourable Company exercised jurisdiction thereon, to which effect a written instrument was executed through the intervention of Captain Ballantine, but as Dholera was not specified therein, I have now, at the suggestion of the same officer, in compliance with the wishes of Government, likewise ceded to Government in a friendly manner the revenues accruing to me from the said village.

Dated the 12*th of Chaitra Vad, Samvat* 1872, *corresponding with the* 13*th April* 1817.

Small Seal of the Navab.

ENGAGEMENT entered into on the 3rd January 1838 by the NAVÁB of JUNÁGADH for the SUPPRESSION of SATI within his JURISDICTION.

After compliments.—The cause of writing to you is this. A certain Bhátiáni having arrived from Bombay and committed Sati at Prág Ráy, and the Sarkár having issued orders preventive of such a practice, a Mohsal is upon me in order to make me answerable ; and the particulars of this subject (the Sàti) having been

reported to Government, and it having been considered as a first instance of the kind, for which reason, I have been pardoned, I give this writing to the effect that from henceforward such measures in the Táluka will be taken so that no person will be allowed to become Sati in future. But if such should hereafter occur, I am responsible to any extent the Sarkár may pronounce against me.

Seal of the Navab.

A similar engagement was made with the Sidi of Jáfrábád.

TRANSLATION of a YÁD from HIS HIGHNESS the NAVÁB of JUNÁGADH to A. MALET, ESQUIRE, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR, dated the 19th March 1846.

Your letter and His Highness the Gáekwár's agreement of the 19th Shaval have been received. His Highness the Ráo (of Kutch) made an arrangement relative to the customs on boats, and you on the above mentioned Yád wrote your order, requiring me to make a similar engagement.

My reply is, that according to the copies which you sent here, I have sent copies of them to all my Bandars, Verával, Mángrol &c., with orders to abide by it.

Dated Samvat 1902, *Fálgun Vad 7th (March* 19*th* A. D. 1846).

ADOPTION SANAD granted to the NAVÁB of JUNÁGADH.

Her Majesty being desirous that the Governments of the several Princes and Chiefs of India who now

govern their own territories should be perpetuated, and that the representation and dignity of their houses should be continued, I hereby, in fulfilment of this desire, convey to you the assurance that, on failure of natural heirs, any succession to the Government of your State, which may be legitimate according to Máhámedan law, will be upheld.

Be assured that nothing shall disturb the engagement thus made to you so long as your house is loyal to the Crown and faithful to the conditions of the Treaties, grants, or engagements which record its obligations to the British Government.

Dated 11*th March* 1862.

(Sd.) CANNING.

TRANSLATION of an AGREEMENT executed by JÁM JASÁJI of NAVÁNAGAR renouncing in future PIRACY and all RIGHT to WRECKS.

Be it known to all that I, Jám Jasáji in order to afford the fullest testimony of respect and attachment to the Honourable Company, do engage and bind myself, my heirs and successors, to observe the following Articles of Agreement concluded by me on my part, and by Major Alexander Walker on the part of the Honourable Company :—

ARTICLE 1.

Whereas the duty of protecting those who travel or trade by land extends equally to those who travel and and trade by sea, I, Jám Jasáji of Navánagar, do in like manner for myself, my heirs and successors, engage not to permit, instigate, or connive at any act of piracy being committed by any person living under my authority, or subject to my control, nor shall those who follow the profession of piracy receive protection

or assistance in my ports. I, Jám Jasáji, do also bind myself to the relinquishment of the practice of adding to the distress of the unfortunate, and will accordingly afford every possible assistance to vessels in distress, and renounce all claim to wrecks, to which an owner capable of proving his right may appear.

ARTICLE 2.

The Honourable Company's vessels and subjects shall at all times have admission into my ports for the purposes of carrying on freely trade and commerce; and those merchants and traders who are subject to my authority shall in like manner be allowed to visit and to trade in the countries and harbours of the Honourable Company.

Dated Pos Vad 30th Samvat 1864, *or* 27*th January* A. D. 1808.

(Sd). RUDRAJI RAGHUNÁTHJI,
for JÁM JASÁJI.

A precisely similar engagement was taken from Khavás Sagram and Pragji of Jodiya Bandar.

MEMORANDUM of ARTICLES, acquiescence in which was demanded from the JÁM of NAVÁNAGAR on the 23rd February 1812, and which was unreservedly given by that CHIEF on the same day.

ARTICLE 1.

The pecuniary demands of His Highness Mirza Ráo Ráydhan of Kutch, must be answered according to an equitable decision.

ARTICLE 2.

The whole of the port of Saláya, with its original boundaries, must be given up to the Gáekwár Govern-

ment; the produce whatever it is found to be, will be included in a lakh of rupees, to be added to your annual tribute. The revenue derivable by Khambhálíá to be still realized upon the merchants of that place as formerly and also upon goods sold by the Saláya people in Khambhália.

ARTICLE 3.

The fort of Modpar must be destroyed.

ARTICLE 4.

The Arab foreign Sibandi must be discharged, and only 300 of the oldest servants retained.

ARTICLE 5.

As security for the Kutch Koris and for the discharge of the Sibandi, and their never being re-entertained, Fakir Mahmad and Karim Sháh, the principal Sardárs, must be securities. Should there ever be occasion to entertain Sibandi, the permission of Government must be obtained.

ARTICLE 6.

For the expense of the army 15 lakhs of Koris are requisite.

ARTICLE 7.

The people who killed a British Officer at Gop to be given up without reserve, and the gun and horse carried away to be restored.

ARTICLE 8.

A fine of Rupees 5,000 to be paid for a breach of the infanticide engagements, and Bhát, Cháran security given to prevent infanticide in Nagar and its dependencies.

ARTICLE 9.

The Pargana of Sarapdad must be returned to the Dhrol family when the Company's Báhándari has expired; security given to this effect.

ARTICLE 10.

The Grás of any Grássia that may have been bought or forced from the owner without the permission of Government since the year 1864 (A. D. 1807) to be returned.

ARTICLE 11.

The Pargana of Ránpor, fort and town, in all twelve villages must be given to Kunvar Satáji, and the Jamábandi payable to Government to be decided by the Gáekwár. The expense attendant on Satáji seeking the Gáekwár's protection reckoned at Rs. 8,000, with any property of Satáji's mother in the Jám's possession, to be returned upon oath; also Kunvar Satáji's property which may have been kept.

ARTICLE 12.

The Nazarána to His Highness Fatesing amounting to Rupees 25,000, to be paid.

ARTICLE 13.

Fa'el Zámin of Bhát and Cháran to be given to the satisfaction of Government.

ARTICLE 14.

One village to be given to Náji Jamádár in addition to his former one.

ARTICLE 15.

Any Báhirwatiás who may be in Nagar to be sent to camp, where their business will be settled, never to be protected again.

ARTICLE 16.

All property stolen from the allied army in the Nagar Táluka to be restored.

ARTICLE 17.

A fine of one lakh to the Gáekwár Government for being compelled to erect batteries against Nagar.

SAHI (Signature of the JÁM).

TRANSLATION of a DEED of FA'EL ZÁMIN executed by BÁROT MERU MEHTA, INHABITANT of VIRAMGÁM, and RÁMDÁS NATHU, INHABITANT of JALSAN, in the PETLÁD PARGANA, to the SARKÁR of SHRIMANT RÁO Shri SENÁ KHÁS KHEL SHAMSHER BÁHÁDUR, Falgun Vad 2nd *1868, 29th February 1812.*

We do of our own free will and pleasure become permanent Fa'el Zámin for Jám Jasáji of Navánagar as *follows* :—

ARTICLE 1.

We shall not enter into internal disputes, afford refuge to any Báharwatiás, Káthi or Rajput ; he shall not encourage quarrels or encroach upon others' boundaries, but shall permit them to remain as they may have been from ancient times. Should any of the Bháyát offer his land or village, he shall not accept of it ; in any way he shall not offer any injury on account of former quarrels ; he shall harbour no robbers, else he must do so with proper securities; no robberies are to be committed in the Tálukás or in the roads. Should any person, from interested motives, offer his land or village for sale, it is not to be purchased or sold without the previous permission of the Sarkár.

ARTICLE 2.

He shall not write with any enemies of the Gáekwár or Company's Government.

ARTICLE 3.

He shall permit no robberies, attacks, or plundering parties in the Máháls of the Government of Shrimant Pant Pradhán, the Gáekwár, and the Honourable Company. He shall allow of no injury being offered to merchants or travellers, to whom he is to give guides and escorts through his own districts. Any loss suffered by merchants, &c., shall be answered for by the village people in whose land it occurs, and the Tálukdár shall answer for the conduct of his villages or shall trace the robbers.

ARTICLE 4.

If he has possessed himself of any lands or village of an inferior Zamindár, it shall be released, and a just accommodation take place and the dispute cease.

ARTICLE 5.

In the year 1868 (1812,) he engaged with the Sarkár not to entertain more than 300 Arabs as foreign Sibandi. Should he require more, he shall ask the permission of Government, and if it is desired, he is not to retain others.

These are upon our heads and we shall pay all Mohsals.

The above is true,

(Sd.) Bárot Meru Mehta, Matu × } *their*
(Sd.) Bárot Rámdás Nathu, Matu × } *marks.*

Large Seal.

TRANSLATION of a PARWÁNA from the SARKÁR of SHRI RÁO SHRI ANAND RÁO GÁEKWÁR SENA KHÁS KHEL SHAMSHER BÁHÁDUR, to Jám Jasáji of Návánagar Táluka.

You behaved in an unbecoming manner, which caused the Khás army and a large force on the part of the Honourable Company Báhádur to enter your country. Every endeavour was made to effect an accommodation, but these having failed, in order to keep you in remembrance (of the past), your Jamábandi has been increased by one lakh of Rupees annually, inclusive of the produce of the port of Saláya, from the year 1869, A. D. 1813. Should, however, your future conduct be such as is approved of by the allied Government after a period of ten years, they may be induced to reduce in some proportion this increased demand.

Falgun Shud 14*th* 1868 (26*th February* 1812.)

Mortab Shud. Seal.

TRANSLATION of a NOTE from HIS HIGHNESS JÁM RANMALJI of NAVÁNAGAR to A. MALET, ESQUIRE, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR, dated 22nd March 1846, (Fálgun Vad 10th Samvat 1902).

Your Yád, with the copy of the rules for exempting vessels driven into port by stress of weather, was received, and we had some conversation on the subject when you were at Navánagar. I now write in this Yád that I will abide by those rules, and will send orders to my Bandars : this is written for your information.

ADOPTION SANAD GRANTED TO THE JÁM of NAVÁNAGAR.

Her Majesty being desirous that the Governments of the several Princes and Chiefs of India who now govern their own territories should be perpetuated, and that the representation and dignity of their houses should be continued, I hereby, in fulfilment of this desire, convey to you the assurance that, on failure of natural heirs, the adoption by ourself and future rulers of your State of a successor according to Hindu law and to the customs of your race will be recognized and confirmed.

Be assured that nothing shall disturb the engagement thus made to you so long as your house is loyal to the Crown and faithful to the conditions of the Treaties, grants, or engagements, which record its obligation to the British Government.

FORT WILLIAM,
The 11th March 1862. } (Sd). CANNING.

TRANSLATION of a WRITING passed on the 31st January 1773 between DEVJI RESIL and VÁGJI DESSY in behalf of RÁVAL VAKATSING, RÁJA of BHÁVNAGAR, to WILLIAM ANDREW PRICE, ESQUIRE, CHIEF for AFFAIRS of the BRITISH NATION, and GOVERNOR of the MOGAL'S CASTLE and FLEET at SURAT.

The Naváb Momin Khán of Cambay, having been at Broach, and fully empowered William Andrew Price Esquire, to treat with the Rája of Bhávnagar for the surrender of the fort of Talája to him, we Devji Resil and Wágji Dessy, being sent by the same Rája, fully empowered by him to enter into an agreement for the said fort, have by this writing settled that it shall be delivered to the Rája for the sum of Rupees seventy-five thousand, which the said William Andrew Price, on the part of the Naváb, agrees to, and which

we, the said Devji Resil and Wághji Dessy, also agree to; and whereas the Naváb, having made good to the Honourable English East India Company the sum of Rupees twenty-five thousand in part payment of the said fort, we, the said Devji Resil and Wágji Dessy, on the part of the said Rája, agree that at the expiration of one month after delivery of the fort to the Rája, with the same guns and stores as the Naváb received from the English, to make good to him the sum of Rupees twenty five thousand; and with respect to the balance of Rupees fifty thousand due to the Honourable Company, we agree to make it good in annual payment of Rupees fifteen thousand until the whole is discharged. In this there is not to be any difference.

Dated in Broach, the 7th Zelimdah, in the year of the Hegira 1186, *or the* 31*st January* 1773.

(Sd.) DEVJI RESIL.
,, WÁGJI DESSY.

We confirm the above.—

(Sd.) DANIEL DRAPER.	(Sd.) WILLIAM SHAW.
,, JOHN WATSON.	,, ROBERT GORDON.
,, ROBERT GARDEN.	,, BENJAMIN LEWIS.
,, BRUCE FLETCHER.	,, WILLIAM TAYLOR.

SANAD to the DESÁI of GOGO for his DESÁI DASTURI on the REVENUE of BHÁVNAGAR.

To the Collector or other person in behalf of the Honourable Company, appointed to receive the revenue, due to the Honourable Company from the Rája of Bhávnagar.

By virtue of a power vested in me by the Honourable the Governor in Council of Bombay, I hereby renew and confirm the Sanad of the Gáekwár Government dated 1st Falgun Vad, Samvat 1841 (A. D. 1784–85),

to Vághji Govindji, for the sum of Rs. 250 annually payable from the said revenue of Bhávnagar, the said persons continuing their duties to the Sarkár in the Desáigiri of the Tálukás of Rával Wakhatsing.

A copy of this Sanad will be taken by the authority aforesaid, returning the original to the owner.

Done at Baroda 22nd August A. D. 1808 (*corresponding with the 1st Bhádrapad Shud, Samvat* 1864).

(Sd). A. WALKER,
Resident.

SHRI MALSAKANT.

Sika.

TRANSLATION of a LETTER from the SARKÁR of RÁO SHRI ANAND RÁO GÁEKWÁR SENA KHÁS KHEL SHAMSHER BÁHÁDUR, to the ZAMINDÁRS of the TÁLUKA of BHÁVNAGAR, RÁVAL WAKHATSING, and KUNVAR VAJESING.

To wit,—The whole of your Táluka Chukavti, connected with the Mulukgiri, the monies of which from the year of Samvat 1865, Sun Tisa Myátain (A. D. 1808-9), have been appropriated for ever to the Honourable English Company, in behalf of the dues of the Jaydad of the subsidised battalions; and whereas the whole of this money, including Kharáját, does amount to Rs. 74,500, the same you will yearly make good to that Sarkár not requiring further advice.

Done Samvat 1865, 5*th Kártik Sud* (3*rd of the month of Ramzán, or English Date of* 24*th October A.D.* 1808.)

Murtab Sud.

(True copies of the translations),
(Sd.) F. D. BALLANTINE,
Translator.

DEED passed on the 8th November 1808 to MAJOR ALEXANDER WALKER, RESIDENT at BARODA, on behalf of the HONOURABLE COMPANY, by RÁVAL WAKHATSING, THÁKOR of BHÁVNAGAR, and his son KUNVAR VAJESING, namely—

A bond executed to the Sarkár of the Máhárája Anand Ráo Gáekwár Sená Khás Khel Shamsher Báhádur by which, through the medium and on the security of Bárot Umar Jagrop, we became bound to make good the yearly dues of our Táluka, amounting to Rupees 74,500 (Kharáját inclusive), at Baroda, for the period of ten years, and by a separate agreement from us, we also engaged for the perpetual payment of the same.

Now the said revenue of Rupees 74,500 being transferred from the Sarkár of Anand Ráo Gáekwár to the Honourable Company, I do hereby bind myself, and my heirs and successors from generation to generation, to make good to them or their assignees, in each year as follows :—

1	Kist	Mágsar,..................	24,834.
1	„	Posh..	24,833.
1	„	Mágh....................	24,833.
		Rs.	74,500.

The said instalments being to be paid in the currency of Surat.

This Engagement is renewable at the expiration of ten years from the year 1865, (1808-09) inclusive ; and according to the terms of this engagement, I do promise to abide for myself, my heirs and successors, so long as my present possessions may remain with me ; the said Rupees 74,500 being in full of all Mulukgiri demands, whatever on my Táluka, either from the Peshwa's or

Gaekwár's Government, and in case I do not pay at the stated periods of instalments, I do promise to pay at a rate of interest 1 per cent. per month.

Dated Samvat 1865, *5th Kártik Vad, or* A, D. *8th November* 1808. The above is truth.

RÁVAL WAKHATSING.

PARWÁNA from MAJOR ALEXANDAR WALKER, in behalf of the HONOURABLE COMPANY, to RÁVAL WAKHATSING, THÁKOR of BHÁVNAGAR, and his son KUNVAR VAJESING, to wit, dated 8th November 1808.

Having, under date the 2nd Kártik Sud, 1864, (1st November 1807,) executed an agreement to the Sarkár binding yourself to pay to the Honourable Company the annual amount of your Jamábandi and Kharáját and which engagement is renewable in ten years from 1865 inclusive, therefore, pursue the cultivation of your district with confidence, and pay your Jamábandi and Kharáját according to your bond, as the Kists become due ; being for the following districts :—

1. Umrála Loliána.
2. Táluka Mahuva and Bhávad.
3. ,, Sihor.
4. ,, Talája, &c,
5. Tálukás, Jalálpor, Mándva, Dhasa, Lathia.
6. Táluka Ajmer.
7. ,, Vághnagar.
8. Moje Niligundran, Ásodad, Sherdi, Amba, &c belonging to Khárápat.
9. Táluka Gadhada and Bhimdád.
10. Moje Rájula.
11. Tálukás Sávar and Kundla.
12. Táluka Gundálu.

Should in any year any real distress occur, in that year the Sarkár will consider the same. You have afforded perpetual Fa'el Zámin, according to which perform your engagement, and be assured of receiving on all just cases the protection of Government.

Neither the Peshwa's nor Gaekwár's Government will afford any molestation in respect to the above Jamábandi, and should they so do, the Company will answer the same.

Dated 8*th*, *November* 1808. (Sd). A. WALKER, Resident.

AGREEMENT, dated the 8th September 1840, between the HONOURABLE EAST INDIA COMPANY and the THÁKOR of BHÁVNAGAR, RÁVAL WAJESINGJI WAKHATSINGJI, having been concluded, has been made out in three parts, signed and sealed, whereof one part is to be deposited with the GOVERNMENT of BOMBAY, one part with the THÁKOR and one in the OFFICE of the COLLECTOR of AHMADÁBÁD, *viz*:—

ARTICLE 1.

The Thákor, for and in consideration of the sum of Company's Rupees (4,000) four thousand being paid to him by the said East India Company, and to be annually paid to him and his hereditary successors, agrees to relinquish all claims to any share in the land or sea customs at Gogo. He also agrees to relinquish all claims to any duties under the name of "Ábkári" on tobacco or any other goods in that Kasba. He further agrees to relinquish all claims to the Hak termed "Daláli" and "Toji Vera," together with the Hak "Bhám Vera" in the said Kasba. The Thákor,

moreover, agrees to relinquish all claims, and hereby acknowledges that he has no right to any Hak, Lavázams, Duty, &c., in Gogo Kasba, either from the East India Company or the East India Company's subjects, or to any arrears, on account of the above items, antecedent to the 1st December 1836.

ARTICLE 2.

And whereas an order was issued by the Honourable the Governor in Council of Bombay for stopping the coinage of money at Bhávnagar, now the Thákor, in consideration of the annual payment to him and his hereditary successors by the East India Company of the sum of Company's Rupees (2,793-6-5) two thousand seven hundred and ninety-three, six annas and five pies, hereby agrees to relinquish all and every description of coining money of every kind, both at Bhávnagar and its dependent villages, as well as in his (the Thákor's) Káthiáwár possessions, hereby binding himself to abstain from coining either copper, or any other sort of coin, both in the abovementioned places and everywhere else, and moreover hereby renounces all claims on account of the said Mint arising antecedent to 1st December 1836.

Under the above two Articles of Agreement, the East India Company consents to pay the Thákor annually, commencing from the 1st December 1836 the sum of Company's Rupees (6,793-6-5) six thousand seven hundred and ninety-three, six annas and five pies.

In witness whereof we hereunto set our hands and seals, John Hinde Pelly, Collector of continental customs and Excise, in behalf of the East India Company, on the one part and the Thákor Rával Vajesingji on the other part, this eighth day of September, in the year of Our Lord one thousand eight hundred and

forty, corresponding with Samvat one thousand eight hundred and ninety-six, Bhádarva Sud twelth.

(Sd.) J. H. PELLY,
Collector of continental Customs and Excise.

This Agreement was confirmed by Government on the 30th September 1840.

TRANSLATED EXTRACTS from a LETTER addressed by the THÁKOR of BHÁVNAGAR to ARTHUR MALLET ESQUIRE, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR, dated the 18th January 1846.

Your letter, dated the 3rd January 1846, has been received, and its contents have been understood. You state "that there is a difficulty regarding the duties leviable on boats passing to and fro from Bombay to Sind, or elsewhere, which are obliged by stress of weather or other cause to touch at any of my Bandars; that injury is thereby done to facility of traffic; that Government has taken the case of such boats under its favourable consideration; and that the Ráo of Kutch, to meet the wishes of Government, framed certain regulations on the subject, dated 1st December 1840; that a copy of these regulations was forwarded to me in a letter dated 17th October 1844, in which I am informed that it is to my credit to make arrangements for preventing obstacles being thrown in the way of persons navigating boats, and that if I could make regulations at my Bandars similar to those which are in force at the Bandars of Kutch, it would be pleasing to Government and beneficial to my own interests." You have asked me to reply to this letter. I am most willing to pay every consideration to the wishes of Government, and anxious to benefit the interests of my country, and I have therefore now sent a copy of the regulations in question to the Bandars

of Mowa and Talája that they may be enforced. I have also given a copy to my Mutsadi at this place, with instructions to act accordingly.

Dated 6*th Posh Vad* 1902, *corresponding with the* 18*th January* 1846.

TRANSLATION of a YÁD from the THÁKOR of BHÁVNAGAR to MAJOR W. LANG, POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR, dated the 20th December 1849.

Arrangements having been formerly made for not levying the customs on vessels driven to and detained in any port on account of stress of weather or for any other similar reason while going from Bombay to Karáchi or any other Bandar, and *vice versa*, I wrote to you on the subject; but I now beg to add that, according to the said arrangements, I shall not collect the sea customs on vessels belonging to the Sarkár and to the different ports in Káthiáwár that may happen to come to my Bandars on account of stress of weather; but His Highness the Ráo of Kutch having only agreed to exempt vessels belonging to Karáchi and Bombay from the payment of these customs, and not those belonging to other ports, I shall be obliged to pay to him the duty on such vessels of my Bandars as may be driven into ports belonging to Kutch* by stress of weather, and for this reason I shall also levy the same on vessels of Kutch agreeably to my ancient custom.

Dated Samvat 1906, *Posh Sud* 6*th*, *corresponding with the* 20*th December A.D.* 1849.

Written by SAWÁILÁL SHÁMJI.

---

*His Highness the Ráo of Kutch having subsequently given an agreement in 1851 not to take customs on vessels from the Káthiáwár ports, driven into the Kutch ports by stress of weather, the States of Junàgadh, Navánagar Bháv-nagar and Porbandar agreed to treat the Kutch vessels similarly. *Vide* page 633 of this book, Part II.

MEMORANDUM.

Similar engagements to the foregoing were entered into by the following additional Chiefs on the under-mentioned dates :—

His Highness the Jám of Navánagar..	On the 20th December 1849.
„ „ Naváb of Junágadh	
The Rána of Porbandar..................	

The Sidi of Jáfrábád....On the 30th December 1849.

SETTLEMENT framed according to RESOLUTIONS of the BOMBAY GOVERNMENT, Nos. 3826 and 3829, dated 23rd October 1860.

The following agreement between Her Majesty's Government and the Thákor of Bhávnagar, Jaswatsingji Bhávsingji, having been concluded, has been made out and signed in three parts, of which one part will be deposited with Her Majesty's Government of Bombay, one part with the Thákor and one part in the office of the Collector of Ahmadábád :—

ARTICLE 1.

The Thákor agrees that the lease of the villages of his Táluka in the districts of Dhandhuka, Ránpor, and Gogo, which was executed in A. D. 1848, shall be cancelled from and after may 1st, 1861. Instead thereof the Thákor hereby agrees to pay for the whole of the villages enumerated in that lease a fixed Jama of Rupees 52,000 yearly for ever. This sum shall not be in any way affected by the result of any action or other process brought by any party against the Thákor's right of possession in any part of the said Táluka, nor shall the estates, excepting Bhávnagar, with Wadva,

Sihor, and the 10 villages thereof about to be attached to Káthiáwár, be exempted on account of this payment from any other general taxation not coming under the head of land tax or rental which Government may impose on their districts under the regulations.

ARTICLE 2.

The whole of the Thákor's claims upon Government have been computed upto May 1st, 1861, to amount to Rs. 12,21,041-13-7. To this the Thákor agrees. There is due from the Thákor in revenue to Government Rupees 12,71,062-11-0. This the Thákor admits. The balance, Rupees 50,020-13-5, the Thákor agrees to pay into the Treasury before May 1st 1861. Except the annual sum of Rupees 6,890-2-2, compensation fixed in A. D. 1840 for the Thákor's rights in Gogo and for his mint, no yearly or any other sum of compensation will remain due by Government to the Thákor after date. From and after November 1860, the Thákor agrees to pay up his Káthiáwár tribute yearly in full according to settlement.

ARTICLE 3.

The Thákor agrees to the following, instead of the rules heretofore followed, in collecting customs in the port of Bhávnagar :—

I. Government shall collect port dues at the same rates as in British ports, and after deducting expenses, shall hand the proceeds to the Thákor.

II. Government shall collect customs on trade to and from other than British ports on the continent of India at the same rates as may be from time to time imposed by the British Government in their own ports. After deducting the neces-

sary expenses, three-fifths shall be the share of the Thákor and two-fifths the share of Government.

III. The tariff in use in British ports shall be adopted instead of that now in use.

IV. Nothing in this agreement shall affect the articles of opium, spirits, and salt which shall be dealt with as heretofore.

ARTICLE 4.

The Thákor agrees to pay monthly into the Bhávnagar custom house the sum of Rs. 35 to cover the expense incurred by Government in consequence of the opening of the port of Sundrái.

ARTICLE 5.

In consideration of the present settlement, the Thákor agrees to abandon entirely his claims on the following subjects :—

I. To compensation for loss caused by the imposition of an attachment by the Settlement Officer, Mr. Rogers, in A. D. 1854.

II. To the restoration of the villages, Kharad, Jhinjhar and Cher or to a deduction from the Junágadh Zortalbi if they are not restored.

III. To compensation for the loss caused by the closing of the harbour of Sundrái in A. D. 1808.

IV. To a share in the customs and land revenue of Dholera.

V. To a certain cess and a share in the land revenue of Bhávaliári.

ARTICLE 6.

Government having consented to acknowledge the Thákor's claim to a half share in the village of Pávi in Dhandhuka, if on investigation it appear that his right to it was not derived from the deceased Tálukdár a Kasbáti, the Thákor agrees to accept a decision made on that understanding.

ARTICLE 7.

Upon the above conditions Her Majesty's Government agree as follows :—

Government concede as a favour, and not as a right the transfer of Bhávnagar itself, with Wadvá, Sihor, and 10 subordinate villages from the district of Gogo, subject to the regulations, to the Káthiáwár Political Agency.

Government will not lay claim to the Inám villages subordinate to Vartej.

Government will not enforce their rights in the ports of Mahuva and Vághnagar.

ARTICLE 8.

Government have agreed to cancel the above quoted lease executed in A. D. 1840. It is therefore cancelled from may 1st 1860, and Government agree as a favour to take in future the yearly sum of Rupees 52,000 as the Jama of all villages specified in the said lease. This sum shall not be liable to increase.

ARTICLE 9.

I. Government agree to admit Bhávnagar to the full benefits of a British port' so far as the Thákor may desire.

II. On condition that the Thákor abandons his claim to compensation for the Sáyar duties abolished in his Táluka villages, Government agree to abandon their present share in the customs, and will take only two-fifths of the net customs hereafter to be collected on trade to and from other than British ports on the continent of India.

III. Government will collect the said customs according to the laws and tariff from time to time in force for British ports, and hand to the Thakor three-fifths of the proceeds after deducting the necessary expenses.

IV. Government will collect port dues at the same rates as in British ports, and, deducting expenses, will hand over the whole proceeds to the Thákor.

V. Government will not interfere in any way with such customs as the Thákor chooses to levy on trade to and from British ports on the continent of India.

VI. Government agree that the Thákor shall enjoy a remission of customs on his private trade to the amount of Rupees 1,000 yearly according to the British Tariff.

ARTICLE 10.

Government agree that the Thákor shall open the port of Sundrái as a foreign port for the export of all articles the produce or manufacture of the continent of India, and for the import of such article only as shall have been duly exported from a British port in the continent of India, except only that there shall be no traffic in spirits, salt, and opium.

ARTICLE 11.

Government will admit the Thákor's claims to a half share in the village of Pávi in Dhandhuka, if it

appears on investigation that the right of the Thákor is not derived from the Kasbáti Tálukdár of the other half.

In witness whereof we hereunto set our hands and seals this 22nd day of December eighteen hundred and sixty, Samvat nineteen hundred and seventeen, Mágsar Sud 10th.

(Sd.) GEORGE CLERK.
,, JASWATSINGJI BHÁVSINGJI.

ADOPTION.

A Sanad similar to the one granted to Navánagar (page 539*a* of this book) has been granted to Bhávnagar, dated Fort William, the 11th March 1862.

Republished at page 256 of the Agency Gazette, dated 14th December 1876.

NOTIFICATION.*

POLITICAL DEPARTMENT.

The following Notification by the Government of India in the Foreign Department is republished,—

"FOREIGN DEPARTMENT.

NOTIFICATION.

JUDICIAL.

No. 156J.

Fort William, the 5th December 1876.

Preamble.

Whereas the villages mentioned in the Schedule hereto annexed (hereinafter called the Scheduled villages) are the property of His Highness the Thákor of Bháv-

---

* The original agreement not having come to hand this is published.

nagar, and were by the Treaty of Bassein, dated the thirty-first day of December 1802, separated from the Native State or States known as the Territory of Káthiáwár and ceded to the British Government:

2. And whereas by Regulation VI. of 1816 of the Governor of Bombay in Council the Regulations in force throughout the Presidency of Bombay were extended to the said villages, and such villages thereby became subject to the jurisdiction of the Revenue, Civil, and Criminal Courts established in that Presidency :

3. And whereas the said Thákor of Bhávnagar is also the proprietor of divers villages, forming part of the said Territory and hereinafter called the Káthiáwár villages :

4. And whereas the British Government have exercised certain powers of Government over the said Territory, but such Territory has never been treated as being British Territory, nor as having been vested in the East India Company, nor in Her Majesty the Empress of India, and the said Káthiáwár villages have consequently never been subject to the laws in force in the Presidency of Bombay:

5. And whereas in the year 1820 the British Government established a Political Agency for the said Territory of Káthiáwár :

6. And whereas by certain orders or Acts of State completed by the British Government prior to 1860, the sovereign powers exercised by the Thákor of Bhávnagar in respect of his Káthiáwár villages were defined and made subject to rules laid down for the Government and conduct of the said Káthiáwár Political Agency ;

7. And whereas for divers reasons of State affecting the welfare of British India the British Government became desirous of ceding to the Thákor of Bhávnagar the Scheduled villages, to be held by him upon the same conditions as those on which he holds the Káthiáwár villages, and for that purpose certain agreements were made and certain Notifications published, which were intended to operate as such cession of the Scheduled villages, and have always been treated by both the British Government and the Thákor of Bhávnagar as so operating :

8. And whereas it now appears that such agreements and Notifications were not worded so as to express the true intention, and that the Scheduled villages did not thereby legally cease to be British Territory :

9. And whereas it is expedient to give effect to the said agreements and Notifications in manner hereinafter appearing :

10. And whereas the Secretary of State for India has, on behalf of Her Majesty the Queen of Great Britain and Ireland and Empress of India, given his sanction to the cession intended to be effected by these presents :

11. The Governor General in Council, with the sanction aforesaid, doth hereby cede and grant to the said Thákor of Bhávnagar, his heirs and successors, the said Scheduled villages, to hold the same unto the said Thákor, his heirs and successors, on the terms and subject to the rules on and subject to which he holds the said Káthiáwár villages :

12. Provided always that in case the said Thákor, his heirs and successors, commit any acts of misgovernment which in the opinion of the Governor General

in Council render it inexpedient that the said Thákor, his heirs and successors, should continue to hold the said Scheduled villages, the Governor General in Council may resume the villages hereby ceded and re-annex the same to Her Majesty's dominions.

The schedule above referred to :—

Bhávnagar Táluka.

Bhávnagar.	Málanka.	Bhádol.
Wadva.	Bhutesar.	Nágdhaniba.
Ruha.	Bhumli.	Háthab.
Akwáda.	Ratanpar-Juna.	Khadsaliu.
Adhiváda.	Ratanpar-Nava.	Bhadbhadiu.
Tarsamia.	Koliák.	Álápar.
Jaspara.	Kobri.	Thalsar.
Phulsar.	Bhuri.	Lákhanka.
Karmadiu.	Bhandáriu.	Sultánpur.
Surka.	Churi.	Wávdi.
Tarak Páldi.	Sánkrásar.	Rámpura.
Nári.	Bhenswadi. } Waste.	
Budhel.	Jhánjra. } Waste.	

Sihor Táluka.

Sihor.	Walávad.	Rájpara.
Usrad.	Meghvadar.	Khákhariu.
Agiáli.	Ghángli	Kardej.
Tána.	Nesda.	Surka.
Bordi.	Jámbálu.	Ratanpar near Tána.
Kájáwadar.	Kachotiu. } Waste.	
Vadiu.	Chiroda. } Waste.	

New villages.

Gundi.	Trápaj.	Pithalpar.
Mándva.	Bapáda.	Khántdi.

Sosia.	Pánchpipla.	Devgána.
Pániáli.	Rájpara.	Thordi.
	Khadarpar-Mithivirdi.	

Inám Villages.

Vartej.	Sámpara.	Sodvadra.
Sidhsar.	Phariádku.	Sedhávadar.
	Kálvi—Waste.	

DHANDHUKA PARGANA.

Pátna Táluka.

Pátna.	Ratanváv.	Samandhiála.
Bhadbir.	Keria.	Kariáni.
Chakampar.	Jamrála.	Láthidhar.
Sarvái.	Ujalváv.	Velávadar.
Jhinjhávadar.	Jotingda.	Virdi or Rájghad.
Páti.	Shirthali.	Sajeli.
Keria near Páti.	Dhikwáli.	Otaria.
Bhámbhan.	Vajeli.	Sándheda.
Samadhiála. 2.	Lundra.	Nágalpar.
Tájpar.	Dántretia.	Málpar.
Kánutaláv.		

RÁNPAR PARGANA.

Botád Táluka.

Botád.	Dánkania.	Kániád.
Hardar.	Khánkoi.	Rájpara.
Sirvánia.	Turkha.	Jharia.

(Sd.) F. HENVEY,

For Officiating Secretary to the Government of India."

By order of the Honourable the Governor in Council.

C. GONNE,

Secretary to Government.

Bombay Castle, 8*th December* 1876.

AGREEMENT entered into by the BHÁVNAGAR DARBÁR for the CONSTRUCTION and MAINTENANCE of TELEGRAPH LINES between DHOLERA and BHÁVNAGAR.

Whereas the State of Bhávnagar is desirous of having a line of telegraph constructed from Dholera to Bhávnagar to be worked in connection with the British Lines of telegraph, the following terms are agreed upon by James Braithwaite Peile, Esquire, Acting Political Agent in Káthiáwár, on the part of the British Government, duly empowered by the Viceroy and Governor-General of India in Council on that behalf, and by Edward Hope Percival, Esquire, and Gavrishankar Udeshankar, Esquire, Joint Administrators of the Bhávnagar State, on the part of the Bhávnagar State, duly empowered by the Administration of Bhávnagar on that behalf :—

1. The British Government agrees to construct for the Bhávnagar State a line of telegraph consisting of one wire to be carried on standards to be erected between Dholera and Bhávnagar at a cost of Rupees (21,000) twenty-one thousand more or less, and the State of Bhávnagar agrees to pay to the British Government the cost of the line as the money may be required.

2. The receipts obtained by the opening of the Bhávnagar Telegraph Office shall belong exclusively to the British Government, who shall defray the entire cost of repairing, maintaining, and working the telegraph line between Dholera and Bhávnagar, but when the receipts of the Office fall short of the cost of repairs, maintenance, and working, the State of Bhávnagar agrees to make good the deficiency ; should there, on the other hand, be a surplus left after payment of all expenses, such surplus shall be handed

over by the British Government to the State of Bhávnagar.

3. With the consent of the Governor-General in Council extra wires may at any time be added by the Telegraph Department for the Bhávnagar State on terms and conditions to be agreed upon at the time between the Bhávnagar State and the Government of India.

4. The line shall be called "the Bhávnagar Branch Telegraph Line," and shall be managed and worked entirely by the Officers of the British Telegraph Department. It shall not be dismantled without the consent of the British Government, but should it at any time be given up, the materials of which it is composed shall become the property of the Bhávnagar State.

5. The accounts of the Telegraph line shall be rendered yearly to the State of Bhávnagar, and the balance shall be adjusted without delay.

6. The State of Bhávnagar agrees to apply to the Bhávnagar Telegraph line the provisions of the British Telegraph Act VIII. of 1860, and such other Acts or legal provisions as have been, or may hereafter be, passed by the British Government with reference to telegraphs.

7. The State of Bhávnagar agrees to apply to the Bhávnagar Telegraph line any rules or regulations that are now or may hereafter be made applicable to lines of telegraph in British India. The British Government will undertake to furnish the Bhávnagar State with accurate translations of such Acts, Rules, and Regulations.

8. The State of Bhávnagar agrees that the Bhávnagar Telegraph line shall be opened to the inspection

and supervision of the Director-General of Telegraphs and of any officer deputed by him for that purpose.

Bhávnagar,
the 23rd January 1874.

(Sd.) J. B. PEILE,
Acting Political Agent,
Káthiáwár.

E. H. PERCIVAL,
GAVRISHANKAR UDESHANKAR,
Joint Administrators, Bhávnagar.

TRANSLATION of an AGREEMENT executed by RÁNA SARTÁNJI and KUNVAR HÁLÁJI of PORBANDAR renouncing in future PIRACY and all RIGHT to WRECKS.

Be it known to all that we, Rána Sartánji and Kunvar Háláji of Porbandar, in order to afford the fullest testimony of respect and attachment to the Honourable Company, do engage and bind ourselves, our heirs and successors, to observe the following Articles of Agreement concluded by us, Rána Sartánji and Kunvar Háláji of Porbandar, on our part, and by Major Alexander Walker on the part of the Honourable Company :—

ARTICLE 1.

Whereas the duty of protecting those who travel or trade by land extends equally to those who travel and trade by sea, we, Rána Sartánji and Kunvar Háláji of Porbandar, do in like manner for ourselves, our heirs and sucessors, engage not to permit, instigate, or connive at any act of piracy being committed by any person under our authority, or subject to our control, nor shall those who follow the profession of piracy receive protection or assistance in our ports. We do also bind ourselves to the relinquishment of the practice of adding to the distress of the unfortunate, and will

accordingly afford every possible assistance to the vessels in distress, and renounce all claims to wrecks to which an owner capable of proving his right may appear.

ARTICLE 2.

The Honourable Company's vessels and subjects shall at all times have admission into our ports for the purposes of carrying on freely trade and commerce; and those merchants and traders who are subject to our authority shall in like manner be allowed to visit and to trade in the countries and harbours of the Honourable Company.

ARTICLE 3.

It is further agreed to by us that to prevent all future causes of dispute or misunderstanding, the Honourable Company may appoint an agent to reside at Porbandar, and from time to time cause one of their (Company's Sarkár) vessels to visit the port and make such inspections as may be necessary to ascertain that all these Articles are observed inviolably.

ARTICLES of ENGAGEMENT from RÁNA SARTÁNJI and KUNVAR HÁLÁJI of PORBANDAR to the HONOURABLE COMPANY, dated the 5th December 1809.

ARTICLE 1.

Rána Sartánji and Kunvar Háláji agree to cede to the Honourable Company one-half of the port of Porbandar, with a full participation in all its rights.

ARTICLE 2.

In consideration of the above cession, the Honourable Company engage to take upon themselves the satisfaction of a part of the claims of the Gáekwár

Government on Porbandar equal to the amount of Rupees (50,000) fifty thousand.

ARTICLE 3.

For the amount so advanced Rána Sartánji and Kunvar Háláji engage and do hereby transfer to the Honourable Company a mortgage, until the said Rupees 50,000, with its interests at 9 per cent. per annum, be fully paid.

MEMORANDUM.—The foregoing engagement was, in the year 1853, modified to the effect authorized in the following extract from a despatch from the Honourable the Court of Directors to the Bombay Government, dated the 9th February, No. 6 of 1853 :—

"The detachment stationed at Porbandar under the engagement of 1809, having, at the Ráná's desire, been removed, you have referred to us the question, whether the British Government should relinquish the half share of the customs of Porbandar made over to us by the same engagement, and afterwards farmed to the Rána himself for a fixed sum of 26,000 Ahmadábád Rupees or 24,083, Company's Rupees per annum. This amount he still pays, though stated to be a great loser by the arrangement.

"Major Lang thinks, that 'the cession having been made expressly for the purpose of paying for the expenses of the detachment,' the share of the customs should now be given up; but proposes, that if Government 'is still of opinion that the Rána has no just claim to have the Treaty of 5th December 1809 cancelled altogether,' our tribute from Porbandar should be increased from Rs. 21,200, to Rs. 30,000, thus retaining to ourselves a little more than half the real value of our share of the customs, which is considered to average Rs. 16,650 per annum.

"By the terms of the engagement of 1809, the cession to us of half the customs of Porbandar is not conditional on the maintenance of the detachment. The words are: 'The above arrangement places the State of Porbandar under the Báhándary and protection of the Honourable Company, who will assist and protect the rights and interests of Rána Sartánji and Kunvar Háláji in all just cases, and for this purpose they

ARTICLE 4.

The above arrangement places the State of Porbandar under the Báhándari and protection of the Honourable Company, who will assist and protect the rights and interests of Rána Sartánji and Kunvar Háláji in all just cases, and for this purpose they will station a Captain and 100 men in Porbandar.

ARTICLE 5.

The demands of the Rána of Porbandar on the Kámdárs and others, and the demands of other places on Porbandar, will be decided by the Honourable Company in conformity to justice. The Rána Sartánji and Kunvar Háláji engage to abide by the Company's arbitration.

---

will station a Captain and 100 men in Porbandar.' The presence of a Captain and 100 men is, in the Rána's opinion, no longer required for this purpose, but the Rána still enjoys our Báhándary and protection, and we are still bound to 'assist and protect his rights and interests in all just cases.' It appears to us, therefore, that we are not obliged by any change in the machinary by which our protection is afforded, to give up the payment made in consideration of that protection. At the same time, the Rána is entitled to the annulment of the arrangement under which he pays what has turned out to be an unreasonable sum in commutation of the half share of the customs duties ceded in 1809 to the British Government.

"We are of opinion that that amount ought to be considerably reduced, and we would fix it at 15,000 Rupees a year, which seems to be sufficiently within the actual produce.

"By this arrangement, the revenues of the Ràna will be relieved to the extent of 9,000 Rupees a year."

The foregoing extract was furnished by Government to the Political Agent in Káthiáwár on the 21st April 1853, with instructions to give effect to the decision of the Honourable the Court of Directors contained in the penultimate paragraph. The Political Agent was at the same time reminded that the annual payment of Rs.15,000 therein determined on, was to be Company's Rupees, or its equivalent in the Ahmadábád Rupee.

ARTICLE 6.

The above engagement is permanent between the Rána Sartánji, Kunvar Hálájі, Kunvar Prathiráj, and their heirs and descendants, for ever, on one part, and the Government of the Honourable Company on the other.

Done at Porbandar, 5th December A.D. 1809, *corresponding with the* 13*th Kártik Vad* 1866 *Samvat.*

SAHI, in the hand-writing of SARTÁNJI,
Rána of Porbandar.

ARTICLES of AGREEMENT with SIDI HILOL on the part of himself and the INHABITANTS of JÁFRÁBÁD, dated the 3rd January 1761.

Sidi Hilol professes himself a servant of Sidi Yakub Khán of Janjira, and faithfully promises obedience to all lawful orders of the said Yákub Khán and his successors.

Sidi Hilol having received many favours from the Honourable English Company, and being promoted to the Fouzdári of Jáfrábád by their interest and intercession with his master, Sidi Yákub Khán, to testify his gratitude to them, and to promote the welfare of the inhabitants of Jáfrábád, has entered into the following Articles as the foundation of a firm and lasting peace, *viz* :—

ARTICLE 1.

That a strict friendship is now entered into between the English in all parts of India and the inhabitants of Jáfrábád, *alias* Muzafrábád.

ARTICLE 2.

That no boats or vessels, with English passes and colours, shall be molested on the high seas, or elsewhere, by those of Jáfrábád; and all Jáfrábád trading boats, with Sidi Hilol's pass and colours, be treated as friends by the English.

ARTICLE 3.

All boats and vessels of both parties, being in distress, and going into the ports of one another, shall have all possible assistance afforded them, and liberty given to go away when they please, as is customary between friends.

ARTICLE 4.

That the merchants of Bombay and Jáfrábád have free liberty of trade to those and all other parts under their respective jurisdictions on paying such duties as are established now or may hereafter be settled.

ARTICLE 5.

That the Honourable Company's cruisers shall not be subject to anchorage, or any other fees of that nature, paid by merchants' boats.

ARTICLE 6.

The inhabitants of the adjoining country of Jáfrábád often making use of the name of Jáfrábád merchants to get the Honourable Company's pass, and afterwards employ their boats in pirating, it is agreed that Sidi Hilol shall give letters to merchants only, and those such as he is well assured are fit to be trusted; and that none but such as produce his letters shall have the Honourable Company's pass granted them.

ARTICLE 7.

Sidi Hilol promises not to give his pass to any of the Jáfrábád cruising boats, not to those of Sultánpor, or any pirates whatever.

ARTICLE 8.

In case any Jáfrábád boats are taken or detected in molesting, seizing, or plundering any vessel with English pass and colours, the Honourable Company may treat such boats and their crews in what manner they please.

ARTICLE 9.

That Sidi Hilol will use his best endeavours to supply Bombay with live cattle whenever occasion may require, they being paid for on delivery.

ARTICLE 10.

As Sidi Hilol is desirous of increasing the trade of Jáfrábád, he has requested that the merchants of that place who shall procure his pass may be permitted to trade to Surat with freedom, and enjoy the privileges granted them many years since; it is agreed that the Honourable the President and Council shall recommend to the Chief and factors at Surat to procure from the Government a full and free permission for their trading thither, and enjoying all their ancient privileges, taking care that they meet with no oppressions whatever.

ARTICLE 11.

Sidi Hilol faithfully promises to use his endeavours to bring the Sultánpor Kulis, to Articles of Agreement not to molest the ports of Broach, Jambusar,

Cambay, Gogo, &c., and in case the Kulis will not be prevailed upon in this point, Sidi Hilol engages to join with us in an expedition against them; he with his land forces, and we with our fleet.

ARTICLE 12.

The city of Surat and the town of Bhávnagar being under the protection of Surat Castle, now in possession of the Honourable Company, by virtue of the King's royal Firman, the merchants and inhabitants of both places are comprehended in this Treaty; therefore, should they be treated with violence in their trade or persons by the Jáfrábád boats or forces, the Honourable Company will resent it.

ARTICLE 13.

In case any vessels or boats shall be wrecked on the coast of Jáfrábád, or anywhere within its jurisdiction, belonging to the English, Sidi Hilol faithfully promises that all assistance shall be given suitable to the occasion; and should their vessels, their cargoes, sails, stores &c., afterwards be saved, every article shall be restored to the owners, without his detaining or keeping the least part thereof, under any pretence whatever; and the Honourable Company engage to do the same by any trading vessels or boats belonging to Jáfrábád, which may have Sidi Hilol's pass and colours, and meet with the like misfortune in any port or place of their jurisdiction.

In confirmation of the foregoing Articles, the seals of the Honourable Company and Sidi Hilol are affixed to two papers, of the same tenor and date, one to remain with the Honourable the President and Council of Bombay, and the other with Sidi Hilol.

Bombay, the 3rd January 1761 *or the 25th of Jamádelával* 1174.

AGREEMENT between THE REGENT LADY NÁNIBA on behalf of THÁKOR JADEJA BÁVÁJI of RÁJKOT in HÁLÁR (a minor), and MAJOR R. H. KEATINGE, V. C. POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR.

ARTICLE 1.

The Rájkot Thákor, for the purpose of assisting Government in establishing a Civil Station on its own ground at Rájkot, willingly assigns to the officers of the Government of Bombay, in perpetuity, a spot of ground situated on the west or left bank of the Aji River.

ARTICLE 2.

A map of the land, which measures about 385 acres, is appended.

ARTICLE 3.

The west half of the river-bed, where it touches the *Station land, is to be considered to belong to the latter.*

ARTICLE 4.

Certain garden lands situated within the Station limits measuring 89,890 square yards, to the extent of ten Kos (water bags) irrigation on three wells, granted in charity to certain Brahmins, shall be continued in the holder's possession in Inám tenure, but the same shall be considered as included within the station jurisdiction.

ARTICLE 5.

The sum of Rupees (1,500) one thousand five hundred as compensation for the loss sustained by the Rájkot State is to be permanently deducted from the tribute payable by Rájkot to the British Government. The whole of this plot of land is to be at the

absolute disposal of the British Officers, no person having any proprietary right or right of cultivation within its bounds, with the exception of the garden grants referred to in the foregoing Article.

ARTICLE 6.

No privilege of grazing cattle, or of in any way making use of any Rájkot land outside the limits assigned, is to be claimed by the authorities or the inhabitants of the Civil Station.

ARTICLE 7.

A site of not less than fifty yards square is to be given to the Rájkot Darbár in a favourable position, free from all rent or other charges, to admit of the construction of a house and offices.

ARTICLE 8.

It is to be understood by both parties that the establishment of this Civil Station in the vicinity of Rájkot is not in any way to affect the civil jurisdiction of the Rájkot State, and that the inhabitants of Rájkot who may live in the Civil Station, or possess property in it, are not to be thereby entitled to assistance from the British authorities in cases in which the cause of action has arisen in the Rájkot territory.

ARTICLE 9.

In the same manner, the criminal jurisdiction of the Rájkot State is not in any way to be prejudiced or curtailed by the establishment of the Civil Station; but that State is to continue to enjoy the same privileges of Civil and Criminal jurisdiction that may be continued to other tributary States of equal rank and position.

ARTICLE 10.

The authorities in the Civil Station are not to possess any right to forced labour or any privilege of making requisitions for the services of artizans. In time of necessity carriage must, however, be furnished according to the same scale that it may be demanded from the other tributary States.

ARTICLE 11.

The right of the Darbár to take transit duty on goods passing into or leaving the station to the extent sanctioned by the custom of the country is allowed. This duty must, however, cease if it should be generally relinquished in the province.

ARTICLE 12.

The Darbár are not to possess the right of levying this transit duty in the Civil Station limits, but it is understood that they will be allowed to do so as long as their officers do not give trouble or cause inconvenience to the controlling authority. In the latter case the duty must be collected outside the Station limits.

ARTICLE 13.

In case that Government should at any time abandon the station, the land must be returned to the Rájkot State, and not to any other Táluka; and the payment of Rupees (1,500) one thousand five hundred yearly to be made on the part of British Government must cease. But, under such circumstances, no claim is to be made on the Darbár for the value of the buildings constructed upon the land.

ARTICLE 14.

A passage shall be left on the bank of the river along which cultivators and cattle of the town of Rájkot shall be allowed freely to pass.

ARTICLE 15.

An Assistant Officer is to have charge of the Agency Bazár in order that appeal from either party may lie in the Political Agent's Court.

ARTICLE 16.

No person shall be enticed into the Civil Station, but once permanently residing there will cease to be subject to the Rájkot Darbár. Such residence will not give any claim to the protection of the Agency regarding landed and other property within the jurisdiction of the Rájkot Darbár.

ARTICLE 17.

Claims regarding robberies occurring within the Station limits shall be disposed of according to the general custom of the country.

ARTICLE 18.

At the special request of the Rájkot Darbár, it is agreed that no persons are to be allowed to fish in the Áji river opposite the town of Rájkot, or for one mile up stream, or in that portion of the small stream on the north of the town from the bridge to where it joins the Áji river.

(True copy),

Rájkot, 25th September 1863. (Sd). R. H. KEATINGE, Political Agent.

AGREEMENT between RÁJSINGJI, THÁKOR of WADHWÁN in JHÁLÁVÁD, and MAJOR R. H. KEATINGE, V. C., POLITICAL AGENT in Káthiáwár.

The Thákor, for the purpose of assisting Government in the administration of the district of Jhálávád, willingly assigns to the Officers of the Government of Bombay, in perpetuity, a spot of land situated on the north or

left bank of the river Bhogáva, opposite the village of Ratanpur, for the purpose of establishing a British Station.

The land measures about 1,760 yards, or one mile east and west, and one thousand yards north and south. A map of the ground is appended.

The northern half of the river bed, where it touches the Station land, is to be considered to belong to the latter.

The sum of Rupees 2,250 (two thousand two hundred and fifty) as compensation for the loss sustained by Wadhwán in assigning this land, is to be permanently deducted from the tribute payable by Wadhwán to the British Government. The whole of this plot of land is to be at the absolute disposal of the British Officers, no person having any proprietory right or right of cultivation within its bounds.

No privilege of grazing cattle, or of in any way making use of any Wadhwán land outside the limits assigned, is to be claimed by the British authorities or the inhabitants of the Station.

A site of not less than fifty yards square is to be given to the Wadhwán Darbár in a favourable position, free from all rent or other charges, to admit of the construction of a house and offices.

It is understood by both parties that the establishment of this station in the vicinity of Wadhwán is not in any way to affect the civil jurisdiction of the Wadhwán State; and that inhabitants of Wadhwán, who may live in the Station or possess property in it, are not to be thereby entitled to assistance from the British authorities in cases in which the cause of action has arisen in the Wadhwán territory.

In the same manner the criminal jurisdiction of the Wadhwán State is not in any way to be prejudiced or curtailed by the establishment of the Station; but that State is to continue to enjoy the same privileges of civil and criminal jurisdiction that may be continued to other tributary States of equal rank and and position.

The authorities in the new Station are not to possess any right of forced labour, or any privilege of making requistions for the service of artizans. In time of necessity, carriage must, however, be furnished according to the same scale that it may be demanded from other tributary States.

Certain custom duties are levied in the city of Wadhwán, as in other cities under native rule, on all goods that change hands or are stored within the walls, but goods merely passing through, in transit from one place to another, only pay "Chila" or transit duty.

The authorities of Wadhwán having expressed a fear that in case of merchants establishing themselves in the Station, and their having no right to custom duty on their trade, these collections in Wadhwán might be very injuriously affected, it has consequently been agreed—

I. That the Wadhwán Darbár is to take no *Dán Zakát* or any description of custom duty on grain, merchandise, cattle, forage, or fuel passing into the station for the use of the inhabitants.

II. On all such articles leaving the station, the Darbár may collect a custom duty according to the separate statement annexed.

III. In case the Darbár should hereafter lessen their customs duty in Wadhwán, a proportional decrease is to take place in the rates levied on the

departure of goods from the station, but no increase is to be made to the rates levied on station goods without the consent of the Political Agent or other chief civil authority in Káthiáwár.

IV. The Darbár are not to possess the right of levying this duty in the station limits, but it is understood that they will be allowed to do so as long as their officers do not give trouble or cause inconvenience to the controlling authority. In the latter case the duty must be collected outside the Station limits.

V. As a portion of the land taken for the Station belongs to the town of Dudhrej, the Darbár is to pay seven per cent. of its collections under this agreement to the proprietors of that place.

The right of the Darbár to take transit duty on goods passing into or leaving the station to the extent sanctioned by the customs of the country, is allowed. This duty must, however, cease if it should be generally relinquished in the province.

In case that Government should at any time abandon the station, the land must be returned to the Wadhwán State, not to any other Táluka, and the payment of Rupees 2,250 (two thousand two hundred and fifty) yearly to be made on the part of the British Government must cease, but, under such circumstances, no claim is to be made on the Darbár for the value of the buildings constructed upon the land.

At the special request of the Thákor, it is agreed that no persons are to be allowed to fish in the Bhogáva river opposite the city of Wadhwán, or for one mile east or west from its walls.

(Sd.) R. H. KEATINGE,
Political Agent.

STATEMENT showing the amount of Import and Export duties fixed to be levied in the Wadhwán Táluka.

Number.	Names of Articles.	Per.	Amount now fixed on account of import and export duties in small maunds.	Amount to be levied in maunds of 1,000 tolas.	REMARKS.
1	Grain. .... Tal or oil seed.	Kalshi....	1- 8-0	1-14-0	
2	Tur, Dál and Rice...... Sugarcandy, Sugar soft, Betelnuts, Tobacco, Jaggery, dry Dates, wet Dates, Dhána, Cummin, chillies, iron, Mowda, &c.............	Maund.	0- 2-0	0- 2-6	
3	Cotton Seeds...........	Six Mds.	0- 2-0	0- 2-6	
4	Ghi .... Kasumba, Surangi, Wax, &c.................	Maund.	0- 3-0	0- 3-9	
5	Oil. .... Khánkan, Alum, Patang and Padwas ...	Do.	0- 2-6	0- 3-0	
6	Cocoanuts.	Hundred	0- 3-0	0- 3-0	
7	Copper, Brass, Jasat or Pewter, Tin, Kánsa, Lead, and Vessels made of................. Cotton....................	Maund.	0- 4-0	0- 5-0	
8	Cardamums, Cloves, Závantri, Nutmegs, Cinnamon, &c., Asafœteda, and Kesar....... Silk	Do.	1- 8-o	1-14-0	
9	Ivory........................	Do.	0-12-0	0-15-0	

Number.	Names of Articles.	Per.	Amount now fixed on account of import and export duties in small maunds.	Amount to be levied in maunds of 1,000 tolas.	REMARKS.
10	Cotton Pods, with Cotton in................	20 Mds.	1- 3-0	1- 4-0	
11	Carts conveying material for houses, Dholiás, or cots, &c...	Each cart	0- 8-0	0- 8-0	
12	Carts conveying Mangoes................	Do.	1- 4-0	1- 4-0	And ½ maund of Mangoes.
13	Plaintains and Sugar-canes.	Do.	o- 4-0	0- 4-0	And 50 plaintains and 15 sugarcanes.
14	Cotton thread..............	Maund.	0- 6-0	0- 7-6	
15	Silk cloth....................	Piece.	0- 2-0	0- 2-0	
16	Country Cotton cloth, coloured and uncoloured, and also Hides.....	Do.	0- 0-3	0- 0-3	
17	Europe Cloth, Mudapolums, &c.............	Do.	0- 0-9	0- 0-9	
	The maund is to be counted at 40 Sers of 40 tolás each for all goods.				
	A Kalshi is to be counted thirty maunds.				

Rájkot, 7th January 1864.

R. H. KEATINGE,
Political Agent.

ENGAGEMENT passed by MAJOR R. H. KEATINGE, V. C., POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR, to KARANSANG, GOVINDSANG and AMARSANG, BHOMIÁS of the village of DUDHREJ in JHÁLÁVÁD.

The officers of Government requiring a small piece of land, measuring about twenty-five acres, on the borders of your village, for the purpose of establishing a Station, it is agreed that you are to receive as compensation for it a remission of your tribute to the amount of Rupees (250) two hundred and fifty yearly.

The whole of the plot of land is to be at the absolute disposal of the British Officers, no person having any proprietary right or right of cultivation within its bounds.

No privilege of grazing cattle, or in any way making use of any land under Dudhrej, beyond the plot now treated of, is to be claimed by the British authorities under this engagement.

A site of not less than twenty-five yards square is to be given to the proprietors of Dudhrej in a favourable position, free from all rent or other charges to admit of the construction of a house and offices.

The Bhomiás of Dudhrej are, whilst they conduct themselves with propriety, to enjoy the same privileges in all matters connected with the administration of justice that is accorded to other persons of the same rank and position.

The authorities in the new Station are not to possess any right of forced labour, or any privilege of making requisitions for the service of artizans. In time of necessity carriage must, however, be furnished according to the same scale that it may be demanded from other tributary States.

The proprietors of Dudhrej are not to possess any right of levying *Dán Zakát* or any other custom duty on food, merchandize, cattle, forage, or fuel entering or leaving the Station, but they may claim to receive from the Wadhwán State seven per cent, of the collections which may be made by that Darbár, under the terms of an agreement concluded with them under this date.

The right of the Bhomiás to take transit duty on goods passing into or leaving the Station to the extent sanctioned by the customs of the country, is allowed. This duty must, however, cease if it should be generally relinquished in the province.

In case that Government should at any time abandon the Station, this land must be returned to the Bhomiás of Dudhrej, not to any other persons; and the payment of Rupees (250) two hundred and fifty yearly to be made on the part of the British Government must cease; but, under such circumstances, no claim is to be made on the Bhomiás of Dudhrej for the value of the buildings constructed upon the land.

Rájkot, 7th January 1864. (Sd.) R. H. KEATINGE, Political Agent.

AGREEMENT between HIS HIGHNESS MOHOBATKHÁN, NAVÁB of JUNÁGADH and MAJOR RICHARD HARTE KEATINGE, V. C., POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR.

1. His Highness willingly assigns to the Officers of the Government of Bombay in perpetuity the half share of the village of Manekwáda hitherto in possession of Bábi Nizám Mahmadkhán of Kasba Ránpor for the purpose of establishing a British Station.

2. As this transfer will occasion loss to the Bábi aforesaid, a remission of two thousand Rs. (Rs. 2,000)* from the annual tribute payable by the State of Junágadh to the British Government will be made in perpetuity to reimburse him.

3. The half share of Junágadh in the village of Mánekwáda is made over in full sovereignty to the British Government. No person has any right of tenancy or cltivation in it, and no village servant, Pasáeta or Jiváidár, has any claim to land.

4. No right of grazing cattle or of making use of any Junágadh land outside the limits of Mánekwáda is to be claimed by the British authorities.

5. It is understood by both parties that the establishment of this Station is not to affect the civil or criminal jurisdiction of His Highness the Naváb in the adjoining villages; any matter of which the cause of action has occurred in the Station is to be investigated by the Officers of the Government, and cases that arise from transactions in the Naváb's villages are to be settled by the Junágadh officials.

6. Inhabitants of the Navábs country, who may live in the Station or possess property in it, are not to be thereby entitled to assistance from the British authorities in cases in which they are concerned in which the cause of action has arisen in Junágadh limits.

7. Two sites of not less than 50 yards square are to be assigned to the Junágadh authorities in favour-

* Subsequent to the passing of this agreement, a difference having been found in the measurement of the land ceded, H. H. the Naváb of Junágadh agreed to receive Rs. 1,500 instead of Rs. 2,000 as the annual compensation or rent as per Yád dated 26th July 1865.

able positions for the construction of houses and offices. They are to be given free of cost and not subject to rent or land tax of any sort.

8. The authorities in the new Station are not to possess any right of forced labour, or any privilege of making requisition for the service of artizans in the neighbouring villages.

In time of necessity carriage must, however, be furnished by the Naváb's Officers according to the same scale that may be demanded from other tributary States.

9. In case, Government should at any time abandon the Station the land must be returned to the Junágadh State, not to any other Táluka, and the yearly remission of two thousand rupees (Rs. 2,000)* must cease, but under such circumstances no claim is to be made for the value of the buildings constructed upon the land.

(Signed) R. H. KEATINGE,
Political Agent.

મ. નવાબ સાહેબની ફારસીમાં સહી.
Naváb of Junágadh.

Rájkot, May 29th, 1865.

AGREEMENT between the GRÁSIA SHAREHOLDERS of SONPURI in GOHELVÁD, and MAJOR R. H. KEATINGE, V. C., C. S. I., POLITICAL AGENT in KÁTHIÁWÁR.

ARTICLE I.

The Grásiás who own the village of Sonpuri represented by Ráwals Tejábhái Jesábhái, Savábhái Náji-

* Rs. 1,500—vide note on preceding page.

bhái and Khodábhái Hámábhái for the purpose of assisting Government in the administration of the district of Gohelvád, willingly assign to the Officers of Government of Bombay in perpetuity a spot of land situated on the west or left bank of the river Utávali in immediate proximity to the village of Sonpuri for the purpose of establishing a British Station.

ARTICLE II.

A map of the land, which measures about 75 acres, is appended.

ARTICLE III.

The western half of the river bed, where it touches the Station land, is to be considered to belong to the Station.

ARTICLE IV.

The Grásiás agree never to erect any houses, huts or other buildings on the now vacant rising ground (marked A.A.A. in the survey map) in immediate proximity to the Station, as their so doing would shut out the breeze from the Political Assistant's Banglow.

ARTICLE V.

The sum of (Rs. 300) three hundred rupees as compensation for the loss sustained by the Sonpuri Grásiás in assigning this land, is to be permanently payable yearly by the British Government to the Sonpuri Grásiás.

ARTICLE VI.

No privilege of grazing cattle, or of in any way making use of any Sonpuri land outside the limits assigned, is to be claimed by the British authorities or the inhabitants of the Station.

ARTICLE VII.

The authorities in the new Station are not to possess any right of forced labour, or any privilege of making requisitions for the service of artizans. In time of necessity, carriage must, however, be furnished according to the same scale, that it may be demanded from other tributary States.

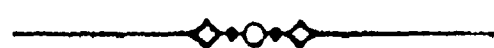
Sonpuri, November 1st 1866,

Signatures of RÁVAL TEJÁBHÁI JESÁBHÁI, SAVÁJI NÁJIBHÁI, and ADHÁBHÁI HAMÁBHÁI in the hand writing of LAXMISHANKAR KESHAVRÁM at their request for the proprietary Grásiás of Sonpari.

(Here are marks of the Grásiás.)

Rájkot,
November, 9th 1886.

R. H. KEATINGE,
Political Agent.

HIS HIGHNESS the Naváb Sáheb of Junágadh, recognizing the rights of the paramount power and the duty incumbent on the Chiefs of Káthiáwár so to regulate the production of salt in Káthiáwár, for the consumption of its inhabitants that no salt produced in Káthiáwár may be conveyed into the British Districts contrary to the law of British India and to the injury of the salt revenue of the British Government, agrees as follows :—

1. That the production of salt in his State as hitherto carried on will continue, but the quantity produced or removed shall not exceed the quantity required to

meet the demand for consumption thereof within the Province of Káthiáwár.

2. That the salt manufactured within his State shall be sea salt only, that is, salt made from sea water or brine wells as heretofore. That no Vadágra salt shall be manufactured within his State.

3. That salt may only be exported from his State by sea to some other place in his own State, and then only under special arrangements made by his State, all removals of salt by sea by private individuals from one place to another being prohibited. That fishing boats belonging to his State may ship when leaving a place in his State, a quantity of salt not exceeding 25 maunds to be used for *boná fide* fishcuring purposes. That no salt shall be imported into his State by sea from places outside Káthiáwár, except salt which has paid the salt tax of the British Government, and is covered by a British Rawána.

4. That his administration will be responsible for the observance of the above conditions by all classes of his subjects. That he will prevent to the utmost of his ability the export of salt from Káthiáwár, by land either into another foreign State or into British India.

5. That he will not enlarge or make any material change in the existing salt works, nor open any new work or salt source in his State, nor permit any salt work or source to be altered, enlarged or opened, without the previous consent of the Government of Bombay, obtained through the Political Agent in Káthiáwár.

6. That the salt works and salt deposits within his State, shall at all times be open to the inspection of the Political Agent, or the Assistant Political Agent, and that full information on all subjects connected with the production and distribution of salt in his State shall

be supplied to the abovementioned officers when required.

Dated, at Rájkot 5th July 1883 A. D.

(Sd.) BÁPÁLÁL MÁNEKLÁL,
Náib Diwán Junágadh State.

Similar agreements have been passed by

Nawánagar.	Limdi.	Vala.
Bhávnagar.	Jáfrábád.	
Morvi.	Porbandar.	

HIS HIGHNESS the Ráj Sáheb of Dhrágadhra, recognizing the rights of the paramount power and the duty incumbent on the Chiefs of Káthiáwár so to regulate the production of salt in Káthiáwár for the consumption of its inhabitants that no salt produced in Káthiáwár may be conveyed into the British Districts contrary to the law of British India and to the injury of the salt Revenue of the British Government, agrees as follows :—

1. That the production of salt in his State, as hitherto carried on, will continue, but the quantity produced or removed shall not exceed the quantity required to meet the demand for consumption thereof within the Province of Káthiáwár.

Shewn by the Darbar accounts to be Mds. annually.

2. That the salt manufactured within his State shall be sea salt only, that is, salt made from sea water or brine wells as heretofore. That no Vadagra salt shall be manufactured within his

State except at the Kuda work, where the manufacture shall be restricted to the amount heretofore produced, pending any other arrangement which may be made between the British Government and His Highness the Ráj Sáheb of Dhrángadhra.

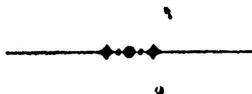
3. That his administration will be responsible for the observance of the above conditions by all classes of his subjects. That he will prevent to the utmost of his ability, the export of salt from Káthiáwár by land either into another Foreign State or into British India.

4. That he will not enlarge or make any material change in the existing salt works, nor open any new work or salt source in his State, nor permit any salt work or source to be altered, enlarged or opened without the previous consent of the Government of Bombay obtained through the Political Agent in Káthiáwár.

5. That the salt works and salt deposits within his State shall at all times be open to the inspection of the Political Agent or the Assistant Political Agent, and that full information on all subjects connected with the production and distribution of salt in his State shall be supplied to the abovementioned officers when required.

(Signed) COOVERJEE COYÁJEE.
Diván, Dhrángadra State.

Dhrángadra, 17*th July* 1883.

The Ráj Sáheb of Vánkáner recognizing the rights of the Paramount Power, and the duty incumbent on the Chiefs of Káthiáwár, so to regulate the production of salt in Káthiáwár for the consumption of its inhabitants that no salt produced in Káthiáwár may be conveyed into the British Districts contrary to the law of British India and to the injury of the salt revenue of the British Government agrees as follows:–

1. I will make due arrangements that my State shall be supplied with salt sufficient for the consumption of the population licitly obtained from some recognized salt source.

2. My administration will be responsible for the observance of the above conditions by all classes of my subjects. I will prevent to the utmost of my ability the export of salt from Káthiáwár by land either into another foreign State or into British India.

3. Salt shall be sold in my State by licensed vendors only, who will procure their supplies through the Darbár only. A list of Parwánás will be kept and each licensed vendor will be required to show his books to the Darbár, whenever called on to do so, and to account for all the salt which he may have produced through the Darbár.

4. The stocks of salt in hand shall never exceed the quantity required for local consumption.

(Sd.) Chunilál Sárábhái,
State Kárbhári, Vánkáner.

Rájkot, 17*th July* 1883.

Similar agreements have been passed by,

Pálitána, Dhrol, Rájkot, Gondal, Wadhwán, Lakhtar Sáela, Chuda, Jasdan, Mánávadar, Gidad and Bántwa, Láthi, Muli, Virpur, Máliá, Kotda-Sángáni, Jetpur, Mengni, Jália, Gavridad, Pál, Gadhka, Vasávad, Dedán Kothária, Bagasra, Vichhávad, and Kuba.

RAILWAYS IN KÁTHIÁWÁR.

MEMORANDUM of TERMS of AGREEMENT for the CONSTRUCTION of RAILWAYS in KÁTHIÁWÁR by the ADMINISTRATION of the BHÁVNAGAR and GONDAL STATES. Approved by the Government of India in their No. 3172 R., dated 29th July 1879.

1st.—The Railway to be built on the metre gauge.

2nd.—The Railway to proceed from Bhávnagar—bifurcating into branches to Dhoráji on the west, and Wadhwán on the north. The terminus at Wadhwán to be in the Civil Station and alongside that of the Baroda Company.

3rd.—In the event of a branch Railway from Gogo to any point on the Bhávnagar line being hereafter undertaken by Government, or by a private Company under a Government concession, the loss to the Bhávnagar State from consequent reduction in revenue derivable from customs duties shall be one of the items to be taken into account in prescribing the conditions on which traffic should be exchanged between the two lines, and the rates to be charged for conveyance within Bhávnagar Territory.

4th.—The Railway to be made from revenue, an not from a loan.

5th.—A Committee of Management to be appointe at once, to consist of the Political Agent in Káthiáwá and a representative of the Bhávnagar and Gond States, respectively.

A General Manager to be appointed, who will als be Engineer-in-Chief of the line. His salary to be pai by the States of Bhávnagar and Gondal in such pr portions as may be fixed by Government. He will a professionally under the Consulting Engineer to th Bombay Government, but not independently of th Committee of Management, to whose orders, he wil in all other respects, be subject, and to whom a correspondence on professional matters should be sul mitted, to admit of an expression of the Committee opinion.

6th.—The line to be constructed as a surface lir between Umrála and Wadhwán, and only such bridg as are indispensable to be built at once.

7th.—In consideration of the British Governmer having a voice in the manage ment—being allowed to f a maximum scale of rat and fares, and to have th same privileges in regard the carriage of Troops, Mil tary Stores, Police ar Mails, as they enjoy wit respect to the Bomba Baroda and Central Ind Railway Company, and th States agreeing to confor to all the requirements the metre gauge State Rai

The Bhávnagar Darbár stipulate that the Managing Committee be authorized to modify the regulations drawn up by Government in 1872, for the management of the metre gauge Railways, so as to make them correspond with the jurisdictional rights of the State.

The Darbár desire that their Agent Mr. Manning's tender for the supply of Railway materials, should

be accepted by the Secretary of State, if otherwise favourable. It, however, only applies to the time at which it was made.

Also that rates and fares should be levied on mileage, and not as station to station rates.

way system—the Government of India will, on their part, find all the Engineering and Supervising Staff required for the construction of the Railway, including the Stores, Locomotive, Medical and Account Branches, making no charge except for their actual pay while on the works, and will also ask the Secretary of State to send out all stores required; only levying a commission, sufficient to cover the cost of extra establishment that may have to be engaged for the work. The Consulting Engineer to the Government of India will also give his advice and assistance on all matters upon which it may be asked for.

8th.—All land to be given free of charge by the States in which it is situated.

9th.—Bhávnagar to construct the line to Wadhwán on the north, and as far as Dhasa on the west; Gondal to complete the line from Dhasa to Dhoráji.

AGREEMENT APPERTAINING TO THE CESSIONS OF CRIMINAL JURISDICTION OVER THE BHAVNAGAR-GONDAL RAILWAY LINE.

I HEREBY cede, on behalf of the Baroda State to the Government of India, all the criminal jurisdiction possessed by the Baroda State in the lands of the Amreli Division, which have been permanently assigned and made over by that State for the Káthiáwár State Railway, this cession of the criminal jurisdiction aforesaid being exercised by the Government of India for

so long as the aforesaid lands may be required for that Railway, and being restored to the Baroda State when the lands are no longer needed for the Railway.

It is to be understood that the authorities exercising the jurisdiction ceded as aforesaid, will liberally afford to the servants of the Baroda State all reasonable and practicable facilities in view to the prevention of crimes, the apprehension of criminals, the seizure of stolen property and in view generally to the maintenance and promotion of peace and order.

(Sd.) T. MÁDHAVROW,
Diván.

Diván's Kacheri, Baroda,
29th September 1879.

I HEREBY cede to the Government of India all the criminal jurisdiction possessed by me in the lands of my territory, which have been permanently assigned and made over by me for the Káthiáwár State Railway, this cession of the criminal jurisdiction aforesaid being exercised by the Government of India in the Political Department for so long as the aforesaid lands may be required for that Railway and being restored to me or my successors respectively, when the lands are no longer needed for the Railway.

It is to be understood that the authorities exercising the jurisdiction ceded as aforesaid will liberally afford to the servants of my State all reasonable and practicable facilities in view to the prevention of crimes, the apprehension of criminals, the seizure of stolen property, and in view generally to the maintenance and promotion of peace and order. Dated at Junágadh Palace this Samvat (Vikramájit) 1936, the 12th of

Kártik Sud, Tuesday, (corresponding with) twenty-fifth day of November of the Christian year one thousand eight hundred and seventy nine.

Signed in Persian,
MOHOBATKHÁNJI,
NAVÁB, Junagadh State.

I the undersigned Máhárája Thákor Sáheb of Bhávnagar in Káthiáwár, hereby cede to the Government of India (in the Political Department) all the criminal jurisdiction possessed by me in the portions of my territories which have been assigned and made over by me for the purposes of the Káthiáwár State Railway to be exercised by the Government of India in the Political Department for so long as the land may be required for the Railway and to be restored to me or my successors when the land is no longer needed for the above purposes.

It is to be understood that the authorities exercising the jurisdiction ceded as aforesaid will liberally afford to the servants of my State all reasonable and practicable facilities in view to the prevention of crimes, the apprehension of criminals, the seizure of stolen property and generally to the maintenance of peace and order.

BHÁVNAGAR, *December the* 13*th*, 1879. (Sd). TAKHTSINGJEE, Máhárája Thákore Sáheb of Bhávnagar.

We, the undersigned Joint Administrators of the Gondal State on behalf of the minor Thakor Bhagwatsingji, do hereby cede to the Government of India in the Political Department all the criminal jurisdiction possessed by us in the portion of the Gondal State

which has been assigned and made over by us for the purposes of the Káthiáwár State Railway to be exercised by the Government of India in the Political Department, for so long as the land may be required for the Railway, and to be restored to the Thakor Sáheb or his successors when the land is no longer needed for the above purposes.

2. All Railway employés committing offences cognizable by our jurisdiction beyond the limits of the Railway line shall be apprehended and dealt with by the constituted authorities in the Gondal State under the advice of the Officers of the Political Agency.

(Sigd.) WILLIAM SCOTT, MAJOR,
(Sigd.) JAYASHANKAR LÁLSHANKAR,
Joint-Administrators of the Gondal State.

Rájkot, 26th September 1879.

Similar agreements have been passed by the Chiefs of

Wadhwán.	Limbdi.
Chuda.	Bántwa.
Kotda-Pitha.	Láthi.
Vala.	Jetpur.

Republished at page 274, of the Bombay Government Gazette, dated 26th May 1881, Part I.

BHÁVNAGAR-GONDAL RAILWAY.

(Bántva, Baroda, Bhávnagar, Chuda, Gondal, Jetpur, Junágadh, Láthi, Limbdi, Piparia, Vala and Wadhwán).

The 18*th May* 1881.

No. 1081.-J.—The following Notification is issued, in supersession of the Notification by the Government of India, Foreign Department, No. 1051.-J, dated Simla, the 3rd July, 1880 :—

Whereas His Highness the Gáekwár of Baroda, the Naváb of Junágadh, the Administrators of the States of Gondal and Wadhwán, the Thákor Sáhebs of Bháv-nagar, Limbdi and Chuda, the Thákors of Vala and Láthi, the Tálukdárs of Piparia, and the Chiefs of Bántwa and Jetpur, have granted to the British Government all the Criminal Jurisdiction they possess within those portions of land forming the Káthiáwár State Railway,* including the lands occupied as stations and out buildings, and for other purposes connected with the Railway, which lie within their respective territories ;

In exercise of such jurisdiction, and of the powers conferred by sections 4 and 5 of Act XXI of 1879 (The Foreign Jurisdiction and Extradition Act, 1879), and of all other powers enabling him in this behalf, the Governor General in Council is pleased to issue the following Notification :—

* Now called the "Bháyvnagar-Gondal Railway."

(1). The Indian Penal Code (Act XLV of 1860), the Whipping Act (Act VI of 1864) and the Code of Criminal Procedure (Act X of 1872†) are hereby extended to the aforesaid lands, subject, in the case of the Code of Criminal Procedure, to the following modifications :—

(*a*) Trials before the Court of Sessions or an Additional Sessions Judge may in the discretion of the Sessions Judge, be conducted without the aid either of a Jury or Assessors.

(*b*) Sentences of transportation or imprisonment for more than seven years passed by the Court of Sessions or an Additional Sessions Judge shall be subject to confirmation by the High Court.

(*c*) All orders or sentences passed by an Additional Sessions Judge shall be subject to confirmation by the Sessions Judge.

(2). (*a*) The Railway Magistrate for the time being of the Káthiáwár State Railway* shall exercise the powers of a Magistrate of the District, as described in Act X of 1872† (The Criminal Procedure Code), within the aforesaid lands.

(*b*) The Assistant to the Political Agent, Káthiáwár, the Political Agent, Káthiáwár, and the Governor of Bombay in Council shall respectively exercise the powers of an Additional Sessions Judge and a Court of Sessions and a High Court, as described in Act X of

† See now Act X of 1882.

* Now called the "Bhávnagar-Gondal Railway."

1872,† in respect of all offences over which jurisdiction is exercised by the said Railway Magistrate within the aforesaid lands.

(3). Nothing herein contained shall apply to proceedings against European British subjects or persons jointly charged with European British subjects.

Republished at page 577, *of the Bombay Government Gazette, dated 7th August* 1884, *Part I.*

The 31*st July*, 1884.

No. 2904.-I.—In continuation of the Notification of the Government of India, in the Foreign Department No. 1081.-J., dated the 18th May 1881, the Governor General in Council is pleased to extend to the lands occupied by the Bhávnagar-Gondal Railway the provisions of section 26 of the Bombay Act VII of 1867 (Bombay District Police Act, 1867).

Published at page 1001, *of the Bombay Government Gazette, dated 20th December* 1883, *Part I.*

The 14*th December*, 1883.

No. 6185—The Right Hon'ble the Governor in Council is pleased to declare that the following Police-posts on the Bhávnagar-Gondal Railway line shall be Police-stations within the meaning of section 4, clause (*o*), of Act X of 1882 :—

† See now Act X of 1882.

No.	Name of Police-station.	Local area to be included in Police-station.
1.	Ránpur.......	From Bhávnagar Bandar, inclusive of the line of Railway, including all stations on the Main Line, to the distant signal semaphore of the Bhávnagar-Gondal Railway in Wadhwán junction.
2.	Láthi.........	From Branch line distant signal semaphore of Dhola junction station, including all stations on the Branch line, to the Dhoráji station, inclusive.

AGREEMENTS RELATING TO THE CESSION OF CIVIL JURISDICTION.

I, the undersigned Máháràja Thákor Sáheb of Bhávnagar in Káthiáwár, hereby agree that all suits of a civil nature brought against the B. G. Railway respecting the loss of, or damage to goods, or injury to person within the Railway limits shall be heard and decided in due course in the Káthiáwár Political Agency Courts.

Provided always that the Railway Manager shall represent the Railway in such suits and not the proprietary States, and that any decrees that may be passed shall be executed against the Railway property and not against the said proprietary States.

Provided also that all other civil jurisdictions within the limits of those portions of the Railway which pass through my territory shall continue and be exercised as heretofore by this State.

(Sd.) TAKHTSINHJI,
Rája of Bhávnagar.

Bhávnagar, 23*rd August* 1881.

No formal agreement from Gondal similar to the above came to hand, but the following document is forthcoming :—

No. 358 of 1880.

As requested in the Political Agent's endorsement No. 1692 on Government Resolution No. 3422 of 20th July, on the matter of cession of Civil Jurisdiction over the lands occupied by the Bhávnagar-Gondal Railway, the undersigned has the honor to express the following opinion :—

It would doubtless simplify matters if all Civil Jurisdiction were ceded and made over to the Railway Magistrate against whose decisions an appeal would lie to the Court of the Judicial Assistant in Káthiáwár, but as it is possible that objections might be raised to this by some States through whose territory the line runs, he begs to suggest the following alternative.

That all Civil Jurisdiction in cases in which the Railway or its proprietors were not directly concerned should be allowed to remain with the present holders, but that all suits in which the Railway was concerned either as Plaintiff or Defendant should be instituted in the Court of the Railway Magistrate, or if that be not approved of in the Court of the Pránt Officer, an

appeal lying from such decisions to the Judicial Assistant Political Agent.

In all cases the General Manager to be looked upon as the representative of the Railway whether as Plaintiff or Defendant; decrees against the Railway to be executed against the Railway properties, decrees in favour of it to be executed in the usual way against the property of Defendant wherever found.

(Sd.) JAYÁSHANKAR LÁLSHANKAR,
Gondal Member.

Rájkot, 10*th August* 1880.

Published at page 372, *of the Gazette of India, dated* 8*th September* 1885, *Part I.*

(Bhávnagar and Gondal.)

The 3*rd September,* 1883.

No. 2541.-*I.*—Whereas His Highness the Thákor Sáheb of Bhávnagar, and the Administrators of the State of Gondal have agreed that all suits of a civil nature brought against them, as the proprietors of the Bhávnagar-Gondal Railway, respecting the loss of or damage to goods or injury to persons within the portions of land forming that railway (including the lands occupied as stations and out-buildings and for other purposes connected with the railway, but excluding that portion of the Gadhechi settlement which is outside the railway fence), shall be heard and decided in due course in the Káthiáwár Political Agency Courts:

Provided always that the Railway Manager shall represent the railway in such suits and not the prop-

rietary States, and that any decrees that may be passed shall be executed against the railway property and not against the said proprietary States:

Provided also that all other civil jurisdictions within the limits of those portions of the railway which pass through the territory of the proprietary States shall continue and be exercised as heretofore by these States, respectively;

The Governor General in Council, in order to provide for the exercise of this jurisdiction, is pleased to direct:—

(*1*). The Káthiáwár Political Agency Courts shall exercise, according to the existing procedure, jurisdiction in the case of all suits against His Highness the Thákor Sáheb of Bhávnagar and the Administrators of the Gondal State as proprietors of the Bhávnagar-Gondal Railway of the nature of those above described.

(*2*). Nothing herein contained shall be deemed to affect—

(*a*) the jurisdiction of any Court in British India;

(*b*) or any agreement for the time being in force between the British Government and His Highness the Gáekwár of Baroda with respect to the exercise of jurisdiction in suits of the nature of those above described within those portions of land forming the Bhávnagar-Gondal Railway which are within the limits of the jurisdiction of His Highness the Gáekwár.

Republished at page 33, of the Bombay Government Gazette, dated 13th January 1876, Part I.

Bombay, Baroda and Central India Railway.

(Bajána, Lakhtar, Pátdi and Wadhwán.)

The 7th January, 1876.

No. 1.-J.—Whereas the Governor General of India in Council, prior to the cession hereinafter mentioned, possessed certain civil and criminal jurisdiction within the States of Wadhwán, Lakhtar, Bajána and Pátdi in Káthiáwár;

And whereas the Chiefs of those States have recently ceded to the Governor General in Council all the civil and criminal jurisdiction possessed by them in the lands situate in the said States respectively, and made over by the said Chiefs respectively for the purposes of the Káthiáwár extension of the Bombay, Baroda and Central India Railway;

And whereas, accordingly, the Governor General in Council now possesses full civil and criminal jurisdiction within the aforesaid lands;

For the better exercise of such jurisdiction, the Governor General in Council is pleased to issue the following notification under sections 4, 5 and 8 of Act XI of 1872* :—

A.—Criminal Law, Jurisdiction and Procedure.

(1) The Indian Penal Code shall be in force throughout the said lands.

---

* This Act has been repealed, but the Notification is kept in force by section 2 of Act XXI of 1879.

(2) The Code of Criminal Procedure [Act X of 1872†] shall be in force throughout the said lands in so far as it may be found applicable, but subject to the modifications involved in, or necessitated by, the provisions hereinafter contained.

(3) The Assistant Political Agent in Jhálávád for the time being shall exercise the powers of a Magistrate of the District within the aforesaid lands.

(4) The Deputy Assistant Political Agent in Jhálávád for the time being shall exercise the powers of a Magistrate of the Second Class within the aforesaid lands, and shall also exercise the power of committing to the Court of Session.

(5) The Political Agent for the time being in Káthiáwár shall exercise the powers of a Court of Session within the said lands; but any sentence of transportation or of imprisonment for upwards of seven years passed by him shall be referred for confirmation to the Governor of Bombay in Council. In any case so referred, the Governor of Bombay in Council may either confirm the sentence, or pass any other sentence warranted by law, or may annul the conviction and order a new trial on the same or an amended charge, or may acquit the accused person.

(6) It shall be in the discretion of the Political Agent sitting as Sessions Judge to try any case without the aid of a jury or assessors.

(7) Appeals from sentences and orders of the Deputy Assistant Political Agent shall lie, not to the Assistant Political Agent, but to the Political Agent in his capacity of Sessions Judge.

(8) The Governor of Bombay in Council shall, within the said lands, exercise all the powers conferred on

† See now Act X of 1882.

a High Court by the Code of Criminal Procedure [Act X of 1872†].

(9) Nothing hereinbefore contained shall be deemed to apply to cases in which European British subjects are charged or accused, or in any way to affect the jurisdiction and procedure at present established for such cases.

B.—Civil Jurisdiction.

(10) The Courts mentioned in the first column of the subjoined table shall exercise, within the said lands, the respective powers specified in the second column thereof, subject to the rules at present in force regulating the right of appeal in civil suits from the Courts of Káthiáwar (namely) :—

Name of Court.	Extent of jurisdiction.
The Court of the Political Agent, Káthiáwár.	Power to hear appeals from the decisions of the Assistant Political Agent.
The Court of the Assistant Political Agent, Jhálávád.	Powers of a Civil Court, whatever be the amount or value of the subject-matter of the suit.
	Power to hear appeals from the Court of the Deputy Assistant Political Agent, Jhálávád.
The Court of the Deputy Assistant Political Agent, Jhálávád.	Powers of a Civil Court, when the amount or value of the subject-matter of the suit does not exceed Rs. 3,000.

† See now Act X of 1882.

કાઠીઆવાડ સંબંધી તહનામાં, કોલકરાર, અને સનદો.

(ઇંગ્રેજી ઉપરથી તરજુમા)

પેશવા અને બ્રીટીશ સરકાર વચ્ચે.

નામદાર ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપની બાહાદુર અને માહારાજા બાજીરાવ રઘુનાથરાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુર વચ્ચે તારીખ ૧૩ જુન સને ૧૮૧૭ ને રોજે પુના શેહેરમાં થએલ તાહુનામાંમાંથી કાઠીઆવાડ સંબંધીનો ઈન્તેખાબ.

નામદાર ઇસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપની બાહાદુર અને માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુર વચ્ચે વસઇ મુકામે સામાન્ય રક્ષણ સારૂ દોસ્તીનું ઓગણીસ કલમનું તહનામું કરવામાં આવ્યું હતું; અને તેના વધારામાં સાત કલમનો બીજો કરાર સદરહુ રાજ્યોની વચ્ચે પુના મુકામે કરવામાં આવ્યો હતો; અને ત્યાર બાદ કેટલીક તકરારો ઉઠીછે જે દુર કરવા બંને તરફની ખુશી છે, માટે સદરહુ તકરારોનું સમાધાન કરવાના તથા સદરહુ દોસ્તી વધારે સારી રીતે અમલમાં લાવવાના હેતુથી, એ બંને રાજ્યો વચ્ચે નીચેનું તહનામું કરવામાં આવ્યું છે:—

કલમ ૬ ઠી.

વસઇની ટ્રીટીના સાંધણની ચોથી કલમમાં એવું ઠર્યું છે કે, લડાઇને વખતે માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુર પાંચ હજાર સ્વાર અને ત્રણ હજાર પાયદળ, તે પ્રમાણમાં તોપ અને લશ્કરી સામાન સહીત, બ્રીટીશ સબસીડીયરી લશ્કર ભેળું રહી કામ કરવાસારૂ આપશે. તે શીવાય, માહારાજા કબુલ કરે છે કે બની શકશે તેટલું બીજું લશ્કર લડાઇમાં મોકલશું, એ

કલમ આ દસ્તાવેજથી રદ કરવામાં આવી છે. તેની અવજી માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુર કબુલ કરે છે કે, પાંચ હજાર સ્વાર અને ત્રણ હજાર પાયદળ,—તેના પ્રમાણમાં તોપ અને લશ્કરી સામાન સહીત,—ના પગાર માટે જોઇતો થાલ અંગ્રેજ સરકારને સ્વાધીન કરવામાં આવશે. તે થએથી બ્રીટીશ સરકારને હવે પછી ઉપર કહેલા કંટીજંટ લશ્કરની ચાકરીનો દાવો રેહેશે નહીં. હજી પણ માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુર અગાઉની પેઠે બની શકે તેટલા લશ્કરથી લડાઇમાં સામીલ રેહેવા બંધાએલા છે. આનરેબલ કંપની એજ પ્રમાણે દસ્તાવેજ કરી આપે છે કે દુશ્મનની સામે લડાઇમાં કામ લગાડવા સબસીડીયરી ફોજ શીવાય બની શકે તેટલી મોટામાં મોટી ફોજ પુરી પાડવામાં આવશે.

કલમ ૭ મી.

ઉપર કહેલા કંટીજંટ લશ્કરની અવજી બીજું લશ્કર પુરૂં પાડવાનું બ્રીટીશ સરકારને બની શકે, માટે માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુર, આ ટ્રીટીની સાથે ટાંકેલ યાદમાં લખેલા સઘળા પ્રાંતો અને તેમાના હક ચલ્લુ માટે, આનરેબલ કંપનીને આપે છે, ને માહારાજા એ યાદમાં લખેલા પ્રાંતો ઉપર કોઇ પણ જાતના પોતાના હક અને દાવા તથા એ પ્રાંતના રાજા તથા ભોમીયા સાથે તમામ સંબંધ ખુલ્લી રીતે છોડી દે છે.

ઉપરના દસ્તાવેજની સાતમી કલમમાં કહેલ યાદ.

માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુરે આનરેબલ ઈસ્ટ ઈન્ડીયા કંપનીને ચલ્લુ માટે આ સાથેની ટ્રીટીની સાતમી કલમ મુજબ ચોત્રીસ લાખ રૂપીયાની કીમ્મતની જમીન અને થાલ આપ્યાં તેની યાદ.

તરત સોંપવાની જમીન અને થાલની વીગત.

બેલાપોર, અથગામ અને કલ્યાણ પ્રગણાં તથા એ પ્રગણાંઓની ઉત્તરનો સહ્યાદ્રીના ઘાટ અને સમુદ્ર વચ્ચેનો છેક ગુજરાત સુધીનો બધો પ્રાંત, જે માહારાજ પંડીત પ્રધાન બાહાદુરના તાબામાં હતો તે.

અમદાવાદ, ઓરપાડ અને ગાયકવાડે આપવાની વારશીક રકમ સીવાય ગુજરાતના, માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુરનાં બધાં પ્રગણાં અને હક.

કાઠીયાવાડની જમા, જે ખર્ચ બાદ કરતાં ચાર લાખ રૂપીયાની ગણાયછે.

ધારવાડ અને કુશીગઢ તાબાના પ્રાંત.

આ પ્રાંતો જલદીથી સ્વાધીન કરવા. એ પ્રાંતોના વહીવટનો જરૂરી ખર્ચ નક્કી કરી એકંદર પેદાશમાંથી બાદ કરવો ને બાકીની રકમ સાતમી કલમમાં કહેલા ચોત્રીશ લાખ રૂપીઆ પેટે ગણવી. ચોત્રીશ લાખ રૂપીયાની રકમ પુરી કરવા બીજાં પ્રગણાં કરણાટકમાં એવી જગે આપવાં કે જે આનરેબલ ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીને વગવાળાં હોય ને સરહદની લીટી નક્કી પડી આવે.

ઇ. સ. ૧૮૧૭ ની તા૦ ૫ જુન અગર ચાલતું હીંદુ વર્ષ શરૂ થયા પછી માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુરના અમલદારોએ આ તુરત સોંપવાનાં પ્રગણામાંથી જે કાંઇ વસુલ કર્યું હોય, તથા કરણાટકમાં હવે પછી આપવાના પ્રાંતોમાંથી જે કાંઇ વસુલ કર્યું હોય, તે ટ્રીટીની નવમી કલમ મુજબ આનરેબલ ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીના અમલદારોને પાછું આપવું.

આ હમણાં સ્વાધીન કરેલાં પ્રગણાંની ઉપજની રકમ મુકરર કરવા માટે, એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે કે માહારાજા રાવ પંડીત પ્રધાન બાહાદુરના દફ્તરમાંથી, પાંચ દીવસમાં, વીશ વર્ષનો નીયમીત હિસાબ તૈયાર કરી રજુ કરવો.

પેશવાની મોહોર.	પેશવાની સહી.

ગવરનર જનરલની નાહાની મોહોર.	(સહી) હેસ્ટીંગ્સ. એન. બી. એડમોન્સ્ટન. એ. સેટન. જી. ડાઉડ્સવેલ.

ગવરનર જનરલ ઇનકૌન્સીલે તારીખ ૫ મી જુલાઇ સન ૧૮૧૭ ને રોજ મંજુર કર્યું.

(સહી) જે. આડમ.
આક્ટીંગ ચીફ સેક્રેટરી નીસબત સરકાર.

માહારાજા ગાયકવાડ સાથે તારીખ ૬ ઠી નવેમ્બર ઈ. સ. ૧૮૧૭ ને રોજ થયેલ પુરવણીક ટ્રીટીની કલમ સાતમી.

કલમ ૭ મી.

માહારાજા આણંદરાવ ગાયકવાડ સેના ખાસખેલ શમશેર બાહાદુરે આનરેબલ કંપનીને જાહેર કર્યું કે બેટ અને ઓખામંડળમાં એ હિંદુનાં ધર્મની અને ભક્તીની જગો છે. તે અમારા સ્વાધીનમાં કરવી જોઇએ તેથી. અને આનરેબલ ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કુંપનીને માહારાજાનું આ આતુર ભરેલું કેહેણ કબુલ કરવા મરજી થયાથી, ઓખામંડળનો પ્રાંત અને બેટનો ટાપુ તેમાંની તમામ રાજ્ય સત્તા અને કીલ્લાઓ સહીત તેઓ. માહારાજા આણંદરાવ ગાયકવાડ સેના ખાસખેલ શમશેર બાહાદુર અને તેના વંશવારસને ચલુ માટે આપે છે. માહારાજા સેના ખાસખેલ શમશેર બાહાદુર આનરેબલ કંપનીને સામાન ભરવા કાંઇ પણ જગાત કે કરનો દાવો કર્યા વગર બેટના ટાપુ ઉપર ચલુ માટે એક મકાન બાંધવા દેવા વચન આપેછે. વળી કબુલ કરે છે કે આનરેબલ કંપનીના તાબાનાં બધાં વાહાણ પડાઉ, નોકર અને રૈયત વીગેરે, તેમજ આનરેબલ કંપનીના બંદરના વ્યાપારીઓનાં વાહાણ, ગાયકવાડનાં પ્રગણાનાં બંદર અગર કોઇ બીજી જગોએ આવશે તો તેને વગર અડચણે જવા આવવા દેશું. બીજી તરફથી આનરેબલ કંપની કબુલ કરેછે કે ગાયકવાડ સરકારના તાબાનાં વાહાણ, પડાઉ, નોકર કે રૈયત અને ગાયકવાડ સરકારના બંદરનાં વ્યાપારીઓનાં વાહાણ આનરેબલ કંપનીના બંદરમાં આવશે તો તેમને પણ વગર અડચણે જવા આવવા દેશું. વળી માહારાજા કબુલ કરે છે કે જે માણસ આનરેબલ કંપનીની વખારે રેહેશે, તેને કંઇપણ હરકત ન કરતાં, તેઓ સાથ યોગ્ય રીતે વર્તવામાં આવશે.

અંગ્રેજ સરકાર અને ગાયકવાડ સરકાર વચ્ચે, તા૦ ૩ એપ્રીલ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ ને રોજ થયેલ ટ્રીટી.

ગાયકવાડની મોહોર.

દેશમાં આબાદી, સલાહ, અને સલામતી, વધારવાના ઇરાદાથી અને ગાયકવાડ સરકારને કાઠીયાવાડ અને મહીકાંઠાના પ્રાંતોમાંથી, પોતાની જમાની

રકમ સેહેલથી વગર મેહેનતે મળે તેટલા ખાતર, બ્રીટીશ સરકાર સાથે એવો ઠરાવ થયો છે કે. માહારાજા શ્રીઆણંદ રાવ ગાયકવાડ સેના ખાસ ખેલ શમશેર બાહાદુરે, ઉપર લખ્યા બન્ને પ્રાંતના જમીનદારોના પ્રગણામાં, કંપની સરકારની મંજુરી વગર, લસ્કર, મોકલવું નહીં, તેમજ કંપની સરકારથી પરબારો એ પ્રાંતના જમીનદાર કે વસ્તી ઉપર કાંઇ દાવો ચલાવવો નહીં. બીજી તરફથી કંપની સરકાર કરાર કરે છે કે, સંવત ૧૮૬૪, ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૭-૮, અને સંવત ૧૮૬૮, ઇ. સ. ૧૮૧૧-૧૨ માં થયેલા ઠરાવ મુજબ જમાબંદી તથા ખરાજાતની રકમ બીન ખરચે જમીનદારો ગાયકવાડ સરકારને આપશે. જો કોઇ જમીનદાર કે તાલુકદારની ગેરચાલથી કાંઇ મોહોટી ખરાજાત થઇ પડે તો, તે ખરાજાતમાં કાંઇ ઉમેરો કર્યા વગર, જમીનદાર પાસેથી વસુલ થશે.

કાઠીયાવાડના તાલુકદારોએ કરી આપેલ કરારો.

લીંબડીના રાજાના ફેલ જામીન.

શ્રીમંત રાજેશ્રી સેના ખાસખેલ શમશેર બાહાદુર જોગ-વીરમગામના વ્યાસ ભગતી મોગજીનું લખત.

જત હું મારી રાજી ખુશીથી, ગાયકવાડ અને પંથપ્રધાન અગર પેશવાની સરકાર, જે બન્નેનો ભાગ આખા દેશમાં છે. તે બન્ને સરકારમાં લીંબડી તાલુકા માટે નીરંતરનો ફેલ જામીન થાઉંછું.

કલમ ૧ લી.

હું કોઇ બીજા તાલુકદાર સાથે વેર ઉભું ન કરતાં કોઇ બારવટીઓ અગર ઓઘો પુળો કરનાર કાઠી કે રજપુતને આશ્રય આપીશ નહી, તેમજ કોઇ બીજાને હાથે શતુર કરાવી કોઇની જમીન ઝુંટી ન લેતાં જેમ ચાલતું આવ્યુંછે તેમ ચલાવીશ. મારા ભાયાતો કદી તેઓનાં ગામ, ગીરાસ, મારે ત્યાંહાં વેચવા આવશે તો, તે હું ન લેતાં, હવેથી મારે પ્રથમની દુશ્મની તથા એક બીજાના કરેલ નુકશાનનો કીનો રાખવો નથી.

અમારી સરહદમાં ચોર હરામ ખોરને આશ્રય આપશું નહીં, ને રાખશું તો ઘટતો બંદોબસ્ત કરીને, કે તેઓ બીજા તાલુકામાં અગર જાહેર રસ્તે લુટ ચોરી કરી શકે નહીં. હમેશાં જ્યારે કોઇને પોતાના ગામ અગર જમીન વેચવાની જરૂર પડશે ત્યારે તે સાથ ઠરાવ કર્યા હરોલ અમો કુલ હકીકત સરકારમાં જાહેર કરશું.

કલમ ૨ જી.

કંપની બાહાદુર કે સેના ખાશખેલ શમશેર બાહાદુરના કોઇ અપરાધીને આશ્રય કે રાબ રોટલો આપવો નથી.

કલમ ૩ જી.

પેશવા, ગાયકવાડ અને આનરેબલ કંપનીના કેટલાએક માહાલો જે અમારી સરહદની ચારે બાજુએ આવેલા છે, તેમાં ચોરી કે જાહેર રસ્તે લુટ થાશે નહીં. જતા આવતા લોક, વ્યાપારી, અગર બીજા મુસાફરને કાંઇ પણ ઇજા ન કરતાં ગાડાંની મદદ દઇ અમારી સરહદમાં તેઓનું રક્ષણ કરીશું.

રસ્તે કોઇ શાહુકાર કે મુશાફરને નુકશાન થશે તો જે હદમાં નુકશાન થયું તેનો તાલુકદાર ભરી આપશે, ને તે તાલુકદાર જે હદનો ચોર હશે તે હદના તાલુકદાર પાસેથી જવાબ માંગશે.

કલમ ૪ થી.

કોઇ જમીનદારની ખરાબ હાલતને લીધે તેની કાંઇ જમીન અગર ગામ લખાવી લઇ પાછું જબરદસ્તીથી ન સોંપતા હોય તો, તેનો વાજબી રીતે ઇનસાફ કરી, પાછાં તેને સોપાવ્યામાં આવશે. ત્યાર બાદ ફરીથી દાવો ચાલી શકશે નહીં.

ઉપર લખ્યા મુજબ હમેશ વંશપરંપરા ચાલે તેવી હું તાજેતર ખાતરી આપુંછું, તેમાં કાંઇ તફાવત થયે સરકારનો મોહોસલ આવશે તો તે બાબત સરકાર જેવી રીતની ખાતરી માગશો તેવી, મોહોસલના રોજ ખર્ચ સહીત આપીશ. આ બાબત ધ્રાંગધ્રાના રાજ અમરસીંહજીને ચલુ માટે આડ જમાન આપી આ દસ્તાવેજ કરી આપુંછું

(સહી) વ્યાસ ભગતી મોગજી.

ધ્રાંગધ્રાના ઝાલા અમરસીંહનું લખત.

જત હું ઉપર લખી કલમો પળાવવા હાલમાં ચાલુ માટે આડ જમાન થયોછું ને તે સંબંધી જવાબ મારે સીર છે.

ઝાલા અમરસીંહજી તરફથી મેહેતા
પરભુજીની સહી.

આનરેબલ કંપનીની બાંહાંધરી.

મોહોર. (સહી) એ. વાકર, રેસીડંટ.

નોટ.—કાઠીઆવાડના રાજાઓએ કરી આપેલા કોલકરારનો આ સામાન્ય નમુનો છે. પરંતુ જુદા જુદા દસ્તાવેજોના શબ્દોમાં, ખસુસ કરીને ધોરી રસ્તા ઉપર લુંટનું વળતર આપવા સંસ્થાનોની જવાબદારી વીશે, ઘણો તફાવત માલુમ પડવાથી સન ૧૮૮૩ ની સાલમાં મેહેરબાન કર્નલ જે. ડબલ્યુ. વાટસન સાહેબ, રાવ બાહાદુર ગોપાળજી સુરભાઇ અને શેઠ કુંવરજી કોયાજી એઓની એક કમીટી નીમી સદરહુ બાબત તપાસ કરી રીપોર્ટ કરવા બંદોબસ્ત થતાં, તેમનો એકમતે એવો અભીપ્રાય થયો કે દસ્તાવેજો પાંચ વર્ગનાં છે :—

૧. પોતાના મુલકમાં થએલી લુંટનું વળતર આપવા **અથવા** ચોરને હાજર કરવા તાલુકદારો જવાબદાર છે તેવાં.

૨. વળતર **તથા** ચોરને હાજર કરવા તાલુકદારો જવાબદાર છે તેવાં.

૩. જેમાં વેપારી અને મુશાફરોને હરકત ન પોહોચાડવા અને પોતાનો મુલક છોડે ત્યાંહાં સુધી તેમને ચોકીદારો આપવા ફકત તાલુકદારો બંધાયા છે, અને લુંટનું વળતર અથવા ચોર હાજર કરવા જવાબદાર થયા નથી, તેવાં.

૪. જેમાં તાલુકદારોએ એમ કબુલ કર્યું છે કે, કોઇ હરામખોરનાં પગલાં તેમના તાલુકાના ગામમાં આવે તો બીજા

લીંબડીના તાલુકદારનું ચલ્લુ માટે જમાબંદીનું દસ્તાવેજ.

શ્રીમંત રાવશ્રી સેના ખાશખેલ સમશેર બાહાદુર જોગ તાલુકે લીંબડીના ઝાલા હરીસીંગજીનું લખત :—

જત આનરેબલ કંપની અને ગાયકવાડનું લશ્કર કાઠીયાવાડ પ્રાંત તથા તેના ભોમીયા, ગીરાસીયા, કાઠી અને રૈયત માટે હમેશ ચાલે તેવો બંદોબસ્ત કરવા, અને તેઓની જમાની રકમ હમેશાં વડોદરે ભરે, તેવો બંદોબસ્ત કરવાના, ઇરાદાથી આ દેશમાં આવતાં, હું મારી રાજી ખુશીથી ઠરાવ કરી, ઉપર લખ્યા તાલુકા તરફથી આ દેશમાં પેહેલવેલું લશ્કર આવ્યું તે વખત એક જુદું દસ્તાવેજ મેં કરી આપેલ તેમાં લખ્યા મુજબ, જમાબંદી અને ખરાજાત માટે ચલુનું દસ્તાવેજ કરી આપુંછું. આગળની રીતથી દેશને ઘણું નુકશાન અને રૈયતના સલાહ સંપમાં હરકત આવતી તેથી, ને ઉપર લખ્યો ઠરાવ મને ફાયદેમંદ છે, એવી ખાતરી થયાથી ઉપર લખ્યા તાલુકાની જમા અને ખરાજાતની રકમ માટે, વડોદરે એક વકીલ મોકલી, દરવર્ષ બંદોબસ્ત કરવામાં આવશે. તેમાં તફાવત કરવો નથી.

તાલુકામાં તે લઇ જાય અથવા સરકાર ફરમાવે તે પ્રમાણે જવાબદાર થાય.

૫. જેમાં ફકત ધોરી રસ્તાની લુંટ બાબત તાલુકદારો જવાબદાર છે, પણ ચોરને હાજર કરવા બાબત કાંઇ કરાર નથી.

કમીટીએ એવો ઠરાવ કર્યો કે બ્રીટીશ સરકારનો આ પ્રાંત સાથે સંબંધ થયો તે જુના વખતમાં બેદરકારીથી આવાં દસ્તાવેજો લખાતાં હતાં તેને લીધે સદરહુ દસ્તાવેજોના શબ્દોમાં તફાવત થયો હશે, અને જો કે "અથવા" અને "તથા" એ ગુજરાતી શબ્દોના સમાનાર્થ અંગ્રેજી શબ્દો બેશક "ઓર" અને "એન્ડ" છે; તોપણ એ બંને શબ્દોનો હેતુ એકજ હતો, અને લુંટને માટે સામાન્ય રીતે જવાબદાર થઇ વળતર આપવા **અથવા** ચોર હાજર કરવા રાજાઓ પાત્ર થાય એવો તે વખત ઇરાદો હતો. આ વીચારને પોલીટીકલ એજંટ સાહેબ મળતા આવતાં નામદાર સરકારે તે પસંદ કર્યો છે.

ઉપર લખ્યા પ્રમાણે મારે ને મારા પુત્ર પુત્રાદીકે વંશપરંપરા પાળવું છે. તેમાં તફાવત થયે સરકાર માગે તેવો જવાબ દેવોછે.

ઝાલા હરીસીંહની સહી.
આનરેબલ કંપનીની બાંહાંધરી.

મોહોર. (સહી) એ. વાકર, રેસીડેન્ટ.

શ્રીમંત રાવશ્રી સેના ખાસ ખેલ સમશેર બાહાદુર જોગ—લીંબડીના ઝાલા હરીસીંહજી તરફથી દસ વર્ષની જામનીનું સવજી પકુનું લખત.

લીંબડી તાલુકાના ઝાલા હરીસીંહજી તરફથી જમાબંદી (જમાબંદી તથા ખરાજાત મળી રૂ. ૫૧,૯૩૧) માટે દસ વર્ષનું સરકાર જોગ દસ્તાવેજ કરી આપી, તેમાં કેટલાંક કાંધાં કર્યાં છે, તે કાંધાં મુજબ જમાબંદીની રકમ મુદ્દતસર વડોદરે જઇ ભરી તે કામ નીવેડ્યા બાદ પાછા આવવું છે. તેમાં કાંઇ વીલંબ થયે કાંધાની મુદ્દત પછીના દાહાડાનું માસ ૧, સત ૧, ટકા ૧, લેખે વ્યાજ આપવામાં આવશે.

રૂ. ૫૧,૯૩૧ ની દર વર્ષે કીસ્ત અગર દસ્તાવેજ કરી આપવું છે તેની વીગત:—

જમાબંદી	રૂ. ૪૮,૦૦૧
ખરાજાત સુબાસુખડી શીખે	૧,૦૦૦
એની બાહાંધરી	૧,૧૦૧
ઘોડા નજરાનો	૫૦૧
જમીનદાર સુખડી	૫૦૧
દીવાનજી	૩૦૧
દરખદાર	૩૨૬
શાગીર પેસો	૧૨૫
સુતર અને ચાંબડું	૭૫
કુલ રૂપીઆ.	૫૧,૯૩૧

કાંધાની વીગત.

માગશર સુદ ૨	(ડીસેમ્બર)
પોસ સુદ ૨	(જાનેવારી)
માઘ સુદ ૨	(માર્ચ)
ફાગણ સુદ ૨	(એપ્રીલ)

લીંબડી તાલુકાની ચુકવતી બાબત લીંબડીના તાલુકદાર સાથે ઠરાવ થયો તેની યાદ:—

કલમ ૧ લી.

મારો જુનો તાલુકો જેમાં મારાં ધંધુકા, રાણપોર તાબાનાં ગામો, આવ્યાં છે, તેમાં લશ્કરની આમદરફતથી જે કાંઇ નુકશાન થવા સંભવ છે, તે ન થવાની તસલ્લીનો ચલુ માટે ઠરાવ.

કલમ ૨ જી.

કાંધાંની રકમ અગાઉ પ્રમાણે ભરવામાં આવશે. લશ્કરની આમદરફત વખત મારે માટે દરેક ગામમાં ગાર્ડ અગર ચોકી મુકવામાં આવે તેને ખોરાકચંદી અને પાનસોપારી દસ્તુર પ્રમાણે આપવામાં આવશે.

કલમ ૩ જી.

જમાબંદી ચુકાવ્યા પછી મારા તાલુકામાંથી કોઇ ઢોર કાંપમાં જાય તો તેને દસ્તુર પ્રમાણે છોડી મુકવું જોઇએ.

કલમ ૪ થી.

મારા ભાયાતો સરકારને જુદું ચુકવેછે, તેથી તે રકમ બાબત સરકાર મને કંઇ પણ હરકત ન કરતાં, તે પરબારી ચુકાવી લેશો.

કલમ ૫ મી.

કોઇ મારો ભાયાત કે ભાગીયો સરકારમાં અપીલ કરે તે ઉપરથી, સરકારે જે કાંઇ હું દસ્તાવેજની શરતથી ભોગવતો આવ્યોછું, તેને ગેરવાજબી હરકત ન કરવી, હવેથી મારે અગાઉથી સરકારની મંજુરી લીધા વગર કાંઇ કરવું નથી.

કલમ ૬ ઠી.

સરકારને મારી કાંઇ ગેરચાલ માલુમ પડે તો પ્રથમ સરકારે મને ચેતવવા કાસીદ મોકલવો. તે કાસીદ ભેળું મારે વીશે સરકારમાં વાજબી સફાઇ કરવા માણસ ન મોકલું તો સરકારે મોહોસલ કરવો.

કલમ ૭ મી.

ઇશ્વરી બનાવથી કોઇ વર્ષ મારો દેશ અસમાની સુલતાનીમાં આવી પડે, તો તે વર્ષમાં સરકારે મને મદદ કરવી.

કલમ ૮ મી.

જો ચુવા તાલુકાની જમા કોઇ વર્ષ ન અપાય તો હું ભડકવાના તાલુકદાર પાસેથી ભડકવા ગામ ઉપર સરકારની મુકરર કરેલ જમા અપાવીશ, પણ ગામને કાંઇ હરકત કરવામાં નહીં આવે.

કલમ ૯ મી.

મને મેહેરબાની કરી મારી અગાઉ કરેલ અરજ મુજબ સરકારે મદદ આપવી જોઇએ. હું સંવત ૧૮૬૫ ના વર્ષથી દરસાલ જમાની રકમ નીયમસર વડોદરે પોહોંચાડવાની શરત કરૂંછું તેપર, અને હમેશાં એ રકમ વડોદરે ભરવાનું દસ્તાવેજ કરી આપુંછું તે માટે, અને વીશેષ કરી મને રજુ કરવા સરકારમાં ચલ્લુમાટે ફેલ જમાન અને આડ જમાન આપુંછું તે ઉપર સુરત રાખી, સરકારે મેહેરબાનીના રાહે, આનરેબલ કંપની તરફથી મેજર આલેકઝાંડર વાકરના આ ઠરાવ મુજબ, વાજબી રીતે મને તસલ્લી કરવી જોઇએ.

કલમ ૧૦ મી.

આ કલમથી કબુલ કરવામાં આવેછે કે ઉપર લખી દસ કલમમાં લખ્યા પ્રમાણે સરકાર પળાવશે.

આલેકઝાંડર વાકર, મેજર. મોહોર.

ફારસી.

સહી ઇંગ્રેજીમાં.

મુકામ તાલુકે ધ્રોલ, પ્રગણે સરપદડ, પાંત કાઠીયાવાડ, તા૦ ૧ રમઝાન, સન સમાન મીયા તીન વ અલફ. (ઇ. સ. ૧૮૦૭-૮.)

સ્ત્રિ બાળહત્યા બાબતમાં જાડેજા રાજાઓએ કરી આપેલા દસ્તાવેજ.

આનરેબલ ઇંગ્લીશ કંપની અને આનંદરાવ ગાયકવાડ સમશેર બાહાદુરે અમને હીંદુઓના ધર્મ શાસ્ત્રનાં વચન દેખાડ્યાથી, તથા બ્રહ્મ વૈવર્તક પુરાણમાં કહ્યુંછે કે બાળકને મારવું એ અઘોર પાપછે, ને કહેછે કે ગર્ભ મારવાનો ગુન્હો બ્રહ્મહત્યા બરોબર, ને એક સ્ત્રી હત્યાનું પાપ સો બ્રહ્મહત્યા બરોબર છે. વળી એક બચ્ચાંને મારવું તેનું પાપ હીંદુ ધર્મ પ્રમાણે સો સ્ત્રી હત્યા બરોબરછે, ને આ પાપનો કરનાર કુલીસુથીત નર્કમાં પડશે, ત્યાંહાં તેના શરીરમાં જેટલાં રૂવાડાં છે તેટલા કીડા તેને ઉપદ્રવ કરશે, ને પાછો કોઢીયો જન્મી તેના સઘળા અવયવો અશકત થઇ જશે; માટે અમો ગોંડલના જમીનદાર જાડેજા દેવાજી અને કુંવર નથુ સ્ત્રી બાળહત્યાનો ચાલ અમારી નાતમાં ઘણું થયાં ચાલેછે તે સારૂ, અમારે તથા અમારા વંશના તથા અમારા સગા તથા તેના વંશનાઓ માટે, અમારા કલ્યાણસારૂ તથા હીંદુ ધર્મની આસ્તા ખાતર, આ દસ્તાવેજથી કબુલ કરીએછીએ કે, આ ચાલ અમો હવેથી છોડી દેશું, ને તેમ ન કરીએ તો અમો સરકારના ગુન્હેગારછું. વળી જે કોઇ આવો ગુન્હો હવે પછી કરશે તેને અમે ન્યાત બાહાર મુકી, બન્ને સરકારની મરજી પ્રમાણે અને શાસ્ત્રની રીતે સજા કરશું.

ઉપરના દસ્તાવેજ ઉપર જે તાલુકદારોએ સહી કરીછે તેની યાદ :—

નંબર.	નામ.	તાલુકો અગર ગામ.
૧	જાડેજા હોથીજી...................	કોટડા-સાંગાણી.
૨	,, ડોસાજી અને કુંવર સત્તાજી.	માળીયા.
૩	,, જીયાજી....................	મોરબી.
૪	,, રણમલજી અને કુંવર લાખાજી....................	રાજકોટ.
૫	જામ જસાજી....................	નવાનગર.
૬	જાડેજા રણમલજીની વતી કુંવર વીરાજી	સરધાર.
૭	,, દેવાજી અને કુંવર નથુજી...	ગોંડલ.
૮	,, ભુપતસીંહ....................	ધ્રોળ.
	,, હોથીજી....................	ખીરસરા.
	,, સત્તાજી....................	જાળીયા.
૯	,, ભેંગારજી....................	હડમતીયા.
	,, જેહાજી....................	કોટડા.
૧૦	,, રામસીંહજી....................	આંબા.
	,, ખીમાજી....................	લોધીકા.
	,, દેવાજી....................	પાલ.
	,, મોડજી....................	ગવરીદડ.
	,, ડોસાજી....................	કોઠારીયા.
	,, ખાનજી....................	વડાલી.
	,, તેજમલજી....................	વીરવા.
	,, ખાનજી અને ભાણજી......	ગઢકા.
	,, રાયજી....................	શાહપુર.
	,, રાજોજી અને હદુજી........	કાંકશીયાળી.
૧૧	,, ફુલજી....................	ધ્રાફા.
	,, સાલીઅલજી....................	
	,, રાયબજી....................	
	,, જીજી રાસણજી....................	
	,, રામસીંહજી....................	
૧૨	,, મેરૂજી અને કુંવર ઓસાજી.	રાજપુરા; કોટડા-સાંગાણી ભાયાત.
૧૩	,, બનાજી	બાડવા.

નંબર.	નામ.	તાલુકો અગર ગામ.
૧૪	જાડેજા સામતજી..................	મેંગણી.
૧૫	,, ફુલાજી.................. ,, દાદાજી.................. ,, સુજાજી.................. ,, મકનજી..................	સીસાંગ.
૧૬	,, પ્રેમજી તથા વાઘજી.........	દેરડી-મુળીલા.
૧૭	,, સુરાજી..................	ખરેડી વીરપુર.
૧૮	,, કાના મુલુ.................. ,, કાના મોટા.................. ,, કાના હકાજી.................. ,, કાના રેકાજી.................. ,, કાના પંચાણજી............ ,, કાના નથુજી..................	સાતોદડ-વાવડી.
૧૯	,, કુંવર સાલાજી..............	
૨૦	રાણા સરતાનજી અને કુંવર હાલાજી જેઠવા	પોરબંદર.

(સહી) એ. વાકર,
રેસીડેન્ટ.

નવાનગરના જામ સાહેબે ઇ. સ. ૧૮૧૨ ના ફેબરવારીની તા૦ ૨૫ મીએ સ્ત્રી બાળહત્યા ન કરવા બાબત નવેસરથી કરેલ દસ્તાવેજ.

નવાનગરના જામ જસાજીએ શ્રીમંત રાવશ્રી સેના ખાસ ખેલ સમશેર બાહાદુર અને આનરેબલ ઈસ્ટ ઈન્ડીઆ કંપની બાહાદુર જોગ કરેલ દસ્તાવેજ, તા૦ ૨૫ ફેબરવારી, ઈ. સ. ૧૮૧૨, સંવત ૧૮૬૮ના ફાગણ સુદ ૧૩.

અસલથીજ અમારા જાડેજાની ન્યાતમાં દીકરીઓ જીવતી રાખવા ચાલ ન હતો, તે ઉપર બન્ને સરકારે આ વીષયને લગતું શાસ્ત્ર સમજાવી અને અમને હીંદુ ધર્મના ધારા બતલાવી કહ્યું કે, 'બ્રહ્મવૈવર્તક પુરાણ (પવીત્ર પુસ્તક) માં

લખ્યું છે કે જે માણસ આ કામ કરશે તેનું પાપ ગર્ભહત્યા ને બ્રહ્મહત્યા બરોબર છે, અગર એક બચ્ચાંને મારવું એ સો બ્રહ્મહત્યા બરોબર છે, પણ આ ગુન્હામાં બે પાપ છે એક સ્ત્રીહત્યા ને બીજું બાળ હત્યા. આ પાપની સીક્ષા એવી લખેછે કે, જે કોઇ કરશે તે કુળસહીત રૈરવાદિક નર્કમાં, તે સ્ત્રીના અંગ ઉપર જેટલા મોવાળા હશે તેટલા વર્ષ પડશે. પાછો જન્મી કોઢીયો થશે, ને પંખ્ખવાથી અરધું અંગ રહી જશે. આ રીતે અમને બન્ને સરકારે શાસ્ત્ર દેખાડ્યાં ઉપરથી સંવત ૧૮૬૪ ઇ. સ. ૧૮૦૮ માં મેં તથા મારા ભાઇ ભત્રીજા વીગેરે મારા તાલુકાના કુલ જાડેજાઓએ, દીકરીઓ ન મારવા બાબત સરકારમાં દસ્તાવેજ કરી આપેલ છે. આ બાબતને લગતો તપાસ કરવા હમણાં એક અમારે ત્યાંહાં સરકાર તરફથી માણસ આવ્યું હતું, તે સાથે અમોએ સરકારને જવાબ લખી મોકલેલ. સરકારે ફરી સંવત ૧૮૬૮ ઇ. સને ૧૮૧૨ માં આ દસ્તાવેજ માગ્યું, તેથી લખી આપુંછું કે, હું અને મારા વંશના પુત્ર પૌત્રાદીક, હીંદુધર્મની આસ્તા ખાતર હવેથી ચલ્લુ માટે આવું કામ ન કરવા સરકારમાં બંધાયેલા છીએ. જો કરીએ તો સરકારના ગુન્હેગાર ઠરીએ: હવેથી અમારી ન્યાતમાં કોઇ આવું કામ કરશે, ને તે વાત અમારા જાણવામાં આવશે તો અમે તેને અમારી ન્યાત બાહાર કાહાડી, તે પાસેથી આ પાપ માટે સરકારની મરજી મુજબ જવાબ લઇશું. આ દસ્તાવેજ પળાવવા બાબત ચલ્લુ જમાન વીરમગામના બારોટ મેરૂમેહેતા, અને જલસમના બારોટ રામદાસ નથુને આપ્યાછે. તે આ બાબતનો જવાબ દેશે. ઉપર લખ્યું તે સહી. સંવત ૧૮૬૮ ના ફાગણ સુદ ૧૩ તા૦ ૨૫ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૧૨.

(સહી) જામશ્રી જસાજી.

અમે વીરમગામના બારોટ મેરૂ મેહેતા અને પેટલાદ પરગણે જલસમના બારોટ રામદાસ નથુ કબુલ કરીએ છીએ કે, ઉપર લખ્યું દસ્તાવેજ અમારે પાળવું પળાવવુંછે, ને તેનો જવાબ અમારે શીરછે.

× એંધાણ બારોટ મેરૂ મેહેતાનું.
× એંધાણ બારોટ રામદાસ નથુનું.

રાજકોટના જાડેજા સુરાજીનો જે. પી. વીલોબી, ઇશ્કવાયર, પોલીટીકલ એજંટ ઉપર કાગળ. સંવત્ ૧૮૯૨ ના શ્રાવણ વદ ૧૦, તારીખ ૧૮ મી અગષ્ટ સને ૧૮૩૫.

આપનો તા. ૨૦મી જુનનો કાગળ આવ્યો તે પોતો, તેમાં આપે લખ્યું જે તમારે બાર હજાર રૂપીઆ દંડ આપવો પડશે; પણ મારી અવસ્થા આ રકમ એકદમ આપી શકવા લાયક નથી, તેથી હું અરજ કરૂંછું કે, આપ મેહેરબાની કરી, હું જે રીતે આપી શકું તેવો, કાંઇ બંદોબસ્ત કરશો. વળી આપે લખ્યું કે, તમારા કુટુંબમાં ગર્ભ પ્રસવ થયા પેહેલાં તમારે અગાઉથી ખબર આપવી જોઇએ, તે ઠીકજ છે, તે પ્રમાણે કરીશ. આપે ફરમાવ્યું કે તમારે તમારી દીકરીઓ મારવાનો ચાલ છોડી દેવા જમાન આપવા, તે ઉપર હું અરજ કરૂંછું કે એ ચાલ છોડી દેવા અમોએ ઠરાવ કર્યો છે. અમારી તમામ જાગીર સરકારની નીઘેબાની તળે છે એવું છતાં જમાન લેવા મરજી હોય તો હું આપવા તૈયાર છઊં. આપના હુકમ મુજબ મારા તાલુકામાંથી મેં મેહેતા બલવંતરાય જોઇતા, તથા દલપતરામ ખુશાલને કાઢી મુક્યા છે. પટેલ લક્ષ્મણની મા અને બીજાં માણસો જેઓએ મારા મુકદમામાં સાહેદી આપી તેને અગર તેના કોઇ સગાને આપના લખ્યા પ્રમાણે મારે હાથે કાંઇ હરકત થઇ નથી. હું આપને જણાવુંછું કે પટેલ લક્ષ્મણ તો દરબારને છોરૂ પ્રમાણે છે, એથી અમારે કાંઇ વધુ નથી. તેવું છતાં આજરોજ મેં તેને મારી હજુરમાં બોલાવી ચાર શાહુકાર ને બે માણસ બીજાં, જે મેં એ વખતે તેડાવ્યાં હતાં, તે રૂબરૂ તેને હીમત આપી ખાતરી કરી કહ્યું છે. જાડેજાઓની દીકરી સંબંધીનું જાહેરનામું આપે મોકલ્યું તે પોહોંચ્યું. તે પ્રમાણે અમલ કરીશું. સરકાર જે કાંઇ કરે છે તે અમારા ભલા માટે કરે છે, માટે હું સરકાર મરજીને તાબેછું. મેહેરબાની કરી આપ મારી ઉપર નાખેલ દંડ, હું આપી શકું તેવી રીતે ઠરાવ કરી, મારા તાલુકા ઉપરની જપ્તીની બરખાસ્ત કરશો. અમારા તાલુકાની લાજ સરકારના હાથમાં છે.

વાંકાનેરના રાજા ચંદ્રસીંહજી નીચે પ્રમાણે લખેછે.

જાડેજા લોકો પોતાની દીકરીઓને મારી અઘોર પાપ કરતા, તેથી કર્નલ વાકર સાહેબે સંવત ૧૮૬૪ માં આ માણસાઇ વગરનો ચાલ છોડી દઇ પોતાની

કન્યાઓ જીવતી રાખવા બાબતનાં તેઓ પાસેથી દસ્તાવેજ કરાવ્યાં છે. એવું છતાં રાજકોટ અને સરધારના રાજા જાડેજા સુરાજીએ આ વાત પર ધ્યાન ન રાખી, દસ્તાવેજ ત્રોડી એક દીકરીને મારી નાખી. એ બાળહત્યાના ગુન્હાનો ઇ. સ. ૧૮૩૪ માં તપાસ ચાલતાં સાહેદીઓથી ગુન્હો સાબીત થયો, માટે હવેથી તે આવું ભયાનક કામ ન કરે તે બાબતના તે પાસેથી જમાન લેવા જરૂર થયે, તેણે મારૂં નામ આપ્યું, માટે હું તેનો ચલુ માટે જમાન થઇ આ દસ્તાવેજ કરી આપું છું કે, જાડેજા સુરાજી, તેના કુટુંબમાં કોઇને ગર્ભ રેહેશે ત્યારે, સરકારને જાહેર કરશે. લક્ષ્મણ પટેલની મા કે કોઇ બીજું માણસ અગર તેનાં સગાં, જેઓએ આ બાળહત્યાના મુકદ્દમામાં દરબાર વીરૂદ્ધ સાહેદી આપી હશે, તેઓને હરકત કે ડારો દેશે નહીં. જાડેજાઓની કન્યા બચાવવા બાબત પ્રથમ કરી આપેલાં દસ્તાવેજ અને ઇ. સ. ૧૮૩૪ ના નવેંબરની તા. ૨૨ મીએ આ બાબતસર કરેલા જાહેરનામા પ્રમાણે ચાલી, તે દસ્તાવેજ પાળશે. જાડેજા સુરાજી, પોતાના તાલુકામાં આ દસ્તાવેજ કોઇ ત્રોડશે, તો તે વીશે સીરસ્તા પ્રમાણે સરકારને જાહેર કરશે. કોઇ બાળહત્યાનો ગુન્હો તેના જાણવામાં આવે ને તે બીના સરકારને જાહેર ન કરે તો તે બાબત અગર આ ભયંકર ગુન્હો છોડી દેવાનાં દસ્તાવેજ પળાવવા હું તેનો જમાન થયોછું. ઉપર મુજબ પળાવવા હું બંધાએલોછું ને હવે પછી તેમાં કાંઇ ખામી રહે તો સરકારને જવાબ દેવો છે.

આ લખ્યું તે સહી. સંવત ૧૮૯૧ ના અશાડ સુદ ૧૫, તા૦ ૬ અકટોબર સને ૧૮૩૫.

(સહી) ઝાલા ચંદ્રસીંહજીની વતી
કુંવર વખતસીંહજીની સહી.

ઉપર મુજબ કોટડા સાંગાણીના તાલુકદાર પાસેથી પણ જમાન લીધા છે.

અફીણ સંબંધી.

શ્રી સરકાર ફરમાન બાર્નવેલ પોલીટીકલ એજંટ, પ્રાંત કાઠીઆવાડ નીસબત આનરેબલ કંપની જોગ—તાલુકે નવાનગરના દીવાન મેહેતા મોતીરામ શામળજી લખી આપું છું, કે ઇ. સ. ૧૮૨૧ ના ફેબરવારીની તારીખ ૧ સંવત ૧૮૭૭ ના પોશ વદ ૧૪ થી રાણપોરમાં એક વખાર કરવામાં આવતાં મને એક જાહેરનામાની નકલ મોકલાવી તેમાં લખ્યું જે, આ તાલુકામાં જે કોઇને પરચુરણ અફીણ વેચવા મરજી હોય તેણે આ વખારેથી ખરીદ કરવું. એ જાહેરનામા મુજબ પરગણાના કસ્બા અને ગામોમાં ઘણા ખરા લોકોને ખબર કરવામાં આવશે. કોઇને પરચુરણ અફીણ જોઇતું હશે તો તેને કાગળ આપી સરકારી વખારે ખરીદ કરવા મોકલશું. કોઇ માણસ સરકારી વખાર વગર બીજી જગેથી ખરીદ કરશે અગર વેચશે અગર બીજી જગોએથી લાવશે તો તે બાબત તરત સરકારને જાહેર કરવામાં આવશે. સરકારી વખાર વગરનું બીજું અફીણ ક્યાંહાંય જોવામાં આવશે તો તે સરકારથી પકડવામાં આવશે, તેમાંથી ¾ ખબર આપનારને, ને ¾ જેની હદમાં પકડાણું હોય તે તાલુકદારને મળશે. જો મારા સંસ્થાનમાં પકડાય તો સરકારે મેહેરબાની કરી મને આપવું જોઇએ. સંવત ૧૮૭૭ ના પોષ સુદ ૮ બ્રેંસપતવાર, તા. ૧૧ જાનેવારી સન ૧૮૩૧.

(સહી) **મોતી શામળજી.**

એજ મતલબના જે તાલુકદારે કાગળ લખેલા તે નીચે પ્રમાણે.—

	કાગળની તારીખ.
૧ તાલુકે પોરબંદરના રાણા શ્રી ખીમાજી.....	સંવત ૧૮૭૭, પોસ સુદ ૩, તા. ૭ જાનેવારી સને ૧૮૨૧.
૧ ,, ધ્રાંગધરાના જમીનદાર રાણા શ્રી અમરસીંહજી....................	સંવત ૧૮૭૭, માઘ વદ ૧, તા. ૧૭ ફેબ્રુવારી સને ૧૮૨૧.
૧ થાન-લખતરના જમીનદાર માહારાણા પૃથીરાજ.........................	સંવત ૧૮૭૭, પોષ સુદ ૧૪, તા. ૧૭ જાનેવારી સને ૧૮૨૧.

૧ તાલુકે દસાડાના જમીનદાર મલેક બાવામીયાં, મલેક ચાંદાજી, મલેક લાડજી, મલેક દલાજી, તથા બધા દસાડીયા.	સંવત ૧૮૭૭ માઘ, વદ ૧, તા. ૧૭ ફેબરવારી સને ૧૮૨૧.
૧ તાલુકે બજાણાના મલેક દરીઆખાન.... ...	સદર.
૧ તાલુકે ઝીંઝુવાડાના જમીનદાર પથુજી, કુંભાજી, ગીરધરજી અને કાનાજી.	સંવત ૧૮૭૭, ઇ. સ. ૧૮૨૦–૨૧.
૧ ,, વણોદના જમીનદાર મલેક બાપજી.	સંવત ૧૮૭૭ ના માઘ વદ ૧, તા, ૧૭ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૧.

૧ ,, વીરપોર ખરેડીના જાડેજા મુલુજી..,...તા. ૧૮ જાનેવારી.

૧ કાઠીઆવાડના તાલુકાના નીચે લખ્યા જમીનદારોએ એક કાગળમાં ભેળી સહી કરી છે, તા. ૧૮ જાનેવારી :—

૧. જેતપોર ચીતળના વાળા વીકમસી જેઠાણી વીગેરે.

૨. જસદણના ખાચર ચેલા વાજસુર.

૩. ખંભાળાના ખાચર ઓઘડ અને મોકા વાજસુરના દીકરા.

૪. સુદામડાના ખવડ સાદુલ લુણા તા. ૧૯ જાનેવારી.

૫. ભલગામના વાળા હરસુર હાથીઆ.

૧ બાટવાના ગજફરખાંન, મહમદખાંન અને અનવરખાંન	તા. ૧૮ જાનેવારી.

કાઠીયાવાડના પોલીટીકલ એજંટ કપતાન બાર્નવેલ સાહેબે, કાઠીયાવાડના તાલુકદારોને પોત પોતાના પ્રાંતમાં પ્રસીદ્ધ કરવા મોકલાવેલ જાહેરનામાનો મુસદો. જેની પાછળ તે પ્રમાણે ચાલવા કેટલાએકની મંજુરી તરીક સહી લેવામાં આવી છે.

શ્રી દરબાર સર્વ લોકોને જાહેર ખબર આપે છે કે કાઠીઆવાડના પોલીટીકલ એજંટ મેહેરબાન બાર્નવેલ સાહેબે જાહેરનામું મોકલ્યું છે, જે તમોને વાકેફ કરવા પ્રસીદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

પોલીટીકલ એજંટ અમારા પરગણામાંથી અફીણ લઇ જનારા શાહુકારને અમારી ઉપર પરવાનો આપશે, તેમાં અફીણની જાત, વજન, અને

તે શેમાં છે, ચાંબડાના સાંગામાં, પેટીમાં, કે ગાડામાં અને કઇ વખારે લઇ જવાનું છે તે લખશે.

જે માણસો મારા કસ્બા તથા તેની નીચેનાં ગામોમાં અફીણ લાવી વેચશે તેનાં અને ખરીદ કરનારના નામોનું એક રજીસ્ટર રાખવું જોઇએ. સરકાર તપાસ કરતાં કોઇ નીયમીત રજીસ્ટર હાજર નહીં કરી શકે, અગર કોઇ વેચેલા માલનું ખરૂં વજન છુપાવશે તો દરેક નાના શેરે એક રૂપીઓ જગાત નાખી વેચનાર પાસેથી ભરી લેવામાં આવશે.

પરવાનાવાળા અફીણ ઉપર ઘણી જગાત લીધામાં આવશે નહી. અફીણ કોઇ બંદરેથી ચડતું અટકાવવાના કારણથી સરકારે આ બંદોબસ્ત કર્યો છે.

ગાડાં, ઊંટ, પોઠીયા, વાહણ અગર કાંઇ બીજા સાધનથી પાસ વગર કાંઇ અફીણ આવશે તો તે અફીણ જે ઉપર લાવવામાં આવ્યું છે તે ચીજ સહીત દંડ બદલ જપ્ત કરવામાં આવશે. ત્રીજો હીસો જે માણસ પકડી આપશે અગર જગાત ચોરને ખાતરી પુર્વક બતાવી આપશે તેને મળશે, ને બાકીના બે ભાગ જે તાલુકામાં પકડાશે તે તાલુકાના જમીનદારને મળશે, મારા તાલુકામાં પકડાશે તો મને મળશે.

કોઇ માણસ ઉપર મુજબ જે અફીણ ચોરાણું છે તે રાખશે, અગર છાનું રખાવશે તો તે અફીણ ગુન્હા માટે પડાવી લીધામાં આવશે, ને તેની કીમ્મતથી બમણી રકમ તે પાસેથી દંડ લીધામાં આવશે. આ સર્વનો ત્રીજો હીસ્સો ખબર આપનારને ને બે ભાગ જેની હદમાં પકડાશે તે તાલુકદારને મળશે. જો મારા તાલુકામાં પકડાશે તો તે મને મળશે.

સંવત ૧૮૭૬ ના બીજા જેઠ વદ ૯, તા. ૪ જુલાઇ સને ૧૮૨૦.

જાહેરનામાનો મુત્સદો અગર જે કાગળમાં એનીએ કલમોછે તેની નકલો તળેની સહીઓ.

વઢવાણ.

ઉપરની મતલબની જાહેર ખબર મારા તાલુકામાં પ્રસીદ્ધ કરી તેમાં લખ્યા પ્રમાણે અફીણ બાબતનો બંદોબસ્ત કરવામાં આવશે.

(સહી) ઝાલા જાલમસીંહજી.

સંવત ૧૮૭૬ બીજા જેઠ વદ ૯, તા. ૪ જુલાઇ સને ૧૮૨૦.

લીંબડી.

તમારો કાગળ આવ્યો તે મુજબ બંદોબસ્ત કરવામાં આવશે.

(સહી) ઝાલા હરીસીંહજી,

દસ્કત નથુ જીવણરામ.

સંવત ૧૮૭૬ ના બીજા જેઠ વદ ૯, તા. ૪ જુલાઇ સને ૧૮૨૦.

ગોંડલ.

સરકારે અફીણ સંબંધી બંદોબસ્ત કરવા ગોંડલ-ધોરાજી અને ઉપલેટે મેહેતા મોકલતાં ઉપર મુજબ કરવા હું કબુલ કરૂંછું.

એંધાણ × જાડેજા શ્રી ચંદ્રસીંહજીનું.

સંવત ૧૮૭૭ ના માઘ સુદ ૫, તા. ૭ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૧.

વાંકાનેરના ઝાલા ચંદ્રસીંહજીનો કાઠીઆવાડના પોલીટીકલ એજંટ કપ્તાન બાર્નવેલ સાહેબ ઉપરનો કાગળ.

બાદ અજ સલામ—સરકારનું અફીણ વીશેનું જાહેર નામું પોહોંચ્યું. આપના હુકમ મુજબ ગયા વર્ષથીજ મેં બંદોબસ્ત કર્યોછે. મારા કસ્બામાં કોઇ પાસે જુનું અફીણ નથી, હમણાં સુધી તાલુકાના ખર્ચ માટે અફીણ જોયું તે લીંબડીની સરકારી વખારેથી મંગાવ્યું છે. હવે રાજકોટથી મગાવશું. જતાં આવતાં વીશે તપાસ કરીએ છીએ પણ હજી સુધી કોઇ પકડાણો નથી. પકડાશે ત્યારે સરકારને જાહેર કરશું. વળતાં મેહેરબાની કરી કાગળનો જવાબ લખશો. સંવત ૧૮૭૮ ના કારતક વદ ૯, તા. ૧૮ નવેમ્બર સને ૧૮૨૧.

ઉપરની મતલબના નીચે લખ્યા તાલુકદારે કાગળ લખ્યાછે:—

૧. સાયલા, સંવત ૧૮૭૮ ના કારતક શુદ ૧૧, તા. ૬ નવેમ્બર સને ૧૮૨૧.

૧. મુળી, સંવત ૧૮૭૮ ના કારતક શુદ ૧૩, તા. ૭ નવેમ્બર સને ૧૮૨૧.

કાઠીઆવાડના પોલીટીકલ એજંટ કપ્તાન બાર્નવેલ સાહેબ ઉપર સંસ્થાન ચુડાના ઝાલા અમરસીંહજીનો કાગળ.

બાદ સલામ—સરકારનો અફીણ બાબતનો પરવાનો આવ્યો તે પોતો, તે અમારા તાલુકામાં પ્રસીદ્ધ કરવામાં આવશે. કોઇ જગાત ચોરી કરી અફીણ લાવશે નહીં. જેને અફીણ જોઇતું હશે તેને સરકારના પરવાનાની મતલબથી વાકેફ કરીશું. આજ કોઇથી કાયદા વીરૂદ્ધ ચાલી શકાતું નથી. દુકાનદાર સરકાર હુકમથી રૂપીઆનું (૩) ત્રણ રૂપીઆ ભારને ભાવે અફીણ વેચે છે. એજ અરજ. સંવત ૧૮૭૮ ના કારતક શુદ ૧૧, તા. ૬ નવેમ્બર સને ૧૮૨૧.

આવોજ એક કાગળ વડોદના ભોમીઆ પાસેથી આવ્યો છે. સંવત ૧૮૭૮ ના કારતક શુદ ૧૩, તા. ૭ મી નવેમ્બર, સને ૧૮૨૧.

કાઠીયાવાડના પોલીટીકલ એજંટ કપ્તાન બાર્નવેલ સાહેબ ઉપર જસદણના ખાચર ચેલા વાજસુરનો કાગળ.

બાદસલામ—સરકારનું અફીણ વીશેનું જાહેરનામું પોહોચ્યું, તેની મતલબ જાણી. તેમાં લખ્યા પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરીશ. મારે કાંઇ ખર્ચ સારૂ અફીણ જોશે તો રાજકોટની સરકારી વખારેથી મગાવીશ. સંવત ૧૮૭૮ ના કારતક વદ ૫, તા. ૨૯ નવેમ્બર, સન ૧૮૨૧.

એજ મતલબના નીચે લખેલા ગીરાશીઆએ કાગળ લખ્યા છે.

૧ ચચાણાના ઝાલા જીવણજી વીગેરે......	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૭.
૧ પલાળીના ઝાલા નથુભાઇ અને કરણભાઇ.	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૫.
૧ કરમડના ઝાલા અગરસીંહ..............	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૪.
૧ ભારેજડાના ભાંભલા કાદુ જીવા...........	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૧૧.

૧ રામપરના કરપડા મુળુ..................	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૧૩.
૧ રાઇસાંકળીના દેસાભાઇ રામદાસ.........	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક સુદ ૧૩.
૧ પાળીઆદના ખાચર રામા મુળુ અને ઉનડ.	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૧.

શ્રી સરકાર કપ્તાન બાર્નવેલ સાહેબ પોલીટીકલ એજંટ પ્રાંત કાઠીયાવાડ નીસ્બત આનરેબલ કંપની બાહાદુર.

જોગ લી. મુંજપરના પરમાર બનેસિંહ વીગેરે ભાઇઓ પોતાની નમનતાઇ ભરેલી સલામ ગુજારી અરજ કરીએ છીએ કે, આપનો અફીણનો બંદોબસ્ત કરવા બાબતનો પરવાનો અમને એન વખતે પોહોંચ્યો. તેમાં લખ્યા પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરવામાં આવશે. અમારા ખર્ચ માટે અમે અફીણ સરકારી વખારેથી મગાવશું. કોઇ સરકારી પાસ વગર અફીણ લઇ જશે તો તે પકડી તે બીના સરકારને જાહેર કરશું. એજ અરજ. સંવત ૧૮૭૮ ના કારતક વદ ૧૧ વાર મંગળવાર, તા૦ ૨૦ નવેમ્બર સને ૧૮૨૧.

(સહી) **પરમાર બનેસીંહ, દસ્કત ઝાલા માલજી.**

આવાજ કાગળો નીચે લખ્યા ગીરાશીઆઓ તરફથી આવ્યા, તેની તારીખ તેઓના નામની સામે લખી છે.

૧ વણાના ઝાલા બેહેચરજી.................	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, પોષ સુદ ૪, સુકર
૧ ઊંટડીના ઝાલા કશીઆજી..............	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, પોષ સુદ ૮.
૧ ગેડીના ઝાલા નાગજી અને કાંધાભાઇ.....	સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૧૧.
૧ દેવળીઆંના ઝાલા જાલમસીંહજી અને જીવાભાઇ..............................	સદર.
૧ વનાળાના ઝાલા જેઠીજી.....................	સદર.

૧ કમળાપોરના ઝાલા રણછોડજી અને હાલાભાઇ	સંવત ૧૮૭૮, ઇ.સ. ૧૮૨૧, કારતક વદ ૧૧.
૧ લાલીઆદના ઝાલા નથુજી અને કાંથડજી......	સદર.
૧ ભડકવાના ઝાલા ચાંદાભાઇ અને હરીભાઇ......	સદર.
૧ દરોદના ઝાલા કશીઆભાઇ, રતનજી અને આતાભાઇ..........................	સદર.
૧ ખંભલાવના ઝાલા વસ્તાજી................	સદર.
૧ જાખણના ઝાલા પથુભાઇ અને ગજાભાઇ......	સદર.
૧ છલાલાના ઝાલા રતનજી અને આતાભાઇ. ...	સદર.
૧ સાઉકાના ઝાલા હરજી......................	સદર.
૧ ભલગામડાના ઝાલા જીભાઇ અને ભીમજી.....	સદર.
૧ કંથારીઆના ઝાલા જેઠીભાઇ અને જોરાભાઇ...	સદર.
૧ તલસાણાના ઝાલા ખીમાભાઇ................	સદર.
૧ ભથાણના ઝાલા ભીમજી અને નથુભાઇ........	સદર.
૧ અંકેવાળીયાના ઝાલા ગોપાલજી અને બનાભાઇ.............................	સદર.
૧ ખાંડીયાના ઝાલા નાગભાઇ અને જેમલભાઇ....	સદર.
૧ સમલાના ઝાલા કસલાભાઇ અને મુળાભાઇ......	સદર.
૧ તાવીના ઝાલા ફુલજી, ભારાજી અને જેઠીભાઇ....	સદર.
૧ જલાલાના ઝાલા સેસાભાઇ.	સંવત ૧૮૭૮, ઇ.સ. ૧૮૨૧, કારતક સુદ ૧૫.

નોટ.—અફીણ સંબંધી કાઠીઆવાડના રાજાઓએ સને ૧૮૮૨ અને ૧૮૮૩ ની સાલમાં નવા કરારો કરી આપ્યાછે તે ઉપરથી મેહેરબાન પોલીટીકલ એજંટ સાહેબે નીચેના હુકમો કાઢ્યા છે, જે હાલ અમલમાં છે:—

સરક્યુલર નંબર ૨, તા. ૧૮ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૮૨.	આ પુસ્તકના બીજા ભાગને પાને ૯૪૨ મે છપાયોછે.
જાહેરનામું નંબર ૪, તા. ૧૫ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૮૪.	સદર પાને ૧૦૪૦ મે સદર.
સદર નંબર ૧૫, તા. ૧૭ એપ્રીલ સને ૧૮૮૪.	સદર પાને ૧૦૬૬ મે સદર.
સદર નંબર ૯, તા. ૩ એપ્રીલ સને ૧૮૮૫.	સદર પાને ૧૧૧૭ મે સદર.

૧૨૩૦
અકબરશાહ°
બાદશાહ ગાજીના
નોકર શેરખાન
બાહાદુર બાબી.

શ્રી સરકાર આનરેબલ કંપની બાહાદુર.

જોગ લા૦ જુનાગઢના નવાબ બાહાદુરખાન. જત હાલાર, કાઠીયાવાડ, ગોહેલવાડ, અને ઝાલાવાડમાંથી જે જોરતલબીની બાબત દર વર્ષે લેવાય છે, તે બાબત મારી છે. જ્યારે કર્નલ વાકર આ પ્રાંતના બંદોબસ્તનું કામ ચલાવતા હતા ત્યારે મેં સરકારમાં એક દસ્તાવેજ દાખલ કરેલ છે કે જે તાલુકાવાળા સરકાર વીધમાન પોતા ઉપરની રકમ મુકરર કરશે, તે પ્રમાણે મારી તરફથી વસુલ કરવામાં આવશે. આ દસ્તાવેજથી હું સરકારને લખી આપું છું કે જોરતલબીનો બંદોબસ્ત કરી ચલુ માટે સંવત ૧૮૭૮, ઇ. સ. ૧૮૨૧-૨૨ થી સરકારની મરજી માફક વારશીક રકમ વસુલ કરવા મારી પણ ખુશી છે. દર વર્ષે જોરતલબીની જે રકમ વસુલ થાય તેમાંથી ચોથો હીસ્સો ઘોડા અને પાયદળ વીગેરેના ખર્ચ માટે સરકારે રાખવો, ને બાકીનો મને આપવો. મંજુર શુદ.

સંવત ૧૮૭૮ ના માહા સુદ ૧૦, તા. ૧ ફેબરવારી સને ૧૮૨૧.

મુરતબ
શુદ.

આયંદેથી દરીઆઈ લુંટ અને ભાગેલાં વાહાણ સંબંધી તમામ હક છોડી દેવા બાબત હામદખાન બાહાદુરે કરી આપેલ ઠરાવ.

સઘળાઓને જાહેર ખબર આપવામાં આવેછે કે, હું હામદખાન બાહાદુર બાબી, ફીદવી શાહ આલમગાજી શેહેરે જુનાગઢના નવાબ, આનરેબલ કંપનીના માન અને દોસ્તીની તસલ્લી કરવા ખાતર મારી અને આનરેબલ કંપની તરફથી મેજર આલેકઝાંડર વાકર સાહેબ, રેસીડંટ, વચ્ચે થયેલી કલમ

બંદીનો ઠરાવ પાળવા મારે અને મારા વંશ વારસો માટે બંધાયલો છઊં તે ઠરાવ:—

કલમ ૧ લી.

જે માણસ ખુશકી રસ્તે મુશાફરી અગર વ્યાપાર કરે છે તેનું રક્ષણ કરવાની, અને જે માણસ તરી રસ્તે મુશાફરી અગર વ્યાપાર કરે છે તેનું રક્ષણ કરવાની, એક સરખી ફરજને લીધે. હું હામદખાન બાહાદુર મારી અને મારા વંશ વારસોની તરફથી, દસ્તાવેજ કરૂંછું કે, મારા તાબામાં રેહેનારો અગર મારી હકુમત તળેનું કોઇ માણસ દરીઆઇ લુંટનો ધંધો કરશે તેને મારી તરફથી ઉત્તેજન આપવા, કે તે વીશે ચશમ પોશી કરવામાં આવશે નહીં, તેમજ આવા ધંધા કરનારને મારા બંદરમાં આશ્રય કે મદદ મળશે નહીં. કોઇ જમીદાર અમારી સરકાર સામે બાહારવટુ ઉઠાવી બીજા પ્રાંતમાં રહીને મારા પરગણામાં આવી કોઇને લુટશે, તો હું તેની રેહેવાની જગો બતાવી આપીશ.

હું હામદખાન બાહાદુર દસ્તાવેજ કરી આપુંછું કે મારે તુફાન ખાઇ આવેલ વાહાણોને બનતી મદદ આપવી છે, ને તેમાંના કમનશીબ ઉતારૂના દુખમાં વધારો કરવાની ચાલ છોડી દેવી છે. ભાગેલા વાહાણનો માલીક હાજર થયે પોતાનો હક સાબીત કરી આપેથી હુ તે ઉપરથી મારો તમામ દાવો છોડી દઇશ.

કલમ ૨ જી.

આનરેબલ કંપનીનાં વાહાણ અને રૈયતને છુટથી વ્યાપાર ધંધો કરવા સારૂ આવવા, અમારા બંદરમાં પરવાનગી છે. અમારા તાબાના વેપારીઓને આનરેબલ કંપનીના બંદરોમાં જઇ ઉપર મુજબ વેપાર કરવા, રજા મળવી જોઇએ. મારી અને આનરેબલ કંપનીની વચ્ચે કાંઇ પણ તકરારનું કારણ ન રહે માટે હું આ કલમ બંધી મુજબ કબુલ કરૂંછું. (તારીખ નથી.)

હામદખાન
બાહાદુરની
મોહોર.

જુનાગઢના નવાબ શ્રી બાહાદુરખાન બાબીએ આનરેબલ ઇંગ્લીશ ઈસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીને લખેલો, બીજા દસ્તાવેજની સાથે ટાંકેલ કાગલ.

જત જમાદાર ઉમર અને બીજી આરબ સીરબંદીએ માથું ઉપાડ્યાથી, મેં સરકારને અરજ કરી, તે ઉપરથી સરકારે લશ્કર મોકલ્યું ને કપ્તાન બાલેનટાઇન સાહેબે ધારયા પ્રમાણે ઘણી સારી રીતે બંદોબસ્ત કરી આપ્યો તેથી, હું મારી ખુશીથી સરકાર સાથે નીચે લખી કલમબંધી મુજબ કેટલાએક કરારો કરૂંછું.

કલમ. ૧ લી.

સરકારનું લશ્કર મારી મદદે આવતાં હરેક તરેહથી મારી મરજી માફક મન ગમતો બંદોબસ્ત કરી આપ્યો, ને લશ્કરના ખર્ચે બાબત શું રકમ આપવી તે વીશે કપ્તાન બાલેનટાઇન સાહેબ ગવરનર ઇન કૌન્સીલને લખશે, માટે સરકાર હુકમ મુજબ વાજબી રીતે જે રકમ ઠરાવવામાં આવશે તે હું આપીશ.

કલમ ૨ જી.

સવંત ૧૮૭૩, ઇ. સ. ૧૮૧૬–૧૭ની શરૂઆતથી મારી મુલકગીરીની વસુલાત આનરેબલ કંપની તરફથી કપ્તાન બાલેનટાઇન સાહેબ કરશે, તેમાંથી ઉપર કહી લશ્કર ખર્ચની રકમ ઠરેલાં કાંધા પ્રમાણે મુજરે થાશે.

કલમ. ૩ જી.

દર વર્ષે મારી મુલકગીરી વસુલાત (જોરતલબીનું ઉઘરાણું) હમેશાં આનરેબલ કંપની કરે, તે વખત, તે કામમાં મારા વકીલને હાજર રાખવો. જરૂર પડે મારા તરફથી લશ્કર પુરૂં પાડવામાં આવશે.

કલમ. ૪ થી.

આનરેબલ કંપનીના તાબાનાં ધંધુકા, રાણપોર અને ઘોઘા પ્રગણાં વીગેરેમાં, જ્યારથી તેઓ સરકારના તાબામાં આવ્યાં છે, ત્યારથી તે ઉપર મારી સરકારની વારષીક જમે છે તે દોસ્તી ખાતર તે તારીખથી ચલ્લુ આ લખતથી રદ કરૂંછું.

કલમ ૫ મી.

એજન્સીના ખર્ચ માટે દરસાલ એક લાખ કોરી હમેશાં આપવી છે, તે પેટે જેતપોર, જેમાં મારે બલોચ્ય સાથે ભાગ છે, તે રેહેવાની જગો તરીકે તથા એ પ્રગણાનાં નીચે લખેલાં દસ ગામોમાંની મારા ભાગની મારા કરેલા વહીવટ મુજબ ખાસ પેદાશ, એકંદર અને જુદી જુદી, ચલ્લુને માટે આપુંછું. માટે તમો હમણાં સુધી મારા કરેલા વહીવટ મુજબ, દર વર્ષ સાડત્રીસ હજાર કોરી ઉપર મુજબ તમોને આપુંછું, તે જમે કરશો. વળી એક લાખ કોરીની રકમ પુરી કરતાં ત્રેસઠ હજાર કોરી બાકી રહે તે મારી મુલકગીરી જમામાંથી દર વરશ વસુલ કરવી.

નીચે લખ્યાં જેતપોર તાબાનાં દસ ગામોની વીગત:—મારે અને જેત-પોરના બન્ને બલોચ્ય મજમુના ગામો.

સમઢીઆલાનો	અરધ ભાગ.	મોહનપોરનો	અરધ ભાગ,
અકાલું.	સદર.	દેરડી.	સદર.
ડેદરવું.	સદર.	સરધારપોર.	સદર.
ખીરસરૂં.	સદર.	પીપળીયું.	સદર.
સાંકલી.	સદર.	ગુંદાલાના બલોચ્યના બંન્ને ભાગ.	

કલમ ૬ ઠી.

હમણાં સુધી જે આરબો હતા તેને પાછા નોકરીમાં રાખવા નથી, પણ જ્યારે જમાદાર ઉમરે સીરજોરી કરેલ ત્યારે જમાદાર ઇચ્છાએ અમારી ઘણીજ ચાકરી કરી છે, તે વખત મેં તેને મારી ચલ્લુ નોકરીની તસલ્લી કરેલ છે, પણ હાલમાં એ વાત ઉપર સરકારનું ખાસ મન છે, તો એ જમાદારને બાર મહીનાની અંદર રજા આપવામાં આવશે. તે દરમીયાન આરબ કાંઇ ચુક કરશે તો તેનો જવાબ મારે શીર છે.

કલમ ૭ મી.

ઉપર મુજબ કંપની સરકાર સાથે ઠરાવ કરવામાં આવતાં તે પ્રમાણે ચલાવવા, ને આ દોસ્તીનો સંબંધ આખર સુધી નભે, માટે મેં અને કપ્તાન બાલેનટાઇન સાહેબે એક બીજાને ખાતરી તસલ્લો કરી છે.

સંવત ૧૮૭૨, ઇ. સ. ૧૮૧૬-૧૭ વૈશાક (મે) સુદ ૫ તારીખ ૪ જમાદીઅલસાની, સન ૧૨૩૧ હીજરી.

આનરેબલ કંપનીને અમુક જમાની રકમ આપી દીધા બાબત જુનાગઢ તરફથી સનદ.

જુનાગઢના નવાબની મોટી મોહોર

તારીખ ૨ મે સને ૧૮૧૬ને રોજ સરકારને મેં અગાઉ દસ્તાવેજ કરી આપ્યું છે તેની ચોથી કલમમાં હું ધંધુકા, રાણપોર અને ઘોઘામાંથી દર વરશ જે જમાબંધી ઉઘરાવતો, તે જમાબંધી સરકારને મેં દોસ્તીની રાહે અલ્લુ માટે, જે તારીખથી એ પ્રગણાં સરકારની હકુમત તળે આવ્યાં ત્યારથી આપી છે, ને તે બાબત કપતાન બાલેનટાઇન સાહેબ મારફત એક દસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યું છે; પણ તેમાં ધોળેરા લખ્યું નથી. તે ગામ ઉપરની જમા સરકારની મરજી મુજબ એ અમલદારની ભલામણથી હાલમાં હું છોડી દઊછું. સંવત ૧૮૭૨, ચૈત્ર વદ ૧૨, તારીખ ૧૩ એપ્રીલ સને ૧૮૧૭.

નવાબની નાની મોહોર.

જુનાગઢના નવાબે પોતાના તાલુકામાં સતીનો ચાલ બંધ કરવા બાબત, તા. ૩ જાનેવારી સને ૧૮૩૮ને રોજ કરી આપેલ દસ્તાવેજ.

બાદ સલામ—લખવા કારણ એછે જે, સરકારે સતીનો ચાલ બંધ કરવા હુકમ કર્યા છતાં, કોઇ એક ભાટીયાણી મુંબઇથી પ્રાગમાં આવી સતી થઇ, તે બાબતનો જવાબ દેવા મારા ઉપર મોહસલ થયો છે. આ બાબત સરકારને વીગતવાર રીપોર્ટ કરતાં આવી જાતના ગુન્હાનો આ પેહેલવેલો દાખલોછે જાણી મને માફી બક્ષી તેથી હું લખી આપુંછું કે હવેથી તાલુકામાં કોઇને

સતી થવા રજા ન મળે તેવો બંદોબસ્ત કરવામાં આવશે. આયંદે આ રીતે બને તો સરકાર માગે તેવો જવાબ આપવો છે.

નવાબની મોહોર.

આવોજ ઠરાવ જાફરાબાદના સીદી સાથે થયોછે.

યાદી જુનાગઢના નવાબ તરફથી આરથર માલેટ, પોલીટીકલ એજંટ પ્રાંત કાઠીયાવાડના સાહેબની હજુરમાં. તારીખ ૧૯ માર્ચ સને ૧૮૪૬.

આપનો કાગળ અને ગાયકવાડ સરકારનો તારીખ ૧૯મી સવાલનો ઠરાવ આવ્યો તે પોહોચ્યો. કચ્છના રાવસાહેબે વાહાણો ઉપરની જગાતને લગતો ઠરાવ કર્યો તેથી આપે ઉપર લખી યાદમાં એવોજ બંદોબસ્ત કરી આપવા મને ફરમાવ્યું. તેનો જવાબ એછે કે, આપની મોકલેલી નકલ મુજબ તેની બીજી નકલો કરી અમારાં બધાં બંદર વેરાવળ, માંગરોળ, વીગેરેમાં મોકલી તે પ્રમાણે ચાલવા હુકમ કરવામાં આવ્યો છે. સંવત. ૧૯૦૨ના ફાગણ વદ ૭, તારીખ ૧૯ માર્ચ સન ૧૮૪૬.

જુનાગઢના નવાબને બક્ષેલી સનદની નકલ, તારીખ ૧૧મી માર્ચ સને ૧૮૬૨.

હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા રાજા અને જમીનદારો જેઓ હમણાં પોતાનાં સંસ્થાનોમાં રાજ્ય કરેછે, તે રાજ્ય તેઓને નીરંતર કાયમ રહે, અને તેઓના કુટંબનો પ્રતિનીધી અને મોટાઇ હમેશાં ચાલ્યા કરે, એવી ઇચ્છા મલીકા માયાઝમાને થયાથી, એ ઇચ્છા પાર પડે માટે આ સનદથી હું તમોને તસલ્લી કરૂંછું કે સ્વાભાવીક વારસ ન હોય તો તમારા સંસ્થાનનું રાજ્ય ચલાવવા હરકોઇ વારસ મુસલમાની ધારા પ્રમાણે ખરો હશે તે થઇ શકશે.

કલમ ૪ થી.

આરબની પરદેશી ફોજને બરતરફ કરી માત્ર ત્રણસેંહ જુનાં માણસ રાખવાંછે.

કલમ ૫ મી.

કચ્છની કોરી માટે અને સીબંધીને બરતરફ કરવા તથા ફરીને ન રાખવા બાબત ફકીરમહમદ અને કરીમશાહ નામના મોટા સરદારને જમાન આપવા જોઇશે. સીબંદી રાખવાનો કાંઇ પ્રસંગ આવે તો તે વખત સરકારની પરવાનગી લેવી પડશે.

કલમ ૬ ઠી.

લશ્કર ખર્ચ માટે પંદર લાખ કોરીની જરૂરછે.

કલમ ૭ મી.

જે લોકોએ ઇંગ્રેજ અમલદારને ગોપમાં મારી નાખ્યો તે લોકોને બીન સંકોચે વાલે કરવા, અને તેની લઇ લીધેલ બંદુક ને ઘોડો પાછાં આપવાં.

કલમ ૮ મી.

સ્ત્રી બાળહત્યાનો બંદોબસ્ત તોડ્યા બાબત પાંચહજાર રૂપીઆ દંડ આપવો, ને નગર તથા તેના તાબાની જગામાં સ્ત્રી બાળહત્યાનો ચાલ બંધ કરવા માટ ચારણને જમાન આપવા.

કલમ ૯ મી.

સરપદડ પરગણું જ્યારે કંપનીની બાહાંધરી પુરી થાય ત્યારે ધ્રોલવાળાને પાછું સોંપવું ને તે બાબતના જમાન આપવા.

કલમ ૧૦ મી.

સંવત ૧૮૬૪ ઇ. સ. ૧૮૦૭ની સાલથી સરકારની પરવાનગી વગર કોઇ ગીરાસીયાનો ગીરાસ, તેના માલીક પાસેથી લીધો અગર છીનવી લીધો હોય તો પાછો આપવો.

કલમ ૧૧ મી.

રાણપોર પરગણું, ક્રીલ્લો, અને કસ્બો કુલ બાર ગામ સહીત કુંવર સત્તાજીને આપવાં પડશે, ને સરકારને આપવાની જમાબંધી ગાયકવાડ સરકારે મુકરર કરવી.

સત્તાજીએ ગાયકવાડની મદદ માગી તે બાબતના ખર્ચના આઠ હજાર રૂપીઆ તથા જામના તાલુકામાં સત્તાજીની માની કાંઇ મીલકત હોય તે ભોગવડાયે પાછી આપવી, તેમજ કુંવર સત્તાજીની મીલકત જે કાંઇ રાખી હોય તે પણ પાછી આપવી.

કલમ ૧૨ મી.

માહારાજા ફતેહસીંગને નજરાનાના રૂપીઆ પચીસ હજાર આપવા.

કલમ ૧૩ મી.

સરકારને ખાતરી થાય તેવા ભાટ ચારણને ફેલ જામીન આપવા.

કલમ ૧૪ મી.

નાજી જમાદારને તેના અગાઉના ગામ ઉપરાંત એક બીજું ગામ આપવું.

કલમ ૧૫ મી.

કોઇ નગરમાં બાહારવટીયો હોય તો તેને કાંપમાં મોકલવો, ત્યાંહાં તેના કામનો ફેસલો થશે. તેને ફરીને કદી આશ્રય ન આપવો.

કલમ ૧૬ મી.

નગર તાલુકામાં, કુમકે આવેલા લશ્કરનો જે માલ ચોરાએલો છે તે સઘળો પાછો આપવો.

કલમ ૧૭ મી.

નગર ઉપર મોરચા બાંધવા ગાયકવાડને જરૂર પાડી તે બાબત એક લાખ રૂપીઆ દંડ આપવો.

જામ સાહેબની સહી.

શ્રીમંત રાવશ્રી સેના ખાસખેલ સમશેર બાહાદુરની સરકારમાં વીરમગામના રેહેવાસી બારોટ મેરૂ મેહેતા અને પેટલાદ પરગણાના ગામ જલસમના રામદાસ નથુએ કરેલ ફેલ જામીન ખત.

અમે અમારી રાજી ખુશીથી ચલ્લુ માટે નીચે લખેલી કલમ મુજબ નવાનગરના જામ જસાજીના ફેલ જામીન થઇએ છીયે.

કલમ ૧ લી.

તેણે અંદરના ફીસાદમાં ન પડતાં કોઇ બાહારવટીયા, કાઠી અગર રજપુતને આશ્રય ન આપવો, તેમજ તેણે બીજાની સરહદ ઉપર ફીસાદ અગર હુમલો ન કરતાં અસલથી જેમ ચાલે છે તેમ ચલાવવું. કોઇ ભાયાત પોતાની જમીન કે ગામ આપે તો તે લેવાં નહીં અને અગાઉના કજીઆ બાબત કોઇ રીતે કોઇને હરકત ન કરવી. કોઇ બાહારવટીયાને આશ્રય આપવો નહીં ને રાખવા તો બરાબર જમાન લઇને રાખવા. તાલુકામાં અગર રસ્તે લુટ થવા દેવી નહીં. કોઇ માણસ પોતાની મતલબ સારૂ ગામ કે જમીન વેચે તો અગાઉથી સરકારની રજા લીધા વગર ખરીદ કરવી કે વેચવી નહીં.

કલમ ૨ જી.

તેમણે ગાયકવાડ કે કંપની સરકારના દુશ્મન સાથ કાગળ વ્યવહાર ન રાખવો.

કલમ ૩ જી.

શ્રીમંત પંથ પ્રધાન, ગાયકવાડ અને આનરેબલ કંપની સરકારના માહાલમાં ચોરી, ધાડ, કે લુટ, થવા ન દેવી, અને વેપારી કે મુશાફરને હરકત થવા ન દેતાં તેને પોતાની સરહદમાં ભોમીયા અને વળાવા આપવા. કોઇ વેપારી વીગેરેને કાંઇ નુકશાન થશે તો જેની હદમાં એ બનાવ બનશે તે ગામના લોકોએ જવાબ દેવો પડશે ને તાલુકદાર તે ગામોની ચાલ ચલગતનો જવાબદાર થશે અગર તેણે બાહારવટીયાનો સગડ કાઢી આપવો પડશે.

કલમ ૪ થી.

જો તેણે કોઇ નાના જમીનદારની જમીન કે ગામ કબજ કર્યું હોય તો તે પાછું આપવું કે વાજબી સમાધાન થઇ તકરાર બંધ પડે.

કલમ ૫ મી.

સંવત ૧૮૬૮, ઇ. સ. ૧૮૧૨ માં તેણે સરકાર સાથે કરાર કર્યો છે કે પરદેશી સીબંદીનાં ત્રણસેંથી વધુ માણસ નહીં રાખીયે, માટે વધુ જોઇએ તો સરકારની પરવાનગી લેવી. પોતાની ખુશી ઉપર વધુ ન રાખવાં.

થઇ છે. હું આ યાદમાં જણાવું છું કે એ ધારા પ્રમાણે ચાલાશ ને મારા બંદરોમાં હુકમ મોકલીશ, તે આપને જાણવા સારૂ લખ્યું છે.

નવાનગરના જામ સાહેબને બક્ષેલી સનદની નકલ તારીખ ૧૧ મી મારચ સને ૧૮૬૨.

હીંદુસ્તાનના જુદા જુદા રાજા અને જમીનદારો જેઓ હમણાં પોતાનાં સંસ્થાનોમાં રાજ્ય કરે છે તે રાજ્ય તેઓને નીરંતર કાયમ રહે અને તેઓના કુંટુંબનો પ્રતીનીધી અને મોટાઇ હમેશાં ચાલ્યા કરે એવી ઇચ્છા મલીકા મોઆઝમાને થયાથી, એ ઇચ્છા પાર પડે માટે, આ સનદથી હું તમોને તસલ્લી કરૂં છું કે, સ્વભાવીક વારસ ન હોય તો હીંદુ ધારા અને તમારી ન્યાતની રીત પ્રમાણે તમારા સંસ્થાનનો વાંસેથી રાજ્ય કરનાર તમે જાતે દત્તક ઠરાવશો તે વારસ કબુલ અને મંજુર થશે.

જયાંહાં સુધી તમારૂં કુટુંબ સરકારને વફાદાર છે, અને તહનામા, સનદ અગર દસ્તાવેજો જેની શરત પ્રમાણે ચાલવા બ્રીટીશ સરકાર બંધાએલી છે તે શરત પ્રમાણે ઇમાનદારીથી ચલાવશો, ત્યાંહાં સુધી ખાતરી રાખવી કે કોઇ પણ રીતે તમારા કોલકરારમાં અડચણ નહીં આવે.

(સહી) કયાનીંગ.

ભાવનગરના રાજા રાવળ વખતસીંહ તરફથી દેવજી રૈસીલ અને વાઘજી દેસી, અને બ્રીટીશ પ્રજાના કામ ખાતાના મુખી અને સુરતના મોગલના કીલ્લા અને દરીઆઇ લશકરના ગવરનર વીલીઅમ આન્ડ્રુ પ્રાઇસ, સાહેબ વચ્ચે, તારીખ ૩૧ જાન્યુઆરી સન ૧૭૭૩ ને રોજ થએલ ઠરાવ.

ખંભાતના નવાબ મોમીનખાન ભરૂચ આવી તળાજાનો કીલ્લો ભાવનગરના રાજાને સોંપવા બાબત, રાજા સાથે વષ્ટી કરવા વીલીઅમ આન્ડ્રુ પ્રાઇસને મુખત્યારી આપી, તેથી અમે રાજા તરફથી એ કીલ્લા માટે

બંદોબસ્ત કરવા પુરતી મુખ્ત્યારી આપી મોકલેલા દેવજી રેસીલ અને વાઘજી દેસી, આ લખત કરી ઠરાવ કરીએ છીએ કે, પંચોતેર હજાર રૂપીઆની રકમ જે વીલીઅમ આન્ડ્રુ પ્રાઇસ, નવાબ તરફથી આપવા કહે છે, તે રકમ માટે એ કીલ્લો રાજાને સોંપવો. એ ઠરાવ અમારે બન્નેને કબુલ છે. નવાબે એ કીલ્લાના દેવાપેટે જુજ ભાગ રૂપીઆ પચીસ હજાર આનરેબલ ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીને ભર્યાથી અમે બન્ને જણ રાજા તરફથી કબુલ કરીએ છીએ કે જે તોપો અને સામાન સહીત નવાબે ઇંગ્રેજ પાસેથી કીલ્લો સંભાળી લીધો, તે તોપો અને સામાન સહીત રાજાને કીલ્લો સોંપ્યા પછી, એક મહીને પચીસ હજાર રૂપીઆની રકમ ભરવી છે. બાકીના પચાસ હજાર રૂપીઆ આનરેબલ કંપનીને આપવા રહ્યા તે પેટે દર સાલ પંદર હજાર રૂપીઆ પ્રમાણે બધી રકમ પતી રહે ત્યાંહાં સુધી ભરવા અમો કબુલ કરીએ છીએ. તેમાં કાંઇ તફાવત કરવો નથી.

મુકામ ભરૂચ, તારીખ ૭ જમાદા હીજરી સ૦ ૧૧૧૬, તારીખ ૩૧ જાનેવારી સને ૧૭૭૩.

સહી દેવજી રેસીલ,
„ વાઘજી દેસી.

ઉપરની વાત અમે મંજુર રાખીએ છીએ.

(સહી) ડેનીઅલ ડ્રેપર.	(સહી) વીલીઅમ શા.
„ જાન વાટસન.	„ રાબર્ટ ગારડન.
„ રાબર્ટ ગારડન.	„ બેનજામીન લ્યુઇસ.
„ બ્રુસ ફ્લેચર.	„ વીલીઅમ ટેલર.

ભાવનગરની જમાના દેસાઇ દસ્તુરી માટે ગોઘાના દેસાઇને આપેલી સનદ.

ભાવનગરના રાજા પાસેથી આનરેબલ કંપનીની જમા લેવા ઠરાવેલા આનરેબલ કંપનીના કલેક્ટર અગર કોઇ બીજા માણસ તરફ.—

જત હું આનરેબલ ગવર્નર ઇન કોન્સીલે આપેલી સત્તા મુજબ આ દસ્તાવેજથી, વાઘજી ગોવીંદજી ને રાવળ વખતસીંહના તાલુકાના દેસાઇ-